ENARRATIONES PIAE, DOCTAE, ET CATHOLICAE, IN EPISTOLAM PAVLI AD EPHESIOS.

Inter quas insertæ, & iuxtà Sacram Scripturam, & Orthodoxam fidem, sunt explicatæ,

Omnes ferè difficultates Pietatis Christianæ.

Per R. P. & D. *Iacobum* Naclantum *Episcopum Clugiensem.*

VENETIIS.

MDLIIII.

SANCTISSIMO BEATISSIMOQVE PATRI, ET DOMINO NOSTRO, IVLIO TERTIO, PONT. MAX.

Iacobus Naclantus Episcopus Clugien. Perpetuam Fœlicitatem.

VOLENS *Summus Pastor et Pontifex* CHRISTVS *B.P. Apostolum* PETRVM *Ecclesiæ uniuersali præficere, ac*
Matt.16. *sui loco, in Pontificem Maximũ substituere; Primùm ob eximiam illam confeßionem, à carne & sanguine non profectam, sed à Patre luminum reuelatam, (Tu es) hoc est, mea constanti sententia, nõ modò haberis apud me, sed es quàm certißimè (*CHRISTVS*) Ille scilicet unicus Rex & Sacerdos, quẽ Deus ab æterno, mundi reparationi præscripsit, Oraculis inculcauit, Et nobis tandem gratiosè concesßit. Tu es ille* CHRISTVS *(filius) non tan-*
Psal. 89. & 132. *tùm Dauidis & Abrami, quibus es insigni-*

Eximia confeßio Petri.

ter repromissus, & ex quorum Prosapia, Sancti spiritus operatione, iuxtà carnem, es mirabiliter æditus, Sed & filius singularissimus (Dei) In quo solo semper sibi complacuit. Gene. 22 Luc. 3.

Christus filius singularissimus Dei.

Filius, inquam Dei, non quidem mortui, sicut quos finxit non rarò sibi Gentilitas, Sed (uiui) hoc est, immortalis, & regis omnium sæculorum. Cui soli, est propriū uiuere, quemadmodùm & illi soli est proprium, esse (Nàm & uiuere uiuentibus est esse) Propter quod illæ uoces, Viuo Ego, Viuit Dominus, Ego sum qui sum, Et qui est, ille me misit. Ergo filius Dei, cui naturalissimum est gignere Deum, Quoniàm naturalissimum est omni uiuenti, tale quale Ipsum est generare, Et Deo maximè, qui reliquis generare concedit. Nunquid Ego, qui alijs dono ut pariant, sterilis ero? Ergo filius Dei, ab eo naturaliter genitus, & per hoc, Deus uiuus, de Deo uiuo unicè natus.

Deo est propriū uiuere, sicut & esse. 1. Thi. 2. Arist. 2. de anima Esa. 49. Hiere. 4. Exo. 3.

Deo quia uiuit, naturalissimum est gignere Deū. Arist. 4. de anima Esa. 66.

Christus ex Deo naturaliter genitus.

Et licet esse filium Dei uiui, Tibi soli, ex natura conueniat, quoniā sicut unus est Deus, sic & unus est naturalis filius Dei, quia tamen tanto fœdere, tuis cum electis dignatus es copulari, ut illos non solū habere uelis in fratres & cohæredes, sed in membra & corpus, mirum non est, si quandò & hæc dignitas illis est Oraculo attributa, quemadmodum &

Esse filiū Dei uiui, et si proprium Christo, cōmunicatur tamen et eius membris. Romà. 8. 1. Cor. 12. Osee. 1. Roma. 9.

aliorum non pauca, quæ & sine controuersia, Tibi sunt unicè propria, tua liberalitate, illis sunt, per gratiam, ampliter impartita. Primùm, inquam, ob tàm insignem confeßionem, Non solū, Beatum, hoc est, æternæ & diuinæ uitæ participem (cum nec aliud uita æterna sit, quàm nosse Deum uerum, & quem genuit ac misit filium IESVM CHRISTVM) *esse prænunciauit, sed & uerè Petri nomē et uim, iuxtà pollicitationem, Tu uocaberis Cephas, promeritum fuisse, dilucidum fecit.*

Beatus es,

Beatitudo seu uita æterna quid sit.

Ioan. 17.

Ioan. 1.

Heb. 1.

Et subdens (Et ego) qui meæ potestatis uerbo, singula non tàm moderor quàm adimpleo (dico) & dicendo exequutioni trado (tibi) non uobis Apostolis alijs, quoniam non quidē uos, sed ille, fidei uos ardore præueniens, egregiè me esse CHRISTVM, *Dei naturalem filium, est confessus, & ità confitendo, meritò promissa Petri dignitate, singulariter est donatus (Quòd tu es Petrus) Quandòquidem non solùm, mutuato à me Petra nomine, sed & mei Petræ firmitudine, soliditate, robore, consistentia, tibi à me dicendo, insigniter impartitis, te uerum Petrum constituo, & ob id quòq;, uerum te esse Petrum declaro, Vt mihi lapidi fundamentali factus tàm proximus, nemini ambigendum sit, quòd mecum, uti fundamen-*

Petrus cōfessus est Christum. Dei filium naturalem.

Petrus ex petra christo.

Cōfeßio Petri meruit promissam dignitatem Petri.

Ecclesiā etiā supra Petrū suo mō fundatam.

tum ecclesiam ualeas substinere, & mirum uideri non poßit, cum (hanc suprà Petram) quam in fundamentum, te Petrum faciendo, constitui, (ædificabo) & tu ædificium substinebis, (ecclesiam meam.) Nàm licet non minus sis plantaturus quàm Paulus, nec minus rigaturus quàm Appollo, Licet non minus super me Petram, qui illa sum basis ac undiq; solidum fundamentum, quod unicè positum est, ædificaturus sis, Aurum, Argentum, Lapides præciosos, quàm reliqui Apostoli, Euangelistæ, Prophetæ, tùm in gloriam, tùm in tabernaculum Dei; Aedificatio tamen, non surget ex opera tua, sed ex uirtute mea, non in robore proprio, sed in Spiritu sancto. Quoniã & si, te operante, & hoc pacto superædificante, accedent me lapidem uiuum, ab hominibus reprobatum, à Deo uerò in præcipuum fundamentum electum, & honorificatum, non pauci lapides uiui, & selecti, & honorificati, coædificandi in domum spiritualem, & templum augustißimum Dei, ad illos tamen iure plusquã optimo dicitur, Non hominis ædificatio estis, sed Dei, nec ab homine incremẽtum acceßit, sed à Deo, qui in omnibus incrementum facit, eoq; non ædificante, in uanum homines ædificare contendunt, quemadmodũ & Propheta

Marginal notes (left): *Et si Christo Ecclesiã ædificãte Petrus ædificiũ substinet, Petro tamen ædificante, Deus incremẽtum facit.* — *Pastores ædificare debẽt, ut Apostoli, Euãgelistæ, Prophetæ.* — *Ecclesiæ ædificatio nõ est opus hominis, sed Dei.*

Marginal references (right): 1. Cor. 3. — 1. Cor. 3. — 1. Petr. 2. — 1. Cor. 3. — Psal. 126

docet. Et sic ædificabo, ut non solũ temptationum uenti, aut persecutionum flumina, illam non poßint deijcere, sed nec inferorum portæ, aliquid illam aduersus, præualere. Hæc inquã, subdens, ad præcipuam pontificatus pollicitationem, quã proximè subijcit, attẽtiorẽ reddidit.

Et portæ infer.

Ergò & postremò pontificatum spopondit ac tribus partibus explicauit. (Et Tibi) inquit, Non charitati, aut dilectioni, quæ est in te. Quoniam & si illam exacturus sum, Diligis me, Diligis me plus his? Vt quidem tàm eximium tanq; heroicum opus, quale est, ritè Vniuersalem ecclesiam regere, & cum necessè fuerit, ut bonus Pastor pro ouibus animam ponere, tua fruge exequaris, & ad illud præstandum urgentioribus stimulis sollicíteris, Non tamen illi, sed Tibi (nàm pronomen est personale) Pontificatum spondeo. Vndè si quãdò contingeret Pastorem dono dilectionis destitui, nolo ut mox sit Pontificatu priuatus, uel Ecclesia ab illius moderatione soluta, Cũ & super cathedram Moisi sederint Scribæ, sederint & Pharisæi, Et tamen (& si nõ erant imitandi) erant audiendi, & quicquid super cathedram ordinabant, humiliter erat excipiendum, & pro uirili exequutioni mandandum. Et licet ita sit, licet non charitati, sed

De pollicitatione pontificatus. Ioan. 20. Cur charitas exacta in Petro. Ioan. 10. Pontificatus nõ dono charitati, sed Petri personæ promissus. Matt. 23. Ioan. 20.

Pontificatus & si promittitur, & exhibetur personæ, non tamen nisi fideli, & in fide constanti.

personæ istud honoris promitto, quemadmodũ nec charitati, sed personæ (suo tempore) exhibebo, illud tamen non promitto, illud non exhibebo cuiuis personæ, sed Petro, hoc est, tibi in fide solido & constanti, Ut non quidem temerè, antè Pontificatus pollicitationem, te fecerim Petrum.

Et si Petrus defecit in cõfessione fidei, non tamen defecit in fide.

Et licet aliquandò timore mortis, in fidei confeßione deficies, nunquàm tamen in fide nutabis, quandòquidem rogabo pro te, ne illa te deserat, imò tàm ualidum & robustum efficiat, ut & fratres (coapostolos scilicet) qui non secus ac columnæ, in ecclesiæ templo sunt positi, aliquandò confirmes. Et quanquàm fidei consistentia ad fundandum Ecclesiam sit maximè necessaria, quoniam non nisi hanc super petram ædificabo Ecclesiam meã, Non minus tamen, tùm ad suscipiendum Pontificatum, tùm ad illum retinendum ac conseruandum, semper est requisita. Quandòquidem, si Pontifex in fide, eòusq; deficeret, quòd uel deploratè hæreticus, uel infidelis meritò enunciari posset, Nemini dubium esse debet, illum uel Pontificatum non assecutum, uel apud Deum Pontificatu priuatum, Tametsi uti Pontifex in ecclesia perseueret, usquequò per Ecclesiã legiptimè sit admonitus, & bis saltèm admonitio

Matt. 26. Luc. 22.

Fides in Pontifice necessaria, nedũ ad suscipiẽdum pontificatũ, sed conseruãdum.

Psal. 74. Matt. 16.

Pontifex infidelis uel deploratè hæreticus, non est põtifex apud Deum.

Titum. 3.

ne comptenta, ab eadem, uti infidelis uel hære ticus pronunciatus, nemini amplius ceu Pastor recipiendus, sed ab omnibus euitandus.

Quãdo Pontifex infidelis uel hæreticus euitandus.

Ergò tibi Petro, non tibi Ioanni, non tibi Iacòbo, non uobis Apostolis alijs, quoniã et si omnes eritis (saltèm postquàm induemini uirtute ex alto) in fide constantes, & si omnes delegata uobis potestate, nõ minori quàm Petrus, honore, & facultate insignes, ut Monarchichus tamen sit ecclesiæ Principatus, soli Petro Pontificatus est creditus, & illi Pontificalis Cathedra duntaxat, iure ordinario tradita. Soli (inquam) Petro, & in Petro omnibus successoribus suis. Quoniã si Diuina Prouidentia factum est, ut dati sint, Pastores & Doctores, Ecclesiæ usq; in cõsumationem sæculi, qui successione quadam, diuersis in illa præficiantur membris, quantò magis eadem prouidentia factum est, ut non dissimili successione, eidem usq; in finem, Summi præficiantur Pontifices? Siquidem cum Ecclesia uniuersalis sit una, Cui Ego à Patre datus sum caput, quemadmodùm in initio, discessurus præsentia corporali, Vicarium te Petrum substituã, ut uisibilis Ecclesia, uisibili (ut par est) Pastore regatur, Ità & usq; in diem extremum, semper de tuo successore disponam. Vt uno Summo

Anaclet. d. 21. in Nouo Cypri. 24. q. 1. hoc cæteri. Ieron. 2. q. 7 Paulus.

Et si Apostoli non minori fuerint honore ac potestate insignes quã Petrus, soli tamẽ Petro pontificatus creditus est.

Ephes. 4.

Petro ex diuina prouidẽtia & ordinatione, instituti sunt successores.

Vna est columba mea.

Monarchicus principa-

tus, in multis cōfert Eccle-siæ. *existente Pastore, & singula dirigantur sua-uius, ritu disponantur commodius, & in fide ac dilectione conseruentur constantius. Præter id, quòd si (authore Sathana) aliquod suboria-tur schisma, Vicarij mei præsentia, sollicitudi-ne, authoritate, penès quem, non secus ac penès te Petrum, semper supræmam relinquam, po-terit, tùm sedari facilius, tùm compesci, si qui fuerint contumaces, efficacius.*

Omnis summus Pontifex est Vicarius Christi, & eiusdē est authoritatis cū Petro.

Igitur tibi Petro, tuisq; successoribus (da-bo) hoc est, tibi, illisq;, gratis impendam, ut munus quod gratis acceperitis, gratis pariter exequamini. Non quòd defraudandus opera-rius sit, sua mercede, aut militaturus aliquis stipendio proprio, Non quòd non sit, diuina le-ge decretum, ut qui altario seruit, de altario uiuat, Et qui uineam plantat, iustum est, ut de uinea ædat, & qui gregem nutrit, de gregis la-cte, se pascat, imò & qui benè præsunt præsbi-teri, non solùm necessarijs nō sunt destituendi, sed dupplici honore, dignandi, Sed nemo sibi fa stigium huius dignitatis assummat, nemo il-lud ad stipendium trahat, sed ad salutem om-nium, quod gratis accepit, gratis impendat, (Claues) Non clauem, ut nō partem, sed pleni-tudinem tibi promittam (Regni cœlorum).

Et si Petro & successoribus pontificatus est promissus & exhibitus gratis, non defraudatur tamen operarius sua mercede.

Matt.10.
2.Cor.9.
1. Thi. 5.

Benè præsidētes præsbiteri dupplici honore dignandi.

Matt.10.

Claues, non clauem, de quibus paulo post.

Si Regnum cœlorum, hoc est, solito scriptu

ræ Schemate, Regnū cœleste, pro ecclesia huius peregrinationis accipitur (sicut & maximè accipiendum est) quæ Regnum est appellata, tùm ad denotandum illius excellentiā, gloriam, amplitudinem, quippè quæ extendit sese, à mare usq; ad mare, & à flumine usq; ad terminos Orbis terrarum, tùm ad exprimendum unius in ea regimen & moderationem, quandòquidem sub uno tantùm capite CHRISTO collecta, & ab uno illius Vicario in terris est custodita, promota & gubernata, Et cœleste, Non solùm eam ob rationem quia in cœlis maximè erit illustris, fœlix, & cornucopijs bonorum omniū diues, sed & ob eam quòd non terreno ingenio, consilio, fauore, arte, uiolentia est suborta, quemadmodū Ethnicorum quàm plurimæ Monarchiæ, sed cœlesti Prouidentia, Ordinatione, Decreto, Electione, est initiata, aucta, stabilita, Propter quod & Dominus, Regnum (inquit) meum (quod in dubiè ecclesia est) hinc, deq; hoc mundo (planè profectum, aut illius robore, & authoritate fundatum) non est, Si, inquàm, Cœlorum regnum, hunc in modum accipitur, Claues, Plenitudinē exprimunt principatus, & moderationis totius ecclesiæ. Quod quidèm Dominus euidenter ostendit, dùm post resurrectionem his uer-

Margin notes: Regnum cœlorum Ecclesia uniuersalis est. — Ecclesia uniuersalis cur dicitur Regnum. — Psal. 79. — Ecclesia cur dicitur Regnū cœleste. — Regnū Christi quo pacto nō sit ex hoc mundo. — Ioan. 18. — Promissæ claues quid significent.

bis, Pasce oues meas, Rege agnos meos, Petrũ in Pontificem summum inunxit. Ioan.20.

Nã licet Regnum sit, ecclesia CHRISTI, *licet ueri fideles sint ciues sanctorum & domestici Dei, Sicut tamen sine iniuria, imò magno cum Sacramento, fideles comparati sunt ouibus, ut facilè reminiscantur, se non solùm dùm hic uiuunt, præstare debere, ut animalia munda, mitia, mansueta, & omnibus benè præcantia, sed & ut uictimæ Deo selectæ, & peculiariter consecratæ, Et sicut ecclesia non minori mysterio aßimilatur ouili, ut commodius perpendant, qui in ea sunt, uno eodemq; Euangelij rethe se esse coactos, una eademq; lege spiritus uitæ, detentos, & unius eiusdemq; Diuinæ charitatis funiculis alligatos, et iccircò omni studio debere sese, in uno corpore, & in uno spiritu, nõ solũ sub uno Deo & Patre, sub uno* CHRISTO *& Domino, Sed & sub uno Pastore,* CHRISTI *Vicario, in omni obedientia, humilitate, & sanctitatè seruare, & sic usq; ad mortem, christianã uitam transigere, Ità & sine omni iniuria, aut Pontificalis muneris extenuatione, Summus ècclesiæ Præses, qui & uerè est Princeps (Nàm si Apostoli dicti sunt Principes, quantò magis Princeps Apostolorum Petrus?) Imò multiplici cum*

Ephes. 2. Ioan. 10. Ioan. 10. Matt. 13. Roma. 8. Osee. 11. Ephes. 4. Psal. 44.

Fideles cur dicti sunt oues.

Ecclesia cur aßimiletur ouili.

Et si summus Præses Ecclesiæ uerè est Princeps magno

Ioan. 20. *Sacramento, Authore* CHRISTO, *Pastoris* *tamen sacramento nomẽ pastoris accepit.*
nomen accepit. Et præter id quòd Pastor (uel
Homerus. *si ethnicis creditur) epitheton est, uerißimi* *Pastor apud ethnicos Epitheton uerissimi Principis.*
Apoc. 19. *Principis, qui scilicet sine tyrannide, Regnum*
Ioan. 10. *sibi creditum moderatur, præter id, quod &*
CHRISTVS *dominus, qui Rex est Regum,*
& Dominus Dominantium, suarum ouium,
se pastorem appellat, & non rarò, per Oracula *Cur summus Põtifex Pàstor est appellatus.*
se pastorem pronunciat, Ideò pastor est appellatus, ut fideles agnoscant, se ad illum semper debere respicere, uocem eius auscultare, dicto citius obedire, illi se in omnibus credere, & non nisi eo duce, Christianæ doctrinæ pabulum cum securitate gustare.

Et quàmuis Petre, tropo Clauium cœlestis Regni, Summa potestas, Summus Principatus & regimen sit expressum, quandòquidem & Regni claues, cum alicui apud homines cõferuntur, in signum maximæ super Regnum potestatis exhibentur, Nihilòminus & illud non minus, eodem tropo insinuare curaui, ut clauibus Ecclesiæmet receptis, plenitudinem etiã curæ, custodiæ, ministerij, dispensationis, & aliarum (id genus) sollicitudinum, te susce *Quid tropo clauiũ sit intelligẽdum, & maximè cõsiderãdũ.*
2.Cor.10 *pisse cognosceres, quæ illorum, qui in hoc di-*
Ephes. 4. *gnitatis fastigium sunt euecti, comites esse debent, Præsertim quia tibi, tuisq; successori-*

bus traditæ ſunt, non in deſtructionem, ſed in Sanctorum conſumationem, et ædificationem mei corporis myſtici, donec euadatis omnes in uirum perfectum.

Adde. Quòd ſicut Ego à Patre datus ſum caput Eccleſiæ ſuper omnia, quæ Eccleſiæ ſunt Ephef. 1.

Summo Pontifici poteſtas credita ſuper omnia quæ eccleſiæ ſunt, & ob id, & ſuper temporalia, & uniuerſum orbem.

Ità & tibi Vicario meo, Claues Eccleſiæ datæ ſunt ſuper omnia, quæ illius ſunt. Ergò ad Ephef. 4.
diſponendum nõ ſolũ de paſtoribus & Doctoribus; Non ſolũ de Prophetis et Euangeliſtis, qui in finẽ uſq; eius in frugẽ diſpenſandi ſunt, Sed & de temporalibus rebus, imò & de toto 1. Cor. 3
mundo, quoniã omnia eius ſunt, ſiue Paulus, ſiue Appollo, ſiue Mundus. Ergò non ſolùm in Eccleſiæ cõmodum, cedere debent uerbi miniſtri, ſed & Domini temporales. Ergò & ſi

Onus ſummi pontificis eſt curare ut adminiſtrationes et mũdi principatus, ſaluti Eccleſiæ proficiant.

præcipuum onus clauium, ſalus eſt animarũ, quia tamen (inſtigante Sathana) non raro ex mala mundi diſpoſitione, & adminiſtratione, turbatur, tuum erit, oportuno tempore, eo pacto turbationibus obuiare, ut eccleſiæ ſaluti, non officiant, ſed proficiant, quod maximæ curæ, maximæq; uigilantiæ opus eſt.

Et licet in Eccleſia præſentis peregrinationis, non modò inueniantur Oues & Agni, ſed etiam Hædi, quemadmodũ in Sagena Piſces Matt. 13.
boni & mali, & ob id et illi ſint, tuo ſub Pon

tificatu comprӕhensi, Quia tamen non propter hӕdos Pontificatus est ordinatus, tametsi ex illo, hӕdis commoda multa proueniunt, Sicut & Ego mundo datus non sum, propter reprobos, tametsi mea ex morte, lucrum non mediocre percipiunt, Ideò & illos, in Clauium quidem pollicitatione includo, tametsi in exhibitione, illorum mentionem non habeo. Nec illos quoq;, in prӕsenti uita, facilè tibi esset deprӕhendere, Et tuum est omnes in uisceribus charitatis complecti, & non secus ac ouibus & agnis, paternam pastoralemq; curam singulis ministrare.

Et si hӕdi sunt sub Petri pontificatu cõprӕhensi, nõ tamen propter illos est pontificatus institutus.

Cur hӕdi nõ sunt expressi, in collatione Pontificatus.

Verùm si Regnum cœlorum, futurӕ fœlicitatis Ecclesiam interprӕtemur, & huius quidem Petro, & his qui Petro ritè succedunt, promissӕ et cõcessӕ sunt Claues, Quia promissa & concessa est, plena ad illam introducendi facultas, Cum & promissa & tradita illis sint omnia instrumenta, quibus cœlestis ianua reseratur, & homines ad beatitudinem perducuntur. Et de Verbo quidem Dei, quo (sine cõtrouersia) uti efficacißima claui, non solũ Sacramenta speratӕ fœlicitatis manifestantur, sed mens non mediocriter, ad illa succenditur,

Quomodo datӕ sunt claues Petro, respectu Ecclesiӕ triũphantis.

Quibus instrumẽtis Petrus debeat aperire cœlũ ouibus.

Roma. 1. *& Euangelio maximè, quod insigniter uirtus est Dei in salutem, Constat quàm perspicuè,*

Euangelium est singulӕ

riter Petro comissum, ne dum quo ad interpretationẽ, sed & quo ad approbationem.

quòd nõ solũ est peculiariter creditum Petro, sed illius tandẽ interpraetationi, imò & approbationi dimissum. Non quòd Euangeliũ propter se, Petri approbationem requirat, quandòquidem Verbum existens ueritatis, à summa ueritate institutum, per Prophetas ueritatis praenunciatum, & per CHRISTVM, qui est ueritas adimpletum, adeò in sese constantissimum est, ut nihil liceat cogitare constantius, Sed propter nos, qui uelut paruuli fluctuãtes, facilè circumferimur quouis uento doctrinae, in nequitia hominum, in astutia, ad circunuentionem erroris. Praesertim cum et Sathanas, propria iniquitate, nõ modò redditus mendax, sed pater mendacij, non rarò transfiguret se in Angelum lucis, & uerbum eximiae falsitatis, sub euangelica ueritate, frequenter obtendat, scripturas corrũpat, & ementito Euãgelistae titulo, cõmẽta pseudoapostolorũ supponat.

Roma. 1. Ioan. 17.

Euangelium non eget Petri approbatione propter se, sed propter nos.

Ephes. 4.

Ioan. 8. 2. Cor. 11.

Figmẽta Sathanae, cõtra quae ex officio inuigilandum est summo Pontifici.

Ergò ad munus pertinet Summi Põtificis, cui peculiarissimum est oues CHRISTI salubriter pascere, & recta hac in peregrinatione dirigere, Vt proprio ex officio, lucem secernat à tenebris, aurum purget à luto, & separet praeciosum à uili, ut uerè os Domini sit, quẽadmodũm Oraculũ docet, Et cum Summus sit Sacerdos, summa optimaq; illius ab ore, legis pendeat

Hiere. 15

Suprema legis interpra-

Malac. 2. *pendeat interpretatio, quãdòquidem labia Sacerdotis debent custodire scientiã, & lex Domini, eius ex ore habeat perspicuè Proficisci. Siquidèm cùm assistentia Spiritus sancti, quo Vicarius* CHRISTI *(Qui & nõ minus quàm* Ioan. 16. *Petrus,* CHRISTI *loco super totam ecclesiã constituitur) & præsertim cũ suo munere fungitur, destitui nullatenus possit, qui Spiritus est ueritatis, nunquàm non docens, nunquàm non suggerens fidei ueritatem, nõ solùm habet suo calculo, Euangelium* CHRISTI *subscribere, quemadmodum & Petrus Euangelium Marci subscripsit, sed (ut dicebatur) maximè, imò unicè illum attinet, ueram eius & indubiam interpretationem afferre.*

[Interpre]tatio, penes summũ Pontificem. Assistẽtia Spiritus sancti, summus Pontifex cũ suo munere fungitur, destitui nullatenus potest.

Si enim necesse est fateamur, Summum Pontificem, afflatu Spiritus sancti, cum opus esset, & ecclesiæ sacrosanctæ conduceret, dono non destitui singularissimæ prophetiæ (Cum Ioan. 11. *quia Pontifex erat, etiam prophetauerit Caiphas) non minori, imò maiori necessitate, sumus coacti concedere, illum non destitui dono singularissimæ interpretationis, cũ & utrunq; donum sit gratis datum, & utrunq; ad Ecclesiæ utilitatem concessum, Et maximè sacrorũ eloquiorum interpretatio, cum ex illa fides nostra dependeat, sine qua, nec aliquis iustifica-*

In casu quo opus esset ad salutem Ecclesiæ, polleret summus Pontifex dono prophetiæ.

tur nec æternam salutem adipiscitur. Propter Ro.3.10
quod & Petrus, cum post receptionem Spiritus sancti, suo cœpit munere fungi, mox exorsus est scriptura interpretari, sicut in Actis animaduertere licet. Imò cum summus Pontifex, teneatur nedùm pascere agnos, sed oues, nec modò debitor sit infirmis sed robustis, ut suo perfungatur officio, satis nõ est, si paruulis subministret lac potum, Sed exigitur ut & prouectis distribuat solidum cibum. Ergò necesse est ut loquatur Sapientiam inter perfectos, Et Sapientiam non huius mundi, sed quæ recondita est in mysterio, quam & Deus prædefiniuit antè sæcula, in gloriam nostram. Ergò necessè est ut penès illum (cum opus est) inueniatur Sapientiæ donum, & per hoc, ut penès illum summa sit intelligentia Sacrosanctæ scripturæ, eximius earum sensus, & suprema illarum interpretatio. Propter quod & meritò maiores & difficiliores Ecclesiæ quæstiones, semper deferuntur ad eum, sicut scriptum est in sacrosanctis Decretis.

Petrus exorsus est, suam functionẽ, ab interpretatione scripturæ.

Cap. 2. Ioan. 20. 1. Cor. 3. 1. Cor. 2.

Non destituitur, cũ opus est, summus pontifex dono Sapiẽtiæ.

D.st.42.

Tenetur & oues reddere tutas à lupis, hoc est hæreticis & falsis prophetis, qui ueniunt in uestimentis ouium, intrinsecus autẽ sunt lupi rapaces. Ergò tenetur prospicere nequa decipiatur, non solũ per Philosophiam, et inanem

Matt. 7. Colo. 2.

Hæretici aliquando (et si

fallaciam, secundùm traditionem hominum, se- *l:pi sunt) sub*
cundũ elementa mundi, sed & per illorũ frau- *ouina pelle.*
dulentias, qui uolunt in humilitate, & religio-
ne Angelorum, quæ non uiderunt, ambulantes
frustrà, inflati sensu carnis suæ, & non tenen-
tes caput, ex quo totum corpus, per nexus &
coniunctiones subministratum, et constructũ,
crescit in augmentum Dei. Ergò ad Summi
Pastoris officium pertinet, ista nõ modò nosse,
non modò, ea contrà, solidas scripturas, & in-
Galat. 1. *dubias interpretationes obijcere, sed plena &*
libera uoce, cum Paulo exclamare. Si nos **Summus Põ-**
(Nàm & sententia summi Pontificis de fide, *tifex in de-*
ligat etiam eum, & qui post illum successuri *terminatio-*
sunt, Eò quòd lata non est, in persona Iulij, aut *nibus fidei, li-*
in persona Clementis, sed in persona CHRI- *gat se & suc-*
STI, *& in uirtute Spiritus sancti) aut An-* *cessores.*
gelus de cœlo, aliter euangelizet uobis, præ-
ter quàm accepistis à nobis (Quod tamen est
impoßibile, cum Nuncij sint ueritatis, et men-
tiri non poßint) Anathema sit.

De Sacramentis uerò, quibus non secus ac *Sacramenta*
Diuinæ gratiæ instrumentis, ad Cœlestem pa- *nouæ legis,*
triam introducimur, liquet & illa adeò insi- *gratiæ instru-*
gniter cõmissa Petro, ut non solũ singula, qui- *menta, et insi-*
busuis plenißima Potestate dispenset, sed & *gniter comis-*
Solus de singulis, iuxtà temporum oportunita- *sa Petro.*

tem, quemadmodũ ſint diſpenſanda, diſponat.

Summus Põtifex non ſolum ſacramẽta diſpenſat, ſed quomodo ſint diſpẽſanda diſponit.

Vndè meritò, & optimo iure, cautum eſt, nemini fas eſſe, ſecùs de ſeptem ſacramentis ſentire, quàm Petri cathedra ſentiat, Quæ planè omniũ eccleſiarũ magiſtra, non modò nunquã, in his quæ ſunt fidei lapſa eſt, ſed columna immobilis ueritatis, & regula catholicæ ac ſacroſanctæ doctrinæ, & ſemper, & in omnibus habita eſt. Accedit quòd ſoli Petro ſubeſt facultas, non ſolũ reſipiſcentibus, quæuis peccata remittere, ſed & ab omnibus peccatorũ pænis abſoluere. Quandòquidẽ penès illum tantùm, indulgentiarum Theſaurus exuberantiſſimus eſt, Vt quibuſuis (iuſta pro ratione) quantùm opus fuerit, affluenter (Diuina authoritate) diſpenſet. Nec modò dum hic degunt, ſed & poſtquàm detinentur in purgatorio. Tametſi in præſenti, per modum rathi Iudicij, Et in Purgatorio per modum gratioſi ſuffragij.

De hæreti ad Abolendum.

1. Thi. 3.

Solus Petrus plenarias indulgẽtias cõferre poteſt.

De pen. & ren. Vnigenitus. in clemen.

Quomodo indulgentiæ cõferuntur uiuis, et quomodo mortuis.

Secũda Pars Pontificatus.

(Et) ſecunda pars eſt Pontificatus (Quodcunq;) Qui omne dicit, nihil excludit. (Ligaueris) hoc eſt, lege ſtatueris ac definieris. Nã & ſi non deſunt, qui legẽ à deligendo trahunt, conſtantius tamen eſt, ut à ligando trahatur. Vndè & qui ſub lege ſunt, dicuntur ligati, Et qui ſine lege ſunt, dicuntur ſoluti. Nàm quæ ſub lege eſt mulier, uiuente uiro, alligata eſt le

Cicero.

Lex potius à ligãdo quàm à deligendo dicta.

Roma. 7.

gi, Si autem mortuus fuerit uir eius, soluta est à lege, & potest alij uiro copulari. (Super ter

Psal. 44. ram) Si Apostoli Principes sunt constituti super omnem terram, ita ut possent ubiq; suum Principatum ostendere, Quantò magis Princeps Apostolorum Petrus? Ergò non solũ Romæ, aut in Suburbijs, Leges pontificis ligant, sed terrarum ubiq;. Et ità ligant, ut nulla remaneat appellatio, Quandòquidem quod lege Petri ligatur, & in cœlis ligatur, ut immediatè subiungit. Quibus euidenter ostenditur, quòd & si Ecclesia CHRISTI non est sine lege naturæ, de qua propheta in psalmo, Signatũ est super nos lumen uultus tui Domine, Et si non est sine lege Spiritus uitæ, de qua scribit Apostolus, quòd est scripta in cordibus nostris, non atramento, sed spiritu Dei uiui, Nihilòminus opus habet legibus alijs, quibus iuxtà temporum oportunitates, possit & honestè, & tranquillè hanc uitam ducere. Quas condendi summa Potestas, his uerbis, est Petro promissa, Et post resurrectionem, cum factus est Pontifex, tradita.

Leges Pontificiæ ligant, terrarũ ubique.

Ligatum erit & in cœlis.

Psal. 4.

Ecclesia christi, præter legem naturæ, & Euãgelij, opus habet legibus alijs.

2. Cor. 3

Summa Potestas cõdendi leges, penes summũ Pontificem.

Quod autem subditur (Et quodcunq; solueris super terram) Tertiam partem Pontificatus attinens, Docet quòd si quando latã aliquã legem, noua occasione suppullulante, expedit

Tertia pars Pontificatus.

Summmi Pontificis est, cũ expedit antiquare legem uel abolere.

antiquare, uel etiam abolere, tam & si ad Ecclesiæ frugem, fuerit suo tempore posita, tam & si Diuino tribunali ratihificata, penès Pontificem erit, quod illa ligabat absoluere, & sic legem antiquare, aut penitus submouere. Quoniam ex promißione CHRISTI, *Quodcunq; super terram soluerit, & in cœlo soluetur. Soluit etiam Petrus sine antiquatione, aut reuocatione, cum existente causa, super lege dispensat. Quod non solũ facere potest, sed sæpe facere debet. Ergò cum ritè quis à lege eximitur, non solùm tribunali Petri, sed & tribunali Dei, à Vinculo legis absoluitur.*

Summus Põtifex non solũ, potest in lege dispensare, sed aliquãdo dispẽsare debet.

Nec propterea refragamus Theologis, qui his ex uerbis, Quodcunq; ligaueris, Et quodcunq; solueris, Petro promissam eam autumãt iurisdictionem, quam exercet in Ecclesiastico foro, Nec aliam ob rationem, actibus ligandi & soluendi expræssam, nisi quia (communi lege) præcipiendo, excõmunicando, interdicendo, & alijs, id genus, uinculis innodando, ac ab eisdem, cum opus fuerit, liberos reddendo, administrari est solita. Non inquàm, refragamus, sed non mediocriter illis fauemus, cum (sine controuersia) ad illum maximè spectet ius dicere, ad quem, propria ex authoritate, spectat ius condere, aut de iure disponere ac delibera-

Maximè spectat ius dicere, ad quem spectat, ex authoritate ius condere.

re. Et constat quòd leges Pontificiæ, non raròr, imò frequenter, & præceptis, & excõmunicationibus, & alijs consimilibus uinculis, homines urgent, & transgressores (ut par est) alligant, & illaqueant. Verùm nostra (si non fallor) interpretatio, eò posset esse acceptior, quo nõ solùm uidetur planior, non solũ uerbis euangelicis cõgruentior, sed & quia legales actus, suæ dimittit amplitudini, nec cogit ad Ecclesiasticum forum, Et obscurum non est, summũ Pontificem, consultò leges etiã edere, à quibus in foro pœnitentiæ, fas non est resilire.

Quibus medijs leges urgeant pontificiæ.

Et quanquàm ea uerba, & reliquis dicantur Apostolis, quandòquidem omnibus dictũ est, Quæcunq; ligaueritis, Et quæcunq; solueritis super terram, ligata, & soluta, erunt in cœlo, rem tamẽ perspicaciter expendẽti, haud dubium est, quòd longè excellentius, dicta sunt Petro. Et præter id, quòd Petro sunt dicta, nõ semel (Siquidem illi primùm dicta sunt soli, Deindè eidem sunt repetita, cum dicta sunt alijs, cum & Petrus tunc seorsùm non esset ab eis) constat cum primũ dicta sunt Petro, quòd illi dicta sunt, ut cõnexa Pontificatui, cum fuerint coniuncta promißionibus (Super hanc petram, ædificabo Ecclesiam meam, Et tibi dabo claues, Regni cœlorum, quæ essentiam conti

Matt. 18.

Longè excellentius dictũ est Petro, Quodcũq; ligaueris &c. quàm alijs Quæcũq; solueritis &c.

Petro, ut summo Pontifici dictum est, Quodcũq; ligaueris &c.

nent Pontificatus) Vt perſpicuè quidem omnes poſſent agnoſcere, Petro eo pacto, ligandi, ſoluendiq; facultatem eſſe promiſſam, quo ad officium pertinet ſui muneris. Et ob id, eo pacto promiſſam, quo nulli promiſſa eſt ex Apoſtolis, quandòquidem, ut oſtenſum eſt, ſoli Petro, eſt Pontificatus promiſſus, quemadmodũ & illi ſoli, eſt ſuo tempore creditus.

Ergò ſicut Pontificatus Petri, tantæ eſt præſtantiæ, ut nõ ſecus, ac fundamentum inſigne, ſtructuram ſubſtineat, uniuerſalis Eccleſiæ, Et claues ab eo acceptæ, tantæ ſint amplitudinis, ut claues ſint Regni cœlorum (quod indubiè, eccleſiam uniuerſam ſignificat) ita, & quidem quàm conſona ratione, ligandi ſoluendiq; poteſtas, fundamento tàm ſolido, tanq; excellenti clauigero copulata, indubiè ad totam ſe extendit Eccleſiam, Poteſtq; ea Petrus (nec obſcurè) fideles omnes, cuiuſcunq; fuerint gradus, & dignitatis, nec non quocunq; reſederint loco, ſuis ſanctionibus alligare, & cum oportunum iudicauerit ſoluere. Ergò Petrus, ſibi credita poteſtate, tùm ligare, tùm ſoluere, etiã ualebat Apoſtolos, quippè qui (licet eximia membra eſſent Eccleſiæ) erant tamen intrà Eccleſiam, & ſub Petri, unico illius Pontifice conſtituti, & non ſecus ac oues, illius curæ

Petrus credita ſibi poteſtate ligare & ſoluere et ualebat Apoſtolos.

commiſsi. Ergò ſicut illos habuit confirmare,
Luc. 22. *cum eſſent infirmi, ita & illis ualebat præcipere, ſi fuiſſet opus.*

At Apoſtolis alijs, ea uerba dicta ſunt ſemel, & (ut præmiſſum eſt) non ſeorſum à Petro. Rurſum, illis non ſunt dicta, ut Pontificibus, & maximè Eccleſiæ uniuerſalis, ſed ut Apoſtolis euangelicæ functionis. Propter quod, non ſunt repetita Petro, ad repetendam, confirmandamuè uim Pontificatus, ſed ad exprimendum & in Petro, integritatem muneris Apoſtolici. Quo quidē omnes, pariter ſunt donati, quandò duodecim è multis fuere ſele- Munus Apoſtolicū multis illuſtratū nominibus.
Mar. 6. *cti, et apoſtolico nomine inſigniti. Et licet placuerit* CHRISTO *munus apoſtolicum (& in ordine quidē ad uniuerſalem Eccleſiam) multis illuſtrare nominibus, quemadmodū & per Apoſtolos, in illius frugem, multa ſtatuit, il-*
Pſal. 44. *luſtria operari (Siquidem dati ſunt Principes, ſuper omnem terram, ut undiq; principes, propellerent tenebrarum, eorumq; ſimulacra deij-*
Eſa. 1. *cerent. Facti ſunt arietes, gregis Dominici, ut eorum opera fæcundarentur oues, ſemine uerbi*
Hier. 16. *Dei, & rore Spiritus ſancti. Miſsi ſunt Piſca-*
Matt. 4. *tores, ut in magno ac ſpacioſo mare, huius inconſtantiſsimi ſeculi, in quo reptilia, quorum*
Matt. 13. *non eſt numerus, ſagena euangelicæ prædica-*

tionis, piscarentur omnis generis homines. Positi sunt Episcopi, ut quidem Ecclesiæ sacro sanctæ prospicerent, & salutem omnium procurarent. Nec modò Episcopi, sed & Metropolitani, Primates, & Patriarchæ, ut possent, & Prouincialibus ecclesiis (quas sibi, instinctu Spiritus sancti, aut coapostolorum consilio, uel Petri dispensatione, copulassent, ac non secus, ac sponsas, matrimonij spiritualis, uinculo, coniunxissent) ueluti legiptimi sponsi, pastores, & iudices ordinarij, superintendere, quemadmodũ, de Iacobo factum est, in Iudea, & de Ioanne in Asia, Non placuit tamen, id honoris illis ascribere, ut ueluti Pastores, ac Pontifices ordinarij, toti præessent Ecclesiæ, aut sicut speciales sponsi, illius fruerentur amplexibus, Sed satis duxit, si super illam intenderent, ut amici sponsi, & uicarij summi Pastoris, & Pontificis Petri. Act. 20.

Apostoli non præfuerunt uniuersali ecclesiæ, uelut Pontifices ordinarij.

Ergò particularibus in ecclesiis, quarum Apostoli, erant absolutè pastores, quæ Episcoporũ muneris sunt, ut ex proprio, ordinarioq; fungebantur officio, quæ uerò eiusmet muneris, in Ecclesia operabantur uniuersali, nõ operabantur, nisi ex legatione Petri. Et licet plenè non constet, quo pacto, instituti sint, Petri Vicarij, Et aliquibus placeat, istud dignitatis,

proximè assequutos, à CHRISTO, *cui placuit*
Ioan. 20. *præuenire commißionem Petri, Idq; factum esse, cum dixit, Sicut misit me Pater, & Ego mitto uos, Et euntes in mundum uniuersum, euangelizate omnibus creaturis, Alijs uerò magis sit consonum, ut à* CHRISTO *quidem, præmißis uerbis, sint in Petri Vicarios designati, sed à Petro, postmodùm Vicarij instituti, Et eo quidem tempore, quo ex sententia Patrum, conuenerunt omnes, ad constitutionem simboli, et distribuendum legationes suas, per uarias regiones mundi, Quod & mihi, eò magis est persuasum, quò magis, uidetur diuina*

Satis consonat, Apostolos à Petro institutos esse Vicarios super totam ecclesiam.

Sap. 7. *Prouidentia dignum, quæ sicut solet, de omnibus cum suauitate disponere, ita et ordinaria, cõmuniq; lege, singula dispensare, Quia tamẽ constantißimum est solum Petrum, totius Ecclesiæ, institutum esse Pastorem, et nefas est, unius ecclesiæ plures esse Episcopos, quemadmodùm & uni corpori, natura non patitur plura capita, nec ius plures uiros substinet, unius coniugis, non minus constantißimum esse debet, quòd si Apostoli, quodam pacto, Ecclesiæ uniuersali præerant, quòd (communi quidem iure) nõ nisi, ut Vicarij ipsius Petri præerant, quouis modo illud honoris acceperint.*

Ex his igitur liquet, quo pacto Apostoli,

Quo pacto Apostoli ua-

luerunt ecclesiæ uniuersali, per leges prospicere. ualuerunt Ecclesiæ uniuersali præesse, quo pacto de omnibus ecclesiis sollicitari, omnibus prouidere, per leges, præcepta, excommunicationes, censuras, ordinationes, & quæuis alia oportuna. Nec difficilè est uidere discrimen inter Petrum, & Apostolos alios, Curq; qui succedunt Petro, eiusdẽ sunt authoritatis cum Petro, & qui succedunt Apostolis, non paris authoritatis sunt cum Apostolis, Quandòquidem amplitudo authoritatis Petri, ex officio pendebat Pontificatus, & amplitudo authoritatis in Apostolis, ex sola pendebat legatione. Rursùm, Non ualebant Apostoli, ius habere in inuicem, cum essent in authoritate pares, & in eadem apostolatus dignitate, & honore, Et minus in eorum Principem Petrũ, cum in Apostolatu, non esset inferior, & in Pontificatu longè præstantior. Poterant tamen, & charitatis iure, debebant, si quis illorum deliquisset, amicè monere, Et ut coapostoli, liberè redarguere, sicut ergà Petrum fecit Apostolus. Et quanquàm tantùm audet aliquandò, ut non modò homines excommunicare uelit, sed angelos, si præter id euãgelizati fuerint, quòd euangelizatum erat ab eo, id tamen ausus non est, nisi postquàm cum Petro, suum contulerat euangelium, ne fortè (ut dicit) cucurrisset

Apostoli non habebãt ius in inuicem.

Paulus, quo iure restitit Petro.

Galat. 2. & 1.

iu uacuum. Ergò non immeritò fulminat, cum Petro iam collata doctrina, quandoquidem tantæ facta est firmitudinis, ut ultrà nec Petrus, nec Paulus, nec aliquis de cœlo angelus contra uenire posset &c.

Quam ob rem. B. P. cum tu ritè successeris Petro, indubiè, omnes tibi præmissæ pollicitationes sunt factæ, Et cum Diuina gratia & fauore, ad hunc dignitatis apicem es assumptus, Tibi à CHRISTO *Domino, iure optimo, sunt exhibitæ. Ergò meritissimè te uti legiptimum* CHRISTI *Vicarium, & Maximum ecclesiæ uniuersalis Pontificem, omnes suspicimus, colimus, adoramus, Meritissimè à tuo ore pendemus, Tibi obedire gestimus, Et sub te Summo Pastore, ad pabulum Christianæ Philosophiæ, duci ac reduci securè contendimus. Verùm (ut de meipso loquar) qui & si omnium minimus, non tamen minimè, sed maximè, T. B. debeo, Nec modò ea communi fidelibus ratione, qua fælici tuæ moderationi, plurimùm omnes teneri cognoscimus, & gratis animis (ut par est) ueneratione prosequimur, Sed & ea peculiari, qua tui animi magnitudine, & paterna dilectione, ingentibus à te obrutus sum beneficijs. Pro quibus, nunquã non fatebor, tanto nexu, me tuæ benignitati de*

uinctum, ut minimè quibusuis meritis satisfa cere poßim. Ardet tamen pectus, non solùm uelut eius obsequentißima ouis, Pastorem fre quenter accedere, Pedes ex animo osculari, Cordis propensionem exponere, Sed & mea pro imbecillitate, aliquod gratitudinis pignus exhibere. Qua de re, & si, ingenuè fateor, lon gè impar est opus, & si indignum tanto appa- rere conspectui, satius tamen ducens, meam te nuitatem ostendere, quàm ingratitudinis labē incurrere, has enarrationes in Epistolam ad Ephesios, quas his diebus absolui, ueluti primi tias, offerre. T. S. curaui. Quod & ea quòq; ratione facere debui, quia est (ut diximus) Summi Pastoris peculiare, Doctrinam Piam & Orthodoxam agnoscere, ac suo calculo ap- probare. Et eò quidem lubentius, quò ea in Epistola multa sunt recondita, quæ (ut non paucis placet) ex sententia Apostolorū Prin- cipis Petri, multi indocti et instabiles, ad suā perditionem peruertunt. Vndè & in illis enar randis, frequenter digredi opus fuit, Et præ- cipua nostræ fidei sacramenta, his temporibus ab hæreticis, magna ex parte polluta, subinse- rere, & iuxtà orthodoxam Fidem, & certas Patrum sententias, mea pro facultate tracta- re, Imò & nonnunquàm, occasionem nactus,

repetere, Scripturis ſanctis ſemper è ſuo fonte petitis; Imò & multiplicatis, Ut os tandem obſtruatur obloquentibus iniqua. Ergò iure pluſquàm optimo, quale quale hoc opus ſit, Pedibus tuæ ſanctitatis ſubijcio, ut dignã Cenſuram recipiat. Quod ſi tuo conſtantiſſimo iudicio fuerit approbatum, Meum erit, & Deo Optimo Maximo à quo omne bonum, gratias agere, & poſt primitias. T. S. fructus uberiores offerre. Quæ ſemper ualeat, & nobis Diu fœliciſſimè uiuat.

FINIS.

Errata impræſſoris in curia, quæ maioris momenti uiſa ſunt.

Folio.1.*fa*.2.*li*.14. *Apſtolum,pro Apoſtolum.*
Fol.3.*fa*.1.*li*.20.*functioni,pro functionis*
Fol.16.*fa*.1.*li*.30. *Qu*, *pro Quòd*
Fol.39.*fa*.1.*li*.10.*fœlicatem,pro fœlicitatem.*
Fol.43 *fa*.2.*li*.1.*æquiualet,pro æquiualent.*
Fol.52.*fa* 2.*li*.22. *relebamur,pro relabamur.*
Fol 63.*fa*.2 *li*.8. *non,pro nos*
Fol.75.*fa*.1 *li*.19. *poſt,ueritate ſignanda)*
Fol.76.*fa*.2.*li*.10.*ſimulachrum,pro ſimulacrum.*
Et *li*.22. *preceſſent pro præceſſerit.*
Fol.81.*fa*.2 *li*.18.*exuberatiſsima, pro exuberantiſsime*
Fol.87.*fa*.1.*li*. 6.*Trinitatis,pro* Trinitas
Fol. 108.*fa*.1.*li*.10.*his,pro lis*
Fol.114.*fa*.1.*li*.1. *poſt templo,ſignanda)*
Fol.141.*fa*.1.*li*.9.*noſtra & pro uirili,pro noſtra pro uirili*
Fol.156.*fa*.1.*li*.11.*ſimus pro ſumus,& li*.12.*ſumus pro ſimus*
Fol.193.*fa*.2.*li*.13.*eratis,pro eramus*
Fol.198.*fa*.2.*li*.2.*diſſitebor,pro diffitebor*
Fol.265.*fa*.2.*li*.1.*donu,pro dono*
Fol.277.*fa*.2.*li*.21.*peclarem ſcrpturam, pro peculiarem ſcripturam.*

INDEX PRINCIPALIVM DIGRESSIONVM, QVAS HOC IN opere libuit interserere, ad errantium lucem, & piorum consolationem.

)

INDEX RERVM ET SENTENTIARVM,
Quæ uidebantur præcipuæ.

E

Electorum

))

H

RECAPI-

R

S

F I N I S.

EGO SVM LVX MVNDI:
Qui sequitur me non ambulat
in tenebris.

Verbum Dei habitet in uobis abundanter,
in omni Sapientia. Col. iij

ENARRATIONES PIÆ, DOCTAE, ET CATHOLICAE,

IN EPISTOLAM D. PAVLI ad Ephesios.

IN QVIBVS IVXTA SACRAM Scripturam, & orthodoxam Fidem, sunt explicatæ, omnes fere' difficultates Pietatis Christianæ.

Authore R. P. *ac* D. *Iacobo* Naclanto *Episcopo Clugien.*

INSCRIPTIO EPISTOLAE: In tres partes distincta.

PAVLVS *Apostolus* IESV 1
CHRISTI *per uolūtatē* Dei.
Sāctis, qui sūt in Epheso,*et fideli-* 2
bus in CHRISTO IESV.
Gratia uobis & pax, *à* Deo *pa-*
tre nostro, & domino IESV CHRISTO. 3

Si non secus ac proœmium, ea inscriptio censenda est: in qua authoris, tum grauitas, tum officium: item, dicta & optata salus: cōciliant animos, attentos ac beneuolos reddūt: potissimùm hæc, eò loci habenda est. Et illis maximè: quos non fugit, ꝙ (tametsi Paulus est inscriptus, & hanc in functionem, diuina uoluntate sęlectus) opus tamen, opus est spiritus CHRISTI: quo non modò ille uiue-

Epigraphe epistolæ, non est extrà rationē proœmij.

Galat. 2.
2.*Cor.*13.

Paulus non modò uiue-

bat et loquebat: ur spiritu Christi, sed illius functionem adimplebat. bat, non modò loquebatur: sed & quæ deerant CHRISTI functionis, in Gentibus adimplebat. 2. Cor. 5.

Adde. In columitatem, nedũ quibus scribit, esse petitam: sed honestatis etiam illis, tum sanctitate, tum uera in CHRISTO fide: Gratiam & Pacem, in quibus omnium bonorum acceruus comprænenditur, à Deo patre, & domino IESV CHRISTO, ardẽti pectore imprecatam: ut nulla ex parte, tũ beneuolentiã, tum attentionem non urgeat.

Gratia et pace bonorũ cumulus cõprehensus est.

Enarratio primæ partis inscriptionis.

Apostolus binomius. PAVLVS. Certũ est ex actis, Apstolum fuisse binomiũ: & prẹter Saulũ, Paulũ appellatum: Sed incertum, an à circuncisione, sicut Salomon dictus est Ididà: An ab apostolatu, sicut Simon dictus est Petrus: An à cõuersione Sergĳ Pauli, sicut Scipio, deuicta Affrica, Affricanus. Primũ, probatũ est Origeni: Secũdũ, D. Chrisost: Postremũ beato Hierony.

Diũersa sententia de impositione Nominis.

Discrepãtia De uoce Paulus. Ambigitur quoq; an sit nomen, Hebrẹũ, Græcum, uel Romanum: contendentibus nonnullis, deductum ex hebræa uoce, Pelè. פלא Alĳs refragrantibus, & deducentibus è uerbo Græco, Pàuomæ, Reliquis asserentibus, παύομαι deriuari ex Romana dictione, Parũm. Consentiunt tamen, ꝙ si est Hebræum, interpretatur mirabilis: si Græcum, quietus: & modicus, si Romanum. In quibus non moror.

Cõsensus de interpretatione Pauli.

Arridet tamen, nomen nactum ab apostolatu: ne inferior sit, magnis Apostolis: q̃n quidē nō tam Simon, q̃ Iacobus & Ioannes, qui uidebantur columnę, nacti sunt nouū nomē. *Opinio quæ magis places*

Mar. 3.

Arridet, & ꝙ sit Gentilitium, ut congruat Gentibus destinato: & Romanum in ciue Romano. Nam licet esset Tarsius patria: genere Hebræus: ex semine Abrami: & tribu Beniamini: erat nihilominus ciuis Romanus ut in Actis habetur. *Nomen Pauli gentilitiū et Romanū.* *Paulus ciuis Romanus.*

Act. 22. Philip. 3.

Quadrat & interpraetatio, ciui facto coelesti: cui nihil antiquius, propria abiectione. Quippè qui, templum factus spiritus sācti, qui super humilem requiescit, totus ī eò est, ut modicus suis oculis fiat.

Esa. 66.

Hinc, non semel inculcat: Minimus sum, omnium Apostolorum, & indignus uocari Apostolus: Et mihi sanctorum omnium minimo: Et nouissimè, & uelut abortiuo, uisus est mihi: & id genus alia. *Humilitas Pauli.*

1. Cor. 15. Ephes. 3.

Et mea quidem opinione, non absurda ratio est: eo consilio, nomen Pauli, epistolis praescripsisse: ut professus initio, suam abiectionem, accommodatius, Sancti Spiritus organum redderetur: et quicquid boni profunderet, in Dei gratiam reijciatur. *Cur Pauli nomen in principio epistolæ.*

Nec tamē inficior, ꝙ Apostolus Gentiū, & sine fidei prędiudicio, Gētilibus factus Gētilis: illis ita solitis, morem gerat. Quamq̃ nec est alienum Hebræis: cum prophetæ, ac reli- *Cōsueuerūt etiā Hebræi præponere libris authoris*

1. Cor. 9.

nomen, à tēpore Salomonis. qui (post Salomonem) suo nomine, libros in scribant. Et censetur, non mediocriter, illi scripturę detractū, quę suū nō pſeferat authorē.

Cur in epistola ad hebræos, nō præscribitur nomen Pauli. Quòd autē, in Epistola ad Hebræos, nomē Pauli subticetur, peculiaris ratio est. Et, si Patribus creditur, ut ea planè, tametsi fidelibus scripta, posset etiā, nō renatis ostēdi: qbus nedū iudicatū erat de Paulo, sed ita nomē ei⁹ infestū: ut piaculum duceretur illud audire.

Dignitas Apostolatus. *Apostolus.* Munus Pauli est, Oratorem agere, & legatione fungi. Quod (ut aliàs docet) præcipuum est, in Ecclesia Dei. Posuit Deus quosdam in Ecclesia: sed primū Apostolos. Quibus & credidit, primitias spiritus, & obruit locupletissimis donis. *1. Cor. 9.* *Roma. 8.*

Apostolorū nomenclationes. Qua de re, facti sunt Principes terrę: Iudices populorū: Arietes gregis dñici: Boues triturātes, & currum Dei, qui est decē millibus multiplex, ptrahētes. Facti sunt Architecti, in ædificationē corporis CHRISTI: Fūdamēta Ecclesiæ: Sal terræ; Lux mundi: Nubes uolātes: & alijs sexcētis noībus & priuilegijs. *Psal. 44.* *Matth. 9.* *Esai. 1.* *Psal. 28. & 64.* *1. Cor. 9.* *Psal. 67.* *1. Cor. 3.* *Apoc. 21.* *Matt. 5.*

Paulus Apostolus per excellentiam. Et quamq̄ eò muneris, dignati sūt plures: nullus tñ locupletius Paulo. Nō ea duntaxat ratione, q̄ dum ageretur furijs, & spiraret minas & cædes; eò est dignitatis euhectus, illum CHRISTO, nedum euocante, ac circūfulgurante de cœlo: sed ex legato Principū sacerdotum: imò Principum tenebrarū, in suū Apostolū refingente: *Esa. 60.* *Act. 9.*

Nec ea tantùm, ꝙ nō ab homine, nec per ho-
Galat. 1. minem Euangelium hausit, sed Patris reue-
latione, subuectus ad tertium cęlum; cum ar
canorum multorũ accessione, quæ nefas est,
2. *Cor.* 12. hominibus loqui: Sed ea quoq;, ꝙ Gentibus
est decretus. Quod non solùm fuit præcla-
rioris Prouinciæ: sed propensioris operis, &
ferocioris Martis.

Siquidem (pręter id, quòd erāt innumerę, *Gentium impijssimi mores.*
Ephes. 2. & longè, lateq; diffusę: pręter id, quòd atheę,
sine spe, sine lege, sine promissione: pręter id,
Roma. 1. quòd Gręci, Barbari, Scythæ, sapiētes, & stul
1. *Cor.* 9. ti: qbus omnibus debuit, & uè, nisi omnibus
euāgelizauerit:) Ita fallacijs Sathanæ, erāt ab
ductæ, & eius præstigijs dementatæ: ut ultrò
immundorum spirituum, prædā se fecerint.
Quorum laqueis irretitæ, & suam ipsorum,
uoluntatem adactæ: in omnes abominandas
impietates, et quascũq; flagitiorũ Leernas, da
bātur, p̄cipites: ꝓprijs affectibus debaccan-
2. *Petr.* 2. tes, ac sordescentes, uti sues in uolutâbro luti.

Et tamen, cesserant in peculium CHRI-
Psal. 2. STI: eo nedũ Patrem expostulante, sed san-
guine cōducēte: Super quas, & fundēdũ spiri *Gratia cōferenda gentibus.*
Rom. 11. tus Cornucopiæ. Quæ, fractis ramis, natu-
ralis oliuæ, ex oleastro, ad Iudæorũ æmulatio
nem, in bonam erant oliuam inserendæ: imò
eorum in locum subrogādæ: ut, cum radicis
ubertate potitæ, tum cœlestiũ imbriũ exun-
Matt. 12. dantia obrutæ: erigerentur in arborē magnā

in qua nidularētur uolucres cœli: eos fructus spiritus allaturam, de quibus Galatarū cap. 5.

Strenuitas Pauli.

Ergò, in tanto Marte, opus erat strenuissimo milite: qui nullo fractus labore, nullo remoratus periculo, ultrò aggrederetur, non tā carnē & sanguinem, quàm mundi Rectores, Principes tenebrarū, & Potestates nequitiæ, in cœlestibus. Ephes. 5.

Fidelitas Pauli.

Ergò, op⁹ erat, fidelissimo seruo: quo id muneris obeunte, nulla re neglecta, nulla occasione dissimulata: curis continuis, excubijs indefessis, officijs necessarijs, nullus nō moueretur lapis: ut hæreditas CHRISTI, sibi credita seruaretur: & donis illi, à Deo, in CHRISTO, & per CHRISTVM, æterna, tū prædestinatione, tum benedictione distributis, locupletaretur.

Paulus primus in apostolatu.

Quam ob rem, nemo (si non fallor) ibit inficias: Paulum, in istud ministerij, uas selectum, ita Apostolicę functioni, ubertate fœcundum, ut in ea, primas obtineat, & sine cuiusuis iniuria, Apostolus, per excellentiam, uocitetur. Et quanquàm ita est: quanquám ęo in munere, nonnihil, reliquos, Apostolos, uideatur, excedere: non tamen, illos excedit, in potestate, aut Ecclesiæ moderatione: cum omnes, pari fuerint honore dignati, & pari potestate, p̄diti. Minus excedit, Apostolorū Principem, Petrum: Cui claues creditæ sunt, Regni cœlestis, & oues Vniuersi commissæ.

Anacl. d. 21. in nouo. Cypri. 24 q. 1. hoc extitit.

In quo Petr⁹ excessit Apostolum.

Ioan.10. Sed excedit omnes, in ardore animi, in uehementia ſpiritus, in uerborum tonitru: Excedit, in euangelizãdi copia, gratia, efficacia, perſuaſione: Excedit, in laboribus, in auſibus, in cõgreſsibus, in diſputationibus, in pugnis, & id genus aliȷs: quæ legationẽ reddunt uberem & illuſtrem.

IESV. Auguſtiſsimum legatoris nomen. Siquidem Seruator noſter, tametſi, typis nõ paucis, exprimitur in ſcripturis: Vt Agno, qui tollit peccata mundi: Leone, qui uicit de Tribu Iudâ: Lapide, qui utrunque cõnectit: Fundamento, Apoſtolorum & Prophetarũ: Vite, cuius palmites ſunt ælecti: Pane, qui dat uitam mũdo: Luce, quę illuminat omnẽ hominem: Oſtio, ad intrãdum in ouile: Via, quæ ducit ad Patrem: Et id genus pluribus:

Seruator multis typis expreſſus.

Ioan. 1. Apoc. 5. Ephe. 2. Ioan. 15. Ioan. 6. Ioan. 1. Ioan. 10. Ioan. 17.

Tametſi, multis nominibus appellatur: Vt Angelus magni cõſiliȷ: Sacerdos in ęternũ, Pontifex compatiens infirmitatibus noſtris: Mediator Dei & hominum: Rex Regum: Paſtor cuius ſunt oues propriæ: Sponſus dilectus Eccleſiæ: Epiſcopus animarum noſtrarum: Pater futuri ſæculi: Princeps pacis: Nullæ tamen auguſtiores uoces, quám IESVS, & CHRISTVS.

Eſai. 9. Pſal.109. Heb. 4. 1.Thi. 2. Apoc. 19. Ioan. 10. Ioan. 3. 1.Pet. 2. Eſai. 9.

Seruator multis nominibus appellatus.

Inter Seruatoris noĩa, auguſtioria ſũt. IESVS, & CHRISTVS.

Et nomen quidem IESVS, omnes conſentimus hebræum: ſed non pariter, ſacramentum eruimus. Sunt qui nõ reȷciunt, pluribus fuiſſe commune: ut Ieſus Nauê, Ieſus

Sirac, Iesus Sadoc, Iesus Sacerdos ī Zacharia, *Zach. 3.*
& qui exprimitur in cātico Habacuc: & An *Abac. 3.*
geli aſſertione, Saluator interpræstari. *Luc. 1.*

Sed mea opinione, probatius eſt, nomen eſſe præclarius: quippè quod nomen eſt ſu- *Philip. 2.*
per omne nomen: in quo omne genu curuatur, cœleſtium, terreſtrium, & infernorum.

Nomen IESVS ſoli noſtro redemptori cōceſsū

Nomen peculiariſsimum Deo, & nemini, niſi noſtro Redemptori cōceſſum. Cui ſingulariſsimum eſt, ſaluare populum à peccatis: ſicut Gabriel, non uocem interpręrans, ſed officium euangelizans, atteſtatus eſt.

Nomen planè ineffabile: Natura quatri- *Luc. 1.*
literum, ſed myſterio quinqueliterū: ut mox temptabimus aperire.

Digreſsio, quòd nomen IESVS, nomen eſt propijſsimum Deo.

De nomine Dei quatrili tero, ꝙ princeps aliorum nominū eſt.

Non ignotum eſt, diuinis literis aſſuetis: ꝙ tametſi innumera ſunt nomina Dei: non ſolùm, quæ reuelanda ſunt, ſeculo ſuperuenturo: ſed & quæ reuelata ſunt in p̄ſenti: Ex p̄clarioribus tamen, quæ nouimus, ſęlecta ſunt
decem; de quibus Hieronymus ad Marcellā. *Hierony.*
Quorum princeps, Tetragramaton eſt: om- יהוה
nium ſingulariſsimum Deo. Ego (inquit) *Eſai. 24.*
IEHOVAH: hoc eſt nomen meū. Et Moſi. *Exo. 3.*
Loquutus ſum Patribus: ſed nomen meum IEHOVAH, non indicaui eis.

Nec modò eſt ſingulariſsimum Deo, ſed

adeò eius Maiestati dicatum: ut sine controuersia, creaturę mutuari, non possit. Et meritò quidem, quandò fontem esse, omnis existentiæ, & Pelagus cuiusuis bonitatis, ac perfectionis (quod nomen ipsum ostendit) nulli alij à Deo, fas est attribuere.

Tetragāmatō nulli creaturæ conceditur, & meritò.

Quarè etsi superstitiosè Iudęi, non tamen temerè, ab eius pronunciatione cauent: Nec nisi in Sanctuario, & tantùm a Sacerdote, ne fortè minori reuerentia profanetur, proferri permittūt. Quòd si quādò occurrerit in scripturis, (quod raró non est) aut suppressa pronunciatione prętereūt, aut eo pro, exprimūt

Non temeraria superstitio Iudeorū.

אדני Adonâi: Inter decem quidem contentum, sed non pariter consecratum, & sæpe creaturæ concessum.

Eo autem nomine, appellandū fuisse Messiam: Ieremias testis locupletissimus est, ita

Messiam appellandū Iehouah.

Iere. 23. uaticinatus ad uerbum. In diebus illis saluabitur Iudà, & Israèl habitabit confidenter: Et hoc est nomē, qđ uocabūt eī, IEHOVAH, iustitia nostra. Et Dauid in Psalmis. Et maximè trigesimo nono, Et nonagesimo sexto. In quibus, ex sententia Pauli, de Seruatore loquens: non semel, IEHOVAH interpellat. Itidē, Psalmo quadragesimo quarto, Et alibi.

Nec his refragrat, adiectio charactêris, quo redditum est penthagrāmaton: quoniā ultrà id, ꝙ nihil detrahitur Maiestatis: nō simplex summitur sacramentum. Et licęt, me

IESVS nomen penthagrammaton.

ſecretiora fugiant: licet hactenus nil compertum habeã, quo aptius deſiderari non poſſit: Rem tamen, penitus non prætereo, & paucis, quæ nõnulli ſunt philoſophati, percurro.

Litera addita Tetragrãmato, myſterium aſſumptionis deſignat.

Conſentiunt ergò omnes, appoſitam literam Tetragrãmato, ſymbolum eſſe, humanitatis aſſumptæ: ſed laborant quo rei argumẽtum hauriant. Sunt qui putãt, unctionẽ, pacem, ac ſalutẽ innuere: propterea ꝙ Maſcàh, משח

1. Opinio. quod eſt, unxit: & Iaſcà quod, ſaluauit: & Scilèm, quod pacificauit, litera peculiariſsima eſt. Et conſtat quàm ſacramento quadret. ישע שלם

Quandòquidẽ, nec aliam ob cauſam, carnẽ hominis induit, q̃ ut unctione miſericordiæ, ſic diuinum iudicium emolliret, & gratia cõtemperaret: ut eius thronus, non ſolùm, facilis redderetur acceſſu, ſed de gratia, pace, & ſalute ſecurus. *Heb. 4.*

2. Opinio. Alij, figurã characteris attendunt: qui prę ſefert imaginẽ lãpadis. Et ꝑter id (inquiunt) ꝙ Seruator, nonnunquã lampadi cõparatur, ut ſecundo ac ſexageſimo Eſaiæ: Præter id, ꝙ lampas, uas fictile, aptum ad receptionẽ olei, & ſubminiſtrationem lucis, facilè humanitatem Seruatoris refert, in qua oleũ gratię, et lumen ueritatis: Quid quæſo, Deum dices in carne, niſi lumen in teſta?

Cũ enim, ea lux, Deus ſit, in qua, tenebræ non ſunt ullæ: palàm ꝙ quemadmodum in ſe eſt, oculis noſtræ imbecillitatis eſt impar: *1. Ioan. 1*

1.Timo.6 Quippè qui lucem habet inaccessam, quam nullus hoīum uidit, nec uidere potest. Ergò, ut nobis posset esse cōspicuus: ita, nostra pro infirmitate, illam attemperauit in carne, ut non secus conspiceretur in ea, q̃ Sol conspiciatur in nube.

Nec desunt, qui ad literæ significatum, cō fugiunt. Et cum, Scin (ita ea litera dicitur) dentem, siue dentes importet, hunc in modū sacramentum excipiunt. Dentibus mordemus, masticamus, ęloquimur, (sumus enim sine dentibus balbi) Et licet horū quodlibet Seruatori consentiat: (Quippè qui, momordit infernum, & Diabolo uires abscidit: Qui contumelias, & detractiones, in Deum, quorum dētes, arma & sagittæ, tum Patris obedientia, tum nostri dilectione, in semetipsum traijecit: Et morsus serpentium ignitorum, quibus discruciabamur, uti Serpens ęneus factus, & in crucem subuhectus explosit: *3.Opinio.*

Osee. 13. *Christūs momordit infernum.* *Psal. 56.* *Christus crimina nostra ī se traiecit* *Ioan. 3.*

Qui Mosi legem, quam Iustus, perindè ac mundum animal, mandit, ruminatq́;, in ea meditando die ac nocte: Sctibarū ac Phariseorum, tum superstitiosis mandatis, tum traditionibus impijs, nedum malè digestam sed tenebris multis obfusam: non solùm in lucē reuocauit, & natiuo candori restituit, sed plenè digessit ac mādidit: id est, ad minima usq; apicula, non modò uerbo, sed haustu, spontè ac suauiter, haud secus, ac butirum & lac, iux

Christūs ueluti serpēs æneus factus. *Psal. 1.* *Christus nobis legē mādidit, & cādori restituit*

ta uaticinium, deguſtauit, imò abſorſit: non *Eſa. 7.*
tãtùm, ut periculo diſceret, reprobare malũ,
& ęligere bonum, quod unicè lex protendit,
ſed ut nobis, lex manderetur ac perficeretur,
donatis, nedũ ſpiritu ſpontaneo, ſed perfecta
legis obſeruatione, ab eo, qui non uenit eam
ſoluere, ſed adimplere.) *Matth. 5.*

Chriſtus potiſsimùm nobis datus, ut eloqueretur uoluntatem patris, reuelando et impartiẽdo nobis iuſtitiam Dei.

Potiſsimùm tamen, in eo ipſo, à Patre donatus eſt: Vt dilucidius ęloqueretur uoluntatem Dei: Euangeliũ repromiſſum Patribus, ex inuolucro ſãctarum literarum eximeret: Dei iuſtitiam, ex fide in fidem, reuelaret: & eam uerbo, & facto, palam omnibus exhiberet. Cuius quidèm, non inſcius ſacramenti, Patriarcha Iacóbus: inter multa, quę fuit uaticinatusde CHRISTO: Et de eius dentibus, ꝙ cãdidiores eſſent lacte, uaticinatus eſt. *Rom. 1.* *Gen. 49.*

Et licet, non ibo inficias: Dentes, eò loci, nonnullos interpraetatos eſſe, Apoſtolos & Euangeliſtas: Paſtores & Doctores: quos, in opus miniſterij, & doctrinæ, Eccleſiæ ſacroſanctæ, præfecit: Quemadmodum & illud, quod habetur in canticis: Dentes tui, uti greges tonſarum, aſcendentium de lauàcro, quæ ſunt lacte lotæ. Non tamen reijciendum erit, hæc ſumopere intelligẽda, de CHRISTO, q eſt Apoſtolorũ Apoſtolus, & Euãgeliſtarũ Euangeliſta: Paſtor, & uerus Doctor eccleſię: de quo Pater non ſemel: Ipſum audite. *Epheſ. 4.* *Can. 4.*

Chriſtus Apoſtolorum Apoſtolus, et Euangeliſtarum euangeliſta.

Imò uerò quicquid candoris depręhẽſum *Luc. 3.*

est in eis:totum acceptũ ferendũ est CHRI-
Sapien. 7 STO: qui candor est lucis æternę, & specu
lum sine macula. Quam ob rem, immeri-
1. Thes. 4 tò non audet Apostolus, q; siquis suum Euã-
Luc. 10. gelium spernit, non hominem spernit, sed
CHRISTVM. Et ille. Qui uos audit, me audit: & qui uos spernit, me spernit. Quin potius, quantùm ex eis erat, distabant nihil,
Iudic. 15. à molaribus Asinæ: quàmuis in manu Sanso nis, fuerint & pallori, & næci, omnibus Philisteis: prostratis omnibus eorum castris, & perpetuæ seruituti subiectis.

Mira Apostolorum gesta, sunt reijcienda in Christum.

Denique, nec dissimulandum, Scin, non temerè, mediã in Tetragrãmato constitutã: Q̃niquidem (pręter id, quôd facilè deprehẽdi potest, naturam nostram, undique diuinitate comprehensam: & nõ secus ac centrum, cornucopijs donorũ, & gratiarũ esse perfusam, ut in illam, ex omni parte, plenitudo cœlestis exuberet) apertè nihilominus demõstratur, toti mũdo, Lucẽ Seruatoris expositam: Morsum infernum: Legem restitutam: Et euangelium, inuulgatum omni creaturę: Adeò ut
2. Cor. 5. nemini non reconcilietur Deus, nullius non misereatur, nec aliqs sit, qui in CHRISTO (si uelit) salutem non recipiat.

Scin, nõ sine mysterio media est, intetagrãmato.

Siquidem, inter ea, quibus Tetragrãmatum scatet arcanis, sine cõtrouersia, apud hebræos, quatuor illę literæ, quattuor mũdi partes designant: quas Deus optimus maximus,

Quatuor litera Tetragrã

mati, quãtũ or mũdi partes, designãt eo (ut dicunt) nomine, hoc est (ut intelligo) uirtute, & authoritate, in re, nomine significata, contentis, moderatur & regit. Quibus non mediocriter fauet, ꝙ ritè Tetragrammato supputato (sicut secretis supputatur hebręis) exsurgit numerus septuagintaduo: quo numero (linguis eòusque multiplicatis) orbis ab initio dissectus est.

Numerus Tetragrãmati, iuxta peculiarem secretiorum hebræorum cõputum.

Igitur ut planè innueretur, in quauis lingua, et singulis terrarum spatiis: Seruatorem, nostra in carne, reuelandum: neminemque futurum esse, cui Euangelium, tandem non patesceret: Scin, medium obtinet. Quod sanè per Apostolos, donatos omnium gẽtium linguis, magna ex parte, creditur adimpletũ. *Act. 2.*

At satis philosophati sumus. Quòd si qs, arcana probatiora, desiderat: ego nõ moror, & lubens meliora complectar. Interim tamẽ non dubito, ex scripturis facilè exoratũ: Nomen IESVS, fore præclarissimum IEHOVAH, unicè, uero Deo congruens: Id quod desiderabamus euincere. Cui rei, satis astipulari possunt: quæ extant passim, nominis huius, œncomia: quę fas non est, cuiuis alteri attribuere.

Nomen IESVS nomẽ Iehouah.

Et præter productum, ex Paulo, ꝙ nomẽ est super omne nomen: in quo omnis creatura curuatur: Est œncomium Petri. Non est aliud nomen, sub cęlum datum hominibus: in quo oportet nos saluos fieri. Et Seruator. *Philip. 2.* *Act. 4.*

Ioan. 14. Quicquid petieritis Patrē, in nomine meo, dabit uobis. Et illud. Vbi fuerint duo uel tres
Matt. 18. congregati in nomine meo: ego sum medius
Mar. ult. inter eos. Et rursum. In nomine meo, demonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpētes
Acto. 3. tollent. Et Petrus in actis. In nomine IESV, hic quem cōspicitis, astat coram uobis, sanus. Et Paulus ad Corintios. Abluti estis, sancti-
2. Cor. 1. ficati estis, iustificati estis, per nomen domini IESV.

Quæ quidem omnia, & plura, quæ uolēs præterco: tantam nominis huius, maiestatē ostendunt: ut satis superque perspicuum esse posit, aliorū neminem, tanto numine impartitū: ut IESVS, eo pacto appellari licuerit. Et quanq̄ nō reijcio, aliquorum nomina, malesuetis auribus, & minus eruditis linguis: dū proferunt, IESVS resonare: secus est tamē. Q̄nquidē nullum integrū complectitur Tetragrāmatum: sed mutāt singula extremam, in Hain, ut cōstat, siquis ꝑ illa discurrat. Quare, meritò prænūciatum est: Seruatorē nouo nomine nuncupandū: qđ os domini noīaret.

Nomen IESVS nemini, nisi nostro Redemptori cōcessū

y

Esa. 62. Et quamquàm hæc adeò certa sunt, ut detrectari nō possint: multorum tamen superstitio, explodenda est: qui nudis his characteribus fidunt, deferunt, deosculantur, acsi Dei uirtus, illis literis alligetur, contemnentes: uel saltèm, non considerantes, quod sub nomine continetur. Quod solùm tamen, illabitur

Quō nomen IESVS uenerari debemus.

cordi,& natiua iuſtitia animam uegetat. In quo unicè uiuimus,mouemur, & ſumus. *Acto. 17.*

Deum(inquam)uerum,ita in nomine,& ſub nomine,cum Tetragrāmato, tum Penthagrāmato inuolutum: ut olim in columna nubis. Et quemadmodum columnæ uirtus, nō fuerat nubis corpus,uel columnæ imago: *Exod. 14* ſed Deus uerus,non ſemel, in protectionem illius populi,repromiſſus,& eo pacto,(nec ſi ne myſterio)populo reuelatus,à quo ſolo pēdendum erat:Ita,cum illius nomē recolitur, ad contentum ſub nomine, oculus eleuetur, à quo & imploremus, & præſtolemur quicquid deſideramus boni.

Cū IESVS nomen recolitur,mens ad contentū ſub nomine eleuetur.

Qua de cauſa, cum Apoſtolus præcipit, ut quodcunque agimus,tum uerbo,tum opere, auſpicemur, & IESV nomine conſecremus: nō nudam inuocationem nominis prę cipit: cærtior factus, id non fore magni momenti: ſed Deum ipſum, naturam noſtram indutum,& IESV nomine implicatum:authorem, & uerborum, & operationū,agnoſcere: & illi,quicquid agimus,conſecrare. Et hęc planè ea uera inuocatio eſt:quæ (ut alibi docet) niſi á Spiritu Sancto, ꝑficiſci nō pōt. *Colo. 3.* *1.Cor.12.*

CHRISTI. Quod, Vnctus, Romanis: Chriſtus eſt, Græcis: & Meſsias, Hebræis. Et proprium eſt Epitheton,Regum, & Sacerdotum. Propter quod, Vngere,Hebræorum

Meſsias Chriſtus. Vngere apū hebræos.

bræorum tropo, eſt Regem conſtituere, uel ſacerd otio cōſecrare. Nec quidem temerè ungebantur Reges: Sed oleum, Regum ſimbolum, peculiare eſt. Et præter id, quòd Regi continua eſt paleſtra, ut ſibi ſubditos tueatur: relucere in eo, potiſſimū debent, lenitas, manſuetudo, pax & lætitia: Quippè cuius muneris eſt, ut in his totus, omnibus neruis, & horis incumbat.

Cur ungendi Reges.

Nec caſu, ungendi ſunt Sacerdotes: quos, præter hæc, paſſim ſpirare opus eſt, ſpiritum ſanctitatis, et chariſmata Dei. Non ſolum ut

Cur ungēdi Sacerdotes.

2. Cor. 2. bonus ſint odor CHRISTI, in omni lo-
Pſal. 51. co: ſed ut non ſecus ac oliua frugifera ſint, in domo Dei: in uiſceribus charitatis, & miſericordiæ: in fructibus pacis, ac Spiritus Sancti: ſemper ungentes ægrotos: lenientes aſperos: & roborantes infirmos.

Ergò, CHRISTVS, nomen eſt: tum regiæ dignitatis, tum ſacerdotalis conſecrationis. Et ſi oracula, & unanimē hominum ſenſum attendimus, ita Orbis Reſtauratori dictum: ut uulgò quoq; nō aliter uocaretur. Et quamquàm inauguratus nō eſt, externa olei unctione, inauguratus tamen eſt longè auguſtius: quoniam inunctus eſt, Spiritus ſancto:
Acto. 10. ſicut Petrus in actis atteſtatus eſt.

Chriſtus nomen dignitatis ſacerdotalis & regali

Quā unctione Chriſtus inauguratus eſt Rex & Sacerdos.

Nec modò inunctus, ſed adeò delibutus: ut
Pſal. 132. non ſecus ac unguentum Aaronis, dimanaret
Ioan. 3. in barbā, & uſq; in oram ueſtimenti. Quip-

pè cui datus nõ eſt, ſpiritus ad menſuram: ſed penitus eſt, in illum profuſus: ut indè, ſicut à capite redundaret, & copiosè, ad quæque eius membra, deſcenderet.

Plura hic de Regno CHRISTI, deq; Sacerdotio eius: (tam et ſi res ſunt pręclariſsimę ſcitu, & ſummam congerunt euangelicę pietatis) locus non poſtulat. Sed abſolutis potius, Epiſtolæ commentarijs: è ſacrorum eloquiorum fonte, (quantum ſupernè dignabimur,) poterunt hauriri.

Extant poſt epiſtolæ enarrationē, enarrationes ſpeciales.

Modò autem ſatis, quòd compertiſsimum eſſe poteſt: Seruatorē noſtrum, tam etſi uniuerſa attingit à fine, uſque ad finem fortiter, & ſingula moderatur ſuauiter: potiſsimum tamen, regere ſacroſanctam ęlectorum eccleſiam. Cuius etiam Sacerdos à Deo, perpetuò eſt conſtitutus: ut ſui corporis oblatione, peccatis omnibus expiatis, & ſordibus cũctis exterſis: illam ſibi, glorioſam ſponſam adiungeret, ſine macula & ruga, ut Paulus ſuo loco dicet.

Sap. 7. *Pſal. 109* *Ephes. 4.*

Etſi Paulus non fuit Apoſtolus meritis proprijs, fuit meritis Chriſti.

Per uoluntatem Dei. Non, per merita ꝓpria. Nam ſi in ea, quæ ex lege iuſtitia eſt, diuerſatus ſine quęrela, nihil ſibi acceſſerat lucri, ſed detrimẽti: uerè nihil agnoſcebat in ſe, quo gloriari poſſet. Qui non ſolùm natura, erat filius iræ, ſicut & cæteri: ſed pſecutor, cõtumelioſus, blaſphemus, et primus omnium peccatorum.

Philip. 3.

Verùm, etſi non aderant merita Pauli, non

1. Theſ.

decrant merita CHRSTI: quibus Deus ab ęterno, illum uoluit releuari, & gratiosè, in apicem Apostolicæ functionis, assummi: ut ubi abundauit delictum, superabundaret & gratia, cum fide & dilectione: ut de se ad Timotheum refert.

Roma.5.

Per uoluntatem, inquit, Dei: Non duntaxat permittentem, quemadmodum pseudò Apostoli, & Antichristi: Aut, quouis pacto aspirantem, sicut qui per occasionem, Euāgelium prædicāt, aut non uocati, id honoris usurpant: Sed prædestinantem, uocātem, beneplacentem, fauentem, ac fortunantem.

1. Cor. 1. *Philip.1.* *Hebræ.5.*

De uoluntate Dei pmittente, aspirāte, & beneplacente.

Hinc factus est, uas ælectionis: hinc à matris utero segregatus: hinc ad Apostolatum accitus: hinc noui testamenti, non literę, sed spiritus, dispensator idoneus institutus, et Dei fauore, ac gratia, nunquam destitutus: sed confortatus, roboratus, promotus: Vt nedum à Ierusalem, usque ad Illiricū, repleuerit Euangelio Dei: sed Orbem uniuersum perfuderit, ac locupletauerit.

Acto.9. *Galat.1.* *Roma.1.* *2. Cor.3.* *Rom.15.*

Nomine uerò Dei: & si omnes Nationes intelligunt, Purissimum actum, Simplicissimam mentem, Occeanum omniū perfectionum: Omnia producentem, conseruantem, agentem, fouentem, aspirantem, protegentem, ardentem, perficientem, locupletantem: Quem nihil latet: qui omnibus presto est: & cuncta suo arbitratu dispensat: Christiani ta-

Quid nomine Dei, accipiatur ab omnibus.

men, oraculis diuinis instructi, etiam præter hæc, Arcanum Trinitatis agnoscimus: & illud (ut par est) ueneramur: Quod reliquę nationes ignorant.

Etiam Trinitas, Dei noie intelligitur.

Non, quod inficiar, Patres inter hebręos, penitus non latuisse: ut Abrahamum, Isaccum, Iacobum: Non Moysen, nõ Dauidem: Fatebor & aliquibus illuxisse Prophetis: ut Esaiæ, Ieremiæ, Ezechieli, Condonabo, sed paucos, & à longè, olfecisse ex Sapientioribus mundi, siue ex certis in natura uestigijs, siue forsan, ex receptis hebræorum secretis: Sed quæ conuentio, lucis ad tenebras?

Arcanũ Trinitatis, Patriarchis, & prophetis nõ ignotum sed Christianis clarius & illustrius patefactum.

Et quanquàm Patres, cum ad Ecclesiam CHRISTI, pertinerent, qui lux est, & in tenebris lucet, prorsus nõ fuerint sine luce, Nos tamen, illos (si non fallor) longè, in notitia huius sacramenti, præcellimus. Quippè qui eòusque in illius cognitione profecimus, quod proprijs etiam Diuinarum hypostasum, notis, Christianæ religionis ascribimur: & passim, nostrarum actionum, initia consecramus.

Dei (inquam) nomine, Arcanum istud agnoscimus: confitentes in unam, eandemque Diuinitatis naturam, ita tres conuenire personas: quod & si suis proprietatibus, sunt discretæ: in singulis earum tamen, tota integra, ac prorsus īdiuisa est, deitas, substātia, magnitudo, potestas, æqualitas, sapientia, bonitas, intellectus, uoluntas: & quicquid excellentiæ, ac perfe-

Baptizā tes eos in noie patris, & filij, & spiritus sancti.

Deus unus & si tres in illa personæ.

ctionis,illud nunquam exhaustum,Diuinitatis pelagus, continet.

Hoc autem pacto,Dei nomen recipere, familiare est,in scripturis: Vt,in principio creauit Deus cœlum et terram: Dei perfecta sunt opera: Soli Deo honor & gloria: Deum adorabis,& illi soli seruies: Et id genus plurima.

Genes. 1. *Deute. 31* *2. Timo. 1*

Deus in scripturis frequenter pro Trinitate.

Qua de re,absurdè non interpretabitur, si quis & hoc loco,pro Trinitate, Deum, interpretetur. Præsertim, quòd æligere, prædestinare,uocare,fauere: per uoluntatem quidem Dei sunt, sed toti Trinitati communem: ut etiam Augustinus dicit.

Opera Dei ad extra, toti Trinitati communia.

Ergo,si Paulus Legatus est, IESV CHRISTI, Vicarius est,ueri Dei,& hominis: Vicarius Regis,et Sacerdotis omnium:& maximè ælectorum Ecclesiæ. Non quidem, arrogantia,non temeritate:sed uolũtate efficacissima, Patris, & filij, & Spiritus Sancti: qua Deus quicquid uoluit fecit.

Psal. 131.

Quibus planè uerbis Apostolus, non solũ, reddit suam legationem illustrem: sed addictum in omnibus, sese IESV CHRISTO declarat.Siquidem legatus est, IESV CHRISTI, necesse est,ut qcqd est, IESV CHRISTO, fideliter dedat. Nam legatus, totũ qđ est,eius qui illum legauit est.

Ergo necesse est, ut IESVM CHRISTVM, nunquàm non spiret, nũquam non referat,scribat æloquatur,annũciet:& nomen

eius, & gloriam (iuxta oraculū ad Ananiam) *Act. 9.*
corâm Regibus, Principibus, & toto mundo,
perferat, & euangelizet.

Scopus Apostolicæ legationis: Poteſt & eiſdem uerbis, facilè ſuæ legationis, ſcopus intelligi. Nam etſi: cum Apoſtolus dictus eſt CHRISTI, exponi pôt, ꝙ beneuolente Deo, per CHRISTVM, munere *2. Cor. 3.*
ſit legationis donatus: Nihilominus (eodem
alibi interpretante) legatus, iccircò dictus eſt, *2. Cor. 5.*
CHRISTI, quia eſt, pro CHRISTO, legatione functus.

Quo pacto Paulus legatione fungatur ꝓ Christo. Pro CHRISTO (inquam) nedùm prædicando, euangelizando, illumq́ꝫ, ſuis in Theſau *Roma. 1.*
ris, copĳs, beneficiis, impertiendo ac diſpēſan- *Ephes. 3.*
do, per miniſterium uerbi, ut ipſe aliquando dicit, ſed eius loco, legationem adimplendo.

Non, quod Paulo Euangelizante, CHRISTVS taceret, qui & uiuebat, & loquebatur *1. Cor. 13*
in eo: ſed quia eius auctoritate, eiuſque ſpiritu, *Galat. 2.*
cum inſtruente, tum extimulante, euangelizabat: Et quia functionem, CHRISTO creditam, nec prorſus, cum carne nobiſcum ageret, abſolutam: conſumabat.

Cum enim, CHRISTVS datus ſit, mundo, nedum Medicus, & Saluator, ſed Nuncius, & Apoſtolus: & per ſeipſum, eò muneris, tantum functus fuerit, in circunciſione: reſtabat, ut per Apoſtolos, eo fungeretur in præputio: *Christus nedum medicus et Saluator, ſed Nuncius & Apostolus.*
Et ita, ut in Paulo (cui potiſsimum cooperatus eſt, inter gentes) commiſſam ſibi legatio- *Galat. 1.*

nem, perficeret.

Ergò ſcopus, legationis Pauli, eſt: CHRISTVM euangelizare, eiuſque ſpiritum, ac cornucopias, diſtribuere: Eſt functionẽ CHRISTI; ad gentes extendere, & eius loco, ea in prouincia, ſubrogari: Et tandẽ, modo quodã, munus, CHRISTO proprium, adimplere.

Scopus legationis Pauli.

Roma. 1. 1. Cor. 3. Galat. 2.

Ergo, ne foret CHRISTO diſsimilis: ſed quod ille inchoauerat: iſte perficeret: euangelizandum erat Apoſtolo: Reconciliationem mundi, cum Deo: Annum adueniſſe remiſsionis, & gratiæ? Libertatem exhiberi captiuis: Manumiſsionem ſeruis: Reuidentiam cæcis: Medelam cõfractis & ęgrotis: Per beneuolentiã Dei, & beneficiũ CHRISTI. Quod ſemper locupletiſsimè fecit.

Luce. 4.

Obſeruationes in præmiſsis uerbis.

Obſeruãdum primum, Ex nomine Pauli: Vt nos, noſtraque, ſemp extenuemus, & quatenus ex nobis ſunt, ad nihilum deducamus (Nam & alibi Apl's docet: Qđ ſiquis exiſtimat, ſe aliquid eſſe, cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit) ut locupletius, ſpiritu ſancto, afflati: & Deo acceptius militemus: & miniſterium uocationis propriæ, inculpatius expleamus.

Quid obſeruandum ex nomine Pauli.

Galat. 6.

Deindè, Ex dictione Legati: ꝙ & ſi, nõ omnes ſumus Apoſtoli, ad conuocandum populum, & euangelizandum Eccleſiæ: ſed id ope-

Quid ex dictione Apoſtoli.

Manus Episcoporum. ris creditũ est Episcopis, qui in locum Aposto *Acto. 1.* lorum, sunt subrogati: ut fideles reficiant uerbo Dei: Nullus tamen est qui penitus, aut quo uis loco, & tempore: à Verbi ministerio, censeatur exclusus: cũ unicuique, mandatum sit, *Ecclesiastici. 17* de proximo suo.

Quid ex particula, Secundum uoluntatem Dei. Denique, Ex particula, Secundum uoluntatem Dei: ꝙ licet multiuaria sint, charismata *1. Cor. 12.* Spiritus sancti, quemadmodum, complures *Rom. 12.* sunt membrorum uarietates, & officiorum diuisiones, in Ecclesia CHRISTI: nullum ta *1. Cor. 12.* men propriæ est industriæ, tribuendum, sed beneplacito Diuinæ uoluntatis: quæ omnia di *Ibidem.* spensat, prout uult: ut aliàs Apostolus dicit.

Enarratio secundæ partis inscriptionis.

Solet Apostolus, Christianos appellare Sanctus, & quare. *Sanctis.* Familiare est Apostolo, hoc quidẽ titulo, quo non semel, dignati sunt, Israelitę secundum carnem: honestare Israelitas secundum spm̃. Non gratia assentationis, sed admonitionis: non tantùm dignitatis, in CHRISTO adeptę, sed & uitæ, CHRISTO condignę: Vt sicut in illo facti sunt sancti, ita et cum illo in sanctificatione degant.

Sanctum dicitur multis modis. Et primo. Sanctum, dicitur impollutum, & mũdum. Estote sancti, hoc est, puri, & immaculati: qm̃ *Lu. 19. 20* ego Sanctus sum. Siquidẽ Deus, actus est purus, & speculum sine macula. Qua de re, & Sã *Sapien. 7* ctificare, nonnunꝙ est mundare, & purifica-

Iosue,7. re:Sicut cum Iosuè sanctificauit populum, Et
Hebræ. 9 taurorum sanguis,& cinis uitulę aspersus,san
ctificabat inquinatos.

Dicitur,& segregatũ,& cultui diuino,addi ctum. Quemadmodum,Primogenita dicebã tur sancta, Animalia selecta in sacrificiũ, Tabernaculum Mosis,Templũ Salomonis,Ciuitas Ierusalẽ:Sacerdotes,& ministri Dei. Vndè & Sanctificare,non raro est consecrare, sacrificare,Deo ascribere,ac ei⁹ cultui deputare. Sic Dominus,sanctificauit Sabbatũ:Paulus,Euangelium : Moses, Tabernaculum : Salomon, Templum. *Secundo.*

Exod. 12. Deut.15. Nume.7. Psa.5.64 Esa. 25. Psal.131. Genes. 2. Roma. 15 Nume.7. 3.Reg.8.

Dicitur deniq;,qđ est sancitũ, firmũ & inuiolabile. Vt sancta Scriptura, sancta Lex, Sponsio, Iusiurandum,Pactio,Fędus,Stipulatio.Propter qđ, & sacrosanctũ dicitur(Tullio pro Cor.Balbo,testante)qđ est, ita sancitum, & constitutum:ut nulli fas sit,prætergredi,nemini liceat abrogare. *Tertio.*

Rom.1. 7

Quibus omnibus modis,fideles; & præsertim ęlecti,dicẽdi sunt, sancti. Et Primo quidẽ: Quia sunt puri,Fide purificante corda, Quia sunt loti,Baptismo corpus tangente,& animã abluente:Quia sunt mũdi, Sancto super illos spiritu,ceu aqua mundissima exundante, atq; ab omni inquinamento extergẽte:Quia sunt CHRISTI sanguine dealbati,oĩa illustrante ac candidante. *Electi maximè dicendi sunt sancti, Et plumbus modis. Primo.*

Act.15. Aug. Ezec.36. Apoc.7

Secundò uerò.Quia sunt segregati Deo: *Secundo.*

Quia initiati, ac consecrati, religione, sacramentis,& unctione spiritus sancti. Vndè,et dicti sunt, Sacerdotes, in epistolis Petri: dicti sunt Templum, in epistolis Pauli: dicti sunt Tabernaculum Dei, in uariis scripturarum locis; dicti sunt, Primogenitorum ecclesia: Ciuitas Ierosolimitana: & Primitiæ Deo: Dicti sunt Oues, dicti sunt Agni: non solum, quia mites, & mansueti, quia imbelles & inermes: sed quia ut uictimæ Deo selecti, & uelut hostiæ consecrati. 1. Petr. 2. 1. Cor. 3. Hebr. 8. & 12. Apoc. 21 Ioan. 20.

Tertio.

Tertio demûm: Quia à Deo sanciti & firmati, inuiolabili prædestinatione: Quia supra firmam petram constituti, fundati, stabiliti: & in illam Dei domum ædificati: quam non dimouent uenti, non obruunt flumina, non destruunt mundi potestates, nec expugnant inferorum portæ: Quia promissione, pactò, iureiurando, ac stipulatione, inuiolabiliter ac irreuocabiliter confirmati: a quibus nefarium est declinare, aut quouis modo resilire. Matt. 7. & 16. Ephes. 2. 2. Pet. 2. Genes. 8. Gene. 22.

Deus pactus sæpe cum patribus.

Hinc conuentiones, attestationes, fœdera pacta: cũ Noemo, Abramo, Iacôbo: cum Moseo, cum Dauide, cum Patribus & Prophetis: quibus iureiurando, Deus suam fidem astrinxit. Hinc sponsiones, & ꝓfessiones, quas emitimus in Baptismo, ut abrenũciato Sathana, peccatis mortui, mũdo crucifixi, & carne mortificati: unicè Deo patri, ac Domino IESV CHRISTO subscribamus: in sanctitate, in Psal. 104 Exod 19. Psal 80. & 132. Roma. 6. Galat. 6. Coloss. 3. Luc. 1.

Sponsio et pfessio in baptismo.

Ephes.2 iustitia, in operibus bonis ambulantes: q̃ Deus præparauit ad proficiscendum in eis.

Et quãquam, hæc uera sunt, quãquam omnibus præinductis modis, Sanctitas, accepta sit, Paulo: Et pro munditia quidem, cum admonet uas corporis, posſidendum in ſanctitate. Pro conſecratione uerò, cum nos, aſtruit ſanctum, & inuiolabile templum Dei: Pro ſanctione demum, & firmitate, cum loquitur, de uocatione Dei ſancta, de lege, de mandato ſanctis: Quamquam omnes hæ acceptiones, conſentiant: quãquam, omnes quadrent, ad inſtitutum Apoſtoli: Secunda tamen eſt potior, & diuinis litteris longè celebrior.

Sanctũ omnibus p̃miſsis modis in Paulo.

1. Thi.4. 1. Cor.3. Roma.7.

Quo pacto maximẽ hic audiatur Sãctitas:

Qui ſunt in Epheſo. Epheſus, metropolis eſt, minoris Aſiæ. In cuius medio (ſolo paluſtri, propter hiatus, ac terremotus) conſtructum erat templum, opera totius Aſię, in annis ducentis & uiginti: toti orbi percelebrę, & Dianę dicatum: non quidem uenatrici, ſed multimãmiæ. Cuius lõgitudo erat, pedum quadringentorum & uigintiquinq;: latitudo, ducentorũ & uiginti. De illius ornatu, colũnis: aſylo, & aliis memoratu dignis, paſsim tradunt hiſtoriæ.

Acto. 19.

De templo Epheſi materialiter conſtructo.

In hac urbe, triennio Paulo euangelizante, & uirtutes multas edente, ita ut & ſudariolis eius, ac ſemicintis, eiicerentur dæmones, & ſanarentur ægroti: templum longè auguſtius, ædificatum eſt CHRISTO, ex lapidibus uiuis, & precioſis: Sathana nihilominus, pro uiri

De tẽplo Spirituali Epheſi ædificato.

li,suis in membris,reclamãte, & modis uariis obstrepente.Ita ut necesse fuerit,Apostolum non solùm,obsistere malis hoĩbus,et expugnare satellitium Sathanę: sed etiã pugnare cum bestijs, ut ipse aliquandò commemorat. 1.Cor.15.

Inter quos lapides uiuos,in CHRISTI tẽplum erectos,exstiterunt aliqui,qui antea curiosas,magicasq; artes sectati(euangelio mox recepto)ita resipuerunt:ut conductos iam, earum artium libros,pręcio quinque miriadũ, sicut Lucas refert in actis,hoc est, quinquagies mille,numum:hoc est,supputatore Budeo,coronatorum quinq; millium:non solum,à se protinus,abdicauerint,sed publicè combuxerint. Cap.19.

Mira quorũdam conuersio ad prædicationem Apostoli.

Quare tanto successu, ecclesia in Epheso constituta:non potuerunt Ephesij, Apostolo non esse chari.Nec mirũ fuit, si Thimotheũ, filium in fide,& collegam in euangelio: discessurus reliquit. Si Ierosolimam petens, cærtior factus, illò se nunquàm rediturum : è Mileto, uocatos Ephesiorũ presbyteros, unà sanctissimè monuit:ut sibi cunctoq; gregi,impẽsè prospicerẽt:nequid incõmodi, propter subingressuros lupos, ecclesia pateretur. Et demum,si è uinculis,qbus detinebatur Romæ: illis hanc epistolam dedit. Vt coactis in breui,quęcunq; ad christianam pertinent pietatem, & reconditam CHRISTI philosophiam,illos, & in instituto confirmaret, & ad perfectiora promoueret. 1.Timo.1 Acto.20

Sollicitudo Pauli erga Ephesios.

Et fidelibus. Sunt, qui copulã, notã expoſitionis, faciunt: et ſic, fideles, per appoſitionẽ, ſanctis adηciunt: ac ſi Paulus, quos ſanctos dixit, oſtendat. Sed planius, ſuæ naturæ relinquitur, ut nõnihil, inter ſanctos ac fideles, diſcriminis percipiatur. Et dici poteſt: quòd, Vel prouectiores in CHRISTO, hoc in loco, dicti ſunt, ſancti, & initiati, ſunt dicti, fideles: Vel Sãcti ſunt credentes, & fideles, manẽtes promiſsis: Vel Sancti, ſunt, credentes, ac promiſſa preſtãtes, ſed agentes Epheſi: fideles, ſunt itidẽ, ſed morãtes, quo uolueris loco: ut ſic, epiſtola nullum excludat. Verùm ut res ſit illuſtrior, pauca de fidei acceptione loquar.

Diſcrimen inter fideles & ſanctos.

Digreſsio de uaria acceptione Fidei, in diuinis literis.

Exploratiſsimum eſt, Fidem, trifariam in ſcripturis acceptam. Et aliquandò, pro Cõſtãtia dictorum, ac conuentorum: ſicut cum deriuatur (Tullio atq; Auguſtino teſtantibus) ex, fio, &, dico, quaſi fiat, quod dicitur, & promittitur. Et hoc quidem pacto, congruit Deo: Nũquid incredulitas Iudęorum, fidem Dei irritã faciet? Et CHRISTO: Erit iuſtitia cingulũ lumborũ eius, & fides cintorium renũ eius: Et nobis. Et ad inuicem quidem: Fidem poſside cum amico tuo. Et hæc pertinet ad uirtutem Iuſtitię, & à Sapientibus, eſt Veritas appella-

Libro de offic. Libro de Mẽdacio & alibi.
Rom. 3.
Eſai. 11
Eccle. 22.

Fides pro cõſtãtia dictorum, cõgruit Deo, Chriſto, et nobis.

ta. Ad Deum autem: Cursum cõsumaui, fidẽ 2.Thi.4.
seruaui (planè quã in baptismo astrinxit, &
quam apostolicum munus exposcit) Et hæc,
inter fructus spiritus, recensetur a Paulo: & a Gal 6
Theologis, inter uirtutes infusas.

Ab hac fide fidelis dicũt deus, Xp̃s, et homines.

A fide, hac prima acceptiõe, sumpta, Deus Psal.144 & .118
dictus est fidelis: in uerbis, in donis, in pactis, Heb.10.
in testimonijs. Fidelis, dictus est CHRISTVS, Psal. 110
ut fidelis Testis, Sacerdos, Pontifex, Aduoca- Apoc.13
tus. Fideles dicti sunt homines: Et adinuicem, Heb.2
ut fidelis coniux, seruus, amicus: Et ad Deum, 1.Reg.2 Eccl.6.33
ut fidelis Moses, Samuel, Dauid: Fidelis mini- Matt. 24
ster, cui credita familia Dei. Ergo hoc pacto 1.Cor 4
fidem habere, aliud non est, quam promissa Heb.3
prestare, & constanter in conuentionibus, ac 1. Reg.3.
pactis persistere.

Credere ab hac fide sumptũ, est promissa præstare, & constã ter in pactis persistere

Aliquando accipitur, ꝓ Fiducia: & deduci
potest, a fido: & cuicunque, fiducia congruit,
congruit & sic sumpta, fides. Ergo cõgruit Ser
uatori: Ero fidens in eum. Congruit et hoĩbus Heb.2
huius uitæ. Et in rebus humanis, inter partes
ascribitur, cũ Fortitudinis, tũ Magnanimita-
tis: in rebus uero diuinis, comes decernitꝛ Spei,
& Fidei, tertio modo auditæ, ut eo loci patet.

Fides pro fiducia & cõgruit Christo & nobis

Quod autẽ hoc pacto, fides accepta sit, in
scripturis: satis indicauit Apostolus: cum illã
è diffidentiæ regione, in Abramo constituit.
In promissione (inquit) Dei, non hæsitauit dif Rom.4
fidentia, sed confortatus est fide. Sed clarius
in Euangelio.

Fides pro fiducia non rarò in scripturis.

Nam deteſtatus quidem, non ſemel, dominus diffidētiam, eam modò, fidem modicam, modò puſillam appellat. Siquidem illo præcipiente, ut Apoſtoli ſeruarent ſe ſe, à fermēto Scribarum, ac Phariſeorum: & diffidentibus eis, ac ſubmurmurantibus inter ſe, ꝙ pa-
Matt. 16. nes non tulerant, mox ſunt diffidentiæ increpati. Quid cogitatis, modicæ fidei, ꝙ panes non habetis? Rurſum, eo obdormiente in naui, eaq; agitata uentis, & fluctibus: Apoſtoli exterrefacti, quamprimum excitatus eſt, & mare tranquillitati reſtitutū, reprehēſi ſunt.
Luc. 8. Vbi eſt fides ueſtra? Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Nec dum habetis fidem?

Aliàs eidem obiecti diſcrimini, admonentᷓ cōfidere: Et Petro recepta fiducia, & credente ſe aqs, ſed non multò poſt diffidente, ac mergi
Matt. 14. formidante: Dominus, in illum obiecit. Modicæ fidei, quare dubitaſti? Denique, duodecimo Lucæ, omnes in Apoſtolis, ſumus admoniti, ut uana reiecta ſollicitudinæ (quæ uirus eſt confidentiæ) committamus nos prouidentiæ cœleſtis Patris: exemplo auicularum cœli, & liliorum agri. Si ergo Deus, illas paſcit, & hæc tam egregiè ueſtit: quantò uos magis puſillæ fidei? *Fiducia habenda in Deum.*

Aliquandò demum, & frequentius, & germanius, accipitur, pro perſuaſione: & pręſertim in epiſtolis Pauli, qui de fide loquens, nun
πίστις. quam, Piſtis uoce, non utitur: Et conſtat qui *Fides pro perſuaſione, & ſic frequentiſsime ſumitur, & præ-*

sertim à Paulo. Budeo, Vallæ, Quintiliano, & omnibus peritioribus Græcis, propriè, persuasio est. Id, quod nec Romanis dissentit: cum & illis, credere, fidemque habere alicui: aliud non sit, quàm illius uerbis, ac promissis, persuasum fore. *Budeus. Valla. Quinti.*

Verum, ut res magis reddatur perspicua: nec tantum, morem geramus Romanis, sed Philosophis & Theologis: Attendendum quod quemadmodum, idem est (quodam pacto) motus, & terminus motus, ut calefactio, & calor calefactione acquisitus, ut Tertio auscultationis tradunt: ita & nõ raro, una eademque, amborum est uox. Ira siquidem, exprimitur nedum appetitus uindictæ, sed & sanguinis ebullitio, in præcordijs: quorum hæc motus, & illæ terminus est. Ergo prohibet nihil, tam suadentem rationem, quam genitum per illã rationem assensum: una uoce notari, atque ambo persuasionem dici. *Idem motus & terminus eius.* *Iræ definitio* *Persuasio nõ tam actiuè quam passiuè.*

Et quãquã non digladior, siquis utrunq;, pariter explicari contenderet: mea tamen opinione, cõstantius est, fidem ad terminum pertinere. Vt persuasio, non quidem ex parte actionis: sed ex parte termini, fides appellata sit. Propter quod, non inoportunè, Argumẽtum diffinierunt in Topicis: rationem aggenerantem fidem. Quibus omnibus, tum Romani, tum Philosophi, ac Theologi, nequeunt non subscribere. *Quæ persuasio sit propriè fides.*

Et de Romanis, iã satis. De Philosophis autem, *Etiam philo*

tem,

tem, facilè liquet: Quoniam & si illis, genera persuasionum, sunt uaria (Eò quod, in Scientijs, sic persuademur, quod euincimur, & resilire non possumus: ob mediorum euidentiam, et necessitatem: in Opinionibus è diuerso: suademur quidem, quoniam in partem alteram declinamus, sed non euincimur: quia reformidamus, oppositam: & rei inconstantia, & mediorum ineuidentia: in Fide autem suademur, quasi medio quodãmodo. Siquidem euincimur aliquando, & resilire non possumus, non euidentia rei, sed peritia attestantium: quemadmodum in principiorum, scientiarum (ut uocãt) subalternarum assensu: ut Opticæ: Musicæ, & aliarum, id genus: Aliquando uero, & si resilire non conuenit, euicti tamen non sumus, nisi forsan, iuxta conditionem cursus humani: ut cum assentimur, ethnicorum historijs, & rationib9 dati, et accepti) Nihilominus, psuasio in oĩbus, ex parte termini, semper accepta est.

sophis fides psuasio est.

Persuasio in scientia.

Suasio in opinione.

Persuasio in fide.

De Theologis demũ: & id ipsum, constantissimum esse, conuincitur: Quandòquidem si, credere (ut diuus Thomas, ex Augustino declarat) apud eos, est cum assensu rem aliquã cogitare: haud dubium, quod à præmissis dissentire non possunt. Siquidem, nulla sine attentione, sineuè discursu, persuasio est: quoniam sicut non persuadetur plantis, ita nec stupidis: Nec his quoque, nisi cõsensus accesserit. Nullus enim, uerè est persuasus, nisi pleno accedente

Secunda secundæ quæst. 1.

Non persuademur stupidi.

consensu. Ergò, ambobus in persuasione contentis, & consensu sine controuersia, ad terminũ ꝑtinente: nihil est, quo discrepare uideanť.

Sed tẽpus expostulat, Vt, missa omni persuasione, quã naturæ uires efficiunt, tũ in scientijs, tum in rethoricis: missa et quauis alia fide, quã cõciliare possunt homines, fide digni, ꝓmissione, historijs, & quibusuis scripturis humanis: de christiana dũtaxat, à Deo quidẽ donata, & ĩfusa fide, loquamur. De qua passim extant œncomia: Quòd iustificat: ꝙ purificat corda: ꝙ extinguit nequissima tela: ꝙ obsistit suggestionibus Sathanę: ꝙ uincit mundũ: ꝙ subijcit regna, & id genus alia. Quamque nusquam non inculcat, nusquam nõ extollit, Apostolus: Et cui maximè negociũ nostræ salutis ascribit. Et ut res sit absolutior, ex Apostolica diffinitione progrediar.

Oencomia fidei.

Roma. 3. Acto. 15. Ephes. 6. 1. Petr. 5. Hebr. 11. 1. Ioan. 5.

Digressio de catholica, uera, & christiana fide. In qua diffinitio eius ex epistola ad hebræos expenditur. & maxima cum perspicuitate, natura ac uis fidei aperitur.

Et si uarijs modis, Fides diffinita uidetur à Patribus: satis tamen fuerit, si diffinitionem, quam tradit Apostolus, tentemus expẽdere: Ad quã, & illorum (si non fallor) diffinitiones reducuntur. Et constat his uerbis.

Expenditur diffinitio fi-

Fides est substantia sperandarum rerum: Argumentum non apparentium. Vt autem de singulis dicam,

Fides: Hoc est, illa diuina, & euangelica persuasio: quam operatur in nobis spiritus paraclêtus: Patre reuelante, persuadenda de CHRISTO, & CHRISTO manifestãte, persuadenda de Patre: ut per Patrem, nobis instructis de CHRISTO, & per CHRISTVM. illuminatis de Patre: compendio, quæ potissimùm spectant ad fidem, ille amborum Spiritus suggerat, ac persuadeat: Quñquidem, duabus his clasibus (Credite in Deum: Et in me credite) credendorum summa consistit.

dei, quã tradit Apostol. Hebr. 11.

Duabus clasibus cõprehenduntur, quæ spectãt ad fidem.

Ioan. 14.

Reuelãte (inquam) Patre de CHRISTO: Quoniam nemo, nouit filium, nisi Pater, & cui Pater, uoluerit reuelare. Vnde à Patre, reuelatus est Petro, & à Patre, reuelatus est Paulo. Et persuadẽda quidem de eo. Quòd scilicet, eius Vnigenitus est, sibi per omnia coæqualis: In quo unicè, sibi benè complacuit: Cui nostram naturam accinto, tradita omnia sunt in manu: In quem congestæ, bonorum omnium Cornucopiæ, & omnes opes cœlestes: Gratiarum ac munerum plenitudines, affluentiæ, exundãtiæ aggregatæ: ut illo omnes abundanter excipiant.

Matt. 12. Matt. 16. Galat. 1. Luc. 3. Ioan. 12. Ioan. 1.

Patri ppriũ est reuelare quæ sunt credenda de filio: Et quæ illa sint.

Quòd per illum, irreuocabili Trinitatis decreto, recapitulanda, expurganda, innouanda, perficienda sunt omnia, tum in cœlis, tum in terris, in ipso: & homines maximè, ac præsertim ælecti. Ad quos, peculiariter est directus: quibus donatus: pro quibus expositus: ad ex-

Ephes. 1. Apoc. 21. Colo. 1. 2. Pet. 3. Roma. 8.

Beneficia à Deo recepta per Christũ.

Christus nobis donatus,

& pro nobis expositus. trema deiectus,& usq; ad cœli fastigium exal *Esa. 9.*
tatus: Vt illis ex omni parte ꝓspiciat: Omnes *Ephes. 4.*
promißiones absoluat, & se & sua omnia af- *Rom. 15.* *Galat. 3.*
fluenter impartiat: Imò totum, quicquid est,
profundat,& dedat.

Quòd per ipsum, nostra sunt expiata deli *Osee. 13.*
cta: mulctata scelera: maledictiões abolitę: bñ- *Luc. 11.* *Ioan. 12.*
dictiones reuocatæ, auctę, locupletatæ. Quòd *Roma. 6.*
per illum, mors est occisa, tartarus morsu affe *& 8.*
ctus, Sathanas alligatus: &, quibus confidebat, *Colo. 2.*
tropheis, ac spolijs, destitutus. Quòd per illũ,
Adam uetus, est crucifixus: peccatum in car-
ne, de peccato damnatum: chirographũ no-
bis infestum, è medio sublatum, & perpetuó,
cruci appensum.

Denique, quod ipse, mediator est, Dei & *1. Thes. 2*
hominum: Quòd ipse, reconciliatio, propitia *1. Cor. 5.*
tio, & redemptio: Quod ipse, iustitia, & san- *Ephes. 2.*
ctificatio: uita, & resurrectio: Quod ipse, ad- *Colo. 1.*
uocatus, pontifex, & sacerdos: uictima, & sa- *1. Ioan. 2.* *Roma. 3.*
crificium: semper accedens, in cõspectu Dei, *Ephes. 1.*
& semper interpellans pro nobis. *1. Thi. 2.*

Reuelante CHRISTO, persuadẽda de Pa *1. Cor. 1.*
tre: quoniam nec Patrem, aliquis nouit, nisi fi- *2. Cor. 5.* *Ioan. 11.*
Filio ꝓprium est reuelare quæ sunt credenda de Patre, & quæ illa sint. lius: & cui uoluerit filius reuelare. Non, quod *1. Ioan. 2.*
sic, homines palpent, ut ex creaturis, Autho- *Heb. 2. 3.*
rem omnium, non cognoscant: aut per ea, quę *4. 5. 6. 8.*
facta sunt, intellecta, inuisibilia ei⁹, nõ uideãt: *Ioan. 11.* *Ephe. 5.*
quæ ultrò, in illis, se produñt: & nusquam suo or *He. 9. 10*
dine, dispositione, uirtute: obuiã eius sapientiã, *& 7.*

Roma. 8. iustitiam, potestatem non exhibent. Non, qđ
Matt. 11. suopte ingenio, non obseruent: cũ supremum
Roma. 1. illum Principem faciant. Non, ꝙ non metuãt:
Arist. 12. metha. cum non ignorent, illum detestari flagitia, &
Statius. non nisi, ob timorem, Deum illum appellent: *Deus unde sit dictus.*
Nos timorê notat. Sed quia, qualem nobis, præstare se uoluit: qđ
Roma. 5. consilium habuit, in perditis reuocandis: quæ
Esai. 53. gratia, in condonandis peccatis: quæ pietas, in
Matt. 23. exhibendo se patrem: in nos promouendo in
Roma. 8. filios, in hęredes: qua cura, quáue prouidentia,
Luc. 12. seruet, dirigat, prouheat: ut nec pilus in corpore nutet, decidatque sine fruge: Nemo unq̃, sine CHRISTO, cognouit: Arcanum fuit,
Rom. 16. æternis temporibus tacitũ: Et sapientia in my
1. Cor. 2. sterio, ita recondita: ꝙ etiã, quosuis mũdi principes, fugit.

Luc. 1. Mitto uiscera miserationũ: quibus, resipiscentibus nobis, occurrit, excipit, amplexatur. Mitto munificentias, liberalitates, profusiones: in gratijs erogandis, in diuitijs, benedictionibus, copijs: qbus nos locuplêtat. Et licet, fue *Misericordia et munificentia erga nos Dei patris.*
Matt. 17.
Luc. 15. rimus serui nequam, impij, prodigi, flagitiosi: In summa: immanis omnium malorum aceruus: non tamẽ, in nos animaduertit, ut hostis: non minatur, ut uindex: sed osculatur ut pa-
Luc. 15. ter. Et domi exceptos, anulo ĩsignitos, calceis honestatos, & primam stolam indutos: maximo familiæ cœlestis tripudio, quæ eximie super resipiscente congaudet: uitulo saginato occiso, & in ueru crucis, exusto, reficit & impin *Filius prodigus in euangelio:*

guat. Quæ quidem omnia, per Vnigenitum, q est in sinu Patris, facta sunt peruia, illustria, & omnibus manifesta. Ioan. 1.

Reuelantibus, inquã, hęc, & plura, mutuo de sese, patre ac filio: Nec reuelantibus modò, sed urgentibus: quandoquidem nemo uenit ad patrem, nisi per filium: & nemo uenit ad filium: nisi tractus à patre: Et communi quidem lege, organo sacrorum eloquiorũ: exterrẽte Mose: admonente Ecclesia: euangelizãtibus sęlectis Ministris, eoque pacto plãtantibus ac rigantibus, ut Apostolus docet (Propterea ꝙ & si, neque qui plantat, aliquid est, neque qui rigat: sed qui incrementum dat Deus: nihilominus, à Deo hæc instituta sunt, ut ad fidem excitemur, externoq; deducamur auditu, ad monitione, terrore.)

Nemo uenit ad patrẽ nisi per filiũ, sicut nemo ad filiũ nisi tractus à patre. Ioan. 14. Ioan. 6.

Et quo pacto. 1. Cor. 3. Matth. 3. Roma. 10

Reuelantibus, inquã, ac urgentibus, patre & filio: eorum spiritus paraclẽtus, totius Trinitatis consilio, definitione, fauore, humano cordi assistens: Suauiter quidem (quoniam afflatu: tum per omnia consentiente, cum eiusmodi sit, sapientia Dei: tum pectus, in omnibus transformante, cum eiusmodi sit, efficacia spiritus sancti: ut ui propriæ energiæ, mollificato corde, & ex lapideo, carneo restituto: postergata sapientia mundi: condemnato iudicio carnis, et humanis purgatis affectibus) quę reuelata sunt, suggerit, ac persuadet: intellectu quidem, promptissimẽ acquiescẽte, ac cõ

Sapien. 7 Psal. 50. Ezec. 11. 1. Cor. 3. Ioan. 14.

Spiritus sanctus quæ reuelata sunt à patre et filio suggerit & persuadet.

ſtantiſsimè complexante:uoluntate uerò,pleniſsimè,conſentiente,& ſe,& omnia ſua:Patri
1. Petr. 5. ac CHRISTO,credente,ac committente.

Et quanquã hæc,conſtantiſsima ſunt, & ſacrarum ſcripturarum fonte,manantia:non tamen,ideò detrectandum eſt, eas reuelationes, ac perſuaſiones,tametſi ſingulis aſcriptę perſonis,à tota pariter Trinitate,non ꝓgredi:Potiſsimùm,cum inter uocationis ſint membra contentę,quæ illum actionum attinẽt ordinẽ: quæ nulli perſonæ ſunt propriæ. *Et ſi reuelãt Pater & filius, et ſi ſuggerit et perſuadet ſpiritus ſanctus.*

Verùm cõpertiſsimũ eſt, ſacris diuerſatis eloquijs,fore non pauca,quæ licet toti Trinitati conueniant:ex peculiari tamen alicuius ꝓprietate perſonę,in illlam,nõ ſecus ac ꝓpria, ſunt reiecta. Siquidem Prędeſtinare, quia nõ *Omnia tamen à tota Trinitate procedunt.*
Ephe. 1. ſine adoptione eſt,Patri,ex perſonali proprie
Ioan. 1. tate,meritò attribuitur: Illuminare, Verbo,
Hebr. 1. ꝙ ex ꝓpria cõditione,ſplendor eſt gloriæ, ac
2. Cor. 3. ſapientia Dei. Et ſancto Flamini, quia amor, ſua ex proprietate eſt, dilectione corda noſtra perfundere,

Ergò non diſsimili ratione (etiam ſi internas reuelationes,ac perſuaſiones: à tota Trinitate ſuſcipimus)cum de Patre quidem in eius gratiã,aliquid reuelatur,ea reuelatio , iure ſub
Luc. 10 ſcribitur Filio,ad quem pertinet honorare Patrem,nomenque eius,illuſtre nobis, ac glorioſum efficere:cum uerò, in Filij gloriam, aliqd dicitur,non iniuria, Patri reuelatio conſigna- *Proprium filij eſt honorare patrẽ, Et ꝓpriũ patris glorificare filium: Et ſpi-*

ri sanct am borũ archana suggerere. tur:cui peculiare est,filium celebrem reddere, ac omnibus spectandum proponere. *Ioan. 17.*

Persuasiones demùm,reuelationum, ac secretorum,& potissimùm,patris & filij, Spiritui sancto,sunt attributę,cui arcana Dei perscrutari,proprijssimum est:quippè qui,amborum est nexus,& copula:Cuiusq; munus est, tanta nos reddere luce perfusos:ut sciamus, q̃ à Deo in CHRISTO,donata sunt nobis.Sed sequamur diffinitionem apostoli. *1. Cor. 2.* *1.Cor. 1.*

Fides cur & quõ sit appellata substantia ab Apostolo si in seipsa summatur. *substantia est.* Tropus est clarus. Cum enim, Diuina illa,ac euangelica persuasio, substãtia natura,non sit:remanet ut translatione,substãtia nuncupetur.

Etsi fidem,in seipsa, discutimus: in tribus similitudo consistit.Siquidem,Substantia, ex propria conditione:res est in se se,firma, constans,& solida. Est basis quoque, ac fundamẽtum,suarum omnium affectionum,ac dispositionum:hoc est:connaturalium (ut uocant) accidentium,quibus & illustratur,& suo munere fungitur.Est demum(quæ apud nos,substantia maximè est) contrarietatibus multis exposita,& sæpius diuexata: tam etsi ea propter non desinit,uel succumbit. *Tres cõditiones substantiæ.* *Aris.5.7.&.8. meta. & in lib. prædic.* *Aristo. in libr. rerũ naturalium.*

Firmitas & soliditas fidei. Haud secus Euangelica fides. Siquidem natura,firma est in se,constãs & solida: & ita firma,constans,& solida, ut longè omnes naturales persuasiones excedat: Imò ita firma constans,& solida, ut præsenti peregrinatione, ni

hil inueniatur solidius, firmius, & constãtius. Id, quod & græca uox, luculentius aperit: quę non, Vsia, sed Hypostasis est, rectiusque, Subsistentia, uerteretur: Vt planius percipi possit, adeò esse firmam, constantem, & solidam: ut sit ueluti firmitudo, soliditas, ac subsistentia. Cui quidem rei, neminem, puto, refragatum iri: qui pręclara illa, insuperabiliaq; fidei christianæ, gesta, in totius orbis condemnatione, deprehenderit: uel saltem, quæ, non lõgè post fidei diffinitionem, Paulus de illa subintulit, contemplatus fuerit.

οὐσία ὑπόστασις. *Ioan. 16.* *Hebr. 11.*

Amplius. Spem, Dilectionẽ, Spiritus sancti munera, uirtutes, facultates: quę non secus, ac affectiones, dispositiones, accidentia: Christianæ fidei, uidentur adiungi, quibus & perficitur, & semetipsam exerit: hęc ipsa diuina p suasio, perinde ac basis quædam, ac fundamẽtũ, fulcit & substinet.

Quo pacto christianæ fidei, spes, charitas, &c. sint annexa, et in illa modo quodam suffulta.

Cum enim, Euangelica fides, nisi uiua fuerit, sit imperfecta, & communis, nedum hominibus malis, sed damnatis, & Sathanæ: detrectari non potest, quin multis affectionibus, donis, & uirtutibus egeat. Quæ quidem omnia, siquis singula benè dispenset, in ipsa interna p suasione, firmantur, ac fulciuntur. Quibus, & illa, suo modo completa, & (ut ita dicam) formata: nequit non sanctis actionibus esse grauida: Quas oportuno tempore, earum interuẽtione, egerat, & in lucem educat. Sicut enim,

Zach. 2. *Iaco. ibi.*

Quæ fides i Sathana & damnatis.

Fides formata.

christiana dilectione(qua uti præstantissima, potissimùm uiuit,perficitur,exercetur) occasionem,nacta persuasio illa Diuina,non præterit,non dissimulat,sed opere,& ueritate,munus dilectionis adimplet:Ita,et officijs uirtutũ aliarum,semper intendit:ut nulli bonorũ operum,sua pro facultate desit. Galat. 5.

Denique:Nec contrarietatum,nec uexationum est expers:imò raro est, ꝙ non pugnet. Modò,cum sapientia mundi:modò, cum suggestionibus Sathanæ:modò,cum principibus tenebrarum,et cum portis inferni:Sed prę omnibus,cum iudicio carnis,& illius illecebris,& affectibus. Quandòquidem tã etsi, opera spiritus paraclêti,extenuantur hæc, in cordibus ꝑsuasis:non tamen funditus extinguntur. Non quidem ut fides,nostris in pectoribus infirmetur:sed ut exerceatur,ac illustretur:non secus ac aurum,in fornace.

Non raro fides exponitur pugnè,et maximè contra quos hostes. Roma. 5. 1. Cor. 1. Ephes. 6. Matt. 16. 1 Petri. 1

Verùm si,in ordine ad credentes,et quę credẽda sunt,fides attẽditur(quo quidem pacto, acceditur magis,ad intentionem Apostoli(suis quòque metaphoris,Subsistentia est. Sed p̃stat,quod mox,eadem in diffinitione, subiungitur:antea explanare.

Fides in ordine ad credentes. Et q̃ credẽda sũt, etiam subst̃ãtia est,et magis ad mentem Apostoli.

Sperandarum rerum. Græcè, participium est, tp̄is quidem præsentis, sed uerbi communis: qua de re,rectè(si non fallor)utroq; modo redd etur . Et qdem,si actiue hoc est, si sperantiũ substantia,seu subsistentia,legitur, quẽadmo-

ἐλπιζομένων.

Sperandarũ

Et de pec ca. mer. et remiss. 2. dum & Augustinus. xiiij. super Ioannem, & alibi legit: res est perspicua, & eandem in omnibus, metaphorā substinet. *actiuè et passiue intelligi potest.*

Siquidem nemo est, qui nō probet: Fidem hāc, Sperantium, subsistentiā esse: qui Apostolum audit. Quod uiuo in carne, in fide uiuo filii dei. Et prophetam. Iustus ex fide uiuit. Nemo, qui non probet, esse firmitudinem, esse robur: quandō propter firmitudinem dictū est Petro: Super hanc petram, ædificabo ecclesiā meam: & propter robur, scriptū ā Paulo: Sācti per fidem euicerūt regna, euerterūt arces, occluserunt ora Leonum, extinxerunt impetum ignis: atque ex imbecillitate, ualidi, ac robusti, euaserunt in bello. Nemo, qui non probet, basim esse ac fundamentum: tum ipsorū; Paulo inculcante, ut in fide fundati, stabiles simus, & ā spe euangelii indimoti: tum sanctarum affectionum, et operationum in eis: cum, eodem asserente, per illam, placeamus Deo, eum accedamus, ac inuocemus: per illam ambulemus, & bonorum operum, fructum afferamus. Nemo, qui non probet, Sperantes ob fidem, multis contrarietatibus exerceri: qui legit, passim afflictos, temptatos, detentos, occisos, ex carnificatos, dissectos, & tāquā oues ad iugulum destinatos: ut eorum fides, redderetur auro rutulantior, quod per ignem probatum est: sicut princeps Apostolorum dicit.

Galat. 2. Abac. 2. Matt. 16. Hebr. 11. Colos. 1. 2 Hebr. 11. Roma. 5. & 10. Galat. 5. Iac. 2. Hebr. 11. 1. Pet. 5. 1. Cor. 1.

Fides sperantiū substantia et robur. *Fides basis & fundamētum, nedum sperantium, sed uirtutū, & sanctarū operationū.* *Fideles exercentur multis contrarietatibus.*

Et licet non desint, fidelium appellationes,

Cur ueri fideles dicantur sperātes. illustres: Sperantes tamen, non temerè sunt nuncupati: Non solùm, ut hoc titulo, à damnatis, insinuentur distincti: in quibus, tam etsi aliqua est fides, nulla tamèn est spes, quippè quibus, nihil boni supersit: sed etiam, ut ęlecti, distincti denotentur, à reprobis: uel eos saltem, in quibus est, fides uiua, ab illis secernamus, in quibus est mortua.

Nam ęlecti, & in quibus fides ueraciter uiuit, non alliciuntur præsentibus bonis, sed futuris: non contemplantur quæ uidentur, & tēporalia sunt, sed quæ non uidentur, æterna: utuntur hoc mundo, ac si nō utantur: emunt ac si nō possideant. Siquidem ciues sanctorū facti, ac domestici Dei: agnoscunt supernam politiam: gementes semper, ac parturientes, ob expectationem: cupientes corpore huius mortis absolui. Qua de re, afflictionibus probati, gloriantur mirum in modum, suauius p̄stolantes, & in spe ualidius progredientes: certiores facti, quòd si fuerint aduersa passi, cum CHRISTO, denique corregnabūt cum eo.

Veri fideles non alliciuntur præsentibus.

2. Cor. 4. *1. Cor. 7.* *Ephes. 2.* *Philip. 3.* *Rom. 8.* *Phil. 1. 3.* *Rom. 5.* *Rom. 8.*

Fides speratorum substantia. Si uero passiuè, Fides scilicet, speratorum, siue (ut exprimatur sine ambiguitate, tēpus præsens) eorum, quæ sperantur, substātia, seu subsistentia definita est (Id qđ probatur Chrysostomo, & ferè omnibus aliis) eadem metaphora, tametsi non forsan in omnibus, perspicacius tamen, in aliquibus, retinetur. *Chrisost.*

Quam ob rem attendendum, ꝙ licet Di-

uina persuasio, subsistentia sit omnium reuelatorum, pietati euangelicę pertinentiũ (quippè quæ ad singula se extendit, omnia amplexatur, & substinet: imò ea omnia, firmitudinẽ ut ita dixerim, ac subsistentiam facit) Fides tamen, eorum reuelatorum,, potissimùm subsistentia est, in quibus extant promissiones diuinæ: undè & eorum potissimùm, persuasio, uidetur nomen fidei, assecuta.

Et si fides substãtia uel subsistentia est omniũ reuelatorũ in diuinis literis, eorum tamẽ maximè, in quibus extant promissiones Dei.

Nam licet, omnis diuina persuasio, constantissima sit (utpotè, quæ est, á spiritu sancto profecta, quo nihil uerius, nihil est efficacius) ea tamen, nomen fidei, primùm adepta reputatur, qua de promissis, persuasi sumus: quippèqui, tunc uerè dicimur, fidem assecuti, cum sumus persuasi, quod fiet, quod dictum est, & promissum. Quãuis enim, alia res sit, fides primo modo sumpta, ab hac, postremo accepta: Latinis tamẽ, uox una mutuatur ab alia: & per traslationem, à prima, hæc, appellatione descendit.

Fides postremo loco sumpta translatione quadã descendit a fide primo loco posita.

Ergò, & si nihil boni est, quod ex diuina, tum bonitate, tum dilectione, nobis polliceri non possumus: ea tamen maximè, iureq́ue optimo, expectanda sunt, quæ à Deo, nobis repromissa sunt. Ergò, Si fides subsistentia est, eorum quæ sperantur à Deo: maximè erit ꝓmissorum ab eo. Et de his planè, intellexit Apostolus. Nam, cum diuinæ promissiones, in sese, ipsa subsistentia sint: profectò ex fide,

Quæ maximè nobis possumus polliceri à Deo.

non noſtra,ſed Dei: hoc eſt: ex conſtantia & ueracitate ipſius: qui non eſt ſicut homo,qui mentiatur:aut nactus occaſionem,ſe à pollicitatione dimoueat:remanet, ut illæmet, ſubſiſtentia reddantur in nobis:ex fide quidem,ſed noſtra: hoc eſt: ex perſuaſione, à ſpiritu ſancto,ĩ nobis effecta:qua certiſsimi facti ſumus, ꝙ id quod promiſſum eſt, adimplebitur. *Num. 23.*

Cōſtātia diuinarum promiſsionū in ſe, ex fide Dei, Et in nobis ex fide quæ eſt in nobis,'à ſpiritu ſancto profecta.

Amplius. Promiſſorum,uel Speratorum. (ſi mauis) Fides ſubſtātia,ſeu ſubſiſtentia eſt: quoniam eorum,Prima pars, (nam,& à philoſophis ſubſtantia, prima rerum pars iudicatur) Arrabo,& Primitiæ:quæ in ordine ad ea quæ remanent(ut reformatio corporis,configuratio claritatis CHRISTI, plena iuſtitia, abſoluta ſanctitas,& conſumata fœlicitas)baſis ſunt & fundamentum: imò, inchoatio,& participatio: cum per illam, hæc omnia habeãtur: imò,hęc omnia,uiua fides,modo quodam includat. Hinc dicitur iuſtificare: Arbitramur,hominem iuſtificari,per fidem: Expurgare: Fides purificans corda: In filios Dei euehere: Iam filij Dei eſtis,per fidem; Reſuſcitare: In quo reſurrexiſtis,per fidem,operationis Dei: Et uitam æternam conferre: Qui credit in eum, habet uitam ęternam. *Ariſt. 12. meth. Philip. 3. Rom. 3. Act. 15. Gal.3. Col.2. Ioan. 3. 1.Ioan. 5.*

Fides aliter promiſſorum ſeu ſperatorum ſubſtantia ſeu ſubſiſtencia. Fides ſperatorū inchoatio & participatio.

Effectus fidei ex ſcripturis.

Quę quidem omnia,& plura,in nobis per hanc fidem accepta:cum portionem (iterum dicam) promiſſorum,cōtineant,& exhibeãt: utpote primam illorum partem,primitias,pi

gnus, arrhabonem, basim, ac fundamentum (his enim uocibus, utũtur passim literę sacrę) euidentissimum esse potest, q̃ ad explicãdam miram huius fidei efficaciam: accommodatiorem metaphoram, uel elegantiorem tropum, Paulus adhibere non potuit. Qua de re, perspicuum admodum, factum est, non solũ, quod primùm expendendum erat: sed & reliquum diffinitionis, quod superest: ut mox euidenter ostenditur.

Fides promissorum uelut prima pars primitiæ pignus &c.

Fidem esse substantiam est elegãtissimus Tropus.

Argumentum non apparentium. Vox argumentum reddita, Elegchos est: quæ sæpius, indicationem sonat, perspicuã quidem sed compendiosam, & quasi p̃ capita: Vnde & Elegchos summarium dicitur, quod non raro prǽscribitur uolumini, uel tractationi, in initio alicuius libri. Sonat & conuictionem manifestam: cui non refragatur: Et hoc pacto, & Apostolus aliàs, & Euangelista non semel, eo uerbo sunt usi. Et Paulus quidem, de Episcopo sermonẽ habens, & per partes, munus eius recensens:

Argumentũ quid hoc loco significet.

Titum 1. Qui sit (inquit) sanę doctrinæ, & possit contradictores arguere. Ioannes uerò: tum refe-

Ioã. 8. 16. rens officium, Spiritus sancti: Cum uenerit, mundum arguet, de peccato, iustitia & iudicio: tum Domini uerba, in Phariseos: Quis ex uobis arguet me, de peccato? Quibus in locis, Arguere, planè aliud nõ est, quam ita manifestè, conuincere: ut ex aduerso mutiri non possit.

Arguere quid Paulo, & Euangelistæ.

Reliquum uerò, quod sequitur, (non apparentium), cum uox, potius ad uisionem pertineat, poterat (deficiente participio) in uerbũ, pronomẽ, ac relatiuum resolui. Et eorum, quę non uidentur, exactius interpraetari.

Nõ est idem fidẽ esse hypostasim sperandarũ rerum, & argumentũ nõ apparentũ.

Quid igitur? sunt quibus probatum est: partem hanc, praecedenti, per appositionem adiungi, ut sit ueluti eius explicatio: & quòd hypostasi, respõdeat argumentum: & his quę sperantur, ea quae non uidẽtur: sed mihi secus est. Et licet, non ibo inficias, speratis consentire, non uisa: cum ea quae uidentur, non sperentur: (quod enim quis uidet, quid sperat?) Sed ꝙ argumentum, pro explicatione subsistẽtiae, sit appositum, res duriuscula est. Quare, per additionem potius, aut consecutionem, si mauis uidentur annecti. *Rom. 8.*

Optimè sequitur fides est substãtia sperãdarũ rerũ, Ergo est argumentũ non apparentium.

Videre, aliquando est quouis sensu percipere.

Siquidem rectè, planèque cõsequitur, Qđ, si fides speratorum substantia est: hoc est: (ut diximus) prima eorum pars: & ita prima, qđ est, ut primitiae: imo arrhabo, & pignus: fundamentum & basis: quod euidens sit argumẽtum: hoc est: certa, & perspicua indicatio: breuis, & in summa: eorum, quae remanent expectanda: & hactenus, nõ sunt uisa: hoc est: quouis sensu percepta (ita enim nonnunquam, uidere usurpatum est, in scripturis: Quia uidisti me Thoma credidisti: beati qui non uiderunt & crediderunt) uel in hac peregrinatione penitus explorata; (Oculus non uidit, nec auris *Ioan. 20* *1 Cor. 2*

auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, qđ pręparauit Deus diligẽtibus ſe) & non, ſolùm indicatio, ſed & cõuictio. Nam primę rei par tes, non modo indicãt, ſed & conuincũt, de po ſtremis: & poſt primitias, uberiores præſtolamur fructus: & poſt arrhabonem, & pignus, remanet conſumata ſolutio: & baſis ac fundamentum, atteſtantur conſequens ædificium.

Ergo quemadmodum eorum, quæ expectamus, initia, ſunt per fidẽ accepta: ita ſucceſſus illorum, & fines: per eandem ſunt indicata & conuicta: Vt hoc pacto, utraque diffini tionis pars, nouum aliquid explicet: Et poſtrema, ex prima deducitur: Et ſingula conſona demonſtrantur.

Erit igitur tertio loco, Fides: hoc eſt: Diuina illa Perſuaſio, Viua, Euangelica, Chriſtiana, Catholica: non ſolùm ſubſtantia, ſeu ſubſiſtentia in ſeſe: ideſt: ſolidiſsima, firmiſsima, cõſtantiſsima in ſui natura: imò ipſa ſubſiſtẽtia, firmitudo, ſoliditas: Sed etiam, Sperantium: hoc eſt: ęlectorum, ſeu uerè credentium, & in ſola, futurorum bonorum ſpe, ambulantium, indeque pendentium: ſubſiſtentia pariter, ſoliditas, ac firmitudo. Et ultra hæc, & maximè: ipſorum ſperatorum, quæ remanent: ſubſtantia, ſeu ſubſiſtentia, baſis, fundamentum, primitiæ, pignus. Nec tantùm hæc, ſed abſolutiſsima illorũ indicatio, & cõuictio: ut uerè credẽtib⁹, nullus relinquatur ſuſpitioni locus.

Summa totius diffinitionis fidei.

Et quanquàm, nõ pauca, ad huc superfint de fide, & suis expendenda locis, hic tamen nõ dissimulabo, paulò euidentius: uiuam fidem excutere, & in hoc, totam hanc digressionem absoluere. Igitur attendendum fidem hanc, à Theologis esse distinctam: eò quòd internã illam persuasionem agnoscunt, tum ut habitum, quo etiam dormientes, dignati sumus, tum ut actum (ita ipsum credere, uocant) in quem cum uolumus, sancto spiritu suggerente, ac cooperante, prorumpimus.

Fides catholica pro actu et pro habitu sumpta.

Animaduerterũt enim, quòd licet, Credere (de quo loquimur) opus sit, spiritus sancti: est tamen, ut præmisimus, acquiescentibus ac consentientibus nobis: tametsi nec acquiescimus, nec consentimus, nisi eodem spiritu moti, excitati, impulsi. Vt ergo promptius, ac suauius (cum opus fuerit) in ipsum credendi actum, mẽs internè prorumpat: eiusdem spiritus opera, nostri tamẽ causa, habitum (quem, alij lumen dicunt, à Deo datum, & diuina miseratione, in corde conseruatum,) astruxerũt infusum: Et illi, nomen fidei, potissimũm dimiserunt: mallentes actum, tam etsi præstantiorem habitu, credendi potius uerbo, quam fidei, ad cõmodiorem eruditionẽ exprimere.

Credere et si opus est spũs sancti, nõ tamen est nisi acquiescentibus nobis.

Credere præstãtius fide.

Quam ob rem, Si fides pro habitu audiatur: quo pacto, (ni fallor) et à Paulo, potissimũ diffinitur: ea, uiua dicitur, per methaphoram, sicut & aqua dicta est uiua. Eam scilicet, ob

Fides pro habitu sumpta

rationem, quòd nũquam, nacta oportunitatẽ (ut dicebatur) non scaturit, & bonis operibus, seipsam non prodit: sicut & Iacobus Apostolus docet. Et operibus maximè charitatis, sine qua, nec fides, nec anima uiuit. *quomodo dicitur uiua.* *Cap. 2.* *1. Ioan. 3.*

Siquidem putãdum, ꝙ habitus uiuæ fidei, non sit nudus ac solus: sed spei, ac dilectionis habitibus, colligatus: Imò quòd hi tres, ferè ducantur, ac reputentur pro uno. Item, ꝙ sit, Spiritus sancti donis, uirtutibus, alijsque muneribus fotus: adeo ut illo, in opus prodeũte, alij non sint segnes, sed iuxta oportunitatẽ, exerant pariter sese: ut pro suo munere coeũtes, & locupletius uitam ostentent, & uberiorem illum actum efficiant. *Habitus uiuæ fidei, non est simplex habitus.*

Si uero pro actu Fides recipitur: per metonomian, uiua est (eo scilicet ꝙ uitam confert, uel quia uitam auget) quemadmodum mors, dicitur pallida, & frigus, dicitur pigrum. *Fides pro actu accepta, quomodo dicitur uiua.*

Verùm attendendũ, fore dupplices actus: quosdam habitum preeuntes: quosdam ex habitu procedentes (Sicut enim citharizando, citharizandi habitus generatur, quo adepto, nihil minus citharizamus: imo iccirco illum adipiscimur, ut propensius ac suauius citharizemus: ita credendo habitu fidei cõdonamur, ut eo donati, ad credendum prõptiores simus) Si de fide itaque, pro actu præcedente (ut ad rem maximè pertinet) sermo sit: haud dubiè, quia uitam affert, fides ideo uiua est. *Actus fidei duplex, præcedens habitum, & subsequens eũ.* *Actus habitum præcedens quõ dicitur uiuus.*

Nam cũ omnes, in Adamo mortui ſimus: non morte corporis qua, animali uita priuamur, & omni corporeo ſenſu, ac motu deſtituimur (tam et ſi & huic ſumus obnoxij, & prẹfixo tempore, iudicio Diuino ſubiecti) ſed animæ, qua, ſpirituali uita deſerimur, & omni ſpiritus ſenſu, ac motu deficimus (ut eſt rectè ſentire de Deo, de bonitate, deque iuſtitia, ac prouidentia eius: illum, ut Deum, in omnibus colere: illi unicè uiuere, eius beneuolentia frui, in illũ, pleno pectore, ſe reijcere, & ſuis in mãdatis & prẹceptis, corã illo uiriliter ambulare) Rom. 5. 2. Cor. 5.

Q̃uo omnes in primo parẽte mortui.

Mors animæ

Mors peccati

Quæ & aliás, dicta eſt, mors peccati: tum, quia per peccatum inducta, (Nam peccatum, hunc in mundum intrauit, & per peccatum mors): tum quia per peccatum genita (Peccatum enim, cum conſumatur, generat mortem): & demùm quia ſeruientibus, militantibusque peccato, uti ſtipendium, ac merces retributa: Rom. 5. Iac. 1. Rom. 6.

Cum hac, inquam, morte, omnes in Prothoplaſte, mortui ſimus, quemadmodum & omnes, in eodem peccante, peccauimus, ac inobediẽtiæ crimen admiſimus, (Quod & ualidè, hunc in modum, argumẽtatur Apoſtolus: Si quidem (inquit) CRISTVS, pro omnibus mortuus eſt: ergo relinquitur, ut & omnes mortui ſimus. Non corpore: ergo anima, ſicut, & Auguſtinus perſpicuè, contra Iulianum, libro ſexto deduxit) Opus erat, ut oppo 2. Cor. 5. Aug.

Joan. 11. sitæ restitueremur uitæ. Quod indubiè, ex fide cōtingit: Domino attestante, ꝙ qui credit in illum, etiam si mortuus fuerit uiuet. *Cui uitæ restituamur per fidem.*

Sicut enim primus lapsus ad mortem, ex incredulitate processit: Adamo nutāte, atque à constantia, & ueritate diuinæ comminationis, ex infidelitate, animum subducēte: ita initium redeundi, in uitam, & recedendi à morte: non immeritò fidei est subscriptum: Vt diuerso calle, diuersus sit scopus: & quo irrepsit uirus, ingrediatur remedium: & contrarium, depellatur contrario, ut in adagio est. (Gen. 3.)

Verùm accuratius attendendum, ꝙ fides nos in uitam restituens, non est sine spe, non est sine charitate: imò nec sine confidentia, & fiducia. Nec modò sit curæ, an fides, hoc pacto sumpta, unus, ac simplex, sit actus, an plures, uel multiplex; quandoquidem (& si lubēs unitatem, simplicitatemque, probarem, & in ea, illorum plurium efficaciam, ac ęquiualentiam, omni procul difficultate, defenderem) utrum tamen, quis dixerit, digladiandum, nō censeo: & in quam maluerit partem, sine fidei præiudicio, unum quemq; declinare posse, nō dubito. *Qua fides nos uitæ restituat.* *Actus uiuificatricis fidei et simplex et multiplex.*

Cōstanter tñ asserendū est, ꝙ qualis qualis, actus ille, in seipso sit, à Spiritu sancto indubitanter est: & pręueniente, & afflante, & mentem ad credendum, sperandum, confidēdum, amandum, mouente, sollicitante, incendente:

agente,applicante:& demum, ipſum quoque credere,ſperare,amare,confidere,ſiue (ut prę miſimus:)plures actus fuerint, ſiue(qđ mihi magis conſentaneū eſt) unus æquiualens omnibus; potiſsimum producente: tum quia agens eſt principale: tum,quia in actu,agit eas partes, quæ ſunt potiores, ut etiam, Diuus Thomas docet. *De pot. q̄one.1.2.*

Quo quidem actu,fidéue,Deū in CHRISTO petimus, & mira arcanaq; ſpūs efficacia,eo in actu agēte ac operāte, CHRISTO coniungimur,connectimur,inſerimur, incarnamur: ut in palmites ac membra illius eu hecti,nequeamus,ipſius uita,non frui. Si enim. palmites ſumus,& membra:neceſſe eſt,ut ſpiritu eius potemur,eius gratia impartiamur,et cum illa, uita, & omnibus eius donis, uirtutibus,ac diuitijs locupletemur. Vt in ipſo tandem,ſtatuto tempore, omni ſumus ex parte, completi ac perfecti. *Viuificatricis fidei efficacia.* *Ioan. 17.* *1. Cor. 12*

Denique, Si de fide, pro actu quidem, ſed prodeunte ab habitu,ſermo eſt:nō quidem ſolo,hoc eſt,gratia,donis,et uirtutibus deſtituto, &(uti dicūt)informi: nemini dubiū eſt,nō ea dūtaxat ratione,illi uitam attribui, ꝙ uitæ argumentum eſt euidens, ſed ea potius,ꝙ nō rarò,uitam eſt augens,ac ſuo tpe ditans. Et hęc modò pro præſenti digreſsione ſufficiant. *Actus fidei habitū ſubſequens,qūo dicitur uiuus.*

IN CHRISTO IESV. habent hæc,

tum sanctis, tum fidelibus iungi: quoniam nullus est uerè sanctus, nullus ritè fidelis, nisi in CHRISTO IESV. Et si, in, usurpatur ꝓ, per, quemadmodum hebræis est familiare: res planior, ac dilucidior est. Quandòquidem nō solū Ephesi, aut à prædicatione Baptistæ: sed ubique, & ab initio mūdi, quotquot facti sunt sancti, & uerè fideles: CHRISTI opera, merito, et interuentione, facti sunt. Si uerò, in, suę naturæ dimittitur: et si, res uideri potest obscurior ac scrupulosior, est tamen perspicacior, & arcanis fœcundior.

Nullus uerè sctūs, aut ritè fidelis, nisi in Christo

Acto. 4.

Cum enim Christiani, et presertim ælecti: per fidem quidem, sed opera spiritus sācti (ut attactum est) sint CHRISTO cōiuncti, ut palmites insiti, & ut membra colligati: necesse est, ut illius spiritus, sint facti participes. Et sicut ille, est spiritus gratiæ, uitæ, iustitiæ, dilectionis, sapientiæ, intellectus, aliorumq́ue donorum, uirtutum, et officiorum, quibus membra perfusa, & pro singulorum ratione locupletata, ac quodammodo pfecta, intrinsecus, &(ut ita dicam) formaliter, dicta sunt, grata, uiua, iusta, & id genus reliqua: ita est, & spiritus sanctitatis, quo inungimur ac cōsecramur Deo, & ante illum, firmi, & impolluti offerimus hostias laudis, & iustitiæ sacrificia.

Credentes et pſertim electi, sunt intimi Christo.

1. Ioan. 15

Mēbra Xpi mystica, formaliter uiua

Psal. 125. & 50.

Est pariter, & spiritus fidei, & ueritatis: quoniam, etsi per fidem, CHRISTO cōnectimur, ac illius spiritum haurimus: ex super-

Spūs Christi, spiritus fidei & ueritatis.

uenientibus tamen, participatione huius spiritus donis, intellectu, scientia, sapientia: fides illustratur, roboratur, perficitur. Prȩter id, q̄ habitum eius affert, & unà pariter, habitus, spei, fiduciæ, & dilectionis: quibus (ut præmissum est) fides longè ditior, longeq́ue efficacior est. Ad hæc. Affert, conuentorum cōstantiam, & ueritatem, quibus religionem CHRISTI profitentes, sumus astricti: & sine eius spiritu, fidē hanc frangimus, & passim & longè à pollicitatione recedimus. *Esa. 11.*

Fides pro ueritate et conuentorum cōstantia.

Obseruationes huius partis.

Obseruandum Primò, ex Sanctorū nomine: q uòd, si Dei miseratione, & CHRISTI beneficio, Deo addicti sumus, ac sancti spiritus unctione, eius cultui consecrati: ut mundi, et impolluti, iugiter exhibeamus nos, et corpora nostra, hostiam uiuentem, sanctā, Deo placentem, per IESVM CRHISTVM: per quem, offerimus & hostiam laudis: Nec beneficentiæ, aut cōmunionis obliti, quæ de illius manu accepimus, egentibus partiamur, q̄bus hostijs impensè delectatur Deus.

Christiani consecrati Deo.

Rom. 12. Psal. 125. Heb. ult.

Deindè, q̄ si non sumus Ephesi minoris Asiæ, non sumus tamen, extra templum, Ephesi, Paulo ministrāte, constructum: quibus, & maximè, hanc epistolam scribit: Si tamen, fideles sumus, in CHRISTO IESV. Quem, toto pectore imploremus, ut uiua fi-

Omnes ītra templum Ecclesiæ.

dè,uiuos lapides faciat: reddentes Domino,uo
ta noſtra in iuſtitia, & ſanctitate: Per illum,
per quē unicè,iuſti ſumus, & ſancti. Cui ſem-
piternus honor & gloria. Amen.

Enarratio tertiæ & ultimæ partis inſcriptionis.

Gratia uobis. Non me latet,uarium eſſe,hu
1 ius nominis uſum,ſed in ſcripturis,ſępius pro
2 beneuolentia,et fauore:Nonnunquam pro do
no,tum temporali,tum ſpirituali:ſiue libera-
3 litate,ſiue miſeratione ſit præſtitũ: Aliquan *Gratia mul tis modis in ſcripturis.*
4 do pro beneficio, ſed gratis collato: Accipi-
5 tur, & pro gratiarum actione; Et demũ pro
comitate,lepore,& ſuauitate loquendi.

Lucæ. 1. Pro beneuolentia & fauore, ſicut illud ad *Pro beneuolentia.*
Virginem. Inueniſti gratiam, apud Deum.
Exod. 33. Et frequenter conſimile. Vt Moſes: Si inue-
Gene. 32. ni gratiam,in oculis tuis. Et Iacob: Vt inue
Gene. 39. nirē gratiã, in conſpectu Domini mei. Et Io
ſeph inuenit gratiam, coram Pharaone: Et fi
Exod. 12. lij Iſrael, in receſſu, coram Aegyptijs. Quæ
planè omnia,et id genus,alia:Charos,dilectos,
& gratioſos:hoc eſt,dilectione, fauore, ac be-
neuolentia,dignatos oſtendunt.

Pro Dono: Et quidem temporali, ut illud *Pro dono temporali.*
2. Cor. 8. Apoſtoli.Hortabantur(inquit)nos,ut gratiã,
hoc eſt,eleemoſinam,pauperibus impenden-
dam,reciperemus ab eis. Et non multò poſt,
Ibidem. Corintios ſtimulat: ut in eodem genere gra-
tiæ ſint propenſi. Et ſequenti capite: Potens

est(inquit) Deus, omnem gratiã, abũdare face- 2. Cor. 9
re, in uobis, ut omnem sufficientiam haben-
tes, abundetis in omni opere bono.

Pro dono spirituali. Pro spirituali uero, est illud eiusdẽ. Per quẽ Roma. 1
accepimus gratiã, & Apostolatum. Et apud Ioan. 1.
Euãgelistam. De plenitudine eius omnes ac-
cepimus, & gratiam pro gratia. Et rursũm Ephe. 4
Apostolus. Vnicuique nostrum, data est, gra-
tia, secundnm mensuram donationis CHRI-
STI. Et mihi, sanctorum omnium, minimo, Ephes. 3.
data est gratia hæc, ut euangelizarem imper-
uestigabiles diuitias CHRISTI. Et gratia
Dei, in me, uacua non fuit: Et non ego, sed gra- 1. Cor. 15.
tia Dei mecum. ibidem.

Pro beneficio, & maximè pro beneficio Christi. Pro beneficio autem, Vt Illud. Gratiã nõ Ecclesiastici. 29
obliuiscaris, fideiussoris tui: qui in discrimen
posuit pro te, animam suam: Et gratia super
gratiam, uxor fidelis, & prudens. Et maximè Ibid. 26.
pro beneficio CHRISTI. Hinc, Euangeliũ,
quoniam illud annunciat, dictum est euange-
lium gratię. Et Paulus, ad illud in uulgandum Acto. 20.
ælectus, dicitur minister gratiæ. Et Corintħs.
Videte gratiam, Domini nostri IESV Ephes. 3.
CHRISTI, qui cum esset diues, pro no- 2. Cor. 8.
bis, factus est pauper. Et alibi. Apparuit Titum. 2.
gratia Seruatoris nostri, omnibus hominibus,
erudiens nos.

Pro gratiarum actiõe. Pro gratiarum demum actione. Quis me li- Roma. 7.
beradit, de corpore mortis huius? Gratia Deo,
per IESVM CHRISTVM. Et gr̃a Deo: 2. Cor. 9.

super inenarrabili munere suo.

Pro comitate, ac suauitate dicendi. Gratia & amicitia liberant. Et diffusa est gratia, in labijs tuis. Et alibi plura.

Pro comitate ac suauitate loquendi.

Et quanquàm, alius forsan àlitèr sentiat, mihi tamen compertissimum est: Gratiam hoc loci, primas tres acceptiones includere: ut perindè sit, ac fauor, donum, & beneficium. Nō quòd Paulus, sat esse non ducat, & sibi, & cæteris, fauorem ac beneuolentiam Dei, quibus nil frugalius, nil expertibilius est: sed quia nequeūt hæc, à duobus reliquis resecari, aut quouis pacto seiungi.

Quibus modis hic sumitur gratia.

Siquidem fauor, ac beneuolentia Dei, non sunt, ut fauor ac beneuolentia hominum, quæ nunquam, nisi suo commodo proficiscitur: aut (siquid est generosius) non nisi, flagitantibus meritis, extorquetur. Nec semper hi munere prosequuntur, quibus benè uolunt, ac fauent: Et si ꝓsequuntur, raro benè faciunt, impartitis, quæ uerè sunt bonis, & nequeunt, nisi sancto usui, deputari. Quòd si contingat, ut uero beneficio, quenquam afficiant: id, sicut non semper est gratis, ita nunquam est locuples.

Discrimē fauoris Dei, et hominum.

At, DEVS secus. Nunquam suo commodo fauet: quippè qui bonorum nostrorum nō eget. Non emendicatis meritis diligit: qui sua dilectione, merita nostra præuenit. Nunquam non diues est in donis: qui nūquam Diues nō

est in beneuolentia: cuiusque benè uelle, benefacere est. Sunt, & eius beneficia gratis: non q meritum semper, & omni pacto, secludat: sed quia, longè supra meritum, tribuit. Sunt & locupletia: quia supra id, quod petimus, aut concupiscimus: ut aliquando Apostolus dicit. Matth. Ephes.

Precatur gratiā augeri ac multiplicari.

Ergo, beneprecando Paulus fauorem, & gratiam Dei: non adesse quidem (cum sanctis ac fidelibus scribat) sed psistere, sed adolescere, augeri, ac multiplicari: benè precatur pariter, eos, sancto spiritu, eiusque muneribus promoueri, ac diuinis beneficijs, affluētius impartiri.

Nec refert, si quando Paulus, Gratiā à Dono distinguit, ut Romanorum capite quinto: Roma. Propterea quòd & si, fauor ac beneuolentia (ita eo loci gratiam sumit) quæ in Deo sunt, & in CHRISTO, alia res sunt, à dono in nobis, eorum fauore, ac bona uolontate recepto: quia tamen hoc, illa non deserit: non immeritò, si cōtingat una uoce comprehendi: non secus ac, gratia potest, per metonomian donū numcupari.

Pax multis modis.

Reconciliatio, Quies.

Et pax. Pacis quoque, non una significatio est. Et aliquando reconciliationem sonat: ut Illud. Et in terra pax, hominibus bonę uoluntatis. Et ipse, est pax nostra, qui fecit utraquæ unum: & ambos recōciliauit, in uno corpore, Deo. Aliquando, quietem, & tranquillitatem animi: Qualē (teste Apostolo) iustificati, habent ad Deum: quę, & superat omnē sensum, 2 Luca. Ephes. 2 Rom.

3 & inter fructus ſpiritus numeratur. Aliquan *Fœlix ſucceſſus.*
Gene.43. dò, fœlicem, fauſtumque, rerũ ſucceſſum: ut
Ioſeph fratrib⁹ ſuis. Eſt ne pax patri ueſtro?
1. Reg.25 Et Dauid Nabalo. Sit tibi pax, & domui tuę
4 pax, & omnibus quęcũque habes, ſit pax. Ali *Adeptio deſiderij.*
quando, adeptionem deſiderij, & plenam cor
dis ſacietatem: ſicut audiuimus à Simeone.
Luca.2. Nunc dimittis ſeruum tuum, in pace. Et à Da
Pſal.4. uide. In pace, in idipſum, dormiam, & requie
5 ſcam. Aliquando, tranquillitatẽ politicam: Et *Tranquillitas politica.*
cum hominibus etiam, huius mundi: iuxta il- *Et in republica mũdi.*
Roma.12 lud Apoſtoli. Quantum in uobis eſt, (ſi fieri
poteſt) cum omnibus hominibus, pacem ha- *Et in republica Chriſti.*
bentes: Et inter membra corporis CHRI-
Ephes.4. STI. Solliciti ſeruare unitatẽ ſpiritus, in uin
Rom.14. culo pacis. Et Illud. Quæ ſunt pacis ſecte-
mur, & quæ dilectionis mutuæ, in inuicẽ cu-
ſtodiamus.

Qua de re, etſi non uereor, ſingula præſen
ti loco, poſſe ſubſiſtere: potiſsimùm tamen, ſe *Quo pacto hic ſummitur Pax.*
cunda, ac tertia acceptio, uidentur intentæ.

Et internam quidem pacem, ſiue quietem,
augeri ac multiplicari, p̃catur Apoſtolus: Tũ,
ne carnis diuexationes, nos hac ĩ peregrinatio
ne perturbẽt, noſtris adhuc affectibus non ex
tinctis, ſed ſępe tumultuantibus, ac ſpiritui ne
gocium faceſſentibus: quandoquidem, tã etſi
Roma.8. nihil dãnationis ſunt, ambulantibus in CHRI
STO IESV, non ſecundum carnem, ſed ſpi
ritum: ſolent tamen, non leuiter ſanctos diſcru

ciare,& internę pacis,quę est in CHRISTO, aliquando nō nihil euertere: Tum, ne sugge stionibus Sathanę lacessiti,& in suis membris, ab eo attenuati,& frequenter supra uires humanas,supra modum afflicti: nubeculam serenitati mentis offundant,& ita, quapiam ex parte,ab illa fœlici iustificatorum tranquillitate deficiant:Sed CHRISTI pace, eorum in cordibus aucta,ac multiplicata, omnia flocci-pendant,ducentes delitias,nedum coram mūdo,contumeliįs affici,sed mortem, ultrò gestiētes oppetere:ut uberius pace IESV CHRISTI potiti,nequeant quouis turbine, ab illius fruitione remorari. 2. Cor. Act. 5.

Cur optat fœlicem successum.

Felicem uerò successum,ut in omnibus ob secundante Deo, & euentum prosperum, in his quæ sunt,non carnis,sed spiritus:non mundi,sed Dei:non regni sathanæ,sed CHRISTI ecclesię(in quibus, ęlecti nunquam non sunt assidui,nullamq́ue non nauātes operam, ut ea ꝓ uirili promouheant)fœliciter concedente: non solum omnia,illis(et lapsus quoque) cooperentur in bonum:sed diffluente exundantēque(iuxta oraculum)ut fluuius,pace diuina, & undique eorum corda replente:uideāt quæ uerè bona sunt Ierusalem: CHRISTI gloriam prouehi: regnum dilatari, & in mediis procellarum ac turbinum,charitatem magis incendi:euangelium illustrari, quocunque ꝓ fundi:& quæ tandem supersunt, diuinas pro- Roma. Esai. 4 Psal.12

misſiones expleri.

Et quanquàm non deerant aliæ, & ſalutandi,& beneprecandi formulæ: non ſolum non improbatę Gentibus,& Hebreis, ſed nec Sanctis:& in diuinis literis ſolitæ: Qualis Booz ad *Sacræ ſalutationes diuerſæ.*
Ruth. 2. meſſores (Dominus uobiſcum) Et Ioſeph Be
Gene. 43 niamino (Saluus ſemꝑ ſis, fili mi.) Et Macha-
2. Mac. 1. bei (Fratribus qui ſunt in Egypto: Salutē) Et
Iaco. 1. Iacôbus Apoſtolus, (Duodecim tribubus, q̃ ſunt in diſperſione: Salutem) Hanc tamen, ut auguſtiorem, ſuoque muneri aptiorem delegit: ut coactis paucis, totius euangelij beneficijs (gratia enim & pace, omne ſalutis noſtræ negocium adimpletur) & à proprijs eorum Authoribus exoratis: tum frugalius, ipſe ſuā functionē abſolueret: tū uberius ac fęlicius, illi cœleſtes copias participarent. *Aptiſsima ſalutatio Pauli.*

A Deo Patre noſtro, & Domino IESV CHRISTO. Sermo gręcus eſt anceps, & uerti etiā poteſt, & Domini IESV CHRISTI. In priori igitur uerſione, quæ receptior eſt, attendenda ſunt tria. *Primum.*

Primum eſt, quod Deus pro tota ſummitur Trinitate, ſicut & ſupra. Quæ hoc in loco, noſter dicitur Pater, ſicut et i pluribus alijs: *Deus, pro tota Trinitate.*
Matt. 6. Vt Pater noſter, qui es in cœlis: Et ſcit Pater
Luca. 12. ueſter ꝙ his omnibus indigetis: Et quāto ma
Luca. 11.
Matt. 6. gis Pater ueſter dabit ſpiritum ſanctum petētibus ſe: Et ut ſitis filii patris ueſtri, qui pluit iuſtis pariter & iniuſtis.

Tota Trinitas dicitur Pater noster. Dicitur, inquam, Pater noster: non solum, *Matth. 6*
Creatione. creatione ac regimine, quo modo, pater est
omnis creaturæ: nec naturæ tantum similitu- *Iob. 38.*
Naturæ uicinitate. dine, ac uicinitate, quo modo pater est, omniũ *Hebr. 12.*
spirituum, & animarum nostrarum: sed ado-
Adoptione. ptione, quo modo pater est, omnium ælecto-
rum: quos dignatur spiritu paraclêto claman-
te in cordibus, Abba, Pater: & non solum cla- *Galat. 4*
mante, sed ius adeundæ cœlestis hæreditatis *Roma 8*
tribuente: nec modò ius tribuente, sed arrha-
bonem & pignus, ut non longè post Aposto *Ephes. 1*
lus dicit.

Et regeneratione. Nec solum adoptione, sed regeneratione. *Ioan. 1.*
Non quidem ex uoluntate carnis, aut ex uolũ
tate uiri: sed uoluntate sua, ut nati simus ex
Deo. Voluntariè enim genuit nos, uerbo ueri *Iaco. 1.*
tatis: ut simus initium aliquod, creaturæ eius.

Per semen Euangelij. Per semen euangelij: Nã, per euangelium *1. Cor. 4*
(Paulus inquit) in CHRISTO, ego uos ge- *1. Petri. 1*
nui. Et Petrus. Renati estis, non ex semine
corruptibili, sed incorruptibili: per uerbũ Dei
Per semen Spũs sancti. uiui. Per semen spiritus sancti, qđ quãdiu in
nobis manet, nõ peccamus, nec (ut Euangeli- *1. Ioan. 3*
Per semen gratiæ. sta dicit) peccare ualemus. Per semen gra-
tiæ, per quod efficimur deiformes, & consor- *2. Petr. 1*
tes diuinæ naturæ.

Pij sanctorũ affectus, erga Deum. Hinc non temerè, gloriantur sancti. Nũc *1. Ioan. 3*
filii Dei sumus, sed non dum apparuit quod
erimus. Hinc, Deo (ut par est) gratias semper
agunt: Benedictus Deus & Pater Domini no *1. Petri*

stri,

ſtri, qui regenerauit nos, in ſpem uiuam, in hæreditatem incorruptibilem, incontaminatam, immarceſcibilem, reſeruatam nobis in cœlis. Hinc certiores facti, de cura, uigilãtia, protectione ſui Patris: ꝙ illis eſt clipeus, ſepes, igneus murus: ꝙ pilos dinumerat, ꝙ ut pupillam cuſtodit: omnem ſollicitudinem ſuam, in illum reijciunt. Hinc fauorem eius experti, ꝙ nullius obliuiſcitur, nullum pertranſit, omnibus occurrit, omnes reficit, ditat, exaltat: Experti uiſcera dilectionis, copias miſericordiarum, affluentias munerum, & bonorum omnium exuberantias: nequeunt de illo ſibi quicquam non polliceri. Quare ut pij filij, illum ſemper accedunt: nunquam non implorant, interpellant, efflagitant, quæ uerè pertinent ad pietatem: Vt ſuum, ſcilicet, regnum promoueat, ut nomen illuſtret, amplificet: ut in omnibus, eius impleatur uoluntas, ſancta, bona, beneplacens, & perfecta.

Eſa. 5. 43. Luc. 10. Zac. 2. 1. Petr. 5. — *Sãcti à Deo ſemper protecti.* — *Sanctorũ confidentia.* — *Matt. 6.* — *Sanctorũ frequens petitio.*

Secundum eſt, ꝙ etſi IESVS CHRISTVS, uerus eſt Deus, quemadmodum & Deus, uerus eſt Dominus: cum tamen utriuſque, Apoſtolus meminit, ſolet ſemper eo pacto diſtinguere. Non ꝙ, Dominus, ſit nomen obſcurius: cum ſemper, tum ſeptuaginta, tũ interpretibus alijs, Tetagrammato correſpondeat: ſed fortè ne qs, plures ſuſpicaretur Deos, uel Dominos. Quandoquidem etſi (hominum falſa opinione) ſunt Dij multi, & Domi

Secundum. — *Cũr nomen Domini ab Apoſtolo, ut plurimũ attribuatũr Chriſto.* — *1. Cor. 8.*

ni multi,tum in cœlo, tum in terra: nobis tamen non est,nisi unus, idemque Deus & Dominus.

Christus uerè dominus omnium:sed hominũ maximè.

Et ut ea præter, ad memoriam nobis reduceret, IESVM CHRISTVM, eum esse: Hester h in cuius ditione uniuersa sunt posita: cuique datum est iudiciũ, omnis carnis,& omnis potestas,quod uoluerit faciendi in cœlo & in terra: subiectis omnibus sub pedibus eius. Qui nihilominus & peculiari causa,est Dominus noster:quippè qui, eius sumus mancipia, erepta de tyrãnyde sathanę: sumus eius emptitij, quia redẽpti eius sanguine, de condemnatione Dei: sumus suaui illius iugo addicti, quos regit in iustitia,gaudio,& pace:per legem spiritus uitæ,ut ex animo obsequamur, & spontè,eius mandatis subiecti simus.

Ioan.5. Matt.28. 1.Cor.15. Luc.11. 1.Cor 6. Roma.14 Roma.8.

Tertium.

Tertium est, ꝙ si gratiæ, pacisque copias præstolamur á Deo patre nostro, necesse est, ut quæ decent quidem,& pietatem,& munificentiam eius,affluentissimè præstolemur:ut cuique tamen filiorum congruit, pro mensura fidei, & dono suæ uocationis. Quamuis enim nullus personarum respectus sit, apud Deum: quamuis singula, æqua lance dispenset:ut cum, in hoc quidem seculo tum uerò in futuro, in uerè sit filijs, & in singulis,& in omnibus omnia:sicut tamen, mãsiones in cœlo sunt multę, & in corpore sunt membra diuersa: ita consilio suæ uoluntatis,in filijs uaria

Quæ,et quo pacto, præstolari debemus à Deo & Christo.

Roma.12 1.Cor.15. Ioan.14. Roma.12 1.Cor.12

decreta sunt munera, quemadmodum & officia: ut eo pacto sit eius regnum, & ordine con decentius, & uarietate uenustius.

Rursum, quod si à Domino IESV CHRISTO dignandi, eismet muneribus sumus, profectò aliquid minoris ubertatis, profusionis, excellentiæ, fas non est expectare: quãdoquidem, præter id quòd Rex est Regum, & Dominus Dominantium, cui nihil non præclarissimum cõgruit, tanto impendio nos cõduxit, & de faucibus orci, tam ualido marte, detraxit, ut nequeat non habere gratos, & pleno corde non complecti: Imò tam ingens est in nos; ardor amoris, ut non patiatur uocari nos seruos, sed prædilectos amicos, quibus sua omnia sint uerè communia.

Apoc. 19. *Ardor amoris Christi ergà electos* *Ioan. 15.*

Et quanquàm cõsentiunt uoluntas Dei patris, & CHRISTI: quanquam una est collatio, & idem munus amborum: nihilominus in Deum, ceu in primũ fontem, & in CHRISTVM, ut in pelagus, in quod unicè fons dimanat: munus quodcunque reducimus, ut eo hauriant omnes. Siquidẽ Deus optimus maximus: ideò naturam nostram assumpsit, ut in illam plenitudines gratiarum, munerum, ac omnium perfectionum transfunderet: & in quam thesauros & cornucopias, cœlestium diuitiarum reconderet: Vt ex ipso, & in ipso, bonis uniuersis potitis, tandem consumata fœlicitate beemur.

Quo pacto reducenda sunt beneficia in Deũ, & in Christum.

In posteriori autem uersione, quæ arcanis est, longè præstantior: non segniter attendendum, quòd pspicuè ex illa edocti sumus: eundem prorsus esse Patrem & Deum, CHRISTI, & omnium nostrum. Id, quod in cœlum ascendens, attestatus est. Ascendo ad patrem meum, & patrem uestrum, Deum meũ & Deum uestrum. Quam ob rem, & si Trinitas, ut præmissum est, Deus & pater noster est: peculiariter tamen, est & prima in Trinitate persona: Quę sola pater est CHRISTI, ante secula pordinati, prout suo loco dicetur. Ioan. 20.

Alia interpretatio.

Prima Trinitatis psona, noster peculiariter Pater est.

Ergo, si acutius rem perspicimus: non tantùm, eam in gratiam euecti sumus, ut simus IESV CHRISTI fratres, ac Dei filij: tum adoptione, tum regeneratione, quemadmodũ explicauimus: sed & modo quodam, natura. Quãdoquidem sicut Diuinæ Triadi cõgruit adoptare, ita Primæ illius personæ, proprium est natura filium gignere. Cui planè ueritati, eò lubẽtius subscribetur, si perspectum fuerit, nos tã arctè, tãque intimè IESV CHRISTO cõnecti, ut nequeamus illius filiationis non esse participes. 1. Petr. 1.

Electi, Dei filij quodã pacto natura.

Et pręter id, ꝙ nõ minus in eius lumbis, ab initio fuimus, quàm Leui in lũbis esset Abrami, & homines in lumbis primi Parentis (tametsi, hi erant in lumbis carnis, ex carne suo tẽpore geniti, nos in lumbis spiritus, ex spiritu pariter generati) In ipso, ut palmites sumus Hebr. 7.

Mirum multiplexq; gluten Electorũ cũ Christo.

Ioan.15 inserti:ut ex illo et nobis,una sit uitis. In ipso,
1. Cor.6. ut membra colligati: ut ex illo uelut ex capite,& nobis uelut ex mēbris,sit unicus CHRISTVS.
Ephes.2. In ipso ædificati: ut ex illo, sicut ex
1. Pet.2. fundamēto,& nobis, sicut ex lapidibus uiuis, subsistat una domus spiritualis:in qua mirum
1. Cor.3 inmodum habitat Deus. Fit unum templū: in quo nunquam nō offeruntur Deo laudes,
Apoc. 21. & spirituales hostiæ. Vnum tabernaculum, in quo iugiter exuberant propitiationes, & gratiæ.

Hinc nomina sunt communia: Agnus, *Cōmunes appellationes sanctorū & Christi.*
1. Ioā.20 Ouis,Lapis,Mons,Iudex,Lux mundi:Deni-
Io.n.20.
Esa.53. que,CHRISTVS,& filius Dei uiui. Com-
1. Cor.10 mune officium,aduocandi,interpellandi, pro
1. Petr.2. inuicem sese offerendi, & animam exponen-
Psal.114.
Esa.2. di: Communis locus, ut ubi ipse est,& nos si-
Ioan.8. mus: Eadem sedes,eadem charitas,hereditas,
Matth.5. uita: Idem spiritus,eedem opes, gratiæ,me-
1. Cor.12. rita, pasiones,mors,resurrectio, triumphus,
Matt. 16
Ose.1. regnum & gloria.
Ioan. 17.
Apoc.3.

Obseruationes huius partis.

Obseruandum, ex nomine Gratiæ: Ne oblatam nobis â Deo reijciamus:sed ad illam, toto pectore suspiremus, ac præcibus flagitemus: atque eam Dei clementia assecuti, muneri nostro,nō desimus: Sed quemadmodum Diuino fauore,munere, beneficio,nunquam *Gratia flagitāda à Deo.*

ſumus uacui: ita contendamus pro uirili, ne unquã noſtris proximis, in his maximè, quæ charitatis ſunt, non ſimus propenſi.

Ex nomine Pacis: Vt reconciliati Deo, & fratrum iniuriarum obliti, tranquilla cum Deo, ac proximis, uitam uiuamus: & in his, quæ ſpiritus ſunt, proſperum ſemper ſucceſſum optemus, ac procuremus: Sub cura Dei patris, & Domini IESV CHRISTI. Quibus ſemper, oĩs honor, & gloria. Amen.

Succeſſus cõpetẽdus ſemper in his q̃ ad Deũ ſũt.

Prior Epiſtolæ pars, in ſex partes diſſecta: In quibus explicantur præcipua ſacramenta fidei. Et prima ſectio eſt in uerbis ſubſcriptis: Quę ſunt ueluti Thema, explicandum, in hac priori Epiſtolæ totius parte.

Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri IESV CHRISTI, qui benedixit nos, in omni, benedictione ſpirituali, in cœleſtibus, in CHRISTO, Sicut ælegit nos in ipſo, ante fundamenta mundi, ut eſſemus Sancti, & immaculati, corã illo, in charitate,

Quoniam Epheſiorum eccleſia, cũ Apoſtoli ſollicitudine, tum Dei miſeratione, fidẽ nedum receperant, ſed conſeruauerant, ſenſuſque habebant exercitatos, ad diſcernendũ bonum & malum, & capaces euaſerant ſermonis abſolutæ iuſtitiæ: opus non erat, amplius illis ſubminiſtrare lac potum, aut fundamentum iacere pœnitentiæ, ab operibus mortuis, fidei in Deum, doctrinæ, baptiſmatum,

Profectus Epheſiorum Eccleſiæ.

Hebr. 7

1. Cor. 2.

iudicij,ac resurrectionis: quibus cathecizantur rudes,& pascuntur infantes:Sed opus erat solido cibo,libereq;, illis ea potuit sapientia de
1. Cor. 2. tegi,quā Apostolus loquitur cum perfectis, quam nemo Principum,huius mundi cognouit,quam Deus,sua in nos,bona uolūtate, prę definiuit,nostram in gloriam, ante secula.

Ephesij nesciuerant solido cibo.

Quamobrem mirum non est,si multis hic scatet arcanis, & latentioribus refertus est sacramentis. Imò (ut aliquibus placet) hic potissimum,tradita sunt,ea difficilia intellectu,
2. Cap. 3. quæ Apostolus Petrus,à multis asserit deprauari,ad suum ipsorum interitum & perditionē. Et uerè(si non fallor)nullibi Paulus, est tā
1. Cor. 12 sublimis,nullibi secretorum, quæ imbibit,ad tertium cęlum raptus,tam liberalis: ut suis locis uidebitur. Et quanquam Gentibus scribit, hebreorum tamen scribendi ritum,nō exuit. Et in hoc maximè,quod eis familiare est: Rei scilicet,quam scripturi sunt,summam, quasi thema prępónere,& deinceps ad ordinem rei gestæ,quibus consilijs,quo'ue pacto fuerit gesta reuerti:egerentes quod pręsumpserunt,ac numeris omnibus absoluentes: quemadmodum uidere licet, in Mose, in Dauide,& multis ex Prophetis.

Epistola hæc cōtinet multa difficilia intellectu.

Consuetudo scribēdi apud Hebræos.

Hunc ergò morem, Paulus ęmulatus, seruat ferè in omnibus Epistolis suis. Vndè sicut in Epistola ad Romanos,loco Thematis sumpsit (Euangelium, uirtutem esse in salutem,

omni credenti, & Iudæo primùm & Græco: ut in quo reuelatur iustitia Dei, ex fide in fidem: sicut scriptum est, Iustus ex fide uiuit) quod postmodum, tota illa Epistola digessit & absoluit: Ita in præsenti, ut Thema, si non totius epistolæ, prioris tamen, & potioris eius partis, sunt uerba prescripta. In quibus, Gratias agit Deo, & patri: eò q, ob dilectionẽ suã, erga nos (qui eramus maledicti, ac condemnati in Adamo) omni spirituali benedctione, locupletauit in CHRISTO: ĩ hac uita largiendo primitias, & insupercœlesti reseruando copias & ubertates: Quemadmodum & in eodem CHRISTO, nos locupletandos ælegerat, ante constitutionem mundi: ob eandem erga nos dilectionem. Vt tandẽ, cum hic, tum in supercœlestibus, essemus sancti, & inculpati coram eo. Sed singula uideamus.

Summa thematis supra scripti.

Enarratio Thematis prioris partis Epistolæ.

Quo pacto nos bñdicimus Deo.

Benedictus Deus. Non eo pacto benedicimus Deo: quo Deus benedicit nobis. Nos qdem bñdicimus Deo: 1 Vel cũ suę fœlicitati cõgratulamur, sicut et Melchisedec ob uicto-
2 riã, bñdixit Abramo: Vel cũ eius magnalia *Genes. 14*
confitemur, sicut post salutationem, Elisabet *Lucæ. 1.*
3 benedixit Mariæ: Vel cũ suo regno bene præcamur, sicut Isaac benedixit Iacôbo: & paren *Gene. 27.*

Gen. 24. tes, in recessu benedixerunt Rebeccæ: Vel 4
cum, acceptis pro beneficijs, grates persolui-
1. Re. 24 mus, Sicut Saul, hasta, scyphoque receptis, be
et. 25. 26. nedixit Dauidi: & Dauid muneribus oblatis, Abigail.

Et licet Deus nostrarum benedictionum
Apoca. 5. non egeat: licet in cœlo, & in terra: & in mari & abyssis, nũquam non benedicatur, et à creaturis alijs, nunquam non commendetur: flagitat tamẽ pietas, flagitat charitas, religio, gratitudo: ut filius congaudeat patri, amicus congratuletur amico, Deo sacratus, suisq; muneribus locuples, tum laudũ hostias reddat, tum debitas gratias agat.

Benedictiones Dei frequẽtes ĩ electorum corde, & ore.

Et quanquàm hæ benedictiones sunt familiares ælectis: quanquam eis omnibus, benedi-
1. Cor. 1. cat Paulus, omnibus Petrus, Zacharias, Da-
Lucæ. 1. uid, Angeli in cœlo, Pueri in fornace, Ecclesia
Psal. 103 in hac peregrinatione: omnes tamen ꝓprię cõ
& 148
Daniel. 3 ditionis conscij, & in dies diuinas liberalitates experti: nequeunt, quicquid boni sunt, in illã (ut par est) non reijcere, & ob id, cum frequẽtius, tum cumulatius, pro muneribus gratias agere. Id, quod Apostolus, non tam hic, quã in omnibus ferè, epistolarum exordijs, obseruare curauit.

Quo pacto hic Paul⁹ potissimũ benedicat Deũ.

Et pater domini nostri, IESV CHRISTI. Quanquam & hoc loco, Dei nomine, Trinitas intelligitur: non immeritò tamen, & seorsum benedictus est Pater. Non ea tantùm dę

Cur nõ solũ

benedict⁹ sit Deus, sed benedicatur et Pater. causa, ut apertius in Arcanum personarũ attraheret, aut ut affectum, in nobis filiorum, incenderet: Sed quia (tam etsi, ex summa ac indiuidua Trinitate, gratiæ, benedictiones, munificentiæ, ceu è perenni ac exuberanti fonte dimanant) sicut tamen, Prædestinare, ut dicebatur, ex personæ proprietate, subscriptum est Patri: ita & prædestinatis, eidem subscriptum est benedicere: cum illud spectet ad adoptionem, istud pertineat ad hæreditatem: quam potissimùm, hac in spirituali benedictione comprehendit.

Cur non dictum est, Pater uerbi, sed Christi. Nec casu, dictũ non est, Pater Verbi: quandoquidem, licet idem prorsus sit, Verbi pater, & CHRISTI: sicut tamen Verbum, naturam non includit humanam: ita & Verbi pater, non exprimit, nisi generationem, in natura Diuina. Ergo, ne origo paternæ in nos benedictionis, esset obscura: Pater IESV CHRISTI, explicatus est. Quemadmodũ enim, Patri solius Verbi, opus non est, filijs adoptionis, aut participibus ꝓprię hæreditatis: quippè qui, nos tantùm, in assumpti hominis gratiam, obsequium, delicias, imitationẽ, expræssionem adoptat: ita opus non est, ut in suã hęreditatem, pariter benedicat: Quod dumtaxat, ea ratione, factum est, ut sicut ille primogenitus est ĩter fratres: ita in regno habeat cohęredes. Quia ergo assumptione humanæ naturæ, non tam, Verbũ factum est homo, quã *Roma. 8.*

Verbi Pater, Pater factus est hominis: perspicua est, in nos paternæ benedictionis origo.

Verum, cum Pater dicitur, non tam uerbi, quam hominis, hoc est, uerbi nostram naturã accinti, putandum non est, quod noua interueniat, patris generatio: sed quod æterna facta sit amplior, & modo quodam, fœcundior. Licet enim in CHRISTO, duas fateamur origines, duas generationes, duas natiuitates, diuinã scilicet, et humanam: hac tamen, filius est Virginis, quia eius ex sanguinibus, sancti spiritus opificio, æditus: filius Abrami, Dauidis, Salomonis, & aliorum patrum, sicut plenius Euangelistę recẽsent: sed illa filius est, dũtaxat Dei uiui. Nam cum in Deo, res nulla sit trãsiens, nulla succedẽs: necesse est, numquam labi, nũquamuè desinere generationem Dei. Ergo necesse est, ut tam etsi, uerbum nũquam est non genitum, nunquam non absolutum, & perfectum: semper nihilominus generetur, & nunquam à sua origine absoluatur. Ergo necesse est, Verbum & generari, & simul naturam nostram assumere: imo necesse est, ut ipsa assumptio, nonnulla sit generationis ampliatio.

Eadem generatione Pater est uerbi pater et Xpi

Matt. 1.
Luca. 3.

Verbum Dei & si semper est pfectum, semp tamen generatur.

Si enim cum generatur Verbum, natura nostra, in uerbi personam attrahitur, & in eadem subsistentia, eo usque, diuinæ naturę coniungitur, ut unus idemque, uerè sit, Deus & homo: detrectari non potest, quin humanitatis assumptio, aliqua non sit, diuinę generatio

nis extensio. Quandoquidem ex personæ singularitate, & naturæ utriusque connexione: illa generatio, quæ tãtum terminabatur ad uerbum, in natura Diuina: in ipsa assumptione, terminata est, ad uerbum, etiam in natura humana: Ut sicut ante naturã indutam, æterna generatione, uerbum dictum est genitum, ita illa recepta, eadem generatione, genitus dictus est homo.

Cur additũ est Domini nostri.

Nec transeundum, quòd non temerè additum est (Domini nostri) Quippè quod, præter ea quæ supra attacta sunt, factum est, ut facilè concipiatur, quòd tam etsi, diuina paternaque benedictione, euhecti sumus in fratres, & coheredes: id tamen, non solùm, non est, in primogeniti prȩiudicium: nõ solùm in illius principatus iacturam: sed ut quicquid præstantiæ, nacti sumus, totum beneplacito suȩ uoluntatis, feramus acceptum: Quandoquidem, ipse est, dominus noster: penès quem tantùm est, ut libet, disponere de mãcipiis, empitijs, ac suis obsequiis deputatis.

Qui benedixit nos. Græcè, participiũ est actiuum, temporis præteriti, & indicatiui modi. Quod exactius redderetur, uel mutato Verbi genere (à quo benedicti sumus) uel mutato uerbi modo (cũ benedixerit nobis). Sed hoc est parui momenti: Et tantùm eam ob rationem notauimus: ut euidentius percipi possit, ideò Apostolum benedixisse Deo, & Pa- εὐλογήσ

tri:quòd pridem in nos benedictiones, erãt ab eo profectæ:& ob id, benedicendo potissimũ (ut tangebatur) gratias retulisse. At præstat, ut uideamus, quid nam sit, benedicere Dei & Patris: quemadmodum uidimus, quid sit, nos benedicere Deum, & Patrem.

Apostolus, Cum benedixit, gratias egit.

Genes. 1. Cum enim, dicere Dei, sit facere (nam dixit, & facta sunt) necesse est, ut eius benedicere, sit benefacere, sit fortunare, locupletare, celebrem reddere, beare, & omni fœlicate obrue-

Quo pacto benedicamur, à Deo.

Gene. 9. re. Hunc in modum, benedixit, Noemo, Iob-
Iob. 44. bo, Abramo, Iosepho: quos diuites fecit, & bo-
Gene. 22. nis plurimis honestauit. Hunc in modum be-
Genes. 39. nedixit, Sabbato, Populo Israelis, Templo
Genes. 2. Salomonis: quæ diuino beneficio, reddita sunt
Psal. 109 & 115. illustria. Hunc in modum, in dies benedicit
3. Reg. 9. Sanctis, in omni benedictione spiritus, qua, cum in præsenti, tum in futuro, beati sunt, & fœlices.

Benedictiones Dei.

Pronomen, Nos, exprimit quidem prædestinatos, sicut ex sequentibus constat: sed ex Gentibns maximè, quibus scribit: & quia est Apostolus Gentium, se illis adiungit. Nec quidem frustra cum longè crederentur à benedictione Dei: quippe quæ, non solum filij erant iræ, sicut & cęteri, in primo homine maledicti: sed præ cæteris, maioribus sceleribus irretiti, et nefandis impietatibus excæcati. Ergo, Deũ & Patrẽ, nos benedixisse, est ęlectas Gẽtes, bñficijs ꝓsequutũ fuisse: illas locupletasse, illustres

Gentes lõge à Deo.

reddidiſſe,& omnibus ſpiritualibus bonis cumulaſſe:ut Apoſtolus immediatè ſubiungit. Et quoniam indiuiſa eſt,benedictio Dei & Patris,ideò,tam etſi amborum ſeorſum mentio facta eſt:uerbo tamen,ſingularis numeri, expreſſa eſt.

Diſcrimē benedictionū Mūdi, legis & ſpūs.

In omni benedictione ſpirituali. Hoc eſt,in omni beneficio,copia, ſplendore,diuitijs, gloria: non carnis,(ut quæ mundus pollicetur, & fallit:ut quæ pollicebatur lex,ſed propter carnē, 1. Cor. imbecillis facta,non prĕſtitit) ſed ſpiritus, ut Roma. & quę ſunt ſpiritus curēt.Hęc ſpiritus benedi Roma. ctio, Gentibus promiſſa eſt,in Abramo:adū- Gene. brata,in Iacobo,denunciata non ſemel à Pro- Gene. phetis,& tādem, exhibita illis, in CHRISTO: Eſa. 11. & in ipſo,hęreditario iure poſſeſſa. 66. Iere. Malac.

Et ſi Electorum benedictiones ſpirituales hic inchoātur, iſu percœleſtibus tamen pfiiuntur.

In cœleſtibus. Tametſi,ſpiritu ſancto pfuſi,et illius donis ac fructibus, (etiam dum ſunt in carne)ſuo tempore ditentur ęlecti:ut carni qdem non ſeruiant,imò ut quæ ſunt carnis, op- Roma. pugnent,ſatagentes illius affectibus exui, & unicè Deo & Patri in IESV CHRISTO 2. Cor. uiuere:quia tamen,theſaurum geſtant,in ficti 1. Ioan. libus uaſis,necdum apparet quod erunt: non immeritò,hic dicuntur habere primitias, arrhabonem, & pignus: & in ſupercœleſtibus (ita ſonat litera greca)præſtolari copias,& ſacietates. Quando tandem rapientur obuiam 1. Thes. CHRISTO, & mortale, induet immortali 1. Cor. tatem,& corruptibile incorruptionem: confi- Phil.

1. Cor. 15. gurati corpori claritatis eius,& portantes ima
Luca. 17 ginem, cœlestis Adami:ut tãdem ubi est cor
pus,& sint,& depascantur aquilæ:& in membra omnia,affluẽter à capite, omnis plenitudo,exundet.

IN CHRISTO. Nõ solum, sic habet textus latinus, sed & sic legunt Hieronymus & Theophilactus,tametsi,præpositio, in textu greco,qui hoc tempore circumfertur, abundat.Si admittitur ergo,præpositio,sicut planè admittenda uidetur,et ea,per loco,abutamur: res est manifesta. Quandoquidem nemo est, qui dubitet,omnem spiritualem benedictionem, contingere nobis à Deo & Patre, per CHRISTVM, Mediatorem, Aduocatum, Propitiatorem,Pontificem.Sed si,in, ut iacet acceptetur,anceps remanet sensus: ꝓpterea ꝙ intelligi potest:Et ꝙ Deus & Pater,benedixit nos,existens in CHRISTTO, quemadmodum,& nos sibi,reconciliauit, in eo(Nã Deus
2. Cor. 6. erat in CHRISTO, mundum reconcilians sibi)Et quòd Deus,& Pater,benedixit nos,nõ quidem in nobis,sed nos benedixit in CHRI
Ioan. 15. STO:hoc est:existentes in eo:profectò ut palmites existunt in uite,& membra (ut sæpe dictum; est)existunt in corpore. Vterq sensus est uerus,& sacramentis scatens.

In, non rarò Hebræis ponitur loco, per.

Deũs non solum,nos benedixit existẽs in Christo, sed & existentes in Christo.

Et Prior,quidem instruit, Non solùm, ꝙ Pater est in filio,substantialitatę naturę,quemadmodum:& filius pariter est in Patre, prout

aliquando increpati fuerunt Apostoli: Non creditis q ego in Patre, Et Pater in me est? Nõ solum, q ambo sunt in inuicem, mutua inhęsione amoris, ut facilè omnibus liquet: Sed q Deus & Pater, cum benedicit nobis, quodam peculiari modo, existit in CHRISTO: hoc est: ut proprio in tẽplo, ut electo in tabernaculo, ut suo in propitiatorio: In quorum umbris, in lege etiam, benedictiones dabat. Hinc in Apocalypsi, CHRISTVS dictus est Templum, In Psalmis Tabernaculũ, Et Propitiatio, in Apostolorum Epistolis.

Deus multis modis existit in Christo, & maximè cũ benedicit nobis.

Ioan. 14 *Apoc. 21* *Psal. 18* *Roma. 3* *1. Ioan. 2*

Posterior admonet, Non solũ, nos in CHRISTO, omni spiritus benedictione potitos, quippè qui unum effecti sumus cum eo, cui datus non est spiritus ad mensuram: sed quòd una, eademq; amborum est benedictio. Sicut enim in Adamo, omnes sumus, una maledictione damnati, ita in CHRISTO, omnes euasimus, una benedictione, fœlices. Putandum enim CHRISTVM totum, hoc est, membris integrum, benedictum à Deo & Patre, ita tamen, ut ex ipso, uelut ex capite, in nos membra benedictio diuina redũdet: Quẽ admodum Adamum, omnibus cum posteris, condemnatum, eo pacto, ut ex illo, singuli maledicti simus.

Miro modo i Christo existentes benedicimur à Deo, & Patre.

Christus totus, & quo pacto benedict⁹ à Deo.

Cum enim, arctior necessitudo, non sit, inter posteros & Adamum, quàm inter ælectos & CHRISTVM, (quandoquidem, sicut illi,

in lumbis

in lumbis carnis, ut tactũ est, presunt in eo, ita istí in lumbis spiritus, p̃sunt in CHRISTO: & sicut ex illo, progignuntur in animam uiuẽtem, ita ex isto, refinguntur in spiritum uiuificantem: & sicut inter illos, uincula sunt membrorum & capitis, iuxtà carnẽ, ita inter istos, connexa sunt membra cum capite, sed secundum spiritũ & dilectionẽ: nec ualidior est, culpa, quàm gratia, delictum quàm donum, condemnatio quàm iustificatio) Planè non detrectabitur, ut quemadmodum illis, communis est maledictio Adæ, ita & istis, communis sit benedictio CHRISTI.

Collatio mẽbrorũ Christi, & Adami.

1. Cor. 15

Roma. 5.

Delictũ, & donum.

Et quanquam CHRISTVS ex se, ẹlectorum non eget: quanquam illis exclusis sicut potest, spiritu, gratia & iustitia, ita & potest, benedictione, repleri: Vt caput tamen, sicut sine membris, esse non potest, ita nequit, quouis dono, sine mẽbris donari. Nõ quòd opus sit, ut quàm primum, dona in quæuis membra distillet, sed quia, ea accipit, ut nactus oportunitatẽ, unicuiq; (ut par fuerit) illa dispertiat.

Christus ut caput sine membris esse non potest

Et ut res, omnibus sit illustris: illa Dei benedictio, habeatur prę oculis, quã CRISTVS, merito suæ passionis obtinuit: quoniam & de illa, hic intellexit Apostolus. Ea nanque, non solùm, nobis adeptus est, reconciliationem cũ Deo: non solùm iustificationem coràm illo: sed & gloriam, & ob id, fœlicitatem perpetuã, in domo, & dextera eius: In quibus totius be-

Benedictio, quã Christ⁹ nobis merito suæ passionis obtinuit, in qui

nedictionis nostrę, summa consistit. Nó enim putãdum est, CHRISTVM, sua passione adeptũ, solùm gloriam, sui corporis naturalis: sed, & maximè, gloriam, sui corporis mystici. Vndè, & in resurrectione à mortuis, quandò ex utero Aurorę, iuxta uerbũ Prophetæ, processit: in splendoribus sanctorum, hoc est, in gloria, & splendore, omnibus communicandis Sanctis, processit: sicut alibi, prosequuti sumus. *Psal. 109*

Christ', sua passione, adeptus est gloriam, non solùm sui corporis naturalis, sed mystici.

Nam sicut CHRISTVS, in Natiuitate carnis, ita natus ẽ, plenus gratia, & ueritate, ut ex illa, hac in peregrinatione, ditarentur omnia eius membra: ita & in regeneratione sua, ex mortuis, sic refulsit, gloria & splendore, ut ex illis, refulgere possent, eorum in regeneratione, omnes Sancti. Propter quod, & illius morte, & resurrectione: nõ modò ingredi ualemus, sanctorum Sancta, cœlestia, ex testimonio Pauli: sed & ad cœlestem hæreditatem introduci, ex assertione Petri: Et Lucerna, cœlestis Ierusalem, non est, Sol naturæ, sed Iustitiæ: quoniã Agnus est, qui fuit occisus, ex sententia Euangelistę. Cuius splendore, Sancti (q in illa lucebunt ut stellę, non solùm, reddentur illustres, sed & lucis illius, ĩ qua tenebrę, nõ sunt ullæ, perpetua uisione, beati. Sed de his inferius locupletius. *Ioan. 1.* *Hebr. 10* *1. Ca 1.* *Malac. 4* *Apoc. 21* *Dani. 12.* *1. Ioan. 1*

Sancti in regeneratiõe, fulgebũt gloria Christi.

Denique, non transeundum, ꝙ etsi benedictio, in CHRISTO exhibita, à Deo & Patre, in ęlectis, ex tempore recepta est, in Deo

tamen(non secus ac gratia, de qua alibi testa- *bus consi- stit.*
Titum.1. tur Apostolus, ꝙ illis in CHRISTO, ante tẽ *Benedictio*
pora secularia, data est) ab æterno est. Cum *Dei æterna.*
enim, Deus sit immutabilis, semper eiusdem
cognitionis, & uoluntatis: necesse est, ut quicquid, in quouis tẽpore exequutioni apud nos traditur, illius ordo, dispositio, deliberatio, propositum, definitio, & omne quod ad eius consistentiam pertinet in diuina mẽte præcedat, Vndè, & negocium nostræ salutis, totum ab æterno definitum est, tametsi præfixis temporibus reuelatum: de quibus nihilominus & ab æterno constitutum est.

Verum si cui, præpositio, hoc in loco, non *Si uacet præ*
quadrat: intelligẽtia erit apertior: Quandoquidẽ *positio, in.*
facilè edocebimur, ælectos CHRISTO à Deo & Patre, ideò benedictos, quia eius in gratiam, fauorem, & gloriã: spiritus copiis facti sunt locuplêtes: hic quidem ex parte, & in supercœlestibus, totius hæreditatis possessione: ut cuiquæ facilè est intelligere,

Sicut. Nota est, non tam comparationis, q̃ explanatiõis. Et si sermo sit, de benedictione, in ælectis recepta, ex tempore: sensus manifestus est. Quòd ita, scilicet, illos bñdixit Deꝰ
& Pater, in certo tẽpore huius mundi, in om- *Explicatur*
ni benedictione spirituali, in supercelestibus ĩ *cõparatio Be*
CHRISTO: quemadmodum antè cõstitu- *nedictionis*
tionem mundi, ælegit illos benedicẽdos, in eo. *& Electionis.*
Si uerò placet, de benedictione, illis in CHRI

STO definita & ab æterno à Deo & Patre donata, sensus nihilominus perspicuus est: Q d' uidelicet, ita bñdicti sunt, ab ęterno, in CHRISTO, à Deo & Patre, in omni spiritus benedictione: quemadmodum ab æterno idem Deus, & Pater, ælegit illos benedicendos, in eo. Et licet, primus sensus, sit intẽtus, secũdus tamen, cum sit uerus, non erit exclusus.

Gentes non casu benedicti à Deo.

Vtro uerò quis dixerit, euidenter ostenditur: Gentes nõ temerè, diuinis his benedictionibus impartitas, ut forsan à nonnullis Iudęorũ, insimulari potuit. Propterea, quòd ꝓmissionum spem, non habentes, & ab Israelis ciuilitate seclusę: uideri poterant adiectitiæ, & uelut testamentorum hospites. Sed licet, ex Iudæorum perfidia, plurimi, ex oliua, fracti sint rami, & eorum in locum, subrogatæ sint Gentes: licet, illorum destitutione, ditatus sit mundus, & eorum delicto, salus sit Gentibus parta: sicut tamen, ab ęterno, hæc non fugiunt cognitionem Dei, ita non fiunt sine illius uoluntate. Et quanquã, peccata sola permittit: quę tamen peccatorum efficit occasione, intenta & ælecta sunt. Verùm de his, forsan infe- affluentius. *Roma. 11.*

Multa à deo intenta sũt, ex occasione peccati.

Ostenditur quoq;, spiritus benedictiones, eatenus esse distributas: ut (tametsi nulli ælectorũ, deest spiritus plenitudo: tã etsi CHRISTVS est in omnibus omnia) seruetur nihilominus membrorum distinctio, uarietas mu-

nerum,& diuersitas mansionum: iuxta formam ælectionis diuinæ, singulis diuidentis, ut uult.

3.Ethico. 6.Ethico. *Elegit nos.* Ælectio(ut etiam philosophi tradunt)opus internum est, uoluntatis: optionẽ habens,& omni parte liberum. Quod cum rectum est:non casu,sed prudentia rectũ est. Qua de re, Ælectio recta, non solum, post maturum prouidumque consilium est: non solùm, post iudicium, cautum & circũspectum: sed post mandatum, clarum, resolutum, & in mobile intellectus est. In quibus, Prudentię summa consistit. *Electio quid sit.* *Electio recta.* 6.Ethic.

Et quanquàm in nobis, hęc omnia, res sunt diuersæ, eò q alia res à mandato, ælectio est, alia à iudicio,& consilio:& consilium pariter, aliud est à mandato: Propter quod, & tres statuernnt habitus, quibus Prudentia constituęretur, Eubulia, Synesis, Gnomè: Licet eorum, nullũ, in nobis sit sine defectu: Propter quod scriptum est, Cogitationes mortaliũ timidę, et incertę, omnes, prouidentiæ nostræ: In Deo tamen, in quem, hæc inferiora reducimus, omnia penitus sunt indiuisa: Eò q quicquid est in Deo, est Deus: Omnia un9, ac simplicissimus Actus, expertia omni defectu,& longè à quauis imperfectione. *Partes, prudentiæ.* Sapien. 9 *Quicquid est in Deo, est Deus.*

Et licet, res ita se habeat: Licet in Deo, uniuersa sint unum, omnia Actus purus, & simplex: non tamen prohibetur, quin simplex il- *De simplicitate ac mul-*

tiplicitatis perfectionis Diuinæ. lud, præmissis omnibus æquiualet: Imo ea omnia locupletius continet, & officia singulorũ, eo prorsus modo, ordine, ratione (imperfectũ semper abijcio) ac si distinguerentur, exercet.

Electio in Deo liberrima & prudentissima est. Igitur & in Deo, ælectio, opus est diuinę uolũtatis: & sicut fatemur illud esse liberrimum, ita non dubitamus fore rectissimum. Quare consequatur oportet, ut non solum Deus æligat, maxima libertate suæ uoluntatis: sed accuratissimo consilio, & iudicio, sui prudentissimi intellectus.

Et quamuis in Deo, asignari possint, plures ęlectiones, quemadmodum, plures asignãtur, notitiæ, & uoluntates: modò tamen, satis erit animaduertere, q tametsi, ea de ęlectione, Apostolus loquitur, qua, cum essemus in Prothoplaste damnati, Dei gratia & miseratione, sumus ęlecti in CHRISTO, releuandi per illum, ac locupletandi, omni cœlesti benedictione: & per hoc in filios restituendi, & rursum ad hæreditatem reuocandi: Non obest tamen adnotasse, eam à nonnullis tradi distinctã: eò q aliquam esse putãt ad tempus, aliquam absolute. Siquidem ad tempus ęlectus est Iudas, Domino attestante, Nonne duodecim ælegi, & unus ex illis, diabolus est? Nam cum, ad apostolicam sit, functionem accitus, & eò loci, inter duodecim computatus, in quem Mathias, postmodum est suffectus: absurdum non reputabitur, si pariter ad cœlestes benedectio-

Plures Aelectiones in Deo.

Aelectio ad tempus & àbsolute.

Ioan. 6.

Acto. 1.

nes, asseratur ascriptus. Absolutè autē ęlecti
sunt reliqui, quorum nullus perditus est, ut idē
Ioan. 17. Dominus dicit.

In illo. Proculdubio CHRISTO. Et quāquam hæc portio, easdem considerationes subeat, quas portio, in CHRISTO præmissa (Eò ꝙ exponi posset: Et per illum, hoc est, eius merito, & interuentu: Et ꝙ Deus & Pater, ęlegit nos, in illo: Non dicam, ut in templo, tabernaculo, propitiatorio: quandoquidem etsi hæc benedicenti consentiunt: æligēti tamen non quadrant: sed ut, in Sapientia,
1. Cor. 3. Iustitia, Potestate: Siquidem CHRISTVS Dei Sapiētia, Dei uirtus, Dei iustitia est, quæ maximè, rectæ ęlectioni congruerent) Sed euidēs est intētio Pauli: Quòd scilicet, iccircò à Deo & Patre, ęlecti sumus, ut benedicamur in CHRISTO, & sanctificemur per eum: quemadmodum maledicti, & impij euasimus in Adamo: potientes in illo plenitudine benedictionis, & sanctitatis, sicut in uite palmites, alimento potiuntur uitis, & membra in corpore, perficiūtur influentia capitis.

Quo pacto Deus in nos æligendo, dici possit in Christo.

Quō Aelecti sumus, ut benedicamur i Christo ad mētem Apostoli.

Ante mundi constitutionem. Legunt Græci, ex sententia D. Hieronymi. Antequam iacerentur, fundamenta mundi. Quibus uerbis, tametsi ælectorū merita sunt seclusa: tam etsi ælectionis æternitas designata: illud etiam non præteritur, quod alibi scriptura docet, & nonnulli philosophorū olfaciunt. Mundum,

Mundus à Deo ueluti

ædificium fabrefactus. inquam, istum, non secus à Deo & Patre, ac ædificiũ fabrefactum: cuius fundamenta sint Cœlum & Terra. Qua de re, & prima die sunt condita, & à mundi sapientibus, tãquam aliorũ basis definita. Sed in istis non moror. *Psal.*

Vt essemus sancti & immaculati in cõspectu eius. Quamuis constet ex dictis, quid sit esse Sanctum: & notum sit, ex se, quid sit, esse immaculatũ, siue (ut Græcè legit) à reprehensione immunem: Esse tamẽ & irreprehensibilem & sanctum, iudicio Dei, forsan non omnibus liquet. Siquidem est esse, ita sanctum, ut nulla ex parte sibi aliquid desit, quod sanctitati faueat: est esse adeò irreprehẽsibilem, ut neque externè, neque internè, ullus reprehẽsioni sit locus. Quibus planè donis uerè potiuntur, CHRISTVM induti, quemadmodum tandem induuntur electi: quibus potissimũ datus est à Deo & Patre, iustitia, & sanctificatio, ut aliàs Apostolus docet. *Quid sit esse sanctũ & immaculatũ coràm Deo.* ἀμώμου. *1. Cor. 1.*

Et hæc profectò finis sunt, non supremus, sed proximus, electæ benedictionis in CHRISTO: Vt scilicet, nõ nominemur modò, ac reputemur (quod cõmune potest esse, etiam reprobis) sed simus: (Videte inquit Euangelista quali charitate donati sumus à Patre, ut filij Dei nominemur, & simus) Sancti, qui eramus immundi, impij, peccatores: Et irreprehensibiles, qui diuino eramus iudicio redarguti, ac cõdemnati: Et id coràm Deo, qui falli *Finis proximus electæ benedictiõis nostræ.* *1. Ioan. 3.*

non poteſt. Siquidem,qui in CHRISTO, abſolutè benedicti ſunt, ſicut ſunt uerè prædeſtinati:nequeunt tandē diuinis oculis, non eſſe ſancti,qui ſanctus eſt ſanctorū: nequeūt non eſſe irreprehenſi, qui peccatum non fecit,nec dolus inuentus eſt in ore eius.

Abſolute bedictio i Xp̃o nequeūt, nõ eſſe ſancti coràm Deo.

1.Pet. 1

In dilectione. Sunt,qui probant,hæc,proximè,tum ſanctitati,tum inculpationi cōiungi:ut de Sanctis,ac inculpatis,loquatur Apoſtolus,non in re qualibet:ſed in dilectione,nimirum Dei & proximi(quę nota eſt,diſcipulorum CHRISTI, & proprietas filiorum Dei:in qua uniuerſa lex pendet & prophetę) intendēs,ꝙ ideò benedicti ſumus,in CHRISTO; ut ſimus quidem,in dilectione ſancti ſemper,& ſi poſſibile eſt,irreprehenſi,& maximè ſuper cœlos. Vbi plenius holocauſtum facti:undique,diuina charitate,fragrabimus.

Sancti et inculpati in dilectione.

Matt.22.

Verū & ſi iſta ſunt uera,& catholicæ eruditioni conſona:hoc loco tamen,non uidētur intenta. Et conſtantius eſt,illa,tam in benedictionem,quàm in ęlectionem eſſe reiecta: ut eo pacto,moneamur ex ardore,diuinæ paternæque charitatis,eſſe profectum,quòd in CHRISTO benedicti ſumus:quemadmodum, ex eodem profectum eſt,ꝙ ælegit nos benedicendos in eo. Ex ardore(inquā)charitatis: Nō tēporaneę,ſed perpetuę: qm̄ ī charitate perpetua,dilexit nos: nō pręuētę,quaſi nos prius dilexerimus Deū, ſed præueniē-

Electi in dilectione ut ſimus ſancti.

Ierem. 31
Ioan.4.

Qua dilectione, dilecti à Deo. tis:quoniam ipſe prior, dilexit nos; nō uulgaris, qua diligit cuncta, q̄ fecit, ſed eximię: qua *Ioan. 3.* nos eouſque dilexit, quòd exiſtētibus adhuc *Rom. 5.* inimicis, pro nobis unigenitū dedit: nec modò dedit, ſed morti expoſuit: Vt nos ſibi, eius ſanguine, reconciliaret, & unà in nos, per illum, oēs theſauros cœleſtes transfunderet.

Denique, & multis fortaſſe, non diſſonat, cum Hieronymo, eadem cum ſequētibus legere: imò cum prius, ex dilectione ſumus p̄deſtinati, quàm benedicti, ſatis conſentit. Et *In dilectiōe Dei prædeſtinati.* ſiquis aduertat ꝙ (Qui prędeſtinauit) participium eſt, conſimile ei, (Qui bn̄dixit) perſpiciet, ꝙ non inſuauiter quadrat. Quòd ſi offenderetur quis, cōmutatione temporis, Hieronymo interpretante (in dilectione prædeſtinans nos) poterit nō offendi in commutatione modi (cum in dilectione, prædeſtinauerit nos.) Verùm, quā complexi ſumus, germanior copulatio eſt, & Græcis congruentior. Hæc tamen, ideò obmiſſa nō ſunt, ut quilibet proprio ſenſui ſatisfaciat.

Obſeruationes Sectionis præmiſſæ.

Obſeruandum ex portione, Benedictus Deus, & Pater Domini noſtri: Vt non ſolū in rebus omnibus, ac quibuſuis euētibus, agamus gratias Deo & Patri, eò ꝙ quicquid de illius fœliciſſima manu recipimus, cū è fon te

profluat omnium bonorum, & ardētiſſimæ in nos charitatis, nequit non eſſe munus, ac eximiū beneficium (tametſi nō rarò, id effugiat oculos carnis) ſed agamus gratias, ſine intermiſſiōe, ut aliàs Apoſtolus admonet, quēadmodum & ſine intermiſſione, ab illo dona deſcendunt: & agendo gratias, nūquā id aſſequimur, ad quod obligamur (Præter id, quòd hoc ipſum, q̄ gratias agimus, non mediocre munus, ac Dei beneficium eſt.) Et quāquā ita eſt: quāquā pro omnibus, à nobis habēdæ ſunt gratiæ Deo: pro his tamen maximè, quę in CHRISTO, ac per CHRISTVM, ſunt exhibita, de quibus ex ordine audiemus Apoſtolum.

Agende Deo gratiæ ſine intermiſſione.

1. Theſſ. 2

Ex portione, In omni beneficio ſpirituali: Quòd licet, Deus & Pater, nō ſolùm quia ſpiritus eſt, ſed q̄a ſuapte natura, diuiniora ſunt, munificentior ſit, in ſpiritualibus donis, p̄ſertim in ſupercœleſtibus: ubi ſpiritu uiuitur, & omnes erimus uelut Angeli Dei: non tamen illiberalis eſt, etiam in corporeis, Cuius eſt terra & plenitudo eius, quique dat iumentis eſcam ipſorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Et quamuis, eorum hic, mētio expreſsè facta non ſit: quantum tamen æleċtis, præſenti peregrinatione, uſui eſſe poſſunt, prorſus excluſa non ſunt. Imò cum utātur eis, in ſpiritus gratiam, obſequentes uoluntati diuinæ, ex tra donorum ſpiritus claſſem,

Matt. 22. *Pſal. 23* *Pſal. 146* *1. Cor. 7*

A Deo non ſolum ditamur ſp̄ualibus bōis, ſed et t̄palibus:

apud eos, relegata non sunt.

Ex portione, Elegit nos ante constitutionē mūdi: Quòd si nō solū antequam essemus, Deus & Pater, nostri curam habuit, sed antequam esset aliqua creatura: nec tantū curam habuit, sed salutem prouidit, non coactione, sed ælectione, præeunte quidem consilio, sed charitate extimulante: non tam spontaneè, q̄ toto pectore, nos ac nostra, debemus eius in nos dilectioni dimittere, ut sua uolūtas in omnibus impleatur. Et demum ex portiōe, Vt essemus sancti & inculpati coram eo: Omni conatu monemur satagere, ut quantū ex nobis, cum illius fauòre, effici poterit, nihil admittamus, quod oculos suæ Maiestatis offendat. Cui semper honor & gloria. Amen.

Nos & nostra, debem' Deo committere.

Secunda Sectio Prioris partis totius Epistolæ. In qua ostendit Apostolus, Cur Deus & Pater, ęlegerit nos rebenedicendos in CHRISTO.

Qui prædestinauit nos, in adopeionem filiorum, per IESVM CHRISTVM, in ipsum, secundùm propositum uolnntatis suæ, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit uos, in Dilecto filio suo.

Charitas Dei & Patris, nos in gratiā reuocauit p̄ Christ

Vrgebat quidem charitas, Deum et Patrē, suo nos tribunali damnatos, ac extremæ (ut par fuit) maledictioni addictos: ut exundantibus uisceribus misericordię, & sine pręiudicio

diuinæ iuſtitiæ, in gratiam aliquando reuocaret, adoptioni reſtitueret, & nō ſecus ac filios, ad ſeſe, in benedictionibus, cœleſtis hæreditatis accerſeret. Placuit tamen, eo uti conſilio, ut exploſis, longè ſuprà modum, quæcunque pati merebamur in CHRISTO, tandem rebenediceremur in eo. Idque (quantùm ex pręmiſsis haurire cōceſsū eſt) tribus de cauſis. *ſtum, tribus de cauſis.*

1 Siquidem, cum CHRISTI opera, & fauore, in adoptionē eſſemus aſcripti: Satis cōſentaneum erat, ut per eundem eò potiremur munerum. Vt quemadmodum, per CHRISTVM condita, per CHRISTVM ſunt reparata: Ita per CHRISTVM prędeſtinati, per CHRISTVM eſſent ad prædeſtinatorum benedictionem reſtituti. *Prima cauſa* *Scda cauſa:*

2 Rurſum, Cū per CHRISTVM, definiti nō ſolum ſimus in adoptionem, ſed in ipſum: hoc eſt: ut illū nedū ęmulemur, ſed in ipſum, modo quopiam transfeſamur: conſequens uidebatur, ut non ſolùm, id ad quod aſcripti fuimus, aſſequeremur in eo, ſed ut nobis lapſis, totum reparationis noſtræ negocium, quaſi iure quodam, deuolueretur ad eum. Si enim eius opera, & fauore, factum eſt, ut nedum, in illum traſuehendi eſſemus ſed tranſplantādi, (ut paulo poſt explicatius) non uidetur iniuria ſi omnia inter nos poſſent, quodam pacto, reputari communia: Et ita non erit iniuria, ſi noſtrorum ille delictorū, noſtrarumque ma-

ledictionum, modo quodam, fieret consors: Et nos in illo suarum satisfactionum, ac benedictionum, euaderemus participes.

Tertia causa. Denique, & in maiorem cedit cumulum 3 laudis, gloriæ gratiæ eius, qua gratiosi euasimus in oculis Dei & Patris, in eo: quandoquidem deprehenditur planè ualidior ad præstãdum bonum, quàm Adæ delictum, ad inuehẽdum malum: cum nequiuerit illud tãtùm officere, quin CHRISTVS eam ob gratiam, tantũdem restitueret, imò inde nactus occasionem, in sortem, longè meliorem transferret. Sed uerborum expositionem accedo. Roma.

Ennarratio Sectionis pręmissę.

Qui prædestinauit nos. Opinor, neminem fugit, quanta hoc in uerbo sit pugna: & quàm uaria, multis sit, eius acceptio. Verùm siquis perspiciat, ꝙ Prædestinare, supra suum simplex, solam antecessionis præpositionem adiungit: & Destinare, in Paulo quid sit, animaduertat: haud difficilè, erit assequi, mentem Apostoli.

Prædestinare quid sit i Apostolo.

Cui, quidem aliud non est, quam aliquid circa rem quampiam, in mente liberè ordinare, proponere, ac definire: Vnusquisque (inquit) prout destinauit in corde suo (de elecmosinis loquitur) non quidem ex tristitia, aut necessitate. Id quod confirmant & Latinorũ 2. Co.

Solum. præcipui. Siquidem Columellę, eſt ordinare: Conſiderandum (ait) ut ſolum, quod ex colere deſtinamus, ſit pingue. Suetonio eſt, ſecum proponere: Nam Cęſar (inquit) indies, plura de Imperio ampliando, animo deſtinabat. Et Tullio, ſtatuere eſt, ac definire: Vndè Tuſculanarum quinto, Tempus mortis, unicuique definitum, horā deſtinatam appellat. *Deſtinare apud latinos quid eſt.* *Sueto.* *Cice.*

Ergò Deum & Patrem, prędeſtinaſſe nos, in adoptionē: aliud nō eſt in Apoſtolo, quàm illum, in mente ſecum, priuſquàm executioni daret, nos per CHRISTVM, in Ipſum, adoptandos: unà cum filio, ac ſpiritu ſancto, liberè ordinaſſe, propoſuiſſe, ac determinaſſe. Quod conſtanter, dictio Græca confirmat, quæ ſine controuerſia, præfinitionem importat: Et cum ſit participium, actiuum quidem, ſed temporis præteriti, ab eruditioribus, hoc in loco, cum prędefinierit reddita eſt. *Prædeſtinare i adoptionē quid eſt.* *προορίσας*

Et licet ita ſit: licet prædeſtinatio, Apoſtolo ſit prædefinitio: ob id tamen, à nullo Sanctorum ſecedimus, qui illam à miſsione trahunt, aſſerentium eam, tranſmiſsionem eſſe, rationalis naturæ, in fœlicitatem ęternam. Quandoquidem attenderunt illi, prędefinitionem diuinam, eſſe nedum, tantæ firmitudinis, ut irritari non poſsit: ſed & eius pariter efficacię, eius & ſollicitudinis, ut ei, quod prędefinitum eſt, nunquam non proſpiciat, excitet, dirigat, impellat, & ad munus uſq; ſupremum dedu- *Quō prædeſtinatio dici poſsit tranſmiſsio.* *S. Thom. 1. par. q. 23.*

cat. Et quoniam, ut certum est, in adoptionē definiri, est ad ęternam fœlicitatem decerni, quæ planè longè, omnes humanas facultates excedit: eò quòd nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: non incommodè (hæc unà recapitulantes) eam, non tam missionem, quàm transmissionem pronunciant. Quod his quę dicta sunt, perspicuum est non obsistere.

Esa. 64. 1. Cor. 2.

Digressio An Prędestinatio, sui manifestationem requirat.

Et quanquàm, præsentis instituti, non est, expendere, an Prædestinare, sacris in literis, nonnumquàm sit manifestare, ac declarare, ut aliquādo interprætati sunt Sancti: Non tamen, penitus est ab re, excutiendi hinc occasionem accipere, An prædestinatio, sui manifestationem concernat, sicut nonnulli compertissimum dicunt. Ea igitur causa attendendum erit, ꝙ cum euidens sit, nullam, cuiuis tribunalium, sententiam esse firmam, nullam absolutam, usquequo lata, ac testibus coram, pronunciata non est, imò & eò usque reuocari, & ab eodem etiam, ac si nulla sit, potest latore decerni: detrectari non potest, quòd sententia, diuino tribunali decisa, qualis prædestinatio est, quæ est firma, & irritari non potest, absq; suis testibus, suaq́ manifestatione, nō sit.

Orige. ad Romano. Amb. ibi.

Snia quando est irreuocabilis.

Et

Ierem. 29 Et licet, non ibo inficias, teste habere Deũ,
1. Ioan. 5. qui aliàs promittit, iudicem se futurum, & testem: habere diuinas personas, quæ testimonium dant in cœlo, Pater, Verbum, & Spiritus sanctus: Fortè tamen, quòd nemini erit absurdum, siquis etiam Angelos, testes, quodã pacto, sententiæ humanę prædestinationis cõstituat. Non quòd ab æterno, cum lata est, præsentes astiterint, quandôquidem æterna creatura ulla non fuit: sed ꝙ illis productis (ita bene disponente Deo) mox, sit ab illis audita: quemadmodum (ut creditur) & aliorum arcanorum non pauca: quibus peruersa sathanę uoluntate, accepta forsan occasio est, secedẽdi à Deo, grassandi in homines, & sese una cum satellitio, præcipitandi.

Testes diuinæ prædestinationis.

Angelis multa à principio patefacta.

Nec propterea necesse est, ut Sathanas ac sui, euaserint horum certiores, in uerbo, aut fœlici illa uisione diuina (quoniam tam etsi eidem, à principio extiterũt, Dei largitione ꝓximi, illam tamen non sunt assecuti) sed manifesta, ac perspicua detectione, ac reuelatione Dei. Quanquam, nec absonum forsan cẽ-
Aug. lib. de uiden. Deum. Secunda secundæ .q. 175. art. 3. sebitur, siquis & eam uisionẽ Dei, etiam Angelis, a principio attribueret: qua postmodũ, (ut asserunt Augustinus & Thomas) donati sunt Moses & Paulus: In qua & arcana multa edoctos, nedum de hominibus, in adoptionẽ præscriptis; sed de naturę nostræ assumptione a Verbo: de Regno augustissimo CHRI-

Quæ uisio Dei, potuit cõmunicari omnibus Angelis à principio.

STI, atque alijs sacris, ut facilè concipi pōt.

Et licet opus non sit (qualis qualis, fuerit, prima prædestinationis detectio) ut omnes Angeli, tam boni scilicet quam mali, singulatim prædestinatos agnouerint; aut singulorū proprias in cœlo, mansiones distinctè perpenderint: Non puto tamen, alienum penitus, a sano iudicio, siquis eò usque lucis, ac perspicaciç, illos qui beati facti sunt, diuina gratia, contenderit impartitos (maximè postquam donati sunt, ut semper uideāt faciem Patris, quā planè uidentes, nihil uidetur esse quod lateat) ut prædestinatos, etiam in particulari, percipiant ac distinguant: Quandoquidem, non tantùm, illorum sunt futuri conciues, sed (ut dicetur) in CHRISTO, modo quodam cōcorpores, ac comparticipes. Et palam est, nō mediocriter, ad membrum pertinere, nosse cō membra: cum omnia illis uideantur communia, & mutuo sint sollicita, congaudentia ac in dolentia, ut alibi Apostolus docet.

Matt. 18. Grego. in lib. dialo.

Nō uidetur absonū, beatos Angelos, prædestinatos homines nosse, in particulari.

1. Cor. 12.

Amplius. Manifestationem, prædestinationi nostræ, esse concretam, alio etiam pacto potest exponi. Quod scilicet, in prædestinatis, scintillulæ quædam emicant, quibus, & si non semper, diuina dispensatione, prædestinatorum, in quibus sunt, oculis lucet, sæpe tamē, lucet oculis alienis: & semper angelicis, & diuinis. Siquidem, incredibile esse, nō debet: ꝙ quemadmodū nouit Dominus qui sunt eius,

Aliter prædestinationem, aliqualē sui manifestationem, concernere.

2. Thi. 2

Lucæ.10 quibus & pilos dinumerat, & cuncta in suc-
Roma 8. cessum conuertit: quique diues est in muneri
bus, & liberalis in manifestatione gratię, & mi
sericordiæ: ita & eos, in quos sibi complacuit,
reddat etiam oculis aliorum illustres. Nō qui
dem carnis, qui dicunt bonum, malum, & ma
lum, dicunt bonum, ponētes lucem tenebras,
Esa.5. & tenebras lucem, sed spiritus: Qui, in septē
Apoc.5. ab Euangelista discreti, & ab oraculo numera
Esa.11. ti, ac ī suis donis expressi: diuina miseratione,
sunt quocunque diffusi, ut nusquam non ui-
deant, quæ ad ædificationem sunt.

Sunt autem, has inter stillulas, ac prædesti- *Notulæ in pdestinatis micantes.*
Sapien.8 natorum notulas: Ea recta īdoles, de qua glo
riatus est Sapiens: Puer fui ingeniosus, & sor-
titus animā bonam: Ea pietas & religio, quā
Ecclesia- scriptura, Timorem sanctum appellat, gra-
stici.1. diens cum electis fœminis, & agnita inter ho-
mines iustos: Ea capacitas auscultandi uerbi di
uini: Ea capiendi docilitas, de quibus Domi-
Luc.8. nus dicit: Qui habet aures audiendi audiat: et
Ioan.10. quę sunt oues meę, uocem meam audiunt: Et
demum ea bonitas, eaque cultura animi, qui-
Matt.13. bus iactum uerbi semen, non tantum cum io
Lucæ.8. cunditate suscipitur, ac diligentia retinetur:
sed quantum datum fuerit, nullus non moue-
tur lapis, cum patientia, ut in segetem mul-
tam exuberet. Et hęc tam etsi, modici mo-
menti, non sunt, facilèque non tam angelis,
quam hominibus, ex parte ualent esse per-

specta: quæ sequuntur tamen, quemadmodũ præstantiora sunt, ita & constantiora: tam et si nobis, natura (si non fallor) occultiora.

Aliæ cõstantiores notulæ.

Ea igitur sunt: Internũ testimonium Dei: quandoquidem, qui credit in filium, habet testimonium Dei in se: Internum testimoniũ Spiritus sancti, contestantis spiritui nostro, quod sumus filij Dei: nec contestantis modò, sed liberè, Patrem acclamantis, ac suspirantis: imò, filiorum confidentia, postulantis, & pio affectu gementis, gemitibus qui enarrari nõ possunt. Ea sunt: Primitiæ spiritus: Arrhabo hereditatis: Pignus æternæ salutis: quibus obsignati sumus in diem redemptionis. Ea sunt: Pax cordis, superans omnem sensum: Securitas mentis, uti conuiuium iuge: Desiderium resolutionis carnis, ut liberius simus cũ CHRISTO. Ea sunt: Sapientia ac Prudentia spiritus, nõ modò perscrutantis profundiora Dei, sed constantissimè persuadentis, quæ contraria sunt sapientiæ & prudentiæ mundi: Vt gloriam, in ignominia, Robur, in imbecillitate, Gaudium, in tristitia, Vitam, in morte. Hinc gloriantur ĩ afflictionibus iusti, Paulus in infirmitate, Apostoli in contumelijs, Et omnes Sancti, in liberatione à corpore huius mortis. In summa. Ea sunt, quæ nusquam non inculcat Apostolus, Vt mortificatio carnis, Viuificatio spiritus, Exuitio Adę, Induitio CHRISTI, Crucifixio mundi, Coe-

1. Ioan. 5. Roma. 8. Galat. 4. Roma. 8. Ephes. 1. Philip. 4. Prouer. 15. Philip. 1. 1. Cor. 2. Roma. 5. 2. Cor. 12. Acto. 5. Roma. 7. Col. 3. Roma. 8. Ephes. 4. Galat. 6. Philip. 3.

lestis conuersatio: Denique unicè CHRISTO uiuere, & sibi in oĩbus, penitus mori.

An Prædestinati agnoscant aliquando esse sese de numero prædestinatorum. Et quo pacto illud contingat.

At illud superest, hac in quæstione discutere: An hi scilicet, qui prædestinationis donati sunt munere, tandem aliquando, esse sese de numero prædestinatorum agnoscant: Idque (si contingat) sit ne, ex Dei liberalitate, an ex prædestinationis natura: quæ, non secus ac lumen, ultrò semetipsam prodat.

Vt hæc igitur attentemus: In prima quęstionis parte, in qua negocium difficilius & potius est, primùm status eruendus est causę. *Status difficultatis i primo membro.* Siquidem non est idem, agnoscere sese, gratũ esse Deo, & ab eodem, esse in adoptionem ascriptum: cum credamus aliquos, nonnunquam impartitos gratia, tandem fatuis cum uirginibus audituros: Nescio uos. *Matt. 25.*

Rursum. Quæstio non est, de oĩbus prædestinatis: quandòquidem esse potest, ut eorũ aliqui ex præsenti luce decedant, ante usum mentis, incapaces omnis manifestationis. Et denique, non est pugnandum de tempore, nõ de causa: scientibus nobis, non esse nostrum, nosse tempora & momenta, quę Pater posuit in sua potestate: & quòd omnia, operatur semper, in eorum frugem. Sed totũ pondus, cum *Acto. 1.*

cum Deus & pater, suaui, ardentique supra quàm concipi potest, affectu, prosequatur ælectos. (Quippè quos, nõ solum peculium suũ fecit, & in regnum sibi particulare cõscripsit: sed in consortes, in familiares, in suas ipsius delictias, transtulit: alijs cum sexcentis, ardentioribus titulis, & arctioribus nexibus:) Fieri nõ potest, quin illis aliquandò, suum cor non aperiat, abdita pandat, & in cellaria introducat: ut inebrietur ab uberibus ubertatis, quę sunt meliora uino, & fragrant unguentis optimis. Fieri non potest, quin corruat in amplexus, in oscula: quin prorumpat in illas suauissimas uoces, quas sponsa petit in canticis, & languet ac liquefit illis auditis.

Ardor Dei erga Electos.

Can. 2. 3.

Ergo, & fieri non potest, quin reuelet, quã sibi sint chari, quàm dilecti, quàm suis in oculis pulchri, formosi, ælecti ex millibus: Et per hoc, fieri non potest, quin audiant, & aliquando agnoscant, uocem piissimi ac ardentissimi Patris: En tu, filius meus, quem ælegi, quem tam impensè semper amaui, ut pro te tandẽ, meum Vnigenitum dederim: ut in Ipso meis thesauris potiaris, & copijs omnibus locupleteris. Nec agnoscãt modò, sed sentiant, sed periculo probent: & manibus ipsis attrectent. Nec enim aliud, ita ardet pater cœlestis: quàm ut de suo erga nos, amore, aliquando certiores simus. Hinc, illa dulcia Epithalamia: illæ mellifluę appellationes; Sponsa: Sunamitis: Soror:

Vox cœlestis Patris ad Aelectos.

Cant. per totum.

Amica. Hinc, illi ardentes amoris affectus: Amore lãgueo: Vulnerasti cor meum: Et alia id genus, innumera. Can. 5.

Et quanquam non dubito, has reuelationũ persuasiones, fore nonnunquam adeò efficaces, ut omnem hęsitationem adimant: ita tamen: ut discrimen semper sit, inter oues & agnos; inter uescentes lacte, & solido cibo; inter sponsam, & adolescentulas: reginas, & concubinas: Quanquam non detrecto posse aliquibus, tantũ fœlicitatis, diuina miseratione, hac in uita, contingere, ut quod semel haustũ est certitudinis, non recedat ab eis: Non puto tñ omnes reuelationes illas, esse tam ualidas, ut semper singulæ, omnem dubietatem excludãt, Deo omnia moderante, ut expedit ęlectorum frugi. Quandoquidem consonũ est, tum imbecillitati carnis, tum patris cœlestis dispositioni: ut quemadmodum post fęlices amplexus, & oscula dulcia, ad nonnullas reuertimur uitę præsentis angustias, ita & post meridianã lucem, relebamur ad uesperam.

Efficacia huius diuinæ reuelationis quanta & quotuplex.

Ioan 20
1. Cor. 3.
Can. 6.

Cum enim, dum hic uiuitur, hac in carne, semper sit fomes, & nõ raro, alicuius peccati reliquię, q̃ suopte ingenio reddũt hominẽ pauidũ, incredulũ, cum spũ pugnacem, & ad ea quę Dei sunt segnem: difficile non erit, hoc ex capite, acceptam persuasionem, aliquãdo diminui. Rursum. Nouit pater cœlestis, quã tum ẽ diuerso, ualet amor proprius, quã sua-

Ingeniũ fomitis.

rum tenebrarum sit cęcus, quã facilè præsu-
Apoca. 3. mat caro & dicat: Diues sum & locuples, & nullius amplius ęgeo. Quare, ut cõtrectemus nos miseros, pauperes, cæcos, & nudos: conso- *Prouida dispensatio Dei.* nat (si non fallor) diuinæ dispensationi, ut genitam persuasionem, caligine aliquãdo perfundat. Vt ad nos reuersi, & quãtę in nobis tenebrę sint, non ignari, nos semper (ut par est) uerè extenuemus: memores ꝙ siquis existi- *Galat. 6.* mat se, aliquid esse, cũ sit nihil, seipsum seducit. Totumque, quod in nobis ẽ boni, in Deũ referentes, cum timore & tremore, nostram operemur salutem: certiores facti, ꝙ ab eo est, *Philip. 2.* tum uelle, tum perficere, non nostris pro meritis, sed pro illius erga nos, bona uoluntate: Ac satagentes in dies, nedum persuasionem, quam aliquãdo dedit, bonis operibus certio- *2. Petr. 1.* rem reddere, sed etiam ælectionem, ac uocationem, ut Petrus Apostolus docet.

Denique & commemorare non transeo: *2. Cor. 11.* Sathanã nõ rarò transfigurare sese, in angelũ lucis. Et quamuis, diu latere, non possit, cum *Illusiones sathanæ.* pater tumoris sit & elationis, pater præsumptionis & iactantiæ, per quæ difficile nõ est, dolos depręhendere: operæpreciũ tamen est, esse uigilem, cautum, circũspectum: nequis eius laqueos, incidat, qui circuit semper quæ- *1. Petr. 5.* rens quem deuoret.

Hæc autem, ea de reuelatione, dicta sunt, quæ hac in re (ut mihi uidetur) cõmuni lege

contingit:& nihil de alia,quæ forsan,fieri pos set,illis consimilis:quibus de futuris, alijsque rebus ad rem ecclesiæ pertinentibus, illuminati sunt prophetæ:Propterea q etsi non detraherem,posse hæc particularia, spectantia ad eos,quibus reuelationes fiunt,eodem quoque uisionis & allocutionis genere aperiri,id tamen,hac in consideratione discutere,instituti non fuit. Ergo superest,reliquum quęstionis absoluere.

Possent & quadam reuelationes, omnem prorsus dubietatē adimere.

Igitur,etsi prædestinatio, quantum fuerit ex parte causę,abditissima est, eò q inaccessum est consilium Dei:quantum tamen est, ex cōditione effectus,obstat nihil,ut sese adesse declaret: præsertim cum eam ob rationem,à Deo optimo maximo sit intenta, ut suæ bonitatis,suæque,erga nos,dilectionis,eximium testimonium afferat. Verum,quemadmodum hoc in exilio,propter carnis tenebras,reliqua Dei dona non lucent,nisi reuelatio peculiaris accedat,sed in patria, reseruantur omnibus ex seipsis conspicua:ita & prædestinatio ibi maximè illustris, maximeque emicans est. Vbi,& eius effectus,potissimum sunt absoluti:& procul omni caligine,omnibus patefacti. Lucet,& liberalitate diuia:nō solum, quia ex illa prædestinati sumus, aut quia hac in peregrinatione,in aliquem illius sensum, sæpe duducimur: sed quia sub illius luce,præclarius manifestatur,& perspicacius

Tractatur altera pars difficultatis

Rom. 11

2. Cor. 9

ac locupletius, à nobis perſpicitur & apprehenditur.

In adoptionem. Quemadmodum, Deum aſſerentes ſimpliciſſimum actum, nullam facimus illius ſimplicitati iacturam, ſi multas in eodem rationes diſtinguimus, prout multa abſque unitatis ſuæ præiudicio, in ſe mirũ in modum continet: Ita ſimpliciſſimo ſuę mentis decreto, nullo quouis pacto, derogatur, ſi ſecundum q̄ illo multa definita ſunt, in cõſtitutiones diſtinctas, noſtro pro captu, reſoluimus: & ad ſuccurrendum, humanę imbecillitati, balbutientes ut poſſumus, unicam in eo prædefinitionem multiplicamus. *Simplicitas ac multiplicitas, decretorũ in Deo.*

Igitur, Non ignarus Apoſtolus, multas p̄deſtinationes, à nobis concipiendas, in Deo: quippè qui, non ſolum, rem unamquãque, ſicut in certo numero & menſura cõſtituit, ita ad determinatum pondus, hoc eſt, munus & officium, quamlibet deſtinauit, præfixa ſingulis certa lege, & uerbo, ac præcepto, ad illã aſtrictis, ſed & nos ipſos, officijs diuerſis decreuit: cum in politia huius mundi, tum in corpore ipſius eccleſiæ, diuidens munera ſingulis prout uoluit. Non inſcius (inquam) Paulus, meritò ut intentam modò, prædefinitionem oſtẽderet, p̄miſſam adiectionem fecit. *Diuerſæ poſſent diſtingui prædeſtinationes, ſed*

Non enim in pręſentiarum eſt curæ, ea de prædeſtinatione loqui, qua alij ſermo datus
Cor.12.

una potissima est. est sapientiæ, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum, & id genus, quæ alijs locis enumerat, suntque dona etiam non ælectis concessa, & ælectorum singulis non communia: sed ea de, per quam prædefinitũ est, ut adoptemur in filios Dei: quæ congruit, tũ omnibus, tum solis ælectis, & suprema, & p̃cipua est, ad quam, & reliquæ ordinatæ sunt: Quæ demnm, tantæ est præstantiæ, ut ferè receptum omnibus uideatur, ut ea sola, prædestinatio uocitetur.

Discrimen inter prædestinationẽ Angelorum, & hominum. Amplius. Discernit, eo uerbo Paulus, inter prædestinationem, Angelorum, & Nostram, Propterea, ꝙ tametsi prędestinati sunt Angeli, non tamen legitur, ꝙ in adoptionẽ *Hebre.* prædestinati sunt: sed potius, ꝙ in adoptatorum obsequium, sunt deputati, ac in ministerium missi propter eos, qui hæreditatem accipient salutis. Et licet facti sint, Principes, Virtutes, Potestates, Dominationes: id tamẽ ideò factum est, ut cedat in adoptatorum cõmodum. Propter quod, illis plena fœlicitate potitis, his omnibus absoluentur: quemadmodum scriptura docet. *1. Cor.*

Nec tamen reijcio, ꝙ sicut ex prædestinatis hominibus, Angelorum ruina restituitur, & potituri sunt homines, angelicis priuilegijs (quoniam sicut Angeli Dei, erunt in cœlo) ita exuberantia gratiæ, & donorũ CHRISTI, euasuri sint Angeli, adoptionis nostræ *Matt.*

participes:& ueluti congenea membra facti, uno sub capite,in unum & idem corpus sint accersiendi nobiscum: Vt etiam,eam ob rationem,omnia,tum in cœlo,tum in terra recapitulentur in eo: et uerè, Ille caput sit,nō
Ephes. 1. tam hominum,q̃ Principatuum,ac Potestatum, sicut alibi Apostolus dicit. Quam ob causam,in scripturis,filij Dei, etiam Angeli,
Iob. 1. dicti sunt (Tametsi obscurum non est, eò
Psal. 81. quod, Nuncij Dei sunt,quibus crebro creditur sermo eius, meritò quoque tali appellatione dignari.)

Rursum. Eodem distinctum est uerbo, inter CHRISTI prædestinationem, & Nostram,Propterea, q etsi CHRISTVS præ-
Cap. 1. destinatus est filius Dei,ut dicitur in Epistola ad Romanos: prædestinatus tamen nō est, Dei filius per adoptionem, sed prædestinatus potius est,Dei filius per naturam. Nam licet uerbum,Dei filius sit naturalis,ante omnem prædestinationem(quippè quod genitum est per actum simplicissimum ac naturalem,diuini ac paterni intellectus,præuenientem omnem actum liberum uoluntatis,Electionem,Deliberationē,Decretum) CHRISTVS tamen Dei filius est,per naturam, p̄destinatione præmissa.

Discrimē inter p̄destinationem Electorū et X p̄i

Sicut enim, Verbum non est homo, nisi post decretum diuinum: Ita non communicatur naturalis filiatio,per Verbum homi-

Q̃uo per prædestinationē cōmunicata est p uerbū,

naturalis filiatio homini.

ni, nisi post prædestinationem Dei. Nam cũ CHRISTVS, nomen sit Diuinæ personæ, non absolutè sumptæ, sed naturam nostram accintæ, & sic accintę, ꝙ illam ad communionem, suæ hypostaseos trahat, ut per hypostaticam unionem, uerè naturalem filiationem, eidem contribuat, ex qua Dei filius naturalis, uerè sit & uocetur: palàm est, ꝙ si unionem in persona, præcedit decretum, ꝙ pari ratione, communionem filiationis, præcedit pdestinatio. Et sicut decretum est, ut Verbum sit homo, ita decretum est, ut Verbum, nostram naturam indutum, eam ad filiationem prouheat: & sic, ut Verbum, in humana natura, Dei filius fiat.

Digressio de prædestinatione CHRISTI. In qua expenduntur uerba Pauli ad Romanos. Qui prædestinatus est filius Dei, &c.

Verum etsi quæ diximus, de CHRISTI prędestinatione, sunt amplectenda, & sunt acutis Theologis, maximè consentanea: Potest tamen, ille locus Apostoli, non tam simplicius, q̃ sacris literis accõmodatius: & Paulo forsan acceptius, aliter explicari. Et quoniam locus est reconditus, & multis obscurus, puto facilè condonabitur, si paulò altius exorditi, & ultrà q̃ postularet occasio, euagati: tentabimus ut nostra, pro tenuitate, latius detegatur, ac uberius illustretur.

Igitur eò loci Apostolus (iuxta id quod ui detur) CHRISTI natiuitatem, æterna generatione partam, non tradit: siue ea sit, cum ab ęterno, genitum est uerbum, siue ea, cum oportuno in tempore, genitum est, uerbum homo (de qua re dictum est supra:) sed natiuitatem, temporali dũtaxat generatione adeptam. Et duplicem illam assignat, quemadmodum & duplex assignatur singulis eius membris: Carnalem, scilicet, & Spiritualem, iuxtà CHRISTI doctrinam: ut etiam hac in re, miro simus pacto conformes.

De æterna Christi generatione, seu natiuitate.

Simpliciter explicatio loci ex Epistola, ad Roma. Qui prædesti. &c.

Ioan.3.

Vndè, sicut carnali generatione, nos nascimur filij hominum parentum ex semine, in infirmitate matris, & demum secundum carnem, hoc est, imbecilles, immũdi, peccatores, & multis ęrumnis obnoxii (quoniam, quod natũ est ex carne, caro est) spirituali uerò, renascimur filii Dei, ex resurrectione a mortuis in uirtute Dei, & secundum spiritum sanctitatis: quo nequimus nõ esse robusti, sancti, in culpati, & cornucopijs spiritus, diuites (quoniam, quod natum est ex spiritu spiritus est) Ita & CHRISTVS nascitur, iuxta carnalem originem, filius Dauidis, et iuxta spiritualem, renascitur filius dei. Quod summa est eorum, quæ intendit Apostolus. Et primam quidem tradit his uerbis.

Ioan.3.

Ioan.3.

Qui factus est ex semine Dauid secundum carnẽ. Factus (inquit) hoc est, (Angelo interprete) natus.

Luc.2.

De carnali Christi generatione, seu natiuitate.

Quod in ea natũ est, de spiritu sancto est. Et Pastoribus Euangelizo uobis gaudium magnum, quia uobis natus est CHRISTVS, in ciuitate Dauid. Vel factus, hoc est, scripturarũ usu, reuelatus ac manifestatus. Factus est, sermo Domini ad Ieremiã, Factus ẽ ad Ezechielẽ. Et licet merito acceptior, hoc loci, sit Angeli interpretatio, mos tamen scripturæ, non uidetur, seclusus: Quoniam CHRISTVS, natus non solum est, sed manifestatus, ac cognitus filius Dauid. Imò palàm ac publicè acclamatus, ne dum ab infirmis & cęcis: (Fili Dauid miserere nostri) sed à toto populo, & magno cum tripudio, ac triumpho (Hoseah na, filio Dauid: Benedictus qui uenit in nomine Domini)

Christus & natus et manifestatus filius Dauid.

Mar.10. Luc.18. Matt.21. Marc.11. Ioan.12.

Ex semine. Hoc est, ex progenie, iuxta morẽ scripturæ. Semini tuo dabo terram hanc. Et numera stellas, si potes, ita erit semen tuum.

Gene.12. Gene.13. & 28. Et Ro.4.

Dauid. Vtraque ex parte, tam scilicet, nutritiĳ seu reputati patris Ioseph, quàm uerę matris eius Mariæ, de qua natus est: fuit ex ꝓgenie Dauid. Siquidem (Euangelista testante) Ioseph erat de domo Dauid: descendens per lineam Salomonis, uiginti et octo (iuxta Euangelistæ computum) generationibus medĳs. Maria quoq; (præter oraculum Esaiæ, Egredietur uirga de radice Iessè, & flos, de radice eius ascendet) eodem è fonte, sed per lineam Nathan genita est: intermedĳs (iuxta

Et Ioseph, et Maria ex semine Dauid.

Matth.1. Esa.7.

annotationem

annotationem Lucæ, qui generationem eius ascendendo recenset, sicut Mattheus descendendo generationem Ioseph) generationibus quadraginta duabus.

Secundum carnem. Plura hoc uerbo, insinuata sunt. Et primùm. Cum homo, animã includat & corpus: hic anima exclusa est: quandoquidem, etsi anima bruti, est ex semine bruti, anima tamen hominis, non est ex semine hominis, sed deforis accedit. Vndè & Prothoplaste è terræ puluere ficto, infusa mox illi fuit à Deo. Et inspirauit (inquit) in nares eius spiritum uitæ: Animam scilicet humanam, in scripturis haud rarò, spiritum dictam, supræmam ob eius partem: quæ sicut, eam ob rationem, quòd per illam homo eminet cęteris animantibus, mens à sapientibus appellatur, ita quia illa ad ea, quæ spiritus sunt attingit, & in qua, hac in peregrinatione, spiritu renouatur, ut ad ea, quæ spiritus postulat, secum quod hominis reliquum est impellat: spiritus nomen accepit. Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam. Et quę sunt hominis, nemo nouit, nisi spiritus hominis, qui in eo est. Et Spiritus sanctus, contestatur spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Et illud. In manus tuas, cõmendo spiritum meum. Quam ob rem, & Moses semet interpretatus, adiũxit. Et factus est Adam in animam uitæ.

Verùm tametsi anima CHRISTI, ex

[De gene. ani.] *[Anima hominis nõ est ex semine hominis.]* *[Genes. 2.]* *[Anima homini et mens et spũs dicitur.]* *[Psal. 145.]* *[Cor. 2.]* *[Roma. 8.]* *[Psal. 30.]* *[Genes. 2.]*

Quō anima Christi aliquid contraxit ex Dauide. Dauide profecta non est:eius tamen,quod ex Dauide profectum est, hic dũ ageret, expers prorsus non fuit. Testes sunt illæ uoces. Tristis est anima mea usque ad mortem: Circundederunt me gemitus mortis: Factus in agonia,prolixius orabat. *Matt.26* *Mar.14* *Psal.114*

Deindè:Et corpus, quodam pacto, exclusum est: ex illa scilicet parte, qua Dauidis facultatem excessit. Qua in re,attendendum ꝙ in plasmando corpore hominis,tam etsi diuina semper potestas, mirumque Dei opificium,interueniat:quibus materia generationis,ne dum è membris corporis,sed ex genitali uirtute,uti lac mulceatur, & oportuno loco, uelut caseus coaguletur,aptetur in corpus, & per membra disponatur,sicut & Iob,a Deo factum retulit,de sese:id tamen,communi lege, nisi uiri semine concurrente non fit:imò uirilis seminis spiritu(præsertim posteaquam materia est emuncta)non secus,ac organo, & ueluti suæ artis uehiculo,Deus maximus utitur: ut meritò naturæ opus,opus enúnciari possit Intelligentiæ. *Quō nō formetur corpus hominis,nisi opificio Dei.* *Iob.10.* *2.Phy.*

Verum,cum ille seminis spiritus, homine ex immũdo progressus,uel saltèm, illa ex parte,quæ in eo, regenerata nondum est, extractus,sine pollutione,non sit: mirum non fuerit,si homo indè genitus polluatur,ac peccato originis deprauetur. Quis enim, mundum faciet,de immundo conceptum semine? Ergo *Ex polluto semine, polluitur ples.* *Iob.14.*

cum CHRISTVS nasci, sine quouis peccato debuerit: alio medio, alioue organo opus habuit. Quare, etsi in constituendo eius corpore, spiritus adfuit, ille tamen, ab homine, non est decisus, sed à Deo profectus, a quo nihil potest esse, non purum, nihil non sanctum. *Christus ex spiritu sctõ.*

Luc. 1. Spiritus sanctus (Angelus ad Virginem inquit) superueniet in te, & uirtus altissimi obũbrabit tibi.

Ergo, opera quidem Dei, interuentu tamẽ Spiritus sancti, emunctus est, castus Mariæ sanguis: & obumbrante, diuina potestate, procul omnis concupiscentiæ æstu, ad locum geniture deductus, coagulatus, & miro etiã spiritus opificio (quippe qui est omnium artifex) illicò in humanum corpus formatum: idque exactè mox est in omnia membra distinctũ, ut statim (anima quàmprimum infusa) in matris uterô, natus fuerit homo, moxq; femina, intra se uirum clauserit, ac (ut extabat oraculum) circundederit. *Virtus altissimi obũbrabit tibi.* Sapien. 1. Psal. 89. Iere. 31.

Non quidem pollutum, quemadmodum nos, qui in iniquitate concepti, & super quos, mater in peccatis, est calefacta: sed sanctum, & ab omni peccato penitus alienum, sicut & Angelus uaticinatus est. Quod nascetur ex te, sanctum (non, ob id solum, ꝙ Diuinitati cõiunctum, sed & quia de Spiritu sancto æditũ, & Deo perpetuò & in omnibus consecratũ). Qua planè ex parte, uocandus non est, filius *Cur Christ^9 natus est sanctus.* Psal. 50. Luc. 1.

Dauid,sed(sicut mox Angelus subdit)uocandus est filius Dei(& uocabitur filius Dei) Ergo,per Carnem, non solum animã exclusam uoluit,sed etiam spiritum,quo medio,plasmatum est corpus:quandoquidem ille, non processit ex Dauide,sed ꝓcessit ex Deo: nec illo, CHRISTVS spectat ad progeniẽ hominis, sed pertinet ad progeniem Dei: Qui nedum spiritus est,sed spirituum Pater,ut alibi Apostolus docet. *Ibidem* *Ioan. 4.* *Hebr. 12.*

Rursum, quid, secundũ carnem. Nec propterea CHRISTVM, ob eam dumtaxat rationem, intelligas factum ex Dauide,secũdum carnem,quòd Marię sanguis, in illius formatus est,corpus: quoniam nec id solum,nomẽ carnis importat, & Paulus etiã, aliud explicatum esse intendit: Sed intelligas(ut Apostolo satisfacias)illam quoq; cõmunem nostri iacturam,eũque omniũ erumnarum aceruum,in quem peccando,sese primus homo coniecit: Quibus nedum redditus est inualidus,ac uiribus imbecillis,sed(prę ter id quòd intrinsecus latet, peccati scilicet *Quid caro frequenter i scripturis.* uirus)rerum omnium egentissimus,ac creaturarum miserrimus: quouis momento,expositus sexcentis casibus,& obuius mille mortibus. Quæ quidem omnia haud infrequenti scripturarũ tropo,Caro,hoc loci,designat, sicut & in eo,quo scriptum est. Caro & sanguis non possidebunt Regnum Dei. *1. Cor. 15.*

Has autem ęrumnas(tam etsi unà cũ pec-

cato, in nobis, (semper suppullulant) in CHRISTO sine peccato fuisse congestas, nemo erit qui dubitet, si auscultabit Apostolum. Nam
Hebra. 2. quia pueri cõmunicauerunt carni & sanguini, ideò (inquit) & CHRISTVS, cõmunicauit eisdem: ut qui sanctificat, & qui sanctificãtur, ex uno sint omnes. Et rursum. Mi- Miseria carnis in Christo congesta.
Roma. 8. sit Deus, filium suum, in similitudinem carnis peccati: ut peccatum de peccato, damna-
Philip. 2. ret in carne. Et factus est in similitudinem hominum: & habitu inuẽtus, ut homo. Nec modò congestas, sed illis immaniter diuexa-
Heb. 2. 4 tum: quippè quem, placuit Deo, non solum temptari per omnia, ut suo periculo misericordiam disceret: sed nostra ob scelera, per-
Esa 53. cuti, & in infirmitate conteri. Imò eòusque
Psal. 21. deijci, ut meritò de seipso dicat: Ego uermis sum, & non homo, òpprobrium hominum, & abiectio plebis.

Et quãquam, hæc carnis incommoda (potissimum, ut peccati mulcta aliqua sunt) ab ipso Deo, iure optimo, sunt: quippè qui supremus, ac æquissimus Iudex, in peccatũ meritissime seuit: uimque antiquæ illius in nos maledictionis, nõ secus ac spinas, & tribulos, è terra, miseræ conditionis humanæ, suboriri constituit: Quãquam CHRISTO, mira ac singulari Dei opera, & dispensatione sunt inflicta: quoniam non ob peccatum, quod fecerit, aut quod ex communi labe contraxe- Carnis incõmoda quõ sint à Deo.

rit,ſed ob peccatum,ſceleraque in illum,diui na ordinatione coniecta, & ab eo ſpontanea uolũtate,perindè ac propria reputata (Propter quæ placuit,non ſolũ, miſerrimo carnis ſtatui,ſe ſubijcere,ſed iuſſit omnes peccati maledictiones,in ſeſe incrudeſcere:ut nos ab omnibus,locupletiſſimè uindicaret.) Nihilominus,& per carnalem illius originem,ex ſemine Dauid,eadem quoq; fuiſſe profecta,Apoſtolus ſatis oſtendit,aſſerens illum, ex Dauide natum,ſecundum carnem.

Incommoda carnis; cur, & quõ cõgeſta fuerunt, in Chriſto.

Quam ob rem,neceſſarium eſt,ꝙ etſi,Spiritus Dei ſanctus,medius exſtiterit in conceptione CHRISTI: id tamen, quod ex Dauide,ſine peccato retineri decuit,aut ex materia ex Dauide ſumpta, Dei ordinatione, ad carnis ſtatum,abſque labe ſubminiſtrari ualuit,totum (ſpiritu nedum non prohibente, ſed fauente) ſubcreuerit: Vt quantum fas fuit,probaretur non ſolum filius Dauidis,ſed filius hominis,ut appellitare ſeſe ſolitus eſt. Hactenus de carnali generatiõe CHRISTI. Sequitur de ſpirituali.

Cur Chriſtꝰ dictus eſt filius hominis

Mat. 8. 11 Luca. 9. Eſai. 43.

Qui prædeſtinatus eſt filius Dei, in Virtute: ſecundũ ſpiritum ſanctitatis, ex mortuorum reſurrectione.

Prædeſtinatus,hoc eſt,anteq uã generaretur generatiõe carnis(id enĩ ſufficit,pñti loco)ordinatus,decretus,definitus,renaſcendus regeneratione ſpũs. Siquidẽ qđ ſtatutũ eſt, reliquis electis, CHRISTO denegandum non eſt,

ælectorum ælecto:de quo & per Esaiam,atte *Quod est sta*
Esa 43. status est Pater. Ecce puer meus electus,quẽ *tutũ Electis,*
ælegi:posui super eum spiritum meum. Igi- *non denega-*
tur,si prædestinata sunt membra,ut renascan *tur Christo.*
tur post originem carnis,per natiuitatem spiritus, prædestinatum non temerè asseretur, ut regignatur,& caput. Et licet,duplex sit, regeneratio spiritus: Altera,ex parte solius hominis interioris,qua scilicet secundũ mentem, renascimur in baptismo: Altera, ex *Duplex rege*
parte etiam hominis exterioris, quo corpus *neratio secũ-*
1.Cor.15. reformatur ex puluere, & mortale induit *dũ spiritum.*
immortalitatem,& fit in resurrectione à mortuis:de postrema tamen hic Apostolus loquitur: Vndè, & subdit.

Ex mortuorum resurrectione, Hoc est, Græcorũ more,à mortuis,Gignendi casu,pro Auferendi accepto. Sicut enim, carnali generatione, natus est CHRISTVS, ex semine Dauid, *Resurrectio*
ita spirituali renatus est, ex resurrectione à *à mortuis re*
mortuis. Et quidem quòd resurrectio à mor *generatio est*
tuis regignitio sit, non tam Apostolus docet,
Col.1. asserens CHRISTVM primogenitum esse
Matth.19 ex mortuis,quam Seruator, in sui throni pollicitatione. In regeneratiõe (inquit)cum sederit filius hominis,in sede maiestatis suæ, sedebitis & nos,iudicãtes duodecim trib⁹ Israel.

Filius Dei. Quemadmodum,ex semine Dauid,& natus, & manifestatus est filius Dauid: ita ex resurrectione a mortuis, & renatus, &

Christus & natus & manifestatus filius Dei. declaratus est, filius Dei. Vndè & sese, selectis ex Apostolis, in resurrectionis gloria dem͞ostrante, illicò uox Patris auditur: Hic est filius meus dilectus, in quo, mihi benècomplacui. Et Ioannes. Spectauimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. *Matt. 17. Mar. 9.* *Ioan. 1.*

In uirtute. Et si non reijcio, hoc uerbum accipi posse, pro Perennitate indissolubilis uitę, siue pro Gloria, et pręst͞atia futuri seculi, qu͞eadmodum illo usus est Paulus, sexto & septimo ad hębreos: eò quòd CHRISTVS resurgens ex mortuis, iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur: & in corpore claritatis suæ, nedùm est assumptus in gloriam, sed ad sedendum in Dextera Dei: Quia tam͞e, communia erunt hæc, omnibus ęlectis, quoniam et illis inimica destruetur mors, et quod, nunc seminatur in ignominia, tunc resurget in gloria: & Apostolus, peculiare aliquid, intendit de CHRISTO: Ideò secus, hæc portio (ni fallor) interprætanda est. *Roma. 6.* *Philip. 3* *Acto. 1.* *Mar ult.* *1. Cor. 15.*

Virtus Christi in resurrectione. Quare: uerbi proprietate retenta, hoc est, Virtute, pro Potestate, (sumpta: Dicendum est, quòd, Si de Virtute, in qua resurrexit interprætamur: c͞ostat quòd singularis fuit, unigenitò Dei: Propterea quòd tam etsi, illum suscitauit Deus tertia die, sicút Petrus apostolus dicit: nihilominus, & ipse suscitauit sese, quemadmodum aliquando tèstatur (Nemo tollit a me animam meam, sed ego pono eam, & ite- *Acto. 2. 3. 4.* *Ioan. 10.*

rum summo eam) Quod liquet, potestatis esse Diuinæ. Si uerò de Virtute, cum qua resurrexit, triumphando scilicet, de lege, de pec-
Col. 2. cato, de morte: expoliatis Principatibus, ac Potestatibus, & palam confidenter traductis, atque in exemplum positis: euidens pariter est, hoc ad Dei unigenitum pertinere. Si demũ de Virtute, quam resurgẽdo accepit, uel po-
Matt. 28. tius se accepisse monstrauit, dicens: Data est mihi, omnis potestas, in cœlo & ĩ terra: id ipsũ quoque, conuincitur, quandoquidem in solo
Philip. 2. eius nomine, omne genu inflectitur, cœlestiũ, terrestrium, & infernorum, qui naturalis est filius Dei: Qui cꝫ in forma Dei existens, nõ rapinam arbitratus est, esse se ęqualem Deo, sicut alibi Apostolus dicit.

Secundum spiritum. Tam et si, ĩ resurrectione, corpus regignitur, eius tamen regignitio, secundum spiritum est: eò ꝙ corpus, quod fuit ex prima generatione carnale, in regeneratio
1. Cor. 15. ne redditur spirituale. Non ꝙ carne, & ossibus careat, Domino, post resurrectionem, at- *Corpus spirituale in resurrectione.*
testante, & in ossibus & carne, sese discipulis
Luc. 24. exhibente, ac dicente: Palpate & uidete, quoniam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me uidetis habere: Sed quia ab eo, omnis corruptela carnis, & quoduis indebitum onus ossium, est seclusum, & in spiritus dexteritatẽ,
Sapien. 2 ac priuilegium commutatum: ut mirum nõ fuerit, si post resurrectionem, ęlecti, non secus

Sapien. 2. ac scintillæ, sicut scriptum est, in arundineto discurrent.

Fuit autem in CHRISTO, regignitio corporis, secundum spiritum, tantò præ alijs locupletior, quantò eius resurrectio, aliorum resurrectione præclarior: & eius corpus Diuinitati, quæ spiritus est, unitius. Siquidem in ipso, omnis habitat Diuinitatis plenitudo corporaliter, ut alias Apostolus dicit. Col. 2.

Etiam in resurrectione quodãmodo regeneratur anima.

Amplius. Et in resurrectione, etiam quodam pacto, iuxta spiritum, regignitur anima: eò q non ultra in morem animæ, sed in morẽ spiritus, uiuificat corpus. Nõ q desinat illud informare (imò cum essentialiter actus corporis sit, illud informando perficitur) aut in eo sensuum ministerio uti, qui in resurrectione erunt magis perspicaces: sed deficiente animali uita, in quam factus est primus homo, sub Genes 2. sequitur spiritualis, in quã factus est CHRISTUS. In illa uenter escis, & escę uentri: sed 1. Cor. 15. & 16. in hac, Deus destruet hunc & has. Ergo usu alimenti reiecto, consequitur: ut reijciatur corporalis nutritio, auctio, ac generatio: in quibus Luc. 10. animalis uita consistit. Vndè & in resurre- Psal 77. ctione, non nubent, nec ducẽt uxores, sed erũt sicut Angeli Dei: uescẽtes Angelorum pane, qui cibus ac potus est spiritus, & ab homini- Tob. 12. bus, dum hic degunt, uideri non potest, ut Raphael attestatus est.

Quid inten

Et quanquã hæc uera sunt, & a sensu Pauli

non aliena: nihilominus, potissimùm de regeneratione intendit, in spiritualem statum: ut è regione, secundum spiritum, ponat, ad secũdum carnem: docens ꝙ & si CHRISTVS, iuxta carnalem originem, ex semine Dauid, natus ei est, secundum statum carnis: est & nihilominus (ita Deo prædestinante) iuxta originem spiritualem, regenitus Deo, ex resurrectione a mortuis, secũdum statum spiritus: hoc est: nõ solùm omnium afflictionum ac incommoditatum carnis expertẽ sed bonorum & affluentiarum spiritus diuitem. Vt uerè, ascendens in cœlum, ualuerit dare dona hominibus, & profundere in Penthècoste, munera spiritus sancti.

dat Apostolus, per generationem secundùm spiritũ, in præsenti loco.

Ephe. 4.

Demum addidit, Sanctitatis: Vt monaface ret, eos, qui in statum spiritus, sunt regeniti, in statum regenitos illibatum, purum, & omni ex parte, a sordibus alienum, ut prorsus, nulla ulterius, opus fuerit, ablutione: quandoquidem nihil quouis pacto inquinatum, introibit in illum.

Status ex resurrectione, status est maxima sanctitatis.

Sapien. 7

Rursum: Vt doceat in statũ regenitos, Deo perpetuò consecratũ: in quo nõ solum, laudum sacrificia, offerantur iugiter Deo, psallendo spiritu, psallendo & mente: sed in quo, & cor, & caro exultent semper, in Deum uiuũ: et omnia ossa dicant, Domine quis similis tui. Et CHRISTVS, maximè, qui singulariter, sacerdos à Deo consecratus, semper per se-

Cor. 14
Psal. 83.

metipſum accedens ad Deum, ut in ſe, & in membris ſuis, nunquam non confitetur Deo, & Patri. Hæc de ſpirituali regeneratione CHRISTI, & totò illo loco Apoſtoli modò ſint ſatis: Quandoquidem licet, aliter poſsit exponi, & forſan altius, & Pauli intentioni ꝓximius: Quoniam tamen, ex digreſsione Ordinis, ac definitionis rerum apud Deum, et lucem, & robur, expoſitio illa ſortitur: cōſultò, quod relquum huius digreſsionis erat, poſt illius abſolutionem reſeruatur. Hebr. 7

Aliter poſſunt Apoſtoli uerba expēdi, ſed ſuo loco.

Reditur ad inſtitutum.

Per IESVM CHTISTVM Sunt, quibus placet, hæc cum adoptione teneri, ut hoc pacto, manifeſtet Apoſtolus Deum & Patrē, prædefiniuiſſe homines, euehendos quidem, in filios, ſed ea ratione, ut nemini, adoptionis ſpiritus, concedatur, niſi interuentu, & opera filij naturalis, & natura nr̄a ueſtiti: imo (poſt lapſum) humana imbecillitate circundati. Id, quod Galatis ſcripſit apertius.

Expenditur inſignis locus Apoſtoli ex Gal.

Cum uenerit plenitudo temporis. Noſtræ ſcilicet reparationi præfixi, *Emiſit Pater filium ſuum* Ardentem iamq; geſtientem deſcendere, & in hac miſeriarum ualle, noſtras in ſeſe ęrumnas traijcere, *Natum ex muliere*, Ergo miſerū & imbecillē, Homo (inquit Iob) natus de muliere, breui uiuens tempore, obnoxius multis miſerijs, nec aliam ob rationem, non dixit ex uirgine, niſi ut calamitoſo ſexu, communem nobis Cap. 4 Cap. 13

calamitatem ostenderet: *Factum sub lege*, Quo nedum formam præsefert serui, sed carnē pec catrici persimilem, *Vt eos qui sub lege erant redime-*
Col. 2. *ret*. Ac si euidentius dicat, Vt Chyrographū nobis infestum, cruci secum appenderet, ac è medio penitus auferret: Vt, his tandem medijs, *Adoptionis munus*, Culpa prothoparentis amissum (ita quidem Augustinus adiungit) *assequeremur*,

Tantæ quidem acceptionis, ea extitit obedientia apud Patrem, quando CHRISTVS
Heb. 10. pro nobis reparandis, obtulit sese, per spiritū in sacrificium crucis, ut non solū nos, & mundum reconciliauerit Deo, sed ariete tam ualido uiscera paterna percusserit, ac commouerit: ut mox nequiuerit, rursum in filios charissimos non recipere, amplecti, deosculari: & sic per CHRISTVM, suo tempore, adoptionis spiritu, nostra pectora non perfundere, & cœlestis hæreditatis pignore, non obsignare.

Quāta uis, obedientia Christi apud Patrē.

Verum, & si hæc contemnenda non sunt: mens tamen Apostoli est, ea cum prædestinatione coniungi: Vt declaret nos per CHRISTVM IESVM, hoc est, illius opera, & interuentione, in eoipso ascriptos: ut in filios ꝓ uheamur. Et duplex est sensus. Alter, dicentibus CHRISTI intetuentum, aliud, hoc in loco, non esse, quam Sapientiæ interuentum, Iustitię, ac Potestatis diuinæ: quandoquidem,

Quo pacto intendat Apostolus nos pdestinatos per Christū.

[...]sus du[...] ex.

ea omnia CHRISTVS est, ut ex Apostolo, 1. Cor. 1
ĩ pmissis attulimus: Ut eo pacto, moneamur, suprema nos sapientia, iustitia, potestate, in adoptionem ascitos: & ob id, sic ascitos, ut nemo sit, qui mysterium hoc reprehendere possit, nemo qui iure conqueri, aut quouis conatu, ex illius ualidissima manu diripere (Tam Ioan 10
et si, diuinum non consilium, fugiat: tam et si, prædestinauit quos uoluit: & ex eadem massa, uas aliud factum est in honorem, & aliud in contumeliam) Alter, interpretantibus in- Roma. 9
Et hic tandem est sensus Apostoli. teruentum CHRISTI, eius gratiam, & intercessionem: ut etiam in eo, quod in adoptionem definiti sumus: aduocato, mediatorique Dei & hominum, homini CHRISTO IE- 1. Thi. 2.
SV, referamus acceptũ. Et hoc (si nõ fallor) potissimum intellexit Apostolus. Verũ quo pacto, hæc cõcipi possint, paulò post, ex scripturis tentabimus aperire.

In ipsum. Et si non desunt, qui hæc sumunt reciprocè, reijcientes pronomen in Patrem, eo ꝙ ad Patrem spectat, filios adoptare in sese: id tamen (ut mihi uidetur) nedum est coactum, & sine solida ratione: sed a mẽte discedit Apostoli. Coactum est, pronomen ad reciprocationem astringere: cũ omnibus ferè textibus grecis, ea dictio, scripta sit, cum spiritu tenui. Inualida est ratio, quoniam & si pronomen admitteretur reciprocum, nõ minus commodè referri posset ad CHRISTVM: maximè

cum obscurum non sit, electos, sacris in literis, etiam CHRISTI filios dici. Pro patribus
Psal. 44. tuis (propheta dicit ad CHRISTUM) nati sunt tibi filij: Et ille, ad discipulos. Filij quã
Mar. 10. difficilè est confidentem in diuitijs, introire in
Ioan. 13. regnum Dei. Et Illud. Filioli, modicũ tempus uobiscum sum.

Siquidem, tam arctum tamque uehemens est gluten, quo CHRISTO connectimur, ut uno nequeat titulo explicari. Propter qđ, *Gluten membrorũ Christi cũ eo multis titulis explicatur.*
Hebrae. 2 modò dicti sunt Serui: Ecce ego, & pueri mei
Matt. 23. mecum: modò Discipuli, Vnus est magister uester, qui est CHRISTVS: modò Amici,
Ioan. 15. Vos amici mei estis, si feceritis quę praecipio uobis: modò Secretorum conscij, omnia quae
Ioan. 14. audiui a patre nota feci uobis: modò conuiuae,
Lucae. 22. Disposui uobis, ut aedatis & bibatis, super mẽsam meam, in regno meo: modò Fratres, Nar
Psal. 21. rabo nomen tuum fratribus meis: modo Spõ-
2. Cor. 11 sa, Despondi uos uni uiro: modò Corpus &
1. Cor. 12 membra, Vos estis corpus CHRISTI, & membra de membro.

Ergo, nil relinquetur absurdi, si quis & filios, haud dissimili ratione uocet: pręsertim cũ regenerentur per Illum, secundum spiritum, non minus quam per Adamum, geniti sunt secundum carnem: Et ipse sit qui baptizat in
Matth 3. spiritu sancto & igne, in quo mysterium rege nerationis absoluitur: Et eam sponsam sit na
Psal. 127. ctus, quę haud secus, se habet, ac uitis abun-

dans,cuiusque filij,ut nouellæ oliuarum,in circumitu resident mensę suæ.

Secedit ab intentione Apostoli, Eô quod, hoc loci,aliud non intendit, quam quod alibi clarius explicauit: Nos (inquam) in eo prædestinatos fore, ut conformes simus imaginis CHRISTI, ut ipse primogenitus sit inter fratres,& multos habeat in gloria cohæredes: Quandoquidem, & in illum prædestinari, aliud non est,quã iuxta illius imaginẽ,in illius imitationem decerni. Quam ob rem, non in meritò perurgemur,ut ambulemus hac in peregrinatione, quẽadmodũ CHRISTVS ambulauit: ut animam exponamus pro fratribus, quemadmodum exposuit ille animã suam pro nobis: & ꝙ sicut imaginem gestauimus Adami terreni, ita imaginẽ gestemus Adami cœlestis:in dies exuentes ueterem hominem,cum actibus suis, & induentes nouũ, qui renouatur (dum hic sumus) de die in diẽ, ad imaginem eius,qui condidit Illum:in iustitia & sanctitate ueritatis.

Quid prædestinati in adoptionem, in Christũ. *Roma.8.* *1.Ioan.2.* *1.Ioan.4.* *1.Cor.15.* *Ephes.4.* *Col.3.*

Altius ac perspicacius dicam. In ipsum prædestinati sumus, quoniam in hoc sumus definiti,ut excisi ex olea,quę fuit malę frugis, Primi parentis, in oleam transferamur quæ est,uberrimę fęlicitatis, CHRISTI IESV, Vt in illa transplantati,insiti,ac radicati(ut nõ raro monet Apostolus)& uiuamus,& fructificemus in ea: non secus ac palmites,& uiuũt

Idẽ sed sublimius. *Roma.11.* *Ioan.15*

& afferunt

& afferunt fructum in uite: per patientiam nostram excipientes ac perferentes crucem, de manu uinitoris, Patris (inquam) cœlestis: qui ita purgat palmites, ut afferant uberiores fructus. Et tandem, mirā quandā in CHRISTO, methamorfosim passi, perindè ac Oliua illa fructifera, & uberrima, reputemur à Deo, in domo domini: Et ueluti Vitis illa, suauitatis fructus producamus, in cōspectu eius.

Ibidem. Psal. 51. Ecclesiastici. 24.

Secundum beneplacitū uoluntatis eius. Possūt. hæc, & de Deo, & de CHRISTO intelligi. Si de CHRISTO, sumus instructi, illum nō solùm, non inuitē, nostra in prædestinatione, mediatorē agere, non solùm suo pro arbitrio, totū hoc negocium perfici: sed ea propensione cordis, ea promptitudine animi, ea dulcedine, ac suauitate uoluntatis: ut nihil illi obtingere potuisset acceptius, nihil iocundius (sicut latius, non multò post ostendendū erit) q̃ prouinciam hanc obiuisse, ac consumasse. Et licet, lubens huic parti subscribo, arridet tamen magis, si in Deum & Patrem, ea uerba referimus: colligentes hoc ex loco, non solum prædestinationem nostram, nō profectam ex meritis, minusque ascribēdum meritis, ꝙ in hæc, uel illa mēbra, sumus assumpti: sed & Apostolum, ea de prædestinatione loqui, quæ absolutè prædestinatio est: quæ & reuocari non potest. Ita enim, discriminant sacri Theologi, inter uoluntatem signi, ac beneplaciti: ꝙ hęc

Prædestinati secundum beneplacitū Christi.

Voluntas signi, & beneplaciti.

nomina, tam ualido stilo sculpta, ut, cum gratularentur, eis Demonia subijci, sint à CHRISTO commoniti: Satius illis esse gaudendum, quod scripti fuerint in libro uitæ. Absolutè scripti sunt, omnes prædestinati, iuxtà beneplacitum uoluntatis Diuinæ: quandoquidem & si, hac in peregrinatione cadunt nonnunquàm, & ruunt, sicut Petrus, Paulus, Dauid: Deo tamen cooperante, ac manum supponente, non colliduntur: sed reparantur tandem, & in uberiorem frugem frequentius subuheuntur: quippè quibus, Deus omnia cooperatur in bonum. Ad tempus scriptus, ac prædestinatus est Saul, Iudas, & cæteri: qui aliquando, modo quopiam, cómunicauerunt sanctis: & tandem proprio flagitio, perpetuò defecerunt ab eis. De quibus Dauid in psalmis. Deleantur de libro uiuentium, & cum iustis non scribantur.

Luc. 10. *Psal. 36* *Roma. 8.* *Ad tempus prædestinati.* *Psal. 68*

Nec propterea, quippiam est mutationis in Deo: apud quem, nulla est trásmutatio, aut uicissitudinis obumbratio. Siquidem, cum sit Actus purus, ut iam non semel produximus, mutationi subesse non potest. Et per Prophetam. Ego Dominus, & non mutor. Quam ob rem, quod semel scripsit, uerendū non est, quod in se, aliquando deleatur. Et ideò ad tempus scribi, non est peracto tēpore scripturam abradi: sed est, quod per scripturam promissum erat, absolui. Siquidem qui scri-

Iac. 1 *Non est mutatio in Deo.* *Malac. 3*

STO: ut immediatè subiungit.

Et nomine quidem Gloriȩ, nonnunquàm in scripturis intelligimus, Potestatem. Ite (inquit Ioseph) ad patrem, & renunciate illi omnem gloriam meam. Nonnunquam, Opeș ac diuitias. Vnde Laban filij, in Iacobum. Nostris ex substantijs, tulit uniuersam hanc gloriam. Nonnunquàm, Præstantiam ac dignitatem. Gloriosa, dicta sunt de te, ciuitas Dei. Et Illud. Vidimus gloriam eius, quasi unigeniti à Patre. Et Amen dico uobis, ꝙ nec Salomon in omni gloria sua, uestit sic unum ex illis. Et quadrat hoc loci, omnibus modis accipere. Ergo, eum in finem, prædestinati sumus, ut luceat, laudetur, ac commendetur in nobis, potestas, opulentia, præstātia, & sublimitas gratiæ Dei & Patris, quam ab eo nacti sumus, in CHRISTO. Vnde & subdit.

Gene 45. Gen. 31. Psa 86 Ioan. 1. Matt. 6 Luc. 12

Gloria ī scripturis, multis modis accepta.

Quo pacto hic gloria audiatur.

In qua gratificauit nos in Dilecto filio suo. Grȩcè non habentur, extremȩ dictiones, tam etsi nihil officiunt: & dictio, Gratificauit, illustrius redderetur, gratia locupletauit, siue repleuit, ut reddita est, apud Lucam, in Angelica salutatione. Quāquàm & proprius, & commodius diceretur, charos habuit, uel gratiosos effecit. Præter id, ꝙ Gratificare, uox insolita est latinis: & Gratificari, apud eos, aliud non est, quàm in alicuius gratiam, aliquid facere. Est igitur mens Apostoli, ꝙ

Luc. 1

Gratificari, quid sit latinis.

etsi Deus & Pater, suo pro arbitrio, multis nobis potest succurrere beneficijs, multis muneribus reddere locuplêtes: id tamen, q̄ prędestinati sumus in adoptionē, per IESVM CHRISTVM, in Ipsum, secundū beneplacitum eius: in fauorem factum est, Glorię, illius muneris, & beneficij (quod hoc loci, gratiam nuncupat) ut eius scilicet, commēdetur potestas, opulentia, celsitudo: In qua, seu per quam (solito hebræorum schemate) uidelicet gratiam, per quod munus, ac beneficium: charos nos habuit, & gratiosos suis in oculis reddidit: uel (si mauis) gratia impleuit ac locupletauit: in CHRISTO.

Christus dilectus à Patre.

Quem, & non temerè, consueta Patris nomenclatione, Dilectum, appellat. Quippè qui, nedum hoc pacto commonefacit, illum unicè esse dilectum, ac suprà modū charum Deo & Patri: sed & perspicuè satis insinuat, causam, per quam, in tantum beneficij culmen, euhecti sumus, unigeniti dilectionem esse. In quo, cum illius fauore & opera, uti membra sumus recepti, nequimus ardentius à Deo & Patre non diligi: & in eo facti, nedum gratiæ suæ participes, sed locuplêtes, coràm illo non esse magis illustres.

Vera nostræ prædestinationis causa.

Ergò, in beneficij tanti præconium, ut quantæ sit amplitudinis luceat, Dilecto nihilominus extimulante, ac mediatorem agente, ad munus adoptionis prædefinitos, nos esse, hoc

ex loco, manifeſtè recipimus.

Verùm, quia hæc ſacramentis ſunt grauida, & lucem non mediocrem, afferre poſſunt, in ſcripturis diuinis, ab re fortè tentatum nõ fuerit, ſi poſſunt (noſtra pro imbecillitate) reddi magis dilucida. Quam ob rem, attẽdendum, Verbum ſummi Patris, prius (ſi rectè prędicta perſpicimus) apud Deum, eſſe hominem factum, quàm noſtra de adoptione, fuerit in Diuina mente decretum. Si enim (ut dictum eſt) CHRISTVS, noſtræ prædeſtinationis mediator exiſtit: dubium non eſt, ꝙ ipſam prædeſtinationem præuenit. Ergò, neceſſe eſt, ut antequàm prędeſtinemur, uerbum Dei, definitum ſit homo.

De diffinitione, aſſumẽdi hominem à Verbo.

Nam præter id ꝙ CHRISTVS (ut oſtẽdimus) naturam noſtram includit, euidens eſt, ꝙ ea in natura mediare nõ poteſt, in qua æqualis eſt Patri, ſed in qua minor eſt Patre. 1. Thi. 2 Mediator enim Dei, & hoĩum homo CHRISTVS IESVS. Et quãquàm omnia ſtatuta Dei, cum ſint ęterna, ſint ſimul: quamquàm omnia (ut dictum eſt) in Deo, Actus ſint purus, & ſimplex: ſicut tamen actum illum, in plura, noſtræ mentis, tum hebetudine, tum aſſuefactione, reſoluimus: ita & ea inter plura, ordinem conſtituimus, dum unũ aliud præcedere conſideramus: Et hoc tandem pacto, ad arcana Diuinæ mentis, prout poſſumus, cum timore ſemper ac tremore

Mediator Chriſtus in natura humana.

Vnde ordo rationum in Deo.

conſcendimus.

Attendendum inſuper, ꝙ antè prædefinitionem noſtram, Decretum eſſe apud Deum, uerbum hominem fieri: bifariam poteſt exponi: Propterea ꝙ Vno modo intelligi poteſt de homine in ſtatu paſſibili & mortali, qualem ſubijt in utero mulieris, cum factũ eſt caro, in quo & reliquum huius uitæ permanſit: Alio modo in ſtatu impaſſibili & immortali, in quo apparuit in reſurrectione, & nunc ſedet ad dexteram Dei. Et licet nemini ſit obſcurum, paſſibilem ſtatum, mortique obnoxium ex peccato Primi parentis inuhectum; conſentiantque omnes, à Verbo, ſtatum illum aſſumptum, ut peccatũ in carne damnaret, & ſecum in ligno configeret: (ſiquidem nullo holocauſtomatum, pro peccato ſatisfaciente Deo, mortale corpus, nullique humanæ neceſſitati non ſubditum, coaptatum eſt uerbo: ut præcipiente Patre, & ſponte offerente ſe filio, in holocauſtum aptius traderetur: quo peccatis omnibus expiatis, nos nõ ſolùm in ſtatum priſtinum, inſcium paſſionum, & mortis, reduceret; ſed in uitam, longè meliorem, cœleſtem ſcilicet & Diuinam tranſueheret) omnibus tamen nõ eſt manifeſtum, An Decretum aſſumptionis carnis, Decretum præcedat, adoptionis noſtræ: Quemadmodum nec omnibus uidetur conſtans, An non interueniente pec

Homo in ſtatu paſſibili, & in ſtatu impaſſibili. — Ioan. 1.

Rom. 8.

Heb. 10.

Curà Verbo, homo aſſumptus eſt paſſibilis.

Quæ perſpi-

cato, definitum esset, impassibili in statu, naturam nostram assumendam à Verbo. Et quoniam ex his maximè (si non fallor) illucent quæ tradit Apostolus: ideò, sine cuiusuis sententiæ præiudicio, dicam quo nam pacto, possunt hæc ex scripturis expendi. *cuam red-dāt, in his arcanis, doctrinam Apostoli.*

Digreſsio, Quo ordine, & ratione, de rebus definitum fuerit apud Deum. Et quo pacto, non existente Primi parentis Delicto, homo assumptus esset à uerbo.

Et si Diuinę mentis arcana, in Patria per-
Sal. 35. tingemus illustrius, ubi in lumine glorię, lu- *Quo pacto perscrutari liceat mysteria Dei.*
men nostræ uidebimus fælicitatis; Imò cum
Isa. 55. cogitationes Dei, longe diuersæ sint, à cogitationibus nostris, mirum non est, si nobis (dum hic agimus) magna sunt ex parte recondita: Attamen cum sine præsumptione, subq; censura (prout facimus) sacrosanctæ Ecclesię, aliquid attentamus, & luce Diuini uerbi suffulti, illud pro nostro captu, humiliter balbutimus: Non solùm Deum nō offendimus, sed ueneramur, & ecclesiæ imbecillioribus membris, non rarò proficimus.

Ergo hanc uiam ingreſsis, nefas non erit concipere, Deum quidem optimum maximum: Quemadmodum omni procul iniuria, à creaturis ualuit abstinere (quippe cui, in sese fęlicißimo, & beato, ex illarum productione, nihil accedit) ita ualuisse quicquid libitum

remus. Sicut enim materia est propter formam, & corpus propter animam: ita & imperfectum est propter perfectum, & transitorium propter perpetuum, & incorruptibile.

Amplius. Eo ipso decreto, non modò, hunc in pactum est definitum de homine, sed etiam, imò & maximè, est constitutum, illũ, non solùm proximè accersiendum Deo, non solum locupletandum cęlestibus gratiis (imò & obruendum Diuinis muneribus, & cornucopijs) sed & eòusq; Diuinitati nectendum: ut salua utriusq; naturę substantia, tanto fœdere, in unam coirent uerbi personam, quòd non modo, uno eodemq; prorsus esse, subsisterent, non modo uno eodemq;, copularentur termino, personali: sed et idiomata Dei, fierẽt idiomata hominis, & idiomata hominis, idiomata Dei: ut latius Theologi prosequuntur.

Dixi primùm, ac maximè constitutum: Propterea q, et si compertum est, hominem, finem esse omnium creatorum, potissimùm compertum esse debet, de CHRISTO: In quo Diuina bonitas, penitus est profusa, sapientia patefacta, & potestas, supra modum, ostensa. In quo, & natura nostra, est maximè exaltata: & in immensum, suprà quoduis Dei opificium, mirum in modũ, euhecta. Quin, et maximè, hoc ex capite, reliqua Dei decreta pręcedit: Nec modo pręcedit, sed de illis, quodã pacto, disponit, ordinat, & sancit.

Homo, quo pacto maximè finis, est omnium creatorum.

Per uerbūm hominem definitū cōdenda omnia, in cœlo & in terra.

Rursum. Eodem constitutum est decreto, ut per eundem Deum, & hominē CHRISTVM (hoc est) uerbum definitione Dei, ad induendum hominem determinatum: & ob id hominem uerè apud Deum, effectum, non solùm quælibet conderetur, seruaretur, ac promoueretur creatura, tum in cœlo, tum in terra, sicut ex scripturis, non longè post, demonstrare tentabimus: sed diuinis fauoribus, & gratijs, in longè fœliciorem statum, quā natura, suis uiribus, pręstare posit, certo transferretur tempore: sicut futurum, non dubitamus, post nouissimum diem, omnibus, per spiritum sanctitatis CHRISTI, renouatis, & in longè meliorē sortem, restitutis, quemadmodum scriptura nos docet.

Secundò decreetum est d electo rū cętu: & qua ratione.

Secundo Decretum est, de sacrosancto Electorum cętu (de quo Dauid in psalmo: Memor sis cętus tui, quem possedisti, ab initio) Quos scilicet Deus & Pater, prædestinauit per CHRISTVM, in adoptionem: in Ipsum. Secundo (inquam) Quandoqdem cōsentaneum est, ut post caput, illicò statuatur de membris, quibus nihil est, CHRISTO proximius: per quæ, & miro modò complectur. Putandum enim: Deum optimū maximum non solum, in sui singularissimū regnum, & peculium, sed & in CHRISTI cōsortium, & solatium, (cuius deliciæ sunt, uersari inter filios hominum) certū decreuis-

Psal. 7 *Ephes* *Eph* *Prou*

se, hominum numerum, illosq; non solum, illius obsequijs deputasse, sed & dono dedisse- *Electi donati Christo.* quemadmodum, illius ex uerbis, excipere possumus. Ecce ego, & pueri mei, quos dedit mihi Dominus, mecum. Et illud. Tui erãt, & mihi illos dedisti. Et rursum. Omne qđ dedit mihi Pater, ad me uenit: & eum qui uenit ad me, non eijciam foras, sed me penes excipiam: ut ubi ego sum, & illi sint mecum. Nam uolo Pater, ꝙ ubi ego sum, ibi & minister meus sit.

Hebr. 2. Esa. 8. Ioan. 17 Ibidē. 6. Ibidē. 17.

Ergo præclarum hunc cętum, & Deo, tam acceptum peculium, à Patre sibi donatũ, tanta CHRISTVS est, charitate complexus: *Charitas xp̄i ergà electos* ut noluerit illos habere in seruos, sed in prædilectos amicos, & charissimos fratres: imò (ut dictum est) in membra, & corpus. Vt tandem, non secus, ac ipse reputemur à Deo.

Ioan. 14. Hebr. 2. 1. Cor. 12

Qua de re, fieri non potuit, ut eius in gratiã, adoptione non donaremur à Patre, non ascriberemur naturæ Diuinæ consortes, & omniũ thesaurorum Dei participes: Imò ut &, quodam pacto, non diligeremur æquè, cũ CHRISTO. Quippè qbus datũ est, fore ita illi coniũctos, adeò isitos, & conglutinatos: ut mira quadam, ac supra quàm dici posit, metamorphosi, in inuicem transeamus: & quemadmodum CHRISTVS dixit, ut unum, quodã pacto, simus in Illo, & Patre, sicut Pater, & CHRISTVS, unum sunt inter se. Qua- *Nexus membrorum christi, cum eo.*

2. Pet. 1. Ioan. 17

re, et eamet dilectione, Pater diligit ambos (ut cognoscat mundus q̄ dilexisti illos, sicut dilexisti me: Et nō multò post: Vt dilectio qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego, in ipsis), & ambos, ad dexteram suam constituit: ut Apostolus, suo loco, dicet. *Ioã. 17.* *Cap. 1*

Et quãuis CRISTO, in uita incorruptibili, & corpore glorioso, ælecti sint euasuri cõformes, & configurati, in corpore claritatis suæ: necessarius tamen est illis locus, quo degant. Quandoquidem & si in resurrectione corpora erunt spiritualia: spiritus tamen non erunt, ut nusquàm esse contingat. Ergo Tertio quidem loco, de domo, hoc est, uniuerso, definitum est: Et ritè non in statu corruptionis, qualem nunc periculo cõtrectamus, non ignorantes, ob id, omnem creaturam genere, & parturire, cupientes, à seruitute corruptionis absolui: Sed incorruptionis, qualis reuelabitur post diem iudicij, innouatis cœlis & terra, & singulis, (dęmonibus reprobisque exceptis) in sortem longè meliorem reformatis: absorpta prorsus morte, in uictoria, & temporibus huius status consumatis, & cum eis pariter, causis totius corruptionis amotis. *Philip.* *1. Cor.* *Rom. 8* *1. Cor.*

Tertio decretum est de uniuerso in statu incorruptibili.

Quarto decretum est de Adamo in animã uiuentem, & uniuerso (ut foret animali uitæ commodum) corruptioni, & mutationi obnoxio: Et ab his (cum libuit) opus, non iniuria, inchoatum. Quandoquidem non pri-

Quarto decretum est de Adamo in animam uiuentẽ & Vniuerso corru

mûm, quod eſt ſpirituale, ſed quod eſt anima- *ptioni obnoxio.*
Cor. 15. le (ut Apoſtolus dicit), Et quod poſterius eſt, in intentione, prius ſemper eſt, in exequutione, quemadmodum experientia docet. Et uniuerſum compendio ſex dierum abſoluit, ſed innumeris ſacramentis: de quibus noſtra pro tenuitate, dictum eſt alibi. Tantum in præſentia, commonebimus: Quòd etſi non deſunt, qui ab Angelis auſpicātur exordium, exiſtimantes illos, multis ſeculis corpora præceſsiſſe: Secus tamen (ſi non fallor) ſacroſancta ſentit eccleſia, Firmiter credens, unum Deum, Patrem, Filium, & Spiritum ſanctũ, utranq; naturam, ſpiritualem ſcilicet, & corpoream, ſimul condidiſſe: quemadmodũ generalis Synodus refert. Quibus & hic Mundus creditur diſtributus: ut creaturæ, quæ iuxtà hunc ſtatum, ſunt corruptibiles, & ob id, contrarietatibus, & pugnis expoſitæ; tum conſeruarentur iuxtà beneplacitũ Dei, tum promouerentur in ſuum proprium onus.

...e ſum. ...rini. & ...de cath.

ſimul producta ſpirituales, & corporea creatura

Hinc inſtructa eſt militia cœli: acies diſpoſitæ, & phalanges ordinatæ: ut Deus noſter, Deus ſit exercituum, ſicut ſcriptura, ſæpe cõmemorat. Hinc inſtituti ſunt Principatus, Poteſtates, Virtutes, & Dominationes: de quibus nonnunquàm Apoſtolus loquitur. Hinc illis diſpartitæ Prouinciæ, Regna, Populi, Nationes: ut eorum pro ſalute depugnent, quemadmodum Propheta refert. Et

Officia ſpirituũ cœleſtiũ

...Eſa 6. ... alibi. ...lo.1. ...2. ...in. 10.

natum, & eidem uti caput ascriptum: Tandem (sed oportuno tempore, eóusq; demitti, deijci, exinaniri: Vt eo passibilem carnem induto, cum peccatoribus diuersato, ærumnas nostras experto, à proprijs derelicto, opprobrijs saturato, in cruce suspenso, & mortem execrabilem passo: Impensa tanti sacrificij, Crimen expiaretur lesæ maiestatis Dei, seueritas expleretur iustitiæ suæ, Crucifigeretur uetus homo, cum suis omnibus membris, Destrueretur regnũ peccati, Absorberetur mors, Captiuaretur Sathanas, spoliaret̃ infernus: Et tandem, illo excitato à mortuis, & suæ gloriæ, suæq; claritati, quam habuit, per ęternam definitionem Patris, nedum priusquã mundus cõderetur in se, sed priusquã cõderetur apud se: hoc est, priusquã de illo cõdendo statueret, in mente sua, quemadmodum ex pręcedentibus liquet: miro modo, & cum illo excitarentur, qui illi traditi sunt a Patre: & nouam uitam, hic quidem per inchoationem, quodammodo introgressi, & demum per consumationẽ, quando erunt cum corpore, in cœlum cum illo assumpti, perpetuò possiderent. De quo & Paulum inferius auscultabimus.

li, à Verbo Dei.

Ioan. 17.

Gloria Christi apud patrẽ, priusq̃ de condendo mundo, statueretur apud Deum.

ap. 2

Qua de re, si non fallor, facilè ex præmissis habetur: Non modo consonum esse rationi, sed & Scripturis sacrosanctis: Quòd et si decretum assumptionis carnis, decretum subsequitur permissionis culpæ, Propter quod si Adã

Si Adã non

peccasset, opus medico non fuisset non peccasset, CHRISTO medico, opus non fuisset: Decretum tamen assummendi hominem, non tam præcedit permissionem peccati, sed & definitionem creationis Mundi. *Luca 5.*

Digresio, uel potius, Digresionis Reliquum, de Prędestinatione CHRISTI, Ex uerbis Pauli ad Romanos: sicut pmissum est in pcedẽtibus.

Ex prẹmissis, non est difficilè, & aliã, & potissimum forsan intentam, interpretationẽ accipere, uerborum Apostoli, de prędestinatione CHRISTI. Nam cũ eò loci indubiè, rẽ, in qua totum uersatur euangelium, asserat esse, filium Dei, non quidem absolutè, sed hominem factum, (cum asserat esse, CHRISTVM IESVM, Dominum nostrum) Cõsultò, non quidem minimum eius rei sacramẽtum, sed maximum: imò & totius euangelii cardinem, in quo & reliqua illius sacramenta uertuntur: placuit uerbis nõ obscuris attingere, & ut rem insigniter ponderandã, parẽthesi intercludere. Siquidem Euangelium asserens, esse de filio Dei, antequam subdat, CHRISTO IESV, (Non enim in gignendi, sed auferendi casu, illa est reddẽda particula) ut præstaret quod diximus, uerba hæc interposuit.

Totius euangelij cardo *Rom. 1*

Qui factus est ei, ex semine Dauid, secundum carnem, Qui prædestinatus est filius Dei in uirtute, secundum spiritũ sanctificationis, ex resurrectione mortuorum.

Sensus pla. Ergo hic tandem, uidetur planissimus sen

ſus. Quod licet in euangelio de quo ſermo, *niſſimus uerborum Apoſtoli.*
q̃,plurima de filio Dei CHRISTO IESV
detegãtur arcana: illud tamen (perindè ac baſis quędam & ſumma) eſt habẽdum præ oculis, Quod ipſe Dei filius CHRISTVS IESVS, *Qui*, in remedium lapſus humani, & ob id, & in reſtaurationem, totius quodãmodo uniuerſi, inaccesſis conſilio, definitione, decreto, oportuno in tempore, *factus eſt*: hoc eſt, non ſicut reliqui hominum natus, ſed miro ſancti ſpiritus opificio, qui eſt omniũ artifex
Sapien.1. (nam & ars, eorum quæ fiunt, recta ratio eſt)
Eth. 6 ęditus: Et factus eſt, *ei*, hoc eſt, Deo (nempè in eius ſingularisſimam gloriam, ut non in
Luce. 2. merito Angeli in eius ortu illi concinant gloriam) Factus, inq̃, Deo, ſed *ex ſemine Dauid*: & ob hoc, filius hominis, ut appellitare ſolebat ſe
Heb. 2 ſe: imo & filius Ade, quoniam & Dauid, filius eius eſt: Vt qui ſanctificat, & qui ſanctificãtur, ex uno ſint omnes, ſicut Apoſtolus dicit. Et factus eſt Deo filius Adę, non quidẽ *Xp̃s cur dicatur filius hominis.*
Rom. 8 ſecundum peccatum, tam et ſi in ſimilitudinẽ
Heb. 4 carnis peccati: quia factus eſt, *ſecundum carnem*, non peccatricem, ſed ſimilem peccatrici: q̃a factus eſt, ſecundum carnem pasſibilem, imbecillem, & ęrumnis noſtris expoſitam: Vt
Philip. 2. habitu inuentus ut homo, non modo per omnia temptari poſſet ut nos, ſed & pati, & mori pro nobis.

Ille (inq̃) CRISTVS IESVS, qui tan

dem; hunc in modum factus est, filius Dauid, secundum carnem: idem ipse est, *Qui*, ex incredibili dilectione Dei, erga hominẽ, à Deo, imò & à tota Trinitate, *prædestinatus*, hoc est, longè anteq̃ fieret, ex semine Dauid secundum carnem, definitus, ac decretus est: & per hoc, ex ui Diuinę prædestinationis, longè antè, apud Deum & sanctissimam Trinitatem, ueraciter constitutus, ac factò, coram Diuinis oculis, positus: *filius Dei.* Non quidem in ea forma, in qua ẽ essentialiter Deus (quippè qui ĩ illa non est p̃destinatus, sed genitus filius Dei: nec illam à tota Trinitate, sed à solo Patre accepit: non aliquo consilio, definitione, decreto, sed naturali productione: & per hoc, per actum simplicissimum intellectus, pręueniẽtem nedum, omne consilium, definitionem, decretum: sed & quemuis actũ liberum uoluntatis, sicut & in præcedentibus diximus) sed in ea forma, in qua est essentialiter homo (siquidem IESVS CHRISTVS, est uerè Deus, & homo) Quam et si ab ęterno, apud Deum, non tamen sine consilio, definitione, decreto, sed per Primum (ut explicatum est) consilium, definitionem Decretum, est apud illum indutus: ac irreuocabili lege, ea in forma, non natura, sed gratia, Dei filius factus, & appellatus.

Christus à tota Trinitate prædestinatus filius Dei.

Christus ĩ forma Dei non est prædestinatus, sed genitus.

Factus, inquam, est filius Dei gratia: Non solum quia gratuita communione, hyposta-

Christus quo pacto, iuxtà

ſis perſonalis uerbi, & naturalis filiationis unigeniti Patris, quibus uerè exiſtit Deus, & naturalis filius eius: Non ſolum quia gratuita communione gloriæ, & Diuinæ beatitudinis, ex unione uerbi, quod ſplendor eſt gloriæ, & ſpeculum totius fælicitatis: quibus unicè eſt filius Dei, qui, ut inquit Paulus, Pater eſt gloriæ (Vnde & cum apparuit glorioſus, coram Petro, Ioanne, Iacobo, tempore transfigurationis, in monte Thabor, uox Patris inſonuit, Hic eſt filius meus dilectus: Et cum glorioſus factus, ſe oſtendit Apoſtolis & multis alijs ex fratribus, tempore reſurrectionis in Galilęa, uerè uox Patris locum habuit, ego hodie genui te, ſicut & notauimus ex intẽtione Apoſtoli: propter quod & Euangeliſta, de utraq; apparitione loquens, Vidimus, inquit, eum quaſi Vnigenitum à Patre, plenum gratia & ueritate: Sed & quia gratuita communione naturalis roboris & poteſtatis Verbi, qua potens eſt omnia facere. Propter quod ſubdit, *In uirtute.*

naturam hũmanam, gratia ſit filius Dei.

Heb.1 *Epheſ.1* *Mat. 17.* *Act o.1* *1.Cor. 15.* *Pſal.2* *Act.13* *Ioan.1*

Siquidem prædeſtinatus eſt filius Dei, in robore & poteſtate Verbi, Nõ ſolum ad creãdum, & conſeruandum cęlos & terram, & qcquid amplitudine compręhenditur Vniuerſi, iuxtà conditionem cuiuſcunque naturæ, quẽadmodum per illum factum eſt in initio temporis, Quando omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, quod factum eſt:

Chriſt' quo pacto prædeſtinatus eſt filius Dei in robore & poteſtate Verbi.

Heſt.13 *Ioan.1*

Sed & mirum in modum, eleuandi, reformandi, & perficiendi iuxta conditionem spiritualis gratię: Quemadmodum futurum credimus in consumatione seculi, quando omnes resurgemus à mortuis, ut hic apostolus addit: Quando non solum mortale hoc induet immortalitatem, sed & creatura omnis, à seruitute liberabitur corruptionis, in reuelatione glorię filiorum Dei. Propter quod & singulariter, prędestinatus est Dei filius, in uirtute, *Secundum spiritum sanctificationis*, ut clarè Apostolus dicit. Et hæc modo sint satis.

1. Cor. 15

Rom. 8

Digressio, In qua ostenditur ex insignioribus scripturę locis, omnia condita fuisse per CHRISTVM: et ob id, per uerbum quidem, quod secunda est persona in Trinitate, sed prius hominem institutum: imò apud Deum, ui diuini decreti, humana natura uestitum.

Et si omnia condita sunt à tribus personis, rerum tamen conditio subscripta est filio Dei.

Et si nulli non constat, ꝙ quæcũque in uniuerso, sunt condita, & conseruata à Deo: ꝙ condita, & conseruata sunt, ab omnibus Diuinis personis. (Quandoquidem opera Dei, ut dicunt, ad extra, indubiè, toti sunt Trinitati communia, Propter quod, non solùm in mentibus angelicis, & humanis, imago relucet sacratissimæ Trinitatis, sed & in singulis creaturis, uestigium depręhenditur, Patris, Filij, & Spiritussancti) Et si omnibus est perspicuum, eam cõmunionem Triadum, non

Aug. in li. de Trini.

officere, quin creatio ac conseruatio, per appropriationem, ut uolunt, insigniter reijciatur in filium, (Propterea ꝙ licet uerbū, quo Deus dixit, & facta sunt, mandauit & creata sunt, uerbū non sit personale, sed à tota Trinitate procedens, Quippe quod, aliud non est, ꝙ̃ imperium deliberationis, et decreti Diuini, exequutioni tradens, quod sua sapientia definiuit: Nihilominus & nemo ibit ĩficias, Verbo personali, cui & appropriatur, tum ars, tum sapientia Dei, maximè consentire uerbū imperij: Et propterea rerum omniū, tum conditionem, tum conseruationem, Dei unigenito, peculiari iure subscribi.) Et si inquā, hæc nulli nō constant, etsi omnibus sunt comperta: Nihilominus non omnes forsan animaduertunt, An cum hæc in uerbum personale reducimus, sit illud iam, Dei decreto, ac definitione, homini copulatū. Et quoniam hoc supponimus in præcedentibus: lubet etsi non ex omnibus scripturæ locis, ex insignioribus tamen, id nostra pro tenuitate disquirere.

Theol. scholastici.

Et si uerbū imperij Diuini, uerbū nō est psonale, uerbo tamē appropriatū est personali.

Conditio rerum appropriata uerbo, ei appropriata ē post dfinitionem assumptiōis humanæ.

Paulus ergo Colossensibus scribens, Cū gratias egisset Deo, ꝙ *eruit nos, de Tyrannide principis tenebrarum*, cui eramus iusto iudicio traditi, & ad ipsius uoluntatē facti captiui, *Et transtulit in regnum filij Dilectionis suæ*. Quod iustitiam, gaudium, & pacem, in Spiritu sancto cōprehendit: Et gratis quidem, & misericorditer,

Insignis locus Apostoli. ad Colos. I.

Thes.2 m.14. n.3

Quoniam non ex operibus iuſtitiæ,quæ fecimus nos: Et nihilominus iuſtè, Quoniam per redemptionem,quæ eſt in CHRISTO IESV: Non interuentu auri & argenti, ſed ſanguine Agni immaculati,præfiniti antè conſtitutionem mundi. Rom.3 1.Pet.1

Chriſtus ipſiſsima imago Dei.

Et dixiſſet de CHRISTO, ꝙ ipſiſſima *Imago Dei eſt inconſpicui,* Quod uerum eſt, Nõ ſolum quia filius Dei eſt naturalis, qui communi lege,ueluti ſimulachrum eſt ſui patris: Non ſolum, quia ab illo per modum uerbi procedit,quod ſuapte natura, eſt dicenti per ſimile: Sed & quia uerus eſt homo. Nec id tantum,ratione animæ,quoniam id commune eſt hominibus malis: aut ratione alicuius particularis doni,quoniam & id congruit hominibus iuſtis: Sed ratione illius unici priuilegij,quo perindè ac ipſiſſima Dei facies,& factus,& habitus eſt. De qua & Moſes. Si inueni gratiam coràm te,oſtẽde mihi faciem tuam: Et non progrediemur, niſi facies tua præceſſent nos. Et Dauid. Faciem tuam domine requiram: Et oſtende faciem tuam & ſalui erimus. Exo.33 Pſal.26 & 79.

Deus i Chriſto miro modo relucet.

Siquidem in CHRISTO Deus eòuſque relucet,ut omnis qui cernit illum, cernat & Patrem: quemadmodum & Philippo conteſtatus eſt. Nam in illo paſſim rutilat,ac ſupra modum emicat,immẽſa charitas,gratia, & miſericordia Dei Patris: Splendet & ful- Ioan.1

get sempiterna salus, ueritas, & sanctificatio nostra: Inspicitur & manibus pertractatur, illius erga nos bona uoluntas, sancta, benepla cens, & perfecta: Vt licet Deus nunquam non fuerit Deus, & ob id, nunquam in his do nis, non illuxerit nobis: uerè nihilominus, pro pter exuberantiam, effluentiamq́, illorum in CHRISTO: antè illius aduentum, sine iniu ria, dici potuerint incôspecta, quodque Deũ,
Ioan. 1. suis ĩ muneribus, nemo plenè cognouerit, sed unigenitus q in sinu est Patris, omnibus enar rauerit: imò ea omnibus (quantũ ex illo fuit) impartierit, ac per ea, amissam Dei imaginẽ, in Prothoplaste, omnibus restituerit.

Quomodo, sine Christo nemo cognouerit Deum.

Et addidisset, q *Primogenitus est, cuius libet creaturæ*: Quod non solùm intelligitur in genere gratię, in quo factus est, non secus ac Vnigeni tus Patris, plenus omnis gratiæ, & ueritatis: Non solùm in genere glorię, in quo fulsit, ne-
Colos. 1. dum uelut Primogenitus ex mortuis, sed ue-
Ioan. 1. lut Vnigenitus Dei, in uirtute, secundum spi-
Rom. 1 ritum sanctitatis: Vt non immeritò in resur-
Acto. 13 rectione, illi fuerit dictum a Patre, sicut ad-
Heb. 1. monet nos Apostolus, Ego hodie genui te:
Psal. 2 Sed in genere utriusque naturæ. Siquidẽ cũ illius esse, sit esse Diuinũ, & eius psona, psona sit uerbi Dei, hac ex parte, creatura dici non potest: Verùm cũ natura nostra, quę creata est, in ipso sit ad personæ unitatem euhecta adeòque insita, ut in eadem subsistat: Extra

Christ᷒ quo primogenitus creaturæ

creaturarum ordine, prorſus CHRISTVS, reputari non debet. Ergo meritò, genitus dictus eſt, ratione perſonę, & inter creaturas numeratus eſt, ratione aſſumptę naturæ.

Verbũ apud Deum, ab æterno eſt homo. Et quàmuis in calce ſeculorum, carnem inindueri, & humanitatem in reſurrectione, glorioſam oſtenderit: quia tamen æternum, & ante omnem rerum definitionem, decretum extat aſſumptionis in Deo, Verbum ab æterno, apud illum, factum eſt homo. Propter quod, ſapientia Dei quæ (Paulo àſſerente) eſt CHRISTVS, ab initio, & antè ſecula, ſapientis authoritate, non immeritò, affirmatur creata. 1. Cor. 1 Ecclefia. ſtici. 24 Cum hæc (inquã) Paulus præmiſiſſet: tandẽ pſpicuè eã ueritatẽ ſubiunxit. *Quoniam* (inquit) *in Ipſo*, ſine dubio, Dilectionis filio, Imagine Dei incõſpicui, ac Primogenito cuiuslibet creaturæ: *Creata ſunt omnia, quæ in cœlis, & quæ in terra ſunt: ſiue Principatus, ſiue Poteſtates. Omnia per Ipſum, & in Ipſo, creata ſunt. Et Ipſe eſt ante omnia: Et omnia conſtiterunt in Ipſo.* Et uerba adeò ſunt illuſtria, ut, mea ſententia, non ſolùm illuſtratione non egeant, ſed illuſtriora, iure deſiderari non poſsint.

Inſignis locus, apoſtoli, heb. 1. Idem in Epiſtola ad Hebręos. *Nouiſsimè* (inquit) *loquutus eſt nobis in Filio.*: Procul dubio, humanitate ueſtito (Siquidem & in mũdum uenit, ut nobis reuelaret uoluntatẽ Patris) *Quem*, Filium humanitate ueſtitum, *heredem conſtituit*, Nedum uineæ, quã de Aegypto trãſtulit (hic Ioan. 6. & 13. Eſa. 5.

Math. 21 est hæres, uenite occidamus eum) Non solũ istius mundi, sicut promissum est Abrahę, de
Rom. 4 quo Ipse descendit: sed, *uniuersarum rerum*:
Ioan. 13 Quippè cui pater omnia dedit in manu, &
Psal. 8 pedibus cuncta subijecit. *Per quem*, Filium, non solùm humanitate uestitum, sed hæredẽ uniuersorum effectum: *Fecit*, Non modò quæ per secula durant, Angelos, Cœlos, Elementa: Sed, *etiam secula*: ut perspectum omnibus foret, Quòd hic filius definitus, factusq; tum homo, tum omnium hæres, est ante secula. De quo, & ad maiorem expræssionem, subiunget, Quòd & terram fundauit, & ꝙ operá manuum eius sunt cœli. *Omnia per Christum facta sunt.*

Et licet quæ interserit dissimulari possent: quia tamẽ rem nõ mediocriter promouent, condonandum facilè reputauerim, siquid de singulis consideretur. Sequitur ergo, & dicit.

Qui cum sit relucentia gloriæ: Quod planè uerũ est, Nõ solùm quia uerbum est Patris, & per hoc, terminus: in quo unicè, ea clara nunquã uè satis laudata, relucet notitia Patris, qua Verbum procedit: (Quod & iccircò appellatum est, splendor, unicaq; paternæ relucentia gloriæ: quia, si Ambrosio creditur, non aliud quâm clara cum laude notitia, tum uerè, tum essentialiter gloria est:) Non solũ quia Verbũ est sapientia genita: in qua, & per quã Pater, mirum in modum effulget, suamq; prouidentiam, artem, opificium, moderationem: infi- *Christ⁹, quo modo splendor gloriæ.* *[S]uper epi[st]ola ad [He]bræ[os].*

gniter, imò & unicè resplendere omnibus facit(siquidem & non modica Patris gloria, Filius sapiens est:) Sed & quia, ad hoc homo, diuinæ naturæ est personaliter copulatus: ut in ipso maximè luceat, potestas, præstantia, opulentia bonitatis eius (Quo pacto & non rarò, gloria sumitur in scripturis, sicut & in præmissis ostendimus) Propter quod et audacter dicit ad Patrem. Glorificaui nomen tuum: Et glorificaui te super terrã. Et illud. Non quero gloriam meam, sed eius qui misit me: Et Deus glorificatus est in filio hominis.

Prou. 1
Ioan. 17
13. 15.

Christ⁹ quo modo character substantiæ Dei.

Et character subsistentiæ eius: Quod, Primò uerum est, ratione tribus personis communi: Cũ illis consentiat, ut (omni imperfectione seclusa) perindè ac charactêres, hoc est, sigillationes sint, Deitatis. Quæ tametsi subsistit, imò subsistentia est in sese: tametsi idem prorsus, quod hic Deus est, unicus, ac penitus indiuisus (si enim in his, quæ sunt à materia separata, idem est, concretum & abstractum: quanto magis idem erunt in Deo, qui unicè est actus purus, & ab omni, nedum materia, sed imperfectione, penitus alienus?) Tamen, quia ex se, communis est tribus personis: necessè est, ut si debet, ad personarum aliquam terminari, ut personali illius proprietate terminetur: Et ob id, ut charactêre paternitatis, terminetur ad Patrem, filiationis ad Filium, & spirationis, siue passiuæ processionis, ad Spi

Primo
Meth. 12 com. 36.

tum ſanctum. Et hoc quidem pacto, Dei filius character eſt, Nõ perſonalis ſubſiſtentiæ Patris, ſed eſſentialis ſubſiſtentię Dei: quoniã Diuinitatis, huiusq; Dei, eſſẽtialiter ſubſiſtentis in ſe, & perſonaliter in tribus perſonis: character, ac hypoſtatica terminatio, & uelu ti ſigillatio eſt.

Character perſonalis, & eſſentialis ſubſiſtentiæ Dei.

Secundo. Secundò uerũ eſt, & planius, ratione uerbo ac Filio, particulari: nec reſpectu eſſentialis ſubſiſtentiæ Dei, ſed reſpectu pſonalis ſubſiſtentiæ Patris. Propterea q̄, ſicut uerbum, unicè à dicente procedit, & Filius à Patre, unicè generatur: Ita unigenitus Dei, tam ſub ratione propria uerbo, quàm ſub ratione propria Filio, unicè ad Patris perſonam refertur. Vt hoc pacto, Filius nedum diſtinguatur à Patre, qui à nullo ꝓcedit: ſed & à Spiritu ſancto, qui ſicut procedit à Patre & Filio, ita & ad utroſq;, neceſſè eſt referatur, ex ſua ꝓpria ratione. Qua de re, & dici non debet, character hypoſtaſis Patris, ſed potius hypoſtaſum Patris & Filij: in quos, ex perſonali (ut diximus) ratione reijcitur. Præter id, quòd ſi character (cum ſit genus figuræ) ad figuram reſtringitur, ſicut noſter reſtrinxit interpres: & figura (cum ſit res corporea, nec niſi trãslatione, diuinis ualeat accommodari) pro imagine, uel ſimilitudine accepteř: Haud dubium, quòd eſſe, charactêrem hypoſtaſis Patris, maximè eſt proprium Filio. Quippè cui unicè

Spiritus ſancti, non eſt character hypoſtaſis, ſed hypoſtaſum

tet, cũ & in hoc ſimus prędeſtinati, ut conformes ſimus imaginis, quę propria eſt homini
Rom. 8. CHRISTO: non modò ut membra capiti, ſed ut fratres primogenito, ſicut Apoſtolus ſubdit): Sed etiam uerum eſt, quia illum
Pſal. 2 ſingulariſsimè, in ſupremum omniũ Regem
Apoc. 19. (ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo: Et habebat in ueſtimento, & in femore ſcriptũ, — *Chriſt⁹ Rex & ſacerdos unct⁹ a Deo.*
1. Thi. 6. Rex regum, & Dominus dominantiũ) Sum-
Pſal. 109 mumq; ſacerdotem & Pontificem (tu es ſa-
Heb. 5 cerdos in æternum: & habemus Pontificem magnum, qui penetrauit cęlos) inunxit, ac
Act. 10. ſancto ſpiritu, & uirtute, excellentiſsimè conſecrauit.

Et quãquã omnes ælecti, tandem ungendi
Apoc. 1. 5 ſint, reges & ſacerdotes, ut ſcriptura teſtatur: & ob id, obſcurum non ſit, & illos aliquando obſignandos, quodam modo, charactêre ſubſiſtentiæ Dei (Quippe qui & ungendi ſunt, unctione Spirituſſancti, qua per gratiam & fauorem, eòuſque ſunt ſubſtinendi à Deo, ut
Act. 17. eximiè quidem, in ipſo uiuant, moueantur & ſint:) Nihilominus CHRISTVS, eò, ſine controuerſia, unctus eſt excellentius, quo (ut
Ioan. 3 non longè poſt locupletius dicimus) Spiritũ ſanctum, ut illi, ad menſuram non habuit. Ergo & ea unctione unctus eſt, quæ tam excellentiſſimæ ſubſiſtentiæ Dei in eo, unicè propriiſſima eſt: ut illa uerè, tum eſſentialr̃, tũ pſonalr̃ ſubſiſtat, & Deus, & unigenitus Dei. — *Diſcrimen regiæ, & ſacerdotalis dignitatis, in Chriſto & membris.*

Et licet CHRISTVS, ut homo, non uideatur nuncupandus Character, quemadmodum nec sigillatio, uel obsignatio, sed pótius, si usus permitteret, Characterizatus, sigillatus, obsignatus: Nihilominus, Siquis aduertit solitos scripturæ tropos, Et ꝙ non rarò utitur substantiuo pro adiectiuo, & abstracto loco concreti: Vt scelus pro scelesti, Abominatio pro abominabili, & Maledictio pro maledicto, (Polluta est terra, cuius ego scelera, hoc est sceleſtes homines, uisitabo: ut euomat habitatores suos: Et Angeli ad Lot, Surge tolle uxorem tuã, ne & tu pariter pereas, cum scelere ciuitatis, ideſt cum sceleratis hominibus: Et uos eſtis ex nihilo, & abominatio, hoc est, abominabilis homo ælegit uos: Et Paulus de CHRISTO, Qui pro nobis factus est maledictio, ideſt, maledictus, quia scriptum est, Maledictus omnis, qui pendet in ligno,) Facilè poterit persuaderi, hoc in loco, consimile genus loquutionis subesse: Et ui concreti, in abstracto perſpecta, & ob id (si qua ineptitudo sermonis uidebatur) declinata, quo sensu, CHRISTVS, ut homo, sit recipiendus Character, & ritè, & commodè, non grauabitur interpraetari. Pargit autem Apoſtolus subdens.

In scripturis, non rarò, substantiuũ pro adiectiuo.

Leui. 18 *Gen. 19* *Esa. 41.* *Gal. 4* *Deu. 21*

Portans omnia, Et si, qui omne dicit, nihil excludit: Et si homo à uerbo aſſumptus, ẽ omnium hęres, rex, & sacerdos, ut iure pluſquã

Particula, omnia, libet

op timo,

optimo, omnia, sua pro uoluntate, conseruet, moderetur, sanctificet: placet tamen, omnia, ad homines coarctare, quemadmodũ & scriptura, aliquando coarctat (euntes in mũdum *ad homines, imò ad electos astringere.*
Mat. ult. uniuersum, euangelizate oĩbus creaturis:) imò ad electos, propter quos, omnia non solùm sunt condita, sed quibus omnia sunt donata. Omnia, de ælectis inquit Apostolus,
1. Cor. 3 nata. Omnia, de ælectis inquit Apostolus, uestra sunt: siue Cephas, siue Appollo, siue Mundus. Hos ergo, homo, Dei unigenitus factus, singulariter portat: quia illos efficaciter seruat, peculiariter moderatur, & insigniter Deo consecrat, & sanctificat: *Verbo suæ potestatis.* Licet hebræorum tropo, id perinde sit, ac sua prępotenti uirtute: expliceturq́; eo sensu, q̃ ita seruat, moderatur, sanctificat:
Dan. 32 Ioan. 5. & 10 ut nemo ælectorum pereat, nemo ex illius rapiatur ualidissima manu: nihilominus magis arridet, si euangelium intelligitur sacrosanctum:
Rom. 1. Quod uirtus CHRISTI est singularis, nedum ad seruandum, regendum, & sanctificandum ælectos, sed & ad salutem perpetuam perducendum.

Purgatione peccatorum facta. Hoc est, non solum culpis per Crucem expiatis, sed per sanguinem, sordibus peccatorum absterisis (Qui
Apoc. 1. dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris, in sanguine suo: Et qui dedit semetipsum pro *Purgatio peccatorum facta p xp̃m.*
Titũ. 2 nobis, ut nos redimeret, ab omni iniquitate, & mundaret sibi populũ acceptabilem: Et

& quomodò duplex est: ipse est, iustificatio, & sanctificatio nostra) 1. Cor. 1
Per sese: Torcular calcaui solus, & de gentibus non est uir mecū. Quod intellige, ea de- Esa. 36
purgatione, quæ à CHRISTO facta est, in suo corpore naturali: & nō de illa, quę fit quotidie, in eius corpore mystico: quoniam & si illam, operatus est solus, hanc tamen, non operatur nisi cum mēbris. Nam et si CHRISTVS (prout latius de satisfactione dicetur) suo sanguine, non solū locupletissimè emundauerit nos, sed uniuersum, ab omni sorde: arcano tamen sapientię Diuinæ iudicio, placuit
Nota, ꝑpter hæreticos. illi, & patri, tum ex affluentia bonitatis, & copia suæ liberalissimæ magnificentiæ, tum ex capitali, immortalique odio, quo prosequuntur peccatum, & uberiori fruge, ac membrorum locupletatione (ac si non uideantur, illa exuberatissima purgatiōe contenti) ælectos, & præsertim magis acceptos, rursum, ac frequentissimè dilui, & iugibus purgationibus emundari. Nec tantum in præsenti uita, lachrymis pœnitētię (Lauamini, mundi estote, Esa. 1
auferte malum cogitationum uestrarum) & igne tribulationum (Ignis purgat aurum, et Ecclesiastici. 27.
tentatio hominem iustum:) Sed & non rarò, in alia, igne ardentissimo Purgatorij. Quippè qui, & non rarò, ab hac immundi recedimus: haud secus ac illi, qui super fundamentum, quod CHRISTVS est, ædificauerunt lignum, fenum, stipulam, & igne purga

1. Cor. 3 Amb. 1. cor. 3. & Psal. 118. Et in ser. de mor. Theo. Aug. 21 ciui. 15. Sup Gen. li. 12. ca. 33. In enchiri 68. 69. 71. Hiero. 1. cor. 3. & 2. contra. Ioui. Et lib. 18 sup Esa. Greg. 4. dialo. 39. Chryso. 1 Cor. 3.

ti sunt, postquã ex hac luce migrarunt, ut planè scripsit Apostolus: Illumque rectè intellexerũt patres, Ambrosius, Augustinus, Hieronymus, Gregorius, Chrysostomus, & alij: Nec modò patres, sed & uniuersalis ecclesia, quippè quæ, illis ex uerbis, cõstantissimè purgatoriũ statuit, & conclusit, in Concilio œcumenico, sub Eugenio quarto. *Purgatoriũ posthanc uitam, ex Apostolo.*

Sedet. ob eam igitur causam, q̃ CHRISTVS existit relucentia gloriæ, & character subsistentiæ Dei, portãs omnia uerbo suę potestatis: peracta purgatione peccatorum per sese, & ob id omni sua peregrinatione absoluta: tandem merito quidem, sedet, hoc est, requiescit: non solum quia ultrà non patitur uel affligitur, non laborat, nec fatigatur: sed quia fruitur plenitudine quietis, & tranquillitatis: ab ea die, qua in corpore glorificatus, ascendit in cœlum: *Ad dexteram maiestatis.* Vbi diuitiæ, potestas, & gloria. Nec quidem, in mediocribus, cõmunibusuè delitijs, & cornucopijs, omnibus suis membris: quandòquidẽ & illa, sedere habẽt (sicut suo loco Apostolus dicit) ad dexterã Dei: *Sed in excelsis.* Vt meritò, discrimen cognoscatur, membrorum & capitis: Et ille (ut par est) primas semper, & in omnibus teneat. *Tantò melior Angelis effectus,* A' quibus per passionem, fuerat paulò minus minoratus, *Quantò differentius, præ illis,* Non solum celsiorem locum, illustriorem glo *Sedere ĩ dextera Dei in excelsis.*

Ca. 2. Colo. 1. Heb. 2

L 2

riam,& honorẽ, Sed & *Nomen*, Longè præstantius, non modò ille accepit, sed *hæreditauit*. Nam licet, non obscura & Angeli, sortiti sint nomina, ut Principatus, Potestates, Virtutes, Dominationes: ea tamen non hæreditarunt, sed ad tempus dumtaxat acceperunt: quandoquidem completo ælectorum numero, omnes euacuandi sunt Principatus, & omnes Potestates: quemadmodum Apostolus docet. *1. Cor. 15.*

Angelorum nomina non obscura, Sed ad tempus accepta.

Cui enim Angelorũ, dictum est aliquando, Filius meus es tu? Et si, Angeli, non solum quia ministri Dei, sed & quia illius uerbi præcones, aliquando dicti sunt filij: quia tamen, non Angelos apprę hendit, sed Abrahæ semen appræhendit: eorum nulli dictum est, sicuti CHRISTO: quoniam eorum nulli dictum est, tam insigniter, tam singulariter: quoniam eorũ nulli, uti proprio, & naturali filio: Imò uti unigenito, unicè ac supra modum dilecto: *Ego hodie genui te.* Et si hic dies, à multis ex Sanctis, pro die exponitur æternitatis, quo uerbũ, nedum à patre processit, sed æterno decreto, hominem penes Deum assumpsit: & rectè: nihilominus, si Pauli interpretationi subscribitur, hic dies, pro die resurrectionis, interprętandus est: In quo die, uerè apparuit unigenitus Dei, in uirtute, secundũ spiritũ sanctitatis: Qui ante resurrectionem, uerè apparuerat filius hominis, in infirmitate, iuxta carnem assumptam. Tametsi, & illa dies, cum

Iob. 1.

Quo pacto accipiendum illud de christo: Ego hodie genui te.

Acto. 13

Roma. 1.

in ea(saltem secundum corpus)sit ad gloriam suam admissus,dies illi fuerit ęternitatis,cum dies illi fuerit,fęlicissimæ, & interminabilis uitæ: Quæ sicut tota est simul,ita & tota,& perenniter possidetur. Quod(si Seuerino consentias, totã essentiã æternitatis cõtinet.

Aternitas quid sit.

lib. 5. de consola.

Et rursum. Ego ero illi in patrem. Qui in diebus carnis suæ,illi fui in dominum (Ecce seruus meus,suscipiam eum,)Imò fui in uindicem: Quoniam illum uolui conteri in infirmitate.

2. Reg. 7. Esa. 42. 53.

Et ipse erit mihi in filium. Siquidem & post resurrectionem omnibus constitit: ꝙ possessionẽ Diuinę hęreditatis accepit. *Et cum iterùm introducit Primogenitum,in Orbem terræ*, Quod primò uerum fuit,in eius resurrectione à mortuis. Tunc enim Pater, (qui prius illũ,in mundũ inuhexerat,cum carni,opificio sui spiritus copulauerat,& tandem,ut à toto conspiceretur orbe,in crucẽ suffecerat,) filium rursum, in mundum induxit,quando in carne mortuũ, non solum mirificè excitauit, & gloria coronatum,celebrem in toto orbe cõstituit,sed & possessorem rerum omnium fecit.

Quõ pacto pater iterũ introducere dicitur primogenitũ in hunc mundum.

Psal. 8.

Secũdò uerum erit,in nouissimo die. Tũc quoꝗ nõ solũ,accepto regno,reuerteť CHRISTVS, sed & introducetur à Patre (conuocatis imò excitatis omnibus, à quatuor partibus mundi)cum regio apparatu: ut omnibus constet,ꝙ ille,qui prius missus est, ut iudicaretur,reuertitur omni cum potestate, iudex

Philip. 2.

uiuorum & mortuorũ, & omnis lingua confiteať, q Dominus IESVS, in gloria est Dei Patris: *Dicit*, psalmo. 96. *Et Adorent eum omnes Angeli eius.* Et si Angeli CHRISTVM semp suspiciunt, & si nunquàm nō adorant, & uenerantur, tūc tamen, cum surrexit à mortuis, eò adorauerunt illustrius, quò mundo redditus est, gloriosior ac triumphātior: nec amplius est minoratus ab eis, sed longè celsior factus est super eos. Et cū ueniet ad iudiciũ, eò uenerabūtur excellētius, quò nō solū illi, se corā toto mūdo psternent: sed, ppriis functionibus resignatis, eidē se nouo modo subijciēt.

Quomodo intelligitur Angelos adorare Christū, tum in eius resurrectione, tum in nouissimo die.

Heb. 2. 7.

Et ad Angelos, quidem dicit: Ille planè, *Qui*, Cū uult, *facit Angelos*, Hoc est, nuncios suos, *Spiritus*, Hoc est, mobiles, celeres, impellētes, efficaces: ut ubi uult, & quo modo uult spirent. Quippè qui spiritus est natura, omnibus mobilibus mobilior sapientia, attingit à fine, usque ad finem fortiter, potestate: & disponit cuncta suauiter, mira & occulta uirtute. *Et ministros suos, flammam ignis.* Quę sursum rapitur, lucet, & fouet: nimirum ministris eius congruens, qui ignis est zelotes: nihil ad se, non trahens, nihil non illustrans, nihil nō recreans. *Ad filium autem.* E regione ad Angelos: & quidē postq̃ resurrexit à mortuis. *Thronus tuus*, Qui nō paratur ministris: sed regibus, sed pontificibus: *Deus*, Nō Angele, sed Angelorum Domine: *in seculum seculi.* Quandòquidē tui regni, tuiq;

Psal. 103

Ioan. 3. Ioan. 4. Sap. 7.

Angeli cur similes flammæ ignis

Exod 4. & 20.

Psal. 44.

Luc. 1

sacerdotij, non erit finis. *Virga rectitudinis, uirga*
Psal. 118 *regni tui.* Nam iustus Dominus, & rectum iu
Psal. 44. dicium suum. *Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatē:*
Quippè qui (ut redemptio fieret à peccatis,
& iuxtà rigorem iustitiæ, satisfieret Deo) per
spiritum obtulisti temet, ī sacrificium crucis:
Heb. 10. ut iustitia tandem Dei, euaderemus in te. *Pro*
2. Cor. 5. *pterea unxit te Deus*: Quemadmodum oportuit
Luc. 24 CHRISTVM pati, ut intraret in gloriam
suam: ita oportuit eundem, amare iustitiam,
& odire iniquitatem (hoc est, spontè, uoluntariè, & propēsione cordis, imò & ardore charitatis, iustitiam, quā diximus exhibere, eoq; pacto, iniquitatem explodere) ut ungeretur rex, & sacerdos.

Quid opera uit Christū facere, ut ungeretur rex, & sacerdos.

Nam licet CHRISTO (Decreto & definitione Dei) etiam ante prēuisum Primi hominis lapsum, inesset gratia capitalis, & per hoc, unctus esset rex, & sacerdos (quippè qui, etiam non interueniente peccato, debuit ęlectorum gregi prospicere, illosq; non secus, ac suum mysticum corpus, Deo in templum augustissimum consecrare) nihilhominus, sicut subsequuto peccato, mysticum ęlectorū corpus, à capite est diuisū, & à fęlici illius moderatione, optimo iure, subtractū: ita & peccato, opera CHRISTI deleto, quemadmodū ceperunt ęlecti, eidem rursus adiungi, imò & locupletius (tum intercedente infinito merito CHRISTI, tum exundāte liberalissima be-

nedictione patris) ut capiti copulari: sic & CHRISTVS, eosdem cepit in regnum felicius reasummere, & unctionem suam, affluentius ad illos extendere. Ergo, non tã solito scripturę tropo, q̃ peruio, ac planissimo sensu, denuò dicetur iunctus, & ob id, opere (de quo diximus) tum rex, tum sacerdos, excellentissime consecratus: quippè qui, & electos, longè (post redemptionem) moderatur augustius, longèq; sanctificat locupletius, q̃ fecisset ante lapsum, sine redemptione: quemadmodum & ex precedentibus conijci potest.

Christus electos, post redemptionẽ, moderatur Augustius, quã moderat' esset, si op' nõ fuisset redemptione.

Deus tuus: licet Deus, Deus sit omniũ, maximè tamen, Deus est CHRISTI: & potissimum, post q̃ illum excitauit à mortuis: ut uerè cęlum ascendens, nõn immeritò dicat, Ascẽdo ad Deum meum, & Deum uestrum, *Ioan. 20.* *Olea exultationis.* Si externa unctio, exhilarat faciẽ, quanto magis interna, quę fit per spiritũ sanctũ, exhilarabit cor? *Pre participibus tuis.* Participãt qdẽ mẽbra CHRISTI, unctionẽ spũs CHRISTI: sed ut mẽbra, nõ ueluti caput: ut riuuli, nõ ueluti fons: secundũ mensurã, nõ sine mensura: cum aliquo peculiari dono, & non cum affluentia omnium gratiarum.

Et tu. De CHRISTO loquitur propheta: & CHRISTVM introducit Apostolus. *Domine*: in psalmo nomẽ est Tetragrãmaton, quo (ut patuit) donatus est CHRISTVS. *Psal. 101* *In initio*, Tẽporis: cum enim per te, facta sint secu-

Heb. 1 la, & rex unctus sis omnium seculorum: meritò in illorum initio, orsus es operari: *Terram fundasti.* Quia enim per te, & i te, omnia creata sunt: consequens est, ut per te, & in te, & terra, uti aliorum basis, & fundamentum (quod terrę conditio propria est, cum sit, ex sua natura, secundum se totam, immobilis, & centrū uniuersi) stabilita sit. *Et opera manuum tuarum, sunt cœli.* In quibus & potissimum, relucet opificiū tuum. Quare, cum Dauid, hoc loci, recenseat, quod Moses scripsit, in initio sui libri (In principio, creauit Deus, cęlū & terrā) idque non obscurè Paulus, tribuat CHRISTO: satis euidenter ostēditur, quod CHRISTVS, eodem Paulo attestante, dicit: In capite libri scriptum est, de me.

Christus fūdator orbis.

2. de cœlo

In capite libri scriptum est de me.

Heb. 10

Ipsi peribunt, non in substantia, sed motu, & influentia. Siquidem in extremo die, cum tempus, ultrà non fuerit, oportet deficiat cęli motus (nec enim aliud tempus definitur, quam motus primi mobilis, uel illius motus, passio inseparabilis) quare oportet, ut & deficiant, cęlorum influxus, cum & hi, sine motu esse non possint: quemadmodum, nec sine generatione, & corruptione, *Tu autem permanebis.* Nā IESVS CHRISTVS, heri & hodie: & nunc, & in seculum: *Et omnes, sicut uestimentum, ueterascent.* Et si cęli, uti uestimenta sunt, inferioris mundi, quibus nedum ornatur, sed fouetur: sunt & nihilòminus, ueluti uestimētū

Apoc. 10

4. Phy.

Heb. 13.

Cœli uti uestimentū inferioris mundi.

CHRISTI, pſertim poſtq̃ ſe recepit in eis: qbus & nobis, dum peregrinamur, obtegitur. Hĳ ueteraſcunt, cũ illũ appropinquant terminũ, quo hñt renouari: ut illis in meliorem ſortem reductis, hic mũdus, nouo modo tegatur ab eis: & CHRISTVS (etſi intrà illos receptus) ęlectorum oculis, non occultetur: ſed in illis, non ſecus, ac Sol clariſsimus, ab omnibus conſpiciatur. *Et uelut amictum mutabis eos*: Propterea q̧ illis mutatis, & pręclarioribus redditis, nouo quodam pacto, illis te ornabis, & ueſties. *Et mutabuntur*: Verè realiterq̧, à ſtatu, & imperfectione, in quibus nũc ſunt. *Tu autem, idem ipſe es*: Quod et ſi, eſt proprĳſsimũ Deo, cõmunicatur tamen, in patria, omnibus beatis: & maximè beatorum beato CHRISTO IESV. *Et anni tui, non deficient.* Quippè qui regnabis in ęternum, & ultrà. &c.

Eſſe, idem, ipſe. & ſi eſt ppriũ Deo, communicatur tamen homini xp̃o, & omnibus eius mẽbris.

Poteſt, & de facili, eam in ſententiam, euãgelium Ioannis adduci: Si animaduertimus, q̧, Verbũ hebręis (quibus diſſentaneum nõ eſt, euangeliſtam, conformiter loqui) non rarò, rem grauem, arcanum negocium, & ſacramentis refertum, ſolet exprimere. Tranſeamus uſque Bethleẽ, & uideamus hoc uerbũ: quod fecit Dominus, & oſtendit nobis. *Luc.2* Porrò ad me dictum eſt, uerbum abſconditum. *Iob, 4.* Gloria Dei eſt, celare uerbum. *Prouer.25* Et apud Danielem prophetam, myſteriũ ſomnĳ Nabucdonoſor, de CHRISTI regno, & quattuor *Cap.2*

Inſignis locus Euangeliſtæ cap.1

Monarchijs; in simulacro statuę: & lapide, sine manibus absciso, de monte: uerbum (in sua lingua) appellatur, non semel. Idem & in pluribus prophetarum oraculis: & alijs scripturę locis.

Quam ob rem, & absq; præiudicio ueritatis, & iactura catholicæ fidei, & sine extenuatione, tam profundi exordij, huius sacrosancti euangelij: imò cum horum omnium (ni fallor) non mediocri fruge: sub uerbi uoce, non solum intelligi potest, Dei Filius, in natura diuina, sed ēt in humana: Et ob id, potest & hic locus, de Verbo, post decretum assumptionis nostræ, non obscurè interpretari: Et per hoc de Verbo apud Deum, iam humanitati coniuncto (non quidem iuxtà conditionem passibilem, quæ, ut patuit, presupponit permissionem culpæ: sed impasibilē, quæ sui gratia, est intenta, & ad quam passibilis est ordinata) conformiter ad superiora, exponi. Qua de re, nihil erit incommodi, cum non lōgè post, hoc de uerbo, subiungit: Quod factū est caro: Quādoquidem, dictu aliud est, Verbum factum hominem, & aliud, passibilem hominem: quod uerè est, Verbum factum esse carnem. Et productio quidem rerum, ascripta est, Verbo hominē facto: Sed restitutio, Verbo carnem induto. Consonat, & uerbū ita sumere, Ioannis proprio instituto, qđ erat, euangelium texere: quippè qui à prima illius

Verbū, quo pacto audiēdum cum dicitur: In pricipio erat Verbum.

Verbum factum est caro, quomodo intelligitur.

origine, iustum fuerat exordiri: Et per hoc, nō nisi, á pręmisso decreto(qđ planè uerè initium est) enarrationem auspicari. Incipit ergo, & dicit.

In principio, proculdubio, temporis. De quo, & Moses: In principio, creauit Deus, cœlum & terram. Gene.1 *Erat*, Non initium sumpsit. Vt cōstet, q̄ omne tempus præcesit. *Verbum*, Non externè prolatum: sed diuina mente conceptum, & genitum. Ergo antè omne tēpus, illa erat loquutio, ille arcanus, ac recōditus sermo: qui(sine cōtrouersia)Dei unigenitus est. Erat(inquā)non modò æqualis Patri, in natura Diuina: sed & minor Patre, in natura humana. Et per hoc, erat non solū prodiens, ex fœcundissima memoria Patris: sed &(suo modo)ex diuino, assumendæ humanitatis, decreto. Ergo uerè, in principio, erat uerbum: hoc est, res arcana, & suaptè natura, nō simplici sacramento referta. Quandoquidem, si arcana est generatio uerbi, si nemo est, qui illam effari sufficiat: Planè quidem, res erit longè latentior, longè sacramentis exuberantior: arcanis, humanæ assumptionis, adiūctis. Ergo uerbū, hoc loci, non solū, nomē est Filij Dei, sed & CHRISTI IESV: quoniam nomen est uerbi, sub Dei decreto: de induendo homine, sumpti.

Verbū erat in principio, nō modò æqualis Patri, sed et minor patre.

Verbum in pricipio Euāgelij Ioannis, nomen est Christi Iesu.

Et Verbum, hoc modo, acceptum: *Erat*, priusquàm aliquid fieret, *Apud Deum*. Non solū, quia

arcanum erat, ſoli Deo repoſitum, et nulla exiſtente creatura, nemini reuelatum: ſed quia, unicè Deo acceptum. Imò, ut in quo erat illi, per omnia beneplacitum: & de omnibus, pro illius uoluntate diſpoſitum. Tantùm ſiqdem, nactum erat, diuini fauoris (quod, eſſe apud Deum, eleganti tropo, ſignificat) ut non ſolũ, illius uoluntati, Deus libenter annueret: ſed & omnia prorſus, illius libertati committeret: imò & ſe totum, in illum, miro modo trãsfunderet. Vnde & ſubdit. *Et Deus erat uerbum.* Non eſt (ut creditur) loquutio indirecta, ſed emphatica: Eaq; denotatur perſpicuè, Verbum, de quo loquimur, in principio, eouſque fuiſſe proximum Deo, eouſq; apud illũ, gratum & charum: ut Deus ſe totum, illi commiſerit: Imò & ſe totum, in illud, ineffabili modo tranſtulerit. Ergo ſummaria eſt explicatio, mox præacceptę particulæ: ut perſpiciatur apertius, Verbum hoc, à Deo tam impenſè dilectum, illiq; tam proximũ fuiſſe cordi: ut ſuo ardori, non putauerit ſatisfactum, niſi in illud uideret ſeſe, quodam pacto transfuſum.

Eſſe. apud Deum, quid eleganter ſignificet.

Deus erat Verbum, nõ eſt loquutio indirecta.

Nam licet CHRISTVS, ſola hypoſtaſi uerbi ſubſiſtat: licet illius pſona, tm̃ pſona ſit, unigeniti Dei: nihilominus et in eo, non ſolũ Diuinitatis plenitudo, habitat corporalr: ſed & congeſti ſunt, omnes theſauri, ſapientiæ, & ſcientiæ Dei: imò & cornucopiæ cuiusuo-

in Chriſto tota plenitudo Deitatis.

lucis perfectionis, gratiæ, & potestatis. In eo, non modò, operatur Pater, sed manet: Et non relinquit eum solum. Non modò requiescit Spiritus sanctus, sed requiescit, sine omni mensura: cuius &c. est augustissimum templum. Non modò Trinitatis tota, domiciliũ statuit, sed tam mirificè fulget: ut & Baptismus exhibitus, in nomine CHRISTI, eiusdem habeatur formę, cum exhibito in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.

Cur baptismus in nomine Christi. collatus eiusdem habeatur formæ cum collato in nomine patris, & filij, & spiritus sancti.

Hoc, Verbum tam eximium, totq; sacramentis scatens, *erat*, Nõ modò in ortu Abrami, sed, *in principio.* Mundi: ergò & sine quouis merito nostro, *Apud Deum,* Haud secus ac res nobis, unicè charæ, semper sunt apud nos, nec patimur ꝙ diuertat ab oculis, quod semper hęret in corde. *Omnia,* tum corporalia, tum spiritualia, *per ipsum,* ut Authorem, Conditorem, Opificem, *facta sunt,* Ex nihilo quidem, sed miro artificio ædita, ac disposita (siquidẽ ars, factibilium recta ratio est, *Et sine ipso,* moderante ac substinente, *factum est nihil, quod factum est.* Nam nisi suæ potestatis uerbo, seruaret, ageretque, quæ per ipsum facta sunt, omnia reuerterentur in nihilum.

Facta, quia miro artificio condita.

In ipso, Verbo, in ipso CHRISTO IESV, *Vita erat.* Planè quæ uita est absolutè, hoc est, in qua, nulla imago est mortis, uita indeficiẽs, uita beata. Erat, inquã, in ipso, uelut in fonte, è quo in omnes, qui ad illam per gratiam,

Vita absolutè quæ sit.

sunt accersiti, diffunditur. *Et uita erat lux.* Nisi
esset lux, uita beata, non attestaretur Prophe-
Psal. 35 ta: in Dei lumine, uisuros nos lumen. Et nisi
insigniter, lux esset in CHRISTO, non re-
Matt. 17. fulsisset (quando sua in gloria, se ostendit apo
stolis) facies eius ut Sol: nec uestimenta ni-
tuissent, ut lux. Præter id, q sicut est Sol iu-
Malac. 4. stitiæ, & Lucifer gratiȩ: ita & Splēdor est glo
2. Pet. 1 Heb. 1 riȩ, *hominum.* Et maximè ȩlectorum. Quan
dòquidem et si, ad conuiuiū æternȩ fœlicita-
tis, omnes uocantur: soli tamen ȩlecti, peren-
niter introducuntur. Qui sicut sunt, uasa glo
Rom. 9 Dan 12 riȩ: ita ex CHRISTI luce, ut stellȩ, in per-
Cap. 21 petuas, fulgebūt ȩternitates. Vndè & in Apo
calipsi: lucerna cȩlestis ciuitatis, est Agnus.

Vita quæ est in Christo lux est hominū & maximè electorū

Et lux in tenebris lucet. Sicut lux materialis So
Mat. 6. lis, extendirur ad bonos, & malos: et Sol iu-
Io. 3. et. 8 stitiæ CHRISTVS, illuminat uniuersum:
Ephes. 4 ita & æterna uita, omnibus est exposita: sed:
[illegible].&.6 *Et tenebræ,* Infideles scilicet, de quibus Aposto
lus. Fuistis aliquādo tenebræ. Et omnes im
pij: qui tenebris, obscuratum habent intelle
ctum. Et denique, qui sunt (quo uolueris pa
[illegible].Cor. 4. cto) membra sathanȩ: qui tenebrarū est prin
ceps, eorumq; mētes excæcat, ne fulgeat eis il
luminatio euangelij, gloriæ CHRISTI, *non
apprahenderunt eam.* Quippè qui, tenebras præ-
ferentes luci, non iniuria, dimittuntur in eis: ut
in tenebris ambulantes, & per hoc, tenebrarū
[illegible]b. 10 operibus insistentes: ad terram tandèm tra-

Eterna uita omnibus est exposita.

hantur tenebrosam, et opertã mortis caligine.

Et quanquã, hæc uerisſima ſunt: magis tamen (ni fallor) mentem accedimus Euangeliſtæ, ſi exponitur, de uita gratiæ, quam (ut fecimus) de uita gloriæ. Et licet non ſint, è regione diuerſæ: ſed hæc ſit, non ſecus ac primitiæ, & pignus illius: et bibentes, ex aqua gratiæ, non modo, non ſitiunt, aquam mundi, ſed & ſcaturit in eis, fons aquæ, ſalientis in uitam æternam: Ad hanc tamen, Euangeliſta tendit. Idq; non tantum, ut CHRISTVM, ſtatuat authorem gratię, quemadmodum & ſtatuit, authorem naturę: ſed ut & iter paret, ad aſſumptionem carnis, & deſcendat ad renouationem (ut ſic dixerim) euangelij.

De qua uita uerè intelligat euangeliſta.

Ioan. 4

Chriſtus nõ mõ author naturæ, ſed gratiæ.

Renouatio quodammodo euangelij

Nã licet, euãgeliũ originẽ trahat, ex decreto (ut diximus) aſſũptionis, humanitatis glorioſæ: quo nobis, nihil fœlicius, nihil iocundius, enunciari potuit (præſertim, cum & ad eandem, glorię magnitudinem, euehẽdus eſſet, ęlectus hominum cętus: ut haberet Dei unigenitus, cohęredes, & cõformes imaginis, in claritate ſua) nihilhominus, quia per peccatum, non modo, ab illa fœlicitate, decidimus: ſed extremæ damnationi, facti ſumus obnoxij: denuo factum eſt, ut (CHRISTO, non modo interueniente, ſed exſtimulante: ac paterna uiſcera, in nos, ſui ob gratiam, commouente) ex diuina, tum ſapientia, tum bonitate, prouideretur remediũ: quo reuocaremur

Rom. 8

in gratiam,& per illam reaſſummeremur ad
Ioan. 17. gloriam.Idq;, non niſi per CHRISTVM:
Heb. 1. in quo, unicè eſt,uita gratię,& ſplendor ęter
næ gloriæ.

Ergo decernente Patre, illo in magno, ac ſuperuenerando,totius Trinitatis conſilio,ut tempore definito,ſuus unigenitus,carnem in dueret,& in ſe, non ſolùm ęrumnas:ſed errata noſtra reciperet:ut illa,fęliciſsimo crucis ſacrificio expiaret, ac eo pacto, ad eandem nos uitam,uberius,excellētiuſq; reduceret: haud abſurdè,Euāgelium dicitur renouatum, imò & locupletius reſtitutum. Igitur uita gratiæ,à principio erat,in CHRISTO: quoniā ex decreto Patris, nemini erat concedenda, *Non mō euāgelium renouatū,ſed locupletius reſtitutum.*
Pſal.132. niſi per eum. Vt hoc pacto,à capite dimanaret ad membra: & non ſecus,ac unguentum Aaronis,uſq; in oram ueſtimenti. Hæc uita, erat lux hominum: eò q ſola gratia CHRISTI,illuſtres euadimus apud Deum:& præſertim ęlecti, quibus non impartitur,ad tempus,ſed abſolutè, Et lucet in tenebris:quoniā & reprobis gratia prędicatur,cum prędicetur
Acto.20. omnibus euangelium:quod uerbum eſt gratiæ.Sed tenebræ,non appræhenderunt: quoniam ſi quando, opertum eſt euangelium,in his,qui pereūt,opertū eſt:ut Apoſtolus dicit.
2.Cor. 4. *Fuit homo*, Conditione naturæ,ſed maior homine,ſpiritu,& officio: *miſſus*, Nō ex ſe,ueni re præſumens, *à Deo*: Sicut in prophetis pro-

miserat. Ecce mitto, Angelum meum: qui preparabit uiam, ante faciem tuam. Vox clamantis in deserto: Paratæ uiam Domini. *Cui nomen*, Non casu, sed Dei ordinatione, ac Angeli uaticinio, *erat Ioannes*. Nec inopportunè: cum non modò, fuerit donatus gratia, sed spiritu sancto repletus: etiam ab utero matris. *Hic uenit*, ante ortum CHRISTI, nõ secus ac aurora, ante ortum solis, *in testimonium*, Vtpote testis, omni exceptione maior: *ut testimonium perhiberet*, Tum uerbo: Qui post me uenit, ante me factus est: tum digito: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit, peccata mũdi, *de luce*, Gratiæ: qua non modò lucebat, sed ardebat. *Vt*, præstando opere, quod testabatur uerbo, *omnes*, quantùm fuerat, ex merito testimonij: uel saltem, ad uitam præordinati, *crederent*, ac se luci cõmitterent, *per illum*, testantem, ac eo pacto, plantantem, & rigantẽ, ut Paulus, & Apollo. *Non erat ille lux*, Gratiæ, de qua sermo. Non erat ille CHRISTVS: imò nec, sua assertione, dignus, ut solueret calciamentum CHRISTI. Non erat sponsus, sed amicus sponsi: & unicè gaudens ad uocem eius. Non erat ergo lux, sed erat tanta luce perfusus: ut non modò posset, constanter attestari, de luce, sed splendore lucis, ab hominibus haberi, ut lux: ut hoc pacto, preparati splendore Ioannis, non caligarent, ad fulgorem CHRISTI. Ergo non uenit, ut lux absolutè, *sed*, uenit, *ut testimonium*

Malac. 3. Mat. 11. Mar. 1. Esa. 40. Mat. 3. Luc. 1.

Ministeriũ Ioannis quale.

Ioan. 1. Ioan 5. Actor. 13. 1. Cor. 1. Ioan 1. & 3.

Ioannes mira luce perfusus.

perhiberet, de luce, Quæ eſt CHRISTVS: docens ac ſuadens, ꝙ de plenitudine huius lucis,
Ioan.1. omnes accepimus:& gratiã pro gratia. Quãdoquidem lex per Moſen data eſt: ſed gratia & ueritas, per IESVM CHRISTVM, facta ac omnibus expoſita eſt.

Erat, CHRISTVS *lux*, gratię, *uera*, quia cõſtans, indubia, indeficiens: *quæ*, nõ eorum merito, ſed ſua liberalitate, *illuminat*, profundendo, ac impartiendo ſeſe, *omnem hominem*: Nam *Lux uera in Chriſto.*
Gal.3. in CHRISTO IESV, non eſt Iudeus, nec Græcus: nõ Barbarus, nec Scytha præſertim,
Ioan. 6. ſi ſit illi, à Patre donatus, & in membrum illius, aſcriptus, *uenientem, in hunc mundum*, Corporeum & carnalẽ. Siquidem CHRISTO donati, & ſi quo ad originem carnis, non ſolùm ſunt, hoc in mundo, ſed & ſunt, hoc de mundo, & propterea ex hac parte, in hunc mun-
Ioan. 3. & 15. dum, non ueniunt: Quo tamen ad regenerationem ex ſpiritu, non ſolùm de hoc mundo, non ſunt, ſed CHRISTI membra facti, ſunt de hoc mundo aſſumpti: Imò & longè, ſuprà hunc mundũ euhecti: ut hac ex parte, ucrè in hunc mundum, deſcendere poſsint. Non quidem ut maneant, aut delicientur in eo, ſed *Chriſti membra facti sũt hoc de mundo aſſumpti: imò et ſuprà hunc mũdũ euhecti.*
1. Petr. 2. 2. Cor. 10 ut peregrinentur per eum: Imò & militent aduerſus eum. Vt tandem, non ſimplici temptatione probati, & illuſtres, triumphis pluribus redditi, in illã ſe recipiãt Patriã: in qua, ci-
Epheſ. 2. ues ſunt aſcripti ſanctorũ, & domeſtici Dei.

In mundo, Non,in hoc mundo,Nam de uniuerſo loquitur, *erat*, proculdubio,à principio. Quod quidem uerum eſt, non ſolùm de uniuerſo archetypo:ſed &,in ſua naturali diſpoſitione,poſito. Nam cum intuitus Dei, non remoretur diſtantia temporis,ſicut nec impeditur diſtantia loci:neceſſe eſt fateamur,ꝙ nō modò orbis uniuerſus, qui in initio tēporis, creatus eſt, ſed & quicquid, in illo futurum erat,uſq; in finem,præſens in ſeſe, ab æterno exſtiterit Deo:& ob id, & præſens unigenito eius,CHRISTO IESV. Erat ergo CHRISTVS, in uniuerſo,in initio:nō modò ut opifex, moderator, & ſubſtinens: ſed & ut eius quodāmodo pars:tam & ſi eximia, reliquūq; ſuprà modum,perficiens,ornans, & illuſtrās. Nam cum CHRISTVS,naturam noſtram includat,eamq; creatorum complectatur latitudo:haud dubium, ꝙ extrà amplitudinem uniuerſi,ipſe relegari non poteſt.

Christus quo pacto erat in principio, in uniuerſo.

Et mundus, uniuerſalis(ut diximus)ꝑ *ipſum,* in principio temporis, *factus eſt*: Siquidē omnia ꝑ Ipſum facta ſunt. *Et mundus ipſum non cognouit.* Sicut tota Ciuitas,aliquid feciſſe dicitur,cum præcipui fecerunt ex ea:ita & orbis uniuerſus, dicitur non cognouiſſe CHRISTVM, quia precipuæ eius partes, Lucifer(inꝗ̄)& Prothoplaſtes, non cognouerunt eum. Non ꝙ illum ab initio(ſaltem lumine fidei, aut reuelationis particularis)ut opificem, dominū

Quomō Lucifer,et Prothoplaſtes à principio co-

& bonorum omnium pelagus,non cognoue-
rint:sed quia propria iniquitate subuersi,ocu *gnouerit uel non cognoue rint Christũ*
los diuerterunt à luce:& non secus, ac si, non
cognouissent,illum ut dominũ, & totius gra-
tiæ,ac fęlicitatis authorem,non modò non ap
probarunt, sed impijssimè contempserunt.
Quod in scripturis,tropo non insolito, est nõ
Math.25. cognoscere. Et quidẽ de Lucifero,res est per
spicua,cum nõ solum,præsumpserit per sese,
Esai.14. in cœlum conscendere: sed CHRISTVM
Ioan.8. occidere,soliùm eius inuadere, & se illi(ni fal-
lor)persimilem constituere. De Prothopla-
ste uerò,etiam res satis est constans: Cum nõ
solùm, plus æquo sapere affectauerit, sed &
Roma.12. non secus ac Deus, bonum & malum agno-
Gene 3. scere,& rapinam,per hoc, Diuinæ sapientiæ
1. cor.1. facere (quæ est propria CHRISTO)ausu
plusq; execrando,contenderit.
Math.15. *In propria uenit.* Quippè qui assumpta carne, *Christus ad indeos misꝰ sus.*
missus est ad Iudeos,qui non solùm illius dice
Exo.19. bantur populus,sed regnum, & peculiũ. Ex
Roma. 9. quibus ut propria ex progenie, Patribusq;,
ęlegit iuxtà carnem descendere,ac illos, non
secus ac dilectam prosapiam,titulis non pau-
cis insignire. *Et sui eum non receperunt:* Fide,& de
uotione. Nam nec fratres eius credebant in
Luc. 4. eum: Et conciues uoluerunt illum præcipita-
re de monte. *Quot quot autem receperunt eum*, Nõ
modò ex Iudeis,qui fuerunt admodum pau-
Roma.11. ci,& uelut reliquiæ, sed ex gentibus,quæ fue-

runt innumeræ, & ex omni natione, *dedit eis potestatem, ut filij Dei fierent.* Siquidem per peccatum, non modò, seclusi fuimus, ab hæreditate Dei: non modò á munere cecidimus adoptionis: sed eòusq; adoptioni, sumus facti inhabiles, q nisi recipiēdo CHRISTVM, Dei unigenitum naturalem, denuò adoptari, non possumus.

Per peccatū inhabiles euasimus adoptionis.

His qui credunt in nomine eius. Explicat quid sit, recipere CHRISTVM, & per hoc, quid consequi potestatē, ut ad munus, redeamus adoptionis: Et dicit, quòd credere est in CHRISTVM, hoc est, credendo, spe, dilectione, imitatione, tendere in eum: Imò est, prorsus deuouere sese, nomini eius. Quod est, non solū, in omnibus, ac per omnia, se CHRISTO cōmittere: sed illius nomini unice militare. Et licet, non parum, sed multum sit, credentes, hunc in modum, in CHRISTVM, idoneos reddi, ut adoptentur à Deo: Siquis tamen attendat, cęlestis liberalitatem Patris, & ardorē CHRISTI, erga homines: dubitare non poterit, q sicut credentes in eum, etiam in præsenti (saltem in primitijs) uita potiuntur æterna: ita & in præsenti, non mediocriter, euadāt ipsius adoptionis participes: Paulo asserente, q filij Dei, sumus per fidem, & Euangelista clamante, Nunc filij Dei sumus, sed non dum apparet, quod erimus.

Credere in Christū quid importet.

1. Ioan. 3.

Gal. 3.

1. ca. 3.

Origo filiorū Dei nō est ex sanguinibus.

Qui, filij Dei, *non*, ortū habent, *ex sanguinibus*,

Vt plurimùm, orti ſunt, inanium Deorum fi lij, apud Gentes: Et Gigantes, uiri potentes, & famoſi, ante Diluuium. Siquidem (ſi non fallor) per filios ex ſanguinibus natos, intelligit natos ex fornicatione. Nó ſolùm, quia ſan
Pſal. 50. guines, in ſcripturis, peccata ſignificant (Libera me de ſanguinib⁹ Deus, Deus ſalutis meæ) Non ſolùm, quia non ex uno ſanguine, ut legiptimi filij, ſed ex pluribus generantur ſan
1. cor. 6. guinibus, ſicut facilè conſtat: (Propterea ꝙ etſi, qui adhæret ſcorto, quodam pacto, & (ut loquuntur) ſecundum quid, unum corpus, cũ ſcorto efficitur, & per hoc, una caro & ſanguis: ſimpliciter tamen, & abſolutè, duo cenſenda ſunt corpora, & ob id, duæ carnes, et ſan guines: Quandòquidem actu fornicario conſumato, remanent ab inuicem liberi, ut alterius corpus, non ſit alterius poteſtatis, ſicut accidit in legiptimo matrimonio): Sed quia (ut cõmuni lege contingit) naſcuntur præter for nicantium uoluntates, quippè qui cõmiſcentur, non ad procreandam prolẽ, ſed ad explen dam libidinem. Imò ſi de prole timetur, non *Finis cõmuniter, fornicantium.* modò ęgreferunt, ſed aborſum, non rarò pro curant. Ergo non immeritò, ſiqui oriuntur filij, ex ſanguinibus oriri perhibentur: ut qui non ex intentione parentum, ſed ex ſola ui ſanguinum, procreantur.

Neq; ex uoluntate carnis, neq; ex uoluntate uiri, Perſpicue loquitur de filijs, ex intentione geni-

tis. Et licet, per carnem, possimus intelligere coniugem, quæ os, & caro dicitur, de osse, & carne mariti: & ita interpretari hanc partē, de filijs natis, ex legiptimo matrimonio: (Quandoquidem copulantur homines, & præsertim fideles, qui illud uti sacramentum habent, uinculo matrimonij, ad procreandū filios Deo) excipientes hoc ex loco, ꝙ non nascuntur filij Dei, ex sola uoluntate parentum (cum & nati ex religiosa, patris & matris intentione, nonnunquam inter filios ascribantur Sathanæ) sed opus esse, ut nascantur ex Deo, ut in mediatè subijciet: Nihilominus, fortè melius est tropum agnoscere. Et per uoluntatem carnis, carnalem intentionem accipere: qua scilicet, filios intendunt generare, ut carni deseruiāt: puta ut suarum opum, ac deliciarum, relinquant hæredes: in quibus & ipsi, quodam pacto, seruentur (Quales, cōmuni cursu, sunt intentiones, Nobilium, Magnatum, & Principum huius seculi: Quorum filij, tam etsi magnipenduntur, ab hoc mundo, non rarò tamen paruipenduntur à Deo: qui ignobilia & contemptibilia ęligit, ut Apostolus dicit) Per uoluntatem autem uiri, intentionem pariter intelligemus uirilem: qua filios quidem, parentes procreare nituntur, ut nati uiriliter uiuant, uirtutibus uacent, & Deo, ut par est, militent, & inseruiant. Et licet, nec hi (si aliud non accedat) filij Dei sint, de quibus est ser-

Gene. 2

Non nascuntur filij Dei ex sola uoluntate parētū.

1. Cor. 1.

mo, minus tamen, à moribus, filiorum Dei se cedent, si iuxtà parentum intentionem, uitã studuerint instituere.

Sed ex Deo, nati sunt. Nõ quidem ut res insen satæ (Nam & ipse Pater est pluuię) Nec ut reprobi, & perditionis filij (Nonne ipse est pa ter tuus, popule stulte, & insipiens?) Sed sicut ælecti. Qui non modò, sunt ex Deo, ex inten tione, sed ex definitione, ac prædestinatione: Sunt ex Deo, quia regeniti, per spiritũ eius, per gratificam gratiam per uerbum euange lij: Sunt ex Deo, quia adoptati per eum, in charissimos filios: imò inserti, ut mẽbra, unigenito naturali, ut non modò, sint cũ illo hæredes, paternæ fęlicitatis, sed ut & ipsi, quodã pacto, participes sint, naturalis filiationis Dei in eius unico, ac naturalissimo filio, CHRISTO IESV. Sed latius, de hoc in præcedentibus.

Iob. 38. Deu. 32 Ioan. 3.

Quò filij Dei nascuntur ex Deo.

Et Verbum, homo impassibilis definitum, *caro*, hoc est, homo passibilis, diuina dispensatione, oportuno in tempore, *factum est*, Vt nõ modò temptari, sed pati, & mori posset, pro nobis: *& habitauit*, hanc ęrumnarum uallem, annis triginta tribus, diuersatus, *inter nos*? per indè ac unus ex nobis: imò & inferior nobis: quippè qui nobis uenerat ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis. (*Cuius gloriam uidimus, quasi unigeniti à Patre*) hæc sunt includenda parenthesi: Et monemur ex

Mat. 10.

Verè diuina dispensatione factum ut

homo assumeretur passibilis. cis, uerè diuina dispensatione, esse factum, ut homo assumeretur passibilis. Nam cũ Verbum sit splendor gloriæ, & anima ab illo assumpta, ab instanti suæ creationis, semper uiderit faciem Patris: optimo quidem iure, consequens erat, ut & ad corpus, gloria redundaret, & sic, illud impassibile, redderet. Vndè & in transfiguratione CHRISTI (cuius & hic meminit euangelista) cum ita resplẽduit, ut uerè apparuerit, Vnigenitus Dei, permissum est, ut ad tempus, gloria animæ, extenderetur ad corpus: sicut in resurrectione, datum est, ut illud, gloriosum redderet, absolutè. *Heb. 1.* *Matt. 17.*

Plenum gratiæ, & ueritatis. Licet Verbum, homini sit unitum passibili: in eò tamẽ omnes, tum gratiæ, tum ueritatis, thesauri, plusquã locupletissimè, sunt congesti, ut diuites euadamus, in eo. Et quod gratiam attinet, Si sermo sit, de gratifica gratia, constat: ꝙ non solũ hominem assumptum repleuit, sed exundauit, ut ubertim ad membra descenderet: Si de gratuito beneficio: nulli dubium, ꝙ nõ modò pertransijt benefaciendo, & sanando omnes, quos, oppresserat Sathanas: sed & uitam, & mortem, & quicquid erat, nostris exponebat commodis & prouentibus: Si de gratioso sermone: palàm ꝙ non tãtùm, diffusa erat gratia in labijs suis, sed tanta copia, & suauitate: ut nunquàm, eo pacto, loquutus sit homo, Quod autem ad ueritatem pertinet: Liquet

Quid plenitudo gratiæ. *Ioan. 1.* *Acto. 10.* *Psal. 44.* *Ioan. 7.* *Quid plenitudo ueritatis.*

ꝙ si loquimur, de ueritate uitæ, expers fuit, omnis hypocrisis, fuci, & falsitatis: Si de ueritate doctrinæ, Nulla cōstantior, nulla candidior, nulla cōsonantior: Si de ueritate pro
2. Cor. 1. missionis, In his, quæ promisit (ut Paulinis utar) est quidem, non inuenitur, & non: sed solùm inuenitur est: (Pręter id, ꝙ ipsum, in mūdum uenisse, & nostram salutem, operatum esse: sine dubio, diuinarum promissionū, adimpletio est.)

Obmittam hoc in loco, Verba Salomonis expendere, ex Prouerbiorum octauo, tum quia hanc in sententiam sunt satis perspicua, tum quia præmissa uidentur sufficere. Solum admoneo, ꝙ etsi, quæ de uerbi acceptione, ex scripturis produximus, constantissima sunt: Theologis tamen usus uerbi, pro perso na duntaxat in natura Diuina, solūmodo est. Vsus uerbi apud Theologos. Quos cum in præcedentibus simus imitati, in sequentibus quoque, non discedemus ab eis &c.

Digressio. Quod Prædestinatio, liberum in Prædestinatis non tollit arbitrium, sed souet & promouet. Item. Quid ex scripturis sentiendum uidetur de reprobis: Cum illarum difficultatum resolutione, quę non solum multos perturbant sed cruciant.

Quanquam hic locus ad hæc fortè nó cogit, ut morem tamen geram petentibus, dicā de duobus, quæ non raro plurimos uexant,

An prædestinatio tollat arbitrij libertatem.

Alterum est arcanũ de Reprobis: Reliquũ, libertas arbitrij in Prædestinatis. Et ab hoc exorsus (quod non paucis ita censetur obscurum, ut palàm fateantur, illud ab hominibus capi nõ posse, remque pari passu procedere, cum mysterio Trinitatis & Incarnationis: & tamen (ni fallor) negocium non est tam difficile ut ad quietem usque, resolui non possit.) Annitar paucis, sed clarissimis, rem expedire. *Caite. in epistolã ad Rom.*

Igitur cum Prædestinatio, iuxtà beneplacitum Dei, nequeat (ut præmissum est) irritari: necessarium esse uidetur, ut alterum consequatur: Aut scilicet, quòd prædestinatus quantumuis debaccetur, & per uiciorum abrupta præcipet, salutem nihilominus assequatur: quod aures fideles abhorrent: Aut ꝙ uelit nolit, recta, iuxtà Dei beneplacitum gradiatur: quod arbitrŋ libertatẽ excludit. Et quoniam hoc Dilemma potissimum mentem excruciat, præstat utrunque membrũ resoluere.

Examinatur primum mẽbrum dilemmatis.

In Primo igitur attendendum quòd & si Deus optimus maximus, sinit aliquãdo, iuxtà sui consilŋ altitudinem, quos ælegit per flagitiorum præcipitia ruere, ut Latronem, Paulum, Peccatricem: eos tamen, oportuno tempore retrahit, & ad semitã ueritatis deducit: Vt tandem, non nisi iustificati saluẽtur. Et licet modò in Dei uocatione, immorãdum nõ sit: Ex præmissis tamen, admonere non tran- *Rom. 8.*

ſeo, illam fore talis efficaciæ; Vt cum ſuauitate, ęlectorum corda conuertat: mollificando, mulcendo, perſuadendo: Vt tã etſi, ſoli Deo, conuerſionis noſtræ, ſit honor & gloria, qui uelle tribuit & perficere: id tamen non fit nobis inuitis, ſed ſpontaneis. Quoniam fit nobis Spiritu ſancto afflatis: & arcana illius uirtute impulſis, attractis ac perſuaſis. Quę quidem, non ſolùm uoluntati, aut libertati noſtrę nullo pacto præiudicant: ſed illam fouent, eu heunt, & perficiunt.

Philip. 2.

Conuerſio noſtra nõ fit nobis inuitis, ſed ſpõtaneis

Nec ſoluuntur ea propter habenæ, hominibus ſtultis, obſtrepentibus ac temerè inculcantibus: Si ſum prędeſtinatus, ſaluabor: Propterea, quòd & ſi, modò per obſcœna progredior, Deus tamen oportuno tempore reuocabit me: Quandoquidem hæc, non ælectorum ſunt uoces, ſed perditorum: non filiorũ Dei, ſed Sathanę: in quibus nullus timor Domini eſt. Nam licet ælecti labantur, & grauiter in Deum aliquandò committant, non tamen ſine timore perpetrant mala: non lætantur cum malè fecerint, nec exultant in rebus iniquis: Sed bonis ſtudentes operibus, per ea nunquàm non ſatagunt, ſuam ſibi certam ęlectionem reddere.

Lapſus Aelectorum qualis.

Eccleſiaſtici. 8.
Prouer. 2.

Quod ſi quando, inſcrutabili contingit iudicio Dei, ęlectorum quempiam, has in temeritates prorumpere: non puto niſi conſciẽtia reclamãte contingere. Quippè ſuper quos

ſignatum nedum eſt lumen uultus Diuini, *Pſal. 4*
urgens ſemper ad bonum:ſed & adoptio,mo
do quodam impræſſa, nunquàm ueſtigium
non referens,religionis & pietatis. Et quam
quàm ælecti non ſemper ſtimulis præfatis au
ſcultent:diſsimulare tamen non poſſunt,ſe il
los frequenter audire. Inter quos ſunt:Deũ *Eccleſiaſtici ulti.*
time,& mandata eius obſerua:Declina à ma- *Pſal. 30.*
lo & fac bonum,quoniam non Deus uolens *Pſal. 4.*
iniquitatem eſt. Et illud. Si ſecundùm car *Roma. 8.*
nẽ uixeritis,moriemini. Et qui ſunt CHRI *Gal. 5.*
STI carnem crucifigunt,cum uicijs & cõcu-
piſcẽtijs. Nec mihi perſuaderi patiar, quem
piam,cui ſit aliquid ſanæ mentis,ritè ſuſpica-
ri poſſe,ad Dei regnum ſe pertinere: ſi eius
cor,ſic,ab illius uoluntate,alienum eſſe uolue
rit, ut abſque freno,prætextu Prædeſtinatio-
nis,per abrupta uiciorum præcipitet,apud ſe
firmiter ſtatuens,tandem ſe reuocandum,&
ad rectam,retrahendum à Deo.

Adoptio in Aelectis raro non refert ueſtigium pietatis.

Sed Vrges. Quid ſi daretur,aliquem ex
Prædeſtinatis eòuſque prolapſum? Saluabi-
tur tandem necne? Primùm,eo caſu reſpon 1
deo:Quòd quemadmodum Deus,quos deſti
nauit milites,ingenium contulit militare:qđ
non raro, ac multis modis ſe prodit: Et quos
ſutores inſcripſit,opus eſt,ut naturæ propen
ſionem oſtentent: Ita & quos aſciuit in filios,
fieri nõ poteſt,quin in illis inditia adoptionis
appareant.Ergò,non facilè,quod petitur,cõ-

Caſus non facile admittẽdus.

cedetur: Præsertim cum nemo sit, qui non probet, Deum optimum maximum, non solùm, quos placuit adoptasse: sed & media, per quæ progredi debent, præscripsisse. Ergò, necesse est, ut adoptati, mores induãt, adoptionis: Ergo impossibile, ut eo se pacto, præcipitent.

2 Deindè, si conceditur, Deum (ut solutum se omni lege demonstret) eòusque ælectorũ aliquem, labi permittere: res erit particularis raràque, ut iure (quemadmodum & quæ raro contingunt) in regulam trahi non possit. Quare, si quis eo pacto saluatur, saluatur prçter legem & ordinem, çlectis cõmunem.

Deus, omni lege solutus.

3 Denique (ut nemini nõ satisfiat) compertissimùm omnibus est, quòd tam etsi conditionalium partes sunt impossibiles, sunt tamen conditionales necessariæ: Vt, si homo est lapis, est insensatus, Et, equus si uolat, habet alas. Igitur siquis est prædestinatus, quãtũuis perditè uiuat, saluabitur: Conditionalis necessaria est: tam etsi prædestinatum esse, & perditè nihilominus uiuere, non solùm, nõ rectè cohçrent, sed communi lege, inuicem se excludunt.

Conditionalis est necessaria, etiam si partes sint impossibiles.

In secundo autem membro, Considerandum imprimis, quod de ratione Arbitrij liberi, non est, posse peccare: Aliòqui penes Deũ non esset, qui peccare non potest: Nec pari ratione, esset in beatis: Nõ fuisset in CHRI-

Secundum membrũ Dilemmatis.

S T O, nec in Deipara eius Matre: Imò posse peccare, est posse libertatem amittere: quandoquidem, qui facit peccatum, seruus est peccati: sed de ratione liberi Arbitrij est, spontaneè iudicare, & iudicatis (si recta sunt) spōtaneè consentire, aut spontaneè (si praua sunt) dissentire. Illud enim pertinet ad intellectū, cui proprium est arbitrari, discernere, diffinire: Istud uerò spectat ad uoluntatem, cuius est consensum, uel dissensum præbere, ęligere, uel respuere.

Libe. arbi. ptinet ad intellectum & uoluntatem.

Ergo (ut pobè acceptum fuit à Patribus) spontanea operādi facultas, tum intellectus, tum uoluntatis, libertas arbitrij est. Et quanquàm non digladior, utri eorum potius, utriue prius tribuatur: Constantior tamen (si nō fallor) Thomæ sentētia est: Qui intellectui ascribit, libertatis nostræ, radicem, uoluntati uerò tribuit consumationem. Verùm utcūque res habet, satis exoratum si fuerit, eam facultatem, seu (ut mallē si ritus loquendi permitteret) spontaneitatem: essentialiter liberū arbitrium constituere. Quod acutè perspectum, solam ab eo uiolentiam, solàmue coactionem excludit. Quare non immeritò, non tam euphogniæ causa, quam cōmoda rei expręssione, libertas nuncupata est: eò ꝙ è regione seruituti opposita, quæ non sui gratia, sed ad imperiū alterius operans, prorsus sine aliqua uiolētia & coactione, esse nō uidetur.

Libe. arbi essentialiter in quo consistit.

Considerandum

Considerandum insuper. Quòd Cõsiliũ Admotio, Persuasio (cum proprium hominis sit, his medijs ad operandũ induci) ueræ libertati non obstant. Quapropter & in Ecclesia sunt Doctores, Euangelistę, Prophetę: in opus huius ministerij, ad ædificationẽ corporis CHR STI. Ergò, qui consulit, admonet, persuadet: tam etsi nitatur urgentibus stimulis: nil tamen plus efficere potest, quàm ut rectè persuasa mẽs obsequatur, ac monitis eius obtẽperet: Quod, cũ honestũ est, quod suadetur, libertati non mediocriter fauet.

Ephes. 4.

Persuasio honesti, libertati fauet.

Qua de re si Deus, quos prædestinauit, per semitam (quam unicuique æterna uolũtate præscripsit) persuadendo cõducit: nullo tamen pacto illorum libertati præiudiciũ facit: quandoquidem, stimulis Sancti Spiritus excitati, ac suauiter persuasi: Spontaneè obsequuntur ac progrediuntur. Nec esse definitum ac prædestinatum obsistit, quin recto pro arbitrio operemur: Quandò & definitũ erat, Dei filium, obiturum mortem: & necessarium fuerat illum pati: & impossibile calicem illum transire: Et tamẽ, oblatus est, quia uoluit: & nemo tulit ab eo animam suã, sed spontè illam deposuit, sicut & spontè resumpsit.

Luc. 24. & 22. Mat. 26. Esa. 53. Ioan. 10.

Et licet, prædestinati rerum euentus, sint infallibiles: licet, eos rectè Diuinę uoluntati committimus: illud tamen quod (Deo dispo

nente) pendet à nobis, non nisi uolūtariè pro ficiscitur: tam etsi, prius internê sumus edocti ac persuasi. Et quanquàm persuasione se clusa, essemus pariter ad exequendum, & nō exequendū propensi: ea tamen inclusa, ad exequendum sumus determinati: ita ut hanc in partem, Spiritu suggerente ac operante, spontaneê quidem, sed firmitêr declinemus. Et hæc modò hac in difficultate sint satis.

Persuasionis effectus.

De Reprobis.

Dei consiliū, circa reprobos attendēdum.

De Reprobis autem, Id, quod multos immanè perturbat, est hac in re, nō accipere cō silium Dei, in quātùm ex scripturis, ualet esse perspectū, sed eo pertransito, uarij quęsiti sunt modi: In quibus, & si nō pauca sunt per spicacia, multa non contemnendis rationibus fulta: difficilè tamen est, homines acquiescere. Quamobrem, unicuique sua opinione relicta, perstringam quæ mea imbecillitate, ex scripturis excipio: sub censura tamen, non solùm, sacrosanctæ Ecclesiæ, sed cuiusuis melioris iudicij.

Infectio rerum ex peccato Adæ.

Igitur attendendum, ꝙ peccatum, præsertim Primi hominis, tantæ fuit infectionis, ꝙ non solùm, illum ac posteros læsit, sed & orbem uniuersum corrupit. Quippè cui propter hominem facto, iniuria nō erat, in illius maledictione comprehēdi: & cum illo, quo-

dam pacto, sua perfectione destitui. Qua de re, mirum non est, si expositus est, non paucis uanitatibus, & obnoxius redditus multis defectibus, ac uarijs corruptionibus: Vt non immeritò, quælibet creatura, iugiter gemat, ac parturiat, sicut Apostolus dicit.

Roma 8. Hinc sæpè (si non fallor) tremũt Angeli,
Iob. 9. & 26. & pauēt colũnæ mundi. Hinc, Cęli iure trã
sibunt, & Stellę cadent ex eis. Hinc Solem,
Mat. 24. *Mar. 13.* Planetas, & Astra, non tantùm luce credim⁹ imminuta, sed non mediocri influentiarũ fauore priuata. Hinc, nocuus factus est Mars: nocuus factus Saturnus: nocui Planetarum tetragoni, & Diametrales Syderum oppositiones. Hinc, in animalibus, orta sunt monstra, & in terra spinæ & tribuli. Hinc, accessit serpentibus uirus, herbis, & uermibus. Hinc, repentini casus, & euentus fortuiti. In summa. Hinc omnia reddita sunt degenera, & ab illa Dei institutione, qua cesserãt in nostri commodum, obsequium, & solatium, longè diuersa:
Sapiē. 14 cũ nobis modò cedant in laqueũ, muscipulam, & ruinam: nunquàm non insidiantia, rarò non offendentia & necantia.

Sed de hominibus loquor. Inter quos (ut probatum Theologis est) peccato non intercedente, reprobi suborti non forent: quippè qui diuina animaduertente iustitia, perindè ac peccati fructus sunt nati: non secus ac uepres in terra, & monstra inter animalia. Pro

Reprobi ex peccato suborti, & uelut mõstra in Mundo.

pter quod, in pœnam dictum est Heuę: Multiplicabuntur fœtus tui, & in dolore filios paries. Nec modò, suborti ut fruct⁹ peccati, sed ut sathanæ filij. Qui primúm in orbem peccatum inuhexit, & hominem, quo cum, orbē inficeret, ad peccandum prouocauit, quemadmodum Seruator explicuit. Gene. 3. Eccle. 10 Ioan. 8.

Siquidē eodē interprete, inimicus homo, qui in agrum à Deo cultum, ac bono semine satum, Zizania introduxit, ac superiecit, Diabolus est: Dum inter filios regni, filios seminauit perditionis: permansuros usque ad consumationē seculi. Hinc, nō iniuria, ille uoces: Vos ex patre Diabolo estis, & desideria patris uestri uultis facere: Genimina uiperarū, quis uos eripiet à futuro iudicio? Hinc illę perditorum appellationes: Filij Belial, Filij adulteri, Filij carnis, Filij huius seculi: Catuli Leonū ac Structionū: Dom⁹ exasperās: Gñō praua: Populus insipiens: Et id genus nō pauca. Matt. 13. Ioan. 8. Matt. 3. Iudi. 19. 1. Reg. 2. Sap 3. Osee. 1. Rom. 9.

Perditorum appellatiōes.

Nec tātúm eo pacto suborti, sed ita aucti, & multiplicati, ut non paucis creditū sit, ęlectos excedere. Vndè & Abramo, ex quo (inquiunt) non solúm propagandi fuerant filij lucis, sed tenebrarum: Non solúm filij promissionis, sed carnis: Nec tantúm ex Ismaele, sed ex Isaac, non solúm ex Ancilla, sed Sarra: dictū est. Suspice cęlū, & numera stellas, si potes (per quas intelligi uolunt ęlectos, qui stellis, sacris in literis, comparantur) & cōsidera, Luc. 16. Iob. 4. & 30. Psal. 103 Ezec. 2. Matt. 16. Deut. 32. Gene. 15. Ibidē. 37 Dan. 12.

ac numera arenam maris (per quam nec ineptè accipiunt reprobos, qui non semel per arenam in Apocalypsi uidentur expressi) quã & nulli dubium, facilè numerum Stellarum euincere.

Apoc.20. & .12.

Et, quanquàm hæc sunt, præter institutum, Fortè ꝙ non nihil eidem sententiæ asti pulatur : Vorago insatiabilis Sathanæ, cui nullus numerus sufficit : Et quòd rara sunt, apud nos, omnia preciosa : Et ꝙ tametsi plurimi sunt uocati, pauci tamen dicuntur electi. Verùm siquis attendit, in Parabola uirginum, quinque fatuas, & quinque prudentes: Et memor sit cõcupiscentię Sathanę, qua arsit esse similis Deo : Fortè ꝙ numerum dicet æqualem. Nisi forsàn & alius dicat, ꝙ cõ sideratis rebus supernis, quæ longè inferiora transcendunt (sicut cœlestia corpora, elementaria : & Angeli (ut dicunt) omnes alias creaturas) non obscuriorem coniecturam excipi posse, longè maiorem multitudinem fore, deputatorum regno cœlesti, q̃ dimissorũ tartareo carceri. Vndè & in Apocalypsi, recensitis signatorum centum & quadraginta quattuor millibus, illicò subnotatur, maximam conspectam esse turbam, quam dinumerare nullus hominum potest; ex omnibus Gentibus, tribubus, populis, & linguis : stantes antè Thronum.

Sentẽtiæ diuersæ de reproborũ multitudine.

Matt.20

Matt.25.

Esa.14.

S.Tho.1. par.q.50

Cap.7.

Vt igitur redeam, Attendendum est rur-

Non omnes, è peccati occasiõe natos: tartaro mancipandos.

ſum, ꝙ etſi reprobi ſunt fruct⁹ peccati, & nõ ſecus ac monſtra uidentur in mundo: non puto tamẽ, omnes quotquot, peccati occaſione naſcuntur, tartaro mancipandos, aut à cęleſti domicilio ſecludendos: quandòquidem tanta eſt bonitas, ac clementia Dei, ut homines & iumenta ſaluentur. Et quamuis iure ceſſerint in regnum Sathanæ: iniuſtum tamẽ nõ eſt, ut qui præſumpſit improbè inuadere regnum Dei: meritò eijciatur de regno ſuo. Et nedúm, per fortiorem ultrò petitus, ac iuſto Marte ſuperatus: tropheis ac ſpolijs, tùm fraudulentia partis, tùm iniquitate detentis, quibus temerè ſe iactabat, ac non leuiter confidebat, denudetur: ſed armis proprijs deſtituatur membris truncetur, & capite conteratur. *Pſal. 35.* *Lúc. 11.* *Gene. 3.*

Cur uernaculi, connumerãtur Hebræis.

Hinc forſan cũ Hebręis ſunt annumerati Vernaculi, Et Proſellyti cũ Iſraelitis: Quin & alię quæcunque Gẽtes, Perſæ, Barbari, Scythæ, ſuaptè natura, non ſolúm teſtamentorũ hoſpites: ſed inſigniter impię, peccatores, & ſine Deo in mundo. Hinc forſàn dilucidius fit, illud reconditum Sacramentum, & Sapiẽtia à ſeculis inaudita: de qua non multò poſt, Paulus gloriatur, ꝙ alijs nationibus agnita nõ eſt, ſicut modò sãctis Apoſtolis. Et demùm, hinc planius ſuadetur, abſque diuini peculij diminutione, aut ordinis perturbatione: ex hominibus reparandam eſſe militiam cœli, & replendas ſedes, quæ uacauerunt in ea. *Gen. 27.* *Ephe. 2.*

Ad hæc, Cum reprobos dicimus fructus peccati, uel ex patre Diabolo fore subortos: non intelligimus, illos ex peccato, quod suaptè natura nullius est cõsistentiæ (quippè qđ, nihil in natura est, cum aliud quàm defectus non sit) suppullulatos, aut ex Diabolo, naturali generatione ꝓfectos, & propagatos: quãdoquidem ille spiritus est, & gignere homines ex seipso non potest: Sed quia peccati occasione, & Diaboli operatione, qui peccatũ in orbem induxit: à Deo nõ tàm in fauorem diuinæ iustitię, quàm in gloriam suæ bonitatis, sunt facti, & multiplicati: imò, cum & singulis rationalem mentem, infuderit, in qua nonnulla Dei similitudo saluatur, creati: ac quodam pacto, non secus ac filij sunt progeniti (Tam etsi, quia præter ordinem Vniuersi, iuxtà primam illius institutionem, introducti, monstra non immeritò sunt appellati)

Peccatũ, nullius est subsistentia.

Cur reprobi dicti sũt mõstra.

Esa. 45. Propheta monente, ꝙ Dominus format, lucem, & creat tenebras: facit pacem, & creat

Deu. 32. malum. Et Moses. Heccine reddis Domino, popule stulte & insipiens? Nonne ipse est Pater tuus, qui fecit, & creauit te?

Ergò, putandum non est, eo cõsilio esse factos, ut omni destituãtur salute, cum & Deꝰ,

Psal. 87. Deus sit salutis & non perditionis: Quippè

Sap. 1. qui mortem nõ fecit, nec delectatur in perditione uiuorum: Creauit enim, ut essent oĩa, & sanabiles fecit nationes terrę: Aut ut non

Nemini De

non adest, oportuno fauore. adsit singulis, oportunis fauoribus & auxilijs: *Matt. 6* qui & Solem suum, oriri facit bonis & malis, & pluit iustis & iniustis: nec aliquem nisi suis demeritis & flagitijs, à suprema fœlicitate secludit. Imò ad cœnam, ab illo proprijs amicis institutam, omnes homines conuocandos decreuit: nec modò bonos, sed etiam malos. *Luc. 14.* nec solum conuocandos, sed compellendos, planè efficacia euangelij, miraculorum corruscatione, & diuinæ misericordiæ, cuius nō est numerus, inculcatione: Quandòquidem non *Esa. 59.* est abbreuiata manus Domini, ut quempiā saluare nequeat: Aut illius coarctata uoluntas, *1. Thi. 2.* qui omnes uult saluari & ad agnitionem ueritatis adduci. Ergò dubitandum non est, neminem, etiam monstrosorum hominum, Dei sufficienti uocatione commonitum, ac quæ sunt salutis instructum, ut uerè quidem non ex Deo, sed ex ipsis perditio sit (sicut & *Ose. 13.* in Osea testatur) Qui non audiunt, nec se cō pelli permittunt.

Contrà pelagianos. Et quanquàm ita est, caue tamen Pelagianorum lapsum, ut in quocunque uolueris, initium illi, suę salutis ascribas. Siquidem sic Domini est salus, ꝙ fons & origo est omnis salutis. Nam etsi nemo saluetur inuitus, nullus nō spontaneus, quandòquidem in adultis, qui saluatur, non nisi persuasus saluatur: attendendum est tamen, ꝙ Deus est, qui dat uelle, & *Philip. 2.* post uelle, tribuit & pficere, pro sua ergà nos,

bona uoluntate. Quòd autem fauor, & uocatio Dei, quibus iuxtà cœnæ parabolã, omnes uocamur, excitamur, impellimur, nõ sunt in omnibus efficaces: Multis non dissonat dicere, id ideò fore: quia etsi in omnibus sunt sufficientes, non tamen in omnibus paris sunt uehementiæ, & perfectionis: sed sicut super populum Domini, peculiaris est benedictio Domini, ita & peculiaris est fauor & uocatio Domini.

Cur Diuinus fauor et uocatio, non sit in omnibus efficax.

Psal. 3.

Quibus uehementius moti, tracti, compulsi: non solùm efficacius & perfectius, sed & facilius, & suauius suadentur: Quandòquidem ab his, siqua obstant ne persuaderentur, longius propelluntur: & quæ conferunt ut ualidius imprimantur, propinquius accersiuntur. Propter quod etsi in illis, & salus, & persuasio, sine illis non fit: Quòd tamen sint saluati, ꝙ sint persuasi (propter peculiarem uocationem & fauorem) in Deum, & peculiaritèr, & maximè, ab illis referendum est. In reliquis uerò, qui etsi non ita peculiariter, non sic perfectè, sufficienter tamen sunt moti, tracti, compulsi: si non saluantur, si non persuadentur (cum Deus illis non defecerit) non nisi in illos reijciendũ est: illisq; imputandũ, qui tenebras magis dilexerunt, q̃ lucem.

Ioan. 3.

Alijs tamen placet, Quòd quantùm est, ex natura uocationis, & fauoris, in omnibus, æqualis sint perfectionis, & uehementiæ: Sed

Aliorũm placitum.

ideò in ſingulis, paris non eſt efficaciæ, quia ſinguli, qui uocantur, trahuntur, compelluntur, nō paris inueniuntur diſpoſitionis. Quemadmodum & ſemen uerbi Dei, quo communi lege, uocamur, excitamur, urgemur, tametſi, tùm in ſeſe, tùm ubicunq; recipitur, eiuſdē eſt naturæ, uehemētię, & perfectionis: Quia tamen nō ſemper decidit in terram bonam, & manu cœleſtis agricolæ cultam: ſed aliud decidit ſecus uiā, aliud in petroſa, aliud inter uepres, ſicut euangelium docet: non paris eſt efficaciæ, ſicut nec paris eſt fructus. Imò & quod decidit, in terram bonam, & cultā, eiuſdem non ſemper eſt feracitatis: eò ꝙ & terra non ſemper eſt eiuſdem culturæ & diſpoſitionis. Propter quod, & alibi fructus fertur, trigecuplus, alibi ſexagecuplus, alibi centecuplus, ſicut & Seruator expreſsit. *Mat. 13. Luc. 8.*

Non eſt magnum diſcrimen inter, præ dictas ſententias.

Verùm cum hic cultus, hæc præparatio, non ſolùm (ut uidetur) ſit reijcienda in Deū, propter donum antiquū, quo ſcilicet donauit illis animam bonam, concreauit illis timorem Domini à uulua matris, & aures conceſsit ut audirent: Sed & propter præuenientem gratiam, quæ donum eſt præſentaneum, quo Spiritus ſanctus aperuit cor Lidiæ, ut intenderet his, quę dicebantur à Paulo: Palàm eſt (ſi non fallor) ꝙ hæ tandem ſententiæ, fortè non ſunt prorſus diuerſæ: & facilè cōciliari poſsūt. Propter quod cum paritate uocationis diui- *Sap. 8. Eccle. 1. Luc. 8. Act. 16.*

nę admitti diſparitas poteſt,præuenientis gratiæ: Tam etſi, qui poſteriorem modum defenderent, diſparitatem preuenientis gratiæ, nõ admitterent: Sed omnia in diſparitatem, muneris antiqui reijcerent. Sed de uocatione inferius locupletius.

Et quanquàm hæc ueriſsima ſint, quanquàm non pauci ex monſtris iſtis uideantur ſaluandi; non tamen formidandum eſt, quin & locus relinquatur improborum turbę: non quod euacuetur Tartarus, aut nimis extenuetur perditorum numerus: Sed cum portentoſorum hominum, magna nunquàm nõ fuerit multitudo (tam etſi non pauci ex inferni uoragine, tùm Dei benignitate, tùm CHRISTI, quos uoluerit uiuificantis, ſanguine conducentis, ac redimentis, arbitrio & ælectione) remanet nihilominus Gehennę ignis, q̃ multis unà cum angelis Sathanæ, ab æterno paratus: in quem ſunt, in reſumptis cineribus, extremo iudicio condemnati, perpetuò cõijcien di ac detrudendi. Quibus omnibus benè perſpectis, dubium mihi non eſt, in tam occulto conſilio Dei, omnes homines, facilè acquieſcere poſſe.

Tŭrba reproborum, non modica.

Matt. 25.

Verùm, & ſi hæc ſuſpicienda ſunt: non diſſimulabo tamen quorundam, qui plus æquo ſapere curant, petulantiæ ſatisfacere: Qui frequentius obſtrepentes inculcant, Cur Deus optimus maximus: cui nihil eſt impoſsibile:

Luc. 1.

Quæ obijciũt, qui magis quam expedit, ſapere uolunt.

qui non lætatur in perditione hominum, ſed uult omnes ſaluari, & ad agnitionem ueritatis uenire: non omnes homines ſaluat? Cur & hij potius ſunt ad uitam aſciti, quàm alij? cum tamen paſsim admoniti ſimus, nullum perſonarum reſpectum eſſe coram eo? *Sap. 1.* *1. Thi. 2* *Act. 10. & alibi.*

Nec ſatis dicunt exemplum de figulo, quo Paulus hanc temeritatem retundit. Propterea quòd tam etſi (ut dicunt) figmento, non licet diſceptare cum figulo, minuſque cur hoc pacto ſe finxerit redarguere: id tamen eſt, tũ quia nequit homo multorum quæ facit reddere rationem, tum quia utrum uelis, contingat de luto, nunquàm patitur aliquid detrimẽti. Sed hac in re ſecus eſt, quandò Deus omnia ſumma ſapientia facit: & æternæ nos fœlicitatis nouit eſſe capaces. Quique diligit cuncta quæ condidit, & homines maximè: in quibus eius gloria, tantò locupletius ſplendet, quantò diuinius, ac per hoc, quantò communius, omnibus ſemetipſum impartit. *Roma. 9.* *Pſal. 103* *Sap. 11.*

Quid in his rebus uti cõpertiſsimũ, præ oculis habendum ſit.

Quibus, hunc in modum reſpondeo. Exploratiſsimum quidem eſt, Deum optimum maximum, eſſe iuſtum, & nihil niſi ſumma cum æquitate diſponere: quoniam iuſtus Dominus, & iuſtitiam diligit. Compertiſsimũ & illum nihil facere caſu, nihil temerè, ſed ſingula in Sapientia & Iudicio: & propterea cũ conſilio & ratione. At quis nouit ſenſum Domini, aut quis conſiliarius eius fuit? Hinc om *Pſal. 10.* *Pſal. 103* *Roma. 11.*

nis labor, & humanæ mentis anguſtiæ.

Siquidem nemo eſt, qui eam in ſententiam utroque pede non currat, ſed dum ſatagimus perueſtigare conſilium Dei, & appræhendere nitimur, eius ſapientiæ iudicium imperſcrutabile, optimo iure ſuccumbimus, ac no-
Eccle. 3. ſtris in tenebris cęcutimus. Plura (inquit Sapiens) ſupra captum, oſtenſa ſunt tibi. Inter quæ (ſi Apoſtolo creditur) hęc continentur.
Rom. 11. O, altitudo (inquit) diuitiarum Sapientiæ & Scientiæ Dei, quàm incompræhenſibilia ſunt iudicia eius, & ininueſtigabiles uiæ eius.

Ergò, cum æquum ſit, nobis altiora non
Eccle. 3. quęrere: nec fas eſt ſapere, pluſquám oportet
Rom. 12. ſapere: fas & æquum pariter eſt, quæ Diuina, & occulta nobis, uolúntate dependent, meritò uti ſacroſancta, omni cum religione ſuſpicere: Noſtramque caliginem attrectãtes, ultrò potius hebetudinem confiteri, quàm temere Dei iudicia perſcrutari.

At nequis, ex obiectis, coràm imperitis prę ſumat, breui ſingulis ſatisfacio. Igitur, cum affertur ꝙ Deus omnia diligit, & omnes homines uult ſaluari: Impromptu reſpõſio eſt. *Singulis obiectis reſpondetur.* Si enim diligere Dei, ut oſtendimus, benefacere eſt, liquet illum uniuerſa diligere: quãdò nihil eſt, quod ſuæ bonitatis ac liberalitatis ſit expers: & homines maximè, in quibus mirã ſui opificij ſummam conſtituit. Sed hæc eorum intento non proſunt, quandòquidẽ & in

Damnatis relucet bonitas Dei, Et non medio cris est misericordiæ, q non sunt consumpti. Tren. 3

De uoluntate autem eius, ut quisq; saluetur, non desunt qui dicant Apostolum non loqui de omnibus absolutè, sed de omnibus qui sunt ælecti. Nam etsi adultus nemo, sine sua (ut dictum est) uoluntate saluatur, Augustino dicente, q qui fecit te, sine te, non saluabit te, sine te: Salus tamen non in nostram, sed in Dei reijcitur uoluntatem: cuius est salus: & Deus est nostræ salutis. Et hoc pacto nullus est scrupulus.

Quomodo intelligitur, Deum omnes saluari uelle.

Super Ioan. 14. Psal. 3. et 87.

Verum si cui coarctatio ista nō placet, Cōstat ex sententia Damasceni, id uerum esse, ea de uoluntate, quæ præit, uel antecedit, malorum (ut dicunt) operum uisionē: Siue (ut uolunt alij) uerum est, de uoluntate Signi, qua Deus omnibus benefacit, & Solem oriri uult, bonis & malis, & pluit iustis & iniustis: Sed harum neutra efficax est ad salutem.

Damas. Matt. 6.

Quòd si lubet Paulum (ut magis uidetur consentiens) de beneplaciti uoluntate loqui: uerum erit, non de singulis hominum, sed de singulis hominum generum. Vt planè illud eò loci Apostolus dicat, quod explicatius alibi: In CHRISTO IESV, Nec circuncisio, nec præputium: Non masculus, neq; fœmina: Non seruus, nec liber: Non Barbarus, nec Scytha: Sed in omni Gente ac Natione (sicut & Petrus adiunxit) qui timet Deum, & ope-

Clarā sententia Pauli.

Galat. 3 & 6. Act. 10.

ratur iustitiam is acceptus est illi. Cui & per mysterium etiã illud in lintheo præmonstratum est, quod capiebat cuncti generis animalia. Propter quod, & in eam uocem prorupit: In ueritate comperi ꝙ respectus personarum, non est, apud Deum.

Ibidem.

Exemplum autem de luto, ritè (ut par est) intellectum, ueritati maximè quadrat. Eo siquidem non tantùm habes liberè salutem nostram, pendere à Deo, quod ibi potissimùm Apostolus docet: sed & cõditionẽ, statumq;, in quo sunt: quandò per gratiam illos succurrit, apertè declarat.

Roma. 9.

Nam et si uidet Deus omnes homines, in Prothoplaste tabidos, & corruptos: præsertim tamen uti lutum sunt, & abominatio (suis in oculis) qui ut monstra sunt suborti: Vt filij sathanæ, & fructus peccati.

Omnes in prothoplaste ueluti lutũ.

Qua de re, etsi iustitia expostulante, non potuit hos maximè non abominari, reijcere, & extremis calamitatibus subdere: Misericordia tamen comitante, ad ostendendum insuper diuitias gratiæ suæ: delegit ex hac sordida massa luti, & chaos inani, & uacuo, quædam uasa refingere in honorem, quædam in gloriã suæ iustitiæ, in interitum iam undiq; coaptata, ut par erat, relinquere in contumeliam: Quid, hac in re, depræhendetur absurdi? Scit quidem Deus, omnium quæ facit, reddere rationem: Sed quis est homo, ut respondeat

Gen. 1.

Deo? Nunquid non est satis, quòd cuncta quę facit sunt ualdè bona: Et ꝙ eius perfecta sunt opera? Rom. 9. Gene. Deut.

Non est iniquitas apud Deum.

Amplius. Quæ hominis est iniuria, si pro malè actis, iudicium subit? Cur se potius non detestatur, & ultionem longè suis flagitijs im parem, de manu Domini patienter non excipit? Quod si te ea miserationis copia, non in omnibus obruit, nihil est quo iure submurmures: sed tolle quod tuum est, & uade. Fortè quod tibi Deus, cum oportuit auxilium distulit? fortè ꝙ ad ostium non pulsauit, ad cœnam non acciuit, uel compulsit? Sed ex te omnis perditio tua. Mat. 20.

Ergo si cui uult in fauorē gratię, & CHRISTI (ut dicebatur) opera, & ælectione, Deus miseretur: Ediuersò autèm alij pœnas (ut meretur) magna cum miseratione infligit, & in laudem iustitiæ, cruciatibus tradit: nullus iustè conqueri potest, aut quauis contrà Deum ratione mutire. Ose. 13.

Obseruationes premissæ partis.

Continuatio ad praecedētia.

Obseruandum ex particula, Qui prædestinauit nos in adoptionem: Vt tàm ingens beneficium Dei, non solum iugiter habeatur præ oculis, sed per Illud in Domino gloriemur: agnoscentes quàm immensa charitate donati sumus à Patre, ut filij Dei nominemur & simus: 2. Cor. 10

Adoptionis beneficium, semper habē

1 Ioan.3. & ſimus: quàm inexiſtimabilis gloria reſer- *dum præ ocu lis.*
uata ſit nobis in cœlis, quandò cunctis appa-
1. Petr.1. rebit quod erimus: quàm ingens hereditas,
immarceſcibilis, incontaminata, in terra ui-
uentium. Et ꝙ ſi modicùm nos contriſtari
oportet nunc in uarijs temptationibus; im-
menſum tamen gloriꝑ pondus, reſeruatur no
2.Cor.4. bis in domo Patris.

Ex particula, Per IESVM CHRI-
STVM: Vt quemadmodum per illum aſcri
pti ſumus, Filij & domeſtici Dei, ita per il-
lum & aditum, & acceſſum habemus ad Pa-
trem; Per illum ad hereditatem admictimur,
Ioan.10. & ingredimur, & egredimur ad paſcua ſem-
piternæ ſalutis, & abſolutæ fœlicitatis: Vt tan *Omne bonũ noſtrum acceptũ ferendum eſt Deo per Chriſtũ.*
dem nedum initium, ſed & conſumationem
bonorum omniũ feramus accepta Deo, per
IESVM CHRISTVM.

Ex particula, In ipſum: Vt attendentes di
gnitatem noſtram, ac memores facti, cuius
capitis, & cuius ſimus corporis membra; ſtu-
deamus uita & conuerſatione, CHRISTO
Ioan.13. non eſſe degeneres: Qui exemplar factus eſt
nobis, ut quemadmodum ille fecit, & nos pa-
riter faciamus.

Ex particula, Secũdum beneplacitum uo
luntatis eius: Vt ſicut complacuit Deo, &
CHRISTO, antè fundamenta mundi, nos
ad gloriam filiorum aſciſcere, ita iuxtà eiuſ-
dem beneplacitum uoluntatis, ſatagamus in

omnibus uitam attemperare: Per prophetam admoniti, quòd beneplacitum est domino super timentes eum, & in his qui sperant super misericordia eius. Et beneplacitum est Deo fides & mansuetudo, sicut Sapiens dicit. *Psal. 19* *Eccle. 1.*

Ex particula, In laudem gloriæ gratię suę: Vt in omnibus quæramus gloriam Dei, quippe qui uasa gloriæ facti, nunquàm pręcibus non flagitemus, ac uiribus annitamur, ut non nobis, sed eius nomini semper sit gloria: Libere profitentes ex nobis duntaxat quæ sunt ignominiæ proficisci, & ad facierum perpetuam confusionem, Et è fonte suæ gratiæ ac munificentiæ, quicquid splendoris, in nobis exstiterit, dimanare: ut illi soli semper sit honor & gloria. *Deo semper gloria & nobis facierum confusio.* *Dan. 9.* *1. Thi. 1.*

Ex particula demum, In qua gratificauit nos, in Dilecto: Vt agnoscētes gratiā pro gratia, nos recepisse à Deo, per CHRISTVM, (quoniam Dei gratia, in gratia unius Dei & hominis, in nos uberius est profusa) Deum ac Patrem supplices depræcemur, ut per eundem IESVM CHRISTVM dominum nostrum, in fauorem eiusdem gratiæ eius, gratia pectora nostra corroboret: Vt corda per gratiam stabilitos, & Christianis actionibus semper foecundos, in omni gratiæ plenitudine faciat abundare. *Roma. 5.*

Tertia sectio, Prioris partis Epistolæ, In qua tradit Apostolus, Quo pacto, modo, & ordine, placuit Deo & Patri, benedictionem super nos reuocare in CHRISTO. Et est in quattuor portiones distincta.

1. *In quo habemus redemptionem per sanguinē eius, remißionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius: quæ superabundauit in nobis, in omni Sapientia & Prudentia: ut notum faceret nobis Sacramentum uoluntatis suæ, secundum beneplacitum eius. Quod proposuit in eo, In dispensatione plenitudinis temporum, instaurare omnia in* CHRISTO: *quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso.*

2. *In quo & nos sorte uocati sumus, Prædestinati secundum propositum eius, qui operatur omnia, secundum consiliū uoluntatis suæ, ut essemus in laudem gloriæ eius: Nos qui ante sperauimus in* CHRISTO.

3. *In Quo & uos, cum audissetis uerbum ueritatis, Euangelium salutis uestræ.*

4. *In quo & credentes signati estis spiritu promißionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ ipsius.*

Volens (ut dictū est) Deus & pater, quos maledixerat in Adamo, ad benedictionem reuocare in CHRISTO: Methodo non diuerso procedit. Cum enim in Illo, nos non maledixerit, antequàm suo nos tribunali, meritò condemnauerit: Nec condemnauerit, nisi postquàm nos impios, in eodem depræhen-

derit, ac legiptimè peccatores conuicerit: Ita (qui à se dissimilis esse non potest) antequàm in CHRISTO nos benedicat, suo nos, in eodem, tribunali iustificat: Et antequàm iustificet, pios nos, ac sine peccato, in Illo depræhendit. Imò sicut maledictio nostra (ut tangebatur) est maledictio Adæ, & condemnatio nostra, est cōdemnatio sua: Et impietatis nostræ depræhensio, ac transgressionis nostrę conuictio, deprehensio est, & cōuictio transgressionis Illius: (Quoniam ideò impij & peccatores, ideò condemnati ac maledicti: quia membra impij & peccatoris, membra condemnati ac maledicti hominis, sumus: tùm natura, tū moribus, gestātes imaginem eius, haud secus ac lupi, prognati ex lupo, & serpentes, orti ex uipera: à qua haustum uirus lætiferos reddit, & uiperinis moribus grauidos:) Ita et CHRISTI benedictio, est benedictio nostra, & illius iustificatio, iustificatio nostra, & illius innocentia, innocētia nostra: Quā in illo, ex dono Patris, uti membra (ut sæpe dictum est) colligati, & uti palmites insiti: per Spiritum ei⁹ participatū, donamur, imbibimus ac possidemus. Cuius postmodum uitam ęmulantes, & bonis actionibus insistentes, similiores illi effecti, exactius illum exprimimus ac referimus, iuxtà mensuram concessæ fidei, & factæ nobis donationis per eum. *Ephes. 4*

Sicut maledictio Adæ, fuit maledictio nostra ita & benedictio Christi nostra benedictio est.

Ergò Deus & Pater, iustificatione pręmis-

ſa, in ipſomet CHRISTO, ad hæreditatem nos reuocat: Et uelut alter Iſaac, dilecti filij, indumentorum odoratus fragrantiam, ac hedi pelle obductas manus expertus, nequit benedictionem Primogeniti non concedere: & mox promiſsionis ſpiritu obſignatos, quo cōſumatę benedictionis arrabo ac pignus accipitur, in ſpem, quæ nō confundit, quod ſupereſt poſsidendi, nos erigit: Et tandem ad hæreditatem, quam eſt pollicitus, ocyus obeundam, ac capeſſendam, fœlici operum bonorū ſucceſſu, ardentiori charitate, corda noſtra ſuccēdit.

Gen. 27.

Non niſi iuſtificati, reuocamur ad hæreditatē.

Hæc ſumma eſt textus præſcripti. In quo, aliud nō intendit Apoſtolus, q̃ modum ac ſeriē explicare: quibus Deo iuſtificamur, peccatis omnibus expiatis, & in CHRISTO nobis inculpatis effectis. Vt hoc pacto ad benedictionem (de qua in Themate mentionē facit) iter aperiat: Et ita ad inſtitutum à ſe introducat: Textu quattuor portionibus diſtributo, ut ex ſequentibus liquet.

Intētio Pauli, in premiſſo textu.

Digreſsio de Iuſtificatione, qua & euadimus, & Iudicio Diuino, decernimur iuſti. Vbi & pręclara multa tractantur, & maximè de Fide, Operibus, Satisfactione, Vocationè, Pęnitentia, & Peccato in Spiritum Sanctum.

Et quoniā iuſtificationis noſtræ doctrina, à multis diuerſimodè traditur: & res maximè neceſſaria, multiplici opinione confunditur: præſtat (ſi non fallor) rem ex ſcripturis excu-

tere: ac paulò latius, ob materiæ amplitudinē, explicare. Principiò itaq; attendendum ꝙ tametsi, nonnullum potest uideri discrimen, inter Doctores theologos, & scripturas sacrosanctas, in harum uocum acceptione dum illis, Iustificare, est iustum facere, & Iustificari, est iustum fieri: sicut facilè, tum ex Thoma, tum ex Augustino depræhenditur: istis uerò potius est, iustum declarare, ac iustū ostendi: ut ex illis passim licet accipere: re tamen accuratè discussa secus est.

Iustificare, & iustificari.

S. Tho. 1 2. in hac materia. Augu. in lib de spiritu & litera.

Et ut res sit illustris, attēdendū ꝙ tam etsi, iustū quempiā declarare ac declarari, nō uno modo cōtingit: Et aliquandò crimen excusando, sicut cū fratres Ioseph, Scypho deprehenso in sacco, exterrefacti dixerunt: Quo pacto, iustificabimus nos (ita habet textus hebręus) corā Domino nostro? Aliquādò iustitiā simulando, sicut cū ait Dominus in phariseos: uos estis, qui iustificatis uos corā hominibus, sed nouit Dominus corda uestra: Aliquādò iustitiam ostendēdo, quemadmodū Legisperitus, uolēs iustificare seipsum, interrogauit de proximo suo: Aliquandò iustitiā cōmendādo: Et iustificata est (inquit Dominus) Sapientia â filijs suis: Et Publicani euangelio auscultato, iustificauerunt Deū: Et Dauid, ut iustificeris in sermonibus tuis: & uincas cum iudicaris: Frequentius tamē, & instituto accōmodatius, ad tribunal in foro, iustitiā definiendo, ac pronū-

Declarare aliquē iustū, non uno modo cōtingit, Et quo pacto, frequentius in scripturis.

Gen. 44. Luc. 16. Luc. 10 Luc. 7. Psal. 50

ciando. Vbi &, Iustificare est proprium Iudicis, & Iustificari è proprium Rei: quemadmodum, Condemnare, & Condemnari: quæ illis sunt è regione opposita. *Iustificare et cõdemnare, opposita.*

Dixi frequentius, qm̃ acceptio hęc, magis est familiaris, magisq; obuia in scripturis. Nã sic sumitur Esaię capite quinto: Ve qui iustificatis impiũ pro muneribus, & iustitiã iusti aufertis ab eo. Sic Psalmo octuagesimo primo: Deus stetit in cętu iudicũ, in medio disceptando cũ eis: Vsquequo iudicatis iniquitatẽ, & faciem peccatoris summitis? Iudicate ęgeno, & pupillo: humilẽ, & pauperẽ iustificate. Et psalmo cẽtesimo quadragesimo secũdo: Nõ intres in iudiciũ cũ seruo tuo, qm̃ non iustificabit̃ in cõspectu tuo, omnis uiuens. Sic Prouerbiorũ uigesimo sexto: Qui iustificat impium, et qui condẽnat iustũ, uterq; abominabilis est, apud Deũ. Sic Deuteronomij uigesimo quinto: Si fuerit his, inter uirum & uirum, accedant ad Iudices: qui iustificabunt iustũ (ita sonat textus hebræus) & condemnabunt impium. *Iustificare et cõdemnare, actiones sũt iudicis.*

Dixi accõmodatius: qm̃ etsi aliæ acceptiones intento possent forsan aptari, hac tñ usus uidet̃ Apostolus. Deus est qui iustificat: quis est, qui cõdemnet? Et sicut per unius delictũ, in omnes homines (iudicium fuit) in condemnationem: ita & per unius iustitiã (sententia facta est) in omnes homines, in iustificationẽ. Tam etsi & alium sensum, etiã in his postre- *Iustificare, quo pacto, accõmodatius est intento.* *Roma. 8.*

mis uerbis admittimus. Ergo hac acceptione retenta: difficilè nõ est uidere, quod diximus.

Nã licet sępe deprauatũ sit, tribunal humanũ: & personarũ respectu corruptũ: Licet iudiciũ eius sit fallax, & uelut homo mendax: *Psal. 115.*
Tribunal humanum sæpe corruptũ, sed diuinũ semper sacrosanctum. Licet sit nõ rarò fucatũ, ac simulata sanctitate peruersum: Diuinũ tñ semper est ęquũ, uerũ, *Roma. 2.* & sacrósanctũ, Deus enim personã nõ accipit *Num. 23.* nec uelut homo mentit̃, Nõ iudicat secundũ faciẽ: sed scrutat̃ renes & corda. Ergò necesse *Psal. 7.* *1. Reg. 16* est, ut cũ iustos nos, suo tribunali pronunciat: anteà nos iustos inueniat: cũ rectũ iustũq; iudiciũ, actis, ac probatis respondeat: ac ea iuxtà
Cõsonãt Doctores et scriptura, in sermone de iustificatione. sententiã ferat. Ergò necesse est, ut priusq̃ nos iustos declaret: iustos corã seipso cõstituat. Ergò quod Doctores tradunt, Scripturæ supponunt, perficiunt, & confirmant. Ergò non solùm non offendemus discrimen, sed sententiã reperiemus consonã, & conformẽ: imò si usus scripturæ cõsulitur, unũ penitus esse possunt.

Sicut enim dicit̃ quis, tùm aliquid accepisse à Deo, cũ ꝙ illud acceperit declaratur, quẽadmodũ CHRISTO dicit̃ collata potestas in *Mat ult.*
Non rarò in scripturis, rẽ dicimur adipisci, cum palàm, fit illã nos esse adeptos. cœlo & in terra, post resurrectionẽ, nõ ꝙ tũc *Mat. 11.* illã acceperit(q̃m attestatus est antè mortem, *Ioan. 13.* omnia tradita sibi esse à Patre: & ꝙ potestatẽ *& 17.* acceperat omnis carnis: & ꝙ oĩa fuerãt manibus suis cõmissa) sed quia post resurrectionẽ, plenissimè declaratus est filius Dei, in uirtute *Roma. 1.* (ita Origines et Ambrosi⁹, Apostoli locũ ex *Exo. 33.*

Matt.25. ponũt): Et ſicut Deus dicit quoſdã agnoſcere quoſdã uerò neſcire: cũ illos approbat, & alijs reddit illuſtres: iſtos reprobat, & reliquis manifeſtat obſcuros: ita & aliquos dicit iuſtificare, cũ indutos ab illo iuſtitia, ac gratia & miſeratione, iuſtos effectos: ꝓ iuſtis habet, approbat, & ut iuſtos ſuo tribunali pronunciat.

Verùm ut plenius ſatisfiat: utroq; ſenſu rẽ exequemur. Primùm quidem quo pacto, coràm Deo, euadamus iuſti: Deindè uerò, quo modo, ac qua ratione, iuſti, illius decernamur ac pronunciemur tribunali. Et ut nihil relinquatur obſcurum, ſemper erit habendũ præ oculis: ꝙ licet iuſtitia, quilibet iuſtus fiat, & ſit: ſermo tamen ad præſens, non eſt de iuſtitia philoſophica, uel politica, ſed Chriſtiana: quemadmodum & de iuſto, non iudicio rationis humanæ, ſed approbationis diuinæ. Quæ & paſsim dicta eſt in Scripturis: Iuſtitia DEI CHRISTI, & FIDEI: ut cuique licet aduertere. *Res duplici ſenſu tractãda.*

Vt Rom. 1.3. & 10. Malac. 4. 1. Cor. 1. & alibi. *Quo pacto in præſenti audienda iuſtitia.*

Et DEI quidem, non ſolùm quia ab eo ſæpius repromiſſa: ſed quia exhibita, & donata. Nam Deus eſt, qui iuſtificat, & gratis quidem per gratiam ſuam: & ob id, ſine operibus noſtris. Quandòquidem ſi gratia, iam non ex operibus: aliàs gratia, non eſt gratia. Non ꝙ Deus geſtiat inuenire nos deſides, & operibus uacuos: qui in ſeipſo eſt actio pura, & unumquodque ut operetur, inſtituit: ſed *Iuſtitia Dei* *Rom. 3. 8 & 11.* *Deus in nobis requirit opera.* *2. cœli. et. 12. meth.*

quia operũ ui, merito, & efficacia, iustitiam hanc, non assequimur: tam etsi (ut suo loco dicetur) ex illis nonnihil efficiatur: sed assequimur, Dei (ut diximus) beneficio, munificentia, gratia, & liberalitate.

Iustitia Christi: CHRISTI uerò, quia ab illo est absoluta, & consumata: in illo reposita, & ex illo, in nos diffusa, ac impartita. Propter quod non semel, dictus est, iustitia nostra: & ꝙ factus est nobis à Deo, iustitia: & ꝙ in eo euadimus, iustitia Dei. Sicut enim Pater, posuit in CHRISTO scelera nostra, & coaceruauit in illo, omnes pęnas, & maledictiones: ita & illi placuit, nostra in eodem scelera expiari, maledictiones extingui, & iustitiam absolutissimam adimpleri. *ut.1.co.1. 2.Cor.5. Esa.53. Gal.3.* *In Christo nostræ maledictiones extinctæ.*

Iustitia fidei. FIDEI demum, quia per fidem parta, & possessa: quemadmodum fuit in præmissis attactum, & latius erit in sequentibus manifestum. Hic tamen illud explicare non obest: ꝙ fides ad iustificationem faciens, fides est, nõ modò uiua, & charitati coniuncta, quẽadmodum in primis inueniebatur Parentibus, antè lapsum, sed sacramentis etiam fota, qualis in nobis, nunc esse debet, post lapsum: & maximè, Pœnitentia, & Baptismo. *Fides ad iustificationẽ faciens, non modò est uiua sed sacramentis fota.*

Nam licet nũc uiua fides, semper sacramẽta concernat, imò illa in se quodam pacto, cõcludat: quippè quæ, sicut data oportunitate, nunquàm (ut dictum est) non prorumpit in

opus:ita & cum facultas adeſt, nunquã ſe ipſis ſacramentis non ſubijcit: id tamen explicatum, maximam lucem affert. Quare ſicut in ueteri lege, non iuſtificabantur Patres, niſi fide alicui ſacramento coniuncta, quod tamen iuſtificationis, tantum erat ſignaculum, ſicut circunciſio in Abramo: ita & fides in lege noua, ut iuſtificemur per eam, ſacramento neceſſe eſt connectatur: quod tamen non eſt tãtum ſignaculum, ſed & conferens inſtrumentum, ſicut probè à Patribus, & non ſemel definitum eſt in Concilio œcumenico.

Diſcrimẽ ſacramentorũ utriuſq; legis, reſpectu iuſtificatiõis

Roma 4.

Aug. & alij

Floren. et Triden.

Nunc autem expedit animaduertere, iuſtitiam hanc (quæ in ſeipſa Dei donum eſt, pręclariſsimum & Diuinum, & pleniſsimẽ in ſuperna patria poſsidendum) duo cui adeſt afferre: Excluſionem ſcilicet peccati: & Nouã ac innocentiſsimam uitam. Verùm dũ hic agimus, tum propter imbecillitatem carnis, tum ob ſtatum præſentis peregrinationis: & ſi illorum nobis neutrum deeſt, neutrum tamen integrum, uel perfectum eſt.

Iuſtitia de qua ſermo, duo i ſe claudit.

Nam licet nunc iuſti ſimus excluſione peccati, non tamen extinctus eſt fomes: remanet adhuc concupiſcentia carnis, prona ſemper in malum: remanent, & non rarò peccatorũ reliquiæ, nunquàm non ſuppullulare temptãtes: Propter quę nobis iugis eſt pugna. Quippe qui, nunquàm non debemus ſatagere, Dei fauore ac beneficio, ut quod in nobis reliquũ

Imperfectio iuſtificatiõis huius uitæ, in excluſione peccati.

est uetustatis, crucifigatur ac mortificetur: quin & ad petram, qui CHRISTVS est, perpetuò collidatur. *Psal.*

Imperfectio iustificatiōis huius uitæ in participatione nouæ.

Licet & iusti simus primitijs nouæ uitę, cū simus per spiritum renouati, & ad participiū resurrectionis assumpti: dum tamen iuxtà spiritum ambulare contendimus, & ueluti ex mortuis uiuentes, membra nostra, arma exhibere iustitię, in sanctificationē adnitimur: ut in sanctitate ac iustitia, inseruientes Deo, in dies (ut par est) amplius sanctificemur, & iustificemur, sicut euangelista nos admonet: frequēter deficimus, labimur, & in multis offendimus: ut nunquàm opus non sit, ad Patrē suspirare, ut dimittat nobis debita nostra: nosq; de corpore huius mortis absoluat. *Rom. 6.* *Luc. 1.* *Apoc. 22.* *Matt. 6.*

Viua fides, si absolutè loquimur electorum est munus.

Et quanquàm hæc duo munera sunt, quia tamen sunt simul, & pariter ex uno fonte dimanant, imò & uno sunt, iustitiæ dono comprehensa: mirum non est, si & uno haustu, pariter hauriuntur: hoc est, si uiua & catholica fide, in CHRISTO. utrunq; simul assequimur, & posidemus.

Cum enim fides, de qua loquimur, nō modò Dei donum sit, sed ælectorum (si absolutè loquimur) proprium: (quippè quæ, communi lege, per auditionem excipitur uerbi, ab his quibus audiendi datæ sunt aures, & spiritu in uerbo operante, perfossæ, sicut Purpurariæ, ad prædicationem Pauli: quod solius *Ephe. 2.* *Roma. 10* *Luc. 8.* *Acto. 16.*

Ioan. 8. & 10. Ecclo. 13. ælectorum eſt, Domino atteſtãte, Oues meę, uocem meam audiunt: Et propterea uos nõ auditis, quia ex Deo non eſtis: & ſicut olim euangelizante Apoſtolo, crediderunt quotquot, erant ad uitam æternã ælecti, ita & modò, ſuis in miniſtris, euangelizante Eccleſia, credunt quot quot, ſunt in libro perennis prędeſtinationis aſcripti) mirum eſſe non debet, ſi in quibus uiuit fides abſolutè, illos ſuapte ui & ingenio, ducat ad CHRISTVM: Non mirum ſi unit ac nectit cum eo. Quandòquidem ſicut energia fidei eſt ad CHRISTVM impellere, ita & natura membrorũ eſt, progredi ad ſuum caput: & quòad poſſunt, cum illo coniungi. *Vis & energia uiuæ fidei.*

Oſe. 2. Quod planè ſacramentum, eleganti quidem tropo, Propheta declarat, dũ aſſerit, uiuam fidem deſponſare nos CHRISTO: ut cõmodè percipiamus, ex ambobus illã mirã effici copulam, qua translatis ad inuicẽ in car-*Deſponſatio quæ fit per fidẽ cũ Chriſto.*

Ephe. 5. nem unam, omnia ſint, quodammodo indiuiſa: Nec aliud nos quidem reputemur ab eo, quàm os de oſſibus ſuis, & caro de carne ſua.

Iac. 2. Luc. 8. Nec tamen reijcimus, & fidem reprobos habere poſſe: nec ſolùm ut Dęmones, mortuam & informem: ſed uiuam, & charitati coniunctam. Verùm tãtum ad tempus: quoniam ad tempus credunt, & in tempore temptationis recedunt. Sicut enim ad tempus, ſcribi poſſunt, in libro uitæ, ita & ad tempus *Fides reproborũ qualis.*

possunt, uiua & catholica fide donari: & ob id & ad tempus, possunt etiam; uti membra, CHRISTO, quodã pacto coniungi. Qđ & si in calce peregrinationis eius, contingit fide eorum quempiam non destitui; euenit tamen demeritis proprijs, ut fides charitate priuetur, sine qua, nihil suffragari potest. 1. Cor. 13.

Fides uiua per spiritum Dei suscipitur. Igitur hæc uiua fides, per Spiritum sanctum, à Deo ælectorum cordibus impartita, (sicut enim per spiritũ Dei, reliqua illius dona suscipimus, ita & per eundem, uiua fide donamur) tum arcana spiritus efficacia, tum suimet singulari uirtute, CHRISTVM, nobis à Patre donatum, cum fiducia adit; & apprehendit: eosque diuina illi ælectione accommodos, inserit & compaginat: imò & eo pacto transformat, ut mirum nõ sit si ditentur in omni plenitudine CHRISTI. Esa. 9. Roma. 8. Ioan. 3. Rom. 9. Ephe. 3.

Et quanquàm res ita se habet, memento tamen, ne mysterium ad morem carnis detorqueas. Sicut enim inter CHRISTVM, & sponsam eius Ecclesiam, matrimonium carnale nõ est, sed spirituale: nec carnale CHRISTI corpus, nos sumus, sed mysticum: ita ęlectorum in CHRISTO incorporatio, & cũ capite membrorum connexio, nõ carnis, sed spiritus opificium est: tam et si carnales, non ualemus, nisi carnis uocibus uti, & mysteria spiritus, nisi nostra pro ineptia balbutire. *Incorporatio ælectorũ, cũ Christo, spiritus opificiũ est.*

Ergò sicut CHRISTVM, cum Aposto 2. Cor. 5

Mar. ult. lo, amplius non nouimus secundum carnem,
Matt. 18. sed spiritum, quo nobiscum diuersatur, usq; ad consumationem seculi: & ubi sunt duo, uel tres, eius in gloriam congregati, medius est, inter eos: ita & per fidem uiuam, & charitati
Roma. 9. connexam, in spiritu illum apprehendimus, & in illum per spiritum trāsformamur. Quod ut clarè concipi posit, Paulus hoc pacto succurrat.

Cum enim (eo asserente) idem nunc sit habere CHRISTVM, & habere spiritum CHRISTI, ut Romanorum octauo: Qui spiritum CHRISTI non habet, hic non est eius: Et mox idem, uerbis æquiualentibus repetens; Si CHRISTVS in uobis est (inquit) corpus quidem mortuum est, propter peccatum, sed spiritus uita est propter iustitiam, Et Galatarum secundo, CHRISTVM as-
Cor. 13. serit in se uiuere: & alibi, in se loqui: quia illius in se Spiritus uiuit, & loquitur: haud difficilè liquet, quod uiua fide CHRISTVM apprehendere, est CHRISTI, spiritum haurire: & cum illo, omnium donorum eius profusione, pro mēbri oportunitate, & diuinæ beneuolentiæ ælectione repleri.

Idem est habere Christū, et spiritū Christi.

Quid sit Christū apprehendere, uiua fide.

Verùm & si potatis spiritu CHRISTI, neutra iustificationis portio deest: præstat tamē, ut res sit illustrior, seorsum paucis, utriusque adeptionem, explicare. Et quoniam, ut attactum est, fides iustificans nos, fides est, qui

dem uiua, sed baptismo, uel pœnitentia fota: constat q̃ sicut illa, non modò, duo sunt sacramenta, sed ui, & operatione diuersa: ita (nec immeritò) & duæ sunt distinctæ iustificationes: altera baptismi, & reliqua pœnitentiæ. Ergò & de ambarum partibus, decet seorsum habere sermonem: & distinctim, ut res sit magis dilucida, rationes earum, nostra pro tenuitate, tractare.

Duæ distinguendæ iustificationes.

Igitur in iustificatione baptismi, cui (nec iniuria) primus asignandus est locus: compertissimum esse debet, peccata nostra, eam ob rationem, à renatis esse depulsa: quia CHRISTI morte, in illis sunt expiata: quippè qui, eius in sanguine, non modò sunt redempti, & sanctificati, sed Deo reconciliati, & pacificati: in quibus, primæ partis iustificationis huius, summa consistit. Nam tribus in peccato repertis, reatu, macula, culpa: nullum eorum est, quod sanguis CHRISTI, non deleat. Et reatum quidem, quia redemptionem habemus, per sanguinem eius: Maculam uerò, quia lauit nos, in sanguine suo: Culpam denique, quia Deo reconciliati sumus, per sanguinem Vnigeniti proprij.

Iustificatio in baptismo, quo pacto cõtingit.

Tria in peccato reperta, & sanguine Christi explosa.

Ephe. 1. Apoc. 1. Rom. 5.

Cum enim spiritus CHRISTI, iustitiã hanc (reconciliationem scilicet, expurgationem, redemptionem) Deo, pro peccatis hominum, iure optimo, debitam, instituerit in illo,

Ex intentione spiritus Christi mors illius est ordinata pro

Heb. 10.

illo,pro nobis, quandò deficientibus holocau ſtomatibus pro peccato, CHRISTVS ſponte,per ſpiritum,obtulit ſeſe,noſtris pro peccatis,in ſacrificiũ crucis,dicens, Ecce uenio: mirum non eſt, ſi eandem CHRISTI iuſtitiã, in nobis,idem ſpiritus CHRISTI, pro menſura fidei impartitus,ita diſtillet, imò effluat, & inundet:ut haud aliter euadamus, à peccato liberi,ac ſi fuiſſemus cũ CHRISTO, peccato cõmortui: atq; in ipſo,proprio eius ſanguine,iuxtã rigorem, diuinæ ultionis mulctati:imò longè ſupráq; merebamur, ſeueriore animaduerſione puniti. Vt uerè cum Iob,di
Ca. 6. cere ualeamus: Vtinã peccata noſtra ex una, & calamitas,quam CHRISTO patiente paſſi ſumus,ex altera, appenderentur pariter, in ſtatera:profectò quaſi arena maris, hæc gra-
.Ioan.2. uior appareret. Quandòquidẽ CHRISTI ſanguis,non modô propitiatio affluentiſsima eſt,pro peccatis noſtris:ſed & pro totius mundi. Et hoc quidem pacto, à peccatis per fidẽ
Roma.6. in baptiſmo, in CHRISTO, iuſtificati ſumus:Siquidem qui mortuus eſt cum CHRISTO, iuſtificatus eſt à peccatis, ſicut Apoſtolus dicit.

nobis:ut peccata noſtra expiarentur in eo.

Nec modò ſpiritus CHRISTI, per fidem attractus,iuſtitiam hanc,quę CHRISTI iuſtitia eſt,in renatis profundit: ſed & aliã in illis,haud diſsimilem excitat,& inſufflat. Qua (interueniente dono, & gratia Dei) propen-

Dũplex iuſtitia in nobis per ſpiritum Chriſti accepta: Cõmunicata, & Infuſa.

ſiores ſumus, non ſolúm fieri capiti noſtro cõformes, prorſus perſuaſi, ꝙ niſi uitæ huius periodo, geſtiamus pati cum eo, non poterimus regnare cum illo: ſed & quod remanet in nobis, peccati ueſtigium, ualidius inſectari: mortificando membra noſtra, quæ ſunt ſuper terram, & carnẽ crucifigendo, cum uicijs & concupiſcentijs, donec deficiant, aut negocium, ſpiritui nõ faceſſant. Vltionem nihilominus, & à nobis, noſtris pro delictis, tam et ſi Dei clementia condonatis, diſtrictius exigentes: non tam in remedium recidiui, ꝙ̃ in fauorem immortalis odij, quo debemus inſectari peccatũ: ut omnibus conſtet, ꝙ ultra nolumus redire ad uomitum. Imò auſim affirmare, etiam uindictam, à nobis eòuſq; exigi poſſe: ut noſtris pro peccatis, non modò (ſi neceſſe eſſet) Deo penitus ſatisfaceret, ſed & non mediocriter ſuperexcederet.

Roma. 8 *Colo. 3.* *Galat. 5.*

Satisfaciendum etiã, à nobis, noſtris pro delictis. De quo, infra diffuſius.

Nam CHRISTI membra factis, neceſſe eſt, iuſtitiam, de quã loquimur, nõ tam ipſorũ eſſe, ꝙ̃ capitis. Quod ſicut in membris induitur, inuiſitur, paſcitur, domi excipitur: in mẽbris uiuit, loquitur, auſcultatur, expernitur: ita & in membris dignatur pati, & cum illis affligi. Tanto quidem odio, inſectatur peccatũ, ut ferè illo exuberantiſsimo, ac ter fœliciſsimo ſacrificio, non uideatur contentus, quod Deo obtulit, in ſuo corpore naturali: niſi rurſúm idem iugiter faciat, & modo quopiam

Matt. 25.

Chriſtus in membris patitur, & affligitur.

repetat:in membris sui corporis mystici. Nec id tantùm cum affliguntur à ministris Sathanæ,qui nunquam non studet, in ælectis illum recrucifigere: sed & cum sponte(eius spiritu suggerente)sibi ob peccatum, afflictiones assummunt. Ergò in membris ponderata efficacia capitis,forsan absurdum, non reputabitur;quod asserere,ausi sumus. *Afflictiones spontaneæ pro peccatis.*

Roma. 3. De hac iustificationis parte, potissimùm loquebatur Apostolus,quando dixit, quod iustificamur gratis, per gratiam Dei, per redemptionem, quæ est in CHRISTO IESV. Quem proposuit nobis propitiatorem, per fidem,interuentu sanguinis eius, ad ostendendam iustitiam suam: in remissionem præcedentium delictorum. Siquidem cum baptizamur, adeò peccatum remittitur: ut actuale,quod baptismũ pręcessit(Nam quod postmodum abusu uolũtatis committitur,pœnitentiæ reseruatur)tûm quò ad culpam, tùm quò ad pœnam, sit prorsus extinctum: Et Originale, quò ad priuationem, iustitiæ debitæ,pariter sit deletum, quò ad fomitem, ita extenuatum, ut si nolumus, nobis dominari non possit, quò ad pęnas, ut relinquantur ad frugem,utq; illis, haud secus ac stimulis, urgeamur ad patriam. *Quo pacto, peccatũ,tum originale,tũ actuale, remittitur in baptismo.* *Roma.6.*

Roma.6. Adumbratur eadem pars, nec obscurè, in ritu primę partis baptismi, Apostolo attestante, quod quotquot baptizati sumus, in CHRI- *Prima baptismi pars, primam suæ iustificatio-*

nis partem adumbrat. STVM IESVM (per ſpiritum ſcilicet induendum: quoniam, ut alibi docet, quicunq; in CHRISTVM baptizanẽ, CHRISTVM induuntur) in mortẽ ipſius baptizati ſumus. Cuius rei, & euidens indicium eſt, ꝙ conſepulti ſumus, cum illo, per baptiſmum, in mortem: ut cum illo (quod & reliquum, huius iuſtificationis eſt) reſurgentes à mortuis, non amplius moriamur: ſed in nouitate uitæ iugiter ambulemus. Qua de re modò ſermo ſubſequitur. *Galat. 3.*

De ſecũda iuſtificationis baptiſmalis parte, hoc eſt de nouitate uitæ. Nouitas igitur uitæ, cuius modò primitias (ut præmittebatur) accipimus: eodem ſpiritu operante confertur. Idq; non ſolùm, uitæ CHRISTI communicatione, ut eo à mortuis excitato, perindè ac, coexcitata ſimus, membra cum eo: Sed & ſanctarum actionũ, in nobis exercitatione, & eorum morum informatione, qui decent ciues ſanctorum & domeſticos Dei: imò & filios adoptionis, & mẽbra unici, ac naturaliſsimi eius filij, IESV CHRISTI. Quibus & exemplum ſe præbuit, dùm hic ageret: & uerſaretur cũ nobis. *Ephe. 2.* *Actio. 1.*

Quo pacto, Chriſti uita, in qua reſurrexit, in præſenti cõmunicetur nobis. Verùm ut res ſit abſolutior, conſiderandũ ꝙ CHRISTI uita, ælectis applicata, ac ſpiritus participio, uiuis eius membris conceſſa, uita eſt cœleſtis Patriæ: in qua reſurrexit à mortuis, & fruitur ſedens ad dexteram Dei. Hanc facit nobis cõmunem, cum per fidem uiuam, eius attracto ſpiritu, illius efficimur

compotes: haud secus ac si, & resuscitati, & ad Dei dexteram, cum illo essemus assumpti.

Sicut enim fidei, de qua sermo, ui & energia, CHRISTO connexi, atq; in illum transformati, eo pacto expiationem assequimur peccatorum, quo non aliter, quàm os eius & caro, unà cum illo, sumus peccato commortui, atque exuberantissimè, hunc in modum. ultionem diuinæ animaduersionis perpessi: ita eadem fidei efficacia, atq; eiusdem spiritus interuentu, resurrectionis eius, perindè ac mẽbra resurrectionis capitis, participes sumus facti: atque cum eo in nouam uitam euhecti, ascendimus, & ad dexteram Dei, cum illo sumus constituti, ut inferius Apostolus docet. *Vndè fidei, mira energia.*

Ca. 2.

Quæ quidem uita, et si modò abscondita est, cum CHRISTO in Deo, nec aliter his oculis conspicanda, quòusq; similes ei affecti, in reuelatione gloriæ filiorũ, apparebit quod erimus: in præsenti tamen, non sine certo pignore est. Quandòquidem Dei miseratione, nunc sunt acceptæ primitiæ: Pax scilicet cordis: Tranquillitas conscientiæ: Gloriatio in spe gloriæ filiorum Dei: Deum habere pro Deo, imò Deum experiri ut Patrem: & id genus plura, quæ Apostoli assertione, in ęlectis ac iustificatis, non raró enitent.

Colo. 3. *1. Ioan. 3.* *Roma. 5. & 8.*

Primitiæ iã te Christi nobis impartitæ: quæ sint.

Vita uerò in nobis, eiusdem spiritus opera, excitata: uita est, per illum non solùm, Donorum, charismatum, & uirtutum profusio-

Iustificatorũ nita, in donorũ profusione, et exercitio operationum sanctarum.

ne, in nobis instituta: sed & eius impulsu, applicatione, cooperatione: per sanctarum actionum exercitationem, ad imitationẽ noui hominis CHRISTI, in dies reformata: satagentibus nobis, in omnibus illum exprimere, & quemadmodum ille ambulauit, & nos ambulare: induti uiscera miserationum, benignitatem, mansuetudinem, humilitatem, patientiam: supportantes inuicem, & condonantes, siquis aduersus aliquem habet querelam, sicut & CHRISTVS condonauit nobis. *1. Ioan. 2.* *Colo. 3.*

Quæ Apostolus, de hac iustificationis parte.

De hac autem iustificationis parte, scripsit Apostolus: ꝙ sicut insititij facti sumus, in CHRISTO, in similitudinem mortis eius: ita & insititij facti sumus, in similitudinem resurrectionis illius. Et ꝙ si mortui sumus, cum CHRISTO, credimus ꝙ & uiuemus cum eo. Et ꝙ existimemus nos, non solum mortuos esse peccato, sed & Deo uiuentes, in CHRISTO IESV: accommodantes semper membra nostra, arma iustitiæ Deo. Et ꝙ sicut per unius Adæ delictum (propagatum est malum) in omnes homines, in condemnationem: ita & per unius CHRISTI iustitiam (propagatum est bonum) in omnes homines, in iustificationem uitæ. *Roma. 6.* *Romo. 5.*

Et quanq̃ harum iustitiæ partium, quarum altera declinamus malum, et reliqua operamur bonum, neutra necessaria prorsus non sit: prima tamen parum prodest, si secunda *Psal. 30.*

non adest:quemadmodũ & CHRISTVM, parum mori profuisset, si à mortuis suscitatus non esset. Qua de re, mirum esse non debet, si secunda magis habeatur iustificatio, quàm prima:idq; non solum, quia primam, secunda supponit, illiq; nõ mediocriter fauet (Nam si peccato mortui sumus cum CHRISTO, consequens est, ut ultrà non uiuamus in eo:& per hoc, opus est, ut in resurrectione uitæ ambulãtes, ostentemus nos de illo triumphasse cum CHRISTO) Sed quia uti iustificationis terminus,& consumatio, iustos nos potissimum efficit,& constituit. *Cur duarũ, quas diximus, iustificationis partiũ, posterior potius iustificatio dicta sit.* *Roma. 6.*

Vnde & si CHRISTVS, à peccatis nos sua morte iustificat:suæ tamen resurrectioni, qua in uitam nouam assummimur, iustificatio potissimum est subscripta, Paulo acclamante, q̃ etsi traditus est propter delicta nostra, à mortuis tamẽ resurrexit, propter iustificationẽ nostrã. Hactenus de iustificatione Baptismi: Nunc de iustificatione Penitentię. *Traditus propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationẽ nostrã.* *Roma. 4.*

Vt igitur & hoc temptemus, ad memoriam reuocare non obest, q̃ et si olim Nouatus, lapsis post baptismum, pœnitentiæ locũ, superesse negauit, ex illis uerbis Apostoli (Impossibile est, eos qui semel illuminati sunt, gustaueruntq: donum cęleste,& participes facti sunt spiritus sancti:gustauerunt & Dei bonũ uerbum, uirtutesq; ſeculi uenturi,& prolapsi sunt:rursum renouari ad pœnitentiã, recruci *Hæresis Nouati.* *heb. 6.* *De iustificatione quã assequimur p pœnitentiã.*

figentes ſibimetipſis filiū Dei, & oſtentui habentes. Et infra. Voluntariè peccātibus nobis, Ca. 10.
poſt acceptā notitiā ueritatis, iam nō relinquitur hoſtia pro peccatis: ſed terribilis quędā expectatio iudicij, & ignis ęmulatio, quę cōſumptura eſt aduerſarios) perperā intellectis: Cui ex ſcripturis, nō modò ualidiſsimè reſtiterūt Patres, & maximè Cyprianus, Ambroſius, Criſoſtomus, Auguſtinus: Sed & conciliū ſacroſanctū: Quod & cōſtātiſsimè hereſim iſtā exploſit, Romę ſub Cornelio ſummo Pontifice: Nihilominus quia & hęretici noſtri tēporis, et ſi palā auſi nō ſunt, lapſis pœnitentiā interdicere: quia tamē de cōſtantiſsimo pœnitētiæ ſacramento, nō minus execrāda auſi ſunt effutire: non diſplicet paucis illa attingere, Et poſt, ne quenquā ex uerbis Apoſtoli, errare contingat, planum illorum ſenſum afferre.

Hæreſes noſtræ tempeſtatis, circa Pœnitentiæ ſacramentū.

Volentes igitur noſtræ tempeſtatis hęretici, aut callidè pœnitentiæ ſacramentū explodere, aut ſaltē impiè extenuare: Nunc temerè confundunt pœnitentiam cum baptiſmo, cū ea ſacramenta ſint eòuſq; diſtincta, ut nec formis, nec materijs, nec ritu, nec effectu conſentiant: Nunc inſcitè, illam ad uitæ nouitatē coarctant, dum iactant, aliud non eſſe q̄ optimam uitam, cum tamen ea ſit potius fructus pœnitentiæ, q̄, pœnitentia: quoniā tunc poſt lapſum, rectè uiuimus, cum membra noſtra, Roma. 6
quibus ſeruiuimus immunditiæ, & iniquitati

ad iniquitatē(deteſtata prorſus uita priore) eadem exhibemus ſeruire iuſtitiæ in ſanctifi cationem: Nunc demùm cōfeſsionem,& præ ſertim quæ fit Sacerdoti, iuxtà ſacroſanctum Eccleſiæ ritum, non ſolùm hactenus obſeruā tum, ſed & ab Apoſtolis(ut certa Patrū ſententia eſt) acceptum, excludūt, uel ſaltem nō neceſſariam aſſerunt: cum tamen Dominus

Luc. 22. poſtquàm Apoſtolos, in ultima cęna, ſacerdotio conſecrauit(hoc, inquiens, facite in meam commemorationem) eoſdē poſt reſurrectionem, iudices ſuper conſcientias lapſorum in-

Ioan. 20. ſtituerit, dicens: Quorum remiſeritis peccata remittuntur eis,& quorū retinueritis, retenta ſunt: indubiè nos inſtruere uolens, eorum iudicium(communi lege) ad remiſsionē peccatorum concurrere:& per hoc, ut confiteamur eis, efficaciter obligare.

Apoſtoli quādò ſacerdotes effecti, et peccatorū iudices inſtituti.

Quare & ſacroſancta Concilia, de hoc ſacramento tractantia, non ſolū,& probè,& cōſtantèr, definiunt illud ex partibus tribus cōſiſtere, Contritione, Confeſsione, Satisfactione: Sed & confeſsionem explicant, fieri oportere exactè de omnibus peccatis, ac proprio Sacerdoti: profectò ut iudicium magis ſit perſpicax,& ob id magis peccatori ſalubre. Et quanquàm admodum difficile nō foret, tùm hoc de ſacramento, tùm de ſingulis eius partibus, multa congerere: Quanquàm & hæreticorum impietates, locupletius poſſemus de

Pœnitentiæ ſacramentū ex tribus cōſiſtit.

De pæn. & rem. Omnis utriuſq;.

ſtruere: quia tamen nuper in concilio œcumenico Tridentino, de his omnibus eſt locupletiſsimè pertractatum, ac cōſtantiſsimè definitum, quibus omnibus indubitanter ſubſcribimus, quemadmodum & in Concilio, indubitanter ſubſcripſimus: ſatis (ni fallor) fuerit inſtituto, ſi ex his paucis ad memoriam reuocatis, conſtanter excipiatur, lapſis poſt baptiſmum, locum ſupereſſe iuſtificationi per pęnitentiam, quæ indubiè ex tribus partibus conſtat.

Author ſubſcribit, & meritè, Concilio Tridentino.

Quod autem attinet uerba Apoſtoli, Primum (mea ſententia, haud obſcurum eſt) ꝙ illa Nouatus extorquet. Nec ſolū quia Paulus, eo pacto, à magnis diſſentiret Apoſtolis, Petro & Ioanne, qui lapſis poſt baptiſmum pœnitentiam ſuggerũt, ſicut Ille Simoni mago in Actis, & Iſte Epiſcopis Epheſi, Pergamiq;, in Apocalipſi: Sed quia diſſentiret à ſe, qui ęgregie commendauit Corintios, ꝙ contriſtati erant ad pœnitentiam, & pęnitentiā ſalutarem. Deindè, Siquis uerba illa diligenter expendat, haud dubium, ꝙ non loquitur de pęnitentia, à baptiſmo diſtincta, ſed baptiſmo connexa: de qua & Petrus Apoſtolus. Pęnitentiam agite, & baptizetur unuſquiſq; ueſtrum. Et ita connexa (de baptiſmo in adultis loquimur) ꝙ per illum peccata dimittit: & ob id, in peccatorum remiſsione, iudicium aliud à baptiſmo, non ſubit.

Nouatus extorquet uerba Apoſtoli & qua ratione.

Cap. 8. *Cap. 2.* *2. Ca. 7.* *Act. 2.*

Pœnitentia baptiſmo cō nexa, idē cū baptiſmo iudiciū habet.

Heb. 6. et 10. Ergo probè multi tradiderunt ex Patrib⁹, Apostoli uerba, non præcludere pęnitentiam lapsis, sed docere ꝙ non posſit iterari baptiſmum, ſeu, quod idem eſt, pęnitentiã, in qua re crucifigimur, hoc eſt, commorimur CHRISTO: & ita, palàm obſtentamur: hoc eſt, ludibrio exponimur, unà cum eo. Nam ſicut CHRISTVS crucifixus, & mortuus, mundo ſtultitia eſt: ita & omnes, qui cum illo, cruci affiguntur & moriũtur, hoc eſt, per baptiſmum, ſe cum illo crucifixos, ac mortuos profitentur, mundo ſtultitia ſunt. Non poteſt (inquam) iterari baptiſmus, ſeu pęnitentia baptiſmo cõnexa: quia ſicut ſtatutũ eſt, CHRISTVM nobis ſemel mori, ita & ſemel nobis crucifigi, & oſtentari. Ergò, & pariter conſtitutum, eſſe debuit, eius membris, non niſi ſemel, cum illo mori, crucifigi, & haberi oſtẽtui. Ergo palam, ꝙ nequit iterari baptiſm⁹, ſeu pœnitentia eius, in qua neceſſum eſt CHRISTVM nobis recrucifigi, & ludibrio exponi: quod intendebat Apoſtolus.

Mens Pauli ex ſententia Patrũ ĩ præaſſũptis uerbis.

1. Cor. 1.

Rom. 6. Heb. 9. 1. Pet. 3.

Cur non põt iterari baptiſmus.

Et quòd attinet uerba, primo loco inducta, facilè habetur, quod diximus. Siquidem loquitur regeneratis, cum loquatur fidelibus: & de his, qui iam illuminati ſunt (profectò lumine fidei) de quibus & alibi dicit. Fuiſtis aliquandò tenebrę, nunc autem lux in Domino. Nec modò illuminati, ſed & guſtauerũt donum cęleſte: quod planè, donũ eſt gratiæ:

Expedũtur, ex ſententia Patrũ, uerba Pauli ex c. 6

Ephe. 5.

de quò Petrus. Magna & præcioſa nobis donauit, ut conſortes efficeremur, Diuinæ naturæ. Et participes (ut ſubdit) facti ſunt, ſpirit⁹ ſancti: quo non ſolũ clamamus, Abba, Pater, & gemimus inenarrabili gemitu: ſed uiuim⁹ uita ſpiritus, & potamur, ac reficimur cęleſti potu. Et guſtauerunt bonum Dei uerbum: hoc eſt (ſi non fallor) myſterium ſalutis, & redemptionis noſtræ: quod unicè atteſtatur, bonam, & ſanctam, & beneplacentem, ergà nos uoluntatem Dei. Guſtauerunt (inquam) nõ modò, detectis ſibi, diuinis ſcripturis: ſed interna reuelatione, ac pſuaſione: iuxtà ea, quæ ſuo loco, Paulus exoptabit Epheſijs. Et guſtauerunt, denique, uirtutes uenturi ſeculi: quas ſcilicet guſtamus nunc in primitijs, & donis: quæ alibi aſſerit in iuſtificatis, & maximè, iuſtificatione baptiſmi.

2. Cap. *Roma. 8* *Gal. 4.* *1. Cor. 12* *Roma. 12* *Cap. 1* *Roma. 5*

Bonum Dei uerbũ quid, hoc loci, ſignificet.

Loquitur, inquam, fidelibus: & loquitur non de omnibus, ſed de tali pacto diſpoſitis: admonens hebræos, & nos: (qui ſi uerè in CHRISTO ſumus, haud difficilè eſt, ea nos periculo comprobaſſe) ꝙ eòuſq; locupletati in CHRISTO: non, ſi labantur (quod poteſt infirmitati permitti: cum & iuſtus, non ſemel, labatur in die) ſed prolabantur: quod nõ modò eſt labi, ſed maximè labi: profectò ut canes, reuertendo ad infidelitatis uomitum, et ut ſues ad uolutâbrum luti: cum nequeant rebaptizari, nequeunt (communi curſu) ad ean

Diſcrimẽ lapſus & prolapſus.

Prou. 24 *2. Petri. 2*

dem,donorum locupletationem,admitti:quę unicè eſt ſubſcripta baptiſmo,aut (quod idẽ eſt)ei connexæ pœnitentiæ. Idem intendit & ſecundò loco. Nam quod in primo dixit, Prolapſi:in ſecundò dicit,Peccantibus uolun tariè. Et quod ibi expreſsit,in luce,participa tione,& guſtu:hic comprimit,in agnita ueri tate. Et quod ibi eſt,Impoſsibile ad pęniten tiam renouari,recrucifigendo, ac oſtentando ſibi filium Dei:hic eſt, Non relinquitur hoſtia,pro peccatis,ſed terribilis expectatio diuini iudicij.

Verba Pauli,ex ca. 10. non diſcrepant ab his quæ poſuit cap.6.

Amplius. Poteſt & uterque locus,de peccato(ut uidetur)in ſpiritum ſanctum, exponi. Et ut expediam,quod occurrit: Animad

Rurſus,uterque locus Apoſtoli de peccato exponitur in ſpiritũ ſanctũ.

tt. 12. uertendum ꝙ perſpicuùm eſt ex euangelio,
Mar. 3. peccatum in ſpiritum ſanctum,eſſe blaſphemiam: & per hoc,in genere eſſe contumelię, & maledictionis. Perſpicuùm &(meo iudicio)blaſphemiam eſſe,qua infertur contumelia CHRISTO: non quidem ex parte carnis,qua eſt filius hominis, ſicut cum calumniabantur illum eſſe uoracem,& potatorem uini: ſed ex parte ſpiritus,qua eſt filius Dei, ut cum calumniabantur illum, ſpiritum habere immundum,& in principe dęmoniorũ, eijcere dęmones. Perſpicuùm & blaſphemiam hanc,tantę execrationis eſſe corã Deo, ꝙ(communi lege)remiſsioni non ſubeſt. Nõ quidem ex parte Diuinæ miſericordiæ, cum

Quæ blaſphemia, peccatũ in ſpiritũ ſanctum.

Peccatum in

Spiritum sāctum quō irremissibile. illius, nullus sit numerus: sed ex parte nō præstitæ pęnitentiæ. Quippè quæ, iusto Dei iudicio, plectitur obstinatione: ne fortè (quemadmodum scriptura loquitur) qui tam perditè blasphemauerit, conuertatur, & aliquando sanetur. *Esa. 6.*

Peccatūm in spiritū sanctū nulli excusationi subest. Nec id quidem uidebitur mirū, si quis aduertat blasphemiam, de qua sermo, nullam posse rationem obtendere: qua (non dicam) excusetur à toto, sed nec (ut loquuntur) à tanto: quin & omni ex parte, iudiciū prouocat. Siquidem non progreditur ex ignorantia, sicut accidit in Apostolo: qui & si in CHRISTUM, blasphemus exstitit, & contumeliosus, ut testatur tamen, ignorans fecit, in incredulitate. Non proficiscitur ex infirmitate, sicut factum est, in negatione Petri: & forsan in nōnullis alijs, ex timore martirij; Sed prouenit, ex prorsus detestanda, malitia. *1. Thi. 1.*

Peccatūm in spiritū sanctum quō ex malitia. Qđ dico, quia hic sermo nō est, de quacūq; malitia, nec de blasphemijs, alijsuè peccatis, q̄ (communi usu) dicuntur fieri ex malitia, cū illa secernimus, a blasphemijs, & peccatis factis, ex ignorantia, & infirmitate: qualia sunt, quæ fiunt ex malo habitu, & potissimùm, in uoluntate contracto: de quo amplitèr apud Theologos: Sed sermo est, de blasphemia, quæ proficiscitur ex prauo, & prorsus execrādo, cordis conatu, impulsu, impetu, concitatione: quibus æligit, non tam impijssimê, q̄

ĩpudentiſsimè blaſphemare, & CHRISTI ſpiritum, omnia regentem, mundantem, & ſanctificantem, nefandis conuicijs, & cõtumelijs, omni cum uirili, afficere: imò & eouſq; perverſitatis, prorumpere, quod uellet illum é medio auferre: quin & CHRISTVM, ipſum recrucifigere, & modis omnibus exterminare.

Ethico. Et ut res ſit magis dilucida, diligenter attẽde: quod & ſi ælectio uoluntatis, nunquam ſit, ſine oſtenſione intellectus: ſicut tamen oſtenſio intellectus, non ſemper fit, uno modò: ita & uoluntas, nõ ſemper æligit, eodem pacto. Siquidem aliquando intellectus, non ſolùm rem æligendam, obijcit uoluntati, ſed & ęligẽdam eſſe, ualide perſuadet, imò &, ut illam ęligat, urget & ſtimulat: ſicut cum ęligenda fuerit, amara potio, aut ad mortificationem carnis, ut abſtineamus, a cibo. Aliquandò rem quidem æligendam offert, nec leuiter perſuadet, ſed illam non urget: uerùm urgetur a cõcupiſcentia, quæ paſsio eſt inferioris appetitus, tùm per modum allicientis, tùm per modum inflammantis, & hoc pacto, ælectionem (ut ſic dixerim) extorquentis: ſicut cum a uiro, alias probo, æligitur crapula, aut aliquid rectæ rationi, non congruens. Aliquando demum, rem æligẽdam offert, & leuiter perſuadet, ſed nullo modo urget, nec etiam ab inferiori urgetur appetitu: æligitur tamen ex pra

Aelectio & ſi nunquam fit ſine oſtenſione intellectus multis tamẽ modis contingit.

uo conatu,impulsu,& impetu uoluntatis,cui semetipsam placet cõcitare,impellere,& mouere,ut oblatam sibi rem æligat. Placet inquam,& prorsus quidem,ex praua uoluntatis affectione, puta odio, & inuidia, quæ ex ælectione inueniuntur in ea,& eo quidem pacto:ut quod odit,prout potest offendat. Et hic est modus,quo ælectio fit, ex certa malitia:& blasphemia in spiritum sanctũ,ex prorsus detestanda iniquitate. Vndè & in euangelio,dicta est,non tam blasphemia, quàm blasphemiæ spiritus, siue(si grecè mauis) blasphemia spiritus,hoc est,ex spiritu, idest impulsu,impetu,& concitatione uolũtatis(quæ sine controuersia,spiritus nomen importat) oriens & progrediens.

Aelectio ex certa malitia.

Matt.12.

Ergò peccatum in spiritum sanctum, blasphemia est,ælecta quidem,ex odio & inuidia afficientibus uoluntatem: & ælecta est, toto conatu,impulsu,impetu,concitatione uoluntatis:qua execratur quis spiritum sanctũ CHRSTI: & adeò execratur,ut non modò contumelijs illum afficiat, dicendo immundum,sathanicum,& si quid est scelestius: sed uellet,si posset, illum extinguere,uel saltẽ execrandum omnibus reddere. Et deniquè eòusque seuit, quòd & CHRISTVM ipsum, perindè ac magum,& demoniacum:imò & capitalisimum hostẽ:nusquàm non uellet recrucifigere,& ludibrio sempiterno exponere,

Peccatum in spiritum sanctum quid sit.

re. Nâm ea eſt capitalis odij uis, & ingenium, ut non quieſcat, quòuſq; quod odit, extinguat: Vndè & qui odit fratrem (ut probè Euãgeliſta dicit) ideò homicida è, quia non ſatiatur, niſi quod odit uideat eſſe deletum. *Vis capitalis odij.* *. ca. 3.*

Et licet in CHRISTO duplex ſit ſpiritus ſanctus (Siquidem eſt perſonaliter Deus, qui natura ſpiritus eſt, & ſanctus, quia actus purus, & ſpeculum ſine macula: & eſt templum auguſtiſsimum ſpiritus Paraclêti, qui & natura, & nomine, ſpiritus ſanctus eſt: quo & inunctus eſt, Sanctus ſanctorum, ut copia ſuę ſanctitatis, omnia ſua membra ſanctificet) mea tamen ſententia, multûm non refert, de quo ſpiritu intelligatur. Quoniam ſicut in CHRISTO, alter altero non deſtituitur: ita nec alteri ſint altero, contumelia irrogatur. *Duplex ſpiritus ſanctus in Chriſto.*

Et quoniam peccatum iſtud, non prouenit ex ignorantia, ſed ex certa malitia; neceſſè eſt, ut in tàm deploratè blaſphemo: præcedat clara notitia CHRISTI: imò & attrectatio (ut ſic dixerim) beneficiorum eius. Propter quod & in primis uerbis Apoſtolus, in his qui tàm horrendè blaſphemant, præcedere uoluit, illuminationem fidei, participationem ſpiritus ſancti, & inſigniũ chariſmatum Dei: & in poſtremis, perſpicuã cognitionem ueritatis: planè quidem non politicæ, ſed euangelicę. *Peccatum in ſpiritum ſanctum præcedit clara notitia Chriſti.*

Ergô, peccatum in ſpiritum ſanctum, hoc pacto expoſitum, inuentum eſt (ſi non fallor,

Peccatum in spiritum sanctum fuit in Lucifero, & alijs nõ paucis. in lucifero: præsertim si, ut ab aliquibus creditur, peccauit ex inuidia CHRISTI: qua & eòusq; exarsit, ut uerè illius homicida, dici ualuerit ab initio, quemadmodũ Euangeliũ docet. Inuentum est & in non paucis, ex Iudeis, qui non dissimiles suo Patri sathanæ, dixerunt: hic est heres, occidamus eum: Et mittamus lignum, in panem eius, & eradamus illum, de terra uiuentium. De quibus, & in pęnam, scriptũ est. Excæca cor populi huius, & aures eorum aggraua: nequandò conuertantur, & sanentur. *Ber. sup Can.* *Ioan. 8.* *Matt. 21.* *Mar. 12.* *Hier. 11.* *Esa. 6.*

Qui heretici peccent in spiritum sanctum. Apparet, & non rarò, in aliquibus membris Antichristi, quales uidemus, post primã, & secundam correctionem, hæreticos: cum hi ex sententia Pauli, sint prorsus subuersi, & proprio iudicio, condemnati. Et quanquàm non me fugit, peccatum hoc, à multis, aliter declarari, quia tamen mihi ita occurrit, placuit præmissa subijcere: non solùm sub censura sacrosanctæ Ecclesiæ, sed & cuiuslibet malioris iudicij. *Titum. 3.*

Reditur ad iustificationem pœnitẽtiæ. Sed iam, de pœnitentiæ iustificatione sequamur. Attendendũ est itaq;, ꝙ & si mors, & resurrectio CHRISTI, infinitum, nunquamuè exhauriendũ, nobis Thesaurum iustificationis, attulerint: qui & non solûm satis esse potest, ad locupletandum omnes ælectos, sed & infinitas, cuius uolueris generis, creaturas: Nihilominus, eo nos, certis limitibus, pla-

cuit impartiri: quemadmodum & per diuersa, id uoluit sacramenta, profundi. Quam ob rem, & si uiua, & catholica fide, haurimus ut præmissum est, spiritum CHRISTI: qui non modò, spiritus est iustitiæ, sed & cuiuslibet absolutissimæ perfectionis: quia tamen illa fides, fides est, sacramenta concernens, non incógruit, si & attractus spiritus CHRISTI & iustitia, nobis impartita per eum: mensuram, iuxtà exigentiam sacramenti sortitur: Præsertim cum & sacramenta, in noua lege, sint instituta, ut non solùm, effectus in nobis, beneficij CHRISTI testentur, sed & modo quopiam, largiantur. Ergò qualis differentia est, pœnitentiæ & baptismi: talis & differentia est, iustificationum eorum.

Spūs Christi, spiritus est cuiuslibet absolutißimæ pfectionis.

Sacramentorum nouæ legis præstantia.

Quare iustificatio, quæ fit in baptismo, iustificatio est, per modum regenerationis: quæ uero fit in sacramento pænitentiæ, per modum est reparationis. Illa fit per modum renascentiæ: hæc per modum recuperatæ sanitatis. Illa per modum nouæ creaturæ: hæc per modum renouatę. Illa tantùm fruimur semel, eò ꝙ iterari non potest: hac fruimur, quoties expedire uidetur, eò ꝙ iterari, pro uoluntate potest. Illa, communi lege, liberat non solùm, ab omni culpa, sed etiam ab omni pæna: hæc & si liberat, ab omni culpa, non semper tamen liberat ab omni pæna.

Collatio, iustificationis baptismi & pœnitentiæ.

Ergò per iustitiam, in pænitentiæ sacra-

Effectus iustificationis pœnitentiæ. mento receptam, absoluimur quidem à peccatis: & restitutis nobis donis, & charismatibus spiritus sancti, non solùm, in participationem reassummimur, uitæ CHRISTI, quæ abscondita est, cum illo, in Deo: sed & incolumitati spiritus redditi, ualidè ualemus dimicare, contrà peccatum, omniq; uirili contendere, ut & illorum (ut possumus) æmulemur uitam, qui uerè resurrexerunt à mortuis: Nec solùm redimendo tempus, quod frustrà, in infirmate peccati, consumpsimus, sed et redimendo pœnas, quibus pro admissis peccatis, astringimur: & in pœnitentiæ foro, non solùm, ad tribunal præsentis Ecclesiæ, sed Dei optimi maximi, obligamur. Quandòquidem (sicut dictum est) in iustificatione pœnitentiæ, pœnæ (communi cursu) non penitus relaxantur: sed exigente non solùm, iusto iudicio Dei, sed natura, & institutione pœnitentiæ sacramenti, non modica ex parte, nobis exsoluendæ, relinquuntur.

In iustificatione pænitētiæ, nō semp, omnis pæna remittitur.

Ergò nō obscurè, omnibus potest esse perspectum, quàm temerè perstrepunt aliqui: Si CHRISTVS satisfecit pro me: cur iterùm satisfacio? Quibus si occurras: Pariter & CHRISTVS, orauit pro te: Ergò tu orare, non debes: Et tamen scriptum est, sine intermissione orate: non est, quod iure respondeant. Adde, q̄ cum nunq̄ CHRISTVS exauditus non sit, sua pro pietate: Et orauerit

Hæreticorū temeritas, cui difficile non est obsistere.

1. Thes. 5.

Heb. 5.

Ioan. 17. nedum pro Apostolis, sed & pro nobis, qui per illorum uerbum credimus: Et orauerit etiam de hoc peculiari, ut liberemur à malo (Non rogo, inquit, ut tollas eos de mundo, sed ut serues eos, à malo) Frustrà & illis inculcat, & nobis: ut pulsemus, flagitemus, extorqueamus: non solum panem quotidianum, quod pasim suppeditatur, etiam reprobis: nō solum Patris gloriam, & honorem, quod ipse unicè operatus est: Sed &, ut liberemur à malo, quod ille, locupletisimè nobis obtinuit: Imò & dimisionem á culpis, quod in cruce, suprà modum, affluentisimè fecit.

Ponderanda haec sunt, cōtrà haereticos.

Matt. 7. Luc. 11. Matt. 6. & 15.

Et ut amplius, hæc temeritas arguatur, & ueritas illustrius manifestetur: considerandū, ꝙ et si conceditur, Seruatorem nostrum, non solum pro culpis, sed & pro pœnis, Deo exuberantisimè persoluisse: quippè qui, sicut datus est nobis ab eo, iustitia contra culpam, (quandòquidem omnis culpa, ut Ioannes dicit, iniustitia est) Et sanctitas, contrà maculam (quoniam sanctitas, ut Dionisius tradit, perfecta mundicia est) ita datus est nobis, redemptio cōtrà pœnam, (quoniam suaptè natura, redemptio, quo liberantur captiui præcium est): Et pro pœnis quidem, non solum æternis, sed & temporalibus: quoniam in CHRISTI sanguine, multò exuberantius, & longè, suprà quàm concipi potest, excellentius: pro nostris, quibus uolueris pœnis, præ-

Et si Christus pro nobis exuberātisimè satisfecit, debemus, & nos nihilominus satisfacere: sicut infrà cōuincitur.

1. ca. 3. De di. no. ca. 4.

cium est expositum, & iuxtà diuitias diuinæ gratiæ, plusquàm liberalissimè, imò & (si dicere fas est) prodigalissimè, persolutum.

Et sicut Pater, maxima in nos dilectione, posuit iniquitates nostras, in CHRISTO, ut q; affluentissimè, expiarentur in eo: ita & pro illis omnibus, eundem uoluit, suprà modum affligi: Ut gemitibus mortis attritus, & inferni doloribus circundatus, uerè dolores, quos pati debebamus, perferret: & sic à quibusuis peccatorum pœnis, nos liberos faceret. Imò & cum CHRISTVS, non minori in nos charitate, in sese scelera nostra receperit, & illa non secus, ac propria reputauerit, quemadmodum in superioribus diximus, & admonente Paulo, ex psalmo sexagesimo octauo, animaduertere possumus: non solùm est rationi consonum, sed illi iure optimo debitum, ut pro illis omnibus, pænas luat: & ita pro pænis omnium, & ælectorum maximè satisfaciat. *Esa. 53.* *Rom. 15.*

Nota rationem: Quòd Christus nõ modò satisfecit, sed quodam pacto, illi debitum fuerat satisfacere.

Vndè sicut nõ excessit Apostolus, CHRISTVM docens, pro nobis factum esse peccatum, quia imolatus est, pro delendis omnibus nostris peccatis: ita nec illum asserens, factum pro nobis maledictionem, quia in sese, pertulit omnem nostram maledictionem. *2. Cor. 5.* *Galat. 3.*

Nec id quidem solùm in generali, ut aliqui uidentur astruere (quod & forsãn concedi posset, respectu totius mundi) sed in particulari,

Christus nõ solũ satisfecit in generali, sed etiã

respectu maximè ælectorum eius. Nam licet *in particulari*.
.Thi. 4. CHRISTVS, saluator sit omnium, maximè tamen saluator est fidelium, ut Apostolus dicit. Ergò sicut in particulari, orauit pro
Luc. 22. Petro, ne deficeret fides eius: ita & in particulari, satisfecit pro Paulo, ut saluaretur ab
Galat. 2. eo. Qui dilexit me, & tradidit, inquit, semetipsum pro me. Et ita in particulari, ut omnem pro electis operatus sit satisfactionem.

Et si, inquàm, conceditur CHRISTVM, prorsus satisfecisse, pro nobis: impium tamen est, asserere, nos ob id, satisfacere, non debere: Non modò quia doctrinam destruit, sacrosan *Et si Christus pro nobis satisfecit, impium tamè est asserere, nō debere nos satisfacere.*
.Thi. 3. ctæ Ecclesiæ, quæ non solùm columna est, & fundamentum catholicæ ueritatis, sed & os CHRISTI sponsi, quo sua patefacit arcana: non tantùm in hac peregrinatione ho-
Ephes. 3. minibus, uerùm & Principatibus, & Potestatibus in cęlestibus: Sed & quia, inuiolabili detrahitur, pœnitentiæ sacramento, cu-
.Cor. 8. ius pars decernitur satisfactio. Vndè & admonente Apostolo, inter reliqua, quæ tristitia, quæ secundùm Deum est, in pœnitentia constituit salutari: ultio de peccatis est.
.Cor. 11. Quandòquidem (ut scripsit alibi) si dijudicaremus nos, pro admissis, ex nobis: non utique dijudicaremur, à Deo. Qui & si iu-
xo. 40. dicat in æquitate, & non sine misericordia: punit tamen & in quartam usq; generationem.

Ergò non obstante, exuberantissima satis-

factione CHRISTI, exigitur & à nobis, satisfactio nostra. Nec quidem solum (ut dicunt) ad mortificationem carnis, aut ædificationem proximi: Nō solum ad exercitium uirtutis, & studium christianæ professionis: Non solum ad perseuerandum in bono, & cauendum à recidiuo: Verum & ad satisfaciendum Deo, pro mulcta, nostris facinoribus debita: & nobis æquisimo illius tribunali præscripta. Hoc quidem admonet satisfactio pro peccatis: hoc exprimit, tertia pars pœnitentiæ: hoc sacrosancta tradit Ecclesia: Hoc Patres sancti testantur, Et ab orthodoxis constantisimè substinetur.

Nota ad qd exigatur à nobis satisfactio in ueritate.

Exigitur, inq̃, & à nobis, pro peccatis satisfactio nostra: Deo sic iustisimè disponente, Tum in odiū peccati, ut & hoc pacto, protestemur, nō solū, nos prorsus uelle à peccato recedere, sed illud, q̃ maximè detestari, & seueriore nobis, ultione præscripta, nulli nō cōstet, ꝙ ultrà non sumus redituri, ad uomitū (Nam sicut fides, uelut per ignem aurum, rutilat in tribulatione, ita & peccatorum odiū demonstratur, cum pro illis seuerior, spontè subitur uindicta) imò & uellemus illud eradicare, & ad petram prorsus collidere: Tum in imitationem CHRISTI, ut & membra consentiant capiti, & sicut ille ambulauit, & nos uiri liter ambulemus. Sicut enim CHRISTO, passo in carne, eadem armamur cogitatione,

Rationes pōderādæ, pro satisfactione nostra.

1. Petr. 1.

1. Ioan. 2.

1. Pet. 4.

ut & nos, patiamur in ea: & præcibus nostra pro salute, ab illo profusis, non desistimus, ut

Iac. 5. saluemur, præces profundere: ita & uberrima satisfactione CHRISTI, nostris ꝓ peccatis, ab illo persoluta Deo, non debemus & nos, quantum diuina dispensatione conceditur, pro eis non satisfacere, coràm illo. Non quidem ut floccipendamus satisfactionem CHRISTI, aliquo pacto, sed ut illum, quãtum possumus nostris satisfactionibus æmulemur, exprimamus, comprobemus, & non segniter suscipiamus: imò ut & illam, quodã pacto expleamus, ac consumemus.

Non floccipẽdimus satisfactionẽ Christi, cũ satisfacimus.

Nam cum duplex sit (ut non semel ostendimus) passio CHRISTI: altera quã semel passus est, in suo corpore naturali, cum peccata nostra pertulit, in corpore suo super lignũ:

1. Pet. 2. altera quã quotidie (ut potest) patitur in suo corpore mystico, cum eius patiuntur mẽbra: Palàm ꝙ & duplex erit satisfactio eius. Ergò sicut passio, quam semel pertulit, in naturali corpore, additionem non patitur, sed omnibus numeris absolutissima est: Passio autem, quã quotidie perfert, in mystico corpore, additionem recipit (Aliàs non testaretur Apo-

Duplex passio, et duplex satisfãtio Christi.

Col. 1. stolus, adimplere sese, quæ desunt passionum CHRISTI, in corpore suo) nec erit penitus absoluta, nisi in nouissimo die: Deo tunc

Apoc. 21. abstergente omnem lacrimam ab oculis sanctorum, nec dolor, nec afflictio, erit ultrà, quẽ

Quæ Christi passio & satisfactio absoluta, & quæ quotidie cõsumatur.

admodum ſcriptura docet: Ita & ſatisfactio, quam pro nobis ſoluit in cruce, eſt conſumatiſsima, & addi ſibi maximè eſt nefarium: At quam quotidie ſoluit in ælectis, ſuisuè ſatisfacientibus membris, quotidie conſumatur: nec niſi in regeneratione ex mortuis, penitus abſoluetur. Et licet q̄ cumulatiſsimè ſatisfactum ſit Deo, omnibus pro peccatis, quando CHRISTVS eſt afflictus in cruce: nihilominus & pro eiſdem (Dei ſacroſancto Decreto) etiam q̄ affluentiſsimè, quotidie placuit ſatisfieri, cū horis ſingulis, affligitur in ſui corporis membris.

Cur uoluit Deus, ut peccatorū ultio uadiq; exuberaret in Christo.

Nec propterea, Deus bis iudicat, in idipsū: *Nau.1.* ſed immenſos Theſauros, & cornucopias, ſuę ſatisfactionis profundens, odium non ſolùm incredibile, quo inſectatur peccatum, hunc in modum, placet oſtentare: ſed & os, obloquētium peruerſa, undiq; perobſtruere. Siquidem ſufficere poterat, uel minima paſsionum *Pſal. 62.* *Rom.3.*

NOTA. CHRISTI, in naturali corpore, pro delendis culpis, & pęnis totius uniuerſi: & tamē uoluit, non ſolùm, omnibus in membris affligi, ſed imaniter cruciari: ut uerè à planta, uſq; ad uerticem, ſanitas non eſſet in eo. Poterat, & indubiè, paſsio illa tàm ſæua, infinitis ſufficere mundis: & tamen, quaſi non contentus, ęlegit in dies (modo quo poteſt) pati in ælectis. Planè ut eò pacto, noſtris pro flagitijs, rurſū capite ſatisfaciente, cum membris: & mēbris

ſatisfacientibus,pro eiſdem,cũ capite: luceat non ſolùm quãta ſit,in peccatum ultio Dei, ſed & q̃ neceſſarium ſit,ut proficiſcatur & à nobis ſatisfactio noſtra. Ergò, non iudicat Deus bis,peccatum,ſed iudicium de illo,tanta cum diſtrictione ſumit:ut nunquàm iudicium ſit abſolutum,quandiu uel peccati ueſtigiũ, in nobis ſit,quouis pacto,deprehenſum. *Non iudicat Deus,bis peccatum.*

Ergò obſcurum non eſt,q̃ ualidum ſit argumentum:quod tantifaciunt,ut nunquàm non inculcent. Fruſtrà quidem ſatisfacimus: ſi CHRISTVS, tàm affluentiſsimè ſatisfecit. Et ut ad antiquã ſatisfactionem crucis, de qua negocium maximè eſt, ſit regreſsio: & de lapſis,poſt iuſtificationem baptiſmi, in hoc,plenior fiat determinatio: Semper retinendum erit præ oculis,ꝙ & ſi,quantùm eſt, ex ſufficientia,illius tàm eximiæ, tamq; heroicæ paſsionis,& ſatisfactionis:conſtantiſsimè dici debeat, non ſolùm quamlibet pęnã, hactenus cuiuis creaturæ debitam, ſed & in poſterum,& uſq; in mundi finem, cuicunq; debendam, fore exuberantiſsimè perſolutã: imò & infernum totum abſortum: Sicut tamen,Diuina iuſtitia factum eſt,ut non ſuffragetur Sathanæ,nec perditis,ſua pro uoluntate,hominibus:ita & ſumma illius prouidentia,eſt conſtitutum,ut lapſis poſt iuſtificationem baptiſmi,& per hoc,liberaliſsima iam illius condonatione abuſis,communi curſu,nõ *Achilles hæreticorum q̃ maximè imbecillis.* *Quid hac in re ſemper habendum præ oculis.* NOTA. *Cur in iuſtificatione pœnitentia, nõ*

tam liberalis est gratia Dei.

tanta copia suffragetur: sed opus esse, ut aliqua saltem ex parte, Deo suis pro lapsibus satisfaciant. Tam & si & illa satisfactio, quæ præstatur ab eis (cum ex iustificatione pœnitentiæ, ad connexionem reassumantur cum capite) sine noua CHRISTI satisfactione, non fit: quippe qui, sicut in iustificatis, uiuit & loquitur: ita & in eisdem patitur, & satisfacit.

Aliter declaratur, quòd non obstãte plenitudine satisfactiõis Christi, satisfacere & nos debere.

Amplius: ut & omnes quiescere possint, piè & (si non fallor) sine præiudicio, doctrinę catholicæ, dici potest: ꝙ satisfactiones à nobis exactæ, & in constantissimo pœnitentiæ sacramento, inclusæ: non ea tantùm ratione, satisfactiones dicuntur, ꝙ pro lapsibus satisfaciant: sed & quia nobis, satisfactionẽ CHRISTI, quam est operatus in cruce, copulant & profundunt. Cum enim satisfactio nostra (de qua potissimum sermo est) pars, ut diximus, sit sacramẽti, necessariò uim obtinet, impartiendi nobis, beneficium CHR STI, quemadmodum & sancti Patres definiunt: Ergò sicut sufficienti contritione, & confessione, participes illius euadimus, ad remissionem culpæ: ita & satisfactione, ex illo consequimur remissionem pœnæ. Ergò sicut nitendum est nobis, post lapsum, contritione, & confessione, à peccato resurgere, ita & satisfactione, CHRISTI satisfactione donari: nunquàm Deum optimum maximum non

Vis sacramẽtalis satisfactionis.

Quale studium satisfacientiũ sacramentali satisfactione.

obſecrantes,ut per merita & ſatisfactionem noſtri capitis,quibus & nunc,uti primitijs im partimur:mereamur tandèm,nos eius membra,ad plenam eorum ſacietatem, ac fruitionem transferri.

De hac iuſtificatione pœnitentiæ, ſcriptũ eſt.Si confiteamur (de renatis loquitur) peccata noſtra(nõ ſolùm corde,coràm Deo, ſed & ore,cum facultas adeſt,corã miniſtro eius) fidelis eſt Deus(qui dixit)Si conuerſus fuerit impius,& pęnitentiam egerit, impietatis ei⁹, non recordabor)& iuſtus(& ob id iuſtificare nos ualens)ut dimittat nobis, peccata noſtra, & emundet nos,ab omni iniquitate. Et non longè poſt. Siquis peccauerit (poſt baptiſmum)aduocatum habemus,apud Patrem, IESVM CHRISTVM iuſtum:qui non ſolùm fauebit nobis,apud eum,ſed & aduocabit,& propitiatorem aget,& uultui Dei aſſiſtet,ut iuſtificemur per eum. Et illud.Memento undè excideris,& pęnitentiam age:et ſicut exhibuiſti membra tua ſeruire iniquitati,ad iniquitatem: ita exhibe eadem membra ſeruire iuſtitiæ, in ſanctificationem. Et fili peccaſti,ne adijcias iterùm,ſed de priſtinis deprecare,ut dimittantur tibi.

1.Ioan.2. *Ezec.18.* *Ioan.ibi.* *Heb.9.* *Apoc.2.* *Roma.6.* *Eccle.21.*

Quid ſcripturæ de iuſtificatione pœnitentiæ.

Igitur iuſtificamur,hoc eſt,iuſti efficimur hunc in modum. Si quidem ſermo eſt,de iuſtificatione Baptiſmi:Primùm, Viuæ catholicæq; fidei,& baptiſmo(in uoto ſaltem)con

Sũma utriuſque iuſtificationis, quib⁹ iuſti euadimus coram Deo.

diciq; formaliter iuſtos:& forma nedùm extrinſeca,ut ſumus dicimurq;,locati,ac temporanei,ſed intranea,ſicut ſumus,& dicimur ſãguinei & malencolici:imò intranea,& inhærente,quemadmodum ſumus & dicimur docti,ac temperati: Ideò,eorum ueſtigijs,ut decet,innixi,diligenter conſiderare debemus:ꝙ & ſi excepto in nobis ſpiritu CHRISTI (q ſpiritus eſt iuſtitię,non minus q̃ donorum,infuſarum uirtutum,& perfectionum) dici ualeamus iuſti,denominatione intranea, quandòquidem ipſe intrà nos eſt(Aliàs non flagitaſſet Dauid:Spiritum rectum innoua in uiſceribus meis: Nec promiſiſſet Dominus p Prophetam:Spiritum meum ponam in medio ueſtri: Nec dixiſſet Apoſtolus, Quod tẽplum ſumus Spiritus ſancti,Et qui ſuſcitauit IESVM CHRISTVM: à mortuis,ſuſcitabit & mortalia corpora ueſtra, propter inhabitantem ſpiritum eius in uobis) Nec modò,intrà nos eſt,ſed in nobis, intimè manet, & quaſi anima,nobiſcum unitur:cum illo uiuamus,ſuſpiremus, gemamus, ambulemus, & fructus uberes,afferamus:Non poſſumus tamen,iuſti denominari formaliter:cum ipſe ſpiritus,non formalitèr,ſed cauſalitèr (ut dicunt)tantùm iuſtitia ſit,

[Margin: trum, quòd ſumus iuſti inhærenti iuſtitia.]

[Margin: Pſal. 50. Ezech. 36. 1. Cor. 3. Cor. 6. Roma. 8. Gala. 6. Roma. 8.]

[Margin: Spũs ſanct' & ſi iuſtificatis intraneus, imò & maximè intimus non tamen illis inhæret.]

[Margin: a defi- tio.]

Vndè ſicut ebullitione ſanguinis,in pręcordijs,quia non eſt formaliter,ſed cauſaliter ira, non formaliter,ſed cauſaliter denominamur

&ad nos, opera spiritus eius, deductam & impressam) Et si omnibus constat, ꝙ secũ affert, exclusionem peccati, & nouitatem uitæ: non tamen omnibus constat, de essentia, natura, & cõditione Doni: Propter quod, uariç apud Theologos, extant sententiæ.

Sunt ergò qui asserunt, Donum hoc, aliud non esse, q̃ donum gratiæ: & gratificæ, & habitualis (ut uocant): Propterea, ꝙ per illud, euadimus Deo conformes, qui iustus est, & iustitiã diligit: Per illud stabilitur cor: Deo amicè uiuitur, & in omnibus accepti sumus. Hęc sufficiebat Apostolo: Hãc præcatur omnibus in epistolis, & illi, quicquid erat, referebat acceptum. Aliis placet, esse habitũ infusę fidei: Propterea, ꝙ fide unicè placemus Deo: cor purificamus, & uitam nedũ iustã degimus, sed & æternã attingimus (nàm qui credit in CHRISTVM, & regnum Dei, & æternæ uitę primitias, habet in se) Alii id deferunt charitati, quæ & uinculum est profectionis: sine qua, manemus in morte, & per quam certiores sumus, ꝙ pertinemus ad uitam: sine qua, nec fides, nec donorum aliud prodest, sicut Apostolus dicit. Alii demum, illam constituunt esse hominis perfectionem, qua rectus est formaliter coràm Deo: autumantq; donum esse, haud dissimile, dono, quod amisimus, in Prothòplaste: quem Deus fecerat rectũ, & in manu, consiliorũ suorũ dimiserat.

[Left margin: 2. Pet. 1. / Psal. 10. / Heb. 13. / 2. Cor. 12 / Gratia uobis et pax / Heb. 11. / Acto. 15. / Ioan. 3. / Colo. 3. / 1. Ioan. 3. / 1. Cor. 13. / Eccle. 7. / Eccle. 15.]

[Right margin: Diuersæ Theologorũ sententiæ, de dono iustitiæ. / Prima. / Secunda. / Tertia. / Quarta.]

Et licet primi hominis rectitudo, non solũ mentem, in omnibus subijceret Deo, sed & menti, partem hominis animalem, ut in singulis illi promptissimè obediret: Licet & corpus, quod non corrumpebatur, animam non aggrauaret, nec elementorum in illo, pugna perstreperet: Nunc uerò, in quantùmlibet iustis, non tàm misere tumultuatur caro, sed & inuitos sub peccati lege captiuat: corpus quòque animæ moderationi non paret, sed frequenter, illa spoliari nolente, resoluitur: Non tamen ut probè dicunt minus existimanda est iustitia quæ modò est restituta: Quandòquidem & si, diuina dispensatione, factum est, ut iusti, ad tempus his incommodis, non sint absoluti: ut strenuè depugnantes, uberius referant, de hoste triumphum: quandò mortale induet immortalitatem, & carnis sanguinisque nequitia, omni cum corruptione absorta, resurget in gloria: Quod tamen in præsenti, sunt assequuti, eò est præstantius, quò Deus, in reparando, magis quàm in condendo hominæ, exstitit munificentior, & diuitiarum suarum exuberantior.

Effectus Originalis iustitiæ, in primo homine.

Sap. 9.

Roma. 7.

Iustitia nobis, per Christum in præsenti cōcessa nō est minoris præstantiæ, quàm fuerit p Adamū amissa.

2. Cor. 5.

1. Cor. 15.

Verùm & si, nullam harum assertionũ inficior: etsi omnes uirorum obseruatione complector: si tamen non fallor, res poterat resolui exactius, & meo iudicio, forsitan diligentius. Ergò primùm dicam quod sentio. Deinde, quia harum assertionũ postrema, mea senten

tia, est cōmodatior, & scripturarū cōsuetudini cōgruentior, afferā, quæ pro illa, succurrunt. Primū ergò compertissimùm esse debet, ꝙ licet præstantissimum iustitiæ donum, multa comitentur charismata, uirtutes iufusę, & perfectiones insignes, quæ illud quidem in nobis, non tamen sine nobis, interuenientibus actionibus sanctis, pijs moribus, & heroicis exercitijs: tēpore oportuno, aspirāteq; Deo, possint nō solùm souere, & sollicitare, sed augere, ditare, extendere: intrinsecè tamen, nequeunt constituere, quandòquidē res, suàpte natura, in se simplicissima est. Nec quidem aliud quā gratifica gratia, non tamen habitualis, ut uocant, sed sacramētalis: hoc est, quæ, medijs cōfertur sacramentis: & potissimùm pœnitentia & baptismo. Iuxtà quę & duplex est assignata, & certis notis, paulò ante, distincta.

Authoris sententia de dono iustitiæ, quo sumus formaliter ac inhærenter iusti.

S. Tho. 1. 2. et. 3. p.

Donū iustitiæ, res in se simplicissima, nec aliud, quàm sacramentalis gratia.

Non (inquā) gratia est habitualis: quoniam licet hanc comitentur etiam dona, charismata, & uirtutes: licet & in seipsa accepta, & ut suo modo, preuenit dona, uirtutesq;, examinata, sit qualitas simplex: licet & ab aliquibus, ut diximus, credita sit iustitia: id tamen accuratè perspectū, rem acu non tangit, sed nō parùm ab illa diuertit. Nec quidem eam ob rationē, quam forsan magnipenderent multi: ꝙ scilicet, cum gratia hæc, iustitia formaliter in seipsa non sit, facilè non apparet, quo pacto, nos formaliter iustos reddere possit: Quan-

Gratia habitualis, nō est donum iustitiæ.

Gratia habitualis, fortè

dòquidem & si iustitia non est in seipsa formaliter, fortè tamen (dicerent, qui tuerentur sententiam) ꝙ iustitia, in seipsa est, æquiualenter. Quod forsân eiusmodi denominationi, defenderetur sufficere. Adderent: q̃d nemine non probante, rectitudinem mẽtis, cõferret: quæ omni procul hęsitatione, effectus formalis, iustitiæ est.

aefendere-tur, iustitia æquivaleter

Rectitudo mẽtis est formalis effe-ctus, doni iustitiæ.

Nec obstat si forsân non proximè, sed medio rectitudinis dono, rectos nos, formaliter faceret: ut quemadmodum in Prothoplaste, ex habituali quidem gratia, non secus ac è prima radice, mentis rectitudo processit, & ex munere originalis iustitiæ, proximè pullulauit: ita & nunc, ex gratia hac, ceu è primo fonte proflueret, sed per habituale rectitudinis donum, proximè redundaret: quandòquidem cum ex connexis subordinatisq; causis, effectus aliquis proficiscitur: necessè est ut suo ordine, in quamlibet reijciatur: & per hoc, ut & quodam pacto, à singulis, uel in singulis participetur. Ergò & habitualis gratia (pręter id, ꝙ est animæ qualitas, & iccircò formarum, communem rationem, includens) ea sub participatione, accepta, aut etiam, suo in effectu, ponderata: extrà formalem, illius denominationis, amplitudinem, non relegatam: forsàn aliquis, & non sine ratione, defenderet.

Rectitudo mentis, quo pacto, in Prothoplaste processit.

Gratia habitualis, cõmunem formarum ratione includit.

Non quidem, illam ob rationem, sed ob illam potius, quod iustitia quam perse, ex

Gratia habitualis, cur iu

propria institutione, conferre habitualis gratia debet (etiam si iustitia in se formaliter esset, & rectos nos, proximè constitueret) non uidetur præsenti intentioni sufficere: cum iustitia, qua iusti formaliter, inhęrenterq;, hac in cõsideratione, sumus dicimurq;, non quęlibet sit iustitia, nõ quęlibet rectitudo mentis: sed ea duntaxat, quæ cõfertur hominibus impijs, ut efficiãtur, diuinis oculis, iusti. Ergò, cũ habitualis gratia, ex sui institutione, non præ exigat culpã: nec rectitudo mentis, quã affert, mentis obliquitatem exposcat (alias non fuisset in Angelis, nec in primis parẽtibus, liquet quod alterius rationis gratia, opus est: quæ & per se, ex propria institutione, expiationem faciat: & obliquitate depulsa, mentis rectitudinem introducat. *stitiæ donũ, non admittitur.* *Gratia habitualis, ex sui institutione, culpam non exigit.*

Verùm ut res sit magis perspicua, attendendum ꝙ & si sacramentalis gratia, in multis cum habituali consentit, imò & illam includit: nec quidem tantum, quia gratifica, quia donis & charismatibus fota, quia per modum habitus nobis concessa: sed quia euheit in conciues sanctorum, & domesticos Dei: imò in consortes diuinæ naturæ, & membra dilectissimi, unigeniti eius. Nihilominus & illi, etiam addit certam efficaciam, & perfectionem: imò & (ut aliquibus placet) differentiam essentialem: qua sub illa, non secus ac species, proprio sub genere, consti- *Discrimẽ, habitualis & sacramentalis gratiæ.* *Ephes. 2.* *2. Petr. 1.* *s. Tho. 3. per.*

tuitur, atq; ab illo, per explicationem, seu additionem, sine controuersia separatur.

Et quamq; Theologi, de natura, qualitate, conditione, differentię, penitus non consentiant: constat tamen indubie illam eius esse facultatis, ut illum in nobis, effectum iustitię conferat, qui sacramento (quo non secus ac instrumento confertur) respondet. Nàm cum utraq; in iustificatione, fides concurrens, portionemq; CHRISTI spiritus attrahens, fides sit (ut non semel diximus) baptismo, uel pœnitentiæ, in uoto saltem, coniuncta: necessè est, ut gratia inde prouenieniens, gratia sit à coniuncto sacramento, quodam pacto, dependens: & propterea, ut talis sit, qualem, illud sacramentum exposcit. Dixi saltem in uoto, quod absolutè uerum est de baptismo, quod sacramentum est simplex: at in pœnitentia, quæ tribus constat ex partibus, & si satis est, si tùm confesio, tùm satisfactio adsint in uoto, contritio tamen, cum in corde consistat, nec extrinsecùs remorari posit, necessariò adesse debet de facto, ut fides, hac in iustificatione sit efficax.

Effectus sacramentalis gratiæ.

Sacramentū in uoto ad iustificationem cōcurrēs, quō audiendum.

Ergò cum iustificatio fide fit copulata baptismo, gratia per spiritum in corde profusa, medioq; sacramento, suo modo, collata gratia est, tali nos pacto afficiens, ac si essemus CHRISTO cōmortui, & ob id, nostris pro peccatis, iustisima pœna mulctati (quod pri-

ma, in hac re, pars iustitię est) Nec modò com mortui, sed & corresuscitati: & per hoc mentis, uitęq; rectitudine impartiti: quod & extrà iustitiæ amplitudinem, non modò non est, sed & altera illius est pars: imò perfectio, absolutio, & consumatio eius est. Similiter cum iustificatio fide fit, pœnitentię sacramento connexa, gratia subsequens, & per spiritum, concurrente sacramento, intrà nos profluens: gratia est, eo nos pacto reformans renouásq;, ꝙ in pristinam ualetudinem (modo & conditionibus suprà productis) nos transfert. Ergò non quidem immeritò, sacramentalis gratia, donum illud definitur, quo peccatum exploditur, & uitę nouitas inchoatur: quod procul dubio, iustitiæ de qua sermo, naturam, essentiamq; nedum formaliter continet, sed & perspicaciter exprimit.

Verè gratia sacramentalis, tum in baptismo, tū in pænitētiæ sacramento, est donum iustitiæ: quo peccatum exploditur, & uitæ nouitas inchoatur.

Et si lubet amplius rem expendere: reminiscaris opus est, tùm duplicis expiationis peccati, tùm duplicis nouitatis uitę, de quibus in superioribus constat. Et diligenter attende, quòd & si, tàm expiatio, quę in continua mortificatione carnis, & iugi crucifixione nostra, cum CHRISTO consistit, quàm uitę nouitas, quam exercitio sanctarum operationum, ęmulando eorum uitam, qui surrexerunt à mortuis (si quomodo detur compręhendere) adipiscimur: contingunt nobis, medijs donis, uirtutibus, &

Duplex expiatio peccati & duplex nouitas uitæ quæ considerata, rē reddūt illustrē.

charismatibus, spiritu sancto acceptis, et sacramentalem gratiam comitantibus: Ea tamen expiatio, illaq; nouitas, quibus potimur, in CHRISTO, qui nobis factus est uita, & sanctificatio, proximè impartimur, sacramentali gratia: quoniã illius sunt proprius, absolutus, & formalis effectus: iuxtà illius gratiæ propriam, formalem, et intrinsecam rationem: Dum modò semper, mente retineas, discrimẽ baptismi et pœnitentię: et per hoc discrimen, utroq; ex sacramento, sacramentalis gratiæ. Diximus, quæ ex sententia, nobis occurrunt: Dicamus quæ de postrema aliorum assertione, ex scripturis excipimus.

Postrema sententia Theologorũ resumitur, et ampliter declaratur.

Igitur cum ea hominis rectitudo (de qua in illa assertione, est sermo) modò fit, non omni ex parte, sed mẽtis duntaxat restituta: quoniam et si mente, nunc inseruire possumus, legi Dei, carne tamen, seruimus legi peccati: periculo attrectantes, ac cum Apostolo suspirantes, ꝙ nõ habitat, in carne nostra, bonum: *Roma. 7.* satis superq; fuerit, de mentis rectitudine loqui. Quæ mens, cum (præter id, ꝙ pars potior nostri est) potissimũ auerterit se à Deo, & ad se longè plus æquo, deflexerit, non iniuria reddita est, non tàm in omnibus, quàm præ omnibus, miserè curua: quare non immeritò, si primùm diuina miseratione, erigitur, & ad imaginem noui hominis, in iustitia & sanctitate, quam peccando perdide-

rat, renouatur. Et quanquàm in mente, sunt
partes, memoria, uolũtas, intellectus: quanq;
dignantur singulæ, peculiari dono: Sicut *Tres partes,*
tamen in Prothoplaste, partis istius rectitu- *nostræ men*
S.Tho.1. do, erat potissimum in uoluntate: ita disso- *tis.*
2.1. 109. num non est, si in eadem, & potissimum, sit
in restitutione. Quare & in literis sacris, hò-
minis rectitudo, passim cordi inuenitur sub
Psal. 72. scripta: Quam bonus, Israel, Deus, his qui re
63. et. 31. cto sunt corde: Laudabuntur omnes recti cor
de: Et gloriamini, omnes recti corde.

Et licet cor, quia origo creditur sensuum,
Matt. 15. & multarum, fornax est, cogitationum (nam *Cor, et si ali*
1. Cor. 4. de corde, exeunt cogitationes malæ: & nouis- *quãdo sumi*
simè manifestanda sunt, consilia cordium) ali *tur pro intel*
cubi audiri ualeat, pro intellectu: quia tamen, *lectu, frequẽ*
origo uera, & sine controuersia, est omnis de- *tius tamẽ su*
siderij, & in eo, mirum in modum, feruẽt, om *mitur pro uo*
nes affectus humani: non tam frequentius: q̃ *luntate.*
accommodatius sumitur pro uolũtate. Pro-
pter quod, & non rarò, è regione cõdistingui
tur menti: Quæ tametsi (ut diximus) uo-
luntatem includit: nonnunquam tamen, ad
intellectum restringitur: quemadmodum eò
loci. Diliges Dominum Deum tuum, ex to
Deut. 6. to corde tuo: & in tota mente tua. Ergò, cõ-
Matt. 23. modè restituta hominis rectitudo, per Iusti-
tiam, & ueram sanctitatem, ab Apostolo est *Cõmodè re-*
Ephe. 4. expræssa: imò proprijssimè est explicata. *stituta homi*
Nec quidem ea tantum ratione, q nemine nõ *nis rectitu-*
do, pro iusti

tiã et sancti tatẽ expres sa. probante, pertinet ad uoluntatem, suntq; illius, & munera, & pfectio maximè propria: sed quia munus rectitudinis, per iustificationem, redditum uoluntati: non modò, ex his maximè constat, sed quia non nisi ex illis (si non fallor) exactissimè intelligitur.

Et ut perspicuè manifestẽ, quod sentio: p iustitiam sanctitati coniunctam, pietatem cũ religione recipio. Pietatem (inquam) sed nõ qua proximi indigentiæ subuenimus (tam et si & illa, ad hominem pertinet iustificatum: imò in illa, magnum est, iustificati hominis exercitium). Sed qua Patri, Patriæ, & sanguine iunctis, rectum obsequium exhibemus. Nec modò loquimur de patre, qui est super terram: nõ de politia huius mũdi: non de his, quos sanguis & caro connectit: sed de Patre cęlesti, de Ciuitate, quę sursũm est Ierusalem, & de his, quos spiritus in CHRISTO, copulat, & coniungit. Vt & pietas aliud in præsenti non sit, q̃ pręclarum, præcelsumq; illud Dei charisma: quo Deo quidem ut Patri, Sãctis ut conciuibus cœli, cum alijs ueris in CHRISTO conmembris, cultum sacrosanctum persoluimus.

Iustitia cum sanctitate nil aliud q̃ pietas cũ religione.

Pietas quid, in præsenti loco.

Non satis est Deũ habere p Deo, sed opus est illũ habere pro patre.

Cum enim nobis, sat non sit, Deum habere pro Deo, hoc est, fonte, pelago, oceano omnium bonorum, & cornucopiæ cuiusuis munerum, & gratiarum: quo unicè uiuimus, mouemur, & sumus: Sed exigitur quoq; ut illũ *Act. 17.*

habeamus pro Patre (Quippè qui, non tantùm nos, adoptauit in filios, aut cœlesti ascripsit hæreditati: sed diligit tàm impensè, prouidet tàm sollicitè, tàm suauiter agit, tàm doctè erudit, & tàm potenter conseruat: ut facilè ne-
Esa. 49. dùm omnium patrum, sed & matrum ardo-
Gal. 4. rem, & curam, in immensum excedat). Exigitur ut Patriam, quæ sursùm est agnoscentes, imò ob illam iugiter suspirantes, ciues (ut
Roma. 12 par est) ueneremur, & suspiciamus. Et demùm, ut & reliqua CHRISTI membra, et dùm hic agunt: tùm obseruemus, tùm honore præueniamus. Quæ quidem omnia cõpertum est, ælectorum singulis conuenire: & ad pietatem, de qua sermo est, pertinere. Quæ &, nõ solùm Sapientum, & Patrum authoritate, iustitia dici potest: sed scripturarum usu, iustitia frequentissimè dicta est. Vt Eccles, nono: Iob, trigesimo sexto: Tertij Regũ, octauo: Deuteronomij, uigesimo quinto: Exodi nono: Genesis, decimo octauo: & alibi: Vbi semper impio, iustus è Diametro contrãponitur: & eo pacto, iustitia ꝑ pietate accepta, euidenter ostenditur.

Pietas iustitia dicta est, non solũ sapientũ iudicio, sed & scripturarũ usu.

Verũ quia Deo, satis nõ fuit, nos habere in
...b. 12. filios, sed habere uoluit in primogenitos: quoniam (Paulo asserente) à Deo ælecti, & uocati, ad primogenitorum cætum accessimus: &
...e ta le... ob id, in sacerdotes sanctos, suoq; cultui conse
...Moysi. cratos, euasimus (nàm primogeniti sisteban-

Cœlestis Pater hẽt nos, non solũ in filios, sed in primogenitos.

tur Deo, & sacerdotio fungebantur, in tẽplo, ideo maximè oportunè, iustitia sanctitati, seu (quod idem est) religioni connectitur. Et sanctitati quidem, non fucatæ, non duntaxat externæ (qualis fuit ĩ sacerdotibus legis, aut modò, in christianis hypocritis) sed uerę, sed in spiritu, & sine simulatione.

Ergò, & nobis satis esse non debet, si ut pij filij, pijssimum Patrem, omni pietate prosequimur: nisi & eidem, uti sacerdotes addicti, & consecrati, hostias iugiter imolemus. Et sicut membra sumus illius summi sacerdotis, CHRISTI IESV: ita illius fauore ac beneficio, contendamus nos partes reddere, & illi⁹ summi, ac suauissimi sacrificij, quod obtulit, in ara crucis, pro nobis: offerendo & nos p spiritum eius Deo, & exponẽdo animas nostras, inquantùm possumus, pro fratribus nostris. Et accipiendo nostram crucem, spontè exhibeamus corpora nostra, hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem: satagendo semper per fidem uiuam, ad CHRISTVM lapidẽ uiuum, magis accedere, ab hominibus reprobatum, à Deo uerò ælectum, & honorificatũ: ut & nos tãquã lapides uiui superędificemur, domus spiritualis, sacerdotium sanctum: ad offerendum (ut inquit Petrus) spirituales hostias, contribulati (scilicet) spiritus, & laudis, cõfitientes nomini eius: acceptabiles semper Deo, per IESVM CHRISTVM.

Contendendũ, ut sicut mẽbra sum⁹ Sacerdotis Christi, ita et mẽbra simus unici sacrificij eius.

1.Ioan.
Ephe.
Matt.
Luc. 9.
Roma.
1.Petr.
Psal.
Heb.

Et quouiam detrectari non potest, q́p sicut non mediocris membrorum est splendor, gloria capitis, & scatent fœlicius riuuli, exuberãtia fontis: ita & charismata in nobis spiritu CHRISTI impartita, longè illustriora sunt, charismatibus CHRISTI coniuncta: Imò liberè est confitendum: q́p & si donis pietatis, ac sanctitatis, coràm Deo, dicimur iusti, id tamen absolutè non est, nec consumatè, nisi illis, CHRISTI muneribus nexis: quorũ splẽdore, quicquid in nobis est, quod offundentibus, nostra pro infirmitate, affectibus huius uitæ, plenè non lucet, mirum immodum fulget: Adeò, ut creditu difficile nõ sit, si (CHRISTO: nostris, ut diximus, imbecillitatibus succurrente, & hunc in modum, etiam membris suffragante, atque quod illis deest, explente, ac consumante) reddamur Dei iudicio, in iustitia: hoc est: pietate, & sanctitate (sic enim nũc de iustitia loquimur) inculpati, & ab omni repræhensione, penitus alieni: Sitq; & hoc pacto, uerè iustitia Dei, non solùm in nobis, sed & super nos, ut Apostolus docet.

Charismata Dei, nobis collata, illustriora sunt, charismatibus Christi cõiuncta.

Iustitia Dei, non solumin nobis, sed & super nos.

Roma. 3.

Et quanquàm hactenus (quãtùm fuit meę imbecillitati permissum) explicatꝰ est modꝰ, quo coràm Deo, euadimus iusti: Duo tamen scrupuli offerunt sese, quibus opus est satisfacere, ut quantùm in nobis fuerit, reddamus rationem, omni poscẽti, de ea, quæ in nobis est, fides: sub censura tamẽ Orthodoxæ, ac sacro-

1. Pet. 3.

sanctæ Ecclesię. Alter est, quia si uiua (ut prę-
Difficultates excludendæ. mittitur) fide, iustificationē assequimur: Cō-
stat (dicet quis) ꝙ ea duntaxat posita, iusti nō
sumus, sed uiam ad illam consequendam su-
mus ingressi: & tamen compertum est, & in
præmissis acceptum: uiuam fidem, charitatē
complecti: & ob id, sine Dei gratia, & amici-
tia, inueniri non posse. Quibus certissimū
est, nedùm peccata fore seclusa, sed & CHRI
STI uitam impartitam: euangelista claman 1. Ca.4.
te, ꝙ qui diligunt, ad uitam sunt reuocati de
morte. Reliquus est, quia à Iustificatione o-
pera uidentur reiecta: cū tamē Iacobus Apo Cap.2.
stolus dicat, ꝙ ex operibus, & non ex fide tan
tùm, iustificatur homo. Nec sine multorū
scandalo transit, operibus nihil concedere: sed
uiuæ fidei omnia attribuere.

Fides, ꝓ actu & pro habitu. Sed pro actu, methodus est ad iustitiam. Verùm difficile nō est, scrupulos istos erue-
re, & singula ad consonantiam reuocare. Et
primus breuibus, ex præcedentibus submoue-
tur. Siquidem cum ageretur de fide: tùm
pro actu, tùm pro habitu, audita est. Et pro
habitu sumpta, tā etsi à nonnullis (ut patuit)
est iustitia credita; ea tamen non est, quā me-
thodum, ad iustitiam constituimus, sed pro a-
ctu accepta, methodus est. Propter quod, & Roma.10.
Apostolus scribit. Corde creditur ad iusti-
tiam: Et ꝙ si credideris, in corde tuo, ꝙ Deus
suscitauit IESVM CHRISTVM à mor-
tuis, saluus eris. Nec quidem pro quocunq;

actu, sed eo pro, qui iustificationem pręcedit: sicut eò loci patuit. De quo, & diximus, ꝙ confidentiæ, spei, & dilectionis actus includit: & fortè ꝙ unus ac simplex est, omnibus ęquiualens, ac uim, & energiam omnium continens.

Siquidem concipiendum est, Deū per spiritum sanctum, cum ex impijs euadimus iusti: non solum nos tangere, excitando, mouendo, exstimulando, ut credamus, confidamus, speremus, diligamus, & complectamur illam in CHRISTO: sed insuflare, siue suo modò, efficere actum illū (siue simplex, siue multiplex sit) nobiscum: ut eo credentes, sperantes, confidentes, amantes, feramur, rapiamur, & transformemur in eum. Ergò, hoc pacto, trahente Patre, prouocante CHRISTO, exstimulante Spiritu sancto, medio illo actu, à spiritu sancto ĩsuflato, siue suo modò effecto, & à nobis elijcito: CHRISTVM appræhendimus, & iusti (quemadmodum dictum est) in illo, ex illo, & per illum, efficimur. Et licet actus iste, non sit sine gratia, quia gratuitò donatus, quia ex beneuolentia Dei Patris concessus, & splendore suæ gratię illustratus: Licet non sit sine confidentia, nō sine spe, & dilectione: quæ testes sunt gratiæ, & charitatis: non tamen eo sumus, uel dicimur formaliter iusti: tam etsi, tam parum à iustitia simus distantes, ut morali communiq; iudicio, non ui

Actus fidei, quo iustificamur qualis, & q̃ locuples.

Quo pacto, actu iustificantis fidei, dici ualeamus, & non ualeamus formaliter iusti

hysi.

deamur distare. Siquidem in his, quæ momentanea sunt, rem simul dicimur adipisci, & rem esse adeptos: quemadmodum & philosophi tradunt. 6. Phy.

Tres operum classes, quas in iustificatione nostra examinare contingit.

Secundum hunc in modũ eruimus. In primis est de operibus destinguendum: quoniã quędam sunt, quę iustificationem præueniũt: quædam quæ comitantur: & quædam quæ subsequuntur. De subsequentibus, modò nõ loquimur: quandòquidem & si per illa nõ parùm in iustificatione proficimus, non tamen per illam iustificationem assequimur, sed assequuti, ad illius augmentum fructificamus, imò (& quantùm nobis conceditur) augem⁹. De comitantibus, satis est in præmissis attactum: cum sint; uel in uiua fide compræhensa: uel uiuæ fidei, indissociabiliter copulata. Siquidem illa (sine cõtrouersia) sunt, sperare in Deum: illi se credere, ac committere: illum diligere, & cõplecti: in illũ per CHRISTVM, tendere: peccata execrari: CHRISTO inseri, & in illum transferri. Quę quidem omnia, & si potissimũ, in corde sunt solida, non raro tamẽ, etiam externè se exerũt: quandòquidem his, corde maximè æstuante, fieri nequit, ut foris aliquid non eructet. Ergò, siquid est scrupuli, non est nisi de operib⁹ præuijs. Psal. 44

Opera iustificationẽ præcedẽtia quæ

Quam ob rem attendendum, ꝙ horũ duę sunt classes: Altera eorum quæ humanis, dũtaxat;

taxat,consilio & industria,sunt desumpta:Reliqua illorum,quæ sunt Dei uerbo, uel Ecclesiæ ordinatione,seu approbatione prescripta: aut etiam,sanctorum imitatione,ælecta. Illa homines præsumentes sese, suis tantum uiribus,iustos efficere, sibiipsis præscribunt:sicut constitit de sapientibus mundi, & cōstaret de omnibus, qui nedum posthabita fide, sed & cōtempta Dei lege,solis traditionibus, & operibus suis,coràm Deo,nō secus ac coràm mundo,uellent iustificatum iri:qui errarent indubiè toto cœlo. Quippè qui,licet extrinsecus, iustitiam aliquam simulare possent: in corde

nam sint: & quomodo ad iustificatio- nem faciāt.

Quo pacto inanis sit sapientia mundi, ad iustitiam coràm Deo.

1. Reg.16 tamen(quod maximè Deus attendit)extremè essent impij:cum essent non tam presumptione,quàm abominatione pleni.Et quemadmodum Augustinus dicit, à iustitia Dei,quàm longè remoti:ut qui dum, præter uiam,niterentur, ad eam,tantò longius,ab illa diuerterēt:quantò ualidius,uires exponerēt,& audacius iter arriperent. Hec uerò sunt,quæ uerbo, & uocatione Dei,communi cursu,oriuntur in nobis. Siquidem nemo ibit inficias,ante iustificationem,opus esse uocatione: Paulo admonente, quod illos duntaxat,iustificauit, quos ante uocauit:quemadmodum & illos, solum glorificauit,quos antea,iustos effecit.

sup Psalmus. 31.

Roma.8.

Necesse est, ut uocatio iustificationē precedat.

Et ut res,penitius pertractetur, Considerandum,quod et si uocare,in scripturis,nō nunquàm est nomen imponere: quoniam omne quod uo-

Vocare i scripturis multis modis ac

Gene. 2.

ceptum. cauit Adam, animę uiuę, hoc nomen est eius: *Iohel. 1.*
Nonnunquam in unum cogere: Vt uocate cętũ,
cõgregate paruulos: Nonnunquam aliquẽ, suo in
munere constituere: Vt Paulus uocatus Apo *1. Cor. 7.*
stolus, Et omnes in sua uocatione permaneãt
(Quibus planè modis, uocatio non longè à
prędestinatione dissentit: Vndè & omnes prę‑
destinati, non solum sunt uocati, & Deo noti *Exo. 33.*
ex nomine: sed & eorum nomina, sunt in li‑ *Luc. 10.*
bro uitæ præscripta: non solum sunt in unum *Philip. 4*
coacti, sed unum in corpus, miro modo con‑ *1. Cor. 12.*
serti: & singuli, non secus ac diuersa corporis
membra, officijs uarijs distributi) Nihilomi‑
Vocare præsenti loco, quomodo audiendum. nus est, & excitare (quod maximè ad rem per
tinet) idq; non tantùm à somno, sicut à Deo
uocatus est Samuel: sed & à mortuis, sicut à *1. Reg. 3.*
CHRISTO uocatus est Lazarus. *Ioan. 11.*

Et loquendo de somno torporis, & morte
peccati: excitamur quidem à Deo, sed extrin‑
secus multis modis. Verũ nõ tam plurimum,
quàm cõmuni lege, per uerbi ministros, inculcan‑
tes illud Apostoli. Surge qui dormis, & exur‑ *Ephes. 5.*
ge à mortuis. Hora est iam de somno surgere. *Rom. 13.*
Et euigilate iustè & nolite peccare. Intrinse‑ *2. Cor. 15*
cus autẽ (quod nõ solum est uehementius, sed
etiam, sine quo parum confert externus audi
Electorũ uocatio, quæ sit, & quas conditiones habeat. tus) per spiritum resonantem in corde. Siqui‑
dem ęlectos (de quibus potissimũ sermo est,
ut qui à Deo, & uocantur absolutè, & ea uoca
tione sancta, qua dignati sunt antè cõstitutio‑ *2. Thi. 1*

Roma. 8. nem mundi, qua & eos, quos prædestinauit, tempore oportuno, uocauit) resonante uerbo per ministrum, auribus corporis: alloquitur

Eccle. 1. Deus per spiritum, ad aures mentis. Quibus

Luc. 8. Dei beneficio, á uulua matris (ut dictum est) redditis ad audiendum accommodis, uiq; spiritus sancti percussis, atq; ad audiendum his,

Acto. 16. quę dicuntur erectis: illi auscultant, intellectu percipiunt, uoluntate consentiunt, & corde ac uiribus obsequuntur. Vocatiõis effectus in electis.

Heb. 4. Et quanquam omnis sermo Dei, sit uiuus, & penetrantior quouis ancipiti gladio, pertingens usq; ad diuisionem animæ, ac spiritus, compagum ac medullarum: èt discretor sit co

Esa. 4. gitationum, & intentionum cordis: is tamen maximè est, qui in spiritu sit iudicij, & ardoris: qualis primus (cõmuni lege, ni fallor) sermo est, in uocatione nostra. Propter quod & Baptista, qui non solum uenerat ad præceden dum CHRISTVM, sed uti uox ad prouocan dum ad eum: uenit in spiritu, & uirtute Eliæ. Ordo in uocatione Diuina.

Mar. 1. Vndê & pœnitentiam non modò inculca-

Luc 3. bat, sed urgebat. Genimina uiperarum, quis

Matt. 3. eripiet uos, á futuro iudicio? Quarè & Dominus prædicationem est orsus, á pęnitentia: nec illam solum suadebat uerbis, sed commi-

Luc. 13. nationibus. Nisi pœnitentiam egeritis, omnes simul peribitis.

Et licet nunquam, Dei uocatio, sit inanis: licet uerbum eius, non reuertatur ad illum uacuũ,

ſed faciat ſemper, quæ ipſe uoluit: & proſpere
Dei uocatio quando eſt maximè efficax. tur in illis, ad quos peculiariter mittitur: Tũc
tamen nobis eſt maximè efficax, cum nobis
propè eſt regnum Dei, hoc eſt, cum inſtat
tempus, à cęleſti Patre præſcriptũ (cui ſubeſt,
pro arbitrio, ſingulis tempora diſpenſare, & *Epheſ. 5.*
cuiuis negocio, tempus oportunũ aſcribere) *Eccle. 8.*
quo ſtatuit, nos ſuo immiſſo ſpiritu, iuſtifica-
re, paci reſtituere, ac in ſpiritu ſancto, hilares
Regnũ Dei quid ſit. reddere (Siquidem nec aliud eſt regnũ Dei, q̃ *Rom. 14.*
iuſtitia, pax, & gaudiũ, in ſpiritu ſancto): per
quæ expulſis peccatis, releuata conſcientia, &
pace in ſpiritu, in corde diffuſa, regnant in no
bis, Deus & CHRISTVS: Vndè & Seruator,
in principio, his uerbis eſt uſus. Impletũ
eſt tẽpus, inſtatq; regnũ Dei: pęnitentiã agite. *Mar. 1.*

Et licet, ſicut duæ ſunt iuſtificationes, duæ
aſsignari poſsint uocationes: quia tamen in
utraq;, uocandi modus, non eſt longè diſsimi-
lis, imò eſt & proportionalis: ſimul de utriſq;
Modus, quo, cõmuni lex, uocamur ad pœnitentiã. dicemus. Cum igitur primùm uocemur ad
pœnitentiam, modus quo uocamur ad eam,
ut uidetur, cõmuni lege, eſt talis. Siquidẽ ſpi-
ritu, de quo diximus, cor noſtrum, ingreſſo:
mox detegitur nobis, q̃ perditè, q̃ ſceleſtè ege
rimus uitam: aſſumpto hoc in opus, miniſte-
rio legis, quandòquidem per legem cognitio *Roma. 3 & 4.*
eſt peccati: nec immeritò: quandò ubi non eſt
Peccati definitio. lex, nõ ſit preuaricatio: & propterea nec pec-
catum, cum aliud nõ ſit q̃ inobedientia legis,

Ambro. & transgresio mandatorum Dei. Ministerio inq;, legis. Et scriptę quidē, cum uocantur Iudei: Qua & deteguntur illis, non solum pecca ta externa, in uerbis, actibusue: sed & intranea

Roma. 7. quę delitescunt in corde. Siquidem lex est spiritualis: Et concupiscentiam nō cognoui, nisi

Exo. 20. per legē, quę dicit: Non cōcupisces. Inditę ue-

Deut. 5. rò, cum uocantur Gentes, contrà quā nō modò frequenter faciunt, sed longè ab illa diuer-

Cap. 1 tunt: sicut Paulus docet ad Romanos.

Nec solum utitur lege, ad detegendum peccatum, sed & ad manifestandā iram, & uindictam Dei in illud: Et hebręis quidē repetens: *Officium legis.*

Deut. 27. Maledictus omnis, qui nō permanserit, in om

Heb. 2. nibus, quæ scripta sunt, in lege: Et omnis pręuaricatio, omnisq; inobedientia: iustā accipit retributionem à Deo: Gentibus uerò, suggerens naturæ lumine, Deum esse principem iustum, maximèq; detestari flagitia: Imò & ex his, quæ ab illo facta conspeximus, certū est, iram eius, super omnem impietatem, & iniu

Roma. 1. stitiam hominū, reuelari de cœlo: hoc est, hebręorum tropo, ab illo, tùm immaniter, tum

Deut. 32. irreparabiliter proficisci: quippe qui, cū uult occidit, & sanat, & non est, qui de illius manu pręripiat: (quanq; & tempore diluuij, apertę *Quid iram Dei reuelari de cœlo.*

Gene. 7. sint catharactę cœli: & tempore sobdomorū

& 19. ignis sulphurq; pluerit à Deo de cœlo.)

Heb. 10. Nec satis est, peccata detegere: non satis, irā cōminari, & q̄ horrendū sit, incidere in ma-

nus Dei uiuentis, repetere: Sed opus est, ut idẽ spiritus, cor ingressus, nos per illa, concutiat, deijciat, cõteratq; ut uerè sentiamus in nobis, spiritum iudicij & ardoris. Aliàs (tanta est segnities, tanta stoliditas, cõmuni cursu, in hominibus) nõ modò nõ conuertimur: sed uix, miserias nostras agnoscimus. Vndè & hoc pacto, spiritu illo pcusi, multi ex Iudeis, ad prædicationem Petri, compuncti sunt corde, dixeruntq;: Quid ergò faciemus? Inquit Petrus, Pœnitentiam agite, & baptizetur quilibet uestrum, in nomine IESV. Et Dauid, uerè spiritu iudicij excarnificatus, dicebat: Iniquitates meæ supergressę sunt, caput meũ, & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ: à facie insipientię meę. Miser factus sum & turbatus: tota die cõtristatus ingrediebar. Afflictus sum, & humiliatus sum nimis: rugiebam à fremitu cordis mei. Et alibi (ut magis uim doloris exprimeret) Circundederũt me, inquit, gemit⁹ mortis: dolores inferni, circũdederũt me. Quòd si roges, cur adulti, qui nunc ueniũt ad baptismum: & fideles in paschate ad pœnitentiam, non adeò discruciantur siue concutiuntur: & tamen (ut credimus) cõmuniter iustificantur. Aliud nõ est, quod dicam: Nisi ꝙ in illis (ut cõmuniter euenit) uberior desideretur, iustificationis fructus: Et ꝙ nõ tã facilè

Vis spũs sancti in cõuersione peccatoris.

Esa. 4.

Acto. 2.

Psal. 37.

Psal. 17. & 114.

Pœnitentes nostræ tempestatis frigidi.

Eccle. 1. reuerterentur ad uomitum. Siquidem scriptura docet, q̃ sine timore, cõmuni cursu, nõ
Psal. 95. iustificamur: Nec nisi ignominia impleti, que
Cap. 26. rimus nomen Domini. Et Esaias. Domine, in angustia, quesiuerunt te: in tribulatione murmuris, doctrina tua eis. Sicut quæ concepit, cum appropinquat ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic & nos facti sumus. A facie enim tua Domine concepimus: & quasi parturiuimus spiritum salutis. Et deniq; periculo contrectamus, tum maximè suppetias, nos implorare à Deo: cum maximis urgemur angustijs, quemadmodum in naufragijs, & instantibus periculis mortis. Quare unusquisq: suam salutem attendat. Et missis qui ueniunt ad baptismum, constat etiam apud Theologos, q̃ qui uolunt iustificari, sacramento pœnitentiæ, necessarium est, ut de commissis maximè doleant: imò ut ita doleant, q̃ de nulla re, magis dolere contingat.

Vexatio prebet intellectum.

Et, ut de electis loquamur, attendendum q̃ et si, hi animi cruciatus communes sint, etiã non electis: quoniam peccatum agnóscere, pœnam sentire, & Dei iudicium atrectare, tristitiam in omnibus efficit: cum nemo sit
Esa. 66. tam perditæ conscientiæ, ut uermis sit prorsus extinctus: nemo ausus tam temerarij, ut
Pro. 28. Leone rugiente non horreat: in illis tamen tristitia, est tristitia seculi, qua indolent non
Cor. 7. propter Deum, sed indolent propter se: eò

Cruciari de admisso peccato, cõmune est, electis & reprobis: Sed ad

salutē pœnitere cōmune non est omnibus.

ſcilicet, quòd afficiendi ſunt pœna, quòd tartaro detrudendi, quòd nequibunt tandem ad libitum laſciuire. Quæ triſtitia,(ſi aliud non accedat) tantum abeſt à ſalute: quantum properat in perditionem. Siquidem Deum fugit: imò maximè odit, calumniatur, blaſfemat: & tandem in deſperationem prolapſa, in æternam mortem precipitat. At in electis triſtitia, triſtitia ſecundum Deum eſt: 2.Cor. 7.

Triſtitia ſecundū Deū.

quippe quibus et ſi diſplicet pœna, et ſi angit uindicta, non minus tamen diuexat offenſa, Dum animaduertunt, quòd commiſerunt, in pelagus omnium bonorum, in authorem uitę, & in munificentiſsimum omnium Dominum, imò in pluſq̃ pientiſsimū Patrem, in quo non modò uiuunt, mouentur & ſunt, ſed & locupletantur omnibus donis. Act. 17. Quem debuerant unicè uenerari, & in omnibus illius ſacroſanctæ uoluntati obſequi, & obedire.

Triſtitiæ ſecundū Deū, comites.

Hęc triſtitia ſecundum Deum, non eſt ſine quapiam ſcintillula fidei, non ſine aliquo igniculo charitatis, & ob id, non ſine aliquo fauore Dei, & peculiari opera ſpiritus ſancti: & ut Apoſtolus dicit, pœnitentiam efficit, in ſalutem. 2.Cor. 7. Siquidem qui triſtatur ſecundum Deum, nequit non eſſe ſollicitus ad mutationem uitę, nequit nō conari, ut ſatisfaciat pro malè acta, timere ne recidat, deſiderare ut iuſſa ꝑficiat, nequit nō ęmulari meliora,

indignari aduersus peccatum, & uindictam contra illud assummere. Verùm et si hęc nō sunt contemnenda, imò commendanda, & nō
Roma. 5. secus ac præparatio ad iustitiam Dei, per pœnitentiam suscipiendam: nisi tamen locupletior, per spiritum fides accesserit, & ardentior charitas in cor, diffusa non fuerit: illam, minimè adipiscimur. Imo tam fragiles sumus, ut tam etsi, nostra & pro uirili, pœnitentiã hãc, præstare satagimus: uerè per nos satis resipiscere non ualemus, quippè q̃ illecebris huius uitæ seducti, nunquam plus æquo, nobis non indulgemus, & rarò non nisi nostro cõmodò militamus. Præter id, q̃ uera pœnitẽtia, donum est Dei: & non nisi CHRISTO innitẽdo completur, aut superno iudicio comprobatur.

Vera pœnitẽtia, donũ est Dei.

Ergò, & post Mosen, utraq; in iustificatione, adeundum ẽ CHRISTVM: Post legẽ,
3. Re. 19 in ambabus (sua proportione) sequitur euãgelium: Et post uocem tonitrui, sibilus est auræ
Mar. 5. tenuis. Ergò, commodè, & CHRISTVS, pœnitentia inculcata, euangelium offert: & ut illi credamus adurget, quãdòquidem si nos, immensum hoc Dei munus, nòn obruit: omnes in nostris iniquitatibus sepulti persistimus. Notum est planè, fœlix faustumq; nũcium (quod euangelium ritè uocamus) non tã denunciationem, q̃ exhibitionem esse, illius incompræhensibilis sacrificij, quod sua ergà

Euangeliũ quid sit.

nos,bona uoluntate,Deus Pater, instituit ab initio,ad expiationem peccati,ad consumandam præuaricationem,& delendam omnem iniquitatem:& tandem absoluit,cum Vnigenitum,qui peccatum non fecit,pro nobis peccatum fecit:ut eo pacto,iustitia Dei euaderemus in eo. Hinc illæ uoces: Sic Deus dilexit mundum,ut suum Vnigenitum daret: Ecce agnus Dei,ecce qui tollit peccata mundi: Ipse uulneratus est,propter peccata nostra,attritus est,propter scelera nostra. Et Apostolus. Notum uobis facio euangelium, quod tradidi uobis,si tenetis: Tradidi enim uobis, quòd CHRISTVS mortuus est pro peccatis nr̃is.

Dan. 9 *2.Cor. 5.* *Euangelicæ uoces.* *Ioan. 3.* *Ioan. 1.* *Esa. 53.* *1.Cor. 15.*

Igitur patefacto nobis euãgelio Dei,& exhibito nobis CHRISTO à Patre, cum omnibus quæ tulit pro nobis:dubium non est,ꝙ si illum,uiua fide recipimus,induimus,& referimus(ut in baptismo)uel rursum, eidẽ per gratiam inseramur(sicut in pœnitentia): nil superesse posse,quo Dei iudiciũ formidemus. Quare eiusdẽ spiritus operatione,resonante iã passim,euangelica tuba,audientibusq; nobis, quouis profusam,uocem gaudij & exultationis,ꝙ scilicet adest nobis,qui peccata deleuit, donatus est,qui maledictiones extinxit,& nobiscum,esse gestit,qui furorem iudicis,in paternam charitatem conuertit,mente de tanto munere persuasa,cor nequit non succendi,cõscientia non releuari, & homo totus in Dei

Christum induti,Dei iudicium, non timemus. *Hiere.7. & 33.*

beneuolentiam non resolui. Ergò, donati spiritu uiuæ fidei, CHRISTVM accedimus, in illum nos ac nostra reijcimus, illum amplectimur, in illum transferimur, & transsplantamur, atq; illi in omnibus obedire contendimus: & ita (ut non semel dictum est) iustitiæ spiritum participamus: & deniq; per ipsum, recepta gratia, siue ut in baptismo, siue ut in pœnitentiæ sacramento, formaliter iusti efficimur.

Vis spiritus uiuæ fidei.

Ergò, non solùm plura opera, ex instinctu spiritus sancti facta, iustificationem præcedunt, sed satis sunt iustificationi pficua: imò & in adultis, sunt (cõmuni lege) maximè necessaria. Quandòquidem nemo renuere potest, delicti capacem, opus esse, ut delicti pœniteat: opus esse, ut in actum prorumpat, nõ solum fidei, sed charitatis: sine qua, quemadmodum nec perfectè Deũ diligimus, ità nec peccatum efficaciter detestamur: Opus esse, ut in iustificatione baptismi, uerè se baptismo subijciat: quandòquidem, nisi qui crediderit, & nactus oportunitatem, baptizatus fuerit, & saluus, & iustus esse non potest: & in iustificatione pœnitentiæ, ut cõtritus, si potest, sacerdotem adeat: delicta per simplicem confessionẽ detegat, & iuxtà Sacerdotis arbitriũ, se satisfacturum proponat.

Multa ergo opera quæ iustificationẽ præcedunt, iustificationi proficiũt.

Matt. ul.

Ad hæc, ex scripturis adijcias: Tum ieiunia, & humiliationes ex animo, coram Deo,

Quæ ex scripturis impe

trāt iustifi-cationem. ut constat ex Niniuitis, & illis de quibus in Iohele propheta: Tum orationes & eleemosinas, ut constat in Cornelio, & ex consilio dato Nabucdonosori: Orationes tuæ, & æleemosinæ tuæ ascenderunt antè Deum: Et peccata tua (ò Rex) æleemosinis redime, & iniquitates tuas, misericordijs pauperum. Nec minus quoque ad iustitiam promouet, aut minus premissis; illam impetrare uidetur, Iniuriarum relaxatio, Domino attestante: Dimittite, & dimittemini: Et si dimiseritis, hominibus peccata sua, dimittet & uobis Dominus peccata uestra. His igitur medijs, peccator, spiritu sancto interueniente, disponitur: & ad CHRISTI iustitiam, seu gratiam, præparatur: imò & (si præmissa rectè perspicias) introducitur. Hactenus quo pacto, iusti coràm Deo euadimus: Nunc tangendū breui, q̄uo illius tribunali, iusti decernimur. *Ionæ.3. Cap.2. Acto.10 Dan.4.*

Cur, & quo pacto iusti in Christo facti iusti diuino decernamur indicio.

Postquàm igitur homines, & præsertim æ[l]ecti, in CHRISTO (prout diximus) facti sunt iusti: placet Deo, & Patri, illos quoque, iustos esse, suo tribunali decernere, ac ꝓnunciare. Idq; non solum, ut percipiamus, ꝙ sine pœnitentia sunt dona Dei, & maximè uocatio, & iustificatio, ut Apostolus dicit (Siquidem sentētia lata, ab eodem tribunali, cōmuni iure, reuocari non potest) Non solum ut exhilaretur caterua cœlestis, quæ mirificè sup resipiscente tripudiat: Sed ut & omni- *Roma.11 Luc.15.*

bus innotescat, qui suis iugiter assistunt iudiciis: nihil ab eo, nisi summa cum iustitia fieri, & distribui. Et quoniam in forensi iudicio, actis semper ac probatis, sententia est conformis: absonum non est, ut quemadmodum cũ aliquis condemnatur, non pauca, tum ex parte Actoris, tum ex parte Delati, excutienda sunt: ita & cum aliquis, diuino iustificatur tribunali, non dissimili methodo procedẽdum sit. Actori nanque, sat non est, si Reo crimẽ impingit: non si legem uiolatam inclamat: sed opus est ut crimen dearticulet, & testes (si detrectatur) producat, in quorum ore stet omne uerbum. Contrà; nec Reo pariter sufficit, ꝙ delationem pernegat, uel extenuat: sed quærit (ut communiter fit) Aduocatum qui causa in se recepta, ad iudicis aspectum, non trepidet: obiecta perpurget: legẽ emolliat, & testes deiiciat. *Modus, qui seruatur in tribunali forensi.*

Quam ob rem: sicut inficiari non potest, omnes homines qui ex primo sunt parente progeniti, accusatos esse coràm tribunali Diuino: non solum delatore Sathana, qui iugiter accusat nos ante thronum Dei: sed prodentibus ac reuelãtibus se facinoribus nostris (Siquidem ea est peccati natura, ut diu latere non posit: quippè quod, suopte ingenio, ut dictum est Caino, cubat inforibus, & per hoc difficile est ut non expergiscatur, sicut accidit his, qui in foribus dormiunt, ingredientiũ *Omnes homines accusati, coram tribunali diuino.* *Apoc. 12.* *Gene. 4.* *Peccatũ cubat in forib'*

uel ægredientium ſtrepitu: imò impoſsibile eſt, ut & in iudicio non diſcutiatur, quod, diuina ordinatione, reddebatur in foribus) Nec tantùm accuſatos, ſed & per conſcientias proprias (quæ ter mille teſtes ſunt) impios comprobatos: per legem maledictioni, & morti addictos, & iuxtà legem, ſupræmo iudicio cõdemnatos: tùm in Prothoplaſte, cuius membra ſumus ſecundùm carnem: tùm in nobis ipſis, quippè qui perindè ac mali corui, malum ouum, & ex carne nati, aliud q̃ caro non ſumus, facientes illius curam iugiter in deſiderijs: Ità confiteri neceſſe eſt, omnes ælectos, qui ſunt in CHRISTO regeniti, fore Deo, iure optimo: manifeſtos: Non tàm deferentibus eorum angelis, qui nunquàm in cœlo, nõ uident faciem Patris: quam fauore ſui capitis CHRISTI, illis per ſeſe, coràm frequentèr accedẽtibus: quippè qui per illum, nunquàm acceſſum non habent ad patrem, in confidentia, præſtolantes ad thronum eius gratiam, in tempore oportuno.

Pſal. 68. & 126.

Omnes comprobamur impij, & condemnamur à lege.

Ioan. 3. Rom. 13.

Ephe. 2 & 3. Heb. 4.

Et licet non deſit Sathanas, qui nihil non calumniatur, legem contrà illos producens, errata recenſens: Nihilòminus, non detrectantibus eis, ſed ultrò peccata fatentibus (Siquidẽ ſi dixerimus, ꝙ peccatum non habemus, nos ipſos ſeducimus, nam & ſepties, iuſtus cadit in die) per CHRISTVM calumniatori reſpondent. Qui non ſolum aduocatum agens, ſed

Non detrectant electi ſe peccatores diuino tribunali, ſed inſtant ſe ſuffragatũ iri, per iuſtitiã Chriſti. Qui

1 Ioan. 1 Prou. 24

& propitiatorem:non secus illos,ac sua membra defendit. Et iam suo spiritu impartitos, iustitia indutos,& sanctitate mundatos:uti iustos ac sanctos,coram Deo,optimo iure demõstrat. Atque erratis,propria innocentia satisfactis,legis transgresſionibus,sua adimpletione absortis,et pœnis,uel sua morte redemptis, uel per illos,& in illis,breui penitus redimendis:urget apud æquissimum iudicem,ut omnibus iam clara luce deductis:confuso Sathana,illiq; ore obstruso,in fauorem ælectorum sententiam ferat: Atque eo pacto, iustos ac inculpatos,palam suo tribunali pronunciet,et ut pro iustis & inculpatis,in cœlesti curia habeantur,proclamari faciat: Per gratiam quidem Dei,& redemptionem quę est in CHRISTO IESV. Vt ipse tandem non solum sit iustus, sed ab omnibus sit commendatus ut iustus:& iustificans illum, qui ex fide est IESV CHRISTI. Quibus semper sit, omnis honor,& gloria. Amen.

pro illis, aduocatum,& propitiatorẽ agit.

Rom.3.

Enarratio primæ portionis Sectionis suprascriptæ.

In quo,&c. Ostendit, hac in portione Apostolus, effici nos iustos in CHRISTO: subindeque locupletari, interuentu diuinę reuelationis:in omni Sapientia & Prudentia,nõ mundi,sed Dei:patefacto nobis,mysterio pa-

Quid Apostolus in hoc portione.

ternæ uoluntatis, de omnium recapitulatione, in illo. Quare, posset & hæc portio subdistingui; ut priori parte, explicetur iustificationis adeptio, & posteriori iustificationis locupletatio. Et posset, id lubētius recipi, si quis uelit locupletationē (ut multi) ad Aplōs, hoc in loco, restringi. De adeptione ergò sic dicit.

In quo habemus redemptionem, per sanguinem eius; remissionem paccatorum secundum diuitias gratiæ suæ. Cum in Adamo, coniecti sumus in captiuitatem, placuit Deo & Patri, ut in CHRISTO, donaremur redemptione. Non auro, uel argento: sed proprio ipsius, sanguine. I. Petr.

Qua in re, attendendum quod etsi, Peccatū, semper est uoluntarium, imò plerunque uoluptuosum: nunquam tamen (Dei iusto iudicio) est sine pœna. Iussisti Domine, & sic est, ut pęna sibi sit, omnis inordinatus animus. Imò, est cum multiplici pęna: cum peccatum comitetur semper, nedum destitutio gratiæ, obtenebratio mentis, induratio animi, & auctio propensionis cordis in malum: sed & captiuatio totius, quod est homo. Siquidē qui facit peccatum, seruus est peccati: & seruus, totum quod est, domini sui est.

Peccatū licet sit uoluntarium, nūquā tamen est sine pęna, imò semper est cū multiplici pœna.

Aug. li. conf.

Ioan. 8

I. Poli

Cum enim peccamus, nobis profectò Tyrannum gignimus: à quo cum uolumus resilire non possumus. Cuius quidem satellites, sunt caro, & sathanas. Quorum, illa, nunquā non urget, ut peccato obediamus, in concupiscentijs

Qui peccat sibi tyrannū parit,

Roma. 6. 1. Petr. 5. scentiis: iste uerò, haud secus ac Leo rugiens, nunquam non circuit, quærens quem deuoret: & uelut locũ tenens, semper estimulat, ut membra nostra exhibeamus arma iniquitatis peccato: idq; facit nõ solùm suggerendo, sed quasi compellendo: quippè qui tenet nos, ad suã uoluntatem captiuos. Roma. 6.

Quia ergo CHRISTVS, suo sanguine, hoc est, morte: non solùm Tyrannum istum occidit, & (ut fuerat in oraculis) in profundũ usque maris proiecit: non solùm Adam ueterẽ crucifixit, ut, quod peccati reliquum, dùm hic sumus, Dei dispensatione, gestamus in carne, nõ dominetur in nobis: sed et Principẽ huius mundi, tùm foras eiecit, tùm capite prorsus attriuit, palàm quo sumus negocio liberati, & quanto impendio restituti.

1. Thi. 2. Mich. 7. Roma. 6. Luc. 11.

Christus peccatum interfecit, & ueterem hominem crucifixit.

Remissio uerò peccatorum, tametsi à multis, per appositionem, subnectitur: consonat tamen etiam, si altero pro extremo, eorũ quę in peccato copulantur, exponatur. Siquidem (ut præmissum est, & non semel) in peccato sunt tria, culpa, macula, pœna: Quæ, licet peccator, simul incurrat: licet, & simul, ab omnibus liberari contingat: præstat tamen, eorum quodlibet, in causam certam reduci, ut singula possint, exactius declarari.

Tria in peccato, à quibus simul liberari cõtingit.

Ergò, quemadmodum redemptio est, respectu pœnę: ita & remissio dicitur, respectu culpæ. Illa facta est, interueniente sanguine

CHRISTI: hæc interueniente gratia Dei: imò diuitijs gratiæ eius: quandòquidem per gratiam Dei, nedum gratis, quoduis peccatũ dimittitur: nedum diuinis muneribus, homo locupletatur: sed & peccatum in frugem non rarò conuertitur. Vt hoc quidem pacto, gratia sit suprà modum gratificans, & per peccatum in mirum modum abundans: sicut Apostolus docet. Ergò, si in extremis (ut impar nõ est) comprehenditur mediũ, palàm, ꝙ his extremis exclusis, exclusa pariter relinquitur macula, quæ media amborum est.

Gratia supra modũ gratificans, sicut et peccatum supra modũ peccans.

Roma. 5. & 7.

Poteſt, & ſimplicius, hic locus exponi: Vt dicamus, nos quidem redemptos, in CHRISTO, à ſententia, quam ſubiuimus in Adamo: non, per ſententiæ irritationẽ, ſed per exuberantiſsimam, illius exſolutionẽ. Quãdòquidem, per CHRISTI ſanguinẽ, hoc eſt, ſcripturarum more, per extremam quam paſſus eſt mortem: nõ ſolùm noſtræ maledictioni & morti, factum eſt ſatis, ſed & ſuprà modum, in immenſum exceſſum: abolita prorſus ira Dei, & locupletiſsimè conſumata ſeueritate diuinæ iuſtitię. Cum tanta nihilòminus acceſſione fauoris, ac inundantia cœleſtis gratiæ: ut in CHRISTI membra reſtituti, atq; ambulantes in illo, non ſecundùm carnem, ſed ſpiritum: quicquid ſordis contrahimus (nam geſtantes corpus peccati, peccatis etiam nolentes inficimur) illius beneficio diluatur: & pec-

Simplicior enarratio textus.

Roma 8. & 7.

catis non dominantibus, nihil damnationis, inueniatur in nobis: ſed legis potius iuſtifica-
Ibidẽ. 8. tio, & mandatorũ Dei adimpletio: ſicut alibi Apoſtolus dicit. Ergò, redemptio (hoc quidẽ pacto) eſt à cõmuni condemnatione, & pecca torum remiſsio, à quotidianis lapſibus, & defe ctibus. Pergit & de locupletatione ſubiungit.

Quid hoc loci Redẽptio, & quid pec catorum Remiſsio.

Quæ ſuperabundauit in nobis, &c. Non ſolùm ergò, Dei beneuolentia, & gratia, in CHRISTO iuſtificamur, ſed mirum in modum locuplêtes reddimur: cornucopĳs ſapientiæ, & prudentię Dei. Et ſi, ad Apoſtolos, iſta reſtrin gimus, res eſt manifeſta: quandòquidem affluentia diuinæ gratiæ, maxima fulſerunt ſapientia, & prudentia ſpiritus. Nec immeritò
Pſal. 44. Matt. 6. quidem, cum delecti fuerint, orbis Moderato res, ac Principes, ſal terræ, & lumen totius eccleſiæ. Quos (ſine cõtrouerſia) dignum erat, obrui diuinis arcanis, & ditari, in omni ſapien tia, & prudentia CHRISTI. Et potiſsimum, in miniſterio euangelĳ, fidei, & ſalutis: ad ædificationem eccleſiæ Dei.

Exundantia ſapientiæ et prudẽtiæ in Apoſtolis.

Quid, ſit ſapientia ſpiritus.

Si uerò ad fideles omnes extendimus, nihilòminus res eſt perſpicua: ea prẹſertim moderatione, quòd tametſi, hæc ẹlectos omnes inundant, quemlibet tamen, pro qualitate membri, gradus, & ætatis, in CHRISTO. Nàm licet, diuerſa uaſa, eſſent in templo, & uaria ſint dona, Spiritus ſancti: omnia tamen, in eo, ſunt repleta, pro menſura fidei, & donatio-

nis Dei. Sed ſingula ſubnotemus. Rom. 11

In omni Sapientia, & Prudentia. Non quidem carnis: quæ, tùm ſtultitia, tùm inimicitia ſunt, apud Deum: Nec etiam mundi, aut Principũ 1. Cor. 1. huius mundi: qui deſtruuntur (Perdã ſapien- Roma. 8. tiam ſapientium, et prudentiam prudentium reprobabo) Sed in omni ſapientia, & prudentia Spiritus, quæ gaudium ſunt & pax.

Quid, ſit ſapiētia ſpũs. Eſt autem, Sapientia ſpiritus, nedũ ea mira cognitio ſecretorum Dei, & definitorum maximè, in humanam ſalutem, de quibus loquitur Paulus cum perfectis: quæ & creditur 1. Cor. 2. filijs, & amicis: Sed, & tàm uehemens, illorum perſuaſio, ut manibus (ſic dixerim) cõtrectentur, & paſsim interno hauſtu ſentiantur. Quæ planè perſuaſio, tametſi dono fidei inchoatur donis tamen Sapientiæ, & Intellectus abſoluitur, ut Theologi euidenter oſtendunt.

Quid ſit Prudētia ſpiritus. Prudentia uerò Spiritus, nõ tantum recta eſt, agendorum Diſcretio, Conſilium, & Iudicium, in his, quę ſunt Chriſtianę ſalutis, & explectionis Diuinæ uoluntatis: tum in deligẽdis bonis, ueris, ſanis, et pijs doctrinis: tum in complexandis rectis uiuendi rationibus, iuxtà beneplacitũ Dei: ſed & eorum quę delecta ſunt, & animo accepta: executio & adimpletio. Idque non ſolum, nulli non parcendo labori: ſed

Mos naturalis ſerpentis. ſerpentis in morem, tum exuendo ueterẽ cu- Matt. 10. tem, hoc eſt, deponendo, iuxtà ptiſtinam con Epheſ. 4. uerſationem, ueterem hominem, & induẽdo

nouum, qui secundùm Deũ creatus est, in iustitia, & sanctitate ueritatis: tùm obijciẽdo cor pus ꝓ defensione capitis, hoc est, pro CHRISTI gloria, qui caput nostri est, exponendo, si opus fuerit, uitam: non reformidando qui occidunt corpus, sed ultrò mortis calicem obeundo: ut sic tandẽ retribuant Domino, quod tribuit eis: in sacrificium laudis & gloriæ.

Ephes. 4.

Psal. 115.

Nec dissimulandum, ꝙ non modò, in Sapientia & Prudentia, sed in omni (inquit) Sapientia & Prudentia: ut perspicuè nos quidẽ erudiret, ęlectorum nemini, quicquã Sapientię & Prudentię denegari: quod conducat eorum saluti, officio, & uocationi. Vt repleti Sapientia & Prudentia spirituali, progrediãtur dignè Deo, contendentes illi placere, per omnia: Et fructificantes in quouis opere bono, nunquã non studeant, crescere in omni Scientia, & uirtute Spiritus sancti. Non solùm cautè ambulando, & uelut non insipientes, sed sapientes, tempus redimendo, quoniã dies mali sunt: sed, & in omni Sapientia, & Prudentia, cum his, qui foris sunt, cõuersando: Vt tandẽ, oris, & uitę sapientia, & prudentia prędití, nullus possit aduersarius contradicere.

Nulli Electorũ deest sapiẽtia et prudentia spiritus, suo muneri necessaria.

Ephes. 5.

Colos. 4.

Vt notum faceret nobis Sacramentum uoluntatis suæ. Clarius, in auferendi casu, resoluitur. Pate facto nobis arcano, uoluntatis suæ. Probat ęlectos, omni Sapientia, & Prudentia esse per fusos: ex hoc ꝙ detectum eis est, arcanum di-

uinę uoluntatis, de recapitulatione omnium, tàm cœlestium, quàm terrenorum in CHRISTO. Quippè qui, hac ex detectione, haud obscurè, in omni possunt Sapientia, & Prudētia Spiritus, locupletari, et ad optimum uiuēdi genus institui. Et licet, arcani huius detectio, sit per spiritum Dei, & exundantia diuinę gratię: Modus tamen manifestationis, (cōmuni lege) est duplex. Alter, interna reuelatione, & eruditione: quādòquidem (ut scriptū est) edocti sunt omnes à Deo: Alter, apertione sensus, in diuinis litteris: ut clarè mysteria, quę in eis sunt, percipiantur ab eis.

Arcana Diuinæ uoluntatis, quo pacto Electis, detecta.

Ioan 6. Esa.54. Luc.24.

Secundum beneplacitum uoluntatis eius. Si hæc præcedentibus hęrent: instruunt exuberantiā gratię, in omni sapientia & prudentia in ælectos effusam, illisq; arcanum diuinę uoluntatis detectū: non ob eorum merita, sed ob beneplacitū, & propensionem suę uoluntatis. Si uerò sequentibus adiunguntur: denotant, illo de arcano intelligendū, quod iuxtà beneplacitū, suę uoluntatis, Deus ab initio, proposuit in se se. Quo scilicet, instante temporis oportunitate, decretum est, omnia recapitulanda, per CHRISTVM. Et uterq; sensus, est uerus.

Arcanum insigne Diuinæ uoluntatis.

Quod proposuit in eo. Dictio interpretata, in eo, sonat, in ipso, aut in sese. Et quadrat reciprocè summi: ut intelligamus eo de mysterio, Apostolū loqui: quod Deus, ab æterno, in seipso constituit: Semotis nedum arbitris, sed

ἐν αὐτῷ

Hominē assumēdum à uerbo, & si

absq; reuelatione externa. Nam licet naturã nostram (ut prędictũ est) assumendam à Verbo, & multorũ prędestinatorũ gloriam, Deus Angelis, antequã fierent, patefecerit: licet, & post lapsum humanum, multifariè, multisq; modis, futuram per eundẽ Deum & hominẽ, IESVM CHRISTVM reparationẽ asseuerauerit: illam tamen, non penitus, omniuè ex parte detexit. Imò & placuit reparationis modum, diuerso prorsus calle procedere, quàm concipi creatis mentibus posset. Quippè qui, nedũ in humilitate filij: sed in illius obprobrijs, cruce, & morte: uoluit cuncta restitui: Imò mirũ in modũ prouhei. Præter id, quod & Proponere Deum in sese: est Deum prorsus deliberare, et ita decernere, ac definire: ut immutari nõ possit: sicut facilè est ex scripturis accipere.

angelis patefactum, non tamen penitus.

Heb. 1.

Reparatio hominis longè aliter facta quã naturaliter cõcipi posset.

Dei proponere, est Definire.

In dispensatione plenitudinis temporum, omnia restaurare in CHRISTO*: quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso.* En diuinæ uoluntatis arcanum. Et uerbum, instaurare, reddendum est, recapitulare: Et planus est sensus. Quòd Mysterium, scilicet, nobis affluentia gratię reuelatum, & in Deo ab ęterno definitũ, est, omnia (absoluta temporum plenitudine) esse recapitulanda, hoc est (uerbi proprietate retenta) summatim, ac uelut per capita, colligenda in CHRISTO, quę in cœlis, & quę in terra, siue (si grecè mauis) super terram, in Ipso.

ἀνακεφαλαιώσασθαι

Recapitulare est summatim colligere.

ἐπὶ τῆς γῆς.

Vbi attendenda sunt tria. Primùm est, quod

etſi, particula, in Ipſo, cum CHRISTVM repetat, poteſt uideri ſuperflua: re tamen accuratè diſcuſſa, uidebitur neceſſaria. Et quidem, ſi Hębreorum uſu, in, per, loco recipitur, ut perindè ſit ac, omnia quidem recapitulanda in CHRISTO: at non alterius opera, ſed ipſius duntaxat interuentu: Senſus, & aptus, & conſtantiſsimus eſt. Sicut enim (ut Paulus Coloſſenſibus ſcribit) omnia, in CHRISTO, & per CHRISTVM, ſunt condita; ita congruit, ut in illo, & per illum, omnia ſint recapitulata.

Sicut omnia in Chriſto et per Chriſtũ ſunt cõdita: ita omnia in eodẽ & per eũdem ſunt recapitulata.

Gap. 1.

Si uerò, in, ſuę naturę dimittitur: Senſus nihilòminus euidens, ac ſcripturę conſonans eſt. Quippè quo facilè declaratur, ſic omnia recapitulanda in CHRISTO: ut cõſiſtant in eo. Nam, ſicut in rerũ conditione, omnia conſtiterunt in CHRISTO (ut ibidẽ Apoſtolus ſubdit) ita & in recapitulatione, omnia fulcienda erunt in Illo: Vt ſit, uelut lapis angularis, nedũ Iudeorum ac Gentium, ſed cœleſtiũ & terreſtriũ, Nectens, regens, & ſubſtinens ea, uerbo ſuę poteſtatis, ut alibi idem Apoſtolus docet.

Cap. eo.

Chriſtus angularis lapis nedũ iudæorum & Gentium: ſed cœleſtiũ & terrenorum.

Heb. 1.

Secundũ eſt, ꝙ etſi, diuerſę ſunt temporũ plenitudines: Vt incarnationis uerbi, De qua ſcriptũ eſt Galatis, Cũ uenit plenitudo tẽporis, emiſit Deus filiũ ſuũ, factũ ex muliere, factũ ſub lege, Et conſumationis periodi corporis myſtici, De qua ſuo loco dicet Apoſtolus, Donec occurramus omnes in unitatẽ fidei, &

Diuerſæ plenitudines tẽporũ ex ſcripturis.

Cap. 4.

Infra capi. 4.

agnitionis filij Dei in uirũ perfectum,in mẽsu rã ætatis plenitudinis CHRISTI: Tametsi, neutra, huic loco nõ quadrat: de secũda tamẽ (si non fallor) prima intentio est. Nam licet in Verbi incarnatione, homine recapitulato quodã pacto, recapitulata sint omnia, quippè qui, compendiũ est omnis creaturæ: nihilòminus in regeneratione,quemadmodum tẽpus est penitus dispensatum,ita & recapitulatio,in CHRISTO potissimùm est absoluta. Id,quod mox dilucidius fiet.

Recapitulatio omnium inchoata est in incarnatione uerbi, & absoluenda est in consummatione mundi.

Tertium est,q; etsi,non desunt,quibus, Recapitulare,est ad caput reducere: ut omnia,iccircò sint recapitulanda, in CHRISTO, in ipso:quia omnia ad illum sunt,uelut ad caput reuocanda,atque in ipso consistenda: ut uerè sit,in omnibus primas tenẽs, & caput factus, tùm angelorum,tùm hominum:imò & rerũ omnium:singula ad plenum moderetur & regat(Quemadmodum apparebit,in die iudicij,quandò subiectis ei omnibus,tradet regnũ Deo & Patri)Nihilòminus,uocis proprietate seruata, in CHRISTO, recapitulanda sunt omnia,quia compendio colligenda,sunt quæ in cęlis,& quæ super terram sunt.

Recapitulare aliquãdo est ad caput reducere. Nec dissonat præsenti loco.

Colo. 1. & 2.

1. Cor. 15.

Cũ.n.recapitulatio,aliud re uera, non sit,q̃ substãtialiũ, ac principalium orationis partiũ, reassumptio(id quod faciunt Rethores, quandò per amplissimum campum diuagati,& facundia orationis effusi, summatim præcipua

Recapitulare,iuxtà proprietatem retentum, mirũ in modũ huic loco cõsentit.

membra recolligunt) tropo q; eleganti, duplex potest excipi sensus.

Ex recapitulationis tropo, dupplex summitur sensus.

Alter attendentibus, q cum creaturæ sint per uerbum productæ, (Nam dixit, & facta sunt: Et fiat lux & facta est lux) consequens est, ut uniuersalis rerum productio, aliud non sit, quàm latissima Dei concio: imò & res productæ (Hębreorum Schemate) aliud nō sunt, quam uerba, & concio Dei: quibus nunquàm non loquitur, admonet & inculcat, suam sapiẽtiam, iustitiam, bonitatem, robur, maiestatẽ, & gloriam. *Gene. 1. Psal. 148*

Concio Dei, in creaturis condendis.

Primus, atque; elegantissimus sensus.

Ergò si homines, & præsertim ælecti, principales rerum partiũ sunt: imò propter quas aliæ conditæ, & in illarum frugem & commodum institutæ: palàm q in calce præsentis sæculi, cum ælecti (qui modò in area mixti sunt paleis, & cum zizanijs in latissimo mũdi agro confusi) in breui, in momento, in ictu oculi, separabuntur ab eis: & congregati à summo cęli & imo terræ, obuiam CHRISTO, recipiẽtur ab eo, non solùm in Ipso fulciendi, sed perpetuò transformandi: non in meritò rerum recapitulatio fiet. Quandòquidem ælectis recapitulatis: necesse est, ut quæcunque eorũ sunt modo quodam, in ipsis recapitulata sint. Omnia (inquit Paulus) ælectorum sunt: sed illi, sunt CHRISTI, CHRISTVS uerò Dei. *Matt. 13. & 3. 1. Thes. 4 Matt. 24 1. Thes. 4 1. Cor. 3*

Recapitulatis Electis, recapitulata sunt omnia.

Secũdus sensus, non infe

Alter, recolentibus Deum optimum maximum, nedum uerbo omnia condidisse: sed &

uerbo arcana multa,suæ uoluntatis,reuelasse: tùm Angelis in cęlo:tũ hominibus super terram. Qua de re,non solùm in condendis rebus,attendi potest concio Dei:sed & in oraculis manifestandis. Et quoniam finis omnium oraculorum,est CHRISTVS: Et quæcunque Deus locutus est angelis, per seipsum, in cœlis,& hominibus,in scripturis, locutus est, super terram (sine controuersia) tendunt in eum:Consequens est, q̃ cum in calce mundi huius,omnia ac singula erunt expleta, & in CHRISTO, locupletisime absoluta:nõ in iuria dicantur omnia recapitulata. Quippè quæ,in Ipso,uelut compendio quodam, ælectis suggesta,& ad memoriam reuocata:summatim illi poterunt omnia cõtueri:& sic De⁹, suis in sermonibus iustificari,& fidelis in promissis,& oraculis,coràm toto mundo cõspici.

rior,sed forte præstatior

Quo pacto i Christo futura sit recapitulatio omnium scripturarum et oraculorum.

Psal. 50. & 144.

Enarratio secundæ Portionis Sectionis Suprascriptæ.

In quo & nos. Docuit ælectos,iustificatos in CHRISTO: Docet & eosdem,ad hæreditatem reuocatos,in eo. Et hac in portione, loquitur de Iudeis. In quo (inquit) CHRISTO, Et nos, qui sumus Israelitæ: quorum adoptio,& gloria,& testamenta,& legislatio, & cultus,& promissiones:Et demum, quorũ patres, ex quibus est CHRISTVS, secun-

Electos, ad hæreditatẽ reuocatos, in Christo.

Rom. 9.

dum carnem: Qui est Deus, benedictus in secula.

Sorte uocati sumus. Vna dictio est, apud Græcos, & sonat, in sortem: hoc est, hæreditatem, asciri. Et intendit, quod sicut in CHRISTO redimente, ut palmites insiti, & membra compositi, sumus iustificati: ita in eodem uniuersa hæreditante, ad omnium hæreditatem sumus admissi.

Sicut i Christo sumus iustificati, ita & in eodem sumus ad hæreditatem admissi.

ἐκληρώθημεν. Ioan. 5. 1. Cor. 12.

Prædestinati secundum propositum eius. Prædestinari, ut patuit, est in adoptionem decerni. Ergò mirum esse non debet, Iudæorum aliquos, ad hæreditatem, in CHRISTO reuocatos: siquis in eodem, adoptioni, illos perspexerit, restitutos. Etenim si sunt filij, consequitur, ut sint & hæredes. Addit, Iuxtà propositum eius: Vt ostendat loqui sese, non de adoptione ad tempus, aut de admissione ad hæreditatem, iuxtà præsentem iustitiam: sed loqui se de utraque, simpliciter & absolutè. Et Propositum quidem, est sententia deliberationis: quemadmodum & Iudicium, sententia est consilij.

Rom. 8.

Discrimē inter ꝓpositū, & iudiciū.

Qui operatur omnia, secundum consilium uoluntatis suæ. Proprium est Deo, omnia operari, agere, distribuere: non temerè, non casu: sed prouido ac sapienti consilio. Non coacto aut necessitate suggesto: sed sua pro uoluntate, constituto. Vt hoc pacto, tandem quodcunq; uoluerit, faciat.

Dei consiliū uoluntariū.

Psal. 113.

In laudem gloriæ suæ. Si Deus, nihil agit casu, nihil temere: necesse est, ut cuiuis suarum operationum, finem præscribat. Et quamquã omnia, ꝓpter semetipsum, semper operetur: quæ tamen, nostram in salutem operatur, redimendo, iustificando, in adoptionem, ac hæreditatem reducendo: maximè in sui gloriam cedunt. Quippè qui, in his potissimùm agnoscitur illustris & clarus: diues & potens, super omne, quod concipimus, aut cogitatione

Et si omnia cedũt in gloriã Dei, maximè tamen munus adoptionis et restitutio hæreditatis.

Ephe.3. assequi possumus. Præter id, ꝙ Israelitarum salus, illis tam mirificè præstita, & impendio tam ingenti exhibita: diuinas promissiones illustrans, & inuiolabilem, ac sacrosanctam, illarum ueracitatem attestans: non mediocriter Dei gloriam promouet, & celebrem facit.

Nos qui ante sperauimus in CHRISTO. Quoniam non omnes, qui sunt ex Israele, hi sunt Israelitę, quẽadmodum nec omnes, qui se

Roma.9. men sunt Abrahæ, illius sunt filij: ostendit quinam sint ex Israele, in hæreditatem asciti: ꝙ scilicet, non sunt Israelitæ, præcisè secundum carnem, sed sunt Israelitæ secundùm promis-

Philip.3. sionem. Quippè qui, non in carne gloriãtes, aut de legis operibus præsumentes: sed fidei Israelis innixi, & in CHRISTO, confisi, unicè pendiderunt ab eo.

Israelitæ in hæreditatẽ acciti, Israelitæ sunt secundum promissionem. Et quæ illorum notæ.

Et licet confidentiæ ac spei munus, procedat â Spiritu sancto: & ælectis sit (si absolutè loquimur) proprium: quia tamen, in lumbis

Iſraelitæ ſecundum promiſsionem, quo pacto ſperantes in Chriſto, in lumbis Iſraelis.

fidelis Iſraelis, ac Patrum, non tam carnis, quã ſpiritus, diuina erant ælectione incluſi (Cum de illis uelut de CHRISTI membris, promiſſiones extarent) non potuerunt, eorum affluẽtia munerum (fidei inquam & ſpei) non fore quodam modo participes: Et hoc ſaltem pacto, in illis, ac per illos, CHRISTO ſe ſe non committere: in illo non ſperare, ac penitus nõ confidere.

Planior ſenſus iſtius loci

Poteſt (& planius) hic locus, in hunc modũ exponi. Vt Iſraelitas ſperantes in CHRISTO, patres intelligamus: qui ſuſpirabant uidere diem Domini. Item Apoſtolos, & cæteros, ex Iudæis: qui, Ioanne CHRISTO teſtimonium perhibente, ac digito demonſtrante: ſe ſe reiecerunt in eum. Qui, tam & ſi pauci, nec ſecus ac reliquiæ: iuxtà tamen propoſitũ Dei, præelecti ac præcogniti: antè nos, ſperauerunt in CHRISTO, & genũ nõ curuauerunt ante Baal: nec offenderunt in lapidem offenſionis, & petram ſcãdali. Per quos, & nos recepimus eum, ſuperædificati ſuper fundamento Apoſtolorum & prophetarũ, ipſo ſũmãgulari lapide CHRISTO IESV.

Ioan. 8. *Rom. 11.* *Rom. 9* *Ephe. 2*

Enarratio Tertiæ Portionis, Sectionis Supraſcriptæ.

In quo, & uos. In ſortem (intellige) conuocati eſtis. Vocabo non plebem meam, plebẽ

Rom. *Oſe. 1.*

meam:& non dilectam, dilectam. Nam Gentes alloquitur, quæ nedum CHRISTI beneficio, factæ sunt conciues Sanctorum, & domesticæ Dei: sed CHRISTO concorpores, & comparticipes: & ob id iure optimo cohæredes. Nec modò sunt intelligendæ uocatę, sed & prædestinatæ: secundùm propositum eius, qui operatur omnia, iuxtà consilium suæ uoluntatis. *Gentes uocatæ in Christo ad hæreditatem.*

Siquidem concipiendum est, in cœtu ab æterno sælecto, & antè præuisionem lapsus, à Deo & Patre, per CHRISTVM, in adoptionem ascripto, compræhensos esse, nedum ex his, qui post modum, sunt appellati Iudæi: *Simul prædestinati, ex Iudæis & Gentibus.*
Rom.10. sed & ex his, qui nuncupati sunt Gentes. (Nō enim est distinctio Iudæi & Græci). Verùm præuisa in Primo parēte ruina, & constituto, Dei unigenitum: nostra pro redemptione, debere carnem induere: Vt eius sacramēti fides nusquàm saluti nostræ non necessaria in ælectorum cordibus, tùm infigeretur altius, tùm pullularet uberius: certa ꝓgenies delecta est, & ea multis est nominibus, ac præconijs illu-
Rom.3. strata. Siquidem illi credita sunt eloquia, & oracula Dei: creditæ & repetitæ multis modis *Cur Iudæorũ Gens multis ꝑconijs illustrata.*
Psal.147 promissiones de CHRISTO: Nec fecit tali-
Deut.16 ter omni nationi, nec iudicia sua manifestauit
Exod.19. alijs. Præter id, ꝙ dicti sunt populus Dei, re-
Esai.10. gnum, hæreditas, & peculium: alijs cum sexcētis titulis & priuilegijs.

Siquid defertur carnali Iudaeorum origini, defertur i gratiã Patrum.

Verùm etsi non ibo inficias, non nihil ea in generatione, carnis deferendum origini: Non quidem ob carnis generationem precisè, cum caro, ut caro non prosit: & quod natum est ex carne tantum, aliud præter carnem non est: eò ꝙ in carne seminans, de carne non nisi corruptionem metit: Sed quia deducta ex patribus, quorum in gratiam, non potuit non esse accepta: Quippè qui seruat, in millibus misericordiam, diligentibus se: Et Apostolus scripsit, quòd charissimi facti sunt propter patres. Propter quod, & ad illos in pſona missus est CHRISTVS: Et illis primùm oportuit euãgelium prædicari. Quo ab illis reiecto, Apostoli conuersi sunt ad Gentes: & sic, fractis ramis naturalis oliuæ, Gentes ex oleastro, insitæ sunt. Nihilòminus, et Ipsę sunt in spiritu Israelitæ, Semen Abrahæ, et domus Iacob, sicut alibi Apostolus docet.

Exod. *Ioan 6. & 3* *2. Cor. 9* *Exod. 3.* *Rom. 11.* *Matt. 15.* *Acto. 13.* *Rom. 11.* *Rom. 9.* *Gal. 3.* *Luc. 1.*

Gentes Electæ: Sunt in spiritu Israelitæ.

Audito uerbo ueritatis, hoc est, quemadmodum subdit, *Euãgelio salutis nostræ*. Accersiũtur quidem ælecti in cœlestem hæreditatem, sed illis, auscultandum est primùm, uerbum ueritatis, hoc est, euangelium suæ salutis. Siquidẽ illud est semen, quo per fidem recepto, regignuntur in filios, & ob hoc, in hæredes. Dicitur autem Euangelium Dei, Euangelium esse salutis: non solum, quia salutem annunciat, sed quia salutem credentibus exhibet. Nã Dei uirtus est, in salutem, omni credenti.

Electis auscultandũ est euangelium.

Euãgelium, cur dictũ est uerbum salutis.

Illam

Rom. 1. Illam (inquam) exhibet, non solùm ex parte rei, quã nunciat (CHRISTVM enim nunciat, mortuũ esse, pro nobis, cuius uirtute saluamur, Cum aliud nõ sit nomen datũ sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri: Gloriariq; nos, dũtaxat opus est, in cruce Domini nostri IESV CHRISTI: in quo est salus, uita, & resurrectio nostra, per quẽ saluati & liberati sumus) Sed ex parte etiã ipsius Euãgelij, qm̃ organũ est Spiritus sancti: Quo CHRISTO inserimur, & in illo salutem adipiscimur.

In Christi morte et cruce, uita & salus.

Act. 4.

Galat. 6.

Dicitur, & Verbum ueritatis, Non ea tantum ratione, quia undiq; sincerum & candidum, expers omnis falsitatis & fuci: Aut quia umbrã non habet futurorũ bonorũ ut lex, sed ipsam rerum imaginẽ: Aut quia exhibitio cũ sit, diuinę promissionis, ueracitas est, fidelitatis dei: Sed quia ueros nos reddit, & in ueritate ambulare facit. Siquidẽ postquam Serpentis mendacio obediuimus, qui mẽdax est, & eius pater: facti sumus natura mendaces, & ad fallẽdum propensi. Quare placuit Deo & Patri, per Euãgeliũ ueritatis, nos ueritati restitui: ut uerbo ueritatis regeniti, ueritatẽ ęmulemur, & uerbo & opere, illam pariter exprimamus.

Euãgelium cur dictũ est uerbum ueritatis.

Heb. 10.

3. Ioan.

Vnde simũt natura mendaces.

Ioan. 8.

Psal. 115.

Enarratio Quartæ Portionis, Sectionis Suprascriptæ.

In quo, & credentes obsignati estis, spiritu promißioisn sancto. Non satis ducit Apostolus, si

V

Gentes intelligamus, euocatas in sortem, & prædestinatas, iuxta propositum Dei: nisi & easdem subijciat(præmissa fide)obsignatas esse in CHRISTO. Non quouis signo corporeo, ut Iudæi, manufacta circuncisione in carne: sed in spiritu promissionis sancto. Dixi, præmissa fide, quoniam græcè, participium est, temporis nō præsentis, sed præteriti: quod perinde est, ac cum credideritis, uel postquam credidistis. Nam licet à Spiritu sancto sit, & ꝙ credamus, & ꝙ obsignemur: non tamen, nisi postquā crediderimus, obsignamur: quemadmodum, nisi postquam crediderimus, intelligimus: ut oraculum docet.

A, spū sancto non obsignamur, nisi postquā crediderimus.

πιστεύσαντες

Esa. 6.

Verùm attendenda sunt duo. Alterū est, ꝙ etsi multa sunt Epitheta Spiritus sancti: Quippè qui dicitur Spiritus sapientiæ, scientiæ, intellectus: Spiritus consilij, fortitudinis, pietatis: Spiritus adoptionis, sanctitatis, ueritatis: Spiritus iudicij, gratiæ, miseratiōis, Et alia: Modò tamen non temerè, Promissionis Spiritus, appellatus est. Nam quemadmodū dictus est Spiritus sapientię, scientię, intellectus, & id genus, reliqua: eam potissimum ob rationē, ꝙ eorū munerū copijs, eos, quos inhabitauerit, replet: Ita & Spiritus Promissionis, dicatur opus est, quia promissis à Deo, inhabitando, nos afficit, & impertit. Ergò, sicut sapiētię Spiritus, dictus est, quia suo beneficio sapimus: & adoptionis, qa adoptionis gratia impartimur:

Esai. 11.
Roma. 8.
Roma. 1.
Ioan. 15.
Esai. 4.
Zach. 12.

Cur spiritus sanctus, qui multorū donorū est spiritus: Promissionis spiritus est appellatus.

ita & ꝓmissionis Spiritus est appellatus, quia per ipsum, promissę hęreditatis primitias, hac in peregrinatione, ꝑcipimus ac possidemus.

Alterum est, φ cum obsignare (si propriè loqui congruit) rem sit, signi impressione mu- nire: quemadmodum obsignantur literæ anu- lo regio, & testamenta signo notarij: cõmodè fideles ęlecti, dicti sunt obsignati. Quippę q (Paulo admonẽte) sunt ueluti Epistola CHRI STI: in qua, non atramento, sed Spiritu Dei uiui: non in tabulis lapideis, sed in tabulis cor- dium carneis: scripta est lex Spiritus uitæ, & credita dona, & arcana cœlestia. Vndè & in Apocalipsi, signatos legimus seruos Dei, & ui ri gementes in Ezechiele propheta.

Obsignare, quid sit ꝓprie accipiatur.

2. Cor. 5.

Roma. 8.

Cap. 7.

Cap. 9.

Credẽtes aptissime dicũtur obsignati.

Et quanquàm, hæc euidentissima sunt: qua litas tamen signi, non satis perspicua est. Et præter eos, qui astruunt hoc ex loco, notam cõfirmationis, quæ fit in impositione manuũ (nõ enim solum character imprimitur in Ba- ptimo, sed in Ordine, & Cõfirmatione: in qua Spiritus sanctus, sicut initiatis iam, per baptis mum, militiæ CHRISTI, confertur quidẽ ad robur, utque armentur strenuè, armis non carnalibus: sed spiritualibus: aduersum non tam carnem & sanguinem, quam spiritualia nequitiæ in cœlestibus: et ita datur ut obsi- gnentur internę per eum: non secus ac mili- tes, proprio ei, cui militant, charactêre) sunt qui illud definiant Vnctionem, siue Gratiam

Sacramẽta, quæ imprimunt Characterem.

2. Cor. 10

Ephes. 6.

Effectus sacramenti impositiõis manuum.

1. Petr. I.

Aliorum sententia.

Spiritus sancti: qua constituti diuinæ naturæ consortes, nõnullũ uidẽtur accepisse pign', cœlestis hr̃ditatis. De quo & ĩmediate subiũget.

Verum tametsi, præmissis non detraho, intentioni tamen Apostoli (utputo) magis cõsentit: siquis hoc signum, CHRISTI charactêrem, cuius participes, in ipso sumus, intelligit. Nam sicut plenitudine suæ gratię, in illo p̃fundimur, quia plenus est gratia: Et unctionem habemus à sancto, quia unctus est Sanctus Sanctorum: Ita, quia character est Patris, & signatus ab eo, missus est pro nobis in mundum: absonum esse, non potest, si & illius obsignatione, in ipso, per Spiritum impartimur.

Quid sit credentes obsignari, hoc loco ad intentionẽ Pauli.

Ioan. 1. I. Ioan. 2. Dan. 9. Ioan. 6.

Cum enim CHRISTVS imago sit Dei inconspicui, & character hypostasis eius, non solùm, ut genitus est in natura diuina, sed etiã, ut genitus est in natura humana: propterea, quòd unice splendent, in eo, sanctitas & iustitia Dei: splendẽt ueritas & misericordia, sicut in præcedentibus commonuimus: consonum esse debet, ælectos per spiritum obsignari, in CHRISTO, aliud non esse, quàm imaginẽ Dei: quę in ipso, secundum quòd homo natus est, lucet: ad illos extendi.

Colo. 1. Heb. 1.

Christus character & imago Dei i utraque natura.

Ergò aliud non est, quàm nouum hominem, per spiritũ indui: qui secundũ Deũ creatus est, in Iustitia, Sanctitate & Veritate. Vt hoc quidem pacto, non solũ simus CHRISTO

Quid sit credentes obsignari i xp̃o, per spiritum promissionis Sanctum.

Ephe. 4

conformes,participio imaginis eius,ac reparetur in nobis,imago Dei,opera Spiritus sancti, in nouo homine:quam,opera immundi spiritus,amisimus in antiquo : sed exuti imagine, terrestris Adæ, & induti imagine, cœlestis CHRISTI : non tam ius habeamus adeundę hęreditatis,sed certum arrhabonẽ, & pignus illam capessendi,ac perpetuò possidendi.

ἀῤῥαβών

Qui est pignus, Græcè legitur, Arrhabo, *Hæreditatis nostræ*. Cum,spiritus,in Gręco sit generis neutri,referri non uidetur,per relatiuum,Qui, quod generis est masculini. Nec forsan erit intentio Pauli, quòd Spiritus sanctus,sit arrhabo,in cordib⁹ nostris(tametsi, ex illo,arrhabo suboriatur,in nobis)nisi fortè,per Metonomian,quemadmodum,& Ira,sanguinis dicta est ebullitio,circa cor. Quo pacto,& character,dici potest impressus,cum illius opera,in ælectis imprimatur. Sed refertur,uel CRISTVS, sub particula,In quo,denotatus (si quem tamen non offendit, hæreditatis illũ arrhabonem dicere,qui omnium constitutus est hæres)uel character subintellectus : qđ undique, sine offensione consentit.

Spiritus sanctus nõ uidetur hic Arrabo, nisi p metonomian.

Heb.1.

Christus Arrabo,sed melius character subintellectus.

Verum,si character relatus acceptatur, cũ subditur, Quod arrhabo est hęreditatis:id nõ intelligitur absolutè:Cum inter ipsum, & arrhabonem,Secunda Corintiorum primo, sit facta distinctio(Qui confirmat (inquit) nos, Deus:et qui unxit nos,Deus : & qui signauit

nos,& dedit arrhabonem Spiritus,in cordibus nostris,est Deus)sed consequtione. Siquidem concipiendum est(si nõ fallor)fideles ęlectos, in CHRISTO, recipere nedum,per Spiritum promissionis sanctum,characterem, uel imaginem Dei:sed etiam arrhabonem, hoc est,portionem,siue primitias cœlestis hæreditatis:ut uerè dictum recipiamus, Qui credit in eum,habet(de facto)æternam uitam in se. Imò,hæc adeò sunt connexa,ut alterum, esse sine altero)oportuno saltem tempore)clemētia Sancti spiritus,nõ contingat. Et character quidem consistit,in quibus diximus: arrhabo uerò,interna in pace, possidetur: Quæ sanè habetur ad Deum,Superat omnē sensum, Et gloriari facit,in spe gloriæ, filiorum Dei.

Character subintellect⁹ non est Arrabo absoluta sed consequtione.

Ioan.3.

Characteris, & Arrabonis discrimen.

Roma.5. *Philip.4*

In redemptionem acquisitionis. Acquisiuit quidem CHRISTVS hæreditatem ælectis, cū illam acquisiuit sibi(siquidem oportuit illum pati,& sic intrare in gloriam suam) Et constat,quòd una eademque,est hęreditas, membrorum & capitis: quemadmodum & unus idemque ex utrisque est CHRISTVS. Verum dum sumus in stadio,nunquàm non diuexamur in ea:tumultuantibus ac negotium nobis semper facientibus,sathana,mundo, & carne. Quare unicuique iugiter satagendū, ne præripiatur ab aliquo,corona sua.

Et si hæreditas nobis acquisita per Christū, Nō dormiendū tamē,sed satagendū,ne præripiatur à nobis.

Luc.24.

1.Cor.10

Apoc.3.

Et licet absolutè prædestinatis,auferri tandem,hæreditas pręparata,non possit:cōsonat

Etiam absolute præde-

Philip. 2. tamen diuinæ dispensationi: consonat & humanæ imbecillitati: ut cum timore, & tremore, salutem operantes: annitamur pro uirili: certam nobis reddere, operibus sanctis: acquisitionem nobis factã per CHRISTVM, & à nobis possidendam in eo. Qui hæres est uniuersorum: in quo & ante secula benedicti sumus, in omni benedictione spirituali, in supercœlestibus, à Deo & Patre. Ergò, per Spiritum promissionis sanctum, arrhabone ideò donati simus in CHRISTO: ut primitijs prægustatis, ualidiores sumus: tùm in hostibus debellandis: tum in bonis operibus exercẽdis: Quibus redimatur uexatio hæreditatis acquisitæ in CHRISTO

stinatis, nitẽdũ est bonis operibus, certam sibi reddere, adeptionem hæreditatis illis factã per Christum.

Heb. 1. Ephes. 1.

Digressio de fructu ac merito operum membrorum CRISTI.

Et quamuis de operibus membrorum CHRISTI, grandis sit sermo: satis tamen præsenti fuerit instituto, si de illorum fructu, ac merito, aliquid afferamus. Qua de re, attendendum quòd tametsi ęternam uitam, nobis adeptus est CHRISTVS: illam tamen, sine sanctis operibus, non assequimur. Quãdòquidem his, qui secundum patientiam boni operis, quærunt apud Deum gloriam, honorem, & incorruptionẽ: ab illo qui omnibus tribuit iuxta opera sua, uita retribuetur ęterna. Et li-

Bona op a necessaria ad assecutionẽ æternæ uitæ.

Roma. 2.

cet, gratia Dei uita æterna: nõ contingit tamẽ sine obedientia legis. Nam si uis ad uitam ingredi serua mandata. Et qui seminat, non in carne, sed spiritu: de spiritu metet uitam ęternam. Et liberati à peccato, & serui facti Deo: habetis fructum uestrum in sanctificatione, finem uerò uitam æternam. Roma. 1 Matt. 19. 2. Cor. 9. Roma. 6.

Deum dare uelle, & date perficere, quomodo intelligatur.

Et quanquàm recta fidelium opera, dona sunt Dei: sicut tamen nõ iustificat nos, sine nobis, ita nec sine nobis operatur in nobis. Et licet in nobis operetur uelle, & operetur perficere: quippè qui incipit in nobis, bonũ opus, & perficit: quia tamẽ incipit, dum ut uelimus inspirat: & perficit, dum quod uolumus, nobiscum ad perfectionem adducit: liquet quòd opus rectũ, in nobis, sine nobis, nõ facit. Et quãuis, ut ex nobis infirmis prodeunt, & immundis: opera infirma sint, & immunda, et ob id, præstolari nequeant, ęternum pręmium: ut tamen ex nobis sunt, incolumitati, Dei munere restitutis, ac sordibus expurgatis: ualida esse possunt & sancta. Imò ut ex nobis sunt, Dei beneficio, in membra IESV CHRISTI euhectis, non solum ualida sunt & sancta: sed Deo & Patri, unicè grata & accepta. philip. 2.

Opa nostra possunt multis modis expendi.

Vitis & Palmites, Christus & membra.

Et licet, sicut palmes, fructum nequit ferre nisi manens in uite: ita nec CHRISTI mẽbrum, nisi illi sit connexum, ut capiti: Et sicut, nisi ui & humore uitis, non frictificat palmes: ita nisi spũ & gratia CHRISTI capitis, Ioan. 15

parum membrum ualet, in illius corpore: Et sicut fructus palmitis, uerius fructus dicitur uitis: imò non est palmitis, nisi quia est uitis, quæ opus suum exercet in eo: ita rectum mẽbri CHRISTI opus, uerius opus dicitur CHRISTI: imò non est membri, nisi quia est CHRISTI capitis: qui operatur in eo. (Tametsi uitis operetur in palmite: palmite non consentiente, quippè qui libertatem non habet, sed naturæ proprietate obsequente, & quod in se est subministrante: CHRISTVS uerò consentiente membro, utpotè libertate donato: & ob id uoluntariè obsequente, & spõtè, quod in eo est exhibente,) Quia tamen, tã arctus nexus est, uitis & palmitis: & tantum gluten, inter CHRISTVM & membrum: ut sicut fructus uitis, etiam attributus est palmiti, ita & bonum CHRISTI opus, etiam illius attributum est membro.

Alio modò Vitis operatur in palmite, & Christus operatur in membro.

Galat. 2. Quarè etsi, satius esset dicere, cũ Apostolo, uiuo ego iam non ego, uiuit uerò in me CHRISTVS: et ob id, Operor ego iam nõ ego, operatur in me CHRISTVS: & Mereor ego iam non ego, meretur in me CHRISTVS: Nihilominus & membrum, cũ eodem, non prohibetur asserere: Quod uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei: Et quod operor bonum, operor in ui, & gratia capitis: Et quod mereor præmium, mereor in uirtute & spiritu CHRISTI. Et quanquàm meritum, & *Ibidem.*

Piorum opera, quo pacto sint illorũ et Christi.

omne præmiũ, iure optimo, ipsius sit CHRISTI, qui fons est omnis meriti, & ad quem omne deuoluendum est prẽmium: sicut tamẽ reliqua, quæ illius sunt, nobis uoluit, nedum esse communia, sed singulis, non secus esse, ac reputari ut propria: ut non solùm, suis locupletaremur diuitijs, & cornucopijs: sed ut omnibus omnes repleret, omniaque esset, & in omnibus, & in singulis: ita pariter uoluit, imò & decuit, de meritis & præmijs.

Quo pacto, omne meritũ et præmium subscribatur Christo, & subscribatur membris.

Ephes. 1.
1. Cor. 15

Ergò non temere, ælecti præstolantur mercedem, & prẽstolantur, ut ex meritis proprijs: Non solùm certiores facti, quòd non iniustus est Deus, ut obliuiscatur suorum operum, & laboris ex charitate suscepti: Et quòd siquis potum indigenti dederit, calicem aquæ frigidæ, non perdet mercedem apud Patrem: Sed quòd & centuplum accipient, & uitam tandem æternam posidebunt. Imò de hijs quodammodo gloriationem habent: nedũ æquanimiter tollerando, scientes quòd afflictio patientiam operatur, patiẽtia probationem, probatio spem, quæ denique non confundit, propter charitatem Dei, effusam in cordibus nostris: Sed uiriliter decertando, ut posint dicere cum Apostolo. Bonum certamen certauimus, cursum consumauimus, fidem seruauimus: Ergo nobis manet corona iustitię, quam reddet nobis Dominus, in illa die: qui iustus est iudex.

Electi præstolantur mercedem, ut ex meritis proprijs.

Heb. 6.
Mar. 9.
Matt. 19.
Roma. 5.
2. Timo. 4

Ergò temerè abijciuntur ab impijs, Sanctorũ merita, quæ non solùm à fidelibus, Sancto spiritu inspiratis, sunt tradita: sed Ecclesiæ sacrosanctæ auctoritate, quæ Columna & firmamentum est (ut sæpe dicimus) ueritatis, definita: & ab Oraculis & Diuinis literis fota & accepta. *Contra impios & hereticos.*

1. Tim. 3.

Et quanquàm res adeò est perspicua, ut ulteriori luce non egeat: non prętereo tamẽ paucis, occurrere aduersantium spiculis, ne fortè quempiam, minus circunspectum offendant.

Sunt ergo quibus uox, Meritum, iudicatur superba, & pręter usum scripturę introducta: Beneficiorum Dei ingrata: & debiti, quo tenemur Deo, & soluendo non sumus, inscia uel oblita. Sed re plenè discussa, nihil est minus. *Hæreticorũ obiectiones.*

Siquidem uerè merentibus, nihil inuenitur antiquius, nihil obuium magis, ac præsentaneũ: quàm totùm quod in illis, depræhenditur boni, acceptum esse à Deo. Qui in illos adeò est profusus: ut non solum uoluerit, gratis, sua clementia, ac miseratione, diuites illos facere, bonis & meritis, à CHRISTO in hac uita partis: sed eam in CHRISTO gratiam & facultatem, eisdem adiungere, ut & mereri (in illo insiti) etiam ipsi possint. *Qualis uere merẽtiũ animus et dispositio.*

Non quidem ad detrahendum aliquid, de ubertate meritorũ CHRISTI, quæ sua immensitate sufficere poterant mille mũdis: sed ad illustrandam gratiam, & eius munificẽtiã, *Piorum merita non detrahunt meritis Christi*

Israelitæ secundum promissionem, quo pacto sperantes in Christo, in lumbis Israelis.

fidelis Israelis, ac Patrum, non tam carnis, quã spiritus, diuina erant ælectione inclusi (Cum de illis uelut de CHRISTI membris, promissiones extarent) non potuerunt, eorum affluẽtia munerum (fidei inquam & spei) non fore quodam modo participes: Et hoc saltem pacto, in illis, ac per illos, CHRISTO se se non committere: in illo non sperare, ac penitus nõ confidere.

Planior sensus istius loci

Potest (& planius) hic locus, in hunc modũ exponi. Vt Israelitas sperantes in CHRISTO, patres intelligamus: qui suspirabant uidere diem Domini. Item Apostolos, & cæteros, ex Iudæis: qui, Ioanne CHRISTO testimonium perhibente, ac digito demonstrante: se se reiecerunt in eum. Qui, tam & si pauci, nec secus ac reliquiæ: iuxtà tamen propositũ Dei, præelecti ac præcogniti: antè nos, sperauerunt in CHRISTO, & genũ nõ curuauerunt ante Baal: nec offenderunt in lapidem offensionis, & petram scãdali. Per quos, & nos recepimus eum, superædificati super fundamento Apostolorum & prophetarũ, ipso summãgulari lapide CHRISTO IESV.

Ioan. 8. *Rom. 11.* *Rom. 9* *Ephe. 2*

Enarratio Tertiæ Portionis, Sectionis Suprascriptæ.

In quo, & uos. In sortem (intellige) conuocati estis. Vocabo non plebem meam, plebẽ

Rom. 9 *Ose. 1.*

meam: & non dilectam, dilectam. Nam Gentes alloquitur, quæ nedum CHRISTI beneficio, factæ sunt conciues Sanctorum, & domesticæ Dei: sed CHRISTO concorpores, & comparticipes: & ob id iure optimo cohæredes. Nec modò sunt intelligendæ uocatę, sed & prædestinatæ: secundùm propositum eius, qui operatur omnia, iuxtà consilium suæ uoluntatis. *Gentes uocatæ in Christo ad hæreditatem.*

Siquidem concipiendum est, in cœtu ab æterno sælecto, & antè præuisionem lapsus, à Deo & Patre, per CHRISTVM, in adoptionem ascripto, compræhensos esse, nedum ex his, qui post modum, sunt appellati Iudæi: sed & ex his, qui nuncupati sunt Gentes. (Nõ enim est distinctio Iudæi & Græci). Verùm præuisa in Primo parẽte ruina, & constituto, Dei unigenitum: nostra pro redemptione, debere carnem induere: Vt eius sacramẽti fides nusquàm saluti nostræ non necessaria in ælectorum cordibus, tùm infigeretur altius, tùm pullularet uberius: certa ꝓgenies delecta est, & ea multis est nominibus, ac præconijs illustrata. Siquidem illi credita sunt eloquia, & oracula Dei: creditæ & repetitæ multis modis promissiones de CHRISTO: Nec fecit taliter omni nationi, nec iudicia sua manifestauit alijs. Præter id, ꝙ dicti sunt populus Dei, regnum, hæreditas, & peculium: alijs cum sexcẽtis titulis & priuilegijs. *Simul prædestinati, ex Iudæis & Gentibus.* *[Ro]m.10.* *Rom.3.* *[Ps]al.147* *[Deu]t.16* *[Ex]od.19.* *[Is]ai.10.* *Cur Iudæorũ Gens multis ꝓconijs illustrata.*

Siquid defertur carnali Iudæorum origini, defertur i gratiã Patrum.

Verùm etsi non ibo inficias, non nihil ea in generatione, carnis deferendum origini: Non quidem ob carnis generationem precisè, cum caro, ut caro non prosit: & quod natum est ex carne tantum, aliud præter carnem non est: eò ꝙ in carne seminans, de carne non nisi corruptionem metit: Sed quia deducta ex patribus, quorum in gratiam, non potuit non esse accepta: Quippè qui seruat, in millibus misericordiam, diligentibus se: Et Apostolus scripsit, quòd charissimi facti sunt propter patres. Propter quod, & ad illos in ꝑsona missus est CHRISTVS: Et illis primùm oportuit euãgelium prædicari. Quo ab illis reiecto, Apostoli conuersi sunt ad Gentes: & sic, fractis ramis naturalis oliuæ, Gentes ex oleastro, insitæ sunt. Nihilòminus, et Ipsę sunt in spiritu Israelitæ, Semen Abrahæ, et domus Iacob, sicut alibi Apostolus docet.

Exod. Ioan 6. & 3. 2. Cor. 9. Exod. 34. Rom. 11. Matt. 15. Acto. 13. Rom. 11. Rom. 9. Gal. 3. Luc. 1.

Gentes Electæ: Sunt in spiritu Israelitæ.

Audito uerbo ueritatis, hoc est, quemadmodum subdit, *Euãgelio salutis nostræ*. Accersiũtur quidem ælecti in cœlestem hæreditatem, sed illis, auscultandum est primùm, uerbum ueritatis, hoc est, euangelium suæ salutis. Siquidẽ illud est semen, quo per fidem recepto, regignuntur in filios, & ob hoc, in hæredes. Dicitur autem Euangelium Dei, Euangelium esse salutis: non solum, quia salutem annunciat, sed quia salutem credentibus exhibet. Nã Dei uirtus est, in salutem, omni credenti.

Electis auscultandũ est euangelium.

Euãgelium, cur dictũ est uerbum salutis.

Illam

Rom. 1. Illam (inquam) exhibet, non solùm ex parte rei, quã nunciat (CHRISTVM enim nunciat, mortuũ esse, pro nobis, cuius uirtute saluamur, Cum aliud nõ sit nomen datũ sub cœlo, in quo oportet nos saluos fieri: Gloriariq; nos, dũtaxat opus est, in cruce Domini nostri IESV CHRISTI: in quo est salus, uita, & resurrectio nostra, per quẽ saluati & liberati sumus) Sed ex parte etiã ipsius Euãgelij, qm̃ organũ est Spiritus sancti: Quo CHRISTO inserimur, & in illo salutem adipiscimur.

In Christi morte et cruce, uita & salus. — Act. 4. — Galat. 6.

Dicitur, & Verbum ueritatis, Non ea tantum ratione, quia undiq; sincerum & candidum, expers omnis falsitatis & fuci: Aut quia umbrã non habet futurorũ bonorũ ut lex, sed ipsam rerum imaginẽ: Aut quia exhibitio cũ sit, diuinę promissionis, ueracitas est, fidelitatis dei: Sed quia ueros nos reddit, & in ueritate ambulare facit. Siquidẽ postquam Serpentis mendacio obediuimus, qui mẽdax est, & eius pater: facti sumus natura mendaces, & ad fallẽdum propensi. Quare placuit Deo & Patri, per Euãgeliũ ueritatis, nos ueritati restitui: ut uerbo ueritatis regeniti, ueritatẽ ęmulemur, & uerbo & opere, illam pariter exprimamus.

Euangelium cur dictũ est uerbum ueritatis. — Heb. 10. — 3. Ioan. — *Vnde simus natura mendaces.* — Ioan. 8. — Psal. 115.

Enarratio Quartæ Portionis, Sectionis Suprascriptæ.

In quo, & credentes obsignati estis, spiritu promissioisn sancto. Non satis ducit Apostolus, si

Gentes intelligamus, euocatas in sortem, & prædestinatas, iuxta propositum Dei: nisi & easdem subijciat (præmissa fide) obsignatas esse in CHRISTO. Non quouis signo corporeo, ut Iudæi, manufacta circuncisione in carne: sed in spiritu promissionis sancto. Dixi, præmissa fide, quoniam græcè, participium est, temporis nō præsentis, sed præteriti: quod perinde est, ac cum credideritis, uel postquàm credidistis. Nam licet à Spiritu sancto sit, & q̄ credamus, & q̄ obsignemur: non tamen, nisi postquā crediderimus, obsignamur: quemadmodum, nisi postquam crediderimus, intelligimus: ut oraculum docet. πιςεύσαντες

A, spū sancto non obsignamur, nisi postquā crediderimus.

Esa. 6.

Verùm attendenda sunt duo. Alterū est, q̄ etsi multa sunt Epitheta Spiritus sancti: Quippè qui dicitur Spiritus sapientiæ, scientiæ, intellectus: Spiritus consilij, fortitudinis, pietatis: Spiritus adoptionis, sanctitatis, ueritatis: Spiritus iudicij, gratiæ, miseratiōis, Et alia: Modò tamen non temerè, Promissionis Spiritus, appellatus est. Nam quemadmodū dictus est Spiritus sapientię, scientię, intellectus, & id genus, reliqua: eam potissimum ob rationē, q̄ eorū munerū copijs, eos, quos inhabitauerit, replet: Ita & Spiritus Promissionis, dicatur opus est, quia promissis à Deo, inhabitando, nos afficit, & impertit. Ergò, sicut sapiētię Spiritus, dictus est, quia suo beneficio sapimus: & adoptionis, qa adoptionis gratia impartimur:

Esai. 11. Roma. 8. Roma. 1. Ioan. 15. Esai. 4. Zach. 12.

Cur spiritus sanctus, qui multorū donorū est spiritus: Promissionis spiritus est appellatus.

ita & ꝓmiſsionis Spiritus eſt appellatus, quia per ipſum, promiſſę hęreditatis primitias, hac in peregrinatione ꝑcipimus ac poſsidemus.

Alterum eſt, ꝙ cum obſignare (ſi propriè loqui congruit) rem ſit, ſigni impreſsione mu nire: quemadmodum obſignantur literæ anu lo regio, & teſtamenta ſigno notarij: cõmodè fideles ęlecti, dicti ſunt obſignati. Quippè q (Paulo admonẽte) ſunt ueluti Epiſtola CHRISTI: in qua, non atramento, ſed Spiritu Dei uiui: non in tabulis lapideis, ſed in tabulis cordium carneis: ſcripta eſt lex Spiritus uitæ, & credita dona, & arcana cœleſtia. Vndè & in Apocalipſi, ſignatos legimus ſeruos Dei, & uiri gementes in Ezechiele propheta.

Obſignare, quid ſit ꝓprie accipiatur.

2. Cor. 3.

Credẽtes aptiſsime dicũtur obſignati.

Roma. 8.

Cap. 7.

Cap. 9.

Et quanquàm, hæc euidentiſsima ſunt: qualitas tamen ſigni, non ſatis perſpicua eſt. Et præter eos, qui aſtruunt hoc ex loco, notam cõfirmationis, quæ fit in impoſitione manuũ (nõ enim ſolum character imprimitur in Baptiſmo, ſed in Ordine, & Cõfirmatione: in qua Spiritus ſanctus, ſicut initiatis iam, per baptiſmum, militiæ CHRISTI, confertur quidẽ ad robur, utque armentur ſtrenuè, armis non carnalibus: ſed ſpiritualibus: aduerſum non tam carnem & ſanguinem, quam ſpiritualia nequitiæ in cœleſtibus: et ita datur ut obſignentur internè per eum: non ſecus ac milites, proprio ei, cui militant, charactêre) ſunt qui illud definiant Vnctionem, ſiue Gratiam

Sacramẽta, quæ imprimunt Characterem.

2. Cor. 10

Epheſ. 6.

Effectus ſacramenti impoſitiõis manuum.

1. Petr. 1.

Aliorum ſententia.

Spiritus sancti: qua constituti diuinæ naturæ consortes, nõnullũ uidetur accepisse pign', cœlestis hẽditatis. De quo & imediate subiũget.

Verum tametsi, præmissis non detraho, intentioni tamen Apostoli (utputo) magis cõsentit: si quis hoc signum, CHRISTI charactêrem, cuius participes, in ipso sumus, intelligit. Nam sicut plenitudine suæ gratię, in illo p̃fundimur, quia plenus est gratia: Et unctionem habemus à sancto, quia unctus est Sanctus Sanctorum: Ita, quia character est Patris, & signatus ab eo, missus est pro nobis in mundum: absonum esse, non potest, si & illius obsignatione, in ipso, per Spiritum impartimur.

Quid sit credentes obsignari, hoc loco ad intentionẽ Pauli. Ioan. I. I. Ioan. 2. Dan. 9. Ioan. 6.

Cum enim CHRISTVS imago sit Dei inconspicui, & character hypostasis eius, non solùm, ut genitus est in natura diuina, sed etiã, ut genitus est in natura humana: propterea, quòd unice splendent, in eo, sanctitas & iustitia Dei: splendẽt ueritas & misericordia, sicut in præcedentibus commonuimus: consonum esse debet, ælectos per spiritum obsignari, in CHRISTO, aliud non esse, quàm imaginẽ Dei: quę in ipso, secundum quòd homo natus est, lucet: ad illos extendi.

Christus character & imago Dei i utraque natura. Colo. I. Heb. I.

Ergò aliud non est, quàm nouum hominem, per spiritũ indui: qui secundũ Deũ creatus est, in Iustitia, Sanctitate & Veritate. Vt hoc quidem pacto, non solũ simus CHRISTO

Quid sit credentes obsignari i xpo, per spiritum promissionis Sanctum. Ephe. 4

conformes,participio imaginis eius,ac repare tur in nobis,imago Dei,opera Spiritus sancti, in nouo homine:quam,opera immundi spiritus,amisimus in antiquo: sed exuti imagine, terrestris Adæ, & induti imagine, cœlestis CHRISTI: non tam ius habeamus adeundę hęreditatis,sed certum arrhabonē, & pignus illam capessendi,ac perpetuò possidendi. ἀῤῥαβών

Qui est pignus, Græcè legitur, Arrhabo, *Hæreditatis nostræ*. Cum,spiritus,in Gręco sit generis neutri,referri non uidetur,per relatiuum,Qui, quod generis est masculini. Nec forsan erit intentio Pauli, quòd Spiritus sanctus,sit arrhabo,in cordib⁹ nostris(tametsi, ex illo,arrhabo suboriatur,in nobis)nisi fortè,per Metonomian,quemadmodum,& Ira,sanguinis dicta est ebullitio,circa cor. Quo pacto,& character,dici potest impressus,cum illius opera,in ælectis imprimatur. Sed refertur,uel CRISTVS, sub particula,In quo,denotatus (si quem tamen non offendit, hæreditatis illū arrhabonem dicere,qui omnium constitutus est hæres)uel character subintellectus: qđ undique, sine offensione consentit.

Spiritus sanctus nō uidetur hic Arrabo, nisi p metonomian.

Christus Arrabo,sed melius character subintellectus.

Heb.1.

Verum,si character relatus acceptatur, cū subditur, Quod arrhabo est hęreditatis:id nō intelligitur absolutè:Cum inter ipsum, & arrhabonem,Secunda Corintiorum primo, sit facta distinctio(Qui confirmat (inquit) nos, Deus:et qui unxit nos,Deus: & qui signauit

tamen diuinæ diſpenſationi: conſonat & hu- *ſtinatis,uitã*
Philip.2. manæ imbecillitati:ut cum timore,& tremo- *dũ eſt bonis*
re,ſalutem operantes: annitamur pro uirili: *operibus,certam ſibi red*
certam nobis reddere, operibus ſanctis:acqui *dere,adeptio*
ſitionem nobis factã per CHRISTVM, & *nem hæredi*
Heb.1. à nobis poſsidendam in eo. Qui hæres eſt *tatis illis factã per Chri*
Ephe/.1. uniuerſorum:in quo & ante ſecula benedicti *ſtum.*
ſumus,in omni benedictione ſpirituali, in ſupercœleſtibus,à Deo & Patre.Ergò,per Spiritum promiſsionis ſanctum,arrhabone ideò donati ſimus in CHRISTO: ut primitijs prægustatis,ualidiores ſumus:tum in hoſtibus debellandis:tum in bonis operibus exercẽdis: Quibus redimatur uexatio hæreditatis acquiſitæ in CHRISTO

Digreſsio de fructu ac merito operum membrorum CRISTI.

Et quamuis de operibus membrorum CHRISTI, grandis ſit ſermo: ſatis tamen præſenti fuerit inſtituto,ſi de illorum fructu, ac merito,aliquid afferamus. Qua de re, attendendum quòd tametſi æternam uitam, nobis adeptus eſt CHRISTVS: illam tamen,ſine *Bona op. a necessaria ad*
ſanctis operibus,non aſſequimur. Quãdòqui *aſſecutionẽ*
dem his,qui ſecundum patientiam boni ope- *æternæ uitæ.*
Roma. 2. ris,quærunt apud Deum gloriam, honorem, & incorruptionẽ:ab illo qui omnibus tribuit iuxta opera ſua,uita retribuetur æterna. Et li-

cet, gratia Dei uita æterna: nõ contingit tamẽ fine obedientia legis. Nam si uis ad uitam ingredi serua mandata. Et qui seminat, non in carne, sed spiritu: de spiritu metet uitam æternam. Et liberati à peccato, & serui facti Deo: habetis fructum uestrum in sanctificatione, finem uerò uitam æternam.

Roma. 6. *Matt. 19.* *2. Cor. 9.* *Roma. 6.*

Et quanquàm recta fidelium opera, dona sunt Dei: sicut tamen nõ iustificat nos, sine nobis, ita nec sine nobis operatur in nobis. Et licet in nobis operetur uelle, & operetur perficere: quippè qui incipit in nobis, bonũ opus, & perficit: quia tamẽ incipit, dum ut uelimus inspirat: & perficit, dum quod uolumus, nobiscum ad perfectionem adducit: liquet quòd opus rectũ, in nobis, sine nobis, nõ facit. Et quãuis, ut ex nobis infirmis prodeunt, & immundis: opera infirma sint, & immunda, et ob id, præstolari nequeant, æternum præmium: ut tamen ex nobis sunt, incolumitati, Dei munere restitutis, ac sordibus expurgatis: ualida esse possunt & sancta. Imò ut ex nobis sunt, Dei beneficio, in membra IESV CHRISTI euhectis, non solum ualida sunt & sancta: sed Deo & Patri, unicè grata & accepta.

Deum dare uelle, & dare perficere, quomodo intelligatur. *philip. 2.*

Opa nostra possunt multis modis expendi.

Et licet, sicut palmes, fructum nequit ferre nisi manens in uite: ita nec CHRISTI mẽbrum, nisi illi sit connexum, ut capiti: Et sicut, nisi ui & humore uitis, non fructificat palmes; ita nisi spũ & gratia CHRISTI capitis,

Ioan. 15.

Vitis & Palmites, Christus & membra.

parum membrum ualet, in illius corpore: Et sicut fructus palmitis, uerius fructus dicitur uitis: imò non est palmitis, nisi quia est uitis, quæ opus suum exercet in eo: ita rectum mẽbri CHRISTI opus, uerius opus dicitur CHRISTI: imò non est membri, nisi quia est CHRISTI capitis: qui operatur in eo. (Tametsi uitis operetur in palmite: palmite non consentiente, quippè qui libertatem non habet, sed naturæ proprietate obsequente, & quod in se est subministrante: CHRISTVS uerò consentiente membro, utpotè libertate donato: & ob id uoluntariè obsequente, & spõtè, quod in eo est exhibente,) Quia tamen, tã arctus nexus est, uitis & palmitis: & tantum gluten, inter CHRISTVM & membrum: ut sicut fructus uitis, etiam attributus est palmiti, ita & bonum CHRISTI opus, etiam illius attributum est membro.

Alio modò Vitis operatur in palmite, & Christus operatur in membro.

Galat. 2. Quarè etsi, satius esset dicere, cũ Apostolo, uiuo ego iam non ego, uiuit uerò in me CHRISTVS: et ob id, Operor ego iam nõ ego, operatur in me CHRISTVS: & Mereor ego iam non ego, meretur in me CHRISTVS: Nihilominus & membrum, cũ eodem, non prohibetur asserere: Quod uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei: Et quod operor bonum, operor in ui, & gratia capitis: Et quod mereor præmium, mereor in uirtute & spiritu CHRISTI. Et quanquàm meritum, &

Piorũm opera, quo pacto sint illorũ et Christi.

Ibidem.

omne præmiũ,iure optimo,ipsius sit CHRISTI, qui fons est omnis meriti, & ad quem omne deuoluendum est prẹmium:sicut tamẽ reliqua,quæ illius sunt,nobis uoluit, nedum esse communia,sed singulis,non secus esse,ac reputari ut propria:ut non solùm, suis locupletaremur diuitijs,& cornucopijs: sed ut omnibus omnes repleret,omniaque esset,& in omnibus,& in singulis:ita pariter uoluit, imò & decuit,de meritis & præmijs.

Quo pacto, omne meritũ et præmium subscribatur Christo, & subscribatur membris.

Ephes. 1. *1. Cor. 15*

Ergò non temere,ælecti præstolantur mercedem,& prẹstolantur,ut ex meritis proprijs: Non solùm certiores facti,quòd non iniustus est Deus,ut obliuiscatur suorum operum, & laboris ex charitate suscepti: Et quòd siquis potum indigenti dederit, calicem aquæ frigidæ,non perdet mercedem apud Patrem: Sed quòd & centuplum accipient, & uitam tandem æternam posidebunt. Imò de hijs quodammodo gloriationem habent: nedũ æquanimiter tollerando,scientes quòd afflictio patientiam operatur,patiẽtia probationem,probatio spem,quæ denique non confundit,propter charitatem Dei,effusam in cordibus nostris:Sed uiriliter decertando,ut posint dicere cum Apostolo. Bonum certamen certauimus,cursum consumauimus, fidem seruauimus:Ergo nobis manet corona iustitię, quam reddet nobis Dominus, in illa die: qui iustus est iudex.

Electi præstolantur mercedem,ut ex meritis proprijs.

Heb. 6. *Mar. 9.* *Matt. 19.* *Roma. 5.* *2. Tim. 4*

Ergò temerè abijciuntur ab impijs, Sanctorũ merita, quæ non solùm à fidelibus, Sancto spiritu inspiratis, sunt tradita: sed Ecclesiæ sacrosanctæ auctoritate, quæ Columna & firmamentum est (ut sæpe dicimus) ueritatis, definita: & ab Oraculis & Diuinis literis fota & accepta. *Contra impios & hæreticos.* *1.Tim.3.*

Et quanquàm res adeò est perspicua, ut ulteriori luce non egeat: non prętereo tamẽ paucis, occurrere aduersantium spiculis, ne fortè quempiam, minus circunspectum offendant.

Sunt ergo quibus uox, Meritum, iudicatur superba, & prẹter usum scripturẹ introducta: Beneficiorum Dei ingrata: & debiti, quo tenemur Deo, & soluendo non sumus, inscia uel oblita. Sed re plenè discussa, nihil est minus. *Hæreticorũ obiectiones.*

Siquidem uerè merentibus, nihil inuenitur antiquius, nihil obuium magis, ac præsentaneũ: quàm totùm quod in illis, deprænditur boni, acceptum esse à Deo. Qui in illos adeò est profusus: ut non solum uoluerit, gratis, sua clementia, ac miseratione, diuites illos facere, bonis & meritis, à CHRISTO in hac uita partis: sed eam in CHRISTO gratiam & facultatem, eisdem adiungere, ut & mereri (in illo insiti) etiam ipsi possint. *Qualis uere merẽtiũ animus et dispositio.*

Non quidem ad detrahendum aliquid, de ubertate meritorũ CHRISTI, quæ sua immensitate sufficere poterant mille mũdis: sed ad illustrandam gratiam, & eius munificẽtiã, *Piorum merita non detrahunt meritis Christi*

sed illustrāt munificen- tiam eius. qui non solum contentus esse uoluit, nos suis antiquis(ut dictum est)meritis inundari: nisi & meritis eius locupletaremur nouis. Quę in nobis ipse,& nos in eo,perindè(ut frequenter diximus)ac caput & membra,et uitis & palmites,coefficimus,ac iugiter,in sanctis actionibus cumulamus.

Pij ex meritis non tamē sed seipsos deijciunt. Ergò, non solum CHRISTI, membra, ex meritis non habent quòd tumeant,sed habent quòd seipsa deijciant:non solum apud se crebrius repetentia,nihil quod non acceperimus in nobis est boni:sed & quòd, siquis existimat sese esse aliquid,cum ex sese nihil sit,ipse se seducit:et si omnia feceritis,dicite serui inutiles sumus:cōstatque quòd ex ipsis,ut in se, perditio est:nec audent Dei iudicio comparere:Sed ex Deo est omnis salus, & ex CHRISTO ,& in CHRITO meritum habent & gloriam. *1.Cor.4 Gala.6 Luc.17. Osee.13*

Meriti uox à scripturis non aliena. Nec assentimus,eam uocem esse,pręter usum Scripturę:quoniam etsi,interprętum forsàn defectu,in illis hanc uocem,non legimus: uis tamen uocis in eis,non rarò demōstratur. Si enim operi debetur merces(pręsertim si sit uolūtarium,& in gratiam alicuius exhibitū) non quidem gratia,sed iustitia:aliás gratia nō esset gratia,& opus non foret opus (ut Apostolus colligit)palàm quòd parui refert, præmium operibus asignare, aut meritis ipsis ascribere ,Ergò etsi,uox meriti,esset in scriptu *Rom.*

ris obmissa:non tamen,uis meriti,esset exclusa:imò satis prodita:presertim cum non raro, merces sit operibus assignata,quæ meritis, iure ipso, respondet. *Meritis uis, in scripturis expressa.*

Et licet Deo,immẽsis pro beneficijs,ex nobis,& in nobis,retribuere satis non possumus; in CHRISTO tamen,& ex CHRISTO (ex quo & in quo, nihil est quod non ualeamus) Et in quem(ut non semel dictũ est)ceu, in uiuacissimum fontem, nostrum referimus meritum,& cui proprium est omne premiũ: cumulatissimè possumus. Verum de meritis nostris & præmijs,alibi uberius disputauimus. *Nihil est q nõ ualeamus in Christo.*

In laudem gloriæ ipsius. Quemadmodum, de Iudæis loquẽs,postquã tradidit ꝙ in CHRISTO reuocati, erant, in sortem,prædestinati iuxta propositum eius,qui operatur omnia secundum consilium suæ uolũtatis, adiunxit, ut essent in laudem gloriæ eius: ita non dissimilibus usus est,loquendo de Gentibus.Nam & de illis(subintellectis,in sortem accitis, & iuxta Dei propositum prædestinatis) subiecit: In laudem gloriæ eius. Et iure quidem, quandò omnis Electio,Definitio, & Vocatio dei:quibus nos ẹlẹgit,prædestinauit,& uocauit,in laudem institutæ sunt,gloriæ suæ. Vnde & ælecti,dicti sunt uasa gloriæ,& nunquã non,clamãt ad Patrem: Non nobis Domine, non nobis:sed nomini tuo da gloriam. *Electorũ frequentes clamores.* *Rom.9.* *Psal. 113.*

Nec forſan & illud ſacramento uacat, quòd ſperauerunt, addidit de Iudæis, & Crediderũt, dixit de Gentibus: quandòquidem, Illi audiẽtes legem, & prophetas, quibus ꝓmittebatur CHRISTVS, affectu ſpei (quæ futurum aſpicit) properabant, ac de longè attendentes, deſiderio ferebantur ad eum: Iſti uerò, audito euangelio CHRISTI, quo ille non promittitur, ſed exhibetur: non figuris obtegitur, ſed palàm reuelatur, & traditur: affectu fidei, ut præſentem illum apprehendũt: in amplexus prorumpunt, ac deoſculantur.

Affectus ſpei ad futura ſed fidei etiã ad præſentia.

Obſeruationes Sectionis ſupraſcriptæ.

Obſeruandum, ex particula: In quo habemus redemptionem per ſanguinem eius: Vt tanto redempti precio, ſtudeamus nunquam Deum non glorificare in corpore, et quæ ſunt Dei, in ſpiritu: ſicut alibi Apoſtolus monet. Et Deum quidem glorificamus in corpore, cum illud, non ſolum, in hoſtiam uiuentem, ſanctam, & beneplacẽtem, exhibemus ei: mẽbra noſtra mortificantes, ut ſpiritum non oppugnent: ſed iuſtitiæ arma facta, illi ſeruiant in ſanctificationem: Sed et cum uitam noſtrã, quam hoc in corpore ducimus, & per corpus in ſcripturis aliàs ſubnotatam (ſi oculus tuus fuerit ſimplex, totum corpus tuum lucidum erit) illi perpetuò deuouemus, ac modis omni-

1. Cor. *Quid ſit Deum glorificare in corpore* *Rom.* *Rom* *Luc.*

bus consecramus. Quæ uero sunt Dei, ut gratia, benignitas, misericordia, ueritas, iudicium iustitia, aliaque id genus, quæ illi sunt unicè propria, & electis sua charitate uberrimè patefacta, glorificamus in spiritu: cum illis per CHRISTVM confidimus: ab illis pendemus: in illis uerè Deum agnoscimus & magnificamus: psallētes in cordibus nostris Deo, & exultantes in spiritu, in CHRISTO Seruatore nostro. *Quid sit glorificare, quæ sunt Dei, in spiritu.* 1.Cor. 14

Ex particula: Remissionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius: Vt agnoscentes sacratissimum Iubileum, ac annum remissionis à Domino, deo nostro: quo libertas datur captiuis: reuidentia cæcis: confractis robur & sanitas: In hoc tempore tam accepto, & in die tantæ salutis: non solum abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sed tubis gratiarum & laudis, semper Domino personemus, laudantes & confitentes ei, qui nobis in CHRISTO, tam magnifica fecit. Luc. 4. *Piorum continuum iubileum.* 2.Cor.6. Roma. 13

Ex particula: Quam superabundare fecit in nobis, in omni sapientia, & prudentia: Vt sapientiæ ac prudentiæ spiritu, Domino militantes: nō armis carnalibus, sed spiritualibus ac potentibus Deo, contrà munitiones, & omnes inimicorum insidias, præualituros nos cōfidamus in CHRISTO: Attēdentes ꝙ quēadmodum Sapientia, quæ de sursum est, primū pudica est, deindè pacifica, modesta, suadi 2.Cor.10 *Cōtinua militia nostra.* Iac.3.

Sapientia et Prudētia ſpiritus. bilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus pietatis: ita & Prudentia ſpiritus, eſt diſcreta, cauta, in omnibus circumſpecta: plena conſilio & iudicio, plena timore & dilectione: Omnia ſubſtinet, nulli nō compatitur, ad omnia ſe accommodat: ut tandem omnibus omnia facta, neminem non lucretur.

Ex particula: Vt notum faceret nobis ſacramentum uoluntatis ſuæ, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum iuxtà beneplacitum eius: Vt primum Dei clementiam cogitemus, qui cum impios ac inimicos agnoſceret, ſecum componebat cogitationes, non afflictionis, ſed pacis. Deindè illius miram dignationem, qui non eſt dedignatus, ſuorum nos ſecretorum (quod peculiare fuit ſemper amicis) participes facere. Et Denique eius ordinem, & ſapientiam, qui ſingula in numero, pondere, & menſura conſtituit: Vt omnia ſuum tempus habeāt, & certis ſpacijs tranſeant uniuerſa ſub Sole.

Clementia & Dignatio Dei.

Hiere. 29

Sapien. Eccle.

Ex particula: Omnia inſtaurare in CHRISTO, quæ in cœlis, & quę in terra ſunt, in Ipſo: Vt in CHRISTO, omnia cognoſcentes eſſe collecta, ita illum, uiua complectamur fide, uti ſolum nos ualentem replere, in omni plenitudine Dei: Vt & ditati tandem theſauris bonorum omnium, non modo terreſtriū, ſed cęleſtium: affluamus in illo, quibuſuis chariſmatibus Spiritus ſancti.

In Christo omnia ſunt collecta.

Ephe.

Ex

Ex particula: In quo & nos, sorte uocati sumus, prædestinati secundũ propositum eius, qui operatur omnia, consilio suæ uoluntatis: Quòd si omnia, consilio, aguntur diuinæ uolũtatis, ut indè omnia & singula, semper excipiamus. Et cum uoluntas illa, sit summi boni, et errare non posit, quicquam, præter bonum, ex ea expectari, non debet. Et cum sit ardentissimi Patris: totum indè proueniens, in frugem cedat, necesse est, filiorum suorum. Ergò, si pij sumus filij, tum ob gloriam Patris, tũ ob nostrum commodum, & profectum: continuis nobis erit præcibus inculcandum: Fiat uoluntas tua, sicut in cœlo & in terra. Quòd si quandò uirga nos percutit, potissimùm in hoc, fauorem Patris agnoscamus: quippè qui quos diligit corripit. Et si extrà disciplinam sumus, spurij & non legiptimi sumus.

Omnia excipiẽda, ut ex uolũtate Dei

Matt. 6.

Quid potissimũ flagitãdum, à pijs.

Heb. 12.

Prou. 3.

Ex parricula: In quo & uos, audito uerbo ueritatis, Euangelio salutis nostræ: Quod si Euangelium Dei, uerbum est ueritatis, & salutis, ut iuxtà admonitionem Apostoli, abundanter inueniatur in nobis: Simusque penitus persuasi, nullum aliud uerbum inueniri sub cœlo, quod non nutet: nullum quod salutem afferat: Præsertim si humano consilio est inuentum, aut non est, Ecclesiæ authoritate firmatum.

Colos. 3.

Euãgelio nihil est cõstãtius.

Acto. 4.

Ex particula: In quo, & credentes obsignati estis, spiritu promissionis sancto: Vt ad Dei

imaginem in CHRISTO reuocati, contendamus illum, operibus diuinis exprimere: Vt lucentibus in nobis actionibus sanctis, homines illas uidentes, Deum non blasfement sed Patrem glorificent, qui in cœlis est. Et operibus maximè pietatis, & misericordiæ, quandòquidem non solùm Dei proprium est misereri semper & parcere, sed & misericordiæ eius super omnia opera eius. Rursum, ut Spiritusancto recepto, eodem, tum uiuamus, tũ fructificemus: Cuius quidẽ uita & fructus in omni sunt bonitate & iustitia, & ueritate.

Annitẽdũ æmulari Deũ, in misericordia & pietate.

Matt. 5.

Psal. 144

Ephes. 5.

Ex particula demum: Qui est arrhabo, hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ suæ: Quòd si Arrhabo datur Sponsæ, nos coràm Deo, habeamus ut Sponsa, qui sibi nos desponsauit in fide, ut sibi simus fideles: posuitque signum nobis in facie, ut amatorem alium, nemo nostrum admittat. Quòd si datur Negociatori, in robur stipulationis & contractus: sciamus nos Negociatores esse, hac in peregrinatione, donec ueniat ad quærendas optimas margaritas, et lucrifaciendum Deo: qui pecuniam suam, nobis dedit ad mensam: ut tandèm ueniens illam multiplicatam recipiat: Scientes & in baptismo (qui non est carnis depositio sordium, sed bona interrogatio conscientiæ in Deum) nos stipulationem fecisse, ut carnis renunciemus operibus: mundo quoque ac Sathanæ, imò &

Pij se debent habere ut sponsa.

Ose. 2.

Canti.

Pij sunt negociatores, ut lucrifaciant Deo.

Matt. 25

Luc. 19.

Stipulatio quæ fit in Baptismo.

1. Petr. 3

nobisipsis,ut soli iustitiæ Dei uiuentes, illi in omnibus obsequamur.

Rursùm ꝗ si modò, & ad breue tempus, nos affligi,ac diuexari uarijs temptationibus,
1. Pet. 1. opus est,in parta nobis,per CHRISTVM, hęreditate:ut probatio fidei nostrę,multò prę ciosior auro,quod perditur,& tamẽ per ignẽ probatur,inueniatur in laudem, & gloriam, & honorẽ,in reuelatione IESV CHRISTI: à spe tamen euangelij dimoueri nõ patiamur, quoniam fidelis est qui promisit: & ancoram
Heb. 10. Spei(arrhabonẽ scilicet)dedit in cordibus nostris(Si tamen illam,usque in finem immobilem,& in sanctis operibus iugiter se prodentem,eoque pacto nos in dies certiores reddentem,teneamus ac semper obfirmemus,in laudem gloriæ suæ) Cui sempiternus sit honor & gloria. Amen.

Diuexationes,quas patimur, a spe Euãgelij nos dimouere nõ debent.

Quarta Sectio prioris partis Epistolæ in qua docemur ꝗ Ephesij,sicut & reliqui credentes ex Gentibus,diuinæ benedictionis sunt in CHRISTO, participes(Iudęis tamen non exclusis)non suis meritis,sed gratia Dei Patris: Et quattuor portiones habet.

Propterea & Ego audiens fidẽ uestram,quæ est in CHRISTO IESV *:et dilectionem in omnes Sanctos:non cesso gratias agens pro uobis, memoriã uestri faciens in orationibus meis.*

prima portio.

Vt Deus Domini nostri IESV CHRISTI,

Secunda portio. Pater gloriæ, det uobis spiritum Sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius: illuminatos oculos, cordis uestri. Vt sciatis quæ sit spes uocationis eius, Et quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in Sanctis: Et quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius, in nos qui credimus secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quam est operatus in CHRISTO, Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus; supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, Et omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro; Et omnia subiecit sub pedibus eius. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

Et uos cum essetis mortui delictis & peccatis, In quibus aliquando ambulastis secundum seculū mundi huius: secundum Principem potestatis aeris huius spiritus, qui nunc operatur, in filios diffidentiæ.

Tertia portio. In quibus & nos aliquando conuersati sumus, in desiderijs carnis nostræ facientes uoluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in CHRISTO (cuius gratia estis saluati) & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus, in CHRISTO IESV: ut ostenderet in seculis superuenientibus, abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate, super nos in CHRISTO IESV.

Gratia enim estis saluati per fidem. Et hoc, non ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in operibus bonis, quae praeparauit Deus ut in illis ambulemus. *Quarta portio.*

Hactenus manifestauit Apostolus, quam ob caussam, Deus & Pater, cui uerbum nullũ erat difficile: nos elegit benedicẽdos in CHRISTO: adiectis, tum modo, tum ordine, ut manifestum est. Nunc autem, hac in sectione (nõ exclusis Iudaeis) Gentes ostendit in praemissa rebenedictione, comprehendi: et hac ratione procedit. Cum enim tanti beneficij, fides (nõ quidem mortua, sed uiua & charitati coniuncta) signum sit infallibile (quandòquidem qui ea sunt fide fideles, cum fideli benedicuntur Abramo: illiusq; pignus percipiunt, primitijs sapientiae & reuelationis, praegustantes benedictionem Dei & Patris) iccircò, Primum, ob Ephesiorum fidem ac dilectionem, uelut ob praeclarissima dona, Deo ac Patri gratias agit: Deindè illis praecatur donum sapientiae & reuelationis: Vt haustu interno percipiãt (quibus à Deo donati sunt in CHRISTO) Diuitias aeternae gloriae: Resurrectionem à mortuis: Consessum in dextera Dei, super omnẽ Principatum, & Potestatem, & Dominationem. Et textus, in quattuor portiones diuiditur, sicut ex seipso liquet.

Cõnexio ad praecedentia

Galat. 3.

Fides uiua, Diuinae benedictionis signũ est infallibile.

Quibus donis, uerè credentes sunt donati i xpo

mo credit nisi uelit, nemo tamen est qui rectè credat, nisi diuino sit fauore præuentus, fotus, & persuasus. Et licet non persuadeamur stupidi, non sine nostrę mentis accessu: nisi tamē Spiritus CHRISTI, antè mentem pulsauerit, cor aperuerit, intellectum erexerit, ac uerbis ardentibus erudierit, & incenderit, nō persuademur, nec promptè, in ualidum fidei christianæ consensum, prorumpimus. Quo corde, uerè creditur ad iustitiā: & cum oportunum fuerit, tùm ore, tùm opere attestatio eius, quod creditur, fit ad salutem.

Fidei Persuasio, quo pacto generetur in nobis

Rom. 10

Quæ est in CHRISTO IESV. Non solùm uera & cōstantissima fides, est in CHRISTO IESV, quia illi tantùm innixa, in ipso solo quiescit, regitur, gloriatur: Non ignara ꝙ per ipsum accessum habemus ad Patrem in confidentia, et thronum adimus gratiæ, in tempore oportuno: Sed (idiothismo hebręo) est in CHRISTO IESV, hoc est (casu auferendi, usurpato pro casu accusandi) tēdit semper in eum: Gressibus quidem, non corporis, sed spiritus: Gressibus spei & dilectionis: Vt illum fœlicius semper appræhendat amplectatur, exosculetur, & in omnibus sese magis ac magis in illū reijciat: Vt ex illo unicè pendeat: in illum se trāsferat, & sanctis actionibus illum, nusquam non exprimat.

Fides quomodo sit i Christo Iesu.

Roma. 5. Ephe. 25.

Christianæ fidei gressus.

Et *dilectionem in omnes Sanctos.* Ergò non loquitur de fide mortua, uel (ut uocāt) informi:

S. Tho. secunda secūdæ. q 1 non de ociosa, non sterili: sed de uiua, officiosa, feraci: Quæ charitati coniuncta, nunquā non est, christianis operibus grauida: & cum opus fuerit, benefaciendo omnibus, se diffundit: Ut nemini, suggerente charitate, non prosit. Loquitur de dilectione proximi, quæ (si Matt 5. euāgelica est) nulli inuenitur angusta, sed omnibus, ac singulis ampla: quæ etiam, hostes amplectitur, & nemini non benepræcatur.

Fides in Paulo ferax & charitati cōiuncta.

Dilectio euāgelica, ergà oēs est ampla

Quòd autem expressi sunt, Sancti, hoc est, uiua ac solida fide, in CHRISTI sanguine, mundi, stabiles, & consecrati: ideò factum est, Gala. 6. ut ordinem charitatis attingeret: Propterea ꝙ etsi benefaciendum est omnibus, potissimū 1. Cor. 12 tamen, domesticis fidei. Qui uno spiritu nobiscum potati, & eodem cœlesti pane nutriti: non solùm eiusdem domus, sunt partes, sed Ioan. 15. eiusdem corporis membra: maioremque charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat pro amicis suis.

Si benefaciēdum est omnibus maximè tamen sanctis.

Non cesso pro uobis gratias agens. Phrasis est Ephes. 1. græca, hoc est, gratias agere: Frequenter mecum repetens, Benedictus Deus & Pater Domini nostri: qui benedixit nos, in omni benedictione spirituali, in supcœlestibus in CHRISTO. Siquidem fideles omnes, cum unius, sint corporis partes, omnia ducunt esse communia. Et quæ parti alicui sunt collacta, nō secus reliquę habēt, ac propria: seque pro illis non minori uinculo, ad agendum ei, qui con-

Mēbra Christi omnia ducunt ut communia.

cet, gratia Dei uita æterna: nō contingit tamē sine obedientia legis. Nam si uis ad uitam ingredi serua mandata. Et qui seminat, non in carne, sed spiritu: de spiritu metet uitam æternam. Et liberati à peccato, & serui facti Deo: habetis fructum uestrum in sanctificatione, finem uerò uitam æternam. Roma. 6.

Roma. 6. *Matt. 19.* *2. Cor. 9.* *Roma. 6.*

Et quanquàm recta fidelium opera, dona sunt Dei: sicut tamen nō iustificat nos, sine nobis, ita nec sine nobis operatur in nobis. Et licet in nobis operetur uelle, & operetur perficere: quippè qui incipit in nobis, bonū opus, & perficit: quia tamē incipit, dum ut uelimus inspirat: & perficit, dum quod uolumus, nobiscum ad perfectionem adducit: liquet quòd opus rectū, in nobis, sine nobis, nō facit. Et quāuis, ut ex nobis infirmis prodeunt, & immundis: opera infirma sint, & immunda, et ob id, præstolari nequeant, æternum præmium: ut tamen ex nobis sunt, incolumitati, Dei munere restitutis, ac sordibus expurgatis: ualida esse possunt & sancta. Imò ut ex nobis sunt, Dei beneficio, in membra IESV CHRISTI euhectis, non solum ualida sunt & sancta: sed Deo & Patri, unicè grata & accepta.

Deum dare uelle, & date perficere, quomodo intelligatur. *philip. 2.*

Op a nostra possunt multis modis expendi.

Et licet, sicut palmes, fructum nequit ferre nisi manens in uite: ita nec CHRISTI mēbrum, nisi illi sit connexum, ut capiti: Et sicut, nisi ui & humore uitis, non frictificat palmes: ita nisi spū & gratia CHRISTI capitis,

Ioan. 15.

Vitis & Palmites, Christus & membra.

parum membrum ualet, in illius corpore: Et ſicut fructus palmitis, uerius fructus dicitur uitis: imò non eſt palmitis, niſi quia eſt uitis, quæ opus ſuum exercet in eo: ita rectum mẽbri CHRISTI opus, uerius opus dicitur CHRISTI: imò non eſt membri, niſi quia eſt CHRISTI capitis: qui operatur in eo. (Tametſi uitis operetur in palmite: palmite non conſentiente, quippè qui libertatem non habet, ſed naturæ proprietate obſequente, & quod in ſe eſt ſubminiſtrante: CHRISTVS uerò conſentiente membro, utpotè libertate donato: & ob id uoluntariè obſequente, & ſpõtè, quod in eo eſt exhibente,) Quia tamen, tã arctus nexus eſt, uitis & palmitis: & tantum gluten, inter CHRISTVM & membrum: ut ſicut fructus uitis, etiam attributus eſt palmiti, ita & bonum CHRISTI opus, etiam illius attributum eſt membro.

Alio modò Vitis operatur in palmite, & Christus operatur in membro.

Galat. 2. Quarè etſi, ſatius eſſet dicere, cũ Apoſtolo, uiuo ego iam non ego, uiuit uerò in me CHRISTVS: et ob id, Operor ego iam nõ ego, operatur in me CHRISTVS: & Mereor ego iam non ego, meretur in me CHRISTVS: Nihilominus & membrum, cũ eodem, non prohibetur aſſerere: Quod uiuo in carne, in fide uiuo filij Dei: Et quod operor bonum, operor in ui, & gratia capitis: Et quod mereor præmium, mereor in uirtute & ſpiritu CHRISTI. Et quanquàm meritum, &

Piorũm opera, quo pacto ſint illorũ et Christi.

Ibidem.

omne præmiũ,iure optimo,ipſius ſit CHRISTI, qui fons eſt omnis meriti, & ad quem omne deuoluendum eſt premium:ſicut tamẽ reliqua,quæ illius ſunt,nobis uoluit, nedum eſſe communia,ſed ſingulis,non ſecus eſſe,ac reputari ut propria:ut non ſolùm, ſuis locupletaremur diuitijs,& cornucopijs: ſed ut omnibus omnes repleret,omniaque eſſet,& in omnibus,& in ſingulis:ita pariter uoluit, imò & decuit,de meritis & præmijs.

Quo pacto, omne meritũ et præmium ſubſcribatur Chriſto, & ſubſcribatur membris.

Ephes. 1.
1. Cor. 15

Ergò non temere,ælecti præſtolantur mercedem,& preſtolantur,ut ex meritis proprijs: Non ſolùm certiores facti,quòd non iniuſtus eſt Deus,ut obliuiſcatur ſuorum operum, & laboris ex charitate ſuſcepti: Et quòd ſiquis potum indigenti dederit, calicem aquæ frigidæ,non perdet mercedem apud Patrem: Sed quòd & centuplum accipient, & uitam tandem æternam poſſidebunt. Imò de hijs quodammodo gloriationem habent: nedũ æquanimiter tollerando,ſcientes quòd afflictio patientiam operatur,patiẽtia probationem,probatio ſpem,quæ denique non confundit,propter charitatem Dei,effuſam in cordibus noſtris:Sed uiriliter decertando,ut poſsint dicere cum Apoſtolo. Bonum certamen certauimus,curſum conſumauimus, fidem ſeruauimus:Ergo nobis manet corona iuſtitię, quam reddet nobis Dominus, in illa die: qui iuſtus eſt iudex.

Electi præſtolantur mercedem,ut ex meritis proprijs.

Heb. 6.
Mat. 9.
Matt. 19.
Roma. 5.
2. Tim. 4

Ergò temerè abijciuntur ab impijs, Sanctorũ merita, quæ non solùm à fidelibus, Sancto spiritu inspiratis, sunt tradita: sed Ecclesiæ sacrosanctæ auctoritate, quæ Columna & firmamentum est (ut sæpe dicimus) ueritatis, definita: & ab Oraculis & Diuinis literis fota & accepta. *Contra impios & hereticos.* *1. Tim. 3.*

Et quanquàm res adeò est perspicua, ut ulteriori luce non egeat: non pretereo tamẽ paucis, occurrere aduersantium spiculis, ne fortè quempiam, minus circunspectum offendant.

Sunt ergo quibus uox, Meritum, iudicatur superba, & preter usum scripturę introducta: Beneficiorum Dei ingrata: & debiti, quo tenemur Deo, & soluendo non sumus, inscia uel oblita. Sed re plenè discussa, nihil est minus. *Hæreticorũ obiectiones.*

Siquidem uerè merentibus, nihil inuenitur antiquius, nihil obuium magis, ac præsentaneũ: quàm totùm quod in illis, depræhenditur boni, acceptum esse à Deo. Qui in illos adeò est profusus: ut non solum uoluerit, gratis, sua clementia, ac miseratione, diuites illos facere, bonis & meritis, à CHRISTO in hac uita partis: sed eam in CHRISTO gratiam & facultatem, eisdem adiungere, ut & mereri (in illo insiti) etiam ipsi possint. *Qualis uere merẽtiũ animus et dispositio.*

Non quidem ad detrahendum aliquid, de ubertate meritorũ CHRISTI, quæ sua immensitate sufficere poterant mille mũdis: sed ad illustrandam gratiam, & eius munificẽtiã, *Piorum merita non detrahunt meritis Christi*

sed illustrãt munificentiam eius. qui non solum contentus esse uoluit, nos suis antiquis (ut dictum est) meritis inundari: nisi & meritis eius locupletaremur nouis. Quę in nobis ipse, & nos in eo, perindè (ut frequenter diximus) ac caput & membra, et uitis & palmites, coefficimus, ac iugiter, in sanctis actionibus cumulamus.

Pij ex meritis non tamẽ sed seipsos deijciunt. Ergò, non solum CHRISTI, membra, ex meritis non habent quòd tumeant, sed habent quòd seipsa deijciant: non solum apud se crebrius repetentia, nihil quod non acceperimus in nobis est boni: sed & quòd, siquis existimat sese esse aliquid, cum ex sese nihil sit, ipse se seducit: et si omnia feceritis, dicite serui inutiles sumus: cõstatque quòd ex ipsis, ut in se, perditio est: nec audent Dei iudicio comparere: Sed ex Deo est omnis salus, & ex CHRISTO, & in CHRITO meritum habent & gloriam. *1. Cor. 4* *Gala. 6* *Luc. 17.* *Osee. 13*

Meriti uox à scripturis non aliena. Nec assentimus, eam uocem esse, prçter usum Scripturę: quoniam etsi, interprętum forsan defectu, in illis hanc uocem, non legimus: uis tamen uocis in eis, non raro demõstratur. Si enim operi debetur merces (prçsertim si sit uolũtarium, & in gratiam alicuius exhibitũ) non quidem gratia, sed iustitia: aliás gratia nõ esset gratia, & opus non foret opus (ut Apostolus colligit) palàm quòd parui refert, præmium operibus asignare, aut meritis ipsis ascribere, Ergò etsi, uox meriti, esset in scriptu *Rom. 4*

ris obmissa:non tamen,uis meriti,esset exclusa:imò satis prodita:presertim cum non rarò, merces sit operibus assignata,quæ meritis, iure ipso, respondet. *Meritis uis, in scripturis expressa.*

Et licet Deo,immēsis pro beneficijs,ex nobis,& in nobis,retribuere satis non possumus; in CHRISTO tamen,& ex CHRISTO (ex quo & in quo, nihil est quod non ualeamus) Et in quem(ut non semel dictū est)ceu, in uiuacissimum fontem, nostrum referimus meritum,& cui proprium est omne premiū: cumulatissimè possumus. Verum de meritis nostris & præmijs,alibi uberius disputauimus. *Nihil est qđ nō ualeamus in Christo.*

In laudem gloriæ ipsius. Quemadmodum, de Iudæis loquēs,postquā tradidit ꝙ in CHRISTO reuocati, erant, in sortem,prædestinati iuxta propositum eius,qui operatur omnia secundum consilium suæ uolūtatis, adiunxit, ut essent in laudem gloriæ eius: ita non dissimilibus usus est,loquendo de Gentibus.Nam & de illis(subintellectis,in sortem accitis, & iuxta Dei propositum prædestinatis) subiecit: In laudem gloriæ eius. Et iure quidem, quandò omnis Electio,Definitio, & Vocatio dei:quibus nos elēgit,prædestinauit,& uocauit,in laudem institutæ sunt,gloriæ suæ. Vnde & ælecti,dicti sunt uasa gloriæ,& nunquā *Electorū frequentes clamores.*
Rom.9. non,clamāt ad Patrem: Non nobis Domine,
Psal. 113. non nobis:sed nomini tuo da gloriam.

Nec forsan & illud sacramento uacat, quòd sperauerunt, addidit de Iudæis, & Crediderũt, dixit de Gentibus: quandòquidem, Illi audiẽtes legem, & prophetas, quibus ꝓmittebatur CHRISTVS, affectu spei (quæ futurum aspicit) properabant, ac de longè attendentes, desiderio ferebantur ad eum: Isti uerò, audito euangelio CHRISTI, quo ille non promittitur, sed exhibetur: non figuris obtegitur, sed palàm reuelatur, & traditur: affectu fidei, ut præsentem illum apprehendũt: in amplexus prorumpunt, ac deosculantur.

Affectus spei ad futura sed fidei etiã ad præsentiã

Obseruationes Sectionis suprascriptæ.

Obseruandum, ex particula: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius: Vt tanto redempti precio, studeamus nunquam Deum non glorificare in corpore, et quæ sunt Dei, in spiritu: sicut alibi Apostolus monet. Et Deum quidem glorificamus in corpore, cum illud, non solum, in hostiam uiuentem, sanctam, & beneplacẽtem, exhibemus ei: mẽbra nostra mortificantes, ut spiritum non oppugnent: sed iustitiæ arma facta, illi seruiant in sanctificationem: Sed et cum uitam nostrã, quam hoc in corpore ducimus, & per corpus in scripturis aliàs subnotatam (si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit) illi perpetuò deuouemus, ac modis omni-

I. Cor. *Rom.* *Rom* *Luc.*

Quid sit Deum glorificare in corpore

bus consecramus. Quæ uero sunt Dei, ut gratia, benignitas, misericordia, ueritas, iudicium iustitia, aliaque id genus, quæ illi sunt unicè propria, & electis sua charitate uberrimè patefacta, glorificamus in spiritu: cum illis per CHRISTVM confidimus: ab illis pendemus: in illis uerè Deum agnoscimus & magnificamus: psallētes in cordibus nostris Deo, & exultantes in spiritu, in CHRISTO Seruatore nostro. *Quid sit glorificare, quæ sunt Dei, in spiritu.*

.Cor. 14

Ex particula: Remissionem peccatorum, secundum diuitias gratiæ eius: Vt agnoscentes sacratissimum Iubileum, ac annum remissionis à Domino, deo nostro: quo libertas datur captiuis: reuidentia cæcis: confractis robur & sanitas: In hoc tempore tam accepto, & in die tantæ salutis: non solum abijciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sed tubis gratiarum & laudis, semper Domino personemus, laudantes & confitentes ei, qui nobis in CHRISTO, tam magnifica fecit. *Piorum continuum iubileum.*

Luc. 4. .Cor. 6. oma. 13

Ex particula: Quam superabundare fecit in nobis, in omni sapientia, & prudentia: Vt sapientiæ ac prudentiæ spiritu, Domino militantes: nō armis carnalibus, sed spiritualibus ac potentibus Deo, contrà munitiones, & omnes inimicorum insidias, præualituros nos cōfidamus in CHRISTO: Attēdentes ꝙ quēadmodum Sapientia, quæ de sursum est, primū pudica est, deindè pacifica, modesta, suadi *Cōtinua militia nostra.*

Cor. 10 Iac. 3.

Sapientia et Prudẽtia spiritus. bilis, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus pietatis: ita & Prudentia spiritus, est discreta, cauta, in omnibus circumspecta: plena consilio & iudicio, plena timore & dilectione: Omnia substinet, nulli nõ compatitur, ad omnia se accommodat: ut tandem omnibus omnia facta, neminem non lucretur.

Ex particula: Vt notum faceret nobis sacramentum uoluntatis suæ, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporum iuxtà beneplacitum eius: Vt primum Dei clementiam cogitemus, qui cum impios ac inimicos agnosceret, secum componebat cogitationes, non afflictionis, sed pacis. Deindè illius miram dignationem, qui non est dedignatus, suorum nos secretorum (quod peculiare fuit semper amicis) participes facere. Et Denique eius ordinem, & sapientiam, qui singula in numero, pondere, & mensura constituit: Vt omnia suum tempus habeât, & certis spacijs transeant uniuersa sub Sole. *Clementia & Dignatio Dei.* *Hiere.29* *Sapien* *Eccle.*

Ex particula: Omnia instaurare in CHRISTO, quæ in cœlis, & quę in terra sunt, in Ipso: Vt in CHRISTO, omnia cognoscentes esse collecta, ita illum, uiua complectamur fide, uti solum nos ualentem replere, in omni plenitudine Dei: Vt & ditati tandem thesauris bonorum omnium, non modo terrestriũ, sed cęlestium: affluamus in illo, quibusuis charismatibus Spiritus sancti. *In Christo omnia sunt collecta.* *Ephe.*

Ex

Ex particula:In quo & nos,sorte uocati su
mus,prædestinati secundũ propositum eius,
qui operatur omnia, consilio suæ uoluntatis: *Omnia excipiẽda, ut ex uolũtate Dei*
Quòd si omnia,consilio,aguntur diuinæ uolũ
tatis,ut indè omnia & singula,semper excipia
mus. Et cum uoluntas illa,sit summi boni,et
errare non posit,quicquam,præter bonum,
ex ea expectari,non debet. Et cum sit arden
tissimi Patris:totum indè proueniens, in fru-
gem cedat,necesse est,filiorum suorum. Er-
gò,si pij sumus filij,tum ob gloriam Patris,tũ
ob nostrum commodum,& profectum: con-
Matt.6. tinuis nobis erit præcibus inculcandum: Fiat
uoluntas tua,sicut in cœlo & in terra. Quòd *Quid potissimũ flagitãdum à pijs.*
Heb.12. si quandò uirga nos percutit; potissimùm in
prou.3. hoc,fauorem Patris agnoscamus: quippè qui
quos diligit corripit. Et si extrà disciplinam
sumus,spurij & non legiptimi sumus.

Ex parricula: In quo & uos, audito uerbò
ueritatis,Euangelio salutis nostræ: Quod si
Euangelium Dei,uerbum est ueritatis,& salu
Colos.3. tis, ut iuxtà admonitionem Apostoli, abun- *Euãgelio nihil est cõstãtius.*
danter inueniatur in nobis:Simusque penitus
Acto.4. persuasi, nullum aliud uerbum inueniri sub
cœlo, quod non nutet:nullum quod salutem
afferat: Præsertim si humano consilio est in-
uentum, aut non est,Ecclesiæ authoritate fir
matum.

Ex particula:In quo,& credentes obsigna-
ti estis,spiritu promissionis sancto:Vt ad Dei

imaginem in CHRISTO reuocati, conten damus illum, operibus diuinis exprimere: Vt lucentibus in nobis actionibus sanctis, homines illas uidentes, Deum non blasfement sed Patrem glorificent, qui in cœlis est. Et operibus maximè pietatis, & misericordiæ, quandòquidem non solùm Dei proprium est misereri semper & parcere, sed & misericordiæ eius super omnia opera eius. Rursum, ut Spiritusancto recepto, eodem, tum uiuamus, tũ fructificemus: Cuius quidẽ uita & fructus in omni sunt bonitate & iustitia, & ueritate.

Annitẽdũ æmulari Deũ, in misericordia & pietate. — *Matt. 5.* — *Psal. 144* — *Ephes. 5.*

Ex particula demum: Qui est arrhabo, hæreditatis nostræ, in redemptionem acquisitionis, in laudem gloriæ suæ: Quòd si Arrhabo datur Sponsæ, nos coràm Deo, habeamus ut Sponsa, qui sibi nos desponsauit in fide, ut sibi simus fideles: posuitque signum nobis in facie, ut amatorem alium, nemo nostrum admittat. Quòd si datur Negociatori, in robur stipulationis & contractus: sciamus nos Negociatores esse, hac in peregrinatione, donec ueniat ad quærendas optimas margaritas, et lucrifaciendum Deo: qui pecuniam suam, nobis dedit ad mensam: ut tandèm ueniens illam multiplicatam recipiat: Scientes & in baptismo (qui non est carnis depositio sordium, sed bona interrogatio conscientiæ in Deum) nos stipulationem fecisse, ut carnis renunciemus operibus: mundo quoque ac Sathanæ, imò &

Pij se debent habere ut sponsa. — *Ose. 2.* — *Canti.*

Pij sunt negociatores, ut lucrifaciant Deo. — *Matt. 25* — *Luc. 19.*

Stipulatio quæ fit in Baptismo. — *1. Petr. 3*

nobisipsis,ut soli iustitiæ Dei uiuentes, illi in omnibus obsequamur.

Rursùm ꝙ si modò, & ad breue tempus, nos affligi,ac diuexari uarijs temptationibus,
1. Pet. 1. opus est,in parta nobis,per CHRISTVM, hęreditate:ut probatio fidei nostrę,multò prę ciosior auro,quod perditur,& tamē per ignē probatur,inueniatur in laudem, & gloriam, & honorē,in reuelatione IESV CHRISTI: â spe tamen euangelij dimoueri nō patiamur, quoniam fidelis est qui promisit: & ancoram
Heb. 10. Spei(arrhabonē scilicet)dedit in cordibus nostris(Si tamen illam,usque in finem immobilem,& in sanctis operibus iugiter se prodentem,eóque pacto nos in dies certiores reddentem,teneamus ac semper obfirmemus,in laudem gloriæ suæ) Cui sempiternus sit honor & gloria. Amen.

Diuexationes,quas patimur, a spe Euāgelij nos dimouere nō debent.

Quarta Sectio prioris partis Epistolæ in qua docemur ꝙ Ephesij,sicut & reliqui credentes ex Gentibus,diuinæ benedictionis sunt in CHRISTO, participes(Iudęis tamen non exclusis)non suis meritis,sed gratia Dei Patris: Et quattuor portiones habet.

Propterea & Ego *audiens fidē uestram,quæ est in* CHRISTO IESV *:et dilectionem in omnes Sanctos:non cesso gratias agens pro uobis, memoriā uestri faciens in orationibus meis.* *prima portio.*

Vt Deus Domini nostri IESV CHRISTI,

Secunda portio. *Pater gloriæ, det uobis spiritum Sapientiæ & reuelationis, in agnitionem eius: illuminatos oculos, cordis uestri. Vt sciatis quæ sit spes uocationis eius, Et quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in Sanctis: Et quæ sit supereminens magnitudo uirtutis eius, in nos qui credimus secundum operationem potentiæ uirtutis eius, quam est operatus in CHRISTO, Suscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus; supra omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, Et omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro; Et omnia subiecit sub pedibus eius. Et ipsum dedit caput super omnem Ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.*

Et uos cum essetis mortui delictis & peccatis, In quibus aliquando ambulastis secundum seculũ mundi huius: secundum Principem potestatis aeris huius spiritus, qui nunc operatur, in filios diffidentiæ.

Tertia portio. *In quibus & nos aliquando conuersati sumus, in desiderijs carnis nostræ facientes uoluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua dilexit nos: & cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos in CHRISTO (cuius gratia estis saluati) & corresuscitauit, & consedere fecit in cælestibus, in CHRISTO IESV: ut ostenderet in seculis superuenientibus, abundantes diuitias gratiæ suæ in bonitate, super nos in CHRISTO IESV.*

Gratia enim estis saluati per fidem. Et hoc, non ex uobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ut ne quis glorietur. Ipsius enim sumus factura, creati in operibus bonis, quæ præparauit Deus, ut in illis ambulemus. *Quarta portio.*

Hactenus manifestauit Apostolus, quam ob caussam, Deus & Pater, cui uerbum nullũ erat difficile: nos elegit benedicẽdos in CHRISTO: adiectis, tum modo, tum ordine, ut manifestum est. Nunc autem, hac in sectione (nõ exclusis Iudæis) Gentes ostendit in præmissa rebenedictione, comprehendi: et hac ratione procedit. Cum enim tanti beneficij, fides (nõ quidem mortua, sed uiua & charitati coniuncta) signum sit infallibile (quandòquidem qui ea sunt fide fideles, cum fideli benedicuntur Abramo: illiusq; pignus percipiunt, primitijs sapientiæ & reuelationis, prægustantes benedictionem Dei & Patris) iccircò, Primum, ob Ephesiorum fidem ac dilectionem, uelut ob preclarissima dona, Deo ac Patri gratias agit: Deindè illis precatur donum sapientiæ & reuelationis: Vt haustu interno percipiãt (quibus à Deo donati sunt in CHRISTO) Diuitias æternæ gloriæ: Resurrectionem à mortuis: Confessum in dextera Dei, super omnẽ Principatum, & Potestatem, & Dominationem. Et textus, in quattuor portiones diuiditur, sicut ex seipso liquet.

Cõnexio ad præcedentia

Fides uiua, Diuinæ benedictionis signũ est infallibile.

Galat. 3.

Quibus donis, uerè credentes sunt donati i xpo

Enarratio primæ portionis ſupraſcripti textus uel ſectionis.

Propterea. Quòd Deus,ſcilicet, ac Pater, (non noſtris meritis,ſed ſua gratia & dilectio ne)nos in omni benedictione ſpirituali,in ſupercœleſtibus rebenedixit in CHRISTO, quemadmodum nondum iactis fundamentis mundi,ælegit nos rebenedicendos in eo, nos, inq̃,iam prędeſtinatos,iuxtà beneplacitũ ſuæ uolũtatis,in adoptionẽ,per IESVM CHRISTVM, in Ipſum: in laudem gloriæ gratiæ ſuę,qua charos habuit nos,in Dilecto. In quo ſumus iuſtificati,redemptione facta per ſanguinem eius: et peccatorum remiſsionem aſſecuti,ſecundùm diuitias gratiæ eius: Quas exuberare fecit in nos, in omni Sapientia & Prudẽtia ſpiritus,patefacto nobis arcano ſuæ uoluntatis,de recapitulandis omnibus, in diſpenſatione plenitudinis temporum, quæ in cœlis,& quę ſuper terrã ſunt in CHRISTO, in Ipſo. In quo,& in hæreditatem, tam Iudæos quàm Gentes, per uerbum legis & euãgelij euocauit, Fidem infudit, Promiſsionis ſpiritu obſignauit, & Arrhabonem hæreditatis, in redẽptionẽ acquiſitionis impertiuit.

Breuis præcedentiũ repetitio,ad claram continuationẽ textus.

Et Ego. Cum tot ac tantis pro beneficijs, unicuique æquum ſit congaudere,ac Deo & Patri,ingentes grates perſoluere:imò & præcibus flagitare, ut in ælectis munerum incre-

Membri eſt congaudere membro.

menta ſemper adijciat: æquum & mihi per maximè eſt, cui tantorum arcanorum credita eſt diſpenſatio: Et præſertim in Gentibus,
Rom. 11. ad quas ſum ſelectus Apoſtolus. Ergò optimo quidem iure, ueſtra audita fide, & dilectio
ἀκούσας ne (ita quidem uerteretur exactius) quibus, diuinas benedictiones, irreuocabili lege, conſequimur: mea maximè refert, pro uobis Deo ac Patri, gratias agere, atq; inceſſanter preces
Philip. 1. apud illum effundere: ut quod cœpit in uobis bonum, perficiat uſque in finem.

Audiens fidem ueſtram. Nam licet in ſpiritu præſens eſſet Epheſijs: et non ſecus ac, ut de Colloſſenſibus ſcribit, uideret & gauderet ob firmamẽtum fidei, & dilectionis eorum: quẽadmodum et in ſpiritu præſens erat Corintijs, cum tradidit inceſtuoſum ſathanæ: Nihilòminus, etiam auditu corporis, quo tũ aberat, Romæ uinctus in Domino, illorum fidei & dilectionis teſtes habebat: Bonumque odorem eorũ, quo ubiuis fragrabant in CHRISTO: non tantùm interna ſpiritus reuelatione, ſed multorum conſtantiſsima aſſertione olfaciebat.

Cap. 2. — *Paulus corpore Romæ at ſpũ Epheſi.*

Cap. 5. — *Bonũs Epheſiorum odor.*

Quòd autem Epheſiorum dixerit fidem, non ideò factum eſt, ꝙ in illis fuerit ſuaptè natura ſuborta, aut ab humano ſtudio, uel conatu profecta: ſed quia illis, à Deo & Patre donata, & per Spiritum IESV CHRISTI, eorum in cordibus erat effuſa. Nam et ſi ne-

Fides cur Epheſijs ſit aſcripta.

...g uſti ...s.

mo credit nisi uelit, nemo tamen est qui rectè credat, nisi diuino sit fauore præuentus, fotus, & persuasus. Et licet non persuadeamur stupidi, non sine nostræ mentis accessu: nisi tamē Spiritus CHRISTI, antè mentem pulsauerit, cor aperuerit, intellectum erexerit, ac uerbis ardentibus erudierit, & incenderit, nō persuademur, nec promptè, in ualidum fidei christianæ consensum, prorumpimus. Quo corde, uerè creditur ad iustitiā: & cum oportunum fuerit, tùm ore, tùm opere attestatio eius, quod creditur, fit ad salutem.

Fidei persuasio, quo pacto generetur in nobis

Rom. 10

Quæ est in CHRISTO IESV. Non solùm uera & cōstantissima fides, est in CHRISTO IESV, quia illi tantùm innixa, in ipso solo quiescit, regitur, gloriatur: Non ignara ꝙ per ipsum accessum habemus ad Patrem in confidentia, et thronum adimus gratiæ, in tempore oportuno: Sed (idiothismo hebræo) est in CHRISTO IESV, hoc est (casu auferendi, usurpato pro casu accusandi) tēdit semper in eum: Gressibus quidem, non corporis, sed spiritus: Gressibus spei & dilectionis: Vt illum fœlicius semper appræhendat amplectatur, exosculetur, & in omnibus sese magis ac magis in illū reijciat: Vt ex illo unicè pendeat: in illum se trāsferat, & sanctis actionibus illum, nusquam non exprimat.

Fides quomodo sit i Christo Iesu.

Roma. 5. Ephe. 25.

Christianæ fidei gressus.

Et dilectionem in omnes Sanctos. Ergò non loquitur de fide mortua, uel (ut uocāt) informi:

S. Tho. se cunda se cũda. q 1 non de ociosa, non sterili: sed de uiua, officiosa, feraci: Quæ charitati coniuncta, nunquã non est, christianis operibus grauida: & cum opus fuerit, benefaciendo omnibus, se diffundit; Vt nemini, suggerente charitate, non prosit. Loquitur de dilectione proximi, quæ (si euãgelica est) nulli inuenitur angusta, sed omnibus, ac singulis ampla: quæ etiam, hostes amplectitur, & nemini non benepræcatur.

Fides in Paulo ferax & charitati cõiuncta.

Matt 5.

Dilectio euãgelica, ergà oẽs est ampla

Quòd autem expressi sunt, Sancti, hoc est, uiua ac solida fide, in CHRISTI sanguine, mundi, stabiles, & consecrati: ideò factum est, ut ordinem charitatis attingeret: Propterea ꝙ etsi benefaciendum est omnibus, potissimũ tamen, domesticis fidei. Qui uno spiritu nobiscum potati, & eodem cœlesti pane nutriti: non solùm eiusdem domus, sunt partes, sed eiusdem corporis membra: maioremque charitatem nemo habet, quàm ut animam suam ponat pro amicis suis.

Gala. 6.

Si benefaciẽdum est omnibus maximè tamen sanctis.

1. Cor. 12

Ioan. 15.

Non cesso pro uobis gratias agens. Phrasis est græca, hoc est, gratias agere: Frequenter mecum repetens, Benedictus Deus & Pater Domini nostri: qui benedixit nos, in omni benedictione spirituali, in supcœlestibus in CHRISTO. Siquidem fideles omnes, cum unius, sint corporis partes, omnia ducunt esse communia. Et quæ parti alicui sunt collacta, nõ secus reliquę habẽt, ac propria: seque pro illis non minori uinculo, ad agendum ei, qui con-

Ephes. 1.

Mẽbra Christi omnia ducunt ut communia.

tulit, gratias, ac pro suismet, confitentur astrictas. Quare non immeritò, non cessat Apostolus, eo præsertim tempore, quo cum Deo in oratione loquitur: à quo & mun⁹ omne descendit: pro acceptis ab Ephesiorum ecclesia, Deo gratias agere: Tametsi non detrecto, Ephesiorum dona, ad Paulum peculiariter ptinere: quippè qui plantando, rigando, oblationem, illos, per euangelium fecerat, acceptabilem Deo, sanctificatam per Spiritum sanctum.

Ephesiorum dona peculiariter pertinebant ad Paulum.

Iac.1.
1. Cor.3.
Roma.15

Memoriam uestri faciens, in orationibus meis. Etsi familiare est, publicæ functionis ministris, pro toto CHRISTI corpore, Deo preces effundere: quas cœlestis Pater, iuxtà ordinem diuinæ prouidentiæ, & liberam distributionem CHRISTI capitis, Sancto subministrãte Spiritu, per singula membra, pro gradu, officio & dispositione, dispensat: ita ut quę decent, eorum nulli, munificentia suæ benedictionis, non impetrent: Nihilominus reijciendum non est, eosdem publicę functionis ministros, sanctè quidem, & diuinæ prouidentiæ consentaneè: etiam pro nõnullis eiusdem corporis membris, peculiarem sæpius mentionẽ facere: presertim urgẽte eorũ peculiari cura, aut euidẽti necessitate, uel alia pia occasione: Vt illis uberius suffragentur, uel illi (quãtùm ex ipsis fuerit) largius cęlesti gratia perfundãtur. Quod frequenter obseruauit Apostolus.

philip.1.
1.Cor.12.

Sanctè quidem publicæ functiõis ministri, orant pro multis in particulari. Et pro quib⁹ potissimùm.

Digreſsio quòd Sanċti, etiam in cœleſti patria, orant pro nobis.

Et quanquàm hoc in loco, opus non eſſet, Sanċtorum, qui in cœlis ſunt, præces excùtere: abſonum tamen fortaſſè non fuerit, errorem, qui noſtra tempeſtate reuiguit: non penitus diſsimulare. Siquidem etſi nemo eſt, qui non probet, Sanċtos dum nobiſcum ſunt, pro nobis frequenter orare: non deſunt tamē qui impiè, illos id facere, negent, poſtquàm ſe ceſſerunt à corpore. Quaſi, quia noſtris ſunt neceſsitatibus, abſoluti: mox illarum ſint neceſsitatum obliti: Aut illa forſàn charitate, qua donati fuerāt, non ſint locupletiores faċti, ſed penitus deſtituti, ut ſua tantùmmodò curent: Aut ad meliorem ſtatum translati deſierint eſſe myſtici corporis membra, ut ulI. Cor. 12. trà non ſint de commembris ſolliciti, congaudendo gaudentibus, & indolendo (prout poſſunt) dolentibus. Et quanquàm hæc adeò ſunt abſurda, ut facilè ab omnibus reijci poſRoma. 3. Pſal. 62. ſint: ut tamen & nos, obloquentium os obſtruamus: conabimur paucis, hanc impietatem explodere.

Impietas hæreticorum in ſanċtos.

Primùm neminem arbitror detreċtare, Sāċtos ſupernæ regionis, configurari (quòad poſRom. 8. & 13. ſunt) in omnibus CHRISTO. Quippè qui prędeſtinati ſunt, in adoptionem, ut ſint illi conformes: illum æmulentur, induantque

Efficaciſsimè demonſtratur, ſanċtos qui i cœlis ſunt, orare pro nobis.

non secus, ac Primogenitum, fratres. Ergò non poterit aliquis diffiteri, quod CHRISTO Patrem accedente, ac pro nobis interpellante, congruum non maximè sit, & Sanctos eundem Patrem accedere, ac pro nobis pariter interpellare. Imò necesse est dicere, quod cum tantum sit gluten, inter CHRISTVM caput, & Sanctos eius membra: tanta connexio & transformatio: ut nusquàm in cœlo, nõ sint simul (Siquidem sunt simul in throno, in mensa, in dextera dei) ut & simnl assistãt semper, uultui Dei Patris, & simul interpellent pro nobis. Imò, cum CHRISTVS in cęlis, minus nõ uiuat, & loquatur in Sanctis: nec Sancti minus uiuãt & loquãtur in CHRISTO, quàm in terris uiueret & loqueretur in Paulo, & Paulus uiueret, & loqueretur in CHRISTO: imò longè magis, quandòquidem, in cœlis ea uita uiuunt, quæ in terris abscondita est cum CHRISTO in Deo: illis uerbis loquuntur, quibus fas modô non est, inter homines loqui: Maximè est consentaneum, quod & CHRISTVS in cœlis, Patrem pro nobis interpellet, in Sanctis: & Sancti eundem pro nobis interpellent in CHRISTO.

Glutẽ maximum sãctorũ et Christi

Roma. 8. Heb. 7. Apoc. 3. Luc. 22. Ephes. 2. Heb. 9. Galat. 2. 2. Cor. 13. Col. 3. 2. Cor. 12

Christus pro nobis interpellat in sanctis: & Sancti pro nobis ĩterpellãt in Christo.

Et quanquàm ex maxima unione, membrorũ & capitis, Ex mira ĩtimaq; unitate Spiritus Sanctorum & CHRISTI, Vnum dici possint assistens: Vnus intercessor, & interpellator: Imò, & quia CHRISTVS,

Ephe. 1 & 3.

nõ ſolum ſua membra replet, ſed repletur ab eis, dictu abſurdum nõ eſt, ꝙ quodam pacto, conſtet ex omnibus Sanctis: propter quod, totum hoc, quod eſt, caput & membra, non ſemel à Paulo appellatum eſt CHRISTVS:
1. Cor. 12 Galat. 3. Nihilòminus, ſicut cum tam egregia unione, ac metamorphoſi ſacroſancta: obſcurum non remanet, capitis & membrorum diſcrimen, quemadmodum nec membrorum confunditur diſcrimen inter ſe: (ſiquidem non ſingula oculus, nec ſingula manus) ita cùm illa indiuidua aſsiſtentia, & cõmuni interceſsione Sanctorum & CHRISTI, locus relinquitur aſsiſtentię, & interceſsioni, eorum cuilibet, in particulari. Nõ eo quidem pacto, ꝙ tunc CHRISTVS ſeorſùm aſſiſtat, uel intercedat à Sanctis: aut Sancti tunc ſeorſùm aſsiſtant, uel intercedant à CHRISTO (tanta namq; copula eſt inter eos, ut ab inuicem ſecludi non poſſint) ſed quia tum capitis, tum ſingulorũ mẽbrorum propria ſunt pondera, propria priuilegia: quibus meritò poſſunt dici diſtincta.

Chriſtus & Sancti: & unus ſunt interpellator: et plures sũt interpellatores. (margin: 1. Cor. 12.)

Et ſi pro nobis ſimul interpellant Chriſtus & Sancti: non idem tamen utrorũq; eſt munus. (margin: Rom. 12.)

Quare, ſicut Sanctis in terris, certa diſtributa ſunt dona, & alia atq; alia impartita officia; & ſicut Angelorum in cœlis, ſunt adminiſtrationes diuerſæ: ita incredibile non iudicabitur, ſi Sanctis, etiam hac uita functis, ſua data ſint munera, & unicuiq; donatæ ſint certæ gratię, & diuiſę ſpiritus manifeſtationes: Imò ſi & donis, hac in uita receptis, nõ ſolùm illo-

Non eadem ſunt omniũ Angelorũ, et Sanctorũ officia. (margin: 1. Cor. 12.)

Donis gratis datis, Sancti nō destituūtur in patria.

rum profectui necessarijs, sed etiam ad prospiciendum ecclesiæ oportunis (quæ & nuncupant, gratis data) destituti non sunt: Quandò quidem sine pœnitentia; dona sunt & uocatiò Dei, ut Apostolus docet. Ergò nec dissonum esse potest, ꝙ etsi capiti CHRISTO, insunt donorū omniū plenitudines, & exundant ex illo passim, omnium Charismata gratiarum: in quo, & omnia ab omnibus participantur membris: sit quoq; in Sanctorū quolibet, donum aliquod particulare, quo (fauente Deo) membris huius peregrinationis, quodā pacto, succurrere possint. Vt uerè, & sanctè, & piè acceptū sit ab ecclesia sacrosancta (quæ spiritu CHRISTI edocta falli nō potest) nō solùm sanctos inuocandos in communi, ut intercedant pro nobis: sed & in particulari. Et ꝙ suis præcibus nos à morbo defendant, ꝙ incolumitati restituant, & rerum successum faciant & secundent.

S. Tho. prima secundæ. q. 109.

Rom. II.

Non est absurdū in quouis sanctorū aliquod esse donum insigne quo nobis insigniter faueant.

Colo. I.

Ioan. I.

Peculiares petitiōes, ad peculiares sanctos.

Nec propterea ambigendū, prçces CHRISTI capitis, quibusuis membrorum indigentijs non sufficere: Nec eam ob rationem, Sanctos credimus interpellare pro eis. Quandòquidem certissimi facti sumus, ꝙ etsi Sancti, CHRISTVM Mysticum, implent: suasq;, tùm passiones, tùm coronas absoluunt, ita quoq; & illius, in dies, orationes extendunt, ac quodam pacto perficiunt: CHRISTVS tamen (ut sic dixerim) Naturalis, nulla ex par-

Sancti Christum Mysticum implent & eius orationes extendunt.

Colo. I.

1\. Ioan. 2. te, aliam perfectionẽ admittit: Sed, ſicut eius propitiatio ſufficit, non ſolùm ælectis, ſed proficit omnibus creaturis, ita & illius oratio potens nedũ eſt, quibuſuis indigentijs, membrorum eius, ſuccurrere: ſed creaturas quaſlibet, locupletare, & omni perfectione, replere. Sed ob eam potius rationem, ꝙ ordo diuinę liberalitatis id poſtulat: Vt ſicut in omnes Sanctos, effuſa ſunt dona CHRISTI, ut eorum ſint cum illo participes, quemadmodũ & diuitiarum cœleſtium cohæredes: ita & cõmunia eiſdem facta ſunt, eius pondera, officia ac miniſteria: Vt quemadmodum ille aduocat, interpellat, ac mediatorem agit inter Deum & homines: ita & Sancti, eadẽ (ſua pro ratione, & per CHRISTVM Dominum noſtrum) operari, & efficere poſsint.

Sancti non interpellant ꝑ nobis, quaſi non ſit ſatis interpellatio Chriſti. ſed alia ratione.

Et ſi non eſt idem munus membrorum et capitis abſolutè diuina tamen liberalitate, idem fit participatione.

Et quanꝗ, non dubitamus, Sanctos cateruatim aſsiſtere Deo, illumq; ſemper interpellare pro nobis: nihilòminus tamen, iuſtũ eſt, illos inuocare, ac prouocare, ut aſsiſtere ac intercedere uelint. Non ſolùm, quia hoc pacto, atteſtamur noſtris nos, tangi miſerijs, & indigentijs, quod Deus & Sancti, in nobis mirificè cupiunt: ſed quia, & in hoc, fidem de cõmunione Sanctorum, non leuiter exercemus: ipſa re profitentes, omnes Sanctos pro inuicem eſſe ſollicitos. Et in harena quidem poſitos, ut honorentur emeriti, qui iam ſe receperunt in patriam: eos uerò, quos pugna non præmit,

Cur Sanctis interpellantibus ſpontè pro nobis, eos ut interpellare uelint ſollicitare debeamus.

ſed agunt de hoſte triumphum: ut ſuccurrantur infirmi, & inimicis expoſiti: quibus, nihil Sanctis, uidetur acceptius. Præter id ꝙ diuinus ordo ſic exigit. Nā licet certiores ſimus, ꝙ nunquam Deus nos deſerit, alioqui mox deciderem in nihilum: Certiores ꝙ ut pupilla cuſtodit aliàs ſemper, uerſaremur in tenebris: Et tamen & piè & ſanctè, frequenter cū Propheta repetimus: Ne derelinquas nos: Ne deſeras uſquequaq;: Cuſtodi nos ſemper: Cuſtodi ut pupillam oculi: Ita & ſi non hæſitamus, Sanctos nunquā non, interpellare pro nobis, non fruſtrà tamen, de hoc, illos expoſcimus, ac uotis ſupplicibus flagitamus.

Hæc diuinæ ſapientiæ diſpoſitio in multis difficultatibus eſt habenda præ oculis.

Heb. 13. Pſal. 70. Pſal. 118. Pſal. 16.

Nec audiēdi ſunt, qui illis temerè, nullàue ratione, adimunt, oblatarum precum, notitiā: Quandòquidem id aliud non eſt, quàm communioni Sanctorum, eorumq; fœlicitati detrahære: Non aliud quā doctrinam eccleſię ſacroſanctę reijcere, Et unanimem, Doctorum conſenſum contemnere. Detrahitur quidem, cōmunioni Sanctorum. Quoniam ſi noſtras præces non uident: palàm ꝙ nec ſuſpiria noſtra cognoſcunt. Ergò, impoſsibile eſt, ut illis quouis pacto tangantur: impoſsibile ut nobiſcum lætentur, aut (ut ſuę non diſſonat fœlicitati) triſtentur. Ergò, & falſum erit, ꝙ ſint pro nobis ſolliciti: Falſum ꝙ membrū membro proſpiciat: Falſum ꝙ firmiora imbecilliora ſubſtentent, uel ſuperiora infirmioribus faueant.

Inſignes nullo pacto auſcultādę, hæreticorū blaſphemiæ.

Detrahūt cōmunioni ſanctorum: qui negant ſanctos in patria interpellare ꝑ nobis.

1. Cor. Rom.

ueant. Ergò, uanus insignis Sanctorum nexus: Vana, indissolubilis illa sacrosancta copula: Vana, fœlix membrorum CHRISTI commercio ac unius & eiusdem Spiritus CHRISTI, in illa diffusio, & participatio: Quo omnia, & sunt, & ducuntur à suis membris communia.

Detrahunt sanctorũ fœlicitati: qui adimũt illis præcum notitiam.

Detrahitur, & Sanctorum fœlicitati. Quoniam, cum eorum beatitudo, in illa Dei uisione consistat, qua ille, tum amicè, tum paternè, clarè ac sine nube, uidendum se exhibet: impiũ est suspicari, q̃ illis deneget, quod suòpte ingenio, concedi solet amicis, & filijs. Ergò fatendum est, multa Sanctis, reuelari secreta: & ea maximè quæ illos attinet, quibusque non mediocritèr afficiendi sunt gaudio. Vndè & ea de ratione, illuminantur Angeli, si quis ex peccatoribus resipuerit, ut nouo gaudio afficiantur in cœlo: quemadmodum euãgelium
Luc. 15. docet. Ergò negandum non est, Sanctis non deesse notitiam, commembrorum suorum: quandòquidẽ nõ mediocriter spectat ad eos, quibus sint futuri conciues: quibus condomestici: & unius corporis ptes. Nec parui refert,
1. Cor. 12 de conciuibus, aliquid scire: Cõgruit & de domesticis sollicitari: Et iustũ est, inquantũ possumus, commembris semper prospicere: præsertim cum illis, peculiariter sunt affecti: cum illos uenerantur: præcibus petunt: necessitates exponunt, ac suffragia præstolantur.

Consonat cœlestes Sctõs, futuros cõciues agnoscere, illisq; prospicere, & ob id eorum petitiones ac necessitates nõ ignorare.

Reijcitur Ecclesiæ sacrosanctæ doctrina, quæ passim, huius ueritatis, nos admonet, dũ suis in præcibus, rarò non inuocat Sanctos, et maximè in Litanijs: nõ sollicita, an illos lateat, an ne illis reueletur à Deo. Quippè quæ certior facta, nihil quod deceat, illos effugere: q̃ amicè uidẽt, qui omnia uidet: quiq; membra sunt CHRISTI, qui est relucentia gloriæ: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & sciẽtiæ Dei: Per quem ascendunt omnes orationes nostræ, antè thronum Patris. Nec modò sunt membra, sed Sponsa: quæ uerè est sine macula & ruga: uerè os de ossibus, et caro de ipsius carne. Cui fas non est aliquid tegere, quod illam præsertim exhilaret: nouũ gaudiũ afferat: & in nos uiscera materna solli citet. Siquidem, quæ sursùm est Ierusalem, libera est, quæ est mater nostra.

Certitudo sacrosanctæ ecclesiæ non solum de intercessione sanctorum, sed & de precũ nostrarũ notitia.

Heb. 1. *Col. 2.* *Apo. 8.* *Ephes. 5.* *Gala. 4.*

Contẽnitur demûm, & Vnanimis doctorum consensus. Quoniam si non agnoscunt Sancti, nostras praeces, in cœlo: Frustrà nos Augustinus, Chrysostomus, Theophilactus: Et antè hos, Basilius, Cyprianus, Ambrosius, Et alij, prouocant, Sanctos adeundum, præcibus pulsandum, & nostram illis causam committendum: ut passim eorum in scriptis licet inspicere. Imò & Basilius in lib. de uirgini tate, putat Sanctorum Spiritus, omnia & ubi que cernere. Cui & magnus uidetur astipula ri Gregorius, contendens Sanctos uidentes

Vnanimis doctorũ consensus, de inuocatione et oratione sanctorum.

Aũg. psa 88. et li. sup exo 108. 14 Chri. s[...] 26. & pa[...] & 35. [...] uit. etu[...] Theoph[...] Heb. [...] Basil. oratio[...]

40.Mar. Deum,qui omnia uidet,nihil latêre posse.

Cypria. epist.1.ad Cor.papā Ambr.in ora.pparato.ad missam. Orige.super Can. homil.3. Greg.Nazi.in Monodia sua Gre.mag. in dialo. Matt.18. Cap.1. Apoc. 6.

Deniq;,qui Sanctos renuunt, commēbrorū quę in terris sunt,reminisci,aut apud Deū, pro illis iugiter intercedere:(Ne superētur ab hoste,Ne deficiant in peregrinatione: Vt suę uocationi inuigilent, Vt successum in omnibus habeant) Non solúm necessè est fateantur,illos nobis minus affectos, quā Angelos, qui pro nobis in cœlo,semper uident faciem Patris,orantq; pro fidei suæ commissis: imò & pro uniuersis populis: quemadmodum ille in Zacharia propheta (Vsquequò Domine exercituum,non misereberis urbium Iuda,quibus iratus es, septuaginta annis?) Sed, & minus,ergà CHRISTI membra, sollicitos,ut promoueātur:quàm erga membra Sathanæ,ut iudicentur ac deleantur. Siquidem sub throno Dei omnes Sancti clamant: Vindica sanguinem nostrum Deus noster.

Qui negant sanctos interpellare p nobis,non solū necessum est fateātur illos minus nobis affectos quā Angelos:sed & minus sollicitos ut promoueantur mēbra Christi, quàm ut uindicētur à mēbris sathanæ

Enarratio secundæ Portionis Sectionis Suprascriptæ.

Vt Deus Domini nostri. Explicat hac in portione Apostolus,quę continuis flagitabat orationibus. Nimirúm, non commoda huius uitæ:sed Spiritum sapientię & reuelationis: Ad probandum quidem,& periculo latius percipiendum:non cogitationes hominum,sed donata,ac illis reuelata à Deo. Spem scilicet,uo

Quæ Paulus flagitabat Ephesijs in orationibus suis.

cationis eius: Diuitias hæreditatis in Sanctis: Et præcellentem in nos, diuini roboris magnitudinem. Qua, resuscitando IESVM CHRISTVM, à mortuis, & constituendo illum, ad dexteram suam: super omnem Principatum, & Potestatem, & uirtutem, & Dominationem: nos quoque corresuscitauit, & ad eandem dexteram, unà pariter cum eo cõstituit. Non nostris meritis, sed gratia, & dilectione Dei & Patris.

Dicit ergò, sermonẽ precedẽtibus nectens, Ideò memoriã uestri facio in præcibus meis, *Vt Deus Domini nostri* IESV CHRISTI. Tametsi Deus, Deus est omniũ, quippè qui, omnibus est expositus, beneficus, liberalis: neminẽ nusquam fouẽs, regens, & substinens: maximè tamẽ, Deus est CHRISTI: Quãdòquidem sicut nemo est, qui magis illum agnouerit: nemo qui eius gratiam, & munificentiam, latius patefecerit: nomen illustrauerit, ac illius, in nos, bonæ uoluntatis propensionem, ardorem, uiscera charitatis expræserit: Ita, & nemo est, cui Deus exuberantius fauerit & prouiderit: nemo quem sublimius exaltauerit, et in omnibus magis gloriosum effecerit. In summa. Sic Deus, Deus est CHRISTI, ut nulli sit Deus nisi in CHRISTO: & nulli prospiciat nisi per CHRISTVM. Quare mirum esse non debet, Si non tantùm Apostolus, tùm hic, tùm alibi, Deum, Deũ

Et si Deus, Deus est omnium, maximè tamen De' est Christi.

Deus ita Deus est Christi, ut nulli uerè sit De', nisi in Christo.

Psal.21. Matt.25. Ioan.20. asserit CHRISTI: sed & CHRISTVS, Deum ut suum peculiariter Deum, non semel inuocat & appellat. Imò si & membra, suum æmulata caput, atque in eo, donorum ac gratiarum eius ubertate potitą: Deum pariter, ut suum Deum suspiciunt, uenerantur, & colunt. Psal. 62.

Cur Electi Deum, suum Deum appellent.

Pater gloriæ. Et si Gloria, in scripturis, uariis est modis, audita: hic tamen (quemadmodum & postremæ Corinthiorum tertio: Et cum clara cum laude notitia definitur) pro claritate: qua aliquis habetur illustris, celebris, & commendatione dignus, accepta est. Quæ licet, cum est, de rebus humanis (sicut illę non rarò sunt inanes & falsæ) sit plerũque fucata, & assentatione plena: cum tamen est, de reb⁹ Diuinis (præsertim, si in nos diuina miseratione descendit) nunquàm non est, constans, nũquàm non solida, & sincera.

Ambro. super epistola ad Rom.

Gloria hic p claritate sũpta.

Sicut gloria de rebus, humanis est fluxa, ita de rebus diuinis est solida.

Hac ergo de gloria loquutus Apostolus, potest tribus modis intelligi. Siquidem, Cum absolutissima, nullaq; non laude dignissima, diuinarum rerum notitia, sine controuersia, sit filius Dei: (Quippè, qui Patris notitia genita, Deũ omniquaq; cõpręhẽdit, oẽs Diuinitatis diuitias, copias, perfectiones: oĩa arcana, mysteria, sacramenta: in summa: quicquid ĩmẽsum illud, & nunquã exhaustũ bonitatis pelagus continet: in se traijcit, & cõcludit) Primũ, sine dubio, Patris Gloria est: ut satis quo-

Primo.

Dei fili⁹ maxima gloria est æterni Patris.

quę scriptura commemorat. Sed id non intẽdit Apostolus.

Intelligi etiam potest, de Gloria cœlestis patriæ: ad quam & ælecti, & uocati sumus. *Secundo.* Quandò scilicet, Deum facie ad faciem, sicuti est, contuebimur, & illius splendore ac claritate undique perlustrabimur. Huius glorię Deus est Pater, Nõ solùm ea de ratione, quia ex illo, ueluti è primo fonte, dimanat, & ad nos, ut hæreditas paterna, descendit: sed quia Pater est CHRISTI: in quo & per quem, cœlestem gloriam posſidemus. *1. Ioan. 3.*

Deus beatorum gloriæ pater, et qua ratione.

Et denique (ut mẽtem magis assequamur Pauli) potest, & pro illa clara laudabiliq; Dei notitia accipi, quàm pręciosa IESV CHRISTI membra (etiam dum hic degunt) in illo percipiunt (nõ solũ, uti riuulum, ac stillicidiũ gloriæ, quæ illos manet in patria, sed uti illius arrhabonem & pignus) per Spiritum sapientiæ, & reuelationis: Vt nedum illius suauitate gustata, ad illam ardentius suspiremus: sed ut de repromissa exhibitione certiores redditi, pro illa constantisſimè militemus, ac nos & nostra promptius exponamus. *Tertio.*

De quã gloria (hoc est, clara laudabiliq; notitia) loquatꝰ Apostolus.

Det uobis, Spiritum Sapientiæ, & Reuelationis: in agnitionem eius. Quamuis, Deus Domini nostri, Pater ueræ gloriæ nostræ, non proijciat munera sua: quamuis, non sumat panem filiorum ut saturentur canes: Ea tamen ita distribuit, ut ab omnibus uelit agnosci, illa se nõ *Matt. 15. & 7.*

Et si Deꝰ dona sua non proijcit, gra

reddere:aut ex debito aliquo erogare: ſed gratuitò ſemper diſponere,ac iuxtà beneplacitũ ſuæ uoluntatis,cœleſtes theſauros impartire. Ergò,iure rogat Apoſtolus,non ut Deus ſuis pro meritis illis faciat:ſed ut iuxtà ſuam munificentiam donet. *tuito tamen illa largitur.*

Nâm,etſi non reijcimus, Deum attendere filiorum merita:non reijcimus,Epheſios perſtitiſſe in fide,& dilectione,quibus nõ mediocriter,erãt Deo accepti:nec detrectamus,Deũ ſuarũ pollicitationũ,nunquã eſſe non memorem,quibus ad erogandum nobis, ab eo per CHRISTVM dona petentibus, ſeipſum aſtrinxit: Quia tamen,non ſolùm nihil in nobis debemus agnoſcere,quod de liberaliſsima eius manu,ſuaipſius gratia non deſcenderit, (adeò ut nos locupletando,nunquàm ſua do= *Deũs nos locupletando, ſua dona ditat.*
Luc. 19. na non ditet)Sed,etſi diuino accedente fauore,ſumus benemeriti:& per acceptã pecuniã, nec in ſudario alligatam,ſed ad mẽſam expoſitam,aliquid ſuperlucrati: ſemper tamen in nos,mirum in modum,eſt longè munificentior:donando non ſolum,ſuprà id quod cupi-
Epheſ.3. mus ac intelligimus,ſed & in cẽtuplum: tum
Luc. 18. uota:tum merita ſuperexcedendo:Et in præſenti ſeculo,& in futuro.

Verùm et ſi Deus Domini noſtri, in omnibus eſt liberalis:in donis tamen Sapientiæ & Reuelationis,fidelibus liberaliſsimus eſt. *Deus in quibus maximè liberaliſsim' eſt.*
Iaco.1. Siquis(alius inquit Apoſtolus)indiget Sapiẽ

tia,postulet illam à Deo,in fide non hesitans: qui dat omnibus affluenter & non improperat. Et quamquàm nonnulla de Sapientia, in præcedentibus sunt attacta:hic tamen non de Sapientia,sed potius sapientię Spiritu, sermo est. Inter quæ,tantùm constat esse discriminis,quantùm inter spiritum, & spiritus donum: & quantùm inter arborem, & arboris fructum.

Discrimē inter sapiētiā, & sapientiæ spiritum.

Rom. 12.
1.Cor.12.
Gal.5.

Ergò si Sapientiæ dono,diuina nō tam appræhendimus, q̄ iudicamus: percipientes,ac miro modo gustantes,q̄ suauis nobis est Dominus, q̄ ineffabilis,suis in sacramentis, quæ antè secula, in gloriam definiuit diligentibus se: Quid faciemus acti Sapientiæ spiritu,quo nō solū uberius, istis perfruimur,& ardentius exosculamur:sed illa suauissima, spiritus motione,& arcana energiæ suę uirtute, efficacissimè ad diuina subducimur,in quę & mirificè transformamur? Nisi q̄ erimus non solū uerè Diuina edocti, sed & passi: quemadmodum de Ierotheo Dionisius refert.

Psal. 33.
1.Cor. 2.

Sapiētiæ spiritu,non modo diuina scimus,sed patimur.

Reuelationis autem Spiritus, Et si forsàn accipi posset, pro lumine intelligendi sacrosanctam Scripturam: de quo Dauid in Psalmis: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua: uel pro detectione alicuius arcani, quòd nō omnes fideles agnoscunt: qua de rę,in prima epistola ad Corintios: Verùm ad intentionem Apostoli, Spiritus reue-

Psal.118.

Quid hoc loci reuelationis spiritus.

Cap.2. & 14.

lationis, hoc loci (ni fallor) Aut perfectio, spiritus sapientiæ est, ut intelligamus, illum sapientiæ Spiritum, à Paulo flagitatum, cui annexus est Spiritus reuelationis: hoc est, qui tantæ inueniatur præstantiæ, ut nihil quod diuinæ congruat liberalitati, nihil quod conferat his, quorum mentes repleuerit, illis sit tectum & occlusum: Aut (quod mihi magis arridet) Spiritus reuelationis, expulsio illius uelaminis est, quod sapientia carnis, perfecto ac undiq; consentaneo, Sapientiæ diuinæ iudicio, posset offundere. Vt tandem percipiamus, non solùm, Spiritus efficaciam, ad percipiendum, iudicandumq;, imò & patiendum, Diuina, expostulatam Ephesijs: sed & ad essuflandum, ac explodendum, quicquid posset iudicium carnis, in diuinorũ cognitione subtrahere: siue remouendo: siue non secus ac uelamento tegendo. Quandòquidem, ut non semel edocti sumus, semper sapientia carnis insidiatur Sapientiæ Dei: & in omnibus semper, illi inuenitur aduersa.

Et hic uidetur sensus intentus.

Roma. 6.

ἐν ἐπιγνώσει. Quod autẽ additur, *in agnitionem*, seu agnitione, *Eius*, cum Græcis: quemadmodum & Ambrosius, & Hieronymus legit: rem aperit, in qua maximè, expendendum uelit, Spiritum sapiẽtię, & reuelationis. Nam licet plurima sint Sacramenta, quę refert electos agnoscere, ac sapientię & reuelationis Spiritu iudicare, & absq; uelamento perspicere: modò ta-

Ambro. Hiero.

Maximè refert Electos nosse Deum, Deũ esse Domini nostri, et Patrẽ sempiternæ gloriæ nostræ.

men de illo, Apostoli sermo est, quo Deus, agnoscitur Deus, Domini nostri, & Pater, ueræ, ac sempiternæ, glorię nostrę. Quippè qui, rem hanc, maximè cupit expendi, pleno sensu, ac iudicio ponderari, & absq; carnis tenebris conspici.

Si Deus, Deus est Christi, Deus est & nostri. Quod quanti referat ex illius sponsionibus facilè conijcere licet.

Nec immeritò quidem, quoniam si Deus (ut dicebatur) Deus est CHRISTI, necessè est, ut Deus quoq; sit nostri, qui sumus eius membra. Quod quanti sit faciendum, præse ferunt non solùm illæ magnificæ uoces: imò sponsiones diuinæ: Ero uester Deus: Ero illorum Deus: Ero Deus uobis, & semini uestro, post uos: Et ipse Deus cũ eis, erit eorũ Deus: Sed & illi gloriosi effectus, quos in CHRISTO operatur in nobis: Vt uerè scriptũ sit, Beatus populus, cuius Dominus, Deus eius.

Exo. 6. Leu. 26. 2. Cor. 6. Apoc. 21. Psal. 143.

Illuminatos oculos cordis uestri. Possunt hæc, & per appositionem accipi (Vt scilicet explicetur clarius: uel totum quod dixit, Spiritum sapientiæ, & Spiritum reuelationis: uel postremam eius partem: Ita ut aliud dictu, non sit, Reuelationis spiritus, & Illuminatio oculorũ cordis) Et possunt per accumulationẽ intelligi: (Vt & alterum scilicet beneficium, postulatum recipiamus): Quod (meo iudicio) est intentum.

Homo externus & internus.

Et ut res sit magis perspicua, ad memoriã reuoco, quòd præter externum hominem, qui foris est & corrumpitur, habemus internũ qui

1. Cor. 4

per Spiritum renouatur de die in diem. Nec modò hominē internū intelligimus CHRISTVM, qui per fidē, & uiuit & degit in cordibus nostris: (quem, & eam ob rationem, uocat Apostolorum Princeps, hominē cordis, exornandū à nobis, in incorruptibilitate, hoc est, constantia & conseruatione, spiritus quieti, & mansueti, qui res locuples, & sumptuosa est, coràm Deo) sed intelligimus, Mentem.

Et si Christus aliquando dictus est homo internus: hic tamen pro mēte acceptus est.

Petr. 3.

Quæ non solum, quia potior est, hominis pars, sed quia quicquid eximium, in homine est, continet in sese, non immeritò, non tam à Philosophis, q̃ à Paulo, nonnunquàm hominis appellationem subit. In hac ergo mente, in hoc homine interiori, Oculi sunt considerationis, Aures disciplinæ, Nares iudicij, Et id genus similia. Et de his oculis intendit Apostolus. Nec cordis, sed mentis, in textu est.

...ma. 7.

Sensus interioris hominis.

...νοί᾽ας ...τόν.

Verum, quia non uno modo, sed pluribus, oculi assignantur in mente, & præsertim fideli, excutiendus est sensus intentus. Nam oculi mentis, aliquandò uterq; intellectus sunt, Practicus, inquam, & Speculatiuus. Quo pacto (si summerentur) recipiendum esset, iccircò Paulum utrunq; illustratum requirere: Vt tum in Diuinorum contemplatione, tum in exercitio Pietatis christianæ, nil amplius desideraretur in eis. Sed hoc facilè à sensu Pauli cõuincitur alienum, siquis aduertit in Sapientiæ spiritu, id esse contentum. Cum enim Sa-

...tellect⁹ ...culati ...et pra...us.

Oculi mentis multiplices.

Sapientia et Prudētia spi

ritus, perficiunt intellectum speculatiuum & practicum. pientia Spiritus, Viro quoq; Prudentia sit(ut *Prouo.* scriptura testat̃)ambigendũ non est, utrunq; intellectum, locupletissimè illa absolui. Quandòquidem, sicut Sapientia contemplatiui, potissima perfectio est, ita & Prudentia potissi- *Ethi.* ma est perfectio practici.

Aliquandò uerò oculi mẽtis, dici possunt: & Consideratio diuinę misericordię, & Agnitio nostræ miserię: de quibus scriptũ uidetur in Psal. Ecce sicut oculi seruorũ, in manibus *Psal.12* dominorum suorum: ita oculi nostri ad dominum Deum nostrũ, donec misereatur nostri. *Expetenda agnitio Diuinæ clementiæ, & nostræ calamitatis.* Quo quidẽ pacto, oculos illuminari, (& si res undiq; expetenda est) nõ tamen ab Apostolo uidetur, hoc in loco descripta: quemadmodum ex his, quibus, huius illuminationis usus statim explicatur, facilè animaduertere est.

Ergo tertiò, mentis oculi, erunt oculi fidei: de quibus Dauid in Psal. Oculi mei semper *Psal.* ad dominum. Quorum alter distingui posset, quo respicimus Deum, alter quo respici- *Oculi fidei ergà Deũ et Christum.* mus CHRISTVM. Siquidem scriptum est. Creditis in Deũ, & in me credite. Hos itaq; *Ioan.* Ephesiorum oculos, meo quidem iudicio, illuminandos petit Apostolus: Non eo tantũ lumine, quod lumen, dicitur Intellectus (Quo scilicet quæ fidei sunt, diuina miseratione, nõ tam credimus, q̃ miro modo cognoscimus: imò postquàm credimus, maiori luce perfusi, intelligimus ac penetramus: Nam scriptum

ai. 6. est: Nisi credideritis, non intelligetis)Sed eo quoq;, quod lumen Scientia est: quod & pręcipuè in præsenti uidetur intentum.

Quæ quidem Scientia, propria est sanctorum, hoc est, ęlectorum Dei: Et est uelut arrhabo expectatę fœlicitatis. Hanc, ut testatur Sapiens, accepit Iacob: acceperunt, & Apostoli omnes: quibus datum est, nosse mysteria regni Dei, quæ reliquis data sunt, in parabolis. Hanc, cum Deus, qui de tenebris, lumen dixit, splēdescere, effundit in cordibus nostris: Scimus non solū (ut Euangelista dicit) ꝙ Dei filius uenit in mundum, ut redimeret nos: Scimus ꝙ uenit ut solueret opera Sathane: Scimus ꝙ nati sumus ex Deo, & ꝙ cū apparuerit, similes ei erimus: Sed etiam (ut Apostolus ait) Scimus superęminentem scientiæ, in nos charitatē CHRISTI: Et (ut inquit Petrus) ꝙ nō corruptibilibus auro & argento redempti sumus, sed pręcioso sanguine agni immaculati & antè secula prædefiniti. In summa. Scimus ea omnia sacramēta, quę à Deo, pro nostra salute, donata sunt nobis, de quibus immediatè subiungit.

Sciētia Sanctorum propria, q̄ sit.

ap. 10. att. 13. Cor. 4. Ioan. 3. 4. et. 5. hes. 3. Petr. 1.

Quas notitias. scientia sanctorū concedat.

Vt sciatis quæ sit Spes *uocationis eius*. Scire (sine controuersia) est clarè, distinctè, resolutè, & ad plenam, usq; quietem, rem agnoscere. Et licet, non pauca sint, mysteria, christianæ fidei, de quibus, hac scientia, Sancti, dum hic degunt, nō rarò redditi sunt certiores, omnia

Scire ꝓprie quid sit.

ost.

tamen, quæ illorum profectui, potiſsimúm oportuna ſunt, ſub tribus claſsibus à Paulo, hic uidentur incluſa. Et prima eſt in præmiſsis uerbis.

Oportūna ut ſciant à ſanctis, in tres claſſes diſtincta.

Quo in loco conſiderandum, quod etſi uocatio Dei: ſæpe fit, per uerbi miniſtros: quia tamen, niſi Deus, internam uocem, illorum uocationi, ſubiunxerit, aut intrà illam, uel ſub illa, contexerit, uana miniſtrorum uocatio eſt: ideò & Deo, optimo quidem iure, eſt attributa. Et licet nulla uocatio Dei ſit fruſtrà: in illis tamen eſt potiſsimúm efficax, quibus audiendi conceſſæ ſunt aures: hoc eſt, qui à matris utero, ſunt ſelecti, qui & oues ſunt, quæ uocem eius audiunt. Et præſertim cum uocantur uocatione, quę iuxtá propoſitum Dei eſt: qua quos prædeſtinauit, uocauit. Et primûm quidē, antè tempora ſecularia, in mente ſua: & demúm, oportuno in tempore (qui omnia in numero pondere & menſura diſtribuit) cum æternam illam uocationem, executioni commiſit: & ſua ac CHRISTI gratia, & fauore, efficacem in ęlectorum cordibus fecit. Qua, accedente fide & alijs, eorum iuſtificationi, neceſſarijs, iuſtificati ſunt: & in ſpe ſaltèm, glorificati, primitijs promiſſæ fœlicitatis, acceptis.

Dei uocatio nunquā fruſtrà, Et in quibus eſt maximè efficax.

Luc. 8. Eccle. 1. Galat. Ioan. 1 Roma. & 8. 2. Tim. Sapiē.

Ergò petit Apoſtolus, ut donentur Epheſij, ſcientia peculiari Sanctis, in præſenti ſeculo, Vt efficaciter poſsint, non quidem opina-

ri, uel credere, sed scire, sed clarè, distinctè, resolutè, & ad quietem usq;, perspicere ac pernoscere: quæ sit Spes, ad quam à Deo, infallibili uocatione, cuius (ut alibi scriptum est) nunquàm eum pęnitet, euocati sunt.

Præstantia sciētiæ, quæ sanctis est propria, & illis etiam in hac uita concessa.

Rom. 11.

In qua quidem Spe, non solùm quæ tacta sunt, sed alia non pauca, compræhensa sunt: Omnia tamen plenissimè possidenda, in regeneratione & gloria filiorum Dei. Modò autem sperata sunt, sed Spe quę non confundit: quia fidelis est Deus, quia eius charitas, effusa est, in cordibus nostris, quia iam filij Dei sumus. Et si nondùm apparet quod erimus, pignus tamen expectatæ hæreditatis, accepimus, in redemptionē acquisitionis. Ergò, etsi quod non uidemus, speramus, hoc tamen, de quo loquutus est Paulus, tàm singulari beneficio (sine quo nemo nouit, quæ Deum diligentibus præparata sunt) adeò, quæ sperantur, ab his, quorum illuminati sunt oculi, sunt perspecta: ita percognita, ut illa (ut sic dicam) manibus palpent & attrectent.

Roma. 5. 1. Ioan. 3. Ephes. 1. Roma. 8. 1. Cor. 2.

Sanctorum spes non confundit. Et quare.

Et quæ diuitiæ gloriæ, hæreditatis eius, in Sanctis. Et si, sub spe uocationis Dei, expectatæ fœlicitatis, plurima sunt cōtenta: Quia tamē mirum in modum excedunt, quæ possidebimus, quæ modò speramus (quippè quæ longo transcendunt interuallo, omnem captum humanum, & superant omne munus concessum, in præsenti peregrinatione: quandòqui-

Quæ modò speramus excedunt, longo interuallo, quæ in Patria possidebimus.

resuscitans illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cælestibus: super omnem Principatum, & Potestatem, & Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro: Et omnia subiecit sub pedibus eius.

Quanti pendendum, sit mysterium resurrectionis, tùm CHRISTI, tùm membrorũ eius cum eo; quod in nobis nunc in regeneratione animæ inchoatur, & tandem in regeneratione corporis absoluet; Et CHRISTVS ostẽdit, qui cum surrexisset à mortuis, & plurium Sanctorum corpora surrexissent cum eo, exhibuit semetipsum uiuum, non tã suis Apostolis, sed & multis alijs fratribus, per dies quadraginta: tùm frequenter in multis argumentis apparens: tùm nonnunquàm cum illis edens & bibens: ut nullum relinqueret hesitationi locum; Et nõ raro Apostolus urget, & maximè Corintiorum decimoquinto. Vbi non solùm de utraque ualidisimè differit: sed & in his, totum, religionis nostræ, cardinem, uersari concludit.

Sacramentũ resurrectionis christi, et nostri, nõ immerito inculcatur Electis.

Matt. 27. Actor. 1. 1. Cor. 15. Ioan. 21. Luc. 24.

Ergò, tùm ob cæcitatem, carnalis iudicij, quod tantũ sacramentũ uidere non potest, tũ ob fundamẽtum religionis christianæ, quandòquidẽ sine ipso, inanis est fides nostra: Non mirum, si Paulus in eo est frequens: non mirum, si & hac ueluti postrema classe: id non

1. Cor. 15.

ſolum, Epheſiorum animis reſidere percupiat: ſed & eodem ſcientiæ Sanctorum lumine: eodem peculiari beneficio Dei: expetat ut clarè, diſtinctè ac reſolutè pernoſcant.

Excitato Christo à mortuis, etiã ipſius membra ſunt exci tata cum eo.

Conſiſtit autem Sacramentum hoc, quatenus in præſenti ſciri Apoſtolus cupit, in eo, ꝙ CHRISTO à mortuis excitato, coexcitata ſunt & eius membra: & CHRISTO in cœlum aſſumpto, & ad Patris dexteram collocato, coaſſumpta ſunt illa & collocata: ut ubi ille eſt, & ælecti ſint ſecum. Vndè, & eamet uis operationis Dei, quæ reſuſcitauit CHRISTVM, reſuſcitauit ælectos, et ea roboris efficacia, quæ illum conſtituit ſuper omnia, ad dexteram Dei, conſtituit & eos. Tametſi, in CHRISTO, hæc ſunt penitus executioni tradita, quippè qui, factus eſt primitiæ dormientium, & primogenitus ex mortuis, ut primas in omnibus teneat: in illis autẽ, adhuc nõ ſunt ꝓrſus expleta: Et quãdò qđ ſupereſt. conſumabitur, nõ alia Dei actione cõſumabitur, ſed illamet ad ſupremũ effectũ perduceẽ

Actio uirtutis diuinæ, qua ſumus. ſuſcitati cũ Christo, ſupremum ſortietur effectum in nouiſsimo die.

1. Cor. 15. Colo. 1.

Et ut rem amplius aſſequamur, reducendum erit, ob oculos, tantùm eſſe gluten inter CHRISTVM & membra: eam copulam & metamorphoſim, ut omnia ſint illis communia. Quò planè fit, ut ſicut nunc patiente membro, patitur CHRISTVS (Saule Saule quid me perſequeris) Crucifixo membro, crucifigitur CHRISTVS (Antè

Glutẽ et metamorphoſis inter Christũ & membra.

Acto. 9

Gal. 1. quorũ oculos præscriptus est CHRSTVS, & in uobis crucifixus) Clarificato, & glorificato membro, clarificatur & glorificatur
Ioan. 17. CHRISTVS, (Et ego clarificatus sum in
2. Thes. 2 eis, Et cum uenerit filius hominis glorificari in Sanctis) Ita, & quandò passus est CHRISTVS, passa sunt eius membra: quandò crucifixus est CHRISTVS, crucifixa sunt eius mẽbra: qñ mortuus, & resuscitatus est CHRISTVS mortua, & resuscitata sunt, ei⁹ mẽbra.

Siquidem, cum electi, non minus connexi sint CHRISTO, renati per originem spiritus, quàm connectantur Adæ, geniti per originem carnis: necessum est confiteri, ꝙ sicut
Rom. 5. Adamo peccante, peccarunt, & eodem per peccatum moriente, sunt mortui: Ita, & CHRISTO pro peccatis omnibus passo, ac mortuo, omnes cum illo sint pasßi, & omnes cum illo, sint mortui: et CHRISTO à mortuis resuscitato, & ad regnũ cœleste reassumpto, & illi sint pariter resuscitati, & cum illo, ad cœlorum regnum reassumpti.

Electi p spiritum renati, nõ minus cõnexi sunt Christo, quã per carnẽ geniti cõnectãtur Adamo.

Et quanquàm ab æterno, corám Deo, hæc absolutißima sunt: Eò ꝙ, sicut ab æternò definitum est, CHRISTVM (tametsi pro omnibus) potißimúm tamen pro electis (quorũ maximè Saluator est) occidendum, resuscitãdum, ad cœlos assumendum, & magno cum triumpho ad Patris dexteram collocandum: (Vt ipsi prædestinatione irreuocabili, in illius

Omnia ab æterno corã Deo sunt absoluta.

membra aſcripti,& ab ipſo perindè ac membra ſuauiſsimè acceptati: Poſſent, tũ ſub præcioſiſsima eius morte compræhendi, atq; eo pacto, impendio tanti capitis, à morte peccatorum abſolui: tùm ſub glorioſiſsima eius reſurrectione computari,& ſic glorioſè cum illo reſurgere, aſcendere,& tandèm, ad conſeſſum, in dextera Dei Patris admitti) Ita & ab ęterno, oculis Diuinę maieſtatis(Quibus nullius diffinitionis exequutio eſt futura, nullius rei expectatur uel deſideratur euentus: ſed illis omnia ſunt, ut dicunt, in actu, nihil unquã non præſens: quippè quorum intuitus eſt æternus, omnia ſimul uidens, & ſingula ſine ſucceſsione compræhendens) Neceſſè eſt omnia ſimul eſſe completa, ſingula conſumata, & penitus abſoluta: Quanquàm:& ex certitudine Diuini decreti: quæ nobis ſunt futura, poſsint iudicari præterita, & quæ remanent expectanda in tempore, poſsint enunciari iã facta(Sicut illud Dauidis, iuxtà Paulum, de Apoſtolis, In omnem terram exiuit ſonus eorũ) Ac ꝓpterea, ſine prẹiudicio ueritatis, poſſent omnia membra CHRISTI, ſuo cum capite dici, tùm reſuſcitata, tùm ad Patris dexteram conſtituta: Nihilòminus, ſi mens excutiatur Apoſtoli, modò forſàn opus non erit iſtis præſidijs. Quippè qui de membris CHRISTI, (ſi non fallor) non loquitur abſolutè, ſed in hac peregrinatione degentibus.

Diuinis oculis nulla executio eſt futura.

Theologi

Ex certitudine Diuini decreti, quæ ſunt futura poſſunt dici preterita.

Pſal. 17. Rom. 10

Apoſtoli mẽs in præſenti loco.

Et satis eius instituto, uidebitur esse factum, Siquis, ut modò hæc sacramenta contingunt, animaduerterit.

Ergò, cum hoc in exilio, non nisi uiua fide, & sanctarum operationum grauida, inferamur CHRISTO, ut palmites, & colligemur ut membra: necessè est, ut quantùm, huius fidei efficacia, ex CHRISTO capite, nobis haurire fas est, tantùm mortis, resurrectionis, & eius (id genus) aliorum munerum, euadamus participes. Ergò, hausto, ui præmissæ fidei, spiritu CHRISTI: non solùm (quemadmodũ ex baptismo licet agnoscere) illi possumus dici commortui, sed & corresuscitati: Quandòquidem spiritu CHRISTI suscepto, necessè est, ut eo in spiritu, CHRISTI beneficio potiamur: Imò, ut CHRISTVM (quatenus his in tenebris licet) undiq; induamus: ut illi in omnibus conformemur.

Quo pacto possimus dici in præsenti, cum Christo mortui et resuscitati.

Ioan. 15. *1. Cor. 12* *Rom. 6.* *Gal. 3.* *Rom. 6.*

Siquidem quicunque sumus baptizati, CHRISTVM sumus induti: Et cum in mortem CHRISTI, simus baptizati, necessè est, ut CHRISTI mortem, simus induti: Et per hoc, ut simus CHRISTO commortui. Et quoniam, consepulti sumus cum illo, per baptismum in mortem, nõ ut maneamus mortui: sed ut quemadmodum, ille surrexit à mortuis, per gloriã Patris, ita & nos per fidem resurrectionis eius (sicut alibi euidentius docet) cũ eo pariter resuscitati: ambulemus in noui-

Ibidem *Col. 2.*

uitæ, quam ex resurrectione, assecuti sumus, cum illo. Quæ non solum arrhabo est, & pignus consummatæ, ac penitus absolutæ resurrectionis, quæ superest: sed & semen. Quod (prӕter id, quòd dum in ęlectis manet, nō peccant) nunc illam, ui ac potestate (sicut & semini proprium est) modò quopiam continet: Et tandem, diuinæ operationis uirtute, in postremam regenerationem prorumpens, ac ueluti quodam pacto succrescens, complementum resurrectionis afferet: morte & omni corruptione, in uictoria prorsus absortis & extinctis.

Resurrectio qua potimur in hac uita, nō modò est pignus, sed semen illius qua potiemur in alia.

1. Ioan. 3.

Ergò participio spiritus CHRISTI, ita in baptismo, mortem eius induimus: ut non solum, illi sit sententiæ satisfactum, qua necessariū erat, pro peccato affici, cruciatibus mortis, & perpeti dolores inferni (quādòquidem sicut hæc, peccante Adamo, & ob id, compeccantibus & nobis, utpotè eius membris, in eo, ipso iure ĩcurrimus: ita & illa, in CHR STO patiente, quem circundederunt gemitus mortis, & dolores inferni, hoc est, scripturæ tropo, extremi & supraquàm concipi potest, maximi cruciatus, compatientes, utpotè & illius membra, in illo, non minori iure, persoluim[9]) Sed longè ac mirum in modum excessum: cū & mors ipsa, sit interfecta, peccatum sublatū, & illius regnum extinctum.

Quo pacto, mortē Christi induim[9] in baptismo: & quāta lo tupletatiōe.

Psal. 21. & 114. Ione. 2.

Siquidem exploratissimum est, mortem,

Roma.6. CHRISTI, tantæ extitiſſe uirtutis:ut non ſolum mortem, morti addixerit, ſed penitus interemerit. Nec tantum ſibi (Qui reſurgẽs ex mortuis, iam non moritur, mors illi, ultrà non dominabitur) ſed non paucis, ex ſuis mẽ-
Matt.27. bris: Illis, inquã qui ſurrexerunt (& ut creditur) ad mortem, non redierunt, cum eo. Imò, & omnibus ſuis membris: tametſi, mortis interfectio, dum hic ſunt, ad omnia, nõ ſit prorſus extenſa: & ab his, quæ capiti iuncta ſunt, & uiuunt, & potiuntur ſpiritu eius, ſub eo: in ſpiritu, & ob id, ueluti ſeminario quodam, ſit participata, & in regeneratione, quandò mor
1.Cor.15. tale induet immortalitatem, per eundem ſpiritum, ad carnem extendenda, & per hoc,
Ibidem. funditus participanda. Sicut enim, cum nouiſsimè, inimica deſtruenda eſt mors, nõ alia ui, ꝙ mortis CHRISTI, deſtruenda eſt: ita & cum carni, mortis deſtructio applicabitur, non alia uirtute, ꝙ participati ſpiritus applicabitur: Imò & ex illo, non ſecus, ac uelut ex ſemine, progredietur.

Mortis Chriſti mirabilis efficacia.

Mors quo pacto Chriſti morte, ſit inperfecta.

Roma.5. & 6. Et quoniam mors, per peccatum, eſt introducta, & peccato, uti ſtipendium aſsignata: Vt certiores ſimus, illam amplius non rediturã, eiuſdem efficacia mortis, peccatum fuit
Heb.10. extinctum: Nec ſolum in CHRISTO, qui uoluntariè, in ſe peccata noſtra, receperat (Siquidem ꝙ mortuus eſt peccato, planè extinguendo, mortuus eſt, ſemel) Sed & in mẽbris,

Peccatũ, quo modo Chriſti morte, extinctum.

Et si in Christi morte, nō modò mors illi est mortua, et peccatū occisum, sed et singulis eius membris, quatenus per spiritum saltē cōtinentur in eo, quòusque tamen corpus gestam⁹ mortale fomitique subiectū, morti remanem⁹ obnoxij, & frequenter etiā, nolentes peccatis implicati

cum & illa, & crucifixa, & mortua, cum illo sint, in baptismo: Tametsi, & illius extinctione, penitus non potiantur, communi lege, nisi in resurrectione à mortuis: Quare hac in peregrinatione, palàm quòd ad exercitium huius peregrinationis, corporis mors (si mors tamen & non somnus potius, aut à laboribus requies est appellanda) nobis derelicta est. Et pter mortē, complures eius imagines: quales sunt frequētes huius uitę miseriæ, afflictiones, angustiæ: ut uitā hāc facilius contēnentes, ad futurā ardentius ęstuemus. Relictę sunt, & nō rarò, peccatorū reliquię: Relict⁹ est, & primæ trāgressionis fomes: Nō quidē ut rursúm hæc dominentur in nobis, sed ut habentes negotiū continuum cum peccato, in illud in dies amplius seuiamus: Illudque, inquantùm possibile est, eradicare temptemus. *Ioan. 11.* *1. The. 4.*

Resurrectio, qua in præsenti fruimur, in quibus cōsistit.

Verū quod resurrtctionē attinet, etsi illa, non dū in CHRISTO, perfruimur, quę abscōdita est, cū illo in Deo: nihilòminus, eā quę in nobis, hoc in statu relucet, dephēdere, haud difficilè est. Qnquidē, Ea est nouitas spiritus, quā impartitione CHRISTI sumus adepti: et ille ꝓfectus in nouitate uitę, operibus charitatis, & ęmulatione uitę, quę superest in cœlestibus: quē, diuino interueniente fauore, ambulando, nō secundū carnē, sed spiritū, superlucrari conamur. Vt in dies sanctiores facti, & cęlestibus ciuibus, magis persimiles: tam et *Col. 3.* *Rom. 8.*

ſi,non ualemus pertingere, ad plenam reſur-
Phil. 3. rectionem ex mortuis, ad illam non deſiſta-
mus, contendere:ut tandem exemplo Apo-
ſtoli, periculum faciamus, ſi quo modo inſe-
quendo detur,diuina miſeratione, cõpręhen-
Ibidem. dere, in quo ſumus à CHRISTO compræ- *Conatus ele*
henſi: Obliuiſcentes quæ à tergo ſunt, & ad *ctorum aſsi-*
ea quæ à fronte ſunt, fide, & operibus bonis, *dui.*
extendentes nos,ad deſtinatũ brauium: & ad
palmam ſupernę uocationis in CHRISTO
IESV. Certiores facti, quod etſi in capite iam
triumphati ſumus,profligata morte, peccato
Mich. 7. confoſſo,& in profundo mari ſepulto: expo-
liatis tartaris, & in uincula principibus huius
mundi coniectis: nihil eſt, hac in peregrina-
tione incommodi,nihil pugnæ,nihil miſeria- *Electis om-*
2. Cor. 4. rum,& aduerſitatum: quod leue nõ ſit,& mo *nes afflictio-*
mentaneum, nobiſq; facile & tollerari,& ex *nes leues.*
pugnari non poſsit.

Sed ad textum regredior. In quo, Primũ
petit Apoſtolus,ut ſciant Epheſij, quàm in- *Reditur ad*
gens,quàm excellens ſit,potentia Dei,Domini no *textum.*
ſtri,in nos, plane Electos,qui credimus.Nam
licet Deus,Domini noſtri,in rem omnem mi
re ſit potens:ſatis tamen eſt Paulo, ſi ſciant &
trectent,quod potens ſit in ęlectos, qui fidem ſer
uant,qua uti membra colligati ſunt CHRI-
STO. Nec requirit,ut ſciant & trectent,quàm ſit
ingens,& potens in eos,ſecundùm quamlibet
operationum eius: ſed ſufficit ei, ſi ſciant &

treƈtent, q̃ ſit ingens & potens, ſecundùm illam, ùnicā ac ſingularem, quā eſt operatus in CHRISTO, reſuſcitando illum à mortuis, & conſtituendo ad dexteram ſuam, in cœleſtibus: ſuper omnem Principatum, Poteſtatem, Virtutem, & Dominationem, & omne nomen, quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro: & demùm, q̃ omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Vt & hoc pacto, etiam ſciant et treƈtent, credentes, eamet operatione, perindè ac membra CHRISTI, ſimul ſeſe reſuſcitatos, & ad Dei dexteram conſtitutos cum eo: ſuper omnem Principatum, Poteſtatem, Virtutem & Dominationē: Et omne nomen, quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed in futuro: Et tandem, omnia quòq; ſubieƈta eſſe, ſub pedibus ſuis.

Maximè pōderādū opus Dei in reſuſcitatione Chriſti.

Et quanq̃ in conſeſſu ad dexteram Dei, Nemo non intelligit: tum perpetuam maximamq; fœlicitatē CHRISTI, & membrorum eius in eo: tum ſuprēmum illius Regnū, Imperium, & Poteſtatem, quibus in ipſo, cæleƈti ſunt faƈti participes (quādoquidem, ſicut in Dextera Dei, diuitiæ ſunt & gloria, ita in eadem ſunt uirtutes, imperia, & poteſtates) In exceſſu tamen, & exaltatione ſuper Principatus, Poteſtates, Virtutes, & Dominationes: ſententia uaria eſt. Sunt qui hæc ad malos ſpiritus referunt, de quibus eſt, Illud Apoſtoli. Expoliatos Principatus, & Poteſtates, *Col. 2.*

Conſeſſus Chriſti & membrorum eius ad dexteram Dei: quid ſit.

Chriſtus & mēbra exaltata ſuper Principatus

ostentauit palàm, triumphans de illis. Et alibi. Certus sum enim, q neq; Principatus, neq; Virtutes, poterunt nos separare à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV. Alij, ad omnem Principatum, Potestatem, Virtutẽ, & Dominationem extendunt, ut planè compræhendatur quod subdit. Et omne nomen, quod nominatur, nõ solũ in hoc seculo, sed in futuro. Et his potius subscribendum censeo.

Roma. 8.

&c. plurib. modis intelli gi potest.

Siquidem, non solũ, non magna foret exaltatio CHRISTI, si celsior esset, Potestatibus, & Virtutibus malis: sed nec electorum eius: Quibus, etiam in hac peregrinatione, concessum est, nedum contrà hæc præualere, sed omnem potentiam, ac robur Sathanę conculcare, & omnes ipsius uires conterere. Et (meo quidem iudicio) aliò non tendit Apostolus, nisi ut ostendat, tàm præcelsum Imperium, & Principatum CHRISTI, & membrorum suorum in eo, ut longè superet omnẽ Principatum, Virtutem, Potestatem, & Dominationem: Et omnem (quouis titulo censeatur) Dignitatem, Præstantiam, Celsitudinem: Non solùm, quæ modò existit in ordine Vniuersi, sed & quæ pertinere posset iuxtà ordinem Vniuersi futuri.

Luc. 10.

Quæ mens Apl̃i (meo iudicio.)

Verùm si placet cum alijs, non ad malos, sed ad bonos Spiritus, ea uerba restringi: atq; his ordinibus expresis, alios Angelorum ordines, non excludi: nullo modo refragor.

Mẽbra Christi sup Angelos eẽ assumpta. Nec horreo CHRISTI membra, suprà omnes Angelos, esse assumpta: cum non Angeli sint apprehẽsi, sed semen Abrahæ, ut scripsit Apostolus: Omnesq; sint administratorij spiritus, missi continuè propter eos qui capiunt hæreditatem salutis. Sed si Angeli, sunt nobiscum in CHRISTO, concorpores (ut mihi rectè intellectum non dissonat) erunt planè, uti membra, CHRISTI Potestatum & omnium eius Exaltionum participes. *Hebr. 1 & 2.*

Nec propterea prohibebimur, cũ CHRISTO suprà Principatus, Potestates, & id genus reliqua, quæ modò nominari possunt in hoc seculo, & quæ nominanda relinquimus in futuro: euhei & constitui. Quandòquidẽ & si Angeli, ea in celsitudine, qua nobiscum, debent in CHRISTO, illius Principatu, Potestate, & omnis generis Prælatione potiri (quoniam illi data est potestas omnis, in cœlo & in terra) non erunt inferiores nobis, qui cum illo ad dexterã Patris, sumus assumpti: Sunt tamen nobis multò inferiores, in Potestatibus, Principatibus & alijs quibuscunque Administrationum generibus, quæ diuina dispositione, acceperunt ad regimen, huius mundi. Quibus tamen sunt euacuãdi, quãdò absoluta periodo, præsentis exilij: omnibusq; prorsus, sub illius pedibus consternatis, omnia tradentur Deo et Patri: regenda tamen (si nõ fallor) & conseruanda, per CHRISTVM, & *Angeli quomodo inferiores electis & concorpores cum illis in Christo.* *Mat. ult.* *1. Cor. 15.*

Angelis suis muneribus functis: &

in CHRISTO, replente omnia ſua membra, & repleto omnibus ſuis membris. Cui ſempiternus honor. Amen. *cunctis Deo traditis: quo modo omnia conſeruanda per Chriſtũ.*

Et Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur. Nõ ſolùm CHRISTVS, illa prępotenti ac pręcellenti operatione Dei, unà cum membris eſt excitatus à mortuis, & ad Patris dexteram ſimul conſtitutus cum eis, ſuprà omne nomen, quod nominari poſſit, & omnia eius pedibus, ac membrorũ ſuorum, ſunt facta ſubiecta: ſed etiam datus eſt caput, ſuper omnem eccleſiam, ſiue (ſi Grecè mauis) ſuper omnia ipſi eccleſiæ: Quod non minus Apoſtolus, ab Epheſijs ſciri deſiderat. Non eam tantũ ob rationem, ꝙ nõ mediocriter illuſtrat quod dixerat, CHRISTVM ſcilicet, cum membris ſuper omnia collocatum: Attendentibus ex his, in illa communi amborum exaltatione, conſeſſu, præcellentia, nonnullum inſinuari diſcrimen: Quandòquidẽ (præter id quod facilè ſubintelligi poterat, CHRISTVM ita exaltatum ſuper omnia, ut poſsit non rapinam arbitrari eſſe ſe æqualem Deo: ita omnia eius ſub pedibus eſſe ſubiecta, ut ſolùm excluſus ſit, qui illi ſubdidit omnia: ęlectos uerò ita exaltatos, ut ad æqualitatem Dei, non poſsint accedere, ita ſuper omnia conſtitutos, ut non ſolũ Deo ſint ſubditi, ſed capiti ſuo CHRISTO) nemo eſt,

ὑπὲρ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ.

Et ſi exaltari ad dexteram Dei, cõmune eſt electis & Chriſto: diſcrimẽ tamẽ eſt mẽbrorũ & capitis.

Phil. 2.

1. Cor. 15.

qui non uideat quantũ refert, aliqua in sublimitate ac prælatione, haberi caput, & haberi ut membrum: Sed ob eam potius, ꝙ & magnum aliud sacramentum, illis uerbis detegitur, quod præstat ab ęlectis agnosci.

Metaphora capitis denotata sũt plura, animaduersione digna.

Nam licet, metaphora Capitis, nõnunquã denotetur, Potestas, Principatus, Imperium: (Ipsum conteret caput tuum): Nonnunq̃ *Gen. 3.* Rex, Princeps, Imperator: (Cum paruulus *1. Reg. 15* esses in oculis tuis, caput super Israel constitui te): Nonnunq̃ Maritus, uel Sponsus: (Nam *Ephes. 5.* caput mulieris uir): Licet singula præsenti loco cõsentiant (Siquidẽ penes CHRISTVM, omnis est potestas ecclesiæ: quippè qui, illam moderatur, & de omnibus, ad illam spectantibus, uel illi, quouis modo conducentibus: tùm pro sua uoluntate, tùm pro sua, ergà nos dilectione, disponit: illius est Rex, Princeps, Imperator: quippè qui eam in regnum accepit: imò in regnum, ex sathanæ occupatione uindicatam, resumpsit: illius est, & Spon- *Infra c. 5* sus, illique adeò copulatus: ut uerè euaserint duo in carnem unam): Nihilominus & illud non minus insinuare curauit, Quòd ecclesia, inquam, non omnis: quoniam non quæ includit ęlectos, & reprobos: (Sicut Area frumentum, & stipulam: Sagena bonos pisces, & ma- *Matt. 3.* *Luc. 3.* los: Linteum omnis generis quadrupedia: Vir- *Matt. 13* gines prudentes & fatuas: & Ager triticum *Acto. 10* & zizaniam): Sed quę tantum habet ęlectos: *Matt. 25* *Matt. 13*

Christus meritò Ecclesiæ caput.

Ecclesia aliquãdò includit electos et reprobos, aliquãdò solũm electos.

quæ, in ouibus, & agnis expressa, singulariter
oan.20. commendata est Petro: est quam unicè in ue
ram sponsam accepit, et ab omni macula atq;
Ephes. 5. ruga mundatam, sibi parare curauit. De qua
Eccle. 3. & scriptum est. Filij sapientiæ, ecclesia Iusto
rum, & natio illorum obedientia, & dilectio.
Hæc, uerè corpus est CHRISTI, per quod, eius diffunditur spiritus: agens, fouens, & replens omnia, ac singula ipsius mēbra. Huius, uerè CHRISTVS est caput: nō solùm quia ab illo accipit motum & influxum: sed quia per illum, unicè uidet, audit, gustat, odorat. Quandòquidem, nihil sibi dignum est, uisu, nisi quod CHRISTVS illi uidendum ostendit: Nihil dignum auditu, nisi quod sibi loquitur CHRISTVS: Nihil dignum gustu, nihil dignū odoratu, nisi quod odoratur à CHRI-
Ecclesia quæ uerè corpus est Christi: et cur ille eius est caput.
u. 22. STO, & super mensam suam gustandū di-
Cor. 11. spensatur ab eo. Quippè quę certissima est facta, ꝙ ille nihil sibi oportunum, non uidet, nihil non necessarium, illā non docet, nihil odorandum, odorare non facit, & nihil quod illi sit gustandum, non porrigit.

Nec modò, ecclesia ita sumpta, est CHRISTI corpus; sed tale corpus, quod CHRISTI est plenitudo. Siquidem non est corpus CHRISTI fictitium, non monstrosum: sed ad eius pertinens integritatem, & necessariū ad illius consumationem. Nam licet CHRISTO (ut non semel ostendimus) in suo natu-
Quæ Ecclesia uerè plenitudo est Christi: & qua ratione.

rali corpore, ex nobis nihil accedat: CHRISTO tamen in suo corpore mystico, electi sunt necessarij. Quippè qui sine illis est mancus, & integritate debita destitutus. Ergò ecclesia, tam etsi, & est, & uiuit, & mouetur in CHRISTO: tam etsi, quicquid integritatis, perfectionis, & plenitudinis obtinet: totũ habet ex redundantia integritatis, perfectionis, & plenitudinis CHRISTI: illius tamen & commoda & necessaria integritas: perfectio, & consumatio est.

Christo i mystico corpore electi sunt necessarij.

Act. 17.

Et licet, quò textum attinet, duobus possit modis exponi: eò quòd dictio interprætata, Repletur, (utpote Græcis uerbum commune,) non minus commodè, actiuè intermpretari potest: unus tamen semper est sensus. Propterea quòd, & CHRISTVS, qui omnia est, in omnibus, etiam in illis adimpletio & integritas est (aliàs membra non repleret omnibus donis) Repletur & in se per corpus ecclesiæ: Nimirum quæ, non solùm, os est de ossibus suis, et caro de carne sua: sed & membrum eius, de membro. Ergò ecclesia, plenitudo est CHRISTI, cum sit eius corpus, & mẽbra: Et CHRISTVS plenitudo ecclesię, cum illã in omnibus gratijs, muneribus, beneficijs: non secus, ac suum corpus, & membra mirũ in modum repleat: Vt uerè gloriari posit, Dilectus meus mihi, & Ego illi: Et ego dilecto meo, & ad me conuersio eius.

αλ̓ηρκμενον.

Qũo sensu Ecclesia sit plenitudo Christi, Et Christus plenitudo Ecclesia.

Ephes. 1. Cor.

Can.

Et

Et quanquàm præsenti Apoſtoli inſtituto, Eccleſiam ſic accepiſſe conueniat: Propter Hæreticos tamen diſsimulandum nõ eſt, etiam apud eundem, nõnunquàm, Typo ma- *Eccleſia ĩ doctrina Pauli etiam continet reprobos.*
2.Thi.20 gnæ domus, eſſe deſcriptam, in qua uaſa ſunt, nedum aurea & argentea, ſed lignea & teſtacea: imò & quædam in honorem, & quædam in contumeliam: Quemadmodum & apud
1.Petr. 3. principem Apoſtolorum Petrũ, Typo arcæ Noe, in qua erant animalia munda & immunda. Idque non immeritò: Quandòquidẽ,
2.Thi.2. cum ſolus Deus noſcat, qui ſunt eius, quẽ-
Pſal. 146 admodum, & numerũ, & nomina ſtellarum cœli: impoſsibile eſſet, eccleſiam nos agnoſcere, ad ælectos dumtaxat reſtrictam: & ob id & impoſsibile eſſet, illam audire: Et tamen *Si Eccleſia tantũ haberet Aelectos, cum ſoli Deo ſint noti, illã non poſſem' audire.*
Matt. 18. ſcriptum eſt, ꝙ ſiquis illam nõ audit, ethnicus habeatur & publicanus.

Qua de re optimè edocti ſumus à Patribus, ꝙ etſi prædilecta ac CHRISTO unicè chara, Electorum Eccleſia eſt: quia tamen no
Matt. 3. bis in hac uita, Electi ſunt abſconditi, & (ue-
Luc. 3. lut triticum cum ſtipulis) ſunt cum præſcitis permixti: neceſſarium eſt (Deo ita benè diſponente uſque ad conſumationem ſeculi) ut eccleſia, quam debemus conſulere, cui obtemperare, & eius ſanctionibus, conſtantiſsimè adhęrere: & bonos, & malos cõtineat. In qua & (Præter Paſtorem & Pontificem inuiſibilem CHRISTVM) Diuina diſpoſitione, et *Eccleſia quã debemus cõſulere bonos habet et malos.*

authoritate, sint alij Pontifices, & Pastores uisibiles, penes quos, sint claues, Regni cœlestis. Et quibus, uti præcipua eius parte (cum fuerint legiptimè congregati) tota, & repræsentetur, & contineatur, Ecclesia: Quemadmodum & indubiè creditum semper est, contigisse in quouis Concilio generali, ritè collecto: hoc est, Summi Pontificis authoritate, euocato, ac congregato. Cui, in persona principis Apostolorum Petri, cura demãdata est Regendi, Moderandi, Pascẽdi, oues totius mũdi, & insigniter cœlorum Claues collatæ: Ut uerè nemini fidelium, liceat dubitare, penès illum, & supræmam, & omnem residere potestatem, ecclesiæ Dei. Qua, non solũ possit, quicquid ad ædificationem ecclesiæ, facere iudicauerit, & animarum saluti, conducere animaduerterit, executioni committere: sed & singula, Ecclesiæ membra, certis muneribus distribuere, potestatem communicare, & non secus, ac Caput, de quibuscunque membris, disponere.

Ecclesiæ, præter Pontificẽ Christũ alij dati sunt põtifices & Pastores.

Cõciliũ generalerite collectũ, qd sit, et quib⁹ cõstet

Ioan. 20.

Cõcil floren.

Summa potestas in Romano Ponti fice.

Et licet Pastores ecclesiæ, deceat inculpatissima uita: Licet necessaria illis sint, uiscera dilectionis, ut euadant condemnationem Dei: Licet detestabile sit Pastores onera ouibus alligare, quæ uel digito illi mouere non curant: Non tamen, ideò destituti sunt propria authoritate: uel priuati pastorali officio & honore. Qñquidẽ etsi, exacta est, charitas à Petro (si

Ioan. 20.

Pastores decet inculpatissima uita.

Matt. 23

diligis me,pasce oues meas:)claues tñ,personę
Ioan.20. & non charitati,sunt datæ: Quemadmodum
Matt.16. & personæ(tibi,inquit,dabo,& nō charitati) *Pastores mali non sunt sua potestatē priuati.*
Matt.23. sunt claues promissæ. Et licet, sicut super cathedram Moisi,sederunt aliquandò Scribę ac Pharisei:ita,permittente Deo, possent super cathedram Petri,nostra ob demerita mali residere Pontifices: Sicut tamen, quæ super cathedram Moisi tradebantur, non secus ac à Mose profecta, erant recipienda,& uelut sacrosancta seruāda,tametsi,scribarum & Phariseorum abominationes,erant penitus detestandæ: Ita & quę super cathedram Petri tra derentur ab his,qui non imitarentur Petrū essent amplectenda, & uelut à Petro profecta exosculanda, & pro uiribus adimplenda:tam etsi eorum mores declinandi,ac penitus fugiē di. Nec alienum est ueritati,aut Patrum sacrosanctæ doctrinæ,ecclesiam bonos includētem ac malos(quemadmodum dicitur Sācta, quia saltem baptismo sacrosancto abluta) di-
Ose.2. ci & IESV CHRISTI Sponsam, quia in fide,quæ Deo desponsat, instructa. Verúm de hac re,inferius fortè, diffusius.

Quæ tradūt à summo Pōtifice nō sec⁹ sunt accipiē da ac si traderentur à Petro.

Ecclesia iclu dens bonos et malos quo modo potest dici sancta & sponsa.

CAP. II.

Et uos &c. Denique & hoc ponderandum petit Ephesijs: Quod ipsi,omniū beneficiorum prorsus indigni (quippè qui non solúm fuerant sine lege, sine spe, sine promissione: sed idololatræ,sine Deo, sine CHRISTO) non minus,cæteris cum ælectis,corresuscitati

ſunt CHRISTO, & ad Patris dexteram aſ ſumpti cum eo. Quandòquidem, ſicut id multùm fauet propriæ abiectioni, ita non mediocriter illuſtrat beneficium Dei: In quorũ perſuaſione (utpotè Chriſtianæ pietatis, non leuibus fundamentis) Paulus nunquàm eſt non ardens, nunquàm non ſollicitus. Verùm non ignarus, quàm poſsit (præſertim inſufflante Sathana) etiã in renatis, amor propriæ excellentiæ: & quàm rarum ſit, ſuis refricatis plagis, æquo animo tollerare: & his maximè, qui ſunt imbecilles, quorum ſemper maior eſt multitudo: Ita, hac in re, ſermonem attemperat, ut exprobrationem, nec quidem leuiter ſuſpicari, & inſtructionem, ac uiſcera charitatis, quibus undiq; ſcatet, poſsint ampleċti, & ſingula frugi conſulere.

Frequentes monitiones Apoſtoli.

Prudentia Pauli aduerſus ingeniũ naturæ corruptæ.

Et uos. Accuſatiui eſt caſus; & ſubauditur, Correſuſcitauit, & ad Patris dexteram CHRISTO conſedere fecit. Et ſermo mutilus, uim & emphaſim habet. Et perindè eſt ac ſi diceret. Profectò magnum fuit Semen Abrahæ, qui Pater eſt fidei, & cui factæ ſunt repromiſsiones, eſſe reſuſcitatum & ad Patris cõſeſſum, aſſumptum cũ CHRISTO: Sed longè maius eſt cum illo eſſe reſuſcitatas, & aſſumptas Gentes. Et (ut de uobis loquar) Vos ipſos appello: Ipſi iudicate, quanti pendendum fuerit, hoc beneficium. Et maximè, ꝙ reſuſcitati, & aſſumpti tùm eſtis à Deo,

Sermo mũtilus Emphaſim habet.

cum CHRISTO, cum maximè execrandi, eratis ab eis. *Quoniam cum essetis mortui*: Non quidem corpore, quod non adeò magnifacerem, sed anima: qua morte nihil execrabilius, nihil deploratius est. *Nihil deploratius animæ, morte.*

Et licet, non ibo inficias, omnem animam
Ioan. 14. esse mortuam, quæ quouis pacto, est sine CHRISTO, qui ueritas est, & uita: Omnem execrandam, quę quouis modo, est sine Deo,
Matt. 24 per quem omnia uiuũt, & sine quo omnia pe
Mar. 12. reunt: nec Deus, Deus est mortuorum, sed uiuentium: Nihilòminus ea animæ mors, maximè est execranda, maximè deploranda, quæ sic est, sine CHRISTO, sic sine Deo, quòd non solùm, illos non habet propitios, sed habet iratos, & iure optimo, seuerissimos uindices. Quam nemo quidẽ incurrit sine culpa: nemo sine crimine, ac lesione diuinę maiestatis. Qua de re ĩmediatè subiungit.

Delictis & peccatis. Licet essetis mortui peccato Primi parentis (qui sicut peccatum, ita
Rom. 5. & mortem, hunc in mundum inuhexit: quæ omnes inuasit, in quo, & omnes peccauerũt) nihilòminus, delictis, & peccatis superadiectis, mortem morti cumulastis. Siquidem Delicta (quibus obmittimus, quę debemus facere) & Peccata (quibus facimus quæ debemus obmittere) cum cõsummata fuerint ge- *Discrimen inter delictũ & peccatũ.*
Iac. 1. nerant mortem. Nec adiecistis modò, pecca
Psal. 50. to Primi parentis: in quo & nati, & concepti,

estis:delicta & peccata,sed &, *In illis ambulastis*: Cum exhibentes membra uestra, arma iniquitatis peccato,& copulantes delictũ,delicto,proficiscebamini: imò præcipitabamini,in omne crimen,in dies fructificando morti,& locupletando satellites eius: horribiles(in quam)cæcitates,intollerabiles confusiones,extremas miserias,& perpetuas calamitates. *Roma .6.* *Ibidem.*

Ambulare in peccatis quid sit.

Secundum fæculum mundi huius. Obserua Dexteritatem Apostoli: qui licet,rem exaggerando, procedat, rem tamen agit, uerbis adeò circunspectis:ut uulnus nedũ non exasperetur,sed leniatur. Nam etsi, Ambulare in delictis,& peccatis, iuxtà seculum, hoc est, iuxtà cursum,& progressum, huius mundi, hoc est,infidelium & peccatorum (Qui ille sunt mundus,qui totus, in maligno, positus est:in quo,nunquàm non abundant, concupiscentia carnis,concupiscentia oculorum,& superbia uitæ: Mundus, qui Deum, non cognouit: qui CHRISTVM, odio habuit, & semper illius membra persequitur: Denique mundus qui transit, & cuius figura sæpe nos decipit) Ambulare est, in diebus malis: Ambulare est,inquietè,& per uias difficiles: Ambulare est cum his,quorum pedes festinant,ut effundant sanguinem,& properãt in perditionẽ:imò,est in quoduis facinus, dari præcipitem,& in omni genere flagitiorum demergi: Nihilòminus existentibus adhuc

Mundus pro infidelib⁹ & peccatorib⁹.

1.Ioan.2. Ioan.1. & .15. 1.Ioan.2. 1.Cor. 7. Ephe. 5. 2.Thes.3. Sapiẽ. 5. Prouer. 1

Ambulare in peccatis & delictis, iuxtà seculũ mũdi hui⁹ quid sit.

in mundo(ſicut erant Epheſij,antequám eligerentur de mũdo,& ſuſcitarentur & aſſumerentur cum CHRISTO) nonnullus, ui detur haberi prætextus,nonnulla(uel, ut minus imputentur)excuſatio:ſi cũ labente ſunt lapſi:ſi à compellẽtibus ſunt compulſi:ad progrediendum,cum impijs,& peccatoribus, in omnibus delictis & peccatis.

Cum labente, labimur: & cũ peruerſo, peruertimur.

Secundum Principem poteſtatis, aeris huius, ſpiritus. His pariter deprimit,& excuſat. Deprimit,quoniam ſicut operari, quod ſuaptè natura bonum eſt,non ſolùm ex conſilio proprio,ſed(& magis)ex conſilio Dei:ipſo,potiſſimúm aſpirante,fauente,perficiente,locupletante, eſt opus reddere,longè præclarius,uberius,excellentius:Ita operari,quod malum,ex ſeipſo eſt,non ſolùm, motu proprio, ſed (& magis)inſtigatione Sathanę,illo maximè ſuggerente, impellente,cooperante & coexequẽte (quod eſt potiſsimum ambulare,ſecũdum Principem poteſtatis,aeris ſpiritus) eſt opus reddere peſtilentius,execrabilius,ac longè deploratius. Excuſat,quoniã ſicut exiſtẽtes in mundo,nonnullam uidentur excuſationem, poſſe prætendere,ſi cum peruerſo ſunt facti

Sicut op⁹ ex cõſilio & fauore Dei, eſt opus excellens, ita ex inſtigatione Sathanæ opus eſt execrabile.

Pſal. 17. peruerſi:Ita,& exiſtentes ſub Principe poteſtatis ſathana, ad aliquam excuſationem uidentur poſſe admitti, ſi illo præcipiente (ad

2. Thi. 2. cuius uoluntatem tenẽtur captiui)lapſi ſunt, & præcipitati.

Sathanas cur i scripturis dicitur Princeps.

Dicitur autem Sathanas, princeps: tùm quia, in ſibi ſubditos, eſt Tyrannus, illosq; ſua pro uoluntate, diuexat: tùm quia, tàm ardenti, tenetur principandi libidine, ut nunquàm ad principatum non ſpiret: Imò tantæ eſt inſaniæ, & frontis eouſquæ perfrictæ, ut omni principatu deſtitutus, & in miſeram captiuitatem coniectus, ſe Principem iactet, & quæ Principatus ſunt, impudenter, inaniterq; prę

Sathanas principatu deſtitut⁹, et in captiuitatē coniectus.

ſumat. Siquidem CHRISTO moriente, Contritum eſt eius caput, & forás eſt à Principatu deiectus: CHRISTO deſcendente, Tartarus eſt ſpoliatus, & arma, & trophea, quibus confidebat, ſunt direpta: CHRISTO triũphante, Nudus & captiuus, palã eſt oſtẽtatus, & reliquis eius mẽbris in exẽplũ traduct⁹.

Gene. 3. Ioan. 12. & 16. Luc 11. Ibidem. Col. 2.

Verùm, cum additur, poteſtatis, Quod (hebręorum tropo) eſt ualdè potens, Si ad naturam refertur, planè potentiſsimus eſt: quandòquidem (Iobbe teſtante) nulla uis, nulla poteſtas eſt, quæ illi ualeat comparari: Si ad uſũ in ſubditos: tanta eſt, ut de illis, & in illis, debacchetur ut libet: Si ad uim in ælectos, tanta eſt, quanta ſibi permittitur: nec permittitur: niſi in illorum frugem. Nam licet nunquàm non promptiſsimus ſit, ut ælectis officiat: licet nũquàm nõ circumeat, quærens quem deuoret: non tamen, Deus ſemper, eius libidini fauet, aut quod extorquere, nunquàm non contendit, ſemper indulget.

Poteſtas Sathanæ quanta ſit, et in quos.

Cap. 41.

1. Pet. 5.

Aeris, autem nomine, Et si locum (absq; controuersia) in quo, uelut cathenis caliginis, alligatus, reseruatur, extremo tradendus iudicio, & in ignem æternum, (qui illi, unà cum satillitibus eius, & membris, ab initio est paratus) præcipitandus, omnes accipiāt: Spiritus, tamen (quod immediatè subiungitur) uaria acceptio est. At mihi satis arridet, si in ui, adiectiui, summatur, sitq; determinatio, aeris, præcedētis: ut perindè sit, ac spirati. Quod cōstat, non solū non dissonare, frequentissimo tropo Apostoli, sed & ueritati maximè consentire. Nam, cum eo pacto, aliud dictu non sit, q̃ aeris commoti, ac uentis concitati: liquet q̃ ueritati testetur.

Sathanas in aere quidem uinctus, sed qui turbinibus est expositus.

Licet enim, Sathanas sit in aere, nō tamen est in toto, sed in illa duntaxat parte, quæ turbinibus est subiecta, & caligine frequenter inuoluta. Quæ & maximā habet intemperiē, eò q est maximè frigida: ubi & generantur niues, grandines, tonitrua, fulmina, & reliquæ tempestates, & aguntur, uarij uentorum turbines. Vt uerè ac meritò, dici posit, etiā nūc, illum maximè discruciari: & cum Tartaro tradetur perpetuo, à frigore niuis, ad æstum ignis transferri: sicut & de impijs, eius membris, Iob apertisimè docet.

In qua aeris parte generentur niues & tonitrua.

Cap. 24.

Idem est sensus, Siquis ui substantiui relicta, per appositionem, aeri adiunctum, intelligat: ut aeris, dictū sit, hoc est, spiritus: uel qui

est spiritus: ut alij etiam animaduertunt. Et possunt hæc eò lubentius recipi, quo pronomen, huius, abundat. Tametsi (mea opinione) pronomen nō officit, si ueluti contrahens acceptatur. Imò forsitan quadrat: Vt percipiamus, non omnem aerem habere Sathanā, sed illum, qui spiritus est, hoc est, nimbosum, & uentis frequenter impulsum.

Domicilium Sathanæ aer nimbosus et uentis impulsus.

Qui nunc operatur, in filijs diffidentiæ. Filios diffidentiæ, seu (ut interpretantur alij) contumaciæ, Iudęos (ut uidetur) appellat. Qui etsi non semel, subscripserunt mansuros se, in omnibus, illius præceptis, & mandatis: Non solū tempore Moisi, sed Regum & Prophetarū: Nihilominus, notis peruicaciæ, obstinationis, & duræ ceruicis, pasim (nec immeritò) sunt inusti. Et proindè meritissimè inurendi, cum omnia, tum Legis, tum Oraculorum mysteria, posint etiam, uel manibus, contrectare, completa, & in CHRISTO consūmata: Et tamen eorum plurimi, imò omnes (reliquijs quibusdam exceptis) redditi sunt, magis contumaces, & magis diuinæ uoluntati rebelles. Et illi maximè, de qua scriptū est: Hęc est aūt uoluntas Dei, ut credatis in eū, quē ille misit.

Iudei semp obstinati, & duræ ceruicis.

Deu. 31. Esa. 48. Acto. 7. & alibi

Volūtas Dei est ut credamus in Christum.

Ioan. 6.

Siquidem, propria iniquitatè, oculos occludentes, ne uiderent opera, quæ nemo alius fecit: Et aures obturantes, ne audirēt uerba, quę nunquàm sic loquutus est homo: Aut si quādò (uel inuiti) illorum aliquod uiderunt, uel

Ioan. 15. Ioan. 7.

audierunt: illud tamen, cũ dissimulantes, tum
Esa. 6. peruertentes: Iustissimo Dei iudicio, sunt obcæcati, & auribus aggrauati: nequandò (si forte uellent) uideant oculis, aut auribus audiant, & conuertantur, & sanentur. Quare, non iniuria, loco Principis CHRISTI, traditi sunt, Principi Sathanæ: qui sua pro tyrannide, debaccetur in eis: Sintq; nouissima eorum, longè peiora prioribus, quemadmodum Seruator prædixit.

Iudæi loco Pricipis chri sti, traditi Principi Sathanæ.

Luc. 11.

Et quanq̃, hæc uera sunt: quanq̃ deploratissimum est, genus pertinacium Iudæorum: Nihilòminus memor Apostolus, illius magni Sacramenti, quod scripserat ad Romanos: Cæcitatem scilicet, ex parte, contigisse in populo Israel, donec plenitudo Gentium intret: Aduerbium temporis, interclusit. Vt & hoc pacto, nec penitus deijcerentur Iudæi, nec nimium eleuarentur Gentiles. Quod, & maximè, ea in Epistola, obseruare curauit.

Rom. 11.

Verùm, sicui placet, hæc ad omnis generis contumaces extendi, ut nedum percutiantur Iudæi, sed & Gentes, quæ renuunt euangelio obedire: Et q̃ in illos modò dominatur Sathanas, hoc est, durante tempore istius uitę: quandòquidem, dum unà cum illo, igni tartareo, erunt astricti, non ultrà in illos Principem aget, sed ambos pariter, eadem sors, inuoluet: Non inuitus subscribo, sed plenis (ut dicunt) ulnis amplector.

Sathanas nõ dominat im pijs, nisi tempore huius uitæ.

Enarratio tertiæ Portionis Sectionis Suprascriptæ.

In quibus nos, &c. Quanq̃ Apostolus, sermonem (ut dicebatur) attemperat, ne offendantur Ephesij: simul tamen, non minori studio, ita Diuinæ benedictionis donum, in gratiã reijcit, ut meritò, nec Græcus, nec Iudęus intumeat. Pergit ergò manifestare, etiam ælectis ex Iudæis, Dei benedictionem obtigisse, cum essent, non minus q̃ gentes, peccatis & delictis, prę mortui: imò inter filios contumaciæ deputati, & undiq; ultioni obnoxij. Et licet aliquid posit cogitari discriminis (quandòquidem Iudęorum genus, uti à Deo, Gentibus prędilectum, illum potuit magis habere propitium) re tamen plenè discussa, in maiorem potius, reducetur misericordiã. Quippè qui ingratitudinis culpa, magis facti sunt execrabiles, & durioribus adijciendi supplicijs. Sed uerba prosequamur Apostoli.

Iudæi cum sunt benedicti à Deo, nõ erant meliores Gentib⁹.

In quibus (inquit) *& nos aliquando conuersati sumus.* Etsi non desunt, qui relatiuũ, quibus, putant referre, delicta & peccata: mihi tamẽ est acceptius, si ad filios refertur contumaces. Propter quod consonat, ut particula, in quibus, legatur (ut quidã transferunt) inter quos: Quemadmodũ, & pronomẽ, quod sequitur, licet, posit totum genus Iudęorum complecti (Quandòquidẽ omnes, sine CHRISTO,

Eras

ſunt contumaces, & diuinæ uoluntati rebelles: non ſolùm quia Deo non parent, credendo (ut dicebamus) in CHRISTVM, qui finis eſt, omnium promiſsionum, ſed quia, Legi non ſatisfaciunt: Propterea, ꝙ etſi extrinſecus nonnulla legis uidentur pręſtare, corde tamen, quod Deus potiſsimùm reſpicit, & lex maximè, cum ſit ſpiritualis, requirit, ſine CHRISTI ſpiritu, non renouato, nec ex lapideo, carneo reſtituto, nō obſequuntur: Tametſi, de externis legis operibus tumidi, illis ſeſe iuſtificatum iri, neglecta CHRISTI fide, pręſumptuoſè nugentur) Planius forſàn, nihilòminus reputabitur, ſi reſtringať, ad Apoſtolum, & alios ei ſimiles. Qui, licet uti reliquiæ, receperint CHRISTVM, prius tamē, cum eſſent in illum blaſfemi, cōuerſati, ideſt, non breui, uita, moribus & obſtinatione, filijs contumacibus nō fuere diſsimiles. Siquidem, ꝙ Apoſtolum attinet, tam inſignis fuit perfidiæ, & rebellionis, ut nō ſolùm, CHRISTO nō crederet, ſed immanè perſequeretur credētes. Quo longè, nō aberant, qui etſi tandem, ſunt ex Sinagoga cōuerſi: neceſſè fuit tamen, tùm Paulū, tùm Apoſtolos alios, nullum non mouere lapidē, ut illos ad ęmulandum adducerent: & ſaltem pauci ſaluarentur ex eis.

Sine Christo Iudei uerè nō ſatisfaciunt legi. *...eg. 16* *...oma. 7.* *...zec. 36.* *...m. 11.* *...o. 9.* *Apoſtolus ante conuerſionem erat inſignis perfidiæ.* *...m. 11.*

In deſiderijs carnis noſtræ. Si caro, pro carnali ſumitur Iſrael, de quo dicebat Apoſtolus, ſuum ſe miniſterium honorare, ſi quandò ad

...m. 11. *Caro pro Iſraele carnali.*

æmulationem, prouocasset carnem suam: satis perspicua sunt desideria eius. Erant quidem, Vehæmens æmulatio legis: Zelus paternarum traditionum: Supercilium generationis electæ: Præsumptio proprię sanctitatis: Et id genus similia. In quibus cousq; Paulus insaniuit, ut non solúm, spirans minarum & cędis, palàm persequeretur CHRISTVM: sed & inueheretur furijs & dementijs. Vt tandē non secus, ac carnifex & sicarius, si posset quędam saltē, ex illius membris, in uincula coniecta, adduceret Ierusalem, & occideret. *Acto.*

Caro pro natura corrupta. Si uerò recipitur, nostra pro natura corrupta, ac miserè, peccato subiecta: de qua Dominus, Quod natum est ex carne, caro est: Eius pariter desideria non sunt occulta. Nec enim tantùm sunt, ueneres, impudicitiæ, ignominiæ: sed cuiusuis generis concupiscentiæ: Vt æmulationes, dissensiones, inuidiæ, inimicitię, cupiditates, præsumptiones, philautiæ, impietates, Dei contemptus, blasfemiæ: & alia, sicut refert Apostolus. Quæ, & nō rarò prodeunt in publicum, & palàm exerunt sese: nō solum in fornicationibus, stupris, incęstibus, adulterijs, & nefandis abominationibus: sed & in schismatibus, sectis, factionibus, hæresibus: in extorsionibus, uiolētijs, occupationibus, idololatrijs, & innumeris alijs sceleribus, & apertis criminib9. In quę, passim incidūt, qui sunt sine CHRISTO: tametsi, nō sunt sine lege. *Ioan. 3.* *Galat* *Et secta & hæreses, iter opera carnis.*

ma.7. Quæ quidem lex licet non solum sit san-
al. 18. cta & immaculata, sed & conuertat animas:
licet non solum mandatum sit iustum, sanctũ
& bonum: sed & testimonium eius fidele, sapientiam præstans paruulis: Quia tamen, non suffragante spiritu CHRISTI, adeò in nobis infirmatur per carnem, ut non solum nequeat quenquam ad perfectum adducere: sed nec remedium, humanæ imbecillitati confer re. Imò potius, ueluti refricato peccato, uim eius, nõ leuiter exacuere: & tandem mortem ipsam administrare.

Lex ise sancta, per carnẽ fit in nobis infirma.

oma. 8. Heb. 7. Cor. 15.

Facientes uoluntatem carnis & cogitationum.

Quemadmodùm nusquam (cõmuni lege) prorsus exuimus, hac in uita, corruptionem carnis: sed circungestantes corpus huius mortis, uestigium circumferimus transgressionis antiquæ, quod peccato nunq̃ non fauet, nunquam nos, cum illo frequenter, non deijcit: Ita nunquam eiusdem carnis concupiscentijs destituimur, nunquam illis non impetimur, nunq̃ non grauamur: eisdem undique obsidentibus, insidiantibus, allicientibus, oppugnantibus, subducentibus: & prorsus ac omni pacto, negocium facientibus.

ma.7.

In hac uita nunquã non circũferimus uestigiũ trãsgressionis antiquæ.

Verùm, non modicũ inuenitur discrimen, inter illorum carnis concupiscentias, qui existunt in CHRISTO, & illorum, qui sunt sine CHRISTO. Siquidẽ existẽtes in CHRISTO (cum sint sub gratia Dei, illos spiritu

Discrimẽ cõcupiscentiarũ carnis in his qui sunt

in Christo et qui sunt sine Christo. CHRISTI regente, ac moderante) Et si deflent hanc sarcinam, & si cupiunt absolui, & esse cum CHRISTO: sentiunt tamen, beneficio mortis eius, adeò in sese ueterem hominem imminutum, adeò crucifixum: Vt etsi prorsus destructum non est, corpus peccati, est tamen ita attenuatum: ut (si nolint) possint, non seruire, peccato. *Phil.* *Roma.*

Qui sunt in Christo possunt non seruire peccato. Et licet peccati fomes, qui in eis est, frequẽter nonnihil, malæ affectionis effutiat, & contrà ipsorum uoluntatem, illecebra carnis sollicitet, & concupiscentiarũ æstum inflammet: Illi tamen, ui spiritus CHRISTI, non solũ, his affectibus nõ consentiunt, non solũ, membra non commodant, ut peccati uoluntatibus pareant, aut illius cogitationibus obsecundẽt: Sed (tametsi nõ ignari ꝙ ipsi non operantur, quod nolunt, sed quod habitat in illis peccatum: tametsi certiores facti ꝙ illorum non accedente consensu, nihil damnationis sunt, his qui in CHRISTO IESV, non secundùm carnem ambulant, sed secundùm spiritum) etiam student iugiter, ea facta carnis supprimere, & mortificare: Student ad petrã collidere, et crucifixa carne cum uicijs & cõcupiscentijs: corpora sua, Deo hostiam uiuentem, sanctam, beneplacentem, indesinenter offerre. *Roma.* *Ibidem.* *Roma.* *Ibidem* *Psal.* *Galat.* *Roma.*

Studiũ eorũ qui sunt in Christo.

Status eorũ qui sunt sine Christo. Existentes uerò sine CHRISTO, cum sint sub peccati tyrannide, addita lege, ad bonum exstimulante, & comminationibus & maledictis,

Rom.7. maledictis, à peccatis exterrente, peccatum sentiunt longè insolentius (quippè quod, ut peccatum appareat, fit suprà modum peccãs, hoc est, omni uirili scelestum, & undique con- Ioan.8. cupiscentijs, malisque affectibus scatens) ne- Rom.6. queuntque (utpotè qui sine Dei gratia, serui perseuerant peccati) illi, in carnis concupiscẽtijs, non obedire, & membra, arma iniquitatis, frequenter non exhibere. Qua de re, necesse est, ut fiant non solùm, in eis, uoluntates carnis (nàm in plurali loquitur textus Græcus) sed & communi cursu, fiant ab eis. Siquidem diuina non affulgente gratia, per IESVM CHRISTVM, non solũ, carnis uoluntatibus non resistunt, sed in omnibus obsequuntur.

In his q sunt sine Christo non solũ fiũt uoluntates carnis, sed fiunt ab eis.

Voluntatibus, inquam: Non, ꝙ quæuis cõcupiscentiæ, ipsæ sint uoluntates: quandòquidẽ etsi non reijcio, non paucos, hominis carnalis, affectus, ad superiorem partem animę pertinere, ob idque nil prohibet nõnunquàm cõcupiscentias, operibus uoluntatis coincidere: nihilòminus & aliæ multæ sunt, quæ ad inferiorem pertinẽt appetitum. Quæ, & hac in re Vel tropo, dictæ sunt uoluntates: eò ꝙ sicut in homine carnali, uoluntas ad libitum debaccatur, sine freno nedùm Diuinæ uoluntatis, sed & non raró, humanæ rationis: iuxtà tyrannicum illud (Sit quidem pro lege, sit & pro ratione uoluntas) ita & concupiscentiæ, eos qui sunt sub peccato, ut libet impellunt, distra-

Affectus carnis cur uolũtates sunt appellati in his qui sunt sine Christo.

hunt,& præcipites tradunt: Vel ideò (quod minoris forsân probationis non est) quia, dū non existentes in CHRISTO, facilè affecti bus corruptæ carnis subscribunt, illosque spō tè æligunt, & sequuntur: planè ꝙ non iniuria, in naturam quodámmodo uoluntatum, hoc est, uoluntariæ operationis, succedunt.

Ergò has, per uoluntatis consensum, ælectionem, studium, concupiscentias facientes: non immeritò, dicentur carnis uoluntates facere: quandòquidem etsi non semper concupiscentiæ in seipsis uoluntates sunt, ut tamen uoluntatis fauorem sunt nactæ, ipsaque pro illarum libidine abutuntur: inter uoluntaria possunt, & non sine ratione, compræhendi.

Concupiscētiæ uoluntariæ.

Quod demum additur, Et cogitationum, ꝙ optimè quadrat. Nam licet uoluntas, sine prę uia cognitione, non sit, & recta quidem non sine consilio, deliberatione, iudicio: uoluntatib⁹ tamen carnis, utcunque cogitationes, satis esse uidentur. Quippè quæ, dicto citius, parēt, ac quātūuis uanissimę sint, temerè obsequūtur.

Cogitatiões sufficientes uolūtati carnis.

Et eratis natura filij iræ, sicut & cæteri. Crescit Apostolus semper, in deijciendo sese, & alios ex Iudæis, antequàm subscripsissent CHRISTO: et sancto se commisissent Euā gelio. Nam primum dixerat, seipsos inter contumaces uersatos: Deindè in desiderijs suæ carnis nutritos, operantes carnis uoluntates, & cogitationum eius: Nūc tandem (ut in

ſumma cuncta concludat)ſubijcit, quod & natura erant iræ filij ſicut & cæteri.

Quo planè loco, ſi uox interpretata, natura, æquè (ut uolũt) interpretatur, omnino, aut quippiam talis ſignificationis (ut exprimatur totum, quod erant, diuinæ obnoxium ultioni) optimè quadrat; quod diximus: Quandò quidem & filius, totum quod eſt (ut dicunt) ſui patris eſt. Ergò, ſi iræ filij, omnino ſunt Diuinæ maledictioni ſubiecti: neceſſè eſt, ut Lerna ſint omnium iniquitatum.

Filius id totum qđ eſt, ſui patris eſt

In Prædicamentis cap. ad aliquid.

Si autem ſolitam interpretationem proſequimur, Non ſolum tunc ſe uerè, maledictos, fuiſſe, declarat: (Siquidem quod natura eſt aurum, uerè eſt aurum: & quod eſt, natura corruptum, maximè eſt corruptum) Sed & maledictionem, origine contraxiſſe, demonſtrat: qua in iniquitate fuerunt concepti, ſicut & cęteri, hoc eſt, Gentiles quos aliàs peccatores appellat. Et licet, Gentium nũc nomen ſupprimat: factum tamen eſt, tum ne infirmi poſſent ſuſpicari, conuicium: tum ut præberetur exemplum, charitatis Chriſtianæ, quæ nunquàm non lenis, nunquàm non benigna eſt.

Pſal. 50.

Quod natura eſt tale, ē ſimpliciter tale.

Deus autem, qui diues eſt in miſericordia propter nimiam charitatẽ ſuã qua dilexit nos, Et cum eſſemus mortui peccatis, cõuiuificauit nos in CHRISTO.

Cũ Iudęos declaraſſet, nõ melioris conditionis quam Gẽtes in malo: non ĩmeritò declarat eaſdẽ, non deterioris, exſtitiſſe conditionis, in bo-

Deus et si diues in potestate, sapientia bonitate, maximè tamē diues est in misericordia.

no. Et licet Deus diues sit in Potentia, ut cui, nullum uerbum est impossibile: diues in Sapientia, ut qui attingit à fine, usque ad finem, sapienter cuncta disponēs: diues in Bonitate, ut qui oriri facit Solem bonis & malis et pluit iustis & iniustis: maximè tamen diues est in Gratia & Misericordia. Quippè qui Pater est misericordiarum, & cui proprium est misereri semper & parcere, & misericordiæ ei⁹, super opera eius. Hinc quidem, inquit Apostolus: Non propter opera nostra: non ob legis obseruationes, & iustificationes: sed propter multam, (sic legitur in textu Græco) charitatem, qua dilexit nos. *Luc. I.* *Sap. 7.* *Matt. 6* *I. Cor. I.* *Psal. 144* *διὰ πολλὴν*

Deus non est prosequutus Iudæos dilectione communi, sed insigni.

Siquidem non ea uulgari dilectione, Iudæos prosequutus fuerat, qua prosequit̃ quālibet creaturam: quandòquidem diligit omnia, & nihil odit eorum, quæ fecit: aut qua in uniuersum, prosequitur hominum genus, à qua, nec Barbari, nec Scythæ, nec cuiusuis perfidiæ Nationes, sunt exclusæ: sed dilectione insigni, Qua & illis, mirum in modum, se affectum esse monstrauit: non solùm præscribendo legem, sed credendo arcana, & eximias promissiones de CHRISTO. Propter quod ęlecti fuerunt in Regnum in Populum, in Peculium: imò in Prosapiam, de qua, Ille carnē indueret, & sic humanę salutis negotium, adimpleret. *Sap. II.* *Exod. 20* *Rom. 3. & 9.* *Leui. 16.* *Exod. 19*

Adde, q̃ si Deus tantæ est benignitatis, si

Exod 34 tantæ miserationis, ut misericordiam profundat usq; in generationes mille, diligentibus se: planè nemo ibit inficias, Iudæos, tametsi propter Euangelium inimicos, dilectos tamen & Rom. 11. charos, nunquàm non extitisse propter Patres, Vt aliàs Apostolus docet. *Iudæi & si propter Euãgelium inimici, tamen propter Patres à Deo dilecti.*

Ergò (si quis attendit) ex hac multa Dei dilectione, potest non solum, propensio Diuinę uoluntatis, peculiari ratione, in Iudæos ostendi: sed & indè nõnihil (si dicere fas est) ĩ Deo debiti, ad illis suffragandum, ac benefaciendum deduci: Cum proprium sit Diuinæ charitatis, his quos amore prosequitur, opem ferre, & locuplêtes ueris bonis efficere.

Imò, si quis accuratè pspiciat, in tã eximia dilectione, non solum uim contineri, illos locupletandi communibus muneribus gratiæ: sed & cõmunicandi, ea ipsa diuina secreta, & insignes pasciscendi promissiones: poterit nõ tãtũ inferre Dei debitũ ex Charitate, sed quodammodo, ex Iustitia. Quippè qui propter eandem dilectionem, non solũ usque ad præclaras promissiones effusam, sed et ad easdẽ, non semel, repetendas, & confirmandas extẽsam: uidetur sese irresolubili fide ligasse, & sacrosancto fœdere constrinxisse. *Dilectio Dei in iudæos, illi quodammõ debita, non tantùm ex charitatis proprietate, sed ex iustitiæ ratione.*

Ergò, etsi Gentes, non præcedunt Iudęos, in peccatis: & si Iudæi non præferuntur Gentibus, in resurrectione cum CHRISTO: superant tamen, Gentes Iudæi, in ea dilectio- *Iudæi in quibus præferãtur Gẽtibus.*

ne Patris, qua diuites facti sunt, multis excelsis prærogatiuis. Tametsi, ob incredibilem ingratitudinem, & contumaciã, iustissimo Dei iudicio, illis in perniciem cesserint, & ad Gentes, usquequò, earum ingressa fuerit plenitudo, maxima ex parte, deuolutæ fuerint.

Ergò cum subditur: Et cum mortui essemus peccatis, conuiuificauit nos in CHRISTO (Prĕter id, ꝙ Emphasis, ĩ copula est) Iudeos ostendit, non solùm, cum CHRISTI beneficio, opulẽtissimè, sunt facti participes, meliores non fuisse Gentibus: sed & uim Diuinæ dilectionis, tàm eximiam extitisse, Vt quibusuis, illorum peccatis, non obstantibus, frustratum iri, non posset: quò minus uiuificarentur, in CHRISTO, credentes ex eis, ꝙ̃ credentes, ex Gentibus. *Rom. 11. & 15.*

Eximia uis diuinæ dilectionis ergà Iudæos, qui crediderunt in Christũ.

(*Gratia saluati estis.*) Hæc, parenthesi interclusa, Apostolus prĕoccupando subijcit, ut apertius qđ diximus, patefaciat. Quia enim, ex multa illa dilectione Dei, intẽdebat innuere, Iudeos, in eò saltem, præstantiores existere, ꝙ (tanta existente propensione cordis, in Deo, ad eos, & maximè ꝓꝑ Patres, ut non modò proruperit sĕpe, in tã ĕgregias promissiones, & usq; ad pactiones & fĕdera sacrosancta, de CHIRSTO: sed & prosapiã, ex qua carnẽ indueret, ælegerit apud illos) quasi iure quodam, debuit peculiariter illis prospicere, et unà in CHRISTO resuscitare: Et non sicut *Rom. 9.*

Christus cur minister circuncisionis.

factum est gentibus: Quæ debent solum super gratia, & misericordia honorare Deum, prout alibi euidētius docet. Propter qđ, & in
Matt.15. Rom.14. persona, missus est ad oues, quę perierant domus Israel: Et minister factus est circumcisionis, Non nisi propter ueritatem Dei, ad confirmandas promissiones Patrum.
Ibidem

Et corresuscitauit & consedere fecit in cælestibus in CHRISTO IESV. *Vt ostenderet in seculis superuenientibus abundantes Diuitias gratiæ suæ, in bonitate super nos, in* CHRISTO IESV.

Quõ electi, per fidem, sint conuiuificati, & corresuscitati, & consessum nacti, in cœlestibus, in CHRISTO IESV: satis in præcedentibus est ostensum. Ergò quod superest, prosequamur.

Prou.16. Qua in re, finem tradit Apostolus, propter quem, tantis beneficijs, affecti simus. Nam licet Deus optimus maximus, omnia in sui gloriam faciat, ea tamen potissimúm, illam reddunt illustrem, quæ ex immenso suæ bonitatis pelago, ubertim per illius gratiam diffluūt. Ergò, non aliam ob rationem, tanta munerū opulentia, donati sumus: nisi ut in sęculis superuenientibus, in quibus omni absorta uetustate, nōn solum omnia erunt noua, sed in longè meliorem sortem mutata, plenius apparēte quod erimus: Diuitię diuinæ gratiæ, super nos, longè supra omne, quod cogitari potest, in illius singularissimam gloriam, luculentis-

Dei gloria p gratiam maximè fit illustris.

ſimè omnibus innoteſcent.

Et quanquàm hæc uerisſima ſunt: quia tamen, hæc de Iudæis ſunt allata: ut mentem explicemus Apoſtoli, uidentur aliter interpretanda.

De quibus ſeculis futuris intendat Apoſtolus.

Quantúm igitur capio, Non de ſęculis futuri orbis, poſt diem extremum, ſermo eſt: ſed de ſeculis plenitudinis Gentium, antè diē Iudicij, quando omnis Iſrael ſaluus fiet, eritque unum ouile & unus paſtor. Et intendit: ꝙ tunc maximè, adimplebuntur promisſiones, illius populi, de Regno, de Peculio, & alijs eorum priuilegijs. Nàm licet hoc tempore, eorum plurimi, iuſto Dei iudicio, ſint obcæcati, & auribus aggrauati: tamen cum tēpus uenerit præfinitum, aperientur eorum aures, & reuelabuntur ipſorum oculi, ut uideant, aureſq; accommodent & ſanentur. *Rom. 15.* *Ioan. 10.*

Innuitque latenter (ſi non fallor) ꝙ ipſe & alij ex circuncisione, qui modò crediderunt in CHRISTVM, & ſunt reſuſcitati cū eo, tametſi non ſunt multi, ſed pauci, & quaſi reliquiæ: ſunt tamen uelut Primitiæ, Arrhabo, ac Pignus, non ſolúm, ꝙ Deus non repulit plebem ſuam, quam præcognouit: ſed etiam ꝙ adueniente temporis plenitudine, uberrimè adimplebit, quod eo in populo inchoauit, opulentisſimis locupletando donis, in CHRISTO IESV. *Rom. 11.* *Ibidem.*

Enarratio Portionis quartæ Sectionis suprascriptæ.

Gratia enim &c. Quanquàm omnes, tùm Iudęi, tum Gentes, gratia saluati simus: quippè qui, miserè declinaueramus omnes, & inutiles facti, non erat qui faceret bonum, non
Roma. 3. erat usq; ad unum, egētes singuli gloria Dei, ut iustificaremur gratis, per gratiam suã, per redemptionem, quæ est in CHRISTO IESV: Quia tamen, ob promissiones sibi creditas, & alias eorum prærogatiuas, salus (ut dicebatur) ad Iudeos, quasi iure uidebatur spectare: & maximè, ob fędera cum Patribus ini
Roma. II. ta, propter quos charissimi erant Deo: Iccircò mirum non est, si simpliciter Gentium salus, quæ (ut non multò post euidenter ostendit) erant sine promissionibus, & alienæ à ciuilitate Israel: ascripta est Gratiæ, quemadmodum suprà, per parenthesim interposuit: et eam nunc, in hac portione explanat. Et potest referri, totus textus, ad Gentes: tametsi, fortè non displicet, si de Iudæis, in secunda parte loquatur.

Salus Gentiũ cur gratiæ potissimùm ascripta sit.

Gratia (inquit) *enim saluati estis per fidem.* Vos. s. Gentes, quemadmodum præoccupauimus. Propter quod, super misericordia, ue
Rom. 14. strum est laudare Deum, et toto pectore, tam ingens beneficium, cum gratiarum actione excipere & custodire. *Et hoc, non ex uobis.* Nã

etsi, ut essetis salui, per CHRISTI fidem, cōsensus uester accesit, id tamen, nō fuit ex uobis. Siquidem, fuit fides uestra, uestro consensu: sed ille, est Dei munere inspiratus, ut latius in præcedentibus patefecimus.

Consensus fides: & noster, & Dei munere inspiratus.

Dei enim donum est, non ex operibus. Et si, aliquibus placet, referri totum, quod præmisit: Gētes scilicet, saluatas esse, ex fide (Quandòquidem nec salus, nec fides, earum ex operibus prodijt, aut quibusuis earum meritis emanauit, quippê quæ, mortuæ erant, delictis & peccatis, sed solùm ex gratia, ac misericordia Dei) Quod, et mihi planè nō displicet Quia tamen, cōmunis interpretatio, non minus satisfacit: ideò lubentius, illi subscribo. Quare ad fidem, hæc uerba referens: intelligo explicari, illam esse donum Dei, & non ex operibus: nequis ualeat gloriari.

Fides Dei donū & nō ex operibus.

Licet enim ex operibus, uiribusq; nostris, nōnulla in nobis posit aggenerari fides, quā uocant acquisitam, hoc est, talis, qualis usu, uel lectionis, uel disciplinę, solet acquiri: etiam de rebus ethnicis, ac rerum quarumcunque, narrationibus & hystorijs: ea tamen ab illa distantissima est, per quam salutem assequimur.

Fides acquisita.

Cum enim in nobis sit, persuasionis tàm eximiæ, ut superet certitudinem, omnium cognitionum naturaliū, & firmitudinem excedat, principiorum omnium scientiarum: Et præter hæc, in corde tanti sit roboris, & effica

Fides à Deo donata.

S. Tho[...] conda[...] cūda [...]

ciæ, ut facilè contemptum afferat, totius mun di, & constantiam in persecutionibus, ac mor tibus: Obscurum nõ est, illã proficisci à Deo: donumq; esse ita pręclarũ, ut quemadmodũ, iàm admonuimus, propriũ uideatur ęlectis. *Præsertim cũ iungitur charitati.*

Ipsius sumus factura. Si hanc partẽ, de Gentibus prosequamur, docebit Apostolus, illas esse regenitas: planè per spiritũ in baptismo, per fidem: atq; ad illam imaginem reformatas, quam amiserant in primo Parente: Imò in meliorem forsàn euhectas, quandòquidem CHRISTVM, in hac regeneratione indutæ, euaserunt os de ossibus, & caro de eius carne: qui unica ac singularissima imago Dei est. Quibus, nec immeritò, seipsum adiungit, cum illarum esset Apostolus, & minister: eiusq; opera, essent in CHRISTO initiatæ, & in illius membra assumptæ. *Refinctio gẽtium ad imaginẽ Dei in Christo.* *Ephes. 5. Col. 1.*

In quo CHRISTO, ut subijcit, *Creati*, sumus, *in operibus bonis*, seu, ut uertunt alij, ad opera bona: *Quæ præparauit, ut ambulemus in eis.* Nam, licet antè refinctionem nostram in CHRISTO, multa ualeamus opera facere: quæ iudicio humanæ rationis, quæ uidet, quę foris parent, habeantur bona: eò ꝙ speciem, prætendunt bonitatis: Si tamen, Diuinæ Maiestatis oculis, qui intuentur cor, obijciuntur: de intrinseca redarguuntur malitia, eò ꝙ à cordę malo procedunt. *Opera nostra antè refinctionẽ in Christo communiter qualia sint.* *1. Reg. 16*

Sed dentur opera, ex corde, per Virtutes

benè instituto, quemadmodùm Philosophi tradunt: planè quidem, non diffitebor, ea opera, opera quidem esse uirtutis, iuxtà humanas uires, & iudicium rationis rectæ: Quæ tamen uires, ob naturæ corruptionem, sunt imbecilles, quemadmodùm & rationis iudicium pauidum, & illius deliberationes incertę. Et si ad actus (ut dicunt) in singulari, descenditur: rarò forsan aderunt debitæ circunstantię, proùt & humana uirtus requirit. Quæ, & ad multa conniuet, contentaturq;, ut ad Scopũ, si non contingitur, accedatur: quemadmodùm Aristoteles docet.

Opera ex uirtutib' acquisitis, imperfectionibus multis obnoxia.

Sap. 9.

2. Ethicorum.

Sed utcunque res habet: Certum est, ꝙ sine fide, nequeunt placere Deo: certum, quòd & alijs, ab eo exiguntur regulis, & alijs rationibus, eius iudicio ponderantur. Ergò uerè, in CHRISTO, creamur in operibus bonis, quoniàm in illo, spiritu suo potiti, uerè bonorum operum, euadimus effectores. Nec id tantùm humano iudicio, quod est fallax, & sæpe ducit lucem tenebras: sed diuino, quod rectum semper est, & errare non potest. Et illorum præsertim operum, quæ Deus præparauit (sicut sunt opera dilectionis, in quibus tota lex pendet & prophetæ) ut ambulemus in eis, quemadmodùm & per Ezechielem promisit. Ponã Spiritum meũ, in medio uestri, & faciam ut præcepta mea custodiatis.

Opera à deo exiguntur à nobis, alijs regulis, quàm à Iudicio rationis humanæ.

Heb. 11.

Esa. 44

Opera quæ potißimùm Deus præparauit nobis.

Matt. 22.

Ezec. 36

Verùm, Si hæc pars de Iudæis exponitur, non obſcuras prerogatiuas continet illius populi: quibus(quaſi iure quodam)ſibi pollicebantur ſalutem. Et quod, facturam actinet, Licet à Deo omnia facta ſint, Iſraeliticus tamen populus, ueluti peculiari opificio factus eſt: Quippè qui, ſingulari diligentia inſtructus fuit ab eo, in lege, & mandatis: in cultibus, & ſacrificijs: atque alijs præclariſsimis inſtitutionibus, doctrinis, oraculis, & continuis ſacramentis: Vt quidem non temerè gloriatus ſit Moſes, non eſſe ſub cœlo, aliam nationem tàm grandem, quæ Deos habeat, ità appropinquātes ſibi, ſicut illi propinquus erat Deus. Ergò iure, alius Propheta clamabat: Verè tu fictor noſter es, & opus manuū tuarum, omnes nos ſumus.

Iudæorū populus peculiari opificio factus uidetur à Deo.

Roma. 3. & 9.

Deut. 4.

Eſa. 64.

Quod autē ſubditur, Et creati in CHRISTO, in operibus bonis: Illis & rectè uidetur congruere: quandoquidem à Deo creati non fuerunt ad ocium, ſed ad operationes: Non quidem uanas, ſed ex ſuo genere bonas: Quoniam ad operationes legis: Cuius mandatum ſanctum, & iuſtum, & bonum. Non quidem, ut in illis ſiſterent, ſed ut in illis ambularent: et in CHRISTO, fidei greſſum figerent. Vt in illo, ueluti ſuprà firmam petram ędificati, nullis aduerſitatum procellis, poſſent dimoueri ab eo.

Iudæi nō creati ad ociū, ſed ad opus.

Roma. 7.

Matt. 7.

Obſeruationes Sectionis præmiſſæ.

Obſeruandum, in Prima portione, Vt nõ ſolum Inuidiam exhorreamus, fraternæ gratiæ, quæ uenenum eſt, Chriſtianæ dilectionis: ſed ita fratrum muneribus congratulemur, ut illis non ſecus ac proprijs gaudeamus: imò & pro illis gratias agentes Deo, augmentum ab illo iugiter flagitemus: Quandòquidem non ſolùm, CHRISTI charitas, non æmulatur, non ſolum, congaudet ex animo, ueritati: ſed non quærit quæ ſua ſunt.

Gaudēdum de donis proximo collatis, ſicut de noſtris.

1. Cor. 13

Obſeruandum in Secunda: Vt agnoſcentes ingentia beneficia Dei Patris, qui nos reſuſcitauit in CHRISTO, & ad ſui dexterã, ſuper omnem Principatum, & Poteſtatem, cum illo cõſtituit: uitam uiuamus cœleſtem. Et quærentes quæ ſurſum ſunt, expectemus, quę ſupereſt, beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, & Seruatoris omniũ, IESV CHRISTI. Vt ab eo conſumati: & à nobis ille, ut à membris, factus perfectus, unum tandem (ut poſſumus) ſimus cum illo, ſicut ille eſt unum cum patre.

Nitendũ nobis uitã cœlicam ducere, et ad ea quæ ſurſum ſunt iugiter anhelare.

Col. 3.
Titum.
Ioan. 17.

Obſeruandum in Tertia: Vt non ignorantes, natura nos filios iræ, & uitijs ac peccatis præmortuos: à Deo in CHRISTO, tot muneribus locupletatos eſſe, meritò ipſius gratiæ: ſtudeamus adeò ſanctis actionibus, uitam

malè actam redimere, ut si possibilè sit, amplius non delinquamus, aut quauis occasione peccemus: Præ oculis statuentes non solum quantæ foret abominationis, post agnitam ueritatem abire retrorsum, sed & quantis essemus digni supplicijs, si tàm opulentam contempserimus gratiam, & tàm ingens neglexerimus beneficium.

Studendum uitam malè actã redimere, & inquã tũ possumus amplius non declinare.

Petr. 2.

Heb. 2.

Obseruandum in Quarta: Vt cum Gratia Dei, id simus, quod sumus: Creatiq; simus in CHRISTO, ut in præceptis progrediamur Diuinæ charitatis: assiduè omnẽ naueamus operam, ut quiuis in nobis fuerit fructus gratię, totũ Deo referamus acceptũ. Necnon promptissimè, quę illius sunt uolũtatis amplexi, cõtendamus in omnibus, pro uirili, illi fore conformes, eoq; pacto, gloriã suę Maiestatis, promouentes, eidem unicè per omnia placeamus: Merito IESV CHRISTI Domini nostri. Cui sempiternus honor & gloria.

1. Cor. 15

Quicquid boni facim', totũ Deo referamus acceptum.

Quinta Sectio prioris partis Epistolę, In qua ostendit Apostolus, ꝙ etsi Gentes & Iudæi pariter rebenedicti sunt á Deo et Patre, in omni Spirituali benedictione in CHRISTO: Id tamen beneficij, tantò magis, est ponderandum à Gentibus, quantò magis & distantes, & alieni esse uidebant ab eo. Et tribus portionibus cõstat.

Propter quod memores estote, quòd aliquãdo uos qui eratis Gentes in carne: qui dicebamini præputiũ ab ea: quæ dicitur circuncisio in carne manufacta:

Portio.

Qui eratis illo in tempore ſine CHRISTO, *alienati à conuerſatione Iſrael, Et hoſpites teſtamentorum, promiſsionis ſpem non habentes, Et ſine Deo in hoc mundo.*

Nunc autem in CHRISTO *uos qui aliquando* 2. Portio.
eratis longè, facti eſtis propè, in ſanguine CHRISTI. *Ipſe enim eſt pax noſtra, qui fecit utraq; unũ. Et medium parietem maceriæ ſoluens inimicitias in carne ſua: legem mandatorum decretis euacuans: ut duos condat in ſemetipſo, in uno nouo homine faciens pacem: ut reconciliet ambos in uno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in ſemetipſo. Et ueniens Euangelizauit pacem uobis qui longe fuiſtis, & pacem his qui propè: quoniam per ipſum habemus acceſſum ambo, in uno Spiritu ad patrem.*

Chriſtꝰ pax noſtra.

Ergò iam non eſtis hoſpites & aduenæ, Sed eſtis 3. Portio.
ciues ſanctorum, & domeſtici Dei, ſuperædificati ſuper fundamentum Apoſtolorum & Prophetarum, ipſo ſummo Angulari lapide CHRISTO IESV. *In quo omnis ædificatio conſtructa creſcit in templũ ſanctum in Domino. In quo & uos coædificamini in habitaculum Dei, in Spiritu Sancto.*

Ciues Sanctorum.

Quanquam in ſuperioribus, omnem operam Paulus feciſſe ſe, coràm Deo, ſatis atteſtatus uidetur, tùm gratias agendo, tùm continuis orationibus inſtando: ut uerè ſcirent Epheſij, per Spiritum ſapientię & reuelationis, quot ac quantis beneficijs, ſunt locupletati à Deo, in CHRISTO IESV: Nihilòminus uti miniſter

niſter

nister strenuus, pro eorũ salute, nihil sui mu- *Strenuitas Pauli in propria functione.*
neris prętermittit, etiam rigando, et plantan-
1. Cor. 3. do: ut externo ministerio, urgeantur attēdere,
quantæ illa sint pręstantię quantique semper
sint pendenda ab eis.

Nec solùm illam ob rationem, q̄ illis obtige
rũt premortuis, delictis & peccatis: quoniàm
& eamet cōditio communis erat, etiam Israe
litis: sed & quia non erant ex sælecta familia
CHRISTI, cum essent incircumcisi. Quæ
quidem res, tanti quòque æstimata est, apud
Gene. 17. Deum: ut exterminandum masculum, euul-
gari mādauerit, cuius caro prępùtij circūcisa
non esset. Erant & alieni à Ciuilitate Israel, &
testamentorum hospites: nec modò sine pro-
missionum spe, sed & sine CHRISTO: imò
& sine Deo, in mundo.

Et tamen sunt eòusq; prouhecti, ut admis
Rom. 9. si sint in ęlectam politiam CHRISTI: & cō-
sortes facti populi Israel: quibus ille promis- *Beneficia dei in Gentibus*
sus, hæreditas delegata, lata lex, & crediti om-
nes prophetæ. In summa. Qui Deo erant ità
proximi, adeò grati, q̄ illius dicebantur, Pecu
Exod. 19. lium: ex quibus & Vnigenitum uoluit carnē
assummere, & ita orbem uniuersum illumi-
nare. Vt amotis, eo pacto, omnibus dissidijs,
& sublata quauis disparitate: euadant sancto-
rum CHRISTI conciues, & domestici Dei.
Imò unum in CHRISTO corpus, & una
ædificatio: super eodem fundamento, Nimirū

Apoſtolorum & prophetarũ, Ipſo ſummangulari lapide CHRISTO IESV. In quo omnis ædificatio, conſtructa creſcit in Templum ſanctum, in Domino.

Et poteſt textus Portionibus tribus diſtingui, ut facilè depræhendi poteſt.

Enarratio primæ Portionis Sectionis Supraſcriptæ.

Propter quod. Vt tanta ſcilicet munera, uberius perpendatis, frequenter meminiſſe refert, ꝙ &, *aliquando*, Antè donum, uidelicet gratiæ, & fidei, in CHRISTO IESV. Quibus regeniti eſtis in ſpiritu: & circuncisi, non circuncisione carnis, ſed cordis: non in expoliationem corporis naturalis, ſed in expoliationem corporis peccatorum: Per circunſionem CHRISTI: *Vos qui eratis Gentes*, Et modò euaſiſtis Iſraelitæ: non natura, ſed fide: nõ carne, ſed promiſsione: Verè in ſemen Abrahę & Iacôbi, exiſtimati à Deo, ſicut alibi Apoſtolus dicit. Eratis (inquam) *Gentes in carne*. Quoniam, in illa degebatis naturæ corruptione, quam communi generatione contrahimus: Et quòuſque per CHRISTI Spiritũ, non regignimur, in illa iniquitate detinemur: in qua quicunque ſunt, Deo placere non poſſunt.

Gentes Iſraelitæ, non natura, ſed promiſsione.

Col. 2. *Galat. 3.* *Rom. 8.*

Qui dicebamini præputium. Loco quidem, nõ

mediocris conuicij: At non à circuncisione la-
Act. 7. biorum & cordis: Sed, *ab ea quæ dicitur*, Iuxtà
literam, ac multo supercilio, *Circuncisio*, non
Rom. 2. in corde, cuius laus est apud Deum, sed, *in car-
ne*, cuius gloria est apud homines. Nec quidẽ
spiritu, sed, *manu facta*, quæ Dei iudicio, nihil
Galat. 5. est. *Qui eratis illo in tempore sine* CHRISTO.
& 6. Non solùm quia ab illo, uel tra iniquitate diui
Esa. 9. si, sed quia & ab illius notitia penitus alieni.
Ioan. 14. Ergò eratis, sine uia, ueritate, & uita. Nec mi
rum, quoniàm eratis *alieni à conuersatione*, uel,
πολιτείας si Græcè mauis, ciuilitate, *Israel*, ad quos ille est
missus. Nam si fas non erat illi populo, cum
Matt. 15. Gentibus conuersari, aut illas, arcanorum suo
rũ, participes reddere: multò minus fas erat,
eas intrà suam politiam admittere.

Quid sit esse sine Christo.

Potest (& rectius) de Israel intelligi, secũ
dum spiritum, ad quorum consortium & ci-
uilitatem, nullus pertinet sine CHRISTO:
Rom. 12. Qui illorum Politiæ, est Princeps, & omnes in
1. Cor. 12 suum corpus, uti uaria membra dispensat: et
Ephes 4. singulis, proprium spiritum, iuxtà mẽsuram
suæ donationis, distribuit.

Israel secundùm spiritũ non est sine Christo.

Sed esto, illo in tempore, Gẽtes aliquid ol-
fecissent, de CHRISTO, parùm quidẽ po
tuisset accedere lucri, nisi fuissent hæredes, *te-
stamentorum*, decreti, & non uelut, *hospites*, re-
putati: Præter id, ꝙ *Et promissionis spem non ha
bentes*, etiam, *sine* DEO, *erant in* MUNDO. Nàm
licet multorum Gentium opinione, essent il-

non fallor) ingratum, si illam paucis illustra re tentemus.

Considerandum igitur, ꝙ cum Testamentum, (omnium consensu) ad liberam pertineat hæreditatis dispositionē: ideòq; ita sit nū cupatum, tū quia testís, est mentis, tū quia cō muni lege, corā testibus fit: Palā ꝙ, Si ad humana restringitur, Ea (Vulpiano authore) libera dispositio est: qua, cum institutione hæredis, iusta sententia constituitur, quid agendum uoluerit quis, suis de rebus post mortem (Sed hæc Iurisperitis relinquo) Si uerò, ad di uina cōtrahitur: & propriè loq uolumus, (authoritate Spiritus sancti in scripturis) Ea Dei nostri promissio est, qua, pacto interueniēte, & sanguine confirmante, nobis disposuit bona sua, uti hæredibus possidenda.

Dispositio hæreditatis cur testamēti nomen accepit.

Vulpian.

Testamenti propria diffinitio, secundū Iuristas.

Testamenti propria diffinitio, secundum literas sacras:

Dixi, Si propriè loqui uolumus: Propterea ꝙ, & testamenti nomen, in diuinis litteris, quē admodum, & in humanis: etiam ad instrumentum, siue Chirographum hæreditarium: quo scilicet, non solùm res legatæ, sed & obseruandæ conditiones, sunt descriptæ: non rarò extenditur. Propter quod, Metonomia quadam, factum est: ut lex, siue uetus sit, (quę scripta est in tabulis lapideis) siue noua (quæ scripta est in cordibus carneis, nonnunquàm testamenti nomen acceperit: ut Galatarum quarto. Hæc duo sunt testamenta: Alterum à monte Sinà, qui est Agar, in seruitu-

Extensio nominis Testamentum.

Vtraq; lex dicitur testamentum.

tem generans: Alterum à cœlesti Ierusalem, quæ Sara est libera, & mater est omnium nostrûm.

Siquidem uetus lex, lata in mõte Sinà, magnis corruscationibus & tonitruis, nõ ualuit, nisi uelut ancilla, timoris spiritu, populum in Dei seruitutem refingere: et sic tandem ad CHRISTVM, uti pedagogus introducere. Lex uerò noua, è Ierusalem superna descendens, seque per Spiritum sanctũ, in corda nostra diffundens: non potest (haud secus, ac mater ingenua) spiritu nos genuinę charitatis nõ incendere, & in cœlestis adoptionis filios non reformare. Nec dissimili locutionis tropo, etiam confirmatorius, tum ueteris, tum noui testamenti Sanguis: testamentum, appellatus est. Sicut constat Hæbreorum decimo.

Lex uetus Ancilla, ac pedagogus. *Gal. 3.*

Lex noua mater ingenua.

Sanguis etiã testamẽti nomẽ obtinuit.

Dixi, Esse promissionem Dei: Propterea ꝙ sic docet Apostolus. Abrahæ (inquit) dictæ sunt promissiones, & semini eius. Non dixit, in seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno, Et semini tuo, quod est CHRISTVS. Et subdit. Hoc autem dico testamentũ. Et in epistola ad Hębreos, Sponsorem asserit, longè melioris testamẽti, CHRISTVM, quàm Moses: quia spõsor est, testamẽti, quod in melioribus promissionibus confirmatum est.

Galat. 3.

Cap. 7.

Dixi, Interueniente pacto: Quandoquidem in Diuinis literis, non omnis promissio

Non omnis Dei ꝓmissio

Dei,testamentum est,sed Pactionaria tantũ: hoc est,quæ pactum,uel fœdus in se, habet inclusum. Propter quod, & Sinonima uidentur in scripturis,Pactum, Testamentum, & Fœdus. Imò una eademque uox est in Hebręo,quæ indiscriminatim,illis tribus respondet. Vndè quod Exodi, Vigesimo quarto, interpretatum est fœdus, Paulus Hebræorum Decimo,sub testamenti nomine, introduxit.

ad testamentũ pertinet, sed pactionaria.

ברית

Dixi, Et sanguine confirmante: Quoniã sic Apostolus docet: Cum & Vetus stabilitũ sit,sanguine animalium,& Nouum sanguine Seruatoris.

Heb. 9.

Testamentum nouum confirmatũ sanguine Christi.

Dixi denique, Qua nobis, uti hæredibus, disposuit bona sua:Eò quòd hæc conditio, tã intima est Testamẽto,ut ab illi⁹ ratione,secerni quouis mõ nõ possit,sicut ex seipso liquet.

Verùm,quia Deus bonorũ omnium Auctor & Dominus,in duas classes,sua bona distinxit:Alteram Temporalium, quæ pertinent ad uiuẽtem animam,in quam factus est uetus homo: Alteram Spiritualium,quæ spectant ad uiuificantem spiritum, in quem factus est homo nouus:Ambasque,nobis ꝓ sua liberalitate,promisit,ac stipulatus est:Nõ immeritò,duo distincta sunt testamenta. Et primæ quidem classis, Promissio, quia ad Prothoplastem, hominem ueterem pertinet, illique primùm,& pro se,& posteris,credita est:Non

1. Cor. 15.

Bona Dei nobis legata, classib⁹ duabus contẽta.

Testamẽtũ,

Vndè dictũ sit Vetus, & Nouum. iniuria, uetus teſtamentum eſt appellata, atque in his, quæ cum temporalia ſint, ſeneſcũt & ueteraſcunt, eſt potiſsimùm cõſtituta. Secundæ uerò Promiſsio, quia CHRISTVM attinet, nouum hominem, & omnia eius mẽbra, ſitaque eſt in his, quæ ſunt æterna, nec deficiunt, ſed ſemper renouantur: meritò dicta eſt, teſtamentum nouum. Sed hæc declarari manifeſtius debent. *4. Physi.* *Col. 3.*

Temporalia bõa Adamo promiſſa, et ſub illis etiã ſpiritualia inuoluta. Dixi, Tẽporalia bona, primũ Adamo promiſſa: Propterea quod, cum illum Dominus in Hortum delitiarum tranſtulit, & illorũ arrhabonem, & pignus ibidem guſtare cõceſsit: Attenta illi præſtita facultate, ad libitum deliciandi, ac fructibus lignorum Horti potiẽdi, arbore duntaxat ad ſciendum bonum & malum, ſub interminatione mortis excepta: Profectò detrectãdum non reputabitur: ſiquis, illa ſibi ac poſteris, fuiſſe quodã pacto promiſſa, ac ſtipulata, contendat. *Gene. 1.*

Adamũ præmonitum, ſe ac poſteros, ſi præceptis obtẽperauerint potituros etiam ſpiri- Quãquã & de pertinentibus ad uiuificãtẽ ſpiritũ. (quorũ claſsis altera eſt, & ſub primorũ inuolucro, ac certo ſacramẽto, uidetur contenta) negari non debet, illum fuiſſe cõmonitũ: Imò, & ei prænunciatũ, ꝙ tranſacta certa periodo, diuina uoluntate, præſcripta: ſe ſuoſque poſteros, diuinis obtẽperantes præceptis (indita ſibi nedũ naturę lege, ſed infuſa gratia Spiritusſancti, & fide noui hominis CHRISTI, nouiq;, & ęterni illius teſtamẽti futuri)

hæreditate perpetua, plenissimè potituros: atq; à uita uiuentis animæ, in uitam uiuificantis spiritus, fœlicissimè transituros. *tualibus bonis.*

Quæ planè promissio, postquam ab illa Prothoplastis delicto, cecidimus: non semel, diuina miseratione, est renouata: & maximè tempore Moisi: cũ & summatim, naturæ lex, fuit in lapidibus sculpta, & pactum ac fœdus, animalium sanguine confirmatum. Vndè & terra Chanaam, in quam populus per Iosue est introductus, non immeritò, non secus, ac deliciarum Hortus, est habita: imò illius horti uestigium credita. Quippè quæ melle ac lacte manans, Paradisum (quam multi illic propè fuisse conijciunt) referre facilè potuit.

Exo. 20. & 32. *Testamentũ uetus, renouatum tempore Moisi.* *Iosue. 3.* *Hiere. 32* *Ezec. 20.* *Hortus deliciarũ proximus terræ promissionis.*

Tametsi, Neminem fugit, Patres saltèm, illius populi, qui & in CHRISTI membra, æterna Dei prædestinatione, erant electi: terram illam, in typum sibi etiã creditam agnoscentes, ad contentã mysticè, ardentius suspirasse, & ad longè aliam meliorẽ ciuitatem, ab ea, quam præstitit Iesus Nauè, animum contulisse: supernã, scilicet, Ierusalem, ad quã solus introducit CHRISTVS, uerus filius Dei.

Heb. 11. *Terra promissionis etiam in typũ Patribus repromissa.*

Dixi, Spiritualia bona, ad CHRISVM nouum hominem pertinere: Quippè cuius testamentum, ut inquit Apostolus, longè præstantioribus promissionibus, est sancitum.

Heb. 7. Et licet, huius promissionis notitia, antè Abramũ, in nonnullis exstiterit: imò per fidẽ

Nouũ testamentum, nõ modò Adamum non latuit, sed de illo etiã ipse posteros monuit.

(saltem implicitè) ælectis omnibus, communicata fuerit: & (Adamo religiosè posteros cõmonente, de Verbo, futuri seminis, quod Serpentis caput, opportunè contereret, homines ab illius tyrannide liberaret, in filiorum libertatem reduceret, & bonis cœlestibus, opulentissimè restitueret:) à non paucis est pĳssimè custodita: & ab Angelis forsan, etiam aliquibus (ita Domino moderante) clarius explicata: Eorum tamen nemini (si non fallor) est locupletius patefacta. Vt potissimùm ea de ratione, dictum à uideatur Domino: ꝙ Diem eius uidit, & gauisus est. Gene. 3. Ioan. 8.

Nouũ testamentum, ante Abramũ, nemini locupletius patefactum.

Vndè & singulariter Pater, non solùm dictus est promissionum, sed CHRISTI: Et hæres non modò Canaam, sed totius Mundi. Quandòquidem, oriturus erat, ex eo, qui hæres est uniuersorum, & in quo, benedicendæ fuerant, omnes Gentes, in omni benedictione spirituali in supercœlestibus: ut iàm in superioribus dixit. Et licet promissiones Gentibus, non essent creditæ, quoniam diuinis carebant oraculis: In promissionibus tamen Israelitis factis, prorsùs non erant exclusæ: Tametsi uideantur ad illas, ut aduenæ accersitæ, & deficientibus à Deo Iudæis, quasi eorum loco subrogatæ: Et ita ex oleastro, in pinguem Oliuam insertæ: ut latius in Epistola ad Romanos. Matt. 1. Roma. 4. Gen. 22. Ephes. 2. Rom. 11.

Enarratio secundæ portionis, Sectionis suprascriptæ.

Nunc autem in CHRISTO IESV, Vti membra existentes per fidem, *Vos qui eratis aliquando longè*. Siquidem cum essetis sine fide, eratis sub peccato, & ob id longè à Deo. *Qui sunt sub peccato, longè existunt à Deo.*
Luc. 15. Nam incolebatis regionem longinquam, & cum scortis, naturali dissipata substantia, pascebatis porcos: Quandòquidem naturæ uiribus, uobis utcunq; per peccatum relictis, abutentes, membraq; uestra seruire, nedum cuiuis immunditiæ, sed iniquitati ad iniquitatẽ, accommodantes, maximam illis inferebatis iacturam. Nec modò, longè eratis, à Deo, sed & longè eratis, à CHRISTO: ignorantes Medicum, Aduocatum, Pontificem, et Pastorẽ animarum uestrarum. In quo, unicè placemus Deo, & gratiam assequimur in salutem. Eratis & longè, à uobis, ut meritò audire possetis: Redite præuaricatores ad cor.

Rom. 6.

1. Pet. 2.

Esa. 46.

Nam licet, qui in peccato sunt, Deo contempto, omnia conuertant ad se: quippe quibus ardentissima Philautia est: re uera tamẽ, nihil diligunt minus, quàm se: Vt qui in dies magis sese suis hostibus subdunt, & illis incunctanter obediunt. Quare, et qui à patre discessit, abijt ita à se, ut se prorsus non agnosceret, nisi postq̃ est reuersus in se. Demum & longè eratis à populo Israel: ritu, religione, ciuili- *Licet q sunt i peccato, omnia cõuertãt ad se, nihil tamen diligũt minus quam se.*

Luc. 15.

tate, ut in præmissis Apostolus dixit.

Facti estis propè, in sanguine CHRISTI. Nã cum sanguinis CHRISTI uis, non solũ trahat ad se: sed sibi copulet, & compaginet: in quo, unicè est beneplacitum, Deo: in quem sapientiam, & scientiam omnem, effudit: propter quem, peculiaris populus, est selectus, & insigni lege, ac religione, dignatus: appositè quidem subiungitur, Ephesios, in CHRISTI sanguine appropinquasse Deo: sibiipsis redditos: & intrà Israelis ciuilitatem admissos. Verùm quonam pacto, quauè ratione, & operatione, id sit exequutus, ex subiunctis mox declaratur.

Luc. 3. Col. 2.

Mira uis sanguinis Christi.

Ipse est pax nostra. Sicut enim CHRISTVS, factus est nobis à Deo Iustitia, Sanctitas, & Redemptio: Non solùm, ea ratione, ꝙ nos, per fidem existẽtes in eo, efficit, iustos, sanctos, & redemptos (imò eius iustitia, sanctitate, redemptione, tùm nobis sui spiritus participio impartitis, tùm eminentibus illarum perfectionibus, quibus in CHRISTO sunt, nobis copulatis, & impartitis nobis donis, miro modo, superinductis: etiam cõsumatè iusti, sancti, & redempti tandem & nominamur, & sumus) Sed quia adeò in iustitia, sanctitate, ac redemptione locuplêtes euadimus, ut plane, non modò uideri, sed & diuino quidem iudicio (dummodò in CHRISTO simus) possumus quodam pacto, ac optimo

1. Cor. 1

Christ' quo pacto iustitia, sanctitas, et redemptio nostra.

iure, non secus, ac iustitia, sanctitas ac redemptio reputari: Et tunc quidem maximè, cum repleti omni benedictione spirituali, recipiemur in gloriam: non solùm, in omnibus, configurati CHRISTO, sed undiq; ab illo repleti, qui omnia erit in omnibus.

In Christo reputamur iustitia, sanctitas, & redemptio.

Phil. 3.

Ità & pariter, nostra dictus est Pax: Non solũ, quia per ipsum, sumus reconciliati Deo, pacificati proximo, & conscientiæ tranquillitati restituti: Sed quia existentes in CHRISTO, eàtenus, illius pace perfruimur, quam ipse habet in se: ut nullum nos, ualeat exturbare, dissidium, aut ab illa, quoduis belli genus, abducere. Quippè qui, & nunc, pace in spiritu potientes, nosq; CHRISTO, per omnia cõmendantes, certiores sumus, ꝙ semper, nobis erit pro muro: nec unq̃ deseret in tribulatione. Et deniq;, ꝙ in eam tranquillitatem, nos transferet, ubi in pace in idipsum perpetuò quiescamus: & non secus tandèm ac ipsa pax, tranquilli, in æternum sumus.

Gen. 15.

Christ⁹ quo pacto pax nostra.

Isa. 62. Heb. 13. Gal. 4.

Qui fecit utraque unum: Et medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: Legem mandatorum decretis euacuans.

Declaratur modus, quo CHRISTVS, nostra factus est pax: & ex tribus cõsistit. Primũ est, quia ex ambobus, factum est unum. Nám cum duo existerent hominum genera, Iudęorum & Gentium: utraq;, in unũ sunt genus, redacta: ambobus per fidem, & lauacrum

Primum.

Spiritus ſancti regeneratis, & ita in unũ nouũ genus euhectis: Vt exuta uetuſtate Adæ, & induta nouitate CHRISTI, in illo efficiantur pax, quemadmodum declarauimus. *Epheſ.4*

Secundum. Secundum eſt, quia generis utriuſq; diſsidium ſubſtulit. Siquidem ſe abominantes inuicem, Iudæi & Gentes, non ſolùm, non inibant cõmercia, fœdera, amicitias: ſed internis ſe perſequebantur odijs, dicterijs, maledictis: Dum Iudęi ſibi uidebantur, ſancti, & Gentes habebant ut peccatores: è contrà Gentes, carnis ſapientia tumidæ, Iudæos non ſolùm, ſuperſtitionis inſimulabant, ſed de hypocriſi, ac ſupercilio, non leuiter inurebant.

Paries, et maceriæ interſtitium. Quod quidem diſsidium, Primum, accommodato tropo, paries ab Apoſtolo, dictus eſt medius, ac ueluti maceriæ interſtitium: quo hi duo populi (non ſecus, ac ſolent inimicorũ fines) cenſebantur diſtincti. Deindè, ut nemo in tropo, poſsit eſſe ſuſpenſus, inimicitias, per appoſitionem adiungit: adijciens, & In carne ſua. Quod poteſt duobus modis exponi. Altero de carne CHRISTI: & communior eſt interpretatio. Vt indè percipiatur illius carnem, non ſolum, ad omnes inimicitias ſubmouendas aſſumptam, atq; ad omnes homines, ad ſe pertrahendos, & ad inuicem copulandos crucifixam: ſed ita, hac in peregrinatione geſtatam, ut tametſi genere erat Hebræus, non horrebat tamen conuerſari cum Publicanis. *Caro Chriſti.*

Altero de carne utriusq; populi: quæ & fomentum præbuit omnis dissensionis. Et, præter conuicia, circuncisionis & præputij, quæ pasim improperabant alterutrum: præter antiquitatum iactationes, dum illi, patres dicebant Abramũ, Isaccum, Iacobum: isti Deos, Saturnum, Iouem & Martem: præter scientias falsi nominis, dum gloriantur illi, in literarum apicibus, & elementis egenis, & inualidis: isti in siderum studio, & eruditione seculi: palàm est, ex Apostolo, omnes ex carne suboriri lites, omnes dissensiones, iræ, rixæ, sectæ, contentiones, æmulationes, & id genus alia: quæ communi inimicitiarum uoce, hoc loci comprehendit.

1.Tim.6. | Gal.5. | *Patres hebræorum & Gentium: Et amborũ sciẽtia nominis falsi.*

Tertium est, Quia legem mãdatorum, in decretis q́ pluribus sitam, euacuauit. Quod & duobus modis intelligo. Et primo quidem non de uniuersa lege, sed solum de Cæremonijs. Vt idem, hoc in loco tradatur, quod Secundo (si non fallor) traditur ad Colossenses. Et uos (inquit) cum essetis mortui, in delictis, & præputio carnis uestræ: conuiuificauit cum illo, donãs uobis omnia delicta: & delens quod aduersus nos erat, Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit è medio, affigens illud cruci. Nãm q̃ per Decreti chirographum, Cæremonias in lege scriptas intelligat (præter id q̃ hæ maximè cruci uidentur affixæ, maximeque è medio sunt

Tertium. | *Euacuatio cæremoniarũ legis per Christum.* | Cap. 2.

ſublatæ,cum CHRISTI morte ſint prorſus abolitę,& extinctę)id euidenter oſtēdit:quod immediatè concludit.Nemo ergò iudicet uos in cibo,u el potu,aut in parte diei feſti, & neomeniæ,uel ſabbatorum:quæ umbra ſunt futurorum,Corpus autem CHRISTI. Ibidem.

Videtur quoq;,& ad rem non mediocriter facere:quiſquis pręſentem locum in hunc modum exponat. Non ſolùm,quia Iudæi conferentes ſe Gentibus, intumebant maximè ex ceremonijs,illud frequentius repetentes:Quę Gens ſub coelo tàm inclita, quæ tàm ęgregias habeat cęremonias,tamq́; ſolemnes ritus:Sed quia ſuis in ſacrificijs(quæ cæremoniarũ pars potiſsima ſunt)illa mactabant animalia, quæ in honore habebantur á Gentibus, ſicut & Moſes coràm Pharaone atteſtatus eſt. Quæ omnia, maximam præbebant diſsidendi materiam. Et licet tota lex Moſis,ſit plena mandatis,quippè quæ continet ultrà ſexcenta pręcepta:licet in tres partes diuiſa,quælibet pluribus præceptis conſtet: Ea tamen, quæ dicitur de cæremonijs,non ſolùm,reliquarum quamlibet, ſed & ambas ſimul, longo tractu tranſcendit. Et quoniam cęremoniarum pręcepta,non leuiter nutriebant fidem,eò ꝙ uniuerſa tendebant in CHRISTVM, non immeritò,additũ eſt,In decretis, ſiue(ſi mauis)dogmatibus: Quæ planè receptum eſt, ad fidem ac religionem,potiſsimum pertinere.

Iudæorũ tumor maximè ex cæremonijs.

Deu. 4.

Exo. 8.

Lex moſis in tres partes diuiſa, et cōtinet ultra ſexcēta præcepta.

Secundo,

Secundo intelligo de tota lege: itâ ut non solùm, quæ Iudicia, quæuè Cæremonias attinent, sed & quæ mores: per CHRISTVM esse euacuata (dummodò rectè intelligi uelit) non dubitemus. Et quoniâm, ex parte morum, res reputatur obscura, libuit paucis digrediendo tentare, ut nostris pro uiribus, reddatur perspicua. *Lex tota & in omni parte euacuata per Christū.*

Digresio, quo pacto, Lex Decalogi sit abrogatá, uel non abrogata, per CHRISTVM.

Considerandum itaque, ꝙ etsi Lex decalogi, quæ (sine cōtrouersia) mores omnes includit, maxima saltèm ex parte, est humanæ mēti impressa, ac super unumquemque ab ipsa *Psal. 4.* eius origine, non secus ac lumen, diuini uultus effusa: ostendens omnibus, quæ agēda sint bona, & quæ declinanda sint mala: tametsi li- *1 Cor. 3.* teris tandē, deformata est in lapidibus, ut externis etiam oculis, tùm procedendi, tùm recedendi, inuiolabilis obijceretur semita: nihilòminus tamen, si aliud non adijcitur, & uim, & essentiā legis, penitus non assequimur. Quādòquidem, & alia non pauca sunt, quæ & bona nobis, & mala præscribunt (ut omnes scientiæ, omnesque institutiones de moribus) et tamen non legis, sed doctrinę rationem retinēt: (Nisi forsitan, quis, pro plena ratione legis, di *Lex decalogi, omnes mores includit.*

Lex iuxtà quosdam, à delectu descendit. minutam illam, legis deriuationem recipiat: qua nonnullis, ob eã rationẽ à delectu descendit, quia ad ea, quæ sunt deligenda, nos prouocat, & ab his q̃ sunt abominanda, nos reuocat) *M. Tullij Ciceronis & alijs.*

Quarè si rem penitius excussam percupimus, legem, necessè est, non solùm agenda, & cauẽda præscribere: sed illos, quibus posita est, ad ea præstandum, penitus alligare: et minis ac flagellis, à singulis quæ sunt præscripta reposcere: Vt eo quidem pacto, Lex potius dicta sit, quia liget, q̃ quia deligenda doceat. *Lex undè uerè sit dicta, & quid illi maximè essentiale.* Hinc meritò dicta est, Vincula colli, Virga humeri, Sceptrum exactoris, Oneris iugũ, & Malleus conterens petram. Hinc generat in seruitutem, & adijcit timore mortis, & cædis. Hinc non est posita iustis, qui uirtutis amore non peccant, sed impijs: ut à peccatis pęna cohibeat: & transgreßionibus, (ob quas posita est) manum saltèm, si non animum, cumulo maledictionum compescat. *Esa. 62. & 6. Hiere. 23. Galat. 3. Rom. 8. Deut. 27. I. Thi. I. Gal. 3.*

Lex decalogi duo continet, sed tantùm in altero euacuat. Quid igitur? Duobus repertis in lege: nemini concipiendum est, illam, ea ex parte euacuatam esse, qua & complectenda, & execrãda demonstrat (Aliàs & abrogata forent pręcepta dilectionis, in quibus tota lex pendet: imò & sublata esset, uniuersa IESV CHRISTI doctrina, & totum abolitum euangelium: quod paßim dilectionem inculcat, ad hostes usque protendit, & illam per omnem rationem absoluit) Sed euacuatam, illa duñ *Matt. 22. Matt. 5. & 6.*

taxàt ex parte, teſtandum: qua ad ea, quæ oſtendit, nos uti uinculis ligat, atque ad præſtandum, ſtimulis nunquàm non excarnificantibus, urget,

Siquidem cum in CHRISTO, non acceperimus ſpiritum ſeruitutis, ſed libertatis: non formidinis, ſed dilectionis: (ut qui nõ ſumus ex Ancilla nati, ſed ex Libera geniti: nec uelut ſerui, oculos erigimus ad mercedem, ſed uti filij paternam reſpicimus hæreditatem) palàm ꝙ tametſi, legem præmonſtrantẽ, quę ſunt ſeruanda cognoſcimus: illam tamen, ut prædominantem, utuè præcipientem, nequaquàm admittimus. Nã ſi ſumus filij, haud dubiè, non ſumus ſub lege.

Rom. 8. *Gal. 4.* *Spirit⁹ Chriſti, ſpiritus eſt libertatis*

Non ꝙ detrectemus, quod illa præſcribit ſed quia, dum præſcripta abſoluimus, non ducimur iure legis, ſed ſtimulis charitatis: Non metuendo pœnam, uelut ſerui exiſtentes ſub lege: ſed morem gerendo, paternæ uoluntati, ſicut filij ſuperiores lege. Nec ideò ita facimus, quia lex ita iubet: ſed quia ita facere, ueros filios decet: Obtemperantes non legi literæ mortis, ſed legi ſpiritus uitę: ſcriptæ non in tabulis ſaxeis, ſed in tabulis cordis: non atramento, ſed ſpiritu Dei uiui. Qua ſtimulante, nedum iuſſa legis perficimus, ſed pleno latoq; e corde, uiam mandatorum percurrim⁹: quemadmodnm Propheta docet.

Si ſumus filij non ſum⁹ ſub lege. *1. Cor. 3.* *Rom. 1. 8* *2. Cor. 3.* *Pſal. 118.*

Ergò CHRISTVM euacuaſſe Decalo-

Lex non est euacuata ex parte doctrinæ, sed imperij. gũ, non est, doctrinã decalogi substulisse, sed illius imperiũ abrogasse. Nã quod iussit decalogum in lapidibus sculptũ: iubet nunc Spiritus effusus in corde: & quod uix extorsit cõminatio, nunc ubertìm præstat dilectio. Siquidẽ (ut multùm quis tribuat illi legi) non nisi manum, ex timore repressit: sed iussis, pectus nũquàm, obtemperauit. Ergò, nec quis transgressionem euasit: & propterea nec mortem, nec reliquas maledictiones effugit. At legi spiritus uitæ, cor primùm obsequitur, & cordi manus postmodũ accommodatur: & sic, opus legis, inculpatè perficitur. *Exod. 32* *Rom. 5.* *Col. 2.* *Rom. 7.*

Quid hoc in loco p legem decalogi. Verùm, ne quis, in clara luce cęcutiat, Duo necesse est, semper habere, præ oculis. Alterum est, Legem decalogi, aliud (hac in consideratione) nõ esse, quàm nudã scripturam, nudas uoces, & elementa, in solis lapidibus sculpta: sine spiritu, sine gratia & misericordia Dei: in nulla re nobis fauentia, sed in omnibus aduersantia. Siquidem cum illa sit spiritualis, rectos exigit mentis motus: non solùm ut externa dirigat, sed ut concupiscentias corrigat. Quarè & si, flagitia & crimĩa punit, maximè tñ, ut pẽdent à corde: à quo effluũt, nedũ cogitationes malę, sed furta, occisiones, blasfemiæ. *Matt. 15.*

Lex et si gratiam & spiritũ sanctũ non præstat, Ergò, licet illi, sine gratia, & Spiritusancto, recti esse nõ possint: nihilòminus lex, quę gratiã, & Spiritũsanctũ, præstare non ualet, contrà hęc nõ habentes, ira & cõminatione furẽs,

insurgit:Et dū,mādatorum obseruationes exposcit,& illa,uel neglecta,uel minus q̃ par est inuenit absoluta:mox de transgresione condānat,& sine miseratione,reos mortis & omnium maledictionum,esse pronunciat.Ergò, non immeritò dixit Apostolus (siquis & de tota lege,ut placet multis,quæ ex Colossensibus,relata sunt,uelit exponere: quemadmodum,& rectè exponi posse,cōcedimus,) Chirographum esse,nobis contrarium,& in omnibus, semper infestum.

gratiam tamen & spiritū sanctū requirit.

Deu. 27.

Cap. 2.

Verba Pauli rectè possūt, etiam de tota lege exponi.

Alterum est. Doctrinam decalogi, ex lapidibus per CHRISTVM, translatam esse in corda:ut illam iam,amplius nō complectamur,quia in saxis erat impressa, sed quia in nobis,est Spiritusancto, descripta. Nam licet,ex conditione humanæ naturæ, præcepta decalogi,quodam pacto, censeantur suborta nobiscum,cum ad illa,non tam opera nostræ rationis,q̃ naturæ proprietate,uideamur contendere: Quia tamen,natura sauciata est per peccatum,& ob id,non mediocriter est labefactata lex indita,adeò ut,cum rarò,tū uix, mādata perurgeat,idque nunquàm ex dilectione Dei,sed commodo & amore sui: necessariò factum est,ut si hāc legem(ut ęquum est) adimplere debemus,opus sit,ut altius eius impresionem recipiamus: ut ad perfectionem, lege, sanctospiritu reuocata,ac eodem concitante,in nobis ad exequutionem, deducta;sin

Lex decalogi et si nobiscū suborta,p peccatum tamen non leuiter est labefactata.

Luc. 10.

cera Dei dilectione, quicquid pcipit illa, præstetur. Quo quidem pacto, non solum, nulla ex parte, per CHRISTVM, illius est euacuata doctrina, sed locupletata, & omnibus numeris absoluta.

Sed dicis. Esto, res ita se habeat. Esto, in lege inclusa sit comminatio. Esto, hæc sit per CHRISTVM sublata, quandò lex cum illo, est crucifixa. Esto, q CHRISTI membra facti, & à Deo in adoptionem assumpti, non simus ultra sub lege mortis, sed sub lege spiritus uitæ. Nunquid ideò, omnis uis erit legi, perempta? Nunquid omni facultate priuata? Nunquid, consentaneum non est, omni legi, non solum supplicia comminari, sed & præmia polliceri? Et licet lex Mosis esset omni maledictione grauida, erat quòque non minus, quauis benedictione fœcunda. Nec habebat modò pollicitationes uitæ præsentis, sed & quæ sunt, uitæ futuræ. Nunquid, & per CHRISTVM, has promissiones amisit: Vel non potius auxit, & locupletiores recepit? Nunquid sine mandatorum obseruatione, æterna uita donabimur: aut donis supercęlestibus benedicemur? Ergò, non solum lex euacuata nō est ex parte Doctrinę, sed ex parte Promissionū: Imò sicut reddita est doctrina perfecta, ita & in pollicitationibus penitus consumata.

An lex Mosi si suis in pollicitationib⁹ euacuata sit

Col. 2.

Rom. 7. 8

2. Tim. 4

Matt. 19.

Verum, his non est arduum, satisfacere.

Fatemur quidem consentire legi, posse nedũ poenas præscribere, sed præmia polliceri: Sed siquis penitius rem inspiciat, non mediocre inueniet, in nostra lege, discrimen. Siquidem facultas inferendi poenas, non solum est ipso facto probata, sed frequenti usu facta legiptima: quippè quæ, innumeros cõdemnauit. Facultas uerò, conferendi præmia, nunquam in usum redacta, seipsa uidetur abolita: quippè quæ neminem ad perfectum adduxit. *Discrimẽ magnum inter comminationes & pollicitationes, ut proficiscuntur à lege.*

Heb. 7. Rursum. Facultas inferendi poenas, inest legi ex officio, ad quod præcipuè, erat intenta:
Galat. 3. quippè quæ, propter transgressiones est posita, non modò declarandas (siquidem per legẽ
Rom. 3. cognitio est peccati) sed conuincendas, ac condemnãdas. Nã cõcludit Scriptura, omnes qui sunt sub lege, esse sub maledictione, omnes à
Galat. 3. lege redargutos & conuictos, ueluti trangres-
Iaco. 2. sores. Facultas conferendi præmia, & maximè perennis uitæ, legi nõ inest ex officio, sed ex permissione. Vel si ex officio, nõ proprio, sed quodammodo delegato: & proprio, diuina liberalitate, coniuncto.

Vndè, & non nisi ostenso, conuicto, ac condemnato peccato: concessum est legi, ad spẽ misericordię introducere: & ita, uelut Peda-
Gal. 3. gogo ad CHRISTVM prouocare, in cuius manu data est lex. Qui planè, nõ solũ, ab illius ualet condemnatione absoluere, sed & populos, etiam sine lege, ad uitam sempi-

ternam transferre: Quippè qui nō unius tantum populi, mediator est factus, sed Gentium omnium & Nationum.

Lex non potuit ex se uiuificare, sed potuit ex se occidere.

Amplius. Lex in lapidibus scripta, ex se uiuificare non potuit, sed ex se occidere potuit: *Galat. 3.* *2. Cor. 3.* neç ex illa, iustitia est itroducta, se mors administrata. *Roma. 7.* Imò ex lege uis aucta est peccato, ut *2. Cor. 15* non iniuria uirtus sit appellata peccati: quandòquidem, *Roma. 5.* lege superueniente, peccatum nō timuit abūdare, et per mandatum, occasione *Rom. 7.* accepta, omnes suas uires expendere, et sic uelut à somno cōcupiscētias omnes excutere. Ergò longè propensior, lex fuit ad puniendum, quàm ad premiandum: imò propter illud est introducta, et ad hoc quodā modò delegata: et non nisi proprio ministerio functa, ad posteriorem functionem uidetur admissa.

Quę māda- ta nobis ser- uanda sunt, ut ingredia mur ad uitā

Quòd autē ęterna uita, nobis non nisi mādatorū obseruatione proueniat, nihil supradictis obsistit: quoniam non sunt illa mandata, legis in saxis sed sunt mandata legis in corde. Vt hoc quidem pacto, et bonū certamen cer- *2. Tim. 4.* tantibus, cursum cōsumantibus, fidem seruātibus, gratia & spiritu sancto, uiam mandatorum currentibus, reposita sit corona iustitiæ: et quærentibus per patientiam bonorum o- *Rom. 2.* perum, gloriam, honorem, & incorruptionē, non coram hominibus, sed Deo & Patre per IESVM CHRISTVM, reddenda sit uita perpetua.

Et nihilominus, non solùm Dei miseratione, & liberalitate, præmium longè est ultra condignum, sed prorsus ex dei gratia, obuenit
Roma 6. æterna uita, sicut Apostolus docet: non solùm coronante Deo, quæ largitus est, sed illis semper benefauente, & usq; ad brauium promo-
1.Cor.6. uente ac fortunante: ut tandem, uerè perfecta, & undiq; absoluta sint, opera sua. Ex quibus, perspicuum esse potest, quales quales, legis fuerint promissiones, ad æternã potissimũ uitã pertinentes, potius longèq; maiori iure, pertinuisse ad legem Spiritus uitæ: in illa uerè compræhendi: in illa per CHRISTVM absolui: & in nobis, illi obtemperantibus, accumulatissimè perfici & adimpleri. Sequitur.

Deũs non solùm sua dona coronat, sed promouet, illisque fauet.

Vt duos &c. Tribus quidem ex partibus, constare modum, quo CHRISTVS nostra factus est pax, explicatum est: sed modi partes, nõ sunt penitus absolutę. Qua de re, quod dixerat (Vtraque unum facta, per CHRISTVM) primùm absoluendo, & ob id, finem
κτίσῃ. explicãdo, subiungit: *Vt duos condat*, siue creet, si Græcè mauis, populos, *in semetipso*. Si retines, Condere: allusio est spiritualis ædificij. Quod, in ipso CHRISTO (uti uiuo ac fundamentali lapide) ex lapidibus uiuis ædifica-
1.Petr.2. tur, uelut templum, in Domino: sicut & nõn multò post Apostolus dicet. Si probas, Creare: exprimitur hoc in opere, tum uirtus ma-

Modus quõ Christus nostra facta est pax ex tribus partibus constat.

xima ex parte CHRISTI: quoniam creationis opus infinitę ſemper eſt poteſtatis: tum maxima indignitas ex parte noſtri: quoniàm creationis opus, ex nihilo, hoc eſt, nullo ſuppoſito ſemper eſt.

Opus creationis, opꝰ eſt infinitæ poteſtatis.

Et quod additur, *in ſemetipſo*, Creationis explicat terminum, denotatq́;, ꝙ duo populi adeò facti ſunt unum ait in CHRISTO, rationem unitatis acceperint, & per hoc, ſuo ipſius eſſe, quodã pacto, participauerint. Nàm ſicut creare, ex nihilo eſt, aliquid facere: ita & in unum, in quampiam perſonarum aſſumi, eſt ad illius hypoſtaticum eſſe prouhei, & ad eandem cum illa, ſubſiſtentiam perſonalē admitti, *In uno homine*, ſiue Græcè, & rectius, in unum hominem: Qui eſt CHRISTVS.

In Chriſto quodã pacto participes ſumus perſonalis ſubſiſtentiæ eius.

εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον.

Tanta quidem uis, huius exſtitit creationis, ſiue ſtructuræ (ſi mauis) in CHRISTO: ut efficax fuerit, ad transferendum utroſq; populos: non tantum in unum populum, ſed in unum hominem: & adeò miram metamorphoſim faciẽdum, ut ambo ex ueteri Adam, quem imbiberant ex natiuitate carnis, euaſerint per omnia, nouus CHRISTVS, ex regeneratione ſpiritus: Iuxta ea quæ in præcedentibus, non ſemel explicauimus, & in ſequentibus à Paulo reſumentur.

In regeneratione quodã pacto euadimus nouus Chriſtus.

Faciens pacem. Poterant hæc pręcedentibus iungi, ſed libuit, cum ſequẽtibus necti: ut ſint, ueluti ſummula, illius partis, quam ſecundo

loco perficit, & absoluit. Siquidem, quod in tropo præmiserat (medium parietem maceriæ soluens) & quod explicando subiunxerat (inimicitias in carne sua) aliud, in summa, non sunt, q̃ utriusq; populi, facta pax, sicut ex seipso liquet. Ergò, & quorsum inter illos, cõstituta pax sit, superest aperire.

Itaq; docet Apostolus, illam non ideò constitutam, ut ambobus conuenientibus inter
Esa. 48. se, hostes remanerent cum Deo (quandóquidem præter id, q uera pax, impijs esse, non potest) parum, uel potius nihil, per CHRISTVM illis accessisset lucri, si Deus remansisset infestus: Sed, *ut*, dissesionibus, & pugnis amotis, *ambos*, pariter, *in uno*, CHRISTI, *corpore*, non secus ac membra ascitos, & uinculo fidei, spei, & charitatis coniunctos, & constrictos, *reconciliet*, uel si Græcè malis, reconciliaret, Deo, ab ambobus offenso: cum essent omnes sub peccato, omnes impij, & inimici
Roma. 5. eius: filij iræ & digni, non tam punitione, q̃ exterminatione.

Per Christũ nihil nobis accessisset lucri, si De' remansisset offensus.

Et quanq; membra CHRISTI, non possint esse, nõ amica Deo, imò non summè gra
Matt. 17. ta, & accepta, cum ille, filius sit, unicè dilectus,
Luc. 3. & in quo semper, sibi benè complacuit: Nihilòminus etiam, P*er crucem interficiens*, hoc est, per suam mortem & sanguinem: per sacrificium illud expiatorium, ac placatorium: per holocaustum, ardore charitatis succensum, in

Mẽbra Christi Deo summè accepta.

odorem suauitatis, ad reconciliandũ Deum, & delendum, per modum interficientis, hoc est, extremam uindictã exigentis, *inimicitiam*, quam meritò Deus retinebat nobiscum, *in semetipso*, tum obedientia Patris, tum nostri dilectione, receptam, & ac si ipse, illam aliquo demerito incurrisset, illi impositam & computatam (quemadmodum non semel in præcedentibus patefecimus) ut secum cruci affixa, & interfecta, penitus tolleretur è medio.

Lex et si euacuata quodã pacto fuit in aduẽtu Christi, extincta tamen prorsus fuit in cruce.

Et ueniens &c. Remansit tertia & postrema pars, de euacuatione, scilicet, legis. Quæ etsi quantũ erat ex se, euacuata est in primo aduentu CHRISTI, Paulo acclamante, ꝙ data est lex, donec ueniret semen, cui promiserat: quia tamen penitus uidetur extincta, in illius cruce, quandò mysterium, totius redemptionis, est absolutum: Ideò de illa consumata euacuatione loquens, atq; inchoatam huius rei doctrinam, complere intendens adiunxit. *Et ueniens*, Secundò quidẽ, in mundum, postq̃ scilicet, surrexit à mortuis. Nam primò uenit, descendendo de cœlis, nec ministrari, sed ministrare: Secundò uenit ascendendo ab inferis, recturus ac moderaturus Orbẽ, & omnes in sui obedientiã redacturus: ut sub illius suauissimo iugo, perpetua potiantur pace. Galat.3. Matt.20.

Quo pacto Christus resurgẽs à mortuis uenit in mundum.

Ergò à mortuis excitatus, & in regiam maiestatem assumptus, per suos Apostolos, *Euangelizauit pacem, & uobis qui longè fuistis, &c.* Matt.11.

pacem his qui propè, fuerunt, mittens illos in
Mar. ult. mundum uniuersum,ut prædicarent euange
lium,omni creaturę:hoc est:Deum omnibus *Euangelium quid potissimum continet.*
reconciliatum, & pacem toti mundo restitu-
tam: Vt iàm non soli Iudæi, qui reputaban-
tur ob promissiones propinqui, sed & Gen-
tes,quæ ueluti testamentorum hospites,uide-
bantur distantes:& sedere,& deliciari habeāt,
Esa. 32. in pulchritudine pacis:& cū Deo in CHRI-
STO, conscientiæ tranquillitate, & pace po-
Phil. 3. tiri,quę superat omnem sensum : dummodò
uelint resipiscere, & Dei reconciliationem,in
2. Cor. 5. CHRISTO factam(quandòquidem Deus
erat in CHRISTO, mundum reconcilians
sibi)per uiuam fidem accipere.

Siquidem(ut alibi docet)missi sunt Orato *Munus functionis Apostolicæ.*
2. Cor. 5. res in mundum à Deo, ut rogantes & obse-
crantes, uerbum annuncient recōciliationis:
ut homines audientes, & per fidem Euange-
lium acceptantes,reconcilientur Deo: & per
Ibidem. eum qui peccatum non fecit, sed sacrificium
& hostia factus est pro peccatis: iustitia Dei
efficiantur in eo. Ergò annunciatio euāgelij: *Annunciatio Euāgelij qd sit.*
annunciatio est reconciliationis Diuinę:ergò
Roma. 4. euacuatio est iræ Dei:ergò abrogatio legis an
tiquę:quæ operabatur iram. Siquidē necessè
est,ut Luci cedant tenebrę, Vmbræ corpori,
litera Spiritui, Ira benedictioni:Ergò & Mo-
ses CHRISTO, & Lex,Euāgelio. Sequitur.

Quoniam per ipsum,accessum habemus ambo, in

uno spiritu ad Patrem. Non sunt hæc impertinentèr adiuncta:sed illustrem, euacuationis legis ratione, explicantia. Nam si per CHRISTVM, aditum habemus ad patrem, necessè est, ut in CHRISTO euaserimus filij: ergò ut simus redditi, superiores lege: ergò ut lex, prorsus euacuata sit, nobis. Igitur intendit Apostolus quod cum beneficio CHRISTI, tam Iudæi quam Gentes aditum habeamus ad Deū, non quidem uelut inexorabilem dominum, aut seuerissimum iudicem, sed ueluti clementissimum patrē: Et ambo in uno spiritu adoptionis: imò in uno Spiritu CHRISTI, qui eius est filius naturalis (quippè qui illius, quodam modo partes, & ueluti eius membra) cōstantissimum esse debet, quod ultrà, non sumus, uti serui, sub lege: nec spiritum, acceperimus iterùm, in timore, sed Spiritum charitatis, quę foras mittit timorem: ambulando in omnibus mandatis, Diuinæ legis, non in spiritu seruitutis, sed in spiritu dilectionis, & euangelicæ libertatis.

Si in Christo euasimus filij, mirum nō est si per illū accessum habemus ad Patrem.

Roma. 8

I. Ioan. 4

Enarratio Portionis tertiæ Sectionis suprascriptæ.

Ergo iam non estis &c. Conclusio hæc Apostoli, aptissimo declarat tropo: non solùm per CHRISTVM, compositam esse pacem, inter Iudæos & Gentes: non solū ex ambobus

Aptissimus tropus Apostoli.

populis,unum euasisse:& in CHRISTO in unum corpus,in unum nouum hominē, mysterio commigrasse:Sed & copiam, omnium spiritualium benedictionum, tum ubertìm, tum indiscriminatîm ambos,à Deo & Patre, in CHRISTO excepisse: Postq̃ pariter facti sunt, Sanctorum conciues,& condomestici Dei:super eodem fundamento constructi, & in eodem summangulari lapide colligati: ut crescant in templum sanctum, & in habitaculum Dei. Ergò(inquit, ex præmissis concludens) *iam non estis hospites & aduenæ.* Postq̃ enim, per fidem, estis insiti CHRISTO, & cum Hebræis, in illius membra translati:non estis amplius,testamētorū hospites, nec uelut accolæ, promissionum participes:sed estis hæredes & promissionū filij. Quippè qui estis facti, *conciues sanctorum & domestici Dei.*

Ecclesia quidem sancta(quæ aliud non est quàm CHRISTI corpus)etsi hac in peregrinatione, dici potest sanctorum ciuitas: Propterea q̃ CHRISTI membra,non sunt agrestia,sed ornata ciuilibus donis: non sunt prophana,sed sancta, munditia,firmitudine,consecratione:non sunt confusa, sed ordinata, nō solum uti membra in corpore,sed ut Ierachicæ distributiones in cœlo: non sunt dissidentia,sed consonantia,non solùm in uno Deo,in una fide,in uno baptismo: sed in uno spiritu, in uno corde, in una uoluntate, & bonorum *Mēbra Christi non sunt agrestia.*

omnium communione: Et si dici potest, Domus Dei uiui, in qua (teste Apostolo) uasa sunt aurea & argentea, quam CHRISTVS ædificat, suprà firmam petram, quam Deus inhabitat, & decet sanctitudo: Longè tamen accommodatius, Ecclesia his uocibus, exprimetur in cœlo. Vbi hæc, eò possidet locupletius, quò fons est, riuulo exuberantior: & primitiæ angustiores copijs. Ergò, etsi, Gentes facti sunt, conciues Sanctorum & domestici Dei, in uita præsenti: longè tamen fœlicius erunt conciues & condomestici Dei, & sanctorum, in uita futura.

Actio. 4. *2. Thi. 2.* *Matt. 16.* *Psal. 92.*

Sanctorũ ciues fœlicius in uita futura.

Superædificati super fundamentum Apostolorum & Prophetarum. Fundamentum uerum, totius ecclesiæ, & cuiusuis spiritualis, & solidæ ædificationis, aliud nemo ponere potest, præter id, quod positum est, quod est CHRISTVS IESVS.

1. Cor. 3.

Qui planè, dictus est fundamentũ, Apostolorum & Prophetarum: non solùm, quia ab illis, est CHRISTVS, uti fundamentum euangelizatus, & ab istis, uti fundamentum prædictus (Ecce mittã in fundamentis Syon, lapidem: lapidem probatum, angularem, præciosum, in fundamentum solidissimum, fundatum & positum) sed quia illos, primùm ipse fundat, & substinet: Quandòquidem Ipsi, uti grandiores lapides uiui, proximiores facti sunt, primo illi lapidi uiuo, ab hominibus reprobato,

Christ' fundamẽtũ Apostolorum, & Prophetarũ.

Esa. 8. 28. *Roma. 9.* *1. Petr. 2.*

probato, à Deo autem electo & honorificato.
Et præsertim Apostoli, qui adeò CHRISTO lapidi sunt innixi, ut cum illo facti sint fundamentum Ecclesiæ: Et inter omnes, maximè Petrus, quippè qui uirtute singularis fidei, & insignis illius confessionis, uerè fact⁹ est Petrus, et Petra: super quam fundaretur Ecclesia, ut. D. Hieronimus docet. *Etiã Apostoli fundamẽtum, & maximè Petrus*

Ergò Electi ex Gentibus, qui Dei miseratione, facti sunt lapides uiui, sed non adeô ĩsignes, ueluti Apostoli, & Prophetæ: superædificati quidem sunt, singulari illi fundamento,
1. Cor. 3. qđ est CHRISTVS: sed medijs Apostolis & Prophetis. Superædificati primùm quidẽ à Deo (Dei ædificatio estis) deinde à CHRI-
Matt. 16. STO (Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam) et demùm à Paulo, alijsque mi-
1. Cor. 3. nistris: Quorum uideat quilibet, quomodo superædificet: Et dati sunt Apostoli & Pro-
Ephe. 4. phetæ, in ædificationem corporis CHRISTI. *Apostoli & prophetæ, dati sunt Ecclesiæ in ædificationem.*

Ipso summo angulari lapide CHRISTO IESV. In spirituali quidem ædificatione, fundamentum non iacet in imo, sed in summo, non deorsùm, sed sursùm. Quarè etsi CHRISTVS, est fundamentum, in summo tamen
Psal. 117 est constitutus, & in caput anguli collocatus, ut ambos parietes, utrumque, scilicet, populũ in se eleuet & connectat. *In quo omnis ædificatio constructa*, siue mauis, coaptata: tametsi di-

ctio Græca præsentis est temporis, quod quadrat his, quæ immediatè subiungit, *crescit in templum*, Non in profanum ædificium, *Sanctum*, firmum, mundum, & dicatum Deo. Tēplum Dei sanctum est, quod estis uos. Nam Deus, in Ecclesia est, uelut in templo, in quo colitur, & ut uerus Deus habetur, *in Domino*, Non in diuitijs, honoribus, & uanitatibus huius mundi, quoniam in his semper decrescit: sed in Domino, per augmentum fidei, spei, & dilectionis: In quibus sicut uerus Dei cultus, potissimum exercetur, ita & uera auctio ædificationis, in Domino consumatur.

Deus est in Ecclesia uelut in Templo.

συναρμολογουμένη

1. Cor. 3. & 2. 6.

Augmentum ædificationis Ecclesiæ, in quibus consistit.

In quo, summangulari lapide, CHRISTO IESV., *& uos coædificamini*, à Deo, CHRISTO, & Nobis, *in habitaculum Dei*, Quod dixerat templum, nūc dicit habitaculum. Vos (inquit) alias estis templum Dei uiui, sicut dixit Deus: Quoniam habitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus. *In Spiritu sancto*. Nunc quidem erigimur, & ędificamur in habitaculum Dei, non in carne, sed in spiritu. In quo, eò magis crescimus, quò magis in carne deficimus. Et quanquàm, Sancto, Græcis abundat, retentum tamen non nocet, sed forsàn instruit, tunc maximè, hanc ædificationem prouehei, quandò in uera spiritus sanctitate perficitur.

2. Cor. 6.
Leui. 26.

Quo pacto ædificamur & crescimus in habitaculum Dei.

Obseruandum,in Prima portiuncula textus,Vt semper habeamus præ oculis miseriã hominis,non dum regeniti: Deum pleno pectore flagitantes,ne postquàm nos sua gratia, & CHRISTI beneficio,eruti ex illa sumus: demeritis nostris,ad uomitum relabi permittat. Siquidem antè regenerationẽ in CHRISTO, sumus in carne: hoc est:in carnis affectibus,& operibus degimus,illisque per omnia militamus: In quo quidem statu uiuẽtes, Deo placere non possunt.Sumus incircumcisi,nõ tam carne,quàm labiis,& corde:ut uerè exterminandi simus,è populo Dei. Sumus sine cognitione CHRITSI, sine qua, necesse est,ambulare in tenebris,& longè aberrare à uia,ueritate,& uita. Sumus alieni à Republica Israel,hoc est exclusi à cętu, & peculio Dei:& ob id inclusi sub tyrannide Sathanæ, Sumus alieni à Testamentis diuinis, & procul à promissionibus, & oraculis: extrà quæ omnia sunt mera uanitas,& afflictio spiritus. Sumus denique,& sine Deo,in mundo,illum re uera,non agnoscentes,& illius fœlicitatem non participantes,imò ab illo,ut inimici reiecti,& diris supplicijs,iure optimo, traditi.

Miseria hominis nõdũ regeniti habenda præ oculis, Et in quibus consistit.

Roma 8. *Gene.22.* *Ioan.14.* *Exod.19* *Eccles.1.*

Obseruandum,in Secunda,Vt è diuerso, pariter non excidat animo,hominis regenerati fœlicitas:neque coram Deo, simus minus

Felicitas hominis regenerati, cor de non exci-

dat et in præsenti quomodò participetur.

folliciti, ut cuius hac in uita, dignatus est, conferre primitias, non dedignetur, in futura elargiri copias. Nàm post regenerationem, sumus in CHRISTO: Quod uel satis esse potest, ad cumulum totius fœlicitatis, quandòquidem in illo sunt, & effluunt in eos, qui sibi coniuncti sunt, omnes thesauri Dei. Sumus in illius corpus assumpti, & illius nouitatem adepti. Sumus reconciliati Deo, in rempublicam suam accersiti, à lege liberati, paci undique restituti, euangelium eruditi, & ad Deũ uti ad pijssimum patrem, introducti.

Vita nobis ducenda nõ dissimilis uitæ cælestiũ ciuium et domesticorum Dei.

Obseruandum in Tertia, Vt agnoscentes nos traslatos in conciues Sanctorum & domesticos Dei, imò erectos in Dei templum & habitaculum: non solùm, ducamus uitam, cœlestibus ciuibus, non dissimilem, & à Dei domesticis, non alienam: sed ueluti ex mortuis, ad nouam uitam excitati, nobiscum non tàm uerbo, quàm opere repetamus (Nostra politia in cœlis est: Et iàm, in domo patris, multę paratæ sunt nobis, mansiones) Nunquàm nõ memores, ꝙ Siquis uiolauerit templum Dei, disperdet illum Dominus. Præter id, ꝙ si sumus Templum Dei, necessè est, ut in nobis habitet Spiritus sanctus, qui disciplinæ effugiet fictũ, & auferet se à cogitationibus, quę sunt sine intellectu. Satagamus igitur illum non contristari, in quo & obsignati sumus in diem redẽptionis: Sed in dies potius, in illo

Philip. 3. *Ioan. 14.* *2. Cor. 3.* *Sap. 1.* *Ephes. 4.*

magis coædificari,& consumari, in absolutissimum habitaculum Dei:per illius gratiam & miserationem: in CHRISTO IESV Domino nostro. Amen.

Sexta Sectio prioris partis Epistolæ, in qua ostendit Apostolus, quòd licet definitum fuerit ab ęterno, Gẽtes benedicẽdas in CHRISTO, omni spirituali benedictione:& ob id transferendas in templum Sanctum & habitaculum Dei, concorpores & comparticipes promissionum in CHRISTO: id tamen non fuit itá cognitum superioribus sęculis, sicut modò Sanctis Apostolis, & Prophetis in Spiritu Sancto: Idq; muneris maximè collatum esse Paulo, qui minister datus est ad instruendas Gentes. Pro quo præstando etiam in uinculis existens inuigilat, atq; omnẽ lapidem mouet. Et in quattuor portiones resoluitur, sicut facilè patet.

CAPVT TERTIVM.

Huius rei gratia, Ego Paulus uinctus CHRISTI IESV *pro uobis Gentibus si tamẽ audistis dispensationem Gratiæ Dei, quæ data est mihi in uobis.* (prima portio.) *Quoniam secundùm reuelationem notum mihi factum est Sacramentum, sicut suprà scripsi in breui, prout legentes potestis intelligere Prudentiam meam in Mysterio* CHRISTI: *quod alijs generationibus non est agnitum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius, & Prophetis in Spiritu: Gentes esse cohæredes & concorporales & comparticipes promissionis in* CHRISTO IESV *per Euangelium. Cuius factus sum ego minister* (Paulus minister Euangelij.) *secundùm donum gratiæ Dei, quæ data est mihi; secundùm operationem uirtutis eius.*

Mihi enim Sanctorum omnium minimo data est gratia hæc in gentibus Euangelizare inuestigabiles diuitias CHRISTI. *& illuminare omnes quæ sit dispensatio Sacramenti, absconditi à sæculis in Deo, qui omnia creauit. Vt innotesceret Principatibus et Potestatibus in cælestibus, per Ecclesiam, multiformis Sapientia Dei, secundùm præfinitionem seculorum: quam fecit Deus in* CHRISTO IESV *Domino nostro. In quo habemus fiduciam & accessum in confidentia per fidem eius.* *Secunda portio.*

Propter quod peto ne deficiatis in tribulationibus meis pro uobis, quæ est gloria uestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri IESV CHRISTI, *ex quo omnis Paternitas in cælo & in terra nominatur: ut det uobis per spiritum eius in interiori homine,* CHRISTVM *habitare per fidem in cordibus uestris: In charitate radicati & fundati ut possitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas & profundum. Scire etiam superæminentem Scientiæ charitatem* CHRISTI, *ut impleamini in omnem plenitudinem Dei.* *Tertia portio.* *In diuina Charitate figendæ radices.*

Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus, secundùm uirtutē quæ operatur in nobis: Ipsi gloria in Ecclesia & in CHRISTO IESV, *in omnes generationes sæculi sæculorum. Amen.* *Quarta portio.*

Conuersioni ac prædesti-

Quoniam Sacramentum de Gentiū prædestinatione, & conuersione, non erat omni-

bus reuelatum,& multos habebat contradictores,ex circuncisione:non immeritò dubitabat Apostolus(præsertim iam detētus in uinculis)ne fortè à pseudoapostolis & prophetis, passim reclamantibus,ac ueluti rem nouam & à seculis inauditam,calumniantibus,Ephesij tandem,essent seducti:et sic,Vel reuerterētur ad uomitum,ad idolorum scilicet cultum, & uitam istius seculi,uel saltem deficerent & apostatarent à fide. *nationi Gentium, reclamant Iudæi*

Prudenter itaq;,postquàm ostendit illos, benedictos in CHRISTO, omni benedictione spirituali,& euhectos in conciues Sanctorum & domesticos Dei, imò in templum eius,& habitaculum,& super constantissimo fundamento Apostolorum & Prophetarum etiam constructos:occurrit præmisso periculo: docetque,quòd tametsi,istud mysterij, nō fuit, retroactis seculis,ita detectum, sicut modo sanctis CHRISTI Apostolis,& Prophetis,ex acceptione Spiritus sancti:id tamen,factum non est,sine sacramento. Quandòquidem,placuit Deo & Patri, hæc non patefieri Principatibus,& Potestatibus in cœlestibus, nisi Ecclesiæ ministerio:ut singula excutientibus euidentius manifestabitur. *Mysteriū cōuersionis Gētium,cur retroactis seculis detectum non fuerit.*

Qua de re hoc Tertio capite,suum primū, officium,à Deo accepisse,commemorat, & simul constantiam suam,& instructionem declarat: Deindè curam & sollicitudinem, quā

habebat, argumento non mediocri, demonſtrat: Et demùm in calce, Deo gratias refert & ad illius gloriam, Primæ epiſtolæ parti, finem imponit.

Enarratio Portionis primæ Sectionis ſupraſcriptæ.

Huius rei gratia, Nempè, quia non ſolũ euulgaui, ſed potiſsimùm in hoc ipſo incubui: Nõ minus Gentes, quàm Iudęos, benedicendas eſſe, à Deo & Patre: Non minus aſſumẽdas, in unũ nouum hominem: in unũ templum, & Dei domicilium coędificandas in ſpiritu: *Ego Paulus*, ſum, *uinctus*, & ſic quidẽ uinctus, ſum quòque, CHRISTI IESV, Quandòquidem propter uincula, non ſubiĳ alium Dominum, aut deſiĳ eſſe, CHRISTI IESV: à quo nec uincula, nec carceres, nec uita, nec mors, me poterunt ſeparare, *Pro uobis Gentibus*, Quia ſcilicet, uobis gentibus faueo, ueſtrę ſaluti incumbo: in hæc uincula ſum coniectus. Nàm refert Lucas in Actis, Iudæos ex Aſia, egrę uidentes, fructum Apoſtoli inter Gentes, illum in pluribus, Ieroſolimis accuſaſſe: & maximè quòd adeò illis fauiſſet, quòd eas introduxit in templum, & ſic illud profonaſſe: & hoc quidem pacto, totam in Paulum ciuitatem commouiſſe: ità ut mox manus inĳcerentur Apoſtolo, & ſic redigeretur in uinculis. Qui tan-

Paul' a Xpo diſſolui non poteſt.

Roma. 8.

Cap. 21.

Paulus uinctus eſt Gentium occaſione.

dèm, poſt diutinam captiuitatem, Romam eiſdem in uinculis, eſt perductus, Vndè hanc epiſtolam ſcribit.

Nec quidē leuis illo in uerbo efficacia eſt: Quippè quod, non ſolùm, Epheſiorum pectora, facilè in Pauli amorem, ſuccendit, non ſolùm doctrinam ab ipſo prædicatam confirmat: ſed & ſtrenuitatem in ſua functione demonſtrat. Si quidem, pro illorum ſalute non renuit, in uincula conijci, Et ſuam prædicationem, uſq; ad uinculationem promouit, Et tàm ſtrenuè, eò muneris, eſt perfunctus, ut non crederent hoſtes, ſibi ſatis proſpectum: uſquequò uinculis præmeretur: Planè non mediocrem ſibi beneuolentiā concitauit, doctrinam conſtantem oſtendit, & creditam ſibi functionem, non oſcitanter abſoluit. *Paulus ſtrenuißime proprie functioni incubuit.*

Si tamen, Græcè legitur, Siquidem: Quod magis uidetur congruere: quandòquidem res erat notoria, & nemini non confeſſa, *audiſtis*, Nō erraſſet ſi dixiſſet, Vidiſtis, Experti eſtis, Periculo comprobaſtis: Sed modeſtè loquēs, uerbum procul reddit, ab inuidia, & contentus eſt, ſi communi innitantur famę, & remotioribus teſtibus, *Diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in uobis*, Siue ſi Græcè malis, inter uos. *εἰς ὑμᾶς.* Si ſermo eſt, de gratia diſpenſanda, à Paulo: per gratiā intelligimus beneficium CHRISTI, quo ſumus redēpti & benedicti, à Deo & Patre: De qua & aliquādo admonet, ne re- *Gratia p beneficio Chri*

sti, et p munere apostolatus. cipiatur frustrà: Huius gratiæ dispensatio, credita est Apostolo, à Deo, in Gentibus: cum illi demandatum est, euangelizandum in præputio, & ad id muneris, est tam insigniter accersitus. Si uerò de gratia à Deo dispensata Apostolo: Qui & si Spiritum sanctum, singulis distribuit, prout uult, unicuiq; tamen dat, iuxtá qualitatem membri, & mensuram donationis, CHRISTI capitis: Gratia hoc loci, munus est Apostolicum, quo functurus erat, in Gentibus: De qua, & subijciet paulò post, φ sibi Sanctorum omnium minimo, ea gratia data est, ut euangelizaret in Gentibus inuestigabiles diuitias CHRISTI. Sed primum magis est ad mentem Apostoli. *2. Cor. 6.* *Act. 9.* *1. Cor. 12* *Infra c. 4*

Quoniam secundum reuelationem notum mihi factum est Sacramentum. Cum Græcè, non sit, hoc in loco, dictio causalis, sed potius expressionis, eò φ non legitur, Quoniā, sed legitur, Quòd, non oportet ut hęc pręcedentibus, connectantur ut causa, sed satis est, si sunt quædam illorúm expressio, ac ueluti dearticulatio. Vt hoc pacto, intendat Apostolus, Ephesios, non solùm audiuisse, creditam sibi dispensationē gratiæ, inter eos, sed & plenam factam sibi, illius maximi Sacramēti detectionem (Quòd illæ, scilicet, pertinent ad beneficium CHRISTI, & spiritualem benedictionem Dei, & Patris) Non quidem ab homine, sed (ut Galatis scribit) à CHRISTO IESV. *Galat. 1.*

Sicut suprà scripsi in breui, In hac eadem Epistola, *prout legentes potestis intelligere Prudentiam*, Siue Græcè mauis, intelligentiam, *meam in mysterio* CHRISTI, Perindè ac si dicat. Non solùm quæ audistis, sed & quę hac in epistola uidere potestis (tametsi summatim, tradita sunt & attacta potius, quàm explicata) locupletissimo testimonio esse possunt, Quòd quæ doceo de mysterio CHRISTI, ab homine non accepi, & minus à meipso confinxi. Quandòquidem legentes, uel quæ in præmissis capitulis scripta sunt, euidenter potestis agnoscere: quòd sunt tam profundè, tam prudenter posita, & tot arcanis referta: ut sine singulari reuelatione Dei, nequeant in cordibus humanis ascendere. Et id præsertim, quòd tam fœliciter Gentes eo in mysterio, sunt comprehensæ: Quod Iudæis nedum est maximè inuidiosum, sed ad credendum, præ omnibus perdificile.

Galat. 2.

Paulus Mysteria Christi nec ē edoctus ab homine, nec à seipso confinxit.

Quod, Profectò mysteriū, de gētibus adijciendis, ac benedicendis in CHRISTO, *alijs generationibus*, Hoc est, seculis, uel ætatibus *non est agnitum filijs hominum*, Nō quòd penitus fuerit ignoratum; sed quia non fuit tam dilucidè manifestum, *Sicuti nunc reuelatum est Sanctis eius Apostolis, & Prophetis*. Munus prophetandi hoc loco, munus est Scripturas interpretandi: de quo multa scribit Corintijs, Vt illud. Volo uos potius prophetare, quàm linguis loqui, *in Spiritu*, Græcè additur, Sancto.

Munus prophetiæ, munus est interpretationis.

1. Ca. 12. & 14.

Siquidē reuelatio, facta Apostolis, & Prophetis, facta est, per Spiritum sanctum. Et maximè in Penthecoste, quando adueniente Spiritusancto, datū est illis eloqui, & prophetare, magnalia ac mirabilia Dei: ut legitur in Actis Apostolorum, & promissum fuerat in Oraculis prophetarum: *Gentes esse cohæredes*, Testamentorū, cum Iudęis, in CHRISTO, *Et concorporales*, Hoc est, eiusdem corporis membra, cum eis, *Et comparticipes promißionis*, Redemptionis, Remissionis peccatorum, cuiusuis benedictionis spiritualis, & omnium priuilegiorum, & munerum populi Israelis, *in* CHRISTO IESV. In quo indiscriminatim, habent substineri Iudæi, & Gentes. Nec modò substiñeri, sed uti membra coniungi, et uelut super fundamento, coædificari, & ueluti duo parietes, in angulari lapide necti: & ita pariter in unum templum, et domicilium Deo, in Spiritusancto erigi, ac construi. Acto. 2. Iohel. 2.

Euãgelium, Dei organū, & uehiculū spiritus sancti. *Per Euangelium*, Vti per organum Dei, & uehiculum Gratiæ, & Spiritussancti, qui est omnium artifex: Vti per ualidißimam potestatem CHRISTI, in salutem expositam, omni credenti, & Iudæo primùm, & Gręco: Dummodò aures cordis percutiat: Dummodò Spiritus illas aperiat: Verbum auscultent: Viua fide recipiāt, & in omnibus illi obediāt. *Cuius*, Euangelij. *factus sum ego minister*, Nō iux ta merita propria, *Sed secundum donum gratiæ* Sap. 1. Roma. 1.

1. Cor. 3. Dei, Quo non solùm, sum præuentus, sed illius miseratione, minister idoneus factus, *Quæ data est mihi*. Siquidem illam non emi, Sed dono ac gratis accepi, *Secundum operationem*, Græcè legitur energiam, hoc est, latenteni efficaciam, *Virtutis eius*. Siquidem non inscius Deus, meæ imbecillitatis, noluit euangelij huius functionem, meæ infirmitati committere: sed energiæ suæ potestatis, cui nihil

1. Cor. 2. ualet obsistere, reseruare. Vt & prędicatio humanæ salutis, non esset in potentia hominis, sed esset in uirtute Dei.

Enarratio secundæ portionis, Sectionis suprascriptæ.

ἐλαχιστότερῳ. *Mihi autem Sanctorum omniũ minimo*. In Græco maior exprimitur extenuatio: cum denotetur etiam minor minimo. Quo exemplo instruimur, quidnâm de nobis sentire debeamus: si tantus apostolus, si uas ęlectionis, minorem asserit sese, minimo sanctorum omnium. Et licet non pauci essent coràm Deo, longè inferiores Paulo, nõ tamen in tanta sui deiectione mentitur: quippè qui ità uerè sentiebat de se. Non quidem respectu donorum gratiæ, quæ mirum in modum splendebant in eo: sed respectu suimet in propria conditione: In qua eò magis se extenuabat, quò magis præcellentiũ donorum luce, illam clarius

Exẽplo Paũli quantùm nos extenuare debemus?

perpendebat. Siquidē familiare est, omnibus piȷs,in Domino gloriari,& in seipsis cōfundi. Hiere. 9. 2. Cor. 10 Dan. 9.

Familiare ē omnibus piȷs in Domino gloriari, & in seipsis cōfundi.

Cum enim experti sint frequenter, suam imbecillitatem,& manibus attrectauerint, ꝙ siquis existimat sese aliquid esse, cū nihil sit, ipse se seducit:nequeunt in dies, non extenuare sese. Et quò præclarior in illis est lux gratiæ,eò euidentius propriam inanitatem agnoscunt. Ergò non repugnat excellentissima mēbra CHRISTI, in quibus uberiores sunt largitiones spiritus:cumulatius se deijcere, & in sua inanitate longè abiectiores se præ cæteris definire. Nam cum Charitas non cogitet malum de fratre, Et Humilitas alios se superiores existimet:fieri non posse uidetur, ut(si rectè semetipsos attendunt,seq; inanissimam uanitatem concludunt)non sentiant sese deteriores aliȷs. Et licet præcellentia Dei dona animaduertant in se: indè tamen non solum, non habent, quò gloriari possint, sed potius undè possint confundi: Dum illis se contrectant indignos: nec longo interuallo præstare,quod exhibere tenentur. Galat. 6. 1. Cor. 13 Phil. 2. Psal. 38. 143.

Qua ratione sancti sentiant sese deteriores aliȷs.

Data est gratia hæc, Delegata est, hæc functio,Prouincia ista commissa,*in Gentibus*, siuè Grecè,inter Gentes, *Euangelizare inuestigabiles diuitias* CHRISTI. Verè imperuestigabiles sunt diuitię CHRISTI: Quoniam si de thesauris Diuinitatis loquimur, illi sunt thesauri omnium perfectionum, quos constat perue-

Christi diuitiæ,uerè imperuestigabiles.

ſtigationes, cuiuſuis creatæ mentis excedere
Iob. 36. (Siquidem Deus eſt ita magnus ut longè ſuperet omnem ſcientiam noſtrā) Si de theſauris Humanitatis, ſiue teneant ſe ex parte Gratię, ſiue ex parte Gloriæ, ſiue ex parte Sapiētię & Scientię, ſiue ex parte Poteſtatis, ſiue ex parte Operum & meritorū: Palam ꝙ cum infiniti ſint, à nobis perueſtigari, non poſſunt.

Ioan. 1. & 3. Siquidem Gratiam non habuit ad menſuram, & ea gratia, eſt repletus, qua repleri decuit Vnigenitum Dei. Gloriam nactus eſt *Gratia & gloria Christi.*
Ephes. 1. in dextera ſummi Patris, ſuper Principatus & Poteſtates, & omne nomen quod nominatur in hoc ſeculo & in futuro, Sapientia adeò factus eſt locuples, ut in illo ſint omnes The- *Sapiētia, Poteſtas & merita eius.*
Colo. 2. ſauri Sapientię & Scientię Dei. Poteſtate eò uſq; eſt diues, ut omnem acceperit in cœlo &
Mat. ult. in terra, Meritis demū ita refertus eſt, ut mundum uniuerſum, mirum in modum locupletare poſsit, & creatorum omnium imperfectiones obruere.

Ephes. 5. **Et illuminare.** Si quicquid manifeſtat, lumē eſt, Illuminare hoc loco, non iniuria, interpretabimur reuelare, ac manifeſtare, *omnes*, Non erratur ſi coarctetur ad Gentes: tametſi Paulus (ut teſtatur Eccleſia) etiam illuminauerit Orbem, *Quæ ſit diſpenſatio Sacramenti*, Sacramentum eſt, de benedicendis Gentibus (ut diximus) in omni benedictione ſpirituali, in ſupercœleſtibus in CHRISTO IESV. Di- *De quo ſacramento ſit*

prà Principatus,& Poteſtates euhecta, ut iã Angelos non immeritò illuminare poſsit.

Verũ,q antum hunc locum attinet, ſatis eſſe uidebitur, ſi ſanctos Angelos, ea ratione, per Eccleſiã, fateamur inſtructos: qua expleta per Eccleſiam didicerunt, quæ complenda, forſàn in communioribus rationibus, nouerant. Vel quia uidentes conſumari, quorum conſumationum, erant percupidi: non poterant, illa non uehementer probare,& perindè ac ſi tunc illa nouiſſent, gaudio immenſo non affici. Quod nonnunquã in ſacris literis ueluti tropo quodam, cognoſcere eſt.

Multiformis Sapientia Dei, ſecundùm præfinitionem ſæculorum, quã fecit in CHRISTO IESV. En, quod notum factum eſt, per Eccleſiam, Principatibus ac Poteſtatibus, in cœleſtibus: Sapientia, ſcilicet, Dei, multiformis (ſiue malis) multiuaria, ſecundùm pręfinitionem ſæculorum, factam à Deo, in CHRISTO IESV. Nàm ſicut per CHRISTVM, facta sũt ſæcula, ità & per CHRISTVM, (ſiquidem Hebræorum ſchemate, in CHRISTO & per CHRISTVM idem penitus eſt) quæ exequutioni, quibuſuis ſęculis, fuerant cõmittẽda, ſunt diſpoſita, ac definita. Et planè (meo quidẽ iudicio) bifariã poteſt hic locus, exponi.

Cognoſcere in ſcripturis nonnunquã eſt experiri.

Heb.1.

Scriptura ſacra Dei ſapiẽtia eſt multiuaria, & in Chriſto iuxta ſeculorũ pfinitionem, diſtributa.

Vno modo de Dei Sapientia in ſacris libris deſcripta: quã & Scripturam ſacrã appellant. Hęc quidẽ eſt multiuaria, qa multis & uarijs

Dúplex expoſitio huius rei

ſacramentis abundans: adeò ut nec, Iota, nec Apicem, ſine ſacramento contineat. Et iuxtà ſęculorum præfinitionem, diſtributa: quandòquidem diuerſis ſæculis, diuerſa illius myſteria, ſunt patefacta: ut uel ſic, etiam ſupernis mentibus, per Eccleſiam, reddita ſint magis illuſtria. Iuxta (inquàm) ſæculorum præfinitionem, factam in CHRISTO IESV: quoniam cum ille ſit Legis, et Oraculorum omniũ ſcopus, imò in Sacroſancto ſcripturarum uolumine, tanta copia, ſcriptum inueniatur, de eo, ut conſtantiſsimum eſſe poſsit, illas ferè nıl aliud continere: difficilè creditu, eſſe nõ poteſt, in quouis mundi ſęculo, uel ætate, ex illis, inſignem lucẽ, nõ emicaſſe de CHRISTO: et maximè in poſtremo, in quo de cœlo deſcẽdit, & habitauit in nobis.

Sapientia q̃ eſt in Deo, et ſi inuariabilis eſt in ſe, multiuaria tamen in effectibus eſt.

Alio modò de Sapiẽtia, hoc eſt, Ordine & diſpoſitione conſilη, iudicij, & definitionis in mente Diuina. Quæ etſi, in ſeipſa, ſimplex & inuariabilis eſt: in ſuis tamen effectibus, & euentibus, planè multiuaria eſt. Non quidem caſu, ſed iuxta præfinitionẽ: qua diſpoſitum eſt, in diuerſis ſæculis, uarios euenturos ſucceſſus: et præfinitionem factam in CHRISTO IESV. Ergò ſicut ſine iactura, ſimpliciſsimæ ſapientiæ Dei, ab æterno placuit Deo Patri (ſicut in præcedentibus amplius commoſtrauimus) Filium, hominem fieri, & in ipſo, & per ipſum, certum ælectorum numerũ cõ-

dere:& propter illos,& Angelos, & corpora uniuersi producere:& tandem ælectorum cœtu completo, & cursu huius peregrinationis consumato:illos cum CHRISTO gloriosos, suprà cœlos euehere: Et nihilominus placuit permittere Angelorum lapsum, placuit & ælectorum tollerare ruinam, & ordinem totius uniuersi peruerti,& omnem creaturam, quodãmodo,à propria dispositione concidere: Placuit Vnigenitum carnem induere,et pro reparandis ælectis,ad crucem usq; humiliare, & miro ac incogitabili modo, uniuersum,non solùm in pristinum reuocare, sed & in statum longè locupletiorem erigere: & sic in maxima stultitia, maximam Sapientiam
1. Cor. 1. constituere: Ita placuit & Iudæorum Genus seligere, Deindè placuit, Illum abijcere, excæcare, dispergere, & in magnas calamitates conijcere, Et ad illorum ęmulationem (ut uerbis utar Apostoli) Gentes quæ erant sine lege, sine ꝓmissione, sine CHRISTO, sine Deo:
Rom. 11. immundæ, idolatræ, & in quoduis flagitiorũ baratrum præcipitatæ, eorum in locum subrogare: ad ciuilitatẽ Israeliticam introducere, & ad omnẽ illorum benedictionem admittere. Et hęc sunt quæ uariam reddunt Sapientiã Dei: Quæ nec placuit, ab initio etiam Angelis penitus detegi, sed certis sęculis, dum singula exequutioni tradũtur, posse ex euẽtibus, clarã eos, singulorũ cognitionem, accipere.

Mira Diuinæ sapientiæ dispositio, secundũ præ-definitiõem seculorum.

In quo habemus fiduciam, & accessum in confidentia, per fidem eius. Siquidem in CHRISTO IESV domino nostro, qui nobis, clipeus est,& scutum:imò murus,& antemurale:habemus fiduciam,siue ausum, Græcè:& accessum,siue aditum: Et sermo est de ausu liberè prædicandi,& de aditu (sicut mihi uidetur) multos admittendi ad se, ut Euangelium auscultarent. Nàm ut in Actis habetur, perductus Romam Apostolus, biennio mansit in suo conducto. Et licet uinctus catena,fungebatur tamẽ,munere suo:quoniam liberè euãgelizabat,& liber erat aditus omnibus, illum adeundi,& Euangelium audiendi.

Psalm. 5. & 17. Esa. 26.

Paulus Romæ in cõducto,& si uinctus,non deerat muneri suo.

Acto. 28.

Nec temerè audebat loqui, aut ad se uenientes admittere, sed confidenter: quoniam nõ solúm sperabat, sed uehementer sperabat (nàm fiducia seu confidentia,si propriè loquimur,robur est spei) de fœlici successu, de uictoria contrà Sathanam, de fructu Euangelij: quod per illum in uinculis, CHRISTVS disseminabat. Non quidem per merita propria (non ignarus quòd neque qui plantat, neque qui rigat aliquid est) sed per fidem eius, qui dixit: Confidite, Ego uici mundum. Et illud. Dabo uobis os,& Sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij uestri.

Fiducia siue cõfidẽtia, robur est spei.

S.Tho. secunda secundæ.

1. Cor. 3. Ioan. 17. Lúc. 21.

Enarratio Portionis tertiæ Sectionis suprascriptæ.

Propter quod, Planè Sacramentum, de uestra benedictione, ac locupletatiōe in CHRISTO, *Peto*, q̄p enixè, *ne deficiatis*, animo, ne remoremini, in uestra uocatione, & tàm ingē ti, in uos, munificentia Dei, *in tribulationibus meis pro uobis*, Hoc est, propter tribulationes, quas uestri occasione, libenter substineo. *Quæ est gloria uestra*, Præssura Pauli erat Ephesiorum gloria: tùm quia, cum esset membrum CHRISTI, præssura computabatur CHRI-

Acto. 9. STI, qui iugiter patitur in suis membris: ergò sicut gloriari cōgruit in cruce CHRISTI, *Cur in pressura Pauli gloriandū Ephesijs.*

Galat. 6. ita & gloriari consonat in passionibus Pauli: tùm quia, cum Paulus mirū in modum, cha-

Rom. 5. ritatis uinculo, constringeretur Ephesijs, uincula Pauli, pro illorum ducebantur uinculis: ergò si ælectorum est, gloriari in angustijs, debuerant, & in illis uinculis gloriari Ephesij. Præter, id quòd non parùm etiam, illorum accedebat gloriæ, quòd nacti fuerant tàm strenuum Ducem: qui paratus erat, nedum

Acto. 21. alligari, sed & mori pro CHRISTO: & in uinculis quòque, non cessabat pro illo, suo munere fungi.

Huius rei gratia. Ne, scilicet, deficiatis in tribulationibus meis, *flecto genua mea*, Non tàm externè, q̄p internè, flecto ꝓfitens infirmitatē,

pè qui,sumus facti cohæredes & cõcorpores, & cõparticipes promissionis in CHRISTO) Nõ solùm,*in cœlis*,sed,*& in terra,nominatur*, hoc est,Hebræorum tropo,insigne nomen sortitur. Quandòquidem omnis cognatio,seu familia Dei,de qua hic intendit Apostolus, nõ

Acto. 11. solùm nomen mutuauit à CHRISTO, ut di cantur Christiani,quod tùm Regiæ dignitati,tum Sacerdotali congruit consecrationi:nõ solùm,ut dicantur, Ciues sãctorum & domestici Dei,quod illorum attestatur libertati & mutuæ beneuolentiæ : sed ut dicantur, & sint ipsius filij,& hæredes : imò non secus ac Dij, *Illustria Electorũ cognomina.*

Roma. 8. in CHRISTO. Non quemadmodùm in Prothoplaste, arroganter rapere attemptauimus: sed sicut Deus Pater, in CHRISTO, pro sua incredibili, ergà nos dilectione,effice re dignatus est.

Vt *det uobis secundum diuitias gloriæ suæ uirtutẽ*, Hoc est,ut secundũ opulentiam,suæ magnifi centię(ita nõnunquã Gloria summitur in scri

Ester. 1. pturis: Assuerus quidem parauit conuiuiũ grande,ut ostenderet diuitias gloriæ suę) Vel secundũ opulentiam,exundantem in CHRI *Opulentia gloriæ Dei.*

Heb. 1. STO,qui splendor est eius gloriæ : donet uos locupletari,robore & potestate:Non ad uegetandum externum hominem,qui corrumpitur,sed ad roborandum internum,qui per Spi

2. Cor. 4. *Col. 3.* ritum noui hominis CHRISTI, in illo renouatur de die in diem.

Ergò flecto genua mea ad Patrem domini nostri, ut det uobis uirtutem, *corroborari*, Græca est phrasis, Et perindè est, ac ut corroboremini, *Per Spiritum eius*, Nisi Spiritus sanctus, robustos nos redderet, non daretur, in Sacramento confirmationis, ad robur: Et Apostoli accepto, in Penthecoste, Spiritu sancto, non fuissent tàm potentes effecti, & robore ac uirtute ex alto induti, *in interiori homine.*

Spiritus sanctus cõfertur in confirmatione ad robur.

Acto.2. *Luc. 24.*

Et si spiritus Dei, non solum replet Orbem terrarum, sed est quocunque diffusus (Quo ibo, inquit Dauid, à spiritu tuo?) Et si nulli nõ est efficax, qui est omnium artifex, omnia gubernat, & regit: In ælectis tamen, dum hic sunt, potissimum uiget in mente: (quam Paulus, internum hominem, dicit) & in illa effectus robustiores producit. Quod tunc maximè est, cum CHRISTVS, per uiuam fidem, & bonorum operum grauidam: non uelut hospes, sed uelut domesticus, & sicut in proprio domicilio, habitat in eorum cordibus.

Sap.1. *Psal.138.* *Sap.1.* *Roma.7.*

Ergò petendo, ut detur Ephesijs, corroborari per spiritum Dei, in interiori homine, petit &, CHRISTVM *habitare per fidem in eorum cordibus*. Et præter id, quòd CHRISTVS, in corde, sibi domicilium finxit, ut habitaret in eo: Non solúm, ut Sacerdos, in tẽplo, ut primitias gustemus spiritualiũ benedictionũ: Non solũ ut Sponsus, in thalamo, ut

Christus Domiciliũ sibi parauit i corde. Q d̃ multis modis in

ſponſalibus potiamur amplexibus: Non ſolũ, ut Rex, in throno, ut regijs locupletemur dignitatibus: Ità quòq;, electorum afficitur cordibus, ut nulla re, delectetur magis. Quippè qui, illa nunquàm non petit, nunquã non conſiderat, perſcrutatur, tenet in manibus, appendit in ſtatera: illa ſemper dirigit, illa dilatat, inclinat, uulnerat, inflammat: & alijs, ſexcentis ſuauiſsimis actionib⁹, fouet ac perficit. *habitat & mirificè illi afficitur.*

Prou. 23. 1. Reg. 16 Hiere. 17 Prou. 21. 2. Theſ 3. Pſal. 118. Can. 4. Luc. 24.

In charitate radicati & fundati. Meo quidem iudicio, hic ſermo non eſt, de charitate, qua nos diligimus Deum: ſed de charitate, qua Deus diligit nos. Quam eſſe ingentem, & omnem noſtram naturalem cognitionem ſuperare: uel ſermo CHRISTI, teſtimonio eſſe poteſt. Sic (inquit) Deus dilexit mundũ, ut ſuum Vnigenitum daret. Et cum inimici eſſemus Deo, per mortem Vnigeniti eius reconciliati ſumus. Et ut nos expiaret à culpis, illum pro nobis peccatum ordinauit: Et ut à maledictionibus nos eriperet, in cruce illum maledictionem fecit. In tàm ergò eximia, ergà nos, charitate Dei, cupit Apoſtolus, Epheſios altius, radices chriſtianæ pietatis, infigere: & ſuper hac, totum Chriſtianiſmi opus, immobiliter ſubſtentare.

Charitas qua De⁹ nos diligit, tam ingẽs eſt, ut omnẽ noſtrã cogitationẽ excedat.

Ioan. 3. Roma. 5. 2. Cor. 5. Galat. 3.

Et licet ſermo ſit tropicus, intendit tamen, euidenter inſtruere, eo pacto electos, Diuinæ in nos dilectioni, inhærere debere, ut indè nõ dubitent, uti è primo uitæ principio, omnem *Dei ergà nos dilectio, prima baſis eſt totius Chriſtianiſmi.*

humorem Christianæ religionis attrahere, in uitam nouã succrescere, & fructus Deo gratos producere. Itèm, ut in illa non secus ac prima basi, se fundent, et anchorã spei, uti primo loco constituant. Et meritò quidem, quoniã, & si in CHRISTO, agnoscimus totam humanam salutẽ, illam tamen, primò in Dei ergà nos dilectionẽ, reijcimus, à qua & CHRISTVM Saluatorem accepimus.

Vt possitis, Particula, Vt, cõiungitur, cum præcedentibus. Et sensus est. Vt in charitate radicati, & fundati, possitis, *compræhendere cum omnibus sanctis.* Non est sermo, de comprehensione, qua res cognoscitur, quantum cognosci possibile est: quoniam id nobis, prȩsertim hac in peregrinatione, nõ conceditur: sed de compræhensione, qua rem assequimùr, pro nostra uirili: quemadmodùm & ea uoce, usus est, Tertio ad Philippẽses. Nec intelligit de assecutione, quæ communis est impijs: sed de ea, quȩ propria est ȩlectis. Et maximè Sanctis, hoc est, gratia & Spiritusancto suffultis.

Compræhendere, & est rem cognoscere quantũ est cognoscibilis, et assequi ad quod puenire studemus.

Quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum, siue Græcè, profunditas. Et loquitur, Vel de bonitate, Vel (ut magis existimo) de Dei, erga nos, dilectione. Et intẽdit, ut sint eòusq;, in Diuina charitate fundati, ac radicati, ut assequi possint, interna cognitione, quæ illius sit latitudo, qua scilicet se extẽdit ad omnes: Non solùm, ea ratione, ꝙ hominibus uni-

βάθος

Latitudo, lõgitudo, sublimitas & p-

uersis afficitur, uolẽs omnes saluari & ad agni *funditas, et gà nos dilectionis Diuina.*
tionẽ ueritatis uenire:sed ea quòq;, ꝙ ex om-
1.T.2hi. ni natione ælegit, & ad gloriam prædestina-
uit. Quæ longitudo, qua extenditur per om
Prou. 17. ne tempus: Siquidem omni tempore diligit
qui amicus est. Propter quod dicit ex ore Pro
Hiere. 31 phetæ ;In charitate perpetua dilexi te. Quę
sublimitas, qua compræhenditur excellentia
omnis dilectionis: Quippè qui, non uulgari
dilectione, electos diligit, sed excellenti, sed
eximia, & sublimi: quandòquidem amore pa
Ioan. 17. terno, imò amore illo, quo diligit CHRISTVM: Cum dederit illos sibi, non solum in
fratres, & cohæredes, sed in membra suiipsius
corporis. Et quæ profunditas, quippè quę nõ
est tantum extrinseca, non(uti dicam)in superficie, sed intima, sed in uisceribus eius, quibus tandem permotus, nos uisitauit ex alto:
Luc. 1. Quemadmodum Zacharias refert.

Scire etiam superæminentem Scientiæ charitatem CHRISTI. Deniq; & hoc genuflexus petit à Patre, Vt sciant, non opinentur, non leuiter attingant, & uelut subodorent, eximiam in nos dilectionẽ CHRISTI: & illam, tantæ præstantiæ esse cognoscant, ut longè superet, quamuis creaturæ notitiã. Dixerat se per cupere, ut Dei ergá nos, eòusq; assequerentur dilectionem, ꝙ apprehenderent illius latitudinem, longitudinem, sublimitatem & pro funditatem: Modò loquens de dilectione

Charitas Christi ergà nos, omnem cogitationẽ excedit.

CHRISTI, oſtendit ſe non minus deſiderare, ut euidenter illam animaduertant, omnem noſtram cognitionem tranſcendere.

Siquidem ille, noſtri eximia dilectione, nō ſolùm obtulit ſemetipſum Deo, pro nobis, hoſtiam & oblationem, in odorem ſuauitatis: nō ſolùm exinaniuit ſeſe, uſq; ad formam ſerui, imò uſq; ad ſupplicium crucis: Sed (& præter innumera, & incredibilia excellentiſsimę dilectionis inſignia, ab æterno ergà genus noſtrū exhibita) Si maiorem ea dilectione, nemo habet, q̃ ut ponat animā ſuam, pro amicis ſuis: planè ergà nos, omnem modum, menſurā, & ſublimitatem dilectionis, exceſsit: qui uitam, pro nobis, ſibi capitalibus inimicis, expoſuit.

Ephes. 5 *Phil. 2.* *Ioan. 15.* *Roma. 5*

Nec quenquam exturbet ſi Græcè, Scientiæ, non eſt caſus Datiui, quemadmodum hic ſenſus expoſtulat, ſed ut communiter legitur Genitiui: Quoniam (præter id, ꝙ Ambroſius et Theophilactus, hunc ſenſum, ſine ſcrupulo ſunt complexi) poteſt, Genitiuo retento, aliquid ſubintelligi, puta captum, uel facultatem, ut percipiatur charitatē CHRISTI, cuinſuis ſcientiæ noſtræ captum, ſiue facultatem ſuperare. Id quod, nec eſt abſurdum, nec literis ſacris inſolitum.

Etiam ſi, ſciētiæ, caſus ſit genitiui; idē remanet ſenſus.

Vt impleamini, in omnem plenitudinem Dei. Modus eſt loquendi apud Hebræos, quo ſummā, & omnimodam exprimunt plenitudinē: Ac ſi dictum ſit, ut undiq;, ſiue perfectiſsimè, re-

pleti sitis, absolutissima cognitione Dei. Verùm siquis exactius rem expendere cupit, cõcipere debet, Dei ergà nos dilectionem, ueluti uiuacissimum fontem: è quo exundat in nos, perspicua cognitio Dei.

Roma. 1. Nam licet Deus ex Sapientia, cognitus sit à Philosophis, qui attendentes, ordinem immutabilem uniuersi, non potuerunt totius mundi Monarcham, ac moderatorẽ, Sapientissimum non concludere: Licet ex Potestate, depræhensus sit ab Hebræis, non solũ in creatione mũdi, aut in diuisione maris, sed in frequentibus ultionibus potentissimorum hostium: Ex ineffabili tamen, in homines charitate, unicè ac locupletissimè, est patefactus Christianis. Quandòquidem ex hac, illud immensæ bonitatis pelagus, in quo Deus maximè semetipsum prodit, nedum largiter hauritur, sed manibus contrectatur. Quarè non immeritò Deus, antè aduentum CHRISTI, dicebatur absconditus, & lucem habere inaccessam, quam nullus hominum uidit: Eò q illud occeanum dilectionis, nobis adhuc patefactum non fuerat: non dum extante temporis oportunitate, qua constitutum fuerat, Vnigenitum è sinu Patris emitti, & per illum miram in nos, Dei charitatem exponi, & opere q affluentissimè declarari.

Margin references: 12. Meth. — Gene. 1. — Exo. 14. — 4. Re. 19. — Esa. 45. — 1. Thi. 6. — Galat. 4.

Deus ex sapiẽtia cognitus à Philosophis, ex potentia ab hebræis, sed ex dilectione cognitus est à Christianis.

Deus cur antè aduẽtum Christi, dicebatur abscõditus, & lucem habere inaccessam.

Ergò, ex latitudine, longitudine, sublimitate, ac profunditate dilectionis Diuinæ, rectè

perſpectis: replemur ueluti è perenni fonte, mira cognitione, & replemur undiq: ac perfectiſsimè. Quandòquidem, nulla uia eſt, ad hanc repletionem accōmodatior, nulla locupletior, nulla fœlicior: Præſertim, cum adijcitur, tantam eſſe in nos charitatē CHRISTI, ut nulla ſcientiæ facultate, illam aſſequi ualeamus: In quo & Deus, ſine controuerſia, omnes theſauros ſuæ bonitatis profudit, ut illis tandem exuberantiſsimè locupletemur.

Hebræa phraſis in latinū morem detorta.

Poſſet tandem, ſi placet, etiam Hebræam phraſim, forſan qs ī modū detorquere latinū, Vt dicatur, nos quidē poſſe, in hac uita, immēſa illius attenta dilectione, Diuina cognitione repleri: ſed in alia, nedū repleri ſed ēt inundari. Quod perindè eſt, ac in omnem cognitionis Dei plenitudinem, miro modo transferri. Roma. 8.

Enarratio quartæ Portionis Sectionis Supraſcriptæ.

Ei autem qui potens eſt omnia facere ſuperabundanter quàm petimus aut intelligimus, ſecundum uirtutem quæ operatur in nobis, Ipſi gloria in Eccleſia, & in CHRISTO IESV, *in omnes generationes ſæculi ſæculorum. Amen.*

Conſuetūdo Pauli in diuidēdis Epiſtolis.

Conſueuit Apoſtolus, Epiſtolas in duas partes, diuidere, ſicut & ſupra notauimus: & in priori fidei myſteria pertractare, & in poſteriori fideliū mores inſtituere. Ergò extremā

impoſiturus manum, Primæ parti, aptiſsimè illam, in gratiarum actione concludit. Verùm eo pacto uerba cōtemperat, ut & certā ſpem exorandi, quæ Patrem Domini noſtri, flexis genibus petijt, ſe habere declaret: quippè qui, eiipſi gratias agit, qui ex infinita poteſtate, cui nihil non cedit, potens eſt ſuper omnia facere, & longè ſuperabundanter, quàm petimus, imò & quam intelligimus: & ex illa eximia in nos, paterna ac ſupra quàm credi poteſt dilectione, nunquàm non cupit, & præſtantiora, & opulentiora ampliſsimè exhibere.

Agendo aūt gratias, benedicendoq; Deo, illi imprecatur gloriam, in eccleſia: quam impenſiſsimè diligit: propter quam omnes cœleſtes Theſauros patefecit, et eos in illam profudit. In eccleſia (inquam) quæ eſt, in CHRISTO IESV. Quoniam licet, etiam in eccleſia malignantium, uelint nolint, cedant multa in gloriam Dei: in illa tamen, quæ eſt in CHRISTO IESV: quam Deus unicè diligit: quam Vnigenito in coniugem dedit: & ex illo, omnibus theſauris, & cornucopijs, ſpiritualium benedictionum locupletauit: longè ſpecioſior & acceptior Deo gloria eſt. Quam gloriam imprecatur, non in certo tempore, non pro ſtatu præſentis duntaxat peregrinationis: ſed in omnes generationes ſæculi ſeculorum. Amen.

Eccleſia quā Deus impenſiſsimè diligit.

Licet autē, in aliquibus uariet textus Græ-

cus, in hac ultima portione, quia tamen res non ſunt magni momenti, lubens diſsimulaui. Abundat tamen, copula, inter particulam, In eccleſia, & particulam, In CHRISTO. Quæ retenta etſi non obeſt, alium tamen ſenſum oſtendit. Quæ ſi placet, diceretur ꝙ imprecatur gloria Deo, tum in Eccleſia, tum in CHRISTO: in hoc uelut in capite, & in illa uelut in eius corpore.

Si admittitur copula, et ſi ſit alius ſenſus, nõ tamẽ indign⁹.

Obſeruationes Sectionis præmiſſæ.

Obſeruandum, ex Prima portione, Veros Dei miniſtros, qui id honoris, ſibi non ſumunt, ſed in hoc operis, ſunt ælecti, & aſſumpti à Deo, illiſq; paſcendas, ſuas oues tradidit, & ueluti ſui loco præfecit: non temerè, cum opus eſt, pro ouibus pati, & uincula, & crucẽ, & mortem. Nam & bonus paſtor animam ſuam ponit, pro ouibus ſuis. Quod ſi quando, uiolenti detentione, oues quis, eſt coactus relinquere: nõ derelinquat, charitatis affectu: Imò nec uerbo, quandòquidem ſi detinetur alibi, præſentia corporali, poterit forſàn ſcripto ſuplere: ſicut fecit Apoſtolus.

Heb. 5.

Non timent boni paſtores, pro ouibus ſubire crucẽ et mortem.

Ioan. 10.

Obſeruandum ex Secunda, Ne in myſterijs Diuinæ uoluntatis, & noſtræ fidei ſacramentis, ſimus plus æquo curioſi. Nàm Deo multa placuit, & placet aliquandò abſconde-

Non pauca noſtræ fidei

Rom. 11.

re,

re, apud ſe: & in ſui opulentiorem gloriam, & in noſtram cumulatiorem frugem: quemadmodum retroactis ſæculis factum eſt, non ſolùm cum antiquis patribus, ſed & cum ſuper cœleſtibus mentibus. *ſacramenta, ad noſtram frugem, Deo placuit occultare.*

Obſeruandum ex Tertia, Vt frequentiſsime, animo reuoluentes, ineffabilem ergà nos charitatem, tum Dei, tum CHRISTI, omnem impendamus operam, ne tam immenſę bonitati ingrati ſimus: ſtudentes iugiter, cũ pro noſtra uirili, tum pro munere Diuinę gratiæ: quam flexis genibus, in dies in nobis flagitemus excreſcere, apud Deum & Patrem,
Matt.22. per IESVM CHRISTVM: ut illos toto corde, mente, & uiribus redamemus, & illorum uoluntati ſemper, & in omnibus ardentiſsimè obſequamur. *Annitẽdum ut pleno pectore redamemus Deũ & Xp̃m.*

Obſeruandum ex Quarta, Vt in pręcibus noſtris ſemper æquo animo ſimus. Non ob merita noſtra, ſed ob incogitabilem clemen-
Iac.1. tiam Dei Patris, qui dat omnibus affluenter, & non improperat: Si tamen in fide illum adeamus, & in omnibus, illius gloriam quærite- *Vnde fiducia potiſsimum in oratione.*
Roma.2. mus Quæ & pro illius bonitate & miſeratio-
1.Cor.10 ne, maximè ſemper ſplẽdeat in Eccleſia, quę eſt in CHRISTO IESV. Cui ſempiternus honor & gloria. Amen.

Explicit Prior Pars totius Epiſtolæ.

Posterior Pars Epistolæ, in Tres partes dissecta In quibus traduntur instructiones morum.

Prima Sectio in qua adhortatur Apostol⁹ in Christianismo, prouectos: ad progrediēdum digne in sua uocatione, Patefactis in quibus potissimum progressus dignus consistit. Et in quattuor portiones resoluitur.

CA. IIII.

Prima portio

Obsecro itaque uos, Ego uinctus in Domino, ut dignè ambuletis uocatione, qua uocati estis, cum omni humilitate, & mansuetudine cum patientia supportantes inuicem in charitate: Solliciti seruare unitatem Spiritus in uinculo pacis.

Secūda portio.

Vnum corpus, & unus Spiritus, Sicut uocate estis, in una spe uocationis uestræ. Vnus Dominus, Vna fides, Vnum baptisma. Vnus Deus & Pater omnium qui est super omnes, & per omnia, & in omnibus nobis.

Tertia portio.

Vnicuique autem nostrum data est gratia, secundū mensuram donationis CHRISTI. Propter quod dicit. Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. (Quòd autem ascendit quid est, nisi quia & descendit primùm in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut adimpleret omnia) Et Ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, Alios uerò Euangelistas, Alios autem Pastores & Doctores: ad consumationem sanctorum, in opus ministerij in ædificationem corporis CHRISTI: Donec occurramus omnes in Vnitatem fidei, & agnitionis filij Dei, in Virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis CHRISTI:

Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ, in nequitia hominum, in aſtutia ad circumuentionem erroris: Veritatem autem faciẽtes in charitate, creſcamus in illo per omnia, qui eſt caput CHRISTVS: Ex quo totum corpus compactum, & connexum per omnem iuncturam ſubminiſtrationis ſecundùm operationem, in mẽſuram uniuſcuiuſque membri, augmentum corporis ſacit, in ædificationem ſui in charitate. *Quarta portio.*

Equidem non defuerunt, etiam temporibus noſtris, non pauci, qui de CHRISTO inaniter gloriãtes, ac fruſtrà de quadam fide, non minus ſtulta, quám ſterili, præſumentes pios negligunt mores. Et contenti (ut dicũt) meritis CHRISTI: non ſolũ ſanctis non ſtudent operibus, ſed nec curant, quomodò uitã degant. Quorum inſaniam, multis explodere, aliud quidem non eſt, quàm rem pluſquã clariſsimam tenebris obſcurare. *Stulta etina nis fides, de qua multi p̃ ſumunt.*

Quis quæſo adeò cæcus, ut non uideat tã intollerabilem petulantiam, & aſſertionem pluſquàm prodigioſam, ſemetipſam confundere, ac propria abſurditate concidere? Quis tam mentis inops, ut concipere ualeat, uerè ſe ad aliquem pertinere, illi militare: eius potiri laboribus, & locupletari diuitijs: cui non ſtudet obſequi; quem negligit imitari, eius iuſſa capeſſere: Imò & contra illius inſtitutum, præſumit in omnibus laſciuire? Profectò *Prodigioſa Hæreticorũ aſſertio ſemetipſam cõfundens.*

tam profanis dementijs reclamāt: nedum passim literæ sacræ: sed & quod in ethnicis, relictum est iudicium rationis. Quo (uel ipso periculo, & manuum, ut dicunt, attrectatione) diligentissimè est exploratum, & constantissimè stabilitum, nullam creaturam, sine cōgrua sibi operatione, posse nedum ad finem destinatum pertingere, sed nec in sui essentia permanere. 2. de cælo

Nulla creatura sine cōgrūa operatione, nedū nō ualet suū finem attingere, sed nec in se ipsa cōsistere.

Sed ne frustrà, in re longè notissima uerba proiciā, audiamus Apostolū: qui uelut harū dementiarum præscius, nunquā de fide, qua CHRISTO uerè subscribimus, sermonē habet, in quo & sanctas cum illa operationes nō nectat: Probè quidem animaduertens, tū ingeniū corruptæ carnis, quæ nunquā cupit nō stertere, & à pijs actionibus feriare, tum insidias Sathanæ, qui à recta semper fideles conatur auertere, & à uera CHRISTI fide, quæ iugiter operatur per dilectionem, suis fraudibus reuocare. Qua de re, & hac in epistola, priori parte, Ephesijs de fidei sacramentis instructis: eosdem instruit, in hac posteriori, de operibus sanctis, & necessarijs. Et ī prima hac sectione, adhortatur in christianismo Prouectos: In secunda, Initiatos: In tertia Partibus œconomiæ astrictos: ut suis locis uidebitur.

Post doctrinam fidei, Paulus doctrinā inculcat de sanctis operibus

Et quanquā, præsenti sectione, instruantur de moribus: quia tamen prouectiores (ut diximus) Ephesiorum alloquitur, non po-

test,non multis scatere mysterijs: et maximè de unitate corporis mystici, & communione omnium Sanctorum: Vt planè ea de re,nullibi habeatur doctrina præstantior, nullibi locupletior. Et in quattuor portiones, potest sectio tota, distribui, ut ex sequentibus animaduertere licet.

Enarratio primæ portionis, Sectionis suprascriptæ.

Obsecro. Verè Christiana, & Diuina doctrina,quam si fideles sumus,debemus non solum,semper habere præ oculis, & pleno corde complecti: sed opere præstare, & in dies magis ac magis,per totam uitam exprimere. *Obsecro* (inqt)hoc est,ob sacra perurgeo. Puta,ob dilectionem Dei,ob beneficium CHRISTI, ob donum uestræ uocationis. Et consonat uerbum,ardori Apostoli. Verũ, si(quia, uerbum hoc, Græcis quoque adhortari significat)interpretari placet,adhortor:et si sermo ita non ardet,non minus tamen prouectiores accendit. Non solum quia ambulantibus ex se,opus non est tam urgentibus stimulis: sed quia,dum modestius admoneri se uident, sibique ob id Apostolum bene sentire de illis, facilè persuadent:quod moniti sunt,& aggrediuntur suauius, & exequuntur ardentius.

[Margin: παρακαλῶ. / *Obsecrare quid sit.*]

Ego uinctus in Domino. Siquidem quòd A-

postolus, in conducto suo, catena uinctus, Ephesinæ memor esset ecclesiæ, tam ingentia reuelaret arcana, ac tãto studio, tantoque pro illis sollicitaretur affectu, multipendenda res fuit: Verum quod præstaret eadem uinctus in Domino, uinculo charitatis: res longè magis erat existimanda, & ardentiori pectore complectenda. Quãdoquidem etsi in uisceribus suis gestabat semper Ephesios, & ex illis eructari non poterant, nisi uerba paternæ dilectionis (quippe qui non minus illos quam Galatas ac Corintios, euangelij prædicatione genuerat) Nihilominus uinctus in CHRISTO, imò per spiritum in illum mirificè transformatus, eructare non poterat uerba nisi e uisceribus CHRISTI: Per quem, non solum fuerant in nouam creaturam regeniti, sed in Dei filios adoptati, & ad supernam hæreditatem ascripti.

verba Pauli magnipendenda ab Ephesijs

Paul' i Chri stum mirificè transformatus.

Vt dignè ambuletis uocatione, qua uocati estis. In præcedentibus non semel declaratum est Gentes esse uocatas, imò æterna prædestinatione admissas, ad omnimodam benedictionem spiritualem, in supercœlestibus in CHRISTO IESV: Et quod iccircò factæ sunt, non solum cóciues sanctorum & domesticæ Dei: sed cohæredes, concorpores, & conparticipes omnis promissionis in illo. Ergò reliquum est, debere illas in sua uocatione progredi, quò usque in CHRISTO dabitur glorificari.

1. Cor. 9. Verum quia, etsi qui in stadio currũt, omnes quidem currunt, sed unus accipit præmium: meritò non quouis cursu, uel progressu, contentus Apostolus, admonet uinctus in Domino, e cuius fonte potissimum eius uerba dimanant: ut eo pacto studeant Ephesij progredi, quo illorum uocationi fuerit consentaneum. Quod docet in quinque consistere.

Ambulandū dignè in sua uocatione.

Cum omni humilitate. Humilitas hoc in loco, illa præclarissima uirtus est: quam a mundi Sapientibus ignoratam, CHRISTVS, qui unicus est magister, edocuit & exemplo dilucidã fecit. Est aũt humilitatis maxime singulare, ut his quæ in nobis, ex nobis sunt, acute perspectis, ac quam inania sint, constantissime iudicatis (quippe quæ aliud non sunt quã defectus, culpa, peccatum: quandòquidem ex nobis, ut ex nobis, non est nisi malum & perditio, ut recte Propheta testatur) Et quæ in nobis ex Deo sunt accurate perpensis, ac ut uere bona sunt sano iudicio comprobatis (ut quæ aliud non sunt quam dona naturæ, uel gratiæ: quoniam a patre luminum, & bonorum omnium occeanó, non nisi bona data descendunt) Primum extremam nostri indignitatem, pleno corde fateri: nos semper ad ima deijcere: nunquam nos, in nobis non cõfundere, et in Deum, bonorum omnium semper (ut par est) gloriam & honorem referre, dicendo cum Propheta. Tibi Domine

Matt. 11. · Ose. 13. · Iac. 1.

Quid Christianæ humilitati sit maximè singulare.

omnis honor & gloria : nobis autem non nisi ignominia,& facierum confusio.

Iudiciũ christianæ humilitatis, cũ quis seipsũ rectè discusserit, & Diuinam liberalitatẽ attenderit.

Deindè, Cum naturale uideatur, cuiuis indigenti, non nisi cõueniens sibi bonum appetere: haud dubiè (si homo rectè semetipsum discutit, eorum ex parte quæ ex ipso sunt) ꝙ recto iudicio, indignissimum ènunciabit sese quouis minimo bono: sed in miserrima sui cõfusione tàbescens, non audebit oculos ad quodvis bonum attolere. Verùm, si Dei liberalitatem attendit, qui Solem oriri facit bonis & malis, & pluit iustis & iniustis: Imò si Diuinam illam, ac prorsus ineffabilem in nos charitatem considerat, qua non solùm, non despicit figmentum nostrum, non solùm non cogitat super nos afflictionem sed pacem: Sed eòusque in nos est propensus, ut nunquam super nos amplissimas munificentiæ manus, nõ extendat: præsertim pro nobis semper aduocante, mediante, ac propitiante CHRISTO, nullum est bonũ, quod hac ex parte sibi polliceri non possit.

Matt. 6.

Hiere. 29

Officiũ Christianæ humilitatis essentiale, ac maximè ꝓpriũ.

Ergò etiã humilitatis propriissimum est, spem illam, quæ in nobis non quidem ex his quæ ex nobis sunt, sed ex his quæ ex Diuina liberalitate ac dilectione, solita sunt proficisci, suboritur: ita frenare, ut nunquã laxatis habenis se erigat: ne quando naturæ deprauatione, & ꝓprij amoris ꝓcacitate, temerè insolescat, aut quouis tumore præsumat. Quare hu-

militatis est, non penitus bona non concupiscere, aut de illorum adeptione desperare: sed nec concupiscere nec sperare, innitendo his quæ ex nobis sunt: (quippè quę sicut nullas ex se uires habent, ita & indigna sunt omni bono, imò & dignissima omni supplicio) Sed concupiscere ac sperare, quantùm est ex Dei gratia & largitione, qui etiam uires suppeditabit & auxilia opportuna: quibus omnia, & uiriliter Deo cooperemur, & bona fœliciter assequamur.

Ergò humilitatis est, hominem Deo spontè subijcere, & ab illo bona duntaxàt præstolari, qui dat omnibus affluenter. Quæ planè res tanti fit apud Deum & Patrem, ut quò magis quis se deiecerit coràm illo, eò magis erigatur ab eo. Cuius oculi, non nisi qui humiles sunt respiciunt: Illis elargitur gratiam: Super illos suus spiritus requiescit, Et illis arcana multa committit.

Humilitas hominē spontè subijcit, Deo, & ab illo dūtaxat bona p ræstolatur.

Iac. 1. Luc. 18. Psal. 101. & 102. Iaco. 4. 1. Petr. 5. Matt. 11.

Deniq; & humilitatis est, non solum hominem, in omnibus subditum ex animo reddere Deo: sed & alios se superiores existimare, sicut alibi Apostolus dicit. Quod non solū (meo iudicio) uerū est, attentis altera ex parte, quæ ex nobis sunt, erroribus scilicet & defectibus: et ex altera quę in alijs ex Deo sunt, bonis & muneribus eius: sed etiam simul collatis quæ ex nobis sunt imperfectionibus, cum imperfectionibus quæ in alijs inueniuntur ex il-

Psal. 61. Phil. 2.

Humilitas quo pacto semper alios superiores existimat.

lis:Idq; non ſimplici ratione.

Primò quidem, Quia noſtri defectus, cum nobis ſint nedum præſentanei, ſed manibus (ut ſic dicam) cõpræhenſi, facilius ualent ponderari à nobis, & debent (optimo prorſus iure) ſeuerius animaduerti. Rurſum: Cum noſtrę imbecillitatis cõſcij, tametſi in nobis agnoſcimus dona Dei, nobis tamen diſsimulare nõ poſſumus, ꝙ ſegnes ſimus, in uſu gratiæ eius: & in exhibendis cõceſsis talentis ad menſam, ꝙ frigidi. Quod tamen non debemus temere ſuſpicari de proximis.

Humilitas lapſus proprios ſeuerè animaduertit, & ſegnitiem in uſu donorū Dei maximè deteſtatur.

Luc. 19. Matt. 25.

Sed eſto, Sint aliqui flagitioſi, adulteri, fures, à quibus tu criminibus abſtines: Num te illis deteriorem conſtitues? Difficile non erit quod dicam. Si quidem illa crimina, ea pro parte cõſideres, qua externè exerunt ſeſe: planè negare non debes, illa non reperiri in te: Sed id inter ea, non eſt, quę ſunt ex te; quippè qui (attenta naturæ deprauatione, & peruerſa peccati radice) promptus eſſes ex te, etiam maiora committere: ſed inter ea eſt, quæ ex Dei bonitate reperiuntur in te, qui ſua gratia te cuſtodit & ſeruat. Ergò ꝙ illa non committis, non tibi, ſed Deo adſcribendum eſt.

Humilitatis iudiciū, quādo collatio fit cum impijs, & extremè flagitioſis.

Si uerò pro illa parte perſpicias, qua internè eſtuant omnia ſcelera, nõ facilè illis te pręferes. Quòd uel ſi minus forſan, internum feruorem ſcelerum ſentis: uide ne contingat ex aliqua nõ minori culpa, qua ad ſcelera factus

Timor Chriſtianæ humi

sis stupidus:uel si tibi diuinę munere beneuo- *litati familiaris.*
lentię est prouisum,indè nō summas,quo glo-
1. Cor. 4. rieris,sed potius ut te humilies magis: quippè
qui,nil boni habes, quod non acceperis.

Adde, quòd etsi dona Dei cōferātur hinc
inde et sermo sit de illis,quę dantur ad utilitatē
ecclesię:quod licet opus nō sit,alium me supe- *Iudiciū humilitatis in*
riorem agnoscere, si muneris excellentia pon- *collatiōe muneriū & cha*
deretur(quandòquidem placuit me donari *rismatū Dei.*
1.Cor.14. munere prophetiæ, quod pręstantius est do-
no linguarum, quo ille donatus est)si tamen
functio exactius exigatur, fortè non deerit in
me,quo iure,linguis loquētibus, me humiliē.
Si uerò loquimur de donis gratificis, constat
(peculiari reuelatione submota) q̃ temerè
me preferrem:cum illorum iudicium reserue
tur Deo, & tutum sit se semper deijcere, &
periculosum de se altè sentire.

Rom. 12. Et quāq̃ hæc(meo iudicio)uera sunt, Aliū
tamen sensum,illis in uerbis admittit Aposto
lus:& illum potissimum(si non fallor)inten-
Eccle. 3. dit. Siquidem indè monere uidetur, ut quan- *Quo pacto ad mentem*
tumuis magni simus: expedit tamen nos in *Apostoli, superiores no-*
omnibus,fratribus humiliari,perindè ac si in- *bis alios, arbitrari debe*
feriores essemus: Id, quod CHRISTVS, *mus.*
tum opere, tum doctrina frequenter admo-
nuit. Nam cum esset in forma Dei, uerè fi-
Phil. 2. lius Dei: non quia rapinam arbitratus esset,
æqualem se esse Deo, exinaniuit sese: & for- *Dei fili⁹ formā serui su-*
mam serui suscepit,ut euaderet in illa inferior *scepit ut fie-*

ret inferior nobis. eo: sed potius ut quodã pacto fieret inferior nobis: quippè qui uenit, non ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. *Matt. 20.*

Qua de re & discipulos primatus ambitione commotos, his uerbis, benignè compescuit. Principes Gentium, dominantur eis: & qui potestatem habent super eos, benefici uocantur. Vos autem non sic: sed qui maior est uestrum, fiat sicut minor, & qui pręcessor est, sicut ministrator. Et rursum. Nonne maior est qui recumbit, q̃ qui ministrat? Ego autẽ in medio uestrum sum, non sicut qui recumbit, sed sicut qui ministrat. Exemplũ dedi uobis, ut quemadmodũ ego feci uobis, & uos ad inuicem faciatis: Si enim laui uestros pedes, & uos alter alterius debetis lauare pedes. *Ibidem.* *Qui maior est uestrum fiat sicut minor.* *Luc. 22.* *Ioan. 13.*

At dicis. Hæc planè externę humilitatis opera sunt, quæ quidem (non refragor) præstare debemus: Verùm non sine recta mentis existimatione. Ergò (nisi hypocritæ simus) necessè est, ut quos externè superiores testamur, superiores mente reputemus: Et sic in priorem redimus sensum Apostoli, minus intentum ab eo. Ad quod hunc in modum respondeo. Primũ non inficior, externam humilitatem, rectam existimationẽ requirere, & ob id, non reijcio, ꝙ qui alios ut superiores habet, uerè mente, ut superiores cõcipit: Sed ꝙ superiores concipiat, aliundè potest contin *Humilitas externa, ut uera humilitas sit, rectã existimationem requirit.*

gere, ꝙ ex causis suprà inductis. Siquidem contingere potest ex charitate, quæ urget ut
Galat. 6. 1. Cor. 10 inseruiamus inuicem, ut alibi Apostolus scribit, qui & admonet ne nostra quęramus, sed quæ aliorum sunt. Contingere potest ex natura membrorum, eiusdem corporis, in quo mutuò sibi deseruiunt: Non enim caput sibi tantùm uidet, nec commedit, sed & reliquis membris: Nec sibi illá tantùm prospiciunt, sed etiam capiti: Imò illi forsan uberius, dum suòpte ingenio se pro illius conseruatione tradunt. Contingere potest ex lege Diuinæ uoluntatis, quæ ut fœlicius conseruetur pax, in Republica CHRISTI, has regulas docet.

Multis rationib⁹ alios possumus nobis superiores recte cõcipere.

Sed alius forsitàn urget. Si CHRISTVS, tùm exemplo, tùm uerbo, illam humilitatem nos docet, quæ audita non est in Sapientium Academijs: illam (inquam) pereximiam ac singularem exinanitionem sui, qua quis perspecta propria abominatione, in seipso cõfunditur: constantissimè persuasus, indignissimũ esse sese, etiam minimo fauore Dei: sed siquid promittere sibi fas est, id totum ex mera Dei benignitate ac dilectione promittere fas est: Quo nam pacto poterunt hęc, habere locum
Ioan. 1. 13 in illo, Qui nõ solũ erat unigenitus Patris, in
Heb. 1. cuius manu, nedũ omnia dederat, sed & quẽ iure optimo, hæredẽ uniuersorũ instituerat? Qui nec aliquid, in se depræhendere potuit, quo cõfunderetur in se, cum nullum peccatũ

Vera humilitas à Christo exẽplo ac uerbo tradita.

fecerit, nec dolus in illius ore repertus fuerit?

Quo pacto eximia humilitas, uerè potuit inueniri in Christo.

Cui breui respondeo. Et missa considera- tione CHRISTI secundum ꝙ Deus, cum naturæ Diuinę (Deo existente quò maius cogitari non potest) uirtus ista non congruat: Attendendum ꝙ CHRISTVS in eò ꝙ homo, potest bifariam discuti: uno modo secundùm id quód habuit ex sua conceptione: alio modo secundum id, quod, tum ex obedientia Patris, tum ex nostri dilectione in se spontè suscepit. Siquidem ex sua conceptione, cum illa facta sit ex Spiritu sancto, nil sortiri ualuit quod nō esset unicè bonum: Vndè & corpus factum est, sine peccato, & illi anima gloriosa infusa, ut esset ex omni parte perfectus. Et licet corpus ex gloria animæ, gloriæ debuisset portionē recipere: diuina tamen dispensatione factum est, ut ad tempus illa careret: ut in carne passibili, pati posset pro nobis. Verùm ex obedientia Patris, & nostri dilectione, uoluit omnium hominum crimina, in seipso cōgerere, ac non secùs ac propria reputare, ut latius ex præcedentibus manifestum est.

1. Petr. 2.

Quid Christus homo habuit ex conceptione, & quid suscepit ex obedientia Patris.

Matt. 1.

Humilitas uera & eximia, quo pacto attribuatur Christo.

Ergò, si consideretur CHRISTVS primo modo constat ꝙ etsi semet humiliare potuit, eo pacto, ut in exemplum nostri, omnibus inseruiret: non tamen eo pacto, ut ob repertas in seipso culpas & abominationes, se in seipso confunderet. Si uerò secundo modo pensetur, Cum (congestis in sese omnibus ini

quitatibus nostris, ac ueluti sibi proprijs, eisdem sibi ascriptis) personam induat non solũ unius hominis peccatoris, sed omnium scelestissimorum hominum: haud dubie, quod & propter reperta in seipso scelera, ualuit nedũ humiliari, sed humiliari quàm maxime: Vt & plane nõ immeritò in illas posset uoces erumpere.

Psal. 21. & 48. Ego uermis sum & non homo, obprobriũ hominum & abiectio plebis. Saluũ me fac Deus quoniam intrauerunt aquæ usque ad animam meam, Infixus sum in limo profundi & non est substantia. Tu scis Domine insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. *Non immeritò Christus ualuit se uermẽ dicere et opprobriũ hominum.* Ibidem.

Ergò CHRISTI exemplum potuit nos, etiam ad extremam humilitatem prouocare: ut ab optimo unicoque magistro, disceremus ex corde, ac in corde, in omnibus ac præ omnibus deijci, & in omnibus, ac præ omnibus, semper humiliari.

Et mansuetudine. Mansuetudo uirtus estque, & non minus humilitate, Christiana: & uere Diuina: & maxime si ad mentem, hic audiatur Apostoli. Siquidẽ (meo iudicio) Paulus hoc loco, magis intendit, quàm exprimit. Nàm exprimit mansuetudinem, quæ appetitum moderatur uindictæ, sicut Clementia pęnam moderatur impositam, de qua & alibi dixit Apostolus: Non uos defendentes Charissimi, sed date locum iræ: Scriptum est enim, Mihi uindictam, & ego retribuã: Et Sapiens, In man- *Discrimẽ inter Mansuetudinem & Clementiã.* Rom. 12. Deu. 32. Eccle. 3.

ſuetudine perfice opera tua, & ſuper hominum gloriam diligeris: Et intendit de Mititate: de qua ſcriptum eſt, Beati mites quoniam ipſi hæreditabunt terram. *Matt. 5.*

Paulus, Manſuetudinem, hoc loci, pro Mititate ſumit.

Conſonum enim eſt, ut utranq; à CHRISTO ſimul edocti (Diſcite à me quia mitis ſum, & humilis corde) utranq; ſimul quòque doceamur à Paulo: & maximè uincto in CHRISTO IESV. Nec inſolitum eſt diuinis literis, Manſuetudinē aliquandò, pro Mititate ponere: ſicut Dauid fecit in Pſalmis. Manſueti (inquit) hæreditabunt terrā (quod Dominus dixit de mitibus) & delectabuntur in multitudine pacis. Addit quidem Mitis, ad Manſuetum: quoniam non ſolùm Mitis uindictam non ſumit, ſed comprimenti ſe cedit, imò & benefacit: Quandòquidem non ſolùm non patitur ſe uinci à malo, ſed uincit in bono malum. *Matt. 11.* *Pſal. 36.* *Rom. 12.*

Mitis quid ſuprà Manſuetum Addit.

Ergò, ut rectus ſit noſtra in uocatione progreſſus, appoſitè Mititas Humilitati, eſt addita, & uelut indiuiduus eius comes, ſecundo loco expreſſa. Siquidem qui cognita propria abominatione, in ſeipſo confunditur, ſeq; dignum quouis ſupplicio ex animo conteſtatur, facilè non retaliat ſi offenditur: Et in Domino confiſus ſtudebit, nedum æquo animo offenſa ſufferre, ſed & offendenti bonum aliquod contribuere. Vt & Dei gratia, ſit ſimilis CHRISTO, qui non ſolùm maledicentibus

Mititas, indiuiduus humilitatis comes.

bus

bus non maledixit, nec comminantibus eſt
Rom. 10. Eſa. 65. comminatus:ſed expanſis manibus tota die,
ad populum uon credentem,ſed contradicen
tem ſibi,ardore charitatis, orauit pro eis: Ne
Luc. 23. ſtatuas illis hoc peccatum. Imò ut & male-
dictiones ſibi maledicentibus debitas,in bene
dictiones conuerteret, pro illis maledictionē
1. Cor. 5. ſe fecit:quandò & pro Paulo ſe blasfemante
ac perſequente, & alijs Paulo non diſsimili-
Galat. 3. bus,nobis ſcilicet Deo inimicis,omnem in cru
ce maledictionem ſubijt. Nec ſolùm ſimiles
Pſal. 85. Iohel. 2. CHRISTO, ſed ſimiles Deo, qui ſuauis &
mitis ſemper eſt, & præſtabilis ſuper malitia
noſtra: Non ſolùm de offenſis ſibi factis,con-
dignam ultionem non ſumens, ſed frequen-
ter beneficijs & donis nos obruens: Vt,& non
Rom. 5. raró,ubi abundauit delictum, uideamus ſu-
perabundare & gratiam.

Mitis nedū eſt ſimilis Chriſto, ſed Deo.

μακροθυμίας *Cum patientia*, melius Græcè, cum Longa
nimitate. Eſt enim Patientiæ munus, æquo
animo tollerare,& præſertim mala, & affli-
ctiones extremas, quod ſatis incluſum erat
in Mititate: ſed Longanimitatis propriū eſt
animum ad expectandum bonum extendere
Prou. 13. Et hoc pacto illius dilationem et afflictionem
Rom. 8. (quoniam ſpes quæ differtur affligit animū,
& teſtante Apoſtolo, facit frequenter inge-
miſcere) æquanimiter tollerare. Ergò com-
modè ad ambulandum rectè, Tertio loco,
Longanimitas ponitur: quoniam etſi Spe,

Diſcrimē inter Patiētiā & longanimitatem.

qua salui sumus facti, nõ confundimur, cõtingit tamen aliquandò suprà modum grauatos, & pręsentis uitæ pertesos, dilationem plus æquo longam existimare, & in nobisipsis altius ingemiscere: Ideò opus est, ut hæc uirtus electis succurrat, nunquã illis non repetens & adurgens: Expecta Dominum: Viriliter agè: Substine ad modicum tempus, quoniam ueniens ueniet, & non tardabit: Et ꝙ illud quod in præsenti est, leue & momentaneum est, & tñ æternũ gloriæ pondus operatur in nobis.

Officiũ Longanimitati Christianæ: Et frequentissimæ eius uoces.

2.Cor.15. Psal.26. Eccles.1. 1.Petr.1. Abac.2. 2.Cor.4.

Supportantes inuicem in charitate. Quod quartum est requisitum. Cum enim homines simus & peccato non penitus destituti, neccessè est, ut non paucę inter nos imperfectiones occurant. Ergò consonat ut & conpatiamur & tolleremus nos inuicem. Et fortiores maximè ad quos (ut diximus) nũc Apostolus loquitur, inbecillium debent infirmitates sufferre, quemadmodum ad Romanos docet: non quidem in disceptatione, sed in charitate: quæ patiens & benigna est: quæ non æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, nõ quærit quæ sua sunt: non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, sed congaudet ueritati, & boni omnia consulit.

Imperfectiones humanæ urgent, ut inuicẽ nos supportemus.

Roma.15 1.Cor.13.

Studiũm cõseruãdæ unitatis spiritus

Solliciti seruare unitatem spiritus, in uinculo pacis. Quintum & ultimum requisitum, studium est (nam studentes legit̃ Græcè) conseruandæ unitatis spiritus: satagendo illam intrà nos

συνδέσεως. ſtringere ac retinere, in uinculo pacis. Et poteſt duobus modis intelligi. Altero, ut pax ipſa, ſit uinculum, quo CHRISTI ſpiritum (de hoc enim loquitur) intrà nos cogimus, ac ſtringimus: & indiuiſum, ſiue indiſciſſum ſeruamus ac retinemus.

Sed ut res ſit magis illuſtris, Attẽdendum ꝙ Pax, non ſolùm, ideò commẽdata uidetur, quia res eſt in ſe bona, & cuiuis multitudinũ neceſſaria: non ſolũ quia non rarò in Euangelio eſt nobis ſuggeſta, & tãdẽ à CHRISTO,

Ioan. 14. perindè an ſingulare peculiũ, diſcipulis uelu ti teſtamento relicta: ſed quia non ſecus ac limes quidam ac terminus, uim uidetur habere ſeruandi, imò & perficiendi & locupletandi:

Saluſtius Quandòquidem & Concordia paruæ res creſcunt, & Diſcordia maximę dilabuntur. *Pacis eſt, nedùm res ſeruare, ſed augere.*

Quare ſicut Deus optimus maximus, qui pacis author eſt, & amator: poſuit fines pacẽ

Pſal. 147 ciuitati ſupernę, ut ĩ uno ſpiritu ſeruarẽtur ac conſumarẽtur ciues cœleſtes & domeſtici domus Domini, qui in cœlis ſemper uidẽt faciẽ

Matt. 18. Patris: Ita & CHRISTVS, qui eſt pax noſtra, & fecit utraq; unum, poſuit fines pacem Eccleſiæ, in hac peregrinatiõe, ut uno in ſpiritu, ęlecti ſeruarentur ac cõſumarentur in terris: qui per fidem progrediũtur ad cõtemplãdam faciem Dei.

Ergò hoc pacto intendit Apoſtolus, ut in uinculo pacis quæ ſuapte natura cõſeruatiua

res est:& pacis quidem CHRISTI, quæ superat omnem sensum,& cõseruatiua CHRISTI spiritus est:uires omnes adhibeamus,ut non scindatur uel diuidatur spiritus CHRISTI, sed conseruetur ac sua unitate retentus augeatur & locupletetur. *Philip.3.*

Altero(& hoc si non fallor magis uolebat Apostolus) Vt uinculũ pacis,solito Hebraismo,uinculum sit pacificum. Quod planè ac sine controuersia, uinculum est christianæ charitatis: Nec solum ea ratione, quia amor suòpte ingenio,uim habet alligandi, discordias cõponendi,& pacẽ unicè conseruãdi: sed qa christiana dilectio,nõ solũ est uinculum pacis,sed & oĩs pfectionis,ut alibi Apostol⁹dicit. *Col.3.*

Vinculũ pacis, uinculũ ẽ Charitatis

Nec mirum esse debet, si postquã monuit inuicẽ supportandos in charitate, moneat in eadẽ,& conseruãdam unitatem spiritus:quandòquidem christiana charitas,non solũ utrunque ampliter pręstat,sed et omnia,quę ad perfectionem pertinent, nouæ in CHRISTO uitæ,locupletissimè confert. Vndè & Ioannes post CHRISTI fidem, solam dilectionem agnoscit, Hoc(inquiens)mandatũ Dei est,ut credamus in nomine eius filij,& diligamus alterutrum,sicut dedit mãdatum nobis: hoc est(& CHRISTO, & Paulo interpręstãtib⁹)sicut CHRISTVS dilexit nos. Quare & in hac mutua dilectiõe,dubiũ nõ est, ꝗ lex tota pficit̃ ac conseruat̃(ut aliàs Apl̃s docet.) *1.Ioan.3.* *Ioã.13.15* *Ephes.3.* *Roma.12* *Galat.5.*

Summa totius Pietatis Christianæ.

Spiritum autem hoc loci, eſſe ſpiritum CHRISTI, facilè eſt animaduertere: quandòquidem ſi factus eſt CHRISTVS in ſpiritum uiuificantem: opus eſt, ut uiuamus per ſpiritum eius. Propter quòd aliquandò ſcribit Apoſtolus, Quòd qui ſpiritum CHRISTI non habet, hic non eſt eius: Et ſi Spiritus CHRISTI in uobis eſt, caro quidẽ mortua eſt propter peccatum, ſpiritus autem uita propter iuſtitiam.

1. Cor. 15.

Roma. 8.

Putãdũ enim eſt, non ſolũ CHRISTVM nobis eminere ut caput, ſed per ſpiritum in nobis habitare ut anima: adeò ꝙ CHRISTI Spiritus, per eccleſiæ corpus diffuſus, unumquodque membrum regit, nutrit, & auget in uita ſpirituali, ſicut anima membra naturalis corporis, in uita animali: dummodò imperfectiones ſemper excipias, & proportionalem rationem attendas. Vt ſcilicet quod facit anima in naturali corpore, operibus uarijs, & diuerſis potentijs: ſuo modo operetur ſpiritus CHRISTI, ſuis fructibus, uirtutibus ac chariſmatibus, diuidendo ſingulis prout uult: iuxtà menſurã fidei, & donationis capitis, & qualitatis cuiuſcunque membri.

Chriſtus nõ ſolùm eminet nobis ut caput, ſed p ſpiritum habitat in nobis ut anima

Nec propterea, Spiritum ſanctum diffitemur eccleſiam regere, illam per ſua membra & officia diſtribuere: quandòquidẽ nec ſpiritꝰ CHRISTI, alius à Spiritu ſancto eſt. Quo etſi repletum eſt uniuerſum: quoniã Spiritus

Spiritꝰ Chriſti, alius nõ eſt à Spiritu ſancto.

Sapien. 1.

domini repleuit orbem terrarum:maximè tamen,ac singularisśimè repletus est CHRISTVS. Cui,datus non est,ad mensuram, sed tanta copia:ut indè omnes ualeamus accipere,& de illius exundantia affluentisśimè haurire,& sic nostra pro mensura repleri. Ioan.3. Esa.13.

Quid ergò? Spiritus sanctus nobis promissus,in nos diffusus,nos instruens & gubernans,uerè CHRISTI spiritus est: Non solúm quia à CHRISTO, ut à secunda in Trinitate persona procedit,sed quia ad membra nullo pacto dilabitur,nisi iàm dilapsus ad caput. Imò postquã est dilapsus ad caput, super quem,cũ donorum omniũ plenitudine, & semper,& unicè,reqescit,dilabitur ad nos: ut necessè sit,ex hoc solo fonte Saluatoris,iuxtà uaticinium,cum gaudio super nos Spiritũ sanctum effundi.

Cur spiritus sanctus in nobis dictus sit Spũs Christi Esa. 11. Esa. 11.

Vndè nobis concipiẽdũ est, sancti spiritus opificiũ,quo sanctificatur humana natura,& in templũ Diuinitatis homines eriguntur,& consecrãtur potisśimũ in CHRISTO fuisse consumatum,& undèquaque perfectum. Qui singulariter illud est augustisśimũ templũ Dei,in quo plenitudo Diuinitatis est corporaliter:imò quod est Sancta sanctorũ, ubi profusisśimè sunt oẽs Cornucopię munerũ et gratiarũ:Et ex illo deindè ad nos,sancti spiritus opificiũ,ut ad illius mẽbra descẽdere,& ꝑ illius uolũtate partiri,& miro modo distribui. Ioan. 2. Col.2.

Christus nedũ augustisśimum templũ Dei, sed et sancta sanctorum.

Verùm superest & de huius spiritus unitate aliquid considerare. Siquidem sermo hoc in loco non est, de spiritus unitate in se, cum Spiritus sanctus, natura indiuisibilis sit, sicut & Deus: et propterea opus nõ habet, quouis uinculo, in sui unitate cogi ac conseruari. Nec sermo est, de unitate spiritus ex ratione donorum, quoniam liquet ꝙ hoc pacto non est unus sed multiplex: & ꝙ in ecclesia tâm uaria sunt spiritus dona, ꝗ̃ diuersa membra

1. Cor. 12 Roma. 12 sunt & officia. Ergò unitas spiritus (si non fallor) est unitas cordium & animarũ in Domino: quę & proprium, & cõmune oĩbus, spiritus opus est: de quo & clarè habet̃ in Actis. *Vnitas Spiritus, hoc loci, unitas est cordiũ et animarũ in domino*

Cap. 4. Et unitas quidem cordium, non solũ in eo (ut uidetur) consistit, ut idem dicamus ac sentia-

1. Cor. 1. mus omnes, non admittentes schismata, non diuortia uoluntatum: sed & in hòc, ꝙ eisdem tangamur affectibus, cõgaudendo gaudentibus, & condolẽdo dolentibus. Imò et ꝙ magis

Ibidem 12. 10. curem⁹ quę sunt aliorũ, ꝗ̃ nostra: minusq; nõ teneat nos, sollicitudo alienę salutis, ꝗ̃ ꝓprię.

Vnitas uerò animarum, Cum anima frequenti scripturarum usu, pro uita inueniatur accepta: non incongruè illorum communicatio intelligi potest, quæ hanc uitam attine- *Quid anima frequẽti scripturarũ usu.*

Acto. 4. re uidentur: Siue eorum more, qui in principio, omnia conferebant in medium: Siue ut saltèm nemini, in quantùm possumus, denegemus subsidia, aut quęuis pietatis officia, pręę

ſenti peregrinationi accommoda. Nunquã non attẽdentes, ꝙ unius ſumus corporis membra, eodem ſpiritu potati, & ad unam & eandem hæreditatem aſcripti. Quæ quidem omnia, conſtat charitatis uinculo, quæ ſummè pacifica eſt, non ſolùm miro modo foueri, ſed augeri ac perfici. 1. Cor. 12. 1. Petr. 1.

Enarratio ſecundæ portionis, Sectionis ſupraſcriptæ.

Vnum corpus. Quámuis ſpiritus CHRISTI ſimplicißimus ſit in ſe, diffuſus tamen (ut diximus) per eccleſiæ corpus, multiplex eſt in donis. Quare non immeritò uiſum eſt Apoſtolo declarare, ꝙ donorum multitudo, ſpiritus unitati non obſtat, ſicut nec membrorũ uarietas, corporis unitati prȩiudicat. Quod & pulcris, confirmat exemplis. Primum igitur aſſumit quod diximus, ſed conciſè.

Multitudo donorũ ſpiritus, illi⁹ unitati non obeſt.

Vnum, inquit, *corpus*, ſupple eſt, tametſi mẽbra ſunt multa, nec ſingula eundem actum habent: Ita ſupple, *Et unus*, eſt, *ſpiritus*, tametſi, tùm officia, tùm dona ſunt uaria: Quandòquidem ea omnia operatur unus atque idem ſpiritus, diuidẽs ſingulis prout uult. 1. Cor. 12.
Vnus, inquam, Spiritus: non ſolùm, ſicut & unũ corpus, ſed, *Sicut*, & una fœlicitas & uocatio. Siquidem eo pacto, *uocati eſtis, in una ſpe uocationis ueſtræ*: Vt etſi in unam ſperatam fœ

licitatem eſtis uocati, ſunt tamen in domo pa
Ioan. 14. tris manſiones diuerſæ:& cum unitate termi-
ni, uocationis ueſtræ, ſunt onera & officia ua-
ria. Et ſubdit primum Exemplum.

Vnus, eſt, *Dominus*, ſcilicet CHRISTVS, qui hac uoce communiter à Paulo(ut monuimus) denotatur: quippè qui, Rex eſt regum,
Apoc. 19. & Dominus dominantium: Et tamen, eius in regno ac domo, ſunt multi miniſtri, imô et miniſtrantium ordines: nõ minus quàm in regnis
3.Re. 10. & domibus alijs. Vnde, & regina Sabà admirata eſt ordines miniſtrantium in domo Salomonis, & nos miramur uaſorum diuerſitatem in miniſterio templi: Et in domo magna
2.Thi. 2. uaſa uiſuntur, aurea, argentea, lignea & fictilia, Secundum.

Primũm exẽplum.

In Regno Chriſti multi miniſtrantiũ ordines.

Vna, eſt, *fides*, Et tamen diuerſi ſunt fide-
Rom. 21. lium gradus: Aliàs non dixiſſet Apoſtolus, Vnicuiq; ſecundùm menſurã fidei: Et ſi cum fidei unitate, non ſtarent uariæ fidei participationes, non docuiſſet iuſtitiam Dei, in euan
Roma. 1. gelio reuelari ex fide in fidẽ: Nec diceret Do-
Matt. 15. minus mulieri, Magna eſt fides tua; Et Petro,
& 14. Modice fidei: Et Diſcipuli nõ rogarẽt, Adau-
Luc. 17. ge nobis fidem. Tertium.

Secũndum exemplum.

In fide diuerſi sũt gradus.

Vnum, eſt, *baptiſma*. Nam licet à Patribus ſit diſtinctus baptiſmus, Spiritus, Aquæ, & Sanguinis, quia tamen (Euangeliſta teſte) hi tres
1.Ioan. 5. unum ſunt: Baptiſmus, unum & ſimplex Sacramentum eſt. Et quanquam illo, fideles omnes

Tertiũ exemplum.

Baptiſm' ſim

plex & triplex. ſumus initiati, & rectè accedentes, gratia ac Spiritu ſancto perfuſi: CHRISTO regeniti, & eundem induti: non tamen omnes, etiã tempore Pauli, erant quouis ſpiritus dono repleti: Sed aliquibus dabatur donum loquendi linguis, ut conſtat ex actis: aliquibus non dabatur, quoniam (ut inquit Paulus) non omnes linguis loquuntur: aliquibus donum interpretationum: aliis gratia ſanitatũ, quandòquidẽ (inquit) nõ omnes interpretantur, nec habẽt ſinguli ſpiritum curationum. Quartum. *Ioan. 3. Galat. 3. Ca. 2. 1. Cor. 12. ibidem.*

Quartũ exẽplum.

Vnus, eſt, Deus, Qui fideles omnes condidit in CHRISTO, *Et Pater omnium,* Qui eoſdem in filios adoptauit in eo, *Qui eſt ſuper omnes,* Quia ſingulariſsimè omnibus ſuperintendit ęlectis: non modò ut Deus, ad quem ſpectat omnibus proſpicere, ſed ut piiſsimus Pater, ad quem pertinet, attendere ueluti filiis, & hæreditatem ſingulis (ùt par eſt) diſtribuere, *Et per omnia,* debet legi, per omnes. Et denotatur qꝫ etſi Deus per omnia eſt diffuſus, & ſuam potentiam, ſapientiam, bonitatẽ, aliaſq; perfectiones, nuſquàm nõ noſtris oculis offert, ac peruias facit: maximè tamen uti Deus ac Pater diffuſus eſt per filios, ſiue ęlectos, per quos & mirum in modum lucet, *Et in omnibus nobis,* planè uelut in Templo, in Regno, in Peculio: Deniq; uelut in re ſibi chara, ſibi iocunda, & ſuprà modum dilecta: Nihilòminus cum tâm eximiis unitatibus, &

Deus ſuper intendit ele ctis, nõ tãtũ ut Deus, ſed ut pater.

Quo pacto Deus eſt in Electis.

Ioan.14. electorum communibus excellentijs,nil uetat
Rom.12. admittere diuersas mansiones singulis ordi-
1.Cor.12. natas, & distributas in cœlo, & singularibus donis,etiam singulos impartitos:Ità, ut absq; cuiusuis præiudicio unitatis, prout Deus & Pater indiuisìm est super omnes, per omnes, & in omnibus nobis, liberè dicere ualeamus de unoquoq;,sicut & Sacrosancta dicit eccle-
Eccle.44 sia:Non est inuentus similis illi.

In quolibet Christi mẽbro, donum est illi peculiare.

Et licet forsàn aliquibus desiderari possent exempla magis accõmoda, siquis tamen rem accuratè perspiciat, cõperiet fore nedùm accõmoda,sed rem maximè explicantia. Cum enim quos inhabitat CHRISTI spiritus,illos moderetur suauiter: quippè qui ad salutẽ illis non solùm adest,sed illos regit,& instruit: mouet & impellit: & maxima deniq;,ad illã cum suauitate subducit: necessè est tàm insignem huius moderationis effectum, omnibus esse communem.

Exẽpla Pauli non modò rei sũnt accõmoda,sed illã maximè explicantia.

Ergò & difficilè non est, Primo exemplo, unitatem spiritus,eo in effectu perpendere,et nihilòminus,& donorum uarietatem,quibus electorum singuli,sua pro uocatione sunt prę diti,& ab eodẽ Spiritu sancto donati(ut diuersis,ut ita dicam, eiusdem spiritus moderationibus, iuxtà illorum onera & officia, quibus diuina prouidentia sunt distributi,exactius,si dicere fas est,famulentur,& fœlicius obsequãtur)sine unitatis communis regiminis pręiu-

Explicatur intentum in exemplo unitatis Domini.

dicio, nō solùm manifestè concipere licet, sed pari facilitate concludere.

Explicatur i exemplo unitatis fidei. Amplius. Et in eisdem omnibus, fidem ipse Spiritus gignit: propter quod & fidei spiritus aliquandò à Paulo est appellatus (Habentes, inquit, eundem spiritum fidei, sicut scriptum est) Ergò & unitas fidei, in omnibus electis, unitas est spiritus sancti, quoniam unitas effectus, spiritus sancti proprij, & muneris à quouis fidelium participati. Sub quo & remanent constituendi effectus, singulis peculiares, & dona ex diuina uoluntate & uocatione, diuisìm cuilibet distributa. 2. Cor. 4

Explicatur i exemplo unitatis Baptismi. Item. Et cōmunis effectus baptismi, proprius effectus est, spiritus sancti: cum spiritus proprium, uideatur esse regignere: Vt sicut quod natum est ex carne, caro est, ita & quod renatum est ex spiritu, spiritus fit. Quare nisi renatus quis fuerit ex aqua ac spiritu sancto, ad regnum Dei pertinere non potest. Vndè & baptizato CHRISTO aperti sunt cœli, & Spiritus sanctus in specie animalis prolifici, uisus est. Propter quod & Spiritus ab initio cubat super aquas: Et ex illis animę uiuentes productę sunt. Pręter id, ꝙ Paulo baptismus lauâcrum est regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, in quo & datur abundè: Et CHRISTVS baptizat in Spiritu sancto, & igne tribulationum, uel ardentissimæ charitatis. Ergò & regeneratio omnibus

Ioan. 3. *Matt. 3.* *Gene. 1.* *Titum. 3.* *Matt. 3.*

CHRISTI membris communis: Vnitas spiritus est. Quam & comitari nonnunquam, etiam peculiaria in aliquibus dona, explicatum in superioribus est.

Deniq; & quod Deum cognoscamus ac habeamus pro Deo, nonne effectus Sancti spiritus est: cum animalis homo non sapiat quae

1. Cor. 2. Roma. 8. Dei sunt? Nec modò pro Deo, sed Patre: plane effectus ipsius Spiritus est, in quo clamamus, Abba Pater. Et tandem quod Deum & Patrem plenè nouerimus esse super nos, per nos & in omnibus nobis, sine dubio eiusdem Spiritus opus est: qui reuelat arcana Dei, quę nec reuelantur nobis, nisi per Spiritum suum. Ergò, præter ea, quæ de unitate cordium & animarum (quam in præmissis, Spiritus unitatem esse conclusimus) etiam hæ quæ exemplis insinuatæ sunt, uelut unitates Spiritus retinendæ sunt: Atq; ex omnibus uelut pluribus ex partibus congregata, aut si mauis, pluribus modis expræssa: absoluta unitas Spiritus conflanda est. Quam omni studio, adhortante Apostolo, in uinculo pacis seruare, & confouere debemus.

Explicatur i exemplo unitatis Dei. Galat. 4. 1 Cor. 2.

Vnitas spiritus, ex pluribus unitatibus Spiritus, quodā pacto conflata.

Enarratio tertiæ Portionis Sectionis Suprascriptæ.

Vnicuique autem nostrum. Non satis ducit Apostolus declarasse, quod sine unitatis Spiritus

lesione, possunt certis ecclesiæ membris, singularia quædam dona distribui: nisi & illa singularia dona declaret, non ad illorum membrorum exaltationem, siue profectũ esse collata: sed ad consummationem Sanctorum, in opus ministerij, & ædificationem corporis CHRISTI, & usq; ad præfinitum tempus à patre. Sed uerba consideremus.

Gratiæ gratis datæ sũt ad profectũ Ecclesiæ.

Vnicuique (inquit) *nostrum*, Et si de omnibus CHRISTI membris, hęc possunt exponi: puto tamen Paulum, de illis peculiariter membris intelligere, quæ ad peculiarem uocata sunt functionem, & in aliorum utilitatẽ, peculiari decorata sunt munere. Quare pronomen (nostrum) ad ministros restringendũ uidetur, *Data est Gratia*, Parui refert, intelligas de gratificante, uel munere ministerij, cum utrunq; sit uerum, & pro munere ministerij, detur donum gratificantis gratiæ.

Secundùm mensuram donationis CHRISTI, Consuetus tropus, hoc est, mensuram donatam à CHRISTO. Quod perindè est, ac secundùm quantitatẽ (nam mensura ad quantitatem pertinet) non emercatam, aut extortã, sed dono à CHRISTO acceptã. Sicut enim CHRISTI est certos sibi ministros ęligere: (nõ uos me elegistis, sed ego elegi uos) Et ſęlectos ad certum, suo pro arbitrio, onus deputare: (segregate Barnabam & Saulum, in opus ad quod assumpsi eos) Ità & illius est, ſęlectos

Matt. 10

Ioan. 15

Acto. 13.

Ad christũ pertinet certos sibi ministros eligere, onera distribuere, et idoneos per gratiam facere.

ac certo oneri deputatos, per gratiam idoneos
.Cor. 3. facere: (qui & idoneos nos fecit ministros, no ui testamenti, non litera sed spiritu.)

Propter quod dicit, Dauid, de CHRISTO,
Psal. 67. *Ascendens in altum*, Græcè, participium præteriti temporis est: Et, cum ascendisset, interpretari potuit. Et loquitur Paulus de illa ascensione CHRISTI, qua maxima cum gloria
Act. 1. & triumpho, quadragesimo resurrectionis die, suspicientibus nedum hominibus, sed admirantibus Angelis, se recepit in cœlum. Tunc, *captiuam duxit captiuitatem*. Allusio est, ad Principem reuertentem ad Patriam, cum uictoria. Tunc enim triumphantium more, deuicti hostes ducuntur, coràm illo captiui. Sic igitur CHRISTVS ad cœlestem patriã rediens, hostes debellatus (Sathanam, Peccatum, & Mortem) quibus humanum genus tenebatur captiuum, coràm se captiua duceɾe fecit: Vt ostentaret palàm, per semetipsum se triumphasse de illis, ut Secundo ad Colossenses Apostolus dixit. *Christ' triũphantiũ more, se recepit in cœlum.*

Potest intelligi, & rectè de Sanctis, quos expoliatis Principatibus et Potestatibus, ascẽdere secum fecit in gloriam. Siquidem cum misera fuissent apud inferos captiuitate detenti, non iniuria, possunt captiuitatis nomine designari. Et cum uelut præda, spoliaq; ducerentur uictoriæ, haud dissimili ratione, dicẽtur duci captiui. *Dedit dona hominibus*. Quod *Etiam sancti qui in cœlum ascendeɾũt cũ Christo, possunt sub nomine captiuitatis intelligi.*

& fecit in die Pentecostes, misso Spiritu sancto de cœlo. Sed de quibus donis intelligat, nõ multò post Apostolus docet. *Acto. 2.*

(*Quod autem ascendit, quid est, nisi quia & descendit primùm, in inferiores partes terræ? Qui descendit ipse est & qui ascendit super omnes cœlos, ut adimpleret omnia,*)

Hæc ueluti parenthesi interclusit: Non solùm ut percipiamus Ascensum et descensum CHRISTI, (Illum quidẽ super omnes cœlos, quò altius cogitari non possit, ut adimpleret omnia, tùm scripta de illo, tûm creata per illum: quoniam & eo pacto scripturæ sunt consumatæ, & creaturæ illius gloria factæ illustres, & pro suo tempore, perfectæ renouationi ascriptæ: imò in CHRISTO iàm arrhabone recepto, certiores sunt redditæ ꝙ liberabuntur ab omni corruptione, in reuelatione gloriæ filiorum Dei: Istum uerò in partes inferiores terræ, quoniam non solũ in terram, sed in terræ inferiora descendit: ut uerè iuxtà oraculum Ionæ, tribus diebus ac tribus noctibus, fuerit in corde terræ. Propter quod non solum ex parte corporis, quo iacuit in sepulcro, sed & magis, ex parte animæ, qua mansit in limbo, ut ritè asserit orthodoxa fides, CHRISTVS, in terræ uisceribus fuit.) *Roma. 8.* *Ioan. 2.*

Quo pacto Christo sup cœlos ascendente adimpleta sũt omnia.

Christus nõ solũ ex parte corporis sed etiam ex parte animæ in terræ uiscerib⁹ fuit.

Non solũ (inquam) ut percipiamus, illius ascensum & descensum: sed ut erudiamur, descensum peperisse ascensum: dum descendendo,

Philip. 2. dendo, ſeſe non ſolùm exinaniuit(poſthabita forma hominis glorioſa, ad quam primò eſt prædeſtinatus, prout ex ſuperioribus licet accipere, & induta forma humiliſsimi & abiectiſsimi ſerui)ſed & in forma ſerui, ad mortẽ uſq;, ſe humiliauit, & mortem quidem probroſiſsimam crucis: propter quod & Deus illum exaltauit, & dedit nomẽ ſuper omne nomen: ut in nomine IESV omne genu curuetur cœleſtium, terreſtrium & infernorum: Ibidem. Simulq; exemplo capitis, nos eius mẽbra perurgeat, ut humiliemus nos ſub potenti manu Dei, noſtra uocatione contenti, ut & exaltemur ſicut illud, in nouiſsimo die: Quoniam omnis qui ſe humiliat exaltabitur, & qui ſe exaltat humiliabitur. 1. Petr. 5. Luc. 18.

Sicut deſcenſus Christi aſcẽſum eius peperit, ita et humilitas noſtra nos ad exaltationẽ euehet.

Et ipſe dedit, Ecce donatio, *Quoſdam quidem*, Non omnes, *Apoſtolos*, Munus apoſtolicum declaratũ eſt ſuprá, *Quoſdam Prophetas*, Munus propheticum, hoc loco, munus eſt interpretandi ſcripturas, de quo in epiſtola ad Corintios, *Alios Euangeliſtas*, Munus euangeliſtę, munus uidetur annunciandi euangelium, ſicut dicitur ad Thimotheum: Opus fac Euangeliſtæ, miniſterium tuum imple: *Alios Paſtores & Doctores*. Notauit Hieronymus & Auguſtinus, inter Paſtores ac Doctores, coniunctionem, ſeu copulam, non poſitam eſſe fruſtrâ, ſed ut inſtruamur paſtores eſſe debere doctores: quippè qui docere ualeant ſanam 1. Cor. 12. & 14. 2. Thi. 4. Titum. 1.

Munus prophetæ, et munus Euangeliſtæ.

Paſtores debent eſſe doctores.

In nouissimo die electi occurrēt Christo, non mediocri ministrorū Gaudio.

in aera: non quidem omnes homines, sed omnes electi, ut Apostolus docet: Et ut puto nō mediocri ministrorum gaudio. Quippe qui (licet dum functuri legatione pro CHRISTO, euntes, irent iaciendo semina prædicationum suarum, & arguendo mundū de peccato, iustitia, & iudicio: & attendentes extremas hominum calamitates, qui degebant sub tyrannide sathanæ, peccati & mortis, amarissime flerent) reuertentes tamen tandem ad illum, qui misit eos, ueniunt cum exultatione: postq̄ mundus à sathana, eiusq; satellitibus, morte scilicet & peccato, Dei gratia, uindicatus: & CHRISTO, per quem factus est, in uiuam fidem, & ueram eius agnitionem, coactus, restitutus est. Siquidem uidentes se non frustrà onera suscepisse: sed manipulos ex messibus sibi creditis, fœliciter reportasse, Illi qui sua pro liberalitate, & metentibus uim, & segetibus fructum auxit, & ad consumatā maturitatem adduxit, eos gaudio immenso deferunt ac restituunt.

1.Thes.4 — Ioan.16. — Psal.125. — 2.Cor.1

Igitur omnes occurremus CHRISTO, Sed postq̄ peruenerimus, *in unitatem fidei.* Siquidem antè Iudicium uniuersale, euangelium prędicandum est toti mundo, & omnes homines redigendi sunt in unū ouile: Et pręsertim ęlecti, qui non solùm peruenturi sunt in unitatē fidei, sed & ueræ *agnitionis filij* Dei. Quippè qui, non solū sine hæresibus, & schis-

Matt.24. — Ioan.10.

matibus ueram induent CHRISTI fidem: sed & sine quibusuis erroribus, unam & ueram agnitionem, quæ electis propria est, et de qua satis explicatum est suprà. Nec modò, postquã electi crediderint & agnouerint, sed & postquàm, *in Virum perfectum*, euaserint. Nam CHRISTI corpus, quod est ecclesia, antequã postremus superueniat dies, debet esse perfectum: Non solũ integritate numeri, ut nullus scilicet à numero electorũ deficiat; sed membrorum constantia & perfectione; quemadmodum membra reperiuntur in uiro. Sed quando hæc tandem? *in mensuram*, subdit, *ætatis*, hoc est in termino durationis: Non mundi, quoniam illius duratio propter electos est: sed, *plenitudinis* CHRISTI. Si de CHRISTO, hoc est, CHRISTI corpore intelligatur, sicut alias CHRISTVM intellexit Apostolus: constat terminum durationis functionum dictarum, non prius esse futurũ, quàm plenum ac perfectum fuerit, Mysticum CHRITSI corpus. Si de CHRISTO, hoc est, Seruatore interprætemur: similiter terminus antè imponendus non est, q̃ ex omnibus suis constiterit membris, & singulis uirilitate consumatis.

Christi mysticũ corpus et numero et integritate perfectum.

Apoc. 6.

1. Cor. 12.

Verùm si uerbum (occurramus) legatur, perueniamus, ut Græcè legendũ uidetur, res est magis dilucida. Clarè quidem percipitur terminum esse præfixum, cũ peruenerimus

Christus nõ modò cõstat suis mẽbris, sed singulis uirilitate cõsumatis.

omnes electi in unam fidem,& peculiarem illam notitiam, ad quam singulis fortè diebus, nonnulli(ut uidetur) perueniunt: quam & Ephesijs Apostolus superius expetiuit. Et ita peruenerimus, ut exuta infantia, & quauis alia ętatis imbecillioris imperfectione, euadamus in uirũ perfectum ac cõsumatum,& mẽbrorũ integritate,et propria cuiuis mẽbro uirtute. Quod quidem erit, cum peruenerimus in mensurã ætatis,non CHRISTI,sed plenitudinis eius: Quam scilicet Deus præfixit, ad complendum illũ undiq; , & ex omnibus partibus,& in omnibus suis membris.

Enarratio quartæ Portionis Sectionis suprascriptæ.

Vt iam &c. Et si dixerat, datos ministros, ad consumandos Sanctos, modum tamen nõ expræsserat, quo per ministros consumandi sint. Quarè ut locupletius rem aperiat,non solùm id docet ex parte functionis ministri,sed ex operatione corporis totius ecclesię. Ex functione autem ministri, ostendit imbecilliores Sanctos,adeò constantes reddi,in sua uocatione,ut non solùm, non facilè abducantur, cuiusuis impulsu doctrinę:sed & ueritatem studiosè sectentur exercitio charitatis,& sanctarum operationum:ut tandèm hoc pacto, cõsumentur in perfectione.

Quo pacto consumandi sint sancti.

Dicit ergò ꝙ ideò ministri dati sunt ad cõsumandos Sanctos, quia dati sunt, *Vt*, per illos, nos imbecilles, *iam*, existentes in tempore
Roma.13. gratiæ (Hora iàm est, inquit aliàs, de somno surgere) in quo quidem tempore propior est nostra salus, q̃ cum credidimus. Siquidẽ iam sumus insiti CHRISTO ex oleastro, iam fa
Rom. 11. cti ciues sanctorum, & liberati à pedagogo le
Ephes. 2. Galat. 3. gis, ut amplius, *non simus*, nec ambulemus ut, *paruuli*, sensu & intellectu: tam etsi malitia de
1. Cor. 14. bemus esse paruuli, & quasi modò geniti, sine
1. Petr. 2. dolo, & p̃ humilitatẽ effici uelut pueri. Quib⁹
Matt. 15. & 11. Deus & Pater delectat̃, & arcana, quæ sapiẽti bus solet abscõdere, omni solet uelo detegere.

Paruuli non sensu sed malitia.

Sunt igitur in paruulis quæ & meritò detestemur: Sunt quæ & meritò cõplectamur. Quare ministrorum studio, in eò est maximè insistendum, ut paruuli sensu, non simus, *fluctuantes*, ex leuitate animi, ex incapacitate iudicij, ex suggestione sathanę, sinentes nos, à uera in CHRISTO constantia ac tranquillitate, si non penitus dimoueri, saltèm ex parte turbari: Et, ueluti stipulationis, quã CHRI-
1. Petr. 3. STO, in baptismo subscripsimus, immemo-
Luc. 3. res facti, *circunferamur*, Quod inanium stipularum est, quæ & igni tradendæ sunt incombustibili, *omni uento doctrinæ*, Et tamen, etiamsi Angelus de cœlo, aliter euangelizaret uobis,
Galat. 1. quàm accepistis, Anathema sit.

Inanes stipulæ & igni tradendæ.

ἐν κυβείᾳ *In nequitia*, Græcè & melius, legitur fallac

cia, *hominum*, qui ſuàpte natura, ſunt fallaces, & maximè inflati nouitate, alicuius mẽdacis eruditionis, & falſi nominis ſcientiæ, *in aſtutia, ad circumuentionem erroris*, Sunt enim non pauci, qui non ſolũ mendaciter docent, ſed aſtutè, ut aliquo circumueniamur errore, nullum lapidem ſua calliditate nõ mouent, ut nos ſeducant, & in pernitioſum errorem, præcipitent. Ergò, hoc primũ præſtabunt miniſtri ad conſumandos ſanctos: ut præſeruemur à talibus Sirenis ſathanæ: quales ſunt omnes Hæretici, & Satellites Antichriſti. Nec dimoueamur quouis pacto à doctrina, qua per euangelium initiati ſumus: ſed (& eſt, ad quod ſecundo loco nituntur) ut declinato malo, proſequamur bonum, de quo immediatè ſubiungit.

1. Thi. 6.

Hæretici Sirenæ sut Sathanæ.

Pſal. 33.

Veritatem autem facientes, Alij, & explicatius, ſunt interpretati, Sectantes, & ut ſenſum planiorem faciat, particulam aduerſandi præponunt. Sed (inquiunt) ueritatem ſectantes. Et ueritas, hoc loco, euangelij Conſtantia eſt: Nõ ſolum, quia ſicut nihil eſt ueritate ualidius, ita euangelio nihil poteſt eſſe conſtantius: ſed quia euangelium, cum promiſſorum à Deo exhibitio ſit, ipſa Dei ueritas eſt. Hãc igitur ueritatem, hoc cõſtantiſsimum euangelium, quod Diuina gratia, & miniſtrorum prædicatione recepimus, omni ſtudio conſectari debemus, *in charitate*, Quæ uia excellentiſsima eſt, finis omnis præcepti, & uinculum totius

ἀληθεύοντες.

Veritas constantia eſt Euangelij.

1 Cor. 13. Col 3. perfectionis: diligentes nos mutuò, nō lingua
2. Thi. 1. tantúm, sed opere & ueritate.
1. Ioan. 3. Rursum, potest & per ueritatem Fidelitas accipi, ex parte nostri: iuxtà sponsionem ac
1. Pet. 3. stipulationem baptismi. Vt instruamur ex hoc, ita nobis manendum esse promissis: ut illa sanctis cōfirmemus operibus, nobis à Deo in charitate præparatis, ut ambulemus in eis.

Item, & ueritas fides est, stipulationis baptismi.

Ephes. 2. Ergò ministrorum opera ac functione, non solū fit, ut in euangelio, ac fidelitate baptismi, inueniamur constantes: sed ut & hæc in charitate, uita & moribus exprimentes, *crescamus*, hoc est, crescere semper temptemus, & quantū ex nobis fuerit, in dies augeri nitamur:
Prou. 4. Certiores facti, q etsi Iustorū semita, uelut mattutina lux splendens, crescit usque ad perfectum diem: augmentum tamen ex nobis, ut ex nobis proficisci non posse, sed ex Deo, qui
1. Cor. 3. omnibus incremētum dat: Et his quoq;, quæ in nobis ex Deo sunt, augmenti scilicet desiderīū, crescendi studiū, & exercitiū in operibus charitatis: cū ille largiatur omnibus, & uelle,
Philip. 2. & perficere pro sua ergà nos, bona uoluntate.

In illo, Non in nobis, quandòquidem in nobis crescere, esset decrescere, & ad paruulorū imbecillitatē redire, sed in CHRISTO: in quo omnis ædificatio constructa crescit in tē-
Sup. c. 2. plum sanctum in Domino: ut in illo effecti membra robusta, transire possimus in Virum perfectum: *Per omnia*, quæcunque nobis

In nobis crescere est decrescere.

posſint occurrere. Hoc eſt, creſcamus in CHRISTO, ſiue per infamiã, ſiue per bonam famam: ſiue per gloriam, ſiue per ignobilitatem: ſiue per uitam: ſiue per mortem. Vel creſcamus in Illo, per omnia, hoc eſt, ex omni parte: Ex parte ſcientię, Ex parte ſanctitatis, Ex parte ſpiritualis exercitij, & ſanctarũ operationum. Creſcamus, inquam, in illo, *qui eſt caput*, noſtrum, ut illi reddamur cõformes, quẽ hac in uita oportuit ſemper creſcere: nõ ſolũ ſapientia, ætate & gratia: ſed & merito apud Deum & homines, CHRISTVS, qui eſt Deus benedictus in ſecula.

Quomodo in Christo creſcendum per omnia.

2. Cor. 6.

Luc. 2.

Rom. 6.

Nec multũ referre uidetur, Si non habetur Græcè, creſcamus, ſed augeamus, uel augeſcamus, ut alij: Et ſi omnia, legitur, & nõ, per omnia: cum parũ uel nihil à ſenſu diuertant. Nã licet augere, uel augeſcere (ſiquis malit) non nihil magis de actione retineant: quia tamen ex nobis non debemus pręſumere, ſed ex illo, qui agit omnia uerbo ſuæ poteſtatis: conſtat quòd non magnipendenda res eſt. Et ſubtractio quoq; præpoſitionis, non nocet, ſed ſenſum reddit magis illuſtrem: dum clarè uidetur, omnia augenda in CHRISTO. Et planè quidem, non quæ in nobis, ex nobis ſunt, cùm hæc exterminanda ſint, ſed quę in nobis à Deo data ſunt. Quippè qui, nobis quinq; talenta dedit, ut exercitio fraternæ charitatis, & ſanctarum operationum, pecuniam eius

ἀυξήσωμεν εἰς αὐτὸν τὰ πάντα.

Quæ in nobis extermi nanda ſunt.

Matth. 25.

demus ad mensam: ut tandem ueniens debitis cum usuris illam excipiat.

Ex *quo*, Ostendit augmentum, quo augemur in CHRISTO, reliquis etiam membris esse commune. Non solũ quia ab omnibus participatur, sed quia à toto corpore, modó quopiam coefficitur: non quidem uirtute ipsius corporis, sed efficacia CHRISTI capitis: ut textum prosequendo liquet. Igitur Ex quo capite, hoc est, ex illius dono, priuilegio, uirtute, cooperatione, *totum*, eius, *corpus*, mysticum: Quod tametsi eiusmet CHRISTI spiritu, miro est modo, *compactum*, siue mauis, cõstructum: quandòquidem cum sit omnium artifex, uoluit corpus, quod inhabitaret, eximia arte compingere & constituere: necnon, *connexum*, siue ut Hieronymo placuit, conglutinatum, omnibus in suis partibus reddere: nexu indissolubili ac glutino inseparabili, charitatis & pacis: Nihilominus in statu præsentis peregrinationis, potest semper augmentũ in charitate recipere: & ita tandẽ (Deo benè omnia moderãte) in Virũ perfectum euadere.

Augmẽtum i christo omnibus membris commune.

συναρμολογούμενον.

συμβιβαζόμενον.

Charitas in uia semper augeri põt.

Ex quo, inquam, capite totum corpus cõpactum, & connexum, *augmentum corporis facit*. (Talis debet esse constructio, si res est reddenda perspicua) Siquidem, & auget totum corpus, et augetur totum corpus, sed modo diuerso. Nam auget quidem totum corpus, uirtute capitis, & auget per partes sibi coniun-

Quo pacto totũ corpus auget et per quas partes.

ctas: At non per omnes partes coniunctas, sed tantùm per materiam augmēti suggerentes. Cum enim non semper, omnes partes huius corporis orent, non singulę semper ieiunent: sed hæ modò orent, illæ cras ieiunient, aliquæ aliquandò quiescant: constat ꝙ non semper omnes partes coniunctæ, augmenti materiā subministrant: & ob id, opus non est, ut omnes partes coniunctæ, semper augmētum faciant. Et hoc est illud, quod dicit, *Per iuncturas*, hoc est, iunctas partes, hebræorū more: qui non rarò abstracto utuntur pro concreto, ut iustitia pro iusto, & morte pro mortuo. *subministrationis*, hoc est, subministrantes, eorundem usu, & Paulo familiarissimo, ut ex præcedentibus constat.

Abstractum pro concreto

Ergò, & si totum corpus dicitur augmentum facere, non opus est tamen, ut id per omnes partes efficiat: sed satis est, si per aliquas, uel etiam aliquam faciat. Sicut & homo dicitur uidere, dicitur intelligere: & tamen, non secundum omnem partem intelligit, nec secundum quamlibet uidet. Satis, inquam, est præsertim cum id faciat, *secundùm operationem*, Græcè legimus Energiam, hoc est, uim occultam, & intrinsecam efficaciam. Quæ planè uis & efficacia, uis & efficacia est spirit' CHRISTI. Qui spiritus, primum est, non partiū, sed totius corporis: Et ad ipsum pertinet, subministratam augmenti materiam (tametsi si-

Officium spiritus Christi in hac mystica auctione.

ne illo non subministraretur) membris singulis applicare, & unicuique, lance conuenientissima, distribuere.

Augetur uerò totum corpus, etiam uirtute capitis, à quo omne recipit incrementum: Et augetur in omnibus ac singulis partibus, sed, *in mensuram*, hoc est commensurato ac proportionato modo, & certa ac congrua auctione, iuxtà exigentiam, *Vniuscuiusque membri*, quemadmodùm (proportione sua) contingit in corpore animali. Et sic tandèm fit, ut & hæc auctio omnium ac singularum partium, cedat, „*in ædificationem*, totius, *suimet*, corporis: Non quidem in diuitijs, honoribus, dignitatibus, imò nec in quibusuis donis gratis datis: cū hæc, ad substantiā alimenti non faciant: et illa, nonnunquàm augmentum impediant, Sed, *in charitate*, quā orat Apostolus ut in nobis magis ac magis, semper abundet, & in qua ad extremum usque diem, debemus proficere: ut tandem Deus qui Charitas est, maneat perfectè semper in nobis, undiq; replendo nos: & nos ex omni parte perfectè maneamus in eo, repleti ac locupletati omnibus charismatibus ac muneribus suis.

Quo pacto totum augeatur corpus et singulæ eius partes.

Philip. 2.

1. Ioan. 4

Ergò totus profectus, tota auctio CHRISTI corporis, quod est Ecclesia, hac in peregrinatione, in charitate est. In qua quātū proficimus, tantùm in CHRISTO grandescimus, & ad uirum perfectum accedimus.

Totus profectus Ecclesiæ in charitate consistit.

Digreſſio de communione Sanctorum.

Commũnio ſanctorũ eſt articulus fidei. Verùm quia Sanctorum Communio eſt articulus fidei,& multis eſt intellectu diffici lis,expedit(ſi non fallor)paulò locupletius rẽ tractare. Ergò,ut à ſignificatione ſit exordiũ *Cõmũnio in ſacris literis quid ſignifi cet.* planum eſſe poteſt ex literis ſacris, communionem aliud non eſſe,q̃ bonorum in mediũ expoſitionem,ut ea omnibus ſint cõmunia: quemadmodum ratione ſua, in humanis ſocietatibus accidit,& ſicut re uera factum eſt, Apoſtolorum tempore,quo uẽdebantur poſſeſsiones,et alia eius generis bona:ut illorũ prę cio,omnes participarent,ac unà pariter uiuerent in communi. Acto. 4

Vndè et Collectæ quę fiebant per eccleſias, ut ſubueniretur indigentibus ſanctis, qui degebant in Ieruſalem, de quibus mentio non *Collecta Eleemoſinæ dictæ ſunt cõmuniones.* ſemel fit in Epiſtolis Paulinis, communiones ſeu communicationes ſunt appellatæ,in pluribus earum locis. Vndè Romanorum decimo quinto,Probauerunt, inquit, Macedonia & Achaia communionem facere,in ſanctorum pauperes,qui ſunt in Ieruſalem. Et ſecunda Corintiorum octauo,mirum in modum laudat eaſmet eccleſias Macedoniæ,q̄ locuplẽtẽ cõionem miſerunt pro ægenis in Ieruſalem.

Ergò ſicut uoluntaria bonorũ temporaliũ, in medium expoſitio,ut toti ſint ſocietati cõmunia,aut diſtribuãtur his qui opus habent,

communio uel si mauis communicatio dicitur in sacris literis: Itá & in medium collatio bonorum spiritualium, ut cõmunia sint omnibus membris ecclesiæ, dicta est Sanctorum communio siue communicatio, & inter articulos fidei reposita est. *Quid sit sanctorum communio in hoc loco.*

Quam quidem spiritualiũ bonorum expositionem siue collationem, debemus primò
Prima. facere exemplo CHRISTI: Qui licet esset caput, ac membrum præcipuum, totius corporis, omnes tamen suas spirituales diuitias, & bonorũ omnium Cornucopias, in reliquorum membrorum usum, & commodum dedit, & in medium uti rem omnibus communem exposuit. Quòd eò lubentius quis facere potest, quò bona cuncta, quæ facit, longè potius CHRISTI bona sunt, qui in illo ope- *Communicãda spiritualia bona, multis de causis.*
Gal. 2. *Philip. 1.* ratur & uiuit, quàm sua: qui sicut dictum est, nihil unquàm in commodum & communem ecclesiæ locupletationem, non exhibet. Et quanquàm non dubito, bona quæ, nostro modo facimus: Cum à CHRISTO, & in nobis, & cum nobis, eadem præcipuè, ac uberius faciente, sua pro liberalitate donata sint nobis, bona nostra dici debere: Nihilominus esset inmane facinus, si ea in re non gratificaremur CHRISTO: atque eius exemplo moti, quicquid ad nos boni, quouis iure pertineat, non conferremus in medium. *Bona quæ facimus & si re uera magis sũt Christi, quia tamen sunt nobis donata, nostra nuncupari debẽt*

Secũda. Amplius, Negari non potest, Dei ordina-

tione ac Prouidentia constitutum, ut omnes fideles, unum sint corpus: Nō solū politicum, quemadmodúm in rebuspublicis, in quibus tamen multi sunt prouentus, & multa bona communia: Sed ueluti naturale, ut non semel docet Apostolus. In quo palàm est, omnia esse communia: imô & membra singula, toti magis q̃ sibi prospicere. Quippe quæ pro illo sunt magis sollicita: imò et magis comprobantur affecta, dum pro totius salute, se nō uerentur obijcere, & propriam iacturam subsistere. Nec modò ut essent unum corpus, sed ut & unum haberent spiritum, quo non secus ac anima (ut dictum est) in unum seruarētur, regerentur, ac agerentur.

Omnes fideles unū sunt corpus, non tantùm politicū sed quodāmodo naturale.

1 Cor. 10

Tertia.

Ibidem.

Quarta.

Qui per singula membra diffusus, singulis mox adesset, nulli non prouideret, aut unicuiq; prout opus est, nihil non impartiret.

Totius Ecclesiæ unus est spiritus, qui singulis adest, & cuilibet p ut opus est prouidet.

Sexta.

Adde. Communem omnibus fidem, ut cōmunis omnium haberetur doctrina: Cōmunis baptismus, ut communis esset omnibus generatio: Communis dominus, ut una esset omnibus lex: Communis pater, ut una omnibus esset hæreditas: Communis deus, ut una esset omnibus beatitudo. Denique, Eadem omnibus patria, in qua sumus ascripti ciues: Eadem domus, in qua omnes condomestici: Idem cibus & potus, panis scilicet uitæ, & poculus salutis perpetuæ: qui & unitatis Simbolo in altari nobis quotidiè præparatur, ut singulis

gulis liceat, cum libet accipere.

Quæ quidem omnia, haud dubiè excitāt nos, imò stimulant, ac perurgēt, ut omnia ac singula, promptè ac propensè in medium cōferamus: ac quantū in nobis fuerit, omnibus communicemus. Hinc illæ uoces Apostoli, Adimpleo quæ desunt passionum CHRISTI in corpore meo, pro corpore eius, quod est ecclesia: Et omnia substineo propter electos, ut ipsi salutem consequantur: Et siquid patimur, patimur pro uestra salute. Imò & actus idem aliquandò, ardore charitatis, quæ non quærit quæ sunt sua, sed quæ sunt aliorū: etiam cupit, se separari à CHRISTO, ut fratres saluarentur in CHRISTO.

Fideles multis perurgentur stimulis ut sua cōferre uelint in medium.

Colo. 1. 2. Thi. 2. 2. Cor. 1. Roma. 9.

Sed duo emergūt scrupuli. Alter propter ordinē Charitatis, quo nobis potius, spiritualia procurare debemus quàm proximo, imò nec illum ex æquo amare ut nos: quandòquidem dictum est, Diligе proximum tuum sicut te, & non quantū diligis te. Alter ex intentione facientis, quoniā pauci uidentur, suis in benefactis, intentionem ad cōmunem ecclesię utilitatem dirigere: cum & id oneris ministrorum uideatur publicæ functionis, & nō cuiuslibet membri ecclesiæ, in particulari.

Emergentes scrupuli de communione sanctorum.

Deut. 6. Matt. 22.

Verùm difficilè non est ambos eruere. Et primum quidem attendendo, quòd aliud est, comparare unum hominem alteri, & aliud, membrum corpori, & ciuem reipublicæ. Et quic-

Aliter homo comparatur

homini, & ciuis Reipublicæ.

quid sit, in prima comparatione, non moror: quippè quę ad rem non facit: Et in illa locum habet præceptum de dilectione proximi, & discussio ordinis charitatis, de quo facta est mentio: Sed negocium præsens est in secunda comparatione. Et res (meo iudicio) ex se perspicua est, cum etiam natura subindicet, partem suòpte ingenio, toti longè plus affici, q̃ sibi, & Ciuem, & sua, & se pro salute Reipublicæ tradere atq; exponere.

Pars plus naturaliter affecta est toti quã sibi.

In Eth. et Poli.

Nec quidem aliter ordo charitatis habet, cum & illo clarissimè doceamur, non solùm plus amandum totum ecclesiæ corpus, sed & membra illa præcipua, sine quibus corpus nullo modo subsisteret: Quandòquidem & in naturalibus idem euenire cognoscimus, quæ planè gratia non debet destruere, sed perficere. Nam imminente discrimine, non solùm toti corpori, sed capiti, uel cuiuis membrorum, sine quo corpus non uiueret: mox suòpte naturę instinctu, qui haud dubiè à Deo est: cum opus naturæ (sine controuersia) opus sit primæ intelligentiæ: membrum aliud cuius iactura, corpus uita non destituitur, semetipsum offert, ac promptè percussionem seu abscissionem excipit.

Natura gratia non destruitur, sed perficitur.

2. Philip.

Nec uereor hanc animi propensionem (ita moderâte ac agente spiritu CHRISTI, qui cum suauitate uniuersa disponit) si sese offerret occasio, in q̃ pluribus reperiendam fideliũ:

Sap. 7.

Propẽsio charitatis i pÿs,

qui proculdubio, nō solùm pati uellent quod- *ergà Christum & Ecclesiam eius.*
uis incommodum, & quantamcunq; dici po-
Galat. 2. test, iacturam, pro salute totius ecclesiæ, aut
pro capite eius CHRISTO: Sed pro salute,
utputà Pauli, aut Petri, & similiū: quos Deus
uti columnas ac fundamenta ecclesiæ sacro-
sanctæ constituit: Et super quos nos reliqui,
sumus quodam pacto fundati, ut in præceden
Cap. 2. tibus Apostolus dixit.

Nec ob id inferre aliquis debet, q̄ membra
ecclesiæ non diligant se: quandòquidem bonū
illud, quod toti percupiunt: imò & quod in
medium, ad communem omnium frugem et
utilitatem exponunt: non desinit illorum esse
bonum, sed præstantiori potius ratione, ad il- *Pijs Communicātibus bona sua nō solùm non fit præiudiciū sed magnus accedit prouentus.*
la redundare uidetur: cum bonum cōmunius
Dioni. de Diui. no. indubiè efficiatur diuinius. Et licet bonum cō
mune, primùm correspondeat toti, in cuius
cōmodum principaliter cedit: nihilòminus
etiam descendit in partes, cum totū nunquā
sit sine partibus, in quibus semper consistit:
Imò & locupletius & præstantius ad partes
reuertitur, q̄ à partibus dimanauerit.

Sed esto, bono illo, quod partes exponunt,
partes remanerent priuatę: quia tamen pro-
prium exponendo bonum, opus tam insigne
patratur, à quo & destitui quouis modo non *Vel ipsa bonorum expositio maximum est exponētibus lucrum.*
possunt: ut uerè exponēdo, magis lucrentur,
quàm si totum quod unq̄ lucratæ fuerant reti
nuissent in se: à liberali ac permagnifica illa

exhibitione, remorari non debent.

Secundum autem ſcrupulum eruimus, cō ſiderando ꝙ etſi intentio exponēdi quicquid boni habent, in utilitatem totius eccleſię, aut laborandi ac ſubſtinendi, aut quouis modo merita cumulandi, pro toto corpore quod eſt eccleſia explicitè inueniretur, in admodū paucis: nihilòminus propterea non infertur, ꝙ uera eccleſiæ membra, penitus & implicitè ſaltem, ea deſtituta ſint intentione: tùm quia in illis eſt charitas quæ ſuaptè natura communicatiua eſt: tùm quia in illis eſt intentio, obſequendi diuinæ uoluntati, & morem gerendi capiti CHRISTO: qui ita conſtituit, & omnia in eccleſiæ frugem conuertit. Quarè & ſi non ibo inficias, multorum intentionem, magis ad ſui ſalutem reſtringi, quàm ad proximi ſalutem extendi: puto tamen paucos magis illam ſibi cupere, quàm cupiant uniuerſæ eccleſiæ.

Charitas ex ſui natura cōmunicatiua eſt.

Et licet ad procurandum eccleſiæ commune bonum, publici ſint inſtituti miniſtri: non tamen eo in negocio, reliquis membris abſtinendum eſt, quoniam ſi membra omnia pro inuicem opus eſt eſſe ſollicita, eò ꝙ unius corporis membra ſunt: multò magis neceſſè eſt omnia ſollicitari pro toto corpore, propter quod potiſsimum inſtituta ſunt.

1. Cor. 12.

Si membra pro inuicē debent eſſe ſollicita, multò magis pro tota Eccleſia.

Ergò uti rē conſtitutam ac compertiſsimā omnibus eſſe debet in CHRISTI corpore,

quod est Ecclesia, spiritualia sanctorum omnium bona, esse communia & presertim quę ad salutem omnium pertinent: quippè quibus communis est spiritus, uita, meritum, alimentum, auctio, charitas, gaudium, afflictio & id genus reliqua. Itèm, & cõmunes omnes CHRISTI diuitias, thesauros, cornucopias, & fœlicitates: ut qui est primùm membrum, cum sit caput: & præcipuus sanctus, cum sit sanctus sanctorum.

Quòd Christi & sanctorũ bona spiritualia toti Ecclesiæ sũt cõmunia & à quibus & qua ratione sunt singulis dispẽsanda.

Quæ & planè dispensanda sunt iuxtà mẽbrorum proportionẽ, pro singulorum opportunitate, ad indigentium commodum, & ad communem omnium profectum, locupletationem, salutẽ: Et primũ, indubitanter à Deo, & CHRISTO IESV, per spiritum sanctũ, per internã distributionẽ, iuxtà magnificẽtiã Dei, donationẽ CHRISTI, conditionẽ & qualitatẽ membri: Deindè, à membris, cõiunctis quidem & uiuis, per modum subministrationis, sicut superius est attactum: Et demùm à ministris ecclesię pascẽdę prępositis: & pręsertim à Summo omnium Pontifice, Cui cura ouium totius orbis demandata est.

Summo pontifici ouiũ totius mũdi cura de mandata est & penes illũ facultas est thesauros Ecclesiæ distribuere.

Vt eo, potestate sibi tradita à CHRISTO (quæ & suprema est in ecclesia Dei, ut qui immediatus est uicarius CHRISTI) pręmissos thesauros ouibus dispẽsante ac singulis CHRISTI loco, ut par est, distribuente: saltèm, uisa illa sensibili dispensatione, nos qui

ſumus natura ſenſibiles, euadamus certi, pro noſtra imbecillitate, diſpenſationis quę nobis inuiſibiliter impartitur à CHRISTO: Quā dòquidem ratū ſe ſemper in cęlis habiturum promiſit, quod Petri ſententia cōprobauerit.

Indulgentiarum Theſaurus, ex quibus cōſtet et ad quid fuerit inſtitut⁹.

Ex quibus omnibus rectè ponderatis, et ut conuenit benè diſcuſsis difficilè non eſt, Sacro ſanctum Indulgentiarum Theſaurum conſtituere, quemadmodum catholica docet Eccleſia: ex CHRISTI ac membrorū eius meritis & afflictionibus conſtantiſsimè conſtitutum, ad ſatisfaciendum Deo pro peccatorum pœnis, poſt baptiſmum, Chriſti fidelibus debitis, & inſolutis ab eis. De qua re & aliàs, domino concedente, uberius dicturi ſumus.

Obſeruationes Sectionis præmiſſæ.

Morū doctrinam non aggredimur ut Sciamus ſed ut boni ſim⁹.

Obſeruandum in Prima portione, q̄ ſi (ut etiam ethnici tradunt) quæ morum ſunt, non eam ob rationē aggredimur, ut ſciamus, ſed ut boni ſimus: tota uirili, quæ hortatur Apoſtolus operibus referre debemus: præſertim cum non ſolū ſint totius uitæ ſpiritualis fundamētum (Diſcite quia mitis ſum, & humilis corde) ſed fraternę dilectionis exercitium, per quam eiuſdē uitæ acquiritur conſumatio: ut non multò poſt Apoſtolus monuit. Siquidē fraterna charitas cum nō ſit, procax; nec arro-

1. Ethico. *Matt. 11.*

1.Cor.13. gans, eſt ſemper ſubmiſſa:& inſeruire omnibus ſtudioſa. Et quia nō quærit quę ſua ſunt: non irritatur iniurijs, nec laceſsitur contumelijs: imò beneprecatur omnibus, etiā hoſtibus.

Ibidem. Eſt quoq; longanimis nihil nō credens, nihil nō ſperans, & in omnibus ſemper ſe Deo cōmittens: omnia ſubſtinet, & cū omnibus, quātum poſsibile eſt, pacē cuſtodit: ut unanimes, uno corde, ore, & ſpiritu, benedicamus Deū & Patrem per IESVM CHRISTVM. *Christianæ charitatis officia.* Rom. 12. & 15.

Obſeruandum in Secunda, q̄ tot nexibus colligati, uerè non poſſumus non eſſe unum in CHRISTO: et ob id de proximis non ſecus ſollicitari, ac ſollicitamur de nobis: & ſuper omnia, CHRISTVM uti caput non ſuſpicere: à quo omnis membrorum nexus, omnisq; ligatura dependet: & in quem quicquid in nobis eſt boni reducimus. Nec modò CHRISTVM, ſed Deum Patrem debemus ſemper habere præ oculis, ac coràm illo, pio filiorum affectu uerſari: quippè qui eſt ſuper omnes, & per omnes, & in omnibus nobis. Quo pacto (eodem atteſtante) poſſumus facilè, in ſpirituali uita proficere, quemadmodùm dixit Abramo: Ambula coràm me, & eris perfectus. Et Sapiens. Beatus qui in ſapientia morabitur, & in ſenſu cogitabit circumſpectionem Dei. *De' & Christus in omnibus habendi præ oculis.* Gen. 16. Eccle. 14.

Obſeruandum in Tertia, q̄ unuſquiſque contentus ſit dono ſibi dato à CHRISTO,

& cum illo conetur cœlum ascendere, per cœlicam cõuersationem: oblitus per omnia quæ super terram sunt. Quod planè securè non fit, nisi & cum illo descendat ad infima terræ, humiliando extremè sese, usque ad suam crucem: qua spontè suscepta, intrepidè sequatur CHRISTVM, & exaltabitur tandem cum eo. Et quanq; non omnes simus Apostoli, non omnes Prophetæ, Euangelistæ, Pastores & Doctores: omnes tamen certa sumus uocatione uocati, in qua & ambulare & crescere semper in CHRISTO debem⁹. Quod quidem erit cum CHRISTVS per ueram fidem, et cognitionem adolescet in nobis: non egens amplius reformatione; sicut egebat in Galatis, de quibus Apostolus (Filioli mei quos iterum parturio donec CHRISTVS formetur in uobis) aut ueluti infans uesci nequeat nisi lacte, quemadmodum in Corintĳs, quibus cum essent carnales, & zelus & contentio esset inter eos, non poterat loqui Paulus, nisi uelut carnalibus, & lac dare potum, non escam.

Qui se humiliat exaltabitur. — *Luc. 4.* — *1. Cor. 5.* — *Christ' adolescat in nobis.* — *Galat. 4.* — *1. Co. 1. 2.*

Obseruandum in Quarta, q̃ ualidè persistamus in catholica fide, & ecclesiæ sacrosancta doctrina: Nec ueluti paruuli corrupto iudicio, sinamus nos quibusuis hæreticorum flatibus agitari, aut prurientibus auribus falsis magistris: qui instigatore Sathana, coaceruati sunt undiq; : ab orthodoxa ueritate diuelli,

Conandũ ne quouis pacto hæreticorum flatibus agitemur aut à doctrina catholica diuellamur. — *2. Thi. 4.*

Sed tenentes caput CHRISTVM, & agnoscentes Sāctorum omnium communionem, nitamur in dies crescere in charitate: & omnia conferamus in medium. Vt quemadmodum unum sumus in CHRISTO, ita et unum simus inter nos: unà pariter uiuentes & crescentes in eo: & Ille pariter semper uiuat & grandescat in nobis. Cui sempiternus honor & gloria Amen.

Secunda Sectio posterioris partis Epistolæ. In qua Paulus alloquitur initiatos in Christianismo: obtestans eis prorsus recedendum esse à malo, satagendo in dies exuere ueterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris: & amplectendum omne bonum, induēdo hominem nouum, qui creatus est in iustitia & sanctitate ueritatis.

Prima portio. *Hoc igitur dico & testificor in Domino, ut iam nō ambuletis sicut & Gentes ambulant, in uanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum: alienati à uita Dei, per ignorantiam, quæ est in illis propter cæcitatem cordis ipsorum: qui desperantes semet ipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam. Vos autem non ità didicistis CHRISTVM, si tamen illum audistis, & in illo edocti estis, sicut est ueritas in IESV: Deponere uos secundùm pristinam conuersationem ueterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris. Renouamini autem spiritu mentis uestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum*

Renouandi spiritu mentis.

creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis.

Propter quod deponentes mendacium, loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. Irascimini & nolite peccare, Sol non occidat super iracundiam uestram: Nolite locum dare Diabolo. Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis, quod bonum est, ut habeat unde necessitatem tribuat patienti. Omnis sermo malus ex ore uestro non procedat, sed siquis bonus est, ad ædificationem fidei, ut det gratiā audientibus. Et nolite contristari Spiritū sanctū Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à uobis cum omni malitia. Secunda portio.

Estote autem inuicem benigni, misericordes, donātes inuicem, sicut & Deus in CHRISTO donauit nobis. CAP. V. Estote ergò imitatores Dei sicut filij Charissimi & ambulate in dilectione, sicut & CHRISTVS dilexit nos. & tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo, in odorem suauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis, sicut decet sanctos: Aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem nō pertinent, sed magis gratiarum actio. Hoc enim scitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus (quod est idolorum seruitus) non habet hæreditatem in Regno CHRISTI & Dei. Nemo uos seducat inanibus uerbis. Propter hæc enim uenit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergò effici participes eorum. Eratis enim aliquandò tenebræ

Deus imitandus à nobis sicut à charissimis filijs

nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia et ueritate: Probantes quid sit beneplacitum Deo. Et nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autem quæ arguuntur à lumine manifestantur: Omne enim quod manifestatur lumen est. Propter quod dicit. Surge qui dormis & exurge à mortuis, & illuminabit te CHRISTVS. — Fructus lucis in quibus consistit.

Videte itaque fratres quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes sed ut Sapientes, redimentes tempus quoniam dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudentes. sed intelligentes quæ sit uoluntas Dei. Et nolite inebriari uino, in quo est luxuria sed impleamini Spiritu sancto loquentes uobismetipsis in Psalmis, Hymnis, & Canticis spiritualibus: Cantantes & psallentes in cordibus uestris Domino gratias agentes semper pro omnibus, in nomine Domini nostri IESV CHRISTI, *Deo & Patri, subiecti inuicem in timore* CHRISTI.

Hæc sectio, tametsi maximæ est frugis: nō tamē est magnę difficultatis. Nec mirum, cū initiatos Paulus (ut dictum est) alloquatur: quibus opus non est solido cibo. — Heb. 5. — Initiati non uescuntur solido cibo.

Obtestando itaq; primùm in communi, seu mauis in uniuersali, illos à prophana ac perditissima gentium uanitate, qua nō secus ac cæcæ, in uia omnium uitiorum palpantes,

præcipites dabant ſeſe in perditionem: auocare conatur reductis illis in mentem, quæ profeſsi ſunt in baptiſmo, cum ſubſcripſerunt CHRISTO, & receperunt euangelium. Nempè exuere ueterem hominem, qui corrumpitur iuxtà erronea deſideria, & induere nouum, qui ſecundum Deum creatus eſt, in iuſtitia & uera ſanctitate.

Quæ profiteamur i baptiſmo.

Deindè deſcendendo ad multa particularia, in quibus Gentes præcipitant, & uetus homo in dies magis corrumpitur: urget illos abſtinere debere, á ſingulis illis uicijs, & exercere ſe in eorum contrarijs: ut ſingula expendentibus conſtat. Quaré & ſi ob prolixitatem, poſſet textus in plures portiones diſtingui, quia tamen res eſt per ſe ſatis perſpicua, ſat erit illum duabus abſolui.

Hæc ſectio ſit in duas portiones diſtincta.

Enarratio primæ portionis, Sectionis ſupraſcriptæ.

Hoc igitur dico & teſtificor. Dixerat dono CHRISTI, alios datos Apoſtolos, alios Prophetas: quoſdam Euangeliſtas, non nullos Paſtores & Doctores: ad conſumandos ſanctos, in opus miniſterij, in ædificationem corporis CHRISTI, ut iam non ſimus uelut paruuli fluctuantes, & circũueniamur omni uẽto doctrinæ: ſed ueritatem ſectãdo, in charitate per omnia adoleſcamus in CHRISTO.

Et quia Paulus datus erat Ephesijs, ut Apostolus, Doctor, & Euangelista: palàm quod illum attinebat, in eos suo munere fugi: ut illorum imbecilliores perficerentur, & non fluctuarent ut paruuli: sed uita & moribus ueritatem sectarentur in CHRISTO IESV. Quamobrem meritò, inferendo ex dictis, admonet, & obtestando perurget: quippè qui deesse non debet muneri suo. Quid autem dicat, quid uè, obtestetur, subiungit, *Vt iam*, iniciati CHRISTO, *non ambuletis, sicut & Gentes*, aliæ in quibus non est lumen fidei. *ambulant in uanitate sensus sui.*

Vanitas qd apud Salomonem, & quid apud Philosophos naturales.

Si uanitatẽ accipis sicut Ecclesiastes, totũ
Cap. 1. quod Deus non est: palàm gentes quæ nõ sub scripserunt CHRISTO, ambulare in uanitate: quoniã cũ sine Deo uero existãt, in illo ambulare non possunt. Si uerò sicut Philosophi, frustrationem conatus, ut cum quis putat se aliquid cõsequi, ad quod frustra nititur: constat pariter illas ambulare in uanitate, qm̃ cũ
In lib. de Trini. oẽs (ut inquit Augustinus) Beati esse uelint: sine CHRISTO, Beati esse non possunt.

Ambulatio autem gentium sine CHRISTO, fluxus (si non fallor) uanarum cogitationum intelligi potest: quibus se uoluunt & reuoluunt, & implicant tandem inutilibus conatibus, ac desiderijs, de quibus pro-
Psal. 42. pheta. Filij hominum usquequo graui corde, ut quid diligitis uanitatem: & quæritis

mendacium? Et rursúm. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam uanæ sunt. *Psal. 93*

Cogitatiões gentium insigniter uanæ.

Quanquàm autem innumeræ sint in hominibus, qui sine CHRISTO sunt, cogitationes uanæ: quanquã de Deo, de ultimo hominis fine ac fœlicitate, de futura ac perpetua uita, tumultus sint & digladiationes: Fons tamen quàm plurium in gentibus uanitatum, est in seipsis tumescere, & nimis suis in cogitationibus, sibi blãdiri: dicẽtes se esse sapiẽtes, meritò stulti facti sunt, ut alibi Apl̃s dicit. *Rom. 1. νοῦς.*

Et licet Græcè non legatur, sensus sed mentis, & propterea illis textus sit dilucidior, Si quis tamen attendit, sensum hoc loco, mentis significare iudicium, paruipendet forsan à nostro textu secedere.

Tenebræ, modis pluribus in scripturis

Tenebris obscuratum habentes intellectum, Siue intelligas de fallacijs ac deceptionibus mentis humanæ, quæ nonnunquam in scripturis dictæ sunt tenebræ (Lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non compræhenderunt) Nam postquàm consensit mẽs nostra in primo homine, patri mendacij, ac tenebrarum principi, reddita est in suis actionibus, miserè fallax, & multis tenebris est obducta: Siue de peccatis, erroribus & malis affectibus, quæ pariter tenebræ appellata sunt (Vt conuertantur gentes à tenebris ad lucem: Et abijciamus opera tenebrarum et induamur arma lucis): Siue de affectatis (ut uocãt) ignorantijs, & peruer- *Ioan. 1. Acto 16 Roma. 1*

Matt. 6. ſis intentionibus(ſi lumen quod in te eſt tene
Luc. 12. bræ ſint, tenebræ quantæ? Et ſi oculus tuus
fuerit nequam,totum corpus tenebroſum e-
rit)rectè ſemper intelliges. Quandòquidem
hæc oĩa ſunt in Gentibus ſine CHRISTO,
qui lux unica eſt,omnis creaturæ: Et Sol uerę
Malac.4. & abſolutæ iuſtitiæ omnium nationum.

Alienati à uita Dei. Non eſt ſermo de uita hominum naturali,tametſi & illa à Deo eſt, imò non niſi in Deo uiuimus, mouemur, & ſumus:Sed uel de uita,hoc eſt,uiuendi modo, quem Deus præcipit ac præſcribit (qui quidem non eſt ſine fide,non ſine charitate, quoniam iuſtus ex fide uiuit,& qui nõ diligit manet in morte) Vel de uita, hoc eſt, CHRISTO, qui non ſolum eſt uita Dei in ſe (ſicut enim Pater habet uitam in ſemetipſo, ſic dedit & filio uitam habere in ſemetipſo: et cum eius filius ſit naturalis,neceſſario eſt origo uiuentis à principio uiuente coniuncto,in ſimilitudine ſpeciei) ſed etiam eſt uita Dei in nobis(Viuo ego iam non ego,uiuit uerò in me CHRISTVS: Egò ſum uia ueritas & uita, qui credit in me etiam ſi mortuus fuerit uiuet: Et cum CHRISTVS apparuerit uita ueſtra): Vel de uita æterna,in cęleſti patria repromiſſa, quę Deo proprijſsima eſt. Quippè qui non ſolũ ex ſeipſo,& in ſeipſo:et unicè beatus, & perpetuò fœliciſsimus eſt: ſed fons & occeamus totius beatitudinis, & per-

Marginal references: Acto. 17. — Abac. 1. — Rom. 1. — Ioan. 6. — Methaſ. — Galat. 2. — Ioan. 14. — Col. 3.

Christ⁹ unica lux cuiu libet creaturæ.

Vita dei q̃d hoc in loco

Christus uita Dei in nobis.

petuæ omnium fœlicitatis.

A quibus omnibus constat Gentes ambulantes in uanitate mẽtis, esse alienatas, ac prorsus exclusas: ut quæ sunt non solùm sine fide, charitate, & lege Diuina, sed & sine CHRISTO, sine spe promissionum, & æternæ hæreditatis.

Sapiẽtia mũdi apud deũ, nõ modo est stultitia, sed maxima ignorantia.

Per ignorantiam quæ est in illis. Siquis per ignorantiam hoc in loco, mundi intelligat Sapientiam, quæ etsi non erat in omnibus gentibus, erat tamen in præcipuis, & uelut capitibus suis, meo iudicio, non erraret: quoniam illa apud Deum, nedum summa stultitia est, sed 2. Cor. 3. & maxima ignorantia.

Et ut mittamus Sydera, Cœlorum motus, Elementa, & quæ ex his sunt, cum omnibus (ut dicunt) naturalibus huius mundi, quorũ notitiam mirum in modum iactat: tametsi in quàm pluribus, non solùm sit hallucinata, sed maximè cęca: Quis non attrectat palpabiles 2. Mett. huius sapientiæ tenebras, si Diuina suspiciat?

Mundi sapiẽtiæ, palpabiles tenebræ.

Equidẽ si mundi sapientum, facilè Princeps, attestatur nostræ mentes oculos, haud secus habere se se ad Diuina, ac noctuarum oculi ad meridianum Solem: quis (nisi amens) solo sapientię huius pręsidio, audebit quicquã de Deo pręsumere, aut insignem sibi illius notitiam arrogare?

Vndè & qui minus inter illos desipiunt, apertissimè tradũt, potius attingi posse, quod

Deus

Deus non eſt,quã quòd eſt: Imò et ſummã, quam de illo poſſumus habere notitiam, eã eſſe,q̃ illum non ualemus agnoſcere. Quippè qui ſuperat omnem naturalem captum,et tranſcendit omnem noſtram cogitationem. *Suprema notitia quæ naturali conatu haberi poſſit de Deo.*

Sed eſto nouerint illum aliqui: cum præſtanti, quo præditi fuerunt ingenio:tum liberali ac munifica Dei diſpenſatione:prout hac in natura corrupta, cognoſci ab hominibus poteſt (Vt demus cum Apoſtolo, quod notum eſt Dei,fuiſſe manifeſtum illis: & q̃ inuiſibilia eius per ea quæ facta ſunt,ab ipſis fuere conſpecta: Sempiterna quoque eius uirtus & diuinitas: non quidem exactè, non abſolutè,ſed eòuſque ut inexcuſabiles redditi ſint, ſi illum ut Deum non ſunt uenerati) Nunquid ea notitia, inſignem non habuit ignorantiam? *Roma. 1.* *8. Phyſi. 12. Meth.* *Sapientium figmenta ut aliquid poſſent annũciare de Deo.*

Nec eam ſolum ob rationẽ,quòd non paucis falſitatibus eſt reſperſa:dum ut Deum faterentur æternum,mundi finxerunt æternitatem:ut infinitæ uirtutis,perpetuitatem motus: ut præſtantis intelligentiæ, & inculpatæ iuſtitiæ,detraxerunt ei infimarum rerum curam & cognitionem: Sed quia(quòd maximè conducit,maximèque pendendum eſt) non cognouerunt conſilium Dei,de reparando mundo,de ſeruandis hominibus, de locupletandis ælectis,diuinis theſauris:Et demum de illo unico, maximo,ac ter fœliciſsimo Do

nu, quo donati ſumus eius unigenito: cũ omnibus quæ in eo ſunt. *Ioan. 3. Roma. 8.*

Verùm etſi forſan non paucis placet interpratatio hæc, puto tamen Apoſtolum aliter interprætandum: quãdò quidẽ (ſi non fallor) non loquitur de Gentibus qbus prędicatũ nõ ſit euangelium CHRISTI: ſed de his qui audierant & forſan inter Epheſios erant, ſed credere contemnebant: nolentes perſuaderi, & quantùm ex illis poterat, ad obediẽdum fidei animum applicare.

De qua ignorantia nunc loquatur Apoſtolus. Ergò ſermò eſt de ignorantia myſteriorũ Gratiæ, non excuſante, ſed condemnante, atque excæcationis pœnam, à Deo (optimo iure) inflictam comitante: ſicut immediatè ſubiungit.

Propter cæcitatem cordis ipſorum, Græci legunt, excęcationem, Quod rem magis reddit illuſtrem. Vt ergò nemini mirũ eſſe poſſit, ſi in aliquibus ex Gentibus, quibus Euangelium fuerat inuulgatum, intellectus obſcuratus eſt: cauſam explicauit. Nempè quia iuſto iudicio (ut quæ magis tenebras dilexerunt quàm lucem) ſunt cæcitate percuſſæ. *πώρωσιν. Ioan. 3.*

Et à Deo quidem, qui lux eſt, in qua tenebræ non ſunt ullæ, per lucis ſubtractionem: à Sathana uerò, qui Princeps eſt tenebrarũ, per tenebrarum offuſionem: quemadmodũ factum eſt in hebræis non paucis. Qui propria iniquitate in tenebris perſiſtentes: et à *1. Ioan. 1. Infra. 6.* *Excæcatio fit à Deo & Sathana: ſed diuerſimodè*

Isa.6. Deo uero, iuxtà uaticinium sunt obcæcati, ne
2.Cor.4. quandò uideant oculis: et à Deo huius sæculi,
ut illis non fulgeat illuminatio euangelij glo-
riæ CHRISTI: sicut de omnibus infideli-
ἀπηλγηκότες bus, qui pereunt Apostolus dicit.

Qui desperantes, Græcè legitur, indolentes. Si placet lectio nostra, ut mihi maximè placet, perindè est ac sine spe, fęlicitatis & uitę futuræ: quales sunt quã plurimi Epicuri ac Sardanapali: quorum Deus uenter est. Qui dicunt, Cõmedamus & bibamus, cras enim moriemur: Nec alius est interitus hominum & iumentorum, sed æqua utrorumq; conditio. Ergò nemo nostrum exors sit luxurię nostrę: ubique relinquamus signa letitiæ: & concupitis fruamur amplexibus, replendo nos uino, & præciosis unguentis: quoniam hæc est pars nostra, & sors nostra. Propter quod subdit ꝙ, *semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam.*

Epicuri, & Sardanapali

Philip.3. 1.Cor.15. Eccle.2.3 Sap.2.

Verùm si placet lectio Græca, idem est, indolentes, ac sensu & dolore sui mali carentes. Quales sunt qui eò dementiæ sunt prolapsi, ut non solùm non erubescant cum malefecerint, sed exultent in rebus pessimis: Vel quales qui eò profunditatis malorum, Dei iudicio, sunt traditi, ut etsi prorsus redditi nõ sunt stupidi, aut sine quouis sensu sui mali, cõtẽpserunt tamen, ut scriptura testatur.

Proue.2.

Impÿ nõnunquam, dei iudicio, stupidi et sine sensu sui mali.

Ibidẽ.18. Hij ergò tradunt impudicitiæ semetipsos,

ad patrandum quancunque uolueris immunditiam, in auaritia: quę hoc loci, inexplebilem importat auiditatem. Ad explicādum (meo iudicio) ꝙ omnes uoluptates carnis, omnes uè concupiſcentias ſuas explere nō poſſunt. Vndè nec filius malefrugis pòterat implere uentrem ex ſiliquis, quas porci mādùcabant: quādòquidem, Diuina prouidentia, factum eſt, ut quicunq; biberit ex aquis iſtis ſemper ſitiat, & ita ſitim explere non poſsit.

Auaritia qd in hoc loco.

Luc. 15.

Ioan. 4.

Quæ autem operationes ſint cuiuſuis immunditiæ, expræſſum eſt in Epiſtola ad Romanos. Vbi & dictum eſt, has in ignominias tráditas gentes à Deo, cum tamē hic uelit, eas tradidiſſe ſeſe, quoniam & utrunque eſt uerū. Siquidem à Deo traditæ ſunt tanquàm permittente, ac quatenus pęnæ ſunt infligente: à ſe uerò tanquàm illas patrantibus, ac ſpontè ſe illis ſubijcientibus, ac in illas præcipitantibus.

Ro. 1.

Gētes in mūdiciæ traditæ, & à ſe, & à Deo.

Vos autem, Qui non ſolùm audiſtis euangelium CHRISTI ſed didiciſtis: hoc eſt: ab illo perſuaſi eſtis, & uiua illud fide excepiſtis: et per hoc CHRISTVM accedētes, manum illi dediſtis: (Quippè qui eſtis ex ouibus eius, quæ uocem eius audiunt, & audientes diſcunt, & diſcentes illum accedunt) *Non ita didiciſtis*, CHRISTVM, Vt rem indicaretis ſtultam: (Nos prædicamus CHRISTVM crucifixum, gentibus quidem ſtulti.

Omnis, qui audiuit à patre & didicit uenit ad me.

Ioan 10. & 6.

1. Cor. 1.

2.Petr.2 tiam:) Non ut post receptionem uerbi, ut canes rediretis ad uomitum: Non ut permaneatis in corruptione peccati, & uetustate primi Parentis.

Si tamen illum audistis, & in Ipso edocti estis, sicut est ueritas in IESV. Quanquàm hæc Græcis affirmatiua sunt: Siquidem (legunt) illum audistis, & in ipso edocti estis, Et quadrat (ut uidetur) contextui: Nihilòminus sermo non dissonat, etsi dubium præseferat. Et insinuabit Apostolus, satis non esse, Verbum externis auribus insonare, nisi Diuinus spiritus, magistrorum optimus, edoceat nos in corde. Non quidem ut pseudo Apostoli fingũt: euangelium legalibus obscurantes, uel ut suo indulgeant uentri, doctrinam CHRISTI, quæstui exponentes: Sed purè, sed candidè, sicut ueritas est in IESV. Qui candor est lucis æternæ, & speculum sine macula.

Non sufficit extrinsecus uerbum audire sed oportet, ut spiritus loquatur ad cor.

Rom. 16.

Sapie. 7.

Et quanquã ueritas doctrinæ in IESV, ueritas sit totius salutis, et exhibitio omnis Diuinæ pollicitationis: sufficit tamen, hoc in loco Apostolo: quo de moribus agit cũ Ephesijs: ad eam partẽ huius ueritatis descendere, quæ moribus credentium uitam instituat. Iccircò pergit & dicit.

Deponere uos. En qđ edocti estis in CHRISTO: En sinceræ ueritatis persuasio in IESV. Non quidem progredi in uanitate sensus, aut manu ad aratrum posita, respicere retrò,

Quid credẽtes doceãtur in Christo.

ut aliqui ex gentibus faciunt: quibus forsan satius fuerat, lucem non aspexisse, quàm post aspectam, ad tenebras oculos reuocasse: Sed ꝑ uirili, omniq́ue studio semper incumbere: ut quantùm in uobis fuerit, deponatis: Non quidem penitus, quoniam dum hic sumus, prouincia est imposibilis, cum nobiscum, circũferamus semper corpus peccati, & carnem repugnantem spiritui: *Sed secundùm pristinam conuersationem*: Quod Dei opitulante gratia, sub qua degitis, non solùm non est imposibile, sed facilè.

Luc. 9. *1. Petr. 1*

Rom. 7.

Veterem hominem. Veterem hominem uocat, quicquid renatis in CHRISTO, remanet primi Parentis. Nẽpè fomitẽ, siue cõcupiscentiam carnis, nõ secus ac contagíj originalis reliquias: quibus hac in palestra, militantis ecclesię, exerceri debent ælecti, quemadmodum in terra promissionis, reliquijs gentium, debuerunt exerceri Iudæi.

Quid uetus homo exuendus, hoc loco

Qui corrumpitur secundum desideria erroris. Quemadmodum dictũ est, ex primo homine dum hic sumus gestamus concupiscentiã carnis, quæ nusquam multis non estuat desideríjs: non quidem iustis, sed iniquis, & erroribus plenis: propterea ꝙ nunquã nos non conãtur seducere, & à recta retrahere. Iuxta quæ desideria, etsi semper in nobis uetus homo uiget: non tamẽ uiget in salute, sed uiget in corruptione. Quandòquidem nisi uigore Spiri-

Desideria carnis: desideria sunt erroris

tus CHRISTI desideria hæc comprimãtur: quod in nobis est uetustatis, in dies euadit deterius, & ad corrumpendum bonum efficacius.

Renouamini autem. Non solùm edocti estis in CHRISTO, secundùm pristinam conuersationem deponere ueterem hominem, qui iuxta desideria erroris corrumpitur, de die in diem: sed & in illa noua uita, quam CHRISTI spiritu participatis, renouari (ita legendum est Græcè) & sermo est magis cõnexus, tametsi litera nostra rectã, idem prorsus sit sensus. Et eo quidem pacto (quasi rem notam supponens didicisse Ephesios spiritu CHRISTI, renouari debere) illos adhortatur, ut exerceant sese in hac renouatione, spiritu mentis suę, amplius induendo nouum hominem, in iustitia & sanctitate ueritatis: undè & subdit.

ἀνανεοῦσθαι

Spiritu, mentis uestræ. Licet mens nostra sit spiritus quoniã pars est superior animę, quæ spiritus in Diuinis literis dicitur: non illa tamen asserit nos renouari debere, sed spiritu qui in ea est. Qui (ut diximus) Spiritus est CHRISTI: qui in mente sibi domicilium statuit, illamq; hac in peregrinatione renouat, & uitã noui hominis, qui CHRISTVS est, participare facit.

Gene. 2. Psal. 541. 30. Roma. 8.

Mens nostra est spiritus, sed non quo renouamur.

Et quanquam res ita se habet, ut illo semper spiritu renouari, hoc est, in renouatio-

nis exercitio, imò & in ipſamet renouatione, ſemper debemus proficere, ut ſicut qui iuſtus eſt, in hac uita, ſemper opus habet, ut iuſtificetur adhuc, & qui ſanctus ut ſanctificetur adhuc, ita & qui renouatus eſt, neceſſe eſt, ut renouetur adhuc: Nihilòminus, ſicut nec magis iuſtificamur aut ſanctificamur, iuſtitiæ ſpiritu ac ſanctitatis, nobis illo cum ſpiritu, ad augmentum in iuſtitia ac ſanctitate, nõ concurrentibus, atque in actionibus, ſanctis ſpiritui non militantibus, uel non obſequentibus: Ita & in renouationis augmento, neceſſe eſt, ut cum ſpiritu, uiribus noſtræ mentis contendamus, & renouationi, hunc in modum fructificemus.

Apoc. 22.

Qui nouus eſt, renouetur adhuc, et id quo pacto cõtingat

Et licet expræſſerit, Spiritum mentis, exercitium tamen uirium noſtræ mentis, prorſus non tacuit, præſertim in litera noſtra: tametſi etiam litera græca, idem ſufficienter oſtendit, animaduertẽtibus quòd etſi renouatio, non donatur nobis, ſine nobis (quandòquidem iuſtificatio, quæ in renouatione concluditur, in nobis non fit ſine nobis, quoniam qui fecit te ſine te, non iuſtificat te, ſine te) quantò magis renouationis progreſſus, & augmentum non conceditur nobis ſine nobis: ut planè ex augmento iuſtitiæ ac ſanctitatis poteſt eſſe conſpicuum.

Aug. Super.

Ergô edocti ſum⁹ in CHRISTO ꝑ ſpiritũ

quidem mentis, iugiter renouari debere, sed non sine mentis operibus: in qua cum sit uoluntas, & intellectus, & fauor Spiritus sancti: necesse est ut illius opera, sint opera fidei, spei & charitatis: qua Deum diligamus & proximum: non uerbo tantum, sed opere & ueritate, ut in præcedentibus diximus.

Qui uolunt iugiter renouari, debent in fidei, spei, & charitatis operibus exerceri.

1. Ioan. 3.

ἐνδύσασθαι.

Et induite, Græci legunt, induere, Vt intelligamus quod sicut fuerunt edocti renouari spiritu mentis, ita & induere, *Nouum hominem*, CHRISTVM scilicet, qui tametsi est homo, est tamen undiq; nouus. Non solum quia omnem tandem uetustatem explodet, cum in calce huius mũdi, faciet omnia noua: sed quia sicut noua semper delectant, semper uirent, et recentia sunt: ita & CHRISTVS iustis nusquam non placet, nusquam non uiret, nusquam non est recens.

Christus est homo undique nouus.

Apoc. 21.

Hunc quidẽ induimus in Baptismo, quandò cum illo in nouitatem uitæ suscitati, illum intramus, & intrà ipsius uiscera continemur. Siquidem illi dati à Patre, ab illo nõ eijcimur forás, sed ad interiora pertrahimur: ut ingredientes per fidem, & egredientes per opera pietatis, nunquàm in illo pascuis non perfruamur. At quãtò magis, postquam cum illo erimus plenè cõmortui & uerè corresuscitati, & per hoc in illo penitius insiti, & ex oleastro in bonam Oliuam prorsus translati, illum non solum in omnibus induemus, & omnibus eius

Christũ induim⁹ in baptismo.

Roma. 6.

Ioã. 6. 10.

Rom. 11.

donis affluentiſsimè potiemur, ſed in illum penitiſsimè transformabimur?

Chriſtum induimus imitatione. Rurſùm CHRISTVM induimus imitatione, cum illum æmulamur in ſanctis operibus, in humilitate, manſuetudine, dilectione, ieiunijs, caſtitate, & in omni uita: quandòquidem omnis illius actio, noſtra inſtructio eſt: ut quemadmodùm ille ambulauit, & nos ambulare conemur. *Greg.*

Nec hoc loci loquitur Paulus de induitione noui hominis abſolutè, ſed de induitionis progreſſu & augmento, quemadmodum & de renouatione dictum eſt. Nec ad alteram tantum ſe induitionē reſtringit, ſed utranq; complexus eſt.

Chriſtus ſolus ſecundū Deum conditus. *Qui ſecundum Deum creatus eſt.* Verè CHRISTVS ſolus, ſecundum Deum conditus eſt. Non ſolum quia reliqua omnia ſecundum CHRISTVM condita ſunt, ut in præmiſsis *Col. 1.* oſtendimus: Non ſolum quia uerbum eſt patris, per quod, & ad quod, facta ſunt omnia: *Ioan. 1.* Sed quia in illo ſolo Deus ſibi abſolutè complacuit, & per ipſum cætera uoluit ſibi abſolutè placere. *Luc. 3.* Et quanq̃ CHRISTVS, conditus eſt ſecundum Deum, in omni perfectione: *Matt. 17.* quod ſufficienter mox addita uerba poſſunt exprimere, *In iuſtitia, & ſanctitate ueritatis*, lubet tamen, & ad mentē (ſi non fallor) Apoſtoli, ea præſtantiſsima munera potiſsimum in illis intelligere: quibus corā Deo, CHRI-

Chriſtus cōditus in iu-

STVS est adeò iustus & sanctus, ut in illo, impij omnes & peccatores reddi possint undiq; iusti & sancti. Quæ munera sunt singularissima CHRISTO: quippè qui unica est iustitia, & unica sanctificatio nostra, ut non semel Apostolus dicit. Nam sicut ex plenitudine gratiæ eius, recipimus gratiam, qua euadimus grati coràm Deo, cui eramus inimici: ita ex pleniudine illius iustitiæ & sanctitatis euadimus coràm illo iusti & sancti, corã quo eramus impij & peccatores.

stitia & sanctitate.

1. Cor. 1. & 2. 5.

Ioan. 1. Roma. 5

Enarratio secundæ Portionis Sectionis Suprascriptæ.

Propter quod. Postquàm obtestatus est, recedendum esse ab illis uicijs, in quæ præcipitantur Gentes, ambulãdo in uanitate sensus, contempto euangelio suæ salutis, in communi, &(ut sic dixerim)in uniuersali: descendit eadem obtestatione, ad illamet uitia in particulari. Et quanq̃ enumerat multa, & suum singulis anthidotum addit, poterat nihilòminus & alia aggregare non pauca: nisi satis duxisset(ut reor)distinctìm exprimere, in quibus gentes uidebantur delinquere, & ad quæ forsàn Ephesij maximè erant propensi.

Cur dehortetur ab his particularibus uicijs.

Propter quod, inquit, ꝙ non debetis ambulare sicut & Gentes, sed ut edocti estis in CHRISTO, deponendo ueterem hominẽ,

& induendo nouum:quemadmodum & professi estis in baptismo, *Deponentes mendacium*, quod planè pertinet ad ueterem hominem, qui ex patre mendacij, cui contrà Deum,qui ueritas est,impiè credidit, extremè factus est mendax, adeò ut & gratis fallere non rarò proximum iuuet. Et quanquàm mendaciorum multæ sunt species, ex hoc q́ nulla est expressa,nulla etiam est exclusa. Et uerè omne mendacium est execrandum,cum quodlibet repugnet nedum euangelicæ ueritati, sed lumini rationis. Ioan. 8. Psal. 11.

Omne mendacium execrandum: et qua ratione.

Loquimini ueritatem unusquisque cum proximo suo, Hoc est anthidotum:& pertinet ad nouũ hominem, qui secundum Deum creatus est, in iustitia & sanctitate ueritatis. Et nomen proximi comprehendit quemlibet hominẽ, etiam hostem. Nec insolito scripturarũ usu, quo & Sammaritanus dictus est proximus illi,qui incidit in latrones: & Egyptij proximi fuerunt Hebræis, à quibus uelut à proximis, mutuati sunt uasa aurea, & argentea. *Quoniam sumus inuicem membra.* Ergò iniquum est, nos inuicem fallere:quemadmodum & offendere. Ergò si nefas est, membra sibi mutuò iniuriam facere, ex parte corporis:longè execrabilius erit iniuriam inuicem irrogare ex parte mentis: sicut facit mentiens, quauis ratione mentiri contingat. Luc. 10. Exo. 11.

Etiã hostes scripturarũ usu sunt proximi.

Et si sermo est de mẽbris corporis CHRI-

STI, quemadmodum est: ut generalis seruetur acceptio proximi, amplianda sunt membra, non solum, ut comprehendamus uiua per gratiã, aut quouis modo, actu tincta per Baptismum: sed etiam ea, quæ etsi actu neutro modo membra sunt, secundum præsentem iustitiam, sunt tamen membra, secundum æternam dispositionem Dei: uel saltèm, quia homines sunt, non repugnat in membra reputari, & per diuinã liberalitatem in membra assummi. Quæ tanta est ut neminem uelit perire, sed saluari omnes, & ad ueritatis agnitionem deduci.

Quo pacto peccatores, et reprobi dici ualeant mẽbra Christi.

1.Thi. 2.

Irascimini, & nolite peccare: Sol non occidat super iracundiam uestram. Et hic uetustatis est morbus, ut cum aliquid ex sententia non succedit, illicò in proximum commouemur: & uel tantillùm lesi ad uindictam protinus concitamur. Et quanquàm non minus ad irascendum, quàm ad mentiendùm essent procliues: quia tamen mendacium, cum sit secundum se prauum, non potest quauis ratione admitti, & propter id, nec ut uirtutis instrumentum aliquandò assummi: ideò non immeritò illud simpliciter est prohibitum, hæc autem remota culpa, est tollerata. Quod maximè tunc existimamus contingere, cum sol humanæ rationis, uel uerę iustitię: non obscuratur super iracundia nostra.

Cur mendacium nũquã poßit admitti, sed ira aliquandò tollerari.

Nolite locum dare Diabolo. Et si cunctis in

rebus, Sathanas se impudenter inijciat: & si quoduis peccatum, illi aditum faciat: maximè tamen illi locum parat Accidia, qua nõ solum facilè ociamur, sed diuinis rebus oscitanter attendimus. Quod & non leue in nobis, uetustatis indicium est.

Quo maximè uicio locus paratur Sathanæ.

Qui furabatur. Furti nomine etiã quoduis iniquum quęstum includit. In quod scelus, ita homo ex uetustate propendet, ut quantũuis habeat, nunquàm sibi satis uidetur habere. Quod malum tunc homo potissimũ hausit, cum suadente Sathana, rapinam æqualitatis Dei, facere non erubuit, *Iam non furetur*, Prima hęc pars anthidoti est, subiungit secundam, *magis autem operetur manibus suis quod bonum est*, Non solũ ut sibi necessaria paret, sed etiam, *ut*, memor commembrorum suorum, *habeat undè tribuat, necessitatem patienti*. Quod uerę dilectionis opus est.

Semper habendi cupiditas, quandò ab homine hausta.

Omnis sermo malus, ex ore uestro non procedat. Non loquitur de quouis sermone malo, sed spurco, ut græcè constare potest: Et est alius hæreditarius morbus ex Prothoplaste: in quẽ miserè nedum incidimus, sed passim debaccamur. Nec modò lubet obscęna uerba proferre, sed audire: Et tamẽ corrumpunt bonos mores colloquia mala: *Sed siquis bonus est*, procedat, ac repetatur, *ad ædificationẽ fidei*, Sicut sermo est Euãgelicus, & totius scripturę Diuinę. Ex cuius auditu, sicut gignitur fides, ita & ędi

σαπρός.

Debacchãtur homines in sermonibus spurcis.

1. Cor. 15. Ex Menandro.

Sicut auditu Sermonis

Rom. 10

ficatur: quia per illum solidatur, & augetur. *diuini fides gignitur, ità & gratia cõ donatur.*

Vt det gratiã audienti. Potest intelligi de gratifica gratia. Si enim auditus sermo purificat
Ioan. 14. (Iam mundi estis propter sermonem quem loquutus sum uobis:) Si euangelium prædicatum,
Roma. 1. tum, uirtus est in salutem: Cur non poterit, uelut instrumentum Dei, etiam gratifica gratia, audientẽ perfundere? Potest & intelligi de quouis dono Dei, quod ritè auscultantibus solet concedere, utputa: eruditionis, admonitionis, pietatis & id genus pluribus.

Et nolite contristare Spiritum sanctum Dei. Metaphoricus sermo est. Et contristatio spiritus sancti, nobis à Deo in CHRISTO impartiti, expulsio eius est: quandòquidem cum à nobis recedit, qui nobis impensissimè fauet, non nisi contristatus uidetur abire. Vel contristare spiritũ sanctum, qui Dei sanctitas & mun *Contristare spiritum sanctũ quid sit.*
1. Cor. 3. ditia est: templum eius (quod nos sumus) est aliqua fœditate polluere: ut non lęto, sed tristi (ut sic dicam) oculo nos respiciat.

In quo signati estis in diem redemptionis. Quidnam sit signum, quo in Spiritu sancto sumus obsignati, satis constare potest in præcedentibus: sed quis redemptionis sit dies, diuersis modis potest intelligi. Cum enim sermo pręsens non sit, de die, quo redemptio est peracta, & in cruce, CHRISTI sanguine persoluta, sed de die in quo ea redemptione potimur: intelligi potest, uel de die initiationis, quandò per *Dies redemptionis quo*

modo accipiendus sit. baptiſmum regeniti, donamur redemptionis primitijs: uel de die conſumationis, cum ſedente filio hominis, in ſede maieſtatis penitus regenerabimur, potituri redemptionis copijs. *Matt.25*

Et licet utro modo intelligatur, multum non referat: licet ſi dies in auferendi caſu legatur, faueat initiationi, & ſi in accuſandi (ut Græcus præſefert) conſumationi: Mihi tamen poſterior modus, non ſolum magis arridet, ſed & magis uidetur intentus.

Omnis amaritudo, animi, qua aliquis non ſolum inſuauiter, ſed amarulenter afficitur proximo, ex eodem uetuſtatis fonte dimanans, *Et ira, & indignatio*, prępoſteræ ſunt dictiones, & præcedit indignatio, ſiue furor, ut legitur Græcè. *θυμός.* Siquidem poſtq̃ amarus eſt animus, facilè indignatur ac furit in proximum: & ſubſequitur ira, quæ deſiderium eſt uindictę, *Et*, quod rarò non eſt, in Deum, *Blaſphemia*, ut experientia teſtis eſt, *tollatur*, eradicetur in quantùm poſsibile eſt, *à uobis.* Primùm quidem beneficio Dei, ſine quo nihil poſſumus: deindè ſtudio ac ſollicitudine ueſtra, qui pro uirili niti debetis, crebrius repetentes: Mihi uindictam & Ego retribuam: Et qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio: Et qui dixerit Racha, reus erit concilio: Et qui dixerit fatue, reus erit Gehennæ ignis.

Amaritudinem animi ſubſequitur furor.

Deut.32. Rom.12. Matt.5.

Et ſummatìm quod reliquum eſt cogens, *cum omni*, ſubdit, *malitia.* In quo cunctas uetuſtatis

tuſtatis

tustatis reliquias uoluit esse compræhensas, de quibus longum esset uerba facere. Et mox ad Anthidotum se cõuertens adiungit. *Estote autem*, pro sed, *inuicem benigni*, hoc est, mites, suaues, & dulces. Et anthidotum est amaritudinis. *Et misericordes*, Hoc est non ad nocendum, sed à miserijs subleuandum proximos uestros, propensi. Et anthidotum est furoris siue indignationis, *Donantes inuicem*, anthidotum est uindictæ. Et quomodo donandũ sit subdit.

Sicut & Deus in CHRISTO *donauit nobis*, Hoc est, non solùm ingenuè, non solùm liberaliter, non solùm maxima charitate, & perpetua obliuione, reuocatis nobis in pristinum gradum: imò in celsiorem euhectis: sed in CHRISTO errata nostra ponendo, illique imputando: & pro illis diluendis, illũ ad mortem usque tradendo & exponẽdo: Ita & uos, non solùm condonetis, siquis læserit uos, ingenuè, liberaliter, ex dilectione, læsione prorsus obliuioni tradita, & lędentibus in pristinum locum assumptis, imò uobis ardentius copulatis: sed & uobisipsis, omni (ut æquum est) læsione ascripta, quandòquidem non illi læsionem fecerunt, cum nemo lædatur nisi à se, sed ad exercitium uos prouocantes, lucrum potius obtulerunt: quẽ insanientes, damnũ existimatis. Ergò cõtrà uos potius, par erit insurgere, & ex uobis uindictã seueriorẽ exquirere.

Quo pacto condonandæ iniuriæ ad imitationem Dei.

Doctrina uerè Christiana.

Estote ergo imitatores Dei. Hic initium est
Initiū 5. cap quinti capitis, Et propter rei decentiam, ueluti conclusam ponit non solùm imitationem Dei, sed, ut subdit, imitationem CHRISTI. Dicit ergo, *Estote*, omnes, *imitatores* Dei, in condonandis iniurijs: Non quidem ut serui, sed, *sicut filij*, Qui non timore, non minis: sed dilectione ac animi ingenuitate imitantur patrem. Qua in re & eò præstantius niti uos decet, quod estis non modò filij, sed, *Charissimi*, filij, hoc est, ualdè dilecti ab eo. Ergò decebit uos non solum imitari Deum ut filij, sed imitari eum in similitudinem filij eius charissimi, & unicè dilecti. Ergò decebit uos, & progredi in dilectione, sicut progressus est CHRISTVS, quemadmodum subijcit, *& ambulate in dilectione*, proximi, *sicut &* CHRISTVS *dilexit nos, &*, ita dilexit nos, quod *tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam* Deo, *in odorem suauitatis*.

Tractandum est, de sacrificio CHRISTI, cum de illius tractabimus Sacerdotio, & eius augustissimo Regno: Quod erit, ut iam diximus, absoluta enarratione totius Epistolę. Ergò, modò sit satis attendere quòd sicut CHRISTVS errata nostra in seipso recepit, ac non secus ac sua computauit: propter quod pro illis abolendis, nobisque Deo recōciliandis, in oblationem, & hostiam Deo se exhibuit: Ita & nos (ut in dilectione ambu

Quo pacto nos debemus offerre Deo pro aliorū erratis.

lemus cum eo (errata proximorum, uti nostra reputare debemus, ac pro illis (ut fas est) diluendis nos Deo semper offerre, sacrificantes illi spiritum contribulatũ. cor humile, & in ueritate contritum quod Deus non despiciet: Atque in ieiunijs, afflictionibus & mortificatinibus carnis, nunquam non exhibere nos, ac corpora nostra, hostiam uiuentem, sanctam, Deo placentem, in odorem suauitatis.

Psal. 50. *Roma. 12*

Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in uobis. Quãquam & hæc enumerãda sunt inter reliquas uetustatis pestes, & inclusa etiam sunt, in uerbo, (cum omni malitia) Ociosum tamen non fuit illa peculiariter tangere, ut exactius ponderentur à gentibus: quibus uti leuiora, & forsàn nullius momenti reputabantur mala. Et de fornicatione constat ꝙ Gentibus nõ credebatur peccatum: undè & necessarium fuit, ut constitueretur in illo Sacrosancto Ierosolimitano concilio, Gentibus abstinendum esse á fornicatione. Similiter & immunditia, qua aliquis aliquandò fœdat sese, non solùm non habebatur peccatum, sed uel ad exonerandum naturam, à præcipuis eorum magistris persuasa res fuit.

Fornicatio, á Gentibus non habebatur peccatũ, & immunditia persuasa res fuit.

Acto. 15. *Aristo. 7. politi.*

De auaritia quòque (non dico quæ opposita est liberalitati, quoniam illa, quam pluribus erat exosa, sed quæ opposita est ipsi iu-

Nec inuasiones, Nec iniustitiæ Gentibus improbatæ.

ſtitiæ)id facilè concipi poteſt: attendentibus ꝙ dominandi gratia,non reputabant illicitũ, liberas opprimere ciuitates, depopulari prouincias,inuadere regna ac regiones: nec contractus,uſque ad dimidium iuſti præcĳ, præſcindunt Gentium leges. Et tamen Apoſtolus tanto hæc diſcrimine uoluit Gentibus eſſe prohibita,ut non ſolùm nefas eſſet illa committere ſed nominare,*ſicut*,inquit,*decet ſanctos*. Sicut enim fideles debent eſſe ſancti in corde,& in ope,ita et ſancti eſſe debent in uerbis.

Aut turpitudo, quibuſuis actibus, quibuſuis modis contingat. *Aut ſtultiloquium*, Quod eſt ſeipſo repræhenſione dignum: Et ſi enim cuiuſuis hominis,ſermo tamen Christiani, debet eſſe ſale conditus,ut aliàs Apoſtolus dicit. *Col. 4*
Aut ſcurrilitas,quæ ad rem non pertinet,Et ſi ſcurrilitas,ſiue,ut uertunt alĳ,Comitas uel Facetia *εὐτραπελία.* aliquando tollerari poteſt,imò nonnunquàm eſſe comem & facetum,ad uirtutem pertinere uidetur:& multorum ſales, habiti ſunt in magna exiſtimatione: Exercere tamẽ hiſtrionicam artem,aut agere mimum,& ex profeſſo dare operam iocis & facetĳs: ut abſurda & à Chriſtiana profeſsione aliena, deteſtanda ſunt.

Abſurdũ eſt fidelebus ex profeſſo mimum agere uel dare operam iocis.

Sed magis gratiarum actio. Et ſi gratiarum actio pro beneficĳs,nunquàm non acceptis à Deo,frequentiſsima eſſe debet, adeò ut iure ſcriptum ſit, In omnibus ſemper gratias agi

ii Thes. 5. te:hoc tamen loci, ut etiam Hieronymo placuit, de gratioso ac benigno sermone, Paulus loqui uidetur: ut hoc quidem pacto, è regione occurratur sermonibus turpibus: Et aduerbium, magis, non insolito scripturarum usu, non comparationis, aut auctionis uim habet, sed correctionis.

Aduerbium, magis: non semper uim habet cōparationis.

Hoc autem scitote. Ne in posterum ignorantiam obtendatis, *intelligentes*, Non contentatur quauis sciētia & notitia, sed illam expetit, quę illos uerè reddat instructos, propensè considerandes, & animaduertentes: quoniam res est ad salutem penitus necessaria. *Quòd omnis fornicator, aut immūdus, aut auarus (quod est idolorū seruitus) non habet hæreditatem in* Regno CHRISTI *&* Dei. Eccè quanti momenti res sit: & ob id, quantū referat scire illam & animaduertere. Et quanquàm plura prohibita sunt: Tria tamen solùm repetit, ut quæ maximè sunt capitalia, & à CHRISTI & Dei regno (quod unum amborum est,) præ reliquis, habēt excludere. Quod dicitur de auaro, ꝙ idolorū est seruitus, clarius est in gręco, ꝗ inquit, idolorū est cultor. Siquidē quēadmodū gulæ deditI, gulā, ueluti Deū faciunt, ita & auari, cupiditatem, siue (ut conformiter auaritiā summamus pręcedentibus) dominandi libidinem, uti Deum obseruant.

λάτρης. *Auaritia cur idolorum seruitus.*

Nemo uos seducat inanibus uerbis. Non deerāt (ut puto) qui seducere illos tentabant, uana ac

fallaci doctrina,ut communiter faciunt, non solum hæretici,sed falsi philosophi: cum à uera CHRISTI doctrina, multos conantur auertere. Nec quidem nisi inanibus uerbis: quippè qui, contrà ueritatem, nihil possunt moliri solidum, nihil constans & efficax.

Contra ueritatē nihil cōstruitur solidè.

Propter hæc enim, Fornicationem, immunditiam,aueritiam,*uenit ira*,punitio & uindicta: non hominis,cui præsumas resistere,sed, *Dei*, cuius est ita percutere, ita occidere, ut nemo eripere ualeat de illius manibus:aut contra illius furorem se quouis modo opponere.

Insignes sunt ultiones in scripturis. Nam Sobdomitæ consumpti sunt ab igne, cadente de cęlo: Israelitæ fornicantes usque ad uiginti & quinq; millia extincti sunt, una die. Sed mitto ultiones antiquas,quoniam de præsentibus,(cum,uenit,præsentis tēporis sit,) loquitur Paulus:admonens ꝙ tametsi uelut cæci rē non perpendimus: multarum calamitatum quas patimur(ut pestilentię,bella, deuastationes)scortationes,immunditias, auaritias:uerè causam esse: et propter hæc à Deo, & has & alias in dies maledictiones infligi.

Gene. 19
4. Re. 19.

Veræ nostrarum calamitatum causæ.

In filios diffidentiæ. Hi sunt qui diffidunt uerbis diuinis,manifestantibus uoluntatem Dei. Quales sumus nos,quibus hæc & alia, lege diuinæ uoluntatis manifestata sunt: & tamen semper obsurdescimus, & uelut increduli ac diffidentes pasim contrauenimus,& obedire

ἀπηθείας contemnimus. Vndè & Græci non legunt diffidentiæ, sed potius inobedientiæ, hoc est, inobedientes, solito tropo. Quod & si parum distat à sensu, quoniam non rarò, ex diffidentia & incredulitate Diuinæ uoluntatis, inobedientia est, sensum tamen reddit magis perspicuum. *Nolite ergò effici participes eorum.* Cum res ita se habeat, operam date, ne participetis, cũ eis, primũ in culpa, & postremũ in pœna.

Ioan. 1. & 7 *Eratis enim aliquandò tenebræ.* Planè cum eratis sine CHRISTO, qui lux est, nedum omnium hominum, sed & totius mundi. *Nunc autem lux.* Tunc eòusque eratis addicti tenebris, peccatorum, ignorantiæ, sathanæ: quod eratis ueluti tenebræ: nunc autem initiati CHRISTO, si uultis, eòusq; eritis perfusi luce iustitiæ, ueritatis, & CHRISTI, ut euadatis ueluti lux: Non quidem in uobis, sed *in Domino*, CHRISTO innixi, imò CHRISTVM induti, qui est lux: in ipso lux (sine dubio) estis: nec secus ac lux in Domino reputamini. Ergò, *Vt filij lucis ambulate.* Consonat quidem ut relictis tenebris, & induta luce, uita & operibus ambuletis in luce, fructificantes semper in operibus bonis. Christus lux totius mũdi.

τοῦ πνεύματος. *Fructus enim lucis est in omni bonitate, et iustitia, & ueritate* Licet Græcè non legatur, lucis, sed Spiritus, quia tamen omnes latini codices, lucis habent, & superioribus magis cõsentit, de fructu lucis interpretabimur: tametsi fructus

Fructus, lucis & spiritus idē sunt.

lucis,& fructus spiritus,idem penitus est. De hoc ergò dicit Apostolus, ꝙ non modò apparet,sed uerè est,in omni,nō in aliqua bonitate &c.Siquidem opus lucis,cum sit bonū, ex omni parte bonitatem requirit,cum bonū (ut probè Dionisius inquit)unifariā sit, quoniam ex integra bonitate est. Quarè actiones lucis,& ex natura operis,& ex modo operandi,& ex fine operationis,& ex multis alijs cōditionibus,&(ut uocant)circunstantijs,ut sint undique bonæ:necesse est, bonitatis integritatem excipiant.

Dei diui-no.

Opus nō est bonā nisi ex integra bonitate.

Nec modò(inquit)in omni bonitate,sed in omni iustitia:ut nemini sit iniuriæ, sed oībus cōmodo:singulis tribuens quod decentisſimū est.Et demū,est,& in omni ueritate: quoniā nullū fucum,nullā hypocrisim habet,sed sincerisſimus,& ex uera animi propensione semper est. *Probantes quid sit beneplacitum Deo*. Equidem ipse fructus lucis cum in omni sit bonitate,iustitia,& ueritate,optima attestatio,optimaque probatio est beneplaciti Dei, quippè qui est summè bonus,iustus, & uerax: nunquàm bonitatem,iustitiam,& ueritatem non docens,aut à nobis non exigens.

Fructus lucis attestatio optima beneplaciti Dei.

Et nolite communicare, Vita,moribus,exercitatione, *operibus infructuosis*, plus intendit, ꝙ exprimit.Non solùm enim, *tenebrarum*, opera sunt infructuosa, sed nociua. Nec modò, non communicandum est illis operibus, sed

longè fugiendum ab eis. *Magis autem redarguite.* Et aduerbium, magis, hoc loci, ſicut & ſuprà, non augentis, ſed corrigentis eſt: quandòquidem opera tenebrarum ſunt maximè reprehendenda, imò eliminanda. *Quæ enim fiunt ab ipſis in occulto*, Qui adhuc tenebræ ſunt, *turpe eſt & dicere*. Nam in tenebris etſi plurima patrantur flagitia, maximè tamen quæ turpitudinem habent. Et præſertim uenerea, & ignominioſa, de quibus modeſti homines uerentur uerba facere.

Omnia autem quæ arguuntur, ſeu redarguuntur, hoc eſt, quæ repræhenſioni ſubduntur, & correctioni ſunt, uelint nolint expoſita, *à lumine*, ſiue, luce, *manifeſtantur*. Si enim nõ eſſent manifeſta, certum eſt, ꝙ repræhendi minimè poſſent. Et quanꝗ id quod occultiſsimè facimus, nunꝗ nobis non eſt manifeſtum, lumine ſaltèm intellectus, quo ſumus illuſtrati, & cõſcientiæ reclamatione, quæ mille eſt teſtes: quanꝗ ſemper ſunt manifeſta Deo, & Angelis eius, qui ad bonum nos ſemper ſollicitant, & diuinam legem ſemper ſuppeditant: de ea tamen manifeſtatione Apoſtolus, hoc loco ſentire uidetur, qua errata noſtra, in aliorum hominũ notitiam ueniũt, quorũ iudicio, cum ſint expoſita, nunquã non ſunt condemnata. **Etiam occultiſsimè facta ſunt manifeſta.**

Et quanquàm multis modis poſſunt occultiſsima detegi: *Omne autem quod manifeſtatur*, Græcè participium eſt medium: etſi redda- **τὸ φανερούμενον,**

tur actiuè, omne quod manifestat, rem facit magis perspicuam, *lumen est*: Hoc est, luminis (cui proprium est tenebras submouere) rationem habet. Nam licet luminis sit prodere ac manifestare: est nihilominus etiam manifestari ac prodi. Quandòquidem nec modò, medium est lux, quo cognoscimus: sed & res est, quam cognoscimus. Ergò, & omne quod manifestat luminis rationem induit, & quicquid manifestatur (cum necessariò sit luce manifestante perfusum) à luminis ratione excludi non potest.

Lux mediū est, quo cognoscim', et res quam cognoscimus.

Propter quod, Scilicet, ꝙ omne quod manifestatur est lumen, & quicquid manifestatur à lumine redarguitur; *Dicit*, Dominus, seu Spiritus sanctus, in diuinis scripturis: ut communiter omnes intelligunt: tam etsi non ab omnibus, de loco, undè quę subdit, desumpta sūt, consentiatur. Puto tamen non esse contrà mētem Apostoli, siquis afferat, non citari hoc in loco, pecliarem scrpturam: sed ad considerandum nos potius prouocari quòd nunquā Deus & Spiritus eius, ælectorum potissimū cordi ac cōscientiæ, non uidetur suggerere: illos excitando, urgendo, extimulando (Siquidem ille stat semper ad hostium pulsat, & dicit) Apoc. 3. *Surge*, expergiscere excitare piger, *qui dormis*. Hora est iam de somno surgere: Paululum Rom. 13 dormies, Paululum dormitabis, & ueniet tibi Prou. 6. sicut uiator ægestas.

Non citatūr peculiaris scriptura.

Siquidem habent electi non solũ somnum leuiorem, torporis, ignauiæ, negligentiæ: sed & quandóque letiferum, delicti ac mortalis peccati: quo non solum plus æquo soporantur, sed & aurem in utranque obdormiunt. Quarè non immeritò inculcatur eorum singulis, non tantum, Surge qui dormis, Sed, *& exurge à mortuis.* Nam quiescentes in peccatis, quales sunt, qui illorum (ut debent) fœditatem non horrent, nec discrimina ac pericula quibus nunquàm ob peccata, non sunt proximi, magnifaciunt, nec ꝙ ulteriori semper expositi sunt præcipitio, seriò animaduertũt: quippè quos cum peruerso, peccato scilicet, necessarium est peruerti, & admissorum pondere peccatorum, in admittendorum uoraginem trahi: uidentur quasi securi dormire, cũ re uera tamen dicendi sint mortui. Ergò nè ex hoc somno lethali, in mortem in qua redemptio nulla est, pertrahantur, non deest Dei spiritus frequentisśimè, cordis auribus insonare: Exurge à mortuis.

Somnus mortalis & uenialis peccati.

Et licet in hominis potestate non sit à peccati morte, per seipsum resurgere: in illius tamen est potestate, uocanti Deo, non obsurdescere, & exporrigenti manum, obsequium non renuere. *Et illuminabit te* CHRISTVS, Qui illuminat omnem hominem, luce gratiæ & ueritatis. Et licet nostra litera constantisśima sit, non desunt tamen, qui legunt. Tibi

Et si homo pse non potest à peccato resurgere, potest tamẽ uocanti Deo non obsurdescere.

illucescet CHRISTVS. Et Alij. Tanget te CHRISTVS. Quas lectiones non reprobo. *καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ χριστός.*

Varia lectio, & nulla reprobatur.

Et prior uidetur supponere, id muneris nobis obuenturum à Deo, qui pater est luminum: ut illucescat, hoc est, nobis frequẽter appareat, ipse CHRISTVS: quem & Pater (ut in præcedentibus dictum est) nobis reuelare solitus est. Vndè & secundæ Corintiorũ quartò, Apostolus scribit. Deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei, in faciem CHRISTI IESV. *Iac. 1.*

Posterior uerò, potest ob oculos mysteriũ illud reducere, quo & CHRISTVS, luto cũ sputo permixto, tetigit oculos ceci, & uisum restituit. Siquidem tactus spiritualis CHRISTI, qui lux est totius mundi, nequit non illuminare & à quibusuis tenebris, in se credentes eripere. *Ioan. 9.*

Tactus spiritualis Christi allatiuus est lucis.

Videte itaque fratres. Volens admonitionẽ, qua initiatos obtestatus est, tandem absoluere, præcipit & uelut ex præmissis cõcludens, ut diligenter animaduertant quàm accuratè in sua uocatione proficiunt. *Videte*, inquit, *fratres.* In principio ecclesiæ omnes qui modò dicuntur Christiani, dicebantur Fratres. Et licet Apostolus non immeritò, illos appellasset filios, quippè quos per euangelium in CHRISTO genuerat: placuit tamen appellare fratres, ut non superiorem, sed æqualem

Qui modò dicunt Christiani, ĩ principio dicebãtur fratres.

Hebre. 2. se illis efficiat, exemplo CHRSTI: Qui cũ
Psal. 21. sit Dominus noster & nos eius plusq̃ manci pia, non confunditur uocare nos fratres.

Quomodo cautè ambuletis. Siquidem cũ uiatores simus, ambulandum est nobis: sed nitẽdum est, ut ambulemus cautè presertim cũ iter sit periculosum, *Non quasi insipientes*: Qui non habentes pre oculis finem, nec quò diuertant curantes: sicut temerè proficiscũtur, ita & pernitiosè precipitantur. *Sed ut Sapientes.* Quorum utrunq; est diligenter perspicere, & præsertim ex lumine Dei. Nam ut in præcedentibus dictum est, Sapientes in scripturis dicuntur, qui ex supremæ causæ cognitione, facilè possunt iudicare, ac definire, de omnibus alijs: & secundùm q̃ iudicauerint ac definierint, opere complent.

Qui sapientes, in scripturis.

Redimentes tempus. Sicut sapiẽtes ciues nunquam ocasionem obmittunt promouendi Rempublicam: sapiẽtes milites, nullã prætereunt oportunitatem consequendi uictoriã: & sapientes rustici nacti commoditatem tẽporis, nunquàm desunt suo muneri inseruire: Ita & sapientes peregrè proficiscentes, instante oportunitate, itineri sunt semper accinti. Imò oportunum tempus, uti rem præciosam existimantes, omni opera & impendio student illud redimere ab omnibus quæ illos remorari possent, nihil obmittentes, ut sibi illius occasione prospiciant, præ-

Tempus eos preciosa.

ſertim cum iter eſt plenum inſidiis, ſicut eſt iter peregrinationis humanæ: In quo grauati ſarcina carnis & undiq; obſeſsi ab hoſtibus, frequenter peregrinamur à Domino. Ergò 2.Cor.5.
maximè nobis, oportunitas temporis amplectenda eſt, ut dum tempus habemus commodum, operemur bonum, *Quoniam dies*, noſtræ Galat. 6
peregrinationis, *mali ſunt*, hoc eſt, multorum malorum occaſiones ſubijciunt.

Propterea nolite fieri imprudentes, obmittendo ſingula perſcrutari, quæ uel iter impedire, uel ſaltèm retardare poſſunt. *Sed intelligentes quæ ſit uoluntas* Dei: Iuxtà quam, perindè ac infallibilem regulã, oĩa debetis conferre: nec ab illa, uel ungue tenuiſsimo declinare. Et licet uoluntas Dei multis quidem modis, in ſcripturis manifeſta ſit: licet & ea ipſa ſit, quam Paulus in præmiſsis uerbis expoſuit: Puto tamẽ, quantum uniuſcuiuſque ſaluti noſſe ſuffecerit, illam eis continuè reuelari: qui proprijs reiectis affectibus, Deo in omnibus ſe committunt: efflagitantes toto pectore cum Propheta. Doce me facere uoluntatem tuã, quoniam Deus meus es tu. Pſal.142

Quibus Diuina uoluntas prout illis expedit, reueletur.

Et nolite inebriari uino. Et ſi Ebrietas in ſe, non leuiter repræhendenda eſt, propter intemperantiam, & propter euerſionem iudicii: non minus tamen deteſtanda eſt propter fornicationem, quoniam, Venus ſine bacco friget, quemadmodum Apoſtolus ſubdit. *In*

quo est luxuria. Fecit autem hac de re mentionem in particulari, quia (ut puto) non leuiter in ea delinquebant Ephesij: sicut & in q̄ pluribus alijs, de quibus dictum est suprà. *Sed impleamini,* Quantū uestro studio consequi uos potestis, *Spiritu sancto,* Qui non solum exhilarat mentem, sicut uinum lætificat cor, sed et eructare facit abscondita à cōstitutione mundi: Quemadmodum Apostoli repleti Spiritu, sancto, censebantur ebrij ab his, qui non capiebant mysterium Dei.

Cur de ebrietate in particulari meminerit.

Psal. 103. Matt. 13. Acto. 2.

Loquentes uobismetipsis in Psalmis, hymnis, & canticis Spiritualibus. Etsi intelligi possunt hęc, de locutione uocis, qua alter loquitur alteri, uel unus pluribus: ut admoneamur quos sermones habere debemus ad inuicem: Nimirū non de rebus profanis, non de inutilibus ac ociosis, sed de conducentibus ac Spiritu sancto plenis (ut sunt uerba Dauidis, & aliorum oraculorum) Mens tamen Apostoli est, de locutione mentis, qua quis loquitur sibij, ad sui excitationem. Quæ locutio aliud quidem nō est, quàm meditatio, seu contemplatio eorum, quæ & lumen Dei afferunt, & ignem charitatis succendunt. Quibus facilè prorumpimus in Dei laudes, & gratiarum actiones: hoc in loco, per Psalmos, Hymnos & Cātica, compręhensas ac explicatas: quemadmodum exponendo subiungit.

Locutio mentis, ad excitationem sui.

Cantantes & Psallentes in cordibus uestris Domi-

no, Gratias agentes semper pro omnibus. Intellige, uel pro omnibus CHRISTO initiatis, ut sic frequenter reminiscantur communionis sanctorum, uel pro omnibus rebus occurrentibus uobis: Non ignorantes quod à Deo & Patre, per IESVM CHRISTVM, nihil uobis potest obtingere, quod uestræ saluti non conferat, dummodò agendo gratias, agatis illas, *in nomine Domini nostri* IESV CHRISTI, Qui mediator ac dispensator est omnium bonorum Dei, cum sit caput nostrũ, & influat in omnia mẽbra, *Deo & Patri*, qui in illo unicè sibi semper complacuit, *Subiecti inuicem in timore* CHRISTI. Quod aliàs dixit, per charitatem debere seruire nos inuicem, nunc dicit debere nos inuicem subdi. *5. Cap. 1.* *Galat. 5.*

Timor Dei, ueneratio est.

Et timor CHRISTI, siue Dei, ut legitur Græcè, scripturæ acceptione cultus & ueneratio est. Nec est sermo de timore seruili, quoniam ille non est in charitate, sed filiali: quo uti pij filij charis parentibus, ex dilectione Deum ac CHRISTVM religiosè colimus, ac ueneramur: & non uelut serui ex formidine ad oculum inseruimus.

Obseruationes Sectionis præmissæ.

Obseruandũ illud erit præ alijs, ex Prima portione, quod nunquàm ociosa est CHRISTI doctrina,

doctrina, sed semper ferax, & nunquàm operibus sanctis non grauida. Et Præter id, quod edocti à Patre non segniter pergunt ad CHRISTVM: omni studio semper annituntur deponere ueterem hominem cum actibus suis, & induere nouum, qui secundum Deũ creatus est. Ergò uere edocti à CHRISTO, nunquã non uacant propriæ mortificationi, & operibus christianæ charitatis: ut quemadmodum gestauerunt imaginem Adami terreni, facti terreni, ita gestent imaginem CHRISTI cœlestis, facti cœlestes.

Doctrina Christi nunquã est ociosa.

1. Cor. 15.

Obseruandum quoq; præ alijs in Secunda, quòd si filij Dei sumus: imitatores eius efficiamur: non solum diligendo bonos & malos, iustos & iniustos: sed & hostes & aduersarios. Nec modò diligendo, sed ita diligendo, quemadmodum & nos dilecti sumus à CHRISTO. Qui nos, cum ipsius essemus inimici, eòusque dilexit, ut seipsum pro nobis in mortem traderet: Frequenter repetentes quòd caput debent æmulari membra: & quòd exemplum reliquit nobis, ut quemadmodum ille fecit, & nos similiter faciamus.

In quo maximè à nobis imitãdus est Deus.

Roma. 5.

Postrema Sectio posterioris partis Epistolæ. In qua Paulus partes instruit, œconomię Christianæ. Qua absoluta, ad omnes totius Ephesiorum Ecclesiæ, uerba conuertens, saluberrimam illis adhortationem habet. Et sic tandèm toti Epistolę extremam manum imponit.

Mulieres uiris suis subditæ sint, sicut Domino, *quoniam uir caput est mulieris, sicut* CHRISTVS *caput est* Ecclesiæ: *Ipse Saluator corporis eius. Sed*

Prima portio.

sicut Ecclesia *subiecta est* CHRISTO, *ita & mulieres uiris suis, in omnibus. Viri diligite uxores uestras, sicut &* CHRISTVS *dilexit* Ecclesiam, *& tradidit seipsum pro ea, ut illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ, in uerbo uitæ: Vt exhiberet ipse sibi gloriosam sponsam non, habentem maculam aut rugam, aut aliquid huiusmodi, Sed ut sit sancta & immaculata. Ita & uiri debent diligere uxores suas ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit seipsum diligit. Nemo enim carnem suam unquàm odio habuit, Sed nutrit & fouet eam: Sicut &* CHRISTVS Ecclesiã, *quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Propter quod relinquet homo patrem & matrem suam, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est (Ego dico) in* CHRISTO *&* Ecclesia. *Veruntamen & uos singuli unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligat: Vxor autem uirum suum timeat.*

Secunda portio.

Filij obedite parentibus uestris in Domino, *hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrem* CA. VI.

tuam: Quod est mandatum primum in promissione, ut benè sit tibi & sis longeuus super terram. Et *uos patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros, sed educate illos in disciplina, & correctione* Domini.

Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore in simplicitate cordis uestri; sicut CHRISTO, *non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed ut serui* CHRISTI, *facientes uoluntatem* Dei *ex animo cum bona uoluntate, seruientes sicut* Domino *& non hominibus: Scientes quòd unusquisque quodcunque fecerit bonum hoc recipiet à* Domino *siue seruus siue liber.* Et uos Domini *eadem facite illis, remittentes minas: Scientes quòd & illorum & uester* Dominus *est in cœlis,* Et *personarum acceptio non est apud* Deum. *Tertia partio.*

De *cætaro fratres confortamini in* Domino, *& in potentia uirtutis eius Induite uos armaturam* Dei, *ut possitis stare aduersus insidias* Diaboli. *Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, Sed aduersus* Principes *&* Potestates*: aduersus mundi rectores tenebrarum harum: contrà* Spiritualia *nequitiæ in cœlestibus.* Propterea *accipite armaturam* Dei, *ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succinti lumbos uestros in ueritate. Et induti loricam iustitiæ, & calciati pedes in præparationem Euangelij pacis.* In *omnibus summentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissima ignea extinguere, & galeam salutis assummite, & gladium spiritus, quod est uer-* *Quarta partio.*

bum Dei:Per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in Spiritu, Et in ipso uigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus sanctis, & pro me:ut detur mihi sermo in apertione oris mei, cum fiducia notum facere mysterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catena ista, ita ut in ipso audeam, prout oportet me loqui.

Quinta portio. *Vt autem sciatis & uos, quæ circà me sunt, quid agam: omnia uobis nota faciet Tychicus charißimus frater & fidelis minister in Domino. Quem misi ad uos in hoc ipsum, ut cognoscatis, quæ circà nos sunt, & consoletur corda uestra. Pax fratribus & charitas cum fide, à Deo Patre & Domino* IESV CHRISTO. *Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrum* IESVM CHRISTVM, *in incorruptione. Amen.*

Quemadmodum dictum est, postrema hac sectione, posterioris partis epistolæ instruit quonàm pacto, habere debeant sese Ephesij in conuersatione domestica. Et quoniam œconomiæ partes sunt tres (Vxoris & uiri: Parentum & filiorum: Et seruorum & domini) iccircò hæc pars non temerè in tres portiones erit dissecta. Quibus cum subijciatur adhortatio communis omnibus militantibus CHRISTO: Et demum consumatio & absolutio totius epistolæ: Erit tota sectio quinque portionibus explicata, ut cuique facilè patet.

Ioan. 13.

Tres partes œconomiæ.

Enarratio primæ Portionis, Sectionis Suprascriptæ.

Mulieres uiris suis subditæ sint. Instructurus Apostolus primam œconomię partem, exorsus est ab uxore: Admonens quod, etsi uxor uiro data non est in ancillam, sed commodum & auxilium: & si coniugium sacrum est inter eos, quod æqualitatem habet: etsi non secus censentur ac duo in carne una: nec uir potestatem habet sui corporis, sed mulier, nec mulier potestatem habet sui corporis sed uir: Nihilòminus, uxor debet subijci uiro, illumque ueluti Sara suum dominum appellare. Imò & illi subijci debet, *Sicut Domino*, Non quidem seruili formidine, sed reuerentia & dilectione.

Prima œconomia pars. — Gen. 2. — 1. Cor. 7. — *Vxor uiro subijcienda ut Domino.* — 1. Petr. 3. — Gen. 18.

Quoniam uir caput est mulieris, Sibi matrimonio copulatæ, *Sicut*, & CHRISTVS *est caput Ecclesiæ*, Coniugali copula sibi uinctæ. Ergò, non solùm uxor habet à proprio uiro diligi, regi, doceri: sed protegi & saluari: quemadmodum caput CHRISTVS, nedum regit, gubernat & docet ecclesiam: sed defendit & saluat. *Ipse, enim, saluator*, est, *corporis eius*, Quod est, ecclesia. Nam sicut naturale est, ut membra corporis, exponant se pro salute capitis: ita & naturale est, ut & caput exponat se pro salute corporis: quandòquidem nec corpus sine capite, nec caput sine corpore est.

Vxor protegenda et saluanda à uiro. — *Mirum glutem membro*

rum & capitis.

Sed sicut, Si particula, Sed, interpraetaretur, Autem, sicut re uera interpraetanda uidetur, Sensus magis est suauis. Ergò, legendum est, *Sicut autem Ecclesia subdita est* CHRISTO, *ita & mulieres uiris suis, in omnibus*, hoc est, in omni re: Et aduerbium, sicut, non exprimit omnimodam similitudinem, sed proportionalem: Vt percipiamus uxorem in omni re subijciendam proportionabiliter uiro, sicut in omni re, ecclesia subijcitur CHRISTO. Constat autem (ut modò rem attinet) ecclesiam subijci CHRISTO, & ut sponsa coniugi, & ut corpus capiti. Ergò & utroque modo, uiro subijcienda est uxor. Et in omni quidem re: sed ad utramque subiectionem spectante.

Quo pacto uxor sit subijcienda uiro i omni re.

Ad uirum autem subiectio est in ratione coniugij, uel potius oneris matrimonij: In quo potissimùm inclusa est, tùm educatio prolis, tùm cura rei domesticae. Et nemini quidem dubium est, quòd his in rebus uxor subijcienda sit uiro, cum haec iuxtà uiri beneplacitum dispensanda sint. Ad caput uerò subiectio est, in ratione regiminis peculiaris: quoniam capitis est uidere, audire, odorare, gustare, nedum sibi sed corpori. Ergò, & uiri erit nedum sibi prospicere, sed & prouidere etiam coniugi: nedum sibi audire & discere, sed ita audire & discere, ut uxorem domi possit instruere: non solùm sibi odorare, hoc est,

Officia uiri ergà uxorē.

pro se bonum à malo discernere: non solùm sibi edere & gustare, hoc est, uictum necessarium pro se procurare, sed & propriæ coniu-
Gen. 3. gi. Nec ea duntaxat ratione, quod uxoris est negocijs domesticis occupari, & ad uirũ omne illius desiderium ferri: sed quia est, uiri curæ commissa, & illius obedientiæ tradita.

Et quanquàm hæc inter CHRISTVM sponsum & caput, Eiusque sponsam & corpus ecclesiam, longè præstantiori modo contingant, quemadmodùm & coniugium, & regimen inter illos est longè sublimius & excellentius: Nihilòminus sicut ecclesia est sub- *Vxor uiri curæ cõmissa.*
Psal. 117. dita CHRISTO in educandis filijs, qui perindè ac oliuarum nouellæ, semper CHRISTO, uelut Oliuæ ueræ, suppullulant, & administrandis domesticis rebus, hoc est, mysterijs & sacramentis, illa in magna domo, in qua sunt uasa nedum aurea & argentea,
2. Thi. 2. sed lignea & testacea: & præter hæc ad illius imperium, imò nutum, & moderationem, omni cum obedientia, imò omni cum ueneratione, nunquàm se promptissimam, imò ardentissimam non exhibet: Ita & (proportione sua) in omnibus (ut iam non semel expressimus) uxor spontè debet, ac propensè subijci uiro in Domino: semper ob oculos habens, CHRISTVM, & coniugem eius ecclesiam. *Proportio inter Christũ & Ecclesiã, Et uirum & coniugem.*

Viri diligite uxores uestras. Etsi uxor subden-

Et si uxor subditur uiro, uir tamẽ dominari nõ debet uxori.

da est uiro, non tamen dictum est uiro, ut dominetur uxori, sed ut diligat eam: Nec uulgari quidem dilectione, sed, *Sicut & CHRISTVS*, Caput eius & sponsus, *dilexit Ecclesiam* Qui illam eousque dilexit, q̃, *& tradidit semetipsum pro ea*, Ad crucem, & mortem, *ut illam sanctificaret*, Non solum eam erigendo in augustissimum ac fœlicissimum templũ Dei, quod & sanctum est: & in illud perpetuum 1. Cor. 3. et admirabile tabernaculum, quod fixit Deus Heb. 8. & non homo, quod & sacratissimum est: Sed & consecrando, sacratissimo matrimonio, quod in CHRISTO & ecclesia, non solùm maximum est sacramentum: Sed basis & fundamentum omnis sacrosancti coniugij, seu sacramenti, ueri matrimonij, quod inter multa illius membra, hac in peregrinatione celebratur. Quæ quidem membra, sicut nunq̃ decet, caput CHRISTVM, uita & moribus non exprimere: ita nunqàm æquum est, matrimonij sacramento coniungi, nisi erectis oculis ad illud maximum sacramentum, quod est inter CHRISTVM & illius sponsam Ecclesiam.

Christ⁹ quo pacto, maximè sanctificauit Ecclesiam.

Contrahentibus matrimoniũ quid habẽdũ præ oculis.

Mundans eam lauacro aquæ in uerbo uitæ. Si intelligis de lauâcro materialis aquæ, quod fit in baptismo: CHRISTVS in crucẽ tradidit semet pro ecclesia, ut redderet illam sanctam & mundam: quia licet ex eius latere, dum penderet in cruce robur traxerint omnia sa-

cramenta: maximè tamen baptiſmus: qui & baſis & ianua eſt omnium ſacramētorū: ut nō ſine cauſa ex illo emanarit ſanguis et aqua. Et quanquàm aqua ex ſui natura, uim mundādi ac ſanctificādi cor noſtrū non obtinet: obtinet tamen ex addito uerbo Dei. In cuius mira uirtute, dum corpus tangit, animam abluit, quēadmodum Auguſtinus dicit. Obtinet (inquam) ex uerbo Dei: non illo duntaxat, quo baptiſmus uti forma, in eſſe ſacramenti perficitur, dicente Domino, Baptizantes eos in nomine Patris & Filij & ſpiritus Sancti (Nam accedente hoc uerbo ad elementum, mox efficitur Sacramentum) Sed & illo, quo Baptiſmus in ſacramentorum ordinem eſt euhect⁹, & uti regenerationis ac ſanctificationis lauacrum datus & inſtitutus. Sicut enim facto, CHRISTVS ſuſcipiendo baptiſmum illū ſanctificauit: ita et eum uerbo inſtituēdo, uim illi ſanctificandi contribuit. Nec modò cum dixit: Qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit: Sed &, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto, non poteſt introire in regnum Dei,

Ex Chriſti latere omnia ſacramenta, ſed baptiſm⁹ potiſſimùm.

Matt. 28.

Aug.

Quo uerbo potiſſimùm baptiſmus regenerandi uim habet.

Ioan. 3.
Mar. ult.

Si intelligis de lauâcro ſpiritualis aquę, hoc eſt, Gratiæ & Spiritus ſancti, quæ non rarò aquarum nomine ſunt, ſcripturis expræſſa: latior mundationis ac ſanctificationis apertus eſt campus. Et docebimur eo ſenſu, CHRISTVM tradidiſſe ſeſe, non ſolum ut munda

Lauacrū ſpiritualis aq.

Ezec. 36.
Ioan. 47.
Apo. 21. 22.

ret ac sanctificaret ecclesiam lauacro baptismi (Cuius effectus, haud dubiè, sine gratia ac Spiritu sancto esse non potest) Sed ut illam etiam à quotidianis maculis, semper ablueret (Quandòquidem etsi aliquis in baptismo lotus est, indiget tamen, ut pedes, hoc est, terreni affectus, quibus hæc mortalis uita frequenter maculatur, illi sæpe lauentur) Et à quouis errore fidei & doctrinæ, immunem perpetuò constitueret: illius uitalis uerbi uirtute, quo ecclesiæ dictum est: Spiritus sanctus adueniens, docebit uos omnem ueritatem: Et summo illius Pontifici Petro: Rogaui pro te, ne deficiat fides tua. Quibus & satis consentire uidetur, quod subijcit.

Ioan. 13.

Ecclesia constituta immunis ab errore fidei & doctrinæ.

Ibidē. 16.

Luc. 22.

Vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, *non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid hmōi*. Et quanquàm non dubito, potissimùm hæc ueritatem habere, cum reuelabitur gloria filiorum Dei, & quandò quod modò seminatur in ignobilitate, tandem resurget in gloria (Siquidem tunc maximè, CHRISTO, adiungetur Ecclesia, & erit undiq; gloriosa: erit penitus noua, penitus & ex omni parte regenita: in uestitu deaurato, & tanquàm sponsa ornata, ut undique copuletur uiro suo: erit nescia nedum cuiusuis peccatorum maculæ, sed & omnis uetustatis rugæ, & reliquiarum antiqui parentis) Nihilòminus nemo quòque debet reijcere, etiam illam in præsenti uita,

Roma. 8.

1. Cor. 15.

Psal. 44

Apoc. 21.

Ecclesia quo pacto etiam

merito crucis CHRISTI, (in qua & unicè *in præsenti fit gloriosa.*
Galat. 6. gloriabatur Apostolus) non mediocriter glo riosam effectam.

Psal. 44. Et licet ab intus sit omnis gloria eius, quæ
Rom. 5. & gloria est internę pacis ad Deum: qua & gloriatur in spe glorię filiorum eius, & in te-
2. Cor. 1. stimonio bonę conscientię: quandòquidem hęc est gloria nostra testimonium cõscientiæ nostrę: Attamen nec prorsus gloria etiam illi deest externa, ex interna quodam pacto redundans: qua ecclesia gloriosa est & illustris, etiam in oculis mundi: Nec quidem solùm
Eccle. 50. propter opera sancta, quibus haud secus ac
Matt. 5. stella mattutina fulget in medio nebulæ, &
2. Pet. 1. uelut lucerna super candelâbrum posita, lucet
Philip. 2. in caliginoso loco: sed & propter angustias et
1. Pet. 1. afflictiones istius corruptibilis uitæ: quibus *Quæ Ecclesiam hic maximè rutilare faciunt.* (præter id q probatio fidei suæ rutilantior auro, in tribulatione facta, quod per ignem probatur, inuenitur in laudem & gloriam Dei) mũdum uincit, & mirificè triumphat de eo. Nec modò est gloriosa sed & sine macula &
Canti. 4. ruga: quoniam unica est columba mea, ami-
5. 6. ca mea, formosa mea, & macula non est in te. Vndè & unam nõ immeritò credimus Ecclesiam, Sãctam, Catholicam, & Apostolicam: eamque publicæ fidei simbolo profitemur.

Sed ut sit sancta & immaculata. Hæc ad statũ relata futuræ uitæ clarissima sunt: quandòquidem nihil coinquinatum admittetur in

eam. Similiter si referimus ad uim illius exhibitionis, qua CHRISTVS tradidit semetipsum in cruce, sine scrupulo sunt: quoniam sanguis ille, tam eximię extitit efficaciæ, ut quantum ex seipso est, potest nedum sufficere ad prorsus sanctificandam & immaculatam reddendam uniuersam ecclesiam, sed & uniuersum orbem. Sed si de ecclesia recipiantur etiã in statu præsenti, non dissimulandum scrupulum continent. Non solum quia nemo, eòusq; sanctitatis & inculpationis, hac in uita, uidetur proficere: ut nulla penitus macula confe-detur: sed quia Ecclesia sancta catholica, etiam intrà se malos admittit: cum hac in peregrinatione ad diem usq; iudicij, tritico admisceantur paleę, & zizania bono semini: & in sagena ac lintheo, inuenti sint omnis generis pisces, & multa in munda animalia: & demum inter uirgines, usq; ad clausurã ianuæ, etiam fatuæ inuentæ sunt.

Quo pacto Ecclesia hac in peregrinatione sancta sit & immaculata.

Mat. 3. 13. *Actio. 10.* *Matt. 25.*

Verùm hunc scrupulum facilè submouemus, si sanctitatem & inculpationem ad fidei doctrinam restringimus: Quandòquidem in his quæ fidei sunt & doctrinæ, ecclesia in hac uita semper extitit illibata, & ab omni macula aliena: suo illam sponso, qui ueritas est, conseruante: atq; illi per Spiritum sanctum, nusq̃ quæ uera sunt non suggerente, quemadmodum & illi promisit. Sed si hæc ad mores extendimus, fortè res uidetur difficilis. Ve-

Doctrina fidei in Ecclesia inculpata & sacrosancta.

Ioan. 14. & 15.

rùm si quis mente retineat, quòd etsi CHRISTVS iam ascendit in cœlũ & sedet ad dexteram Patris, non ob id tamen reliquit eccle-
Mat. ult. siam, sed cum illa est omnibus diebus, usq; ad
Ioan. 1. consumationem seculi: Vt illam non solùm illuminet, qui uera lux est, quæ illuminat om
2. Cor. 5. nem hominem: non solùm iustificet, qui à
1. Cor. 1. Deo datus est ut iustificet multos: non solum
Esa. 53. sanctificet, qui factus est sanctificatio nostra: sed & immaculatos faciat, qui candor est lucis
Sap. 7. æternæ, & speculum sine macula: Et memor etiam sit communionis sanctorum, & præcipuè capitis CHRISTI: qui omnem sanctitatem, omnemq; suã inculpationem, ut membris omnibus efficeretur communis in medium contulit, & sic totam ecclesiam his Thesauris locupletauit: nullas forsàn patietur angustias. Ergò, etsi non nihil deficit sanctitatis: non nihil inculpationis in ecclesia, in præsenti tempore: abundè illius sanctitate & inculpatione, qui factus est sanctus sanctorum: & cum peccatum non fecerit, hostia factus
2. Cor. 5. est pro pecceto, ut inculpati euaderemus in eo, potest suppeditari: & ob id, sine falsitate, sancta & immaculata, si non in se, in CHRISTO, absolutissimè definiri.

Quæ Christus nobiscũ manens usq; ad consumationem seculi iugiter operetur in nobis.

Ecclesia in Christo inculpata & maximè sancta.

Amplius. Sicut ad hoc quòd homo uideat, opus non est, ut quæuis pars hominis uideat: nec ad hoc ut Respublica faciat, necessè est, ut quilibet de ciuitate faciat: Ità ad hoc ꝙ

ecclesia in hoc statu, sit Sancta & inculpata, necessarium non est, ut fidelium quilibet sit sanctus & inculpatus. Nam quemadmodùm ex pastoribus, penès quos potestas est, moderandi ecclesiam, et præsertim ex summo Pontifice, penès quem plenitudo residet potestatis: Ecclesia habere dicitur potestatem, dicitur excommunicare, suspendere, absoluere, & quicquid potestatis est clauium exercere: cũ tamen ea potestas non sit in singulis eius mẽbris, sed tantum in Prelatis, & potissimùm est in summo Pontifice: Ità ex aliquibus sanctis & inculpatis ecclesiæ membris, quæ dubium nemini esse debet reperiri semper in ea: (non ꝙ necesse sit, ut eadem sint semper sancta, & immaculata: quoniam esse potest, ut membrum quod hodiè est sine labe, cras inueniatur cum labe: & quod hodiè est cũ culpa, cras sit sine culpa: sed ꝙ nunquàm desint aliqua membra sancta, & nunquàm desint aliqua immaculata) tota CHRISTI Ecclesia potest dici Sancta & immaculata, etiam in præsenti peregrinatione. *Acto. 20.*

Sicut Ecclesia habere dicitur plenitudinem potestatis, quia illa est i summo Pontifice & excomunicare, quia excommunicãt illius Prelati, Ita dicitur sancta et immaculata quia aliqui in illa sunt sancti et immaculati.

Ergò, mandat Apostolus ut eo pacto uxores diligantur à uiris, sicut ecclesia dilecta fuit à CHRISTO, hoc est, non solùm uerbo, sed facto. Et tali quidem facto, ut non solùm quoduis incõmodi pro illa subire: sed & mortem (si opus est) non recusent oppetere: Vt illæ tandem sanctificentur, lauacro Sapientiæ

Summa quo pacto uxores sint diligende à uiris ex mãdato apostoli.

salutaris mundentur, in uerbo Euangelij
Ioan. 14. 1. Cor. 1. CHRISTI, qui uita, sanctitas & sapientia est. Vt & hoc pacto, adiũgant sibijpsis uxores oculis diuinis illustres, nõ inquinatas peccatorum maculis, aut rugas retinentes uetustioris uitæ: sed indutas splendore Solis iustitiæ, & luce doctrinæ Christianæ. Ergò, quemadmodum negocium uxorum est, in omnib⁹ subijci uiris, sicut CHRISTO: ita & uirorũ onus est, modis omnibus salutem, suis procurare uxoribus, sicut et CHRISTVS suę procurauit Ecclesiæ.

Malac. 4. Sapiē. 7. Eccle. 24

Ita & Viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua. Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim carnem suam odio habuit. Sed nutrit & souet eam, Sicut & CHRISTVS Ecclesiã: Quia sumus corpus eius, de carne eius, & de oßibus eius.

Dupliciter poßunt præmissa uerba tractari.

Bifariàm hæc possunt introduci: Altero modo ut connexa præmißis: Reliquo ut argumentum nouum, pro uxorum dilectione. Priori modo, rationem habent, uel basis, uel expositionis. Basis, ut quasi non contentus Apostolus dixisse uxores diligendas à uiris, quemadmodùm ecclesia est dilecta à CHRISTO: nisi & rei fundamentum afferat, ex quo & ardentior amor insurgit. Est autē fundamentum, quia uxor corpus est uiri, & uir caput uxoris, sicut ecclesia corpus est CHRISTI, & CHRISTVS est caput ecclesię. Ergò sicut consonat caput diligere corpus, seq;

propensum exhibere pro illius salute, ut & corpus, etiam ut par est, habeat sese sub suo capite: ita consonat uirum uxorem diligere, & nihil pro illius salute dissimulare, ut conuenienter sub illo habeat se. Imò uxorem diligere est seipsum diligere, cum corpus nostrum non sit extrà latitudinem nostri: Et unicuiq; naturalissimum est suam carnem, hoc est, proprium corpus (ita hoc loci sumitur caro) odio non habere, sed nutrire, & non secus ac decet, refocillare.

Vxorem diligere est seipsum diligere.

Expositionis uerò, ut quasi modereẽ quod dixit de dilectione CHRISTI, æmulanda in dilectione uxoris. Nam cum illa fuerit tàm eximia, tantæq; præstantiæ, ut uerè nemo ad illam posit accedere, ne fortè ab ea re aliquis exterreretur, uoluit interpretari seipsum, perindè ac si apertius eloqueretur. Exigo quidem uiros uxores diligere, sicut CHRISTVS dilexit ecclesiam, sed eo sensu: ut eò loci semper illas habeant, quò habent corpora propria, quoniam & hoc pacto, etiam CHRISTVS habet ecclesiam: Atq; ob id, ut cognoscant illas esse non minimam partem sui, quodq; diligentes uxores non minus diligunt sese. Et perspicuum est omnibus, neminem suum corpus odio prosequi, sed nutrire, & oportuno suę salutis fauore nõ destituere, quemadmodum & CHRISTVS etiam nutrit & fouet ecclesiam: quia sumus nós corpus

Vxores non secus habendæ à uiris, ac corpora propria.

pus eius, de carne eius, & de ossibus eius.

Posteriori autem modo, Nouum summitur argumentum, ut sicut primò argumentatus est, ex dilectione CHRISTI, ita modò argumentetur ex connexione corporis cum capite. Et copula post aduerbium, ita, accipienda erit pro, etiam, ut intelligamus, Ita etiam, à uobis diligendæ sunt, coniuges uestræ, quēadmodum diligēda sunt corpora uestra. Qua quidem ex re, eximere se nemini licet, sicut & à sui dilectione nemo exemptus est. Nam & qui uxorem diligit, seipsum necessariò diligit: & naturalissimum est, ut carnem suā nullus odio habeat, sed foueat ueste, nutriatque cibo, et omnibus oportunis: dummodò id faciat quemadmodum decet. Et Christianum quidem non decet ad luxum carnis, sed obsequiū spiritus: sicut & CHRISTVS nutrit fouetque suam carnem & corpus, quod est Ecclesia. Quoniam nos fideles, qui CHRISTO, in baptismo subscripsimus, corpus eius sumus, formati in eius cōiugē, de illius ossibus & carne, cū obdormiuit in cruce: non minus ꝙ Eua ex costa & carne Adami ædificata est, cū ille dormiuit in horto uoluptatis. Tametsi in formatione Euę, qa formāda erat, in ratione materialis corporis, os detractum est cum carne, secundū materiā: et informatione Ecclesię, qa formanda erat, in ratione corporis mystici, os desumptū est cū carne secundū mysterium.

Caro Quo pacto diligēda & fouenda.

Gene. 2.

Collatio formatiōis Euæ ex latere Adæ, & Ecclesiæ ex latere Christi.

Siquidem cum os ad robur corporis, & caro ad illius pertineat imbecillitatem:non iniuria,os cum carne IESV CHRISTI,in cruce,eius eſt robur,in extrema illius humilitate. Nam etſi nō ſolùm uiſus eſt deſpectus à Deo, humiliatus,& contritùs in infirmitate : ſed & nouiſsimus factus eſt uirorum omnium, uir dolorum & ſciens infirmitatem:imò opprobrium hominum & abiectio plebis : Nihilòminus in extrema ac maxima eius imbecillitate,cum non ſolùm ab hominibus iudicabatur,ſed maledicebatur, maledictio pro nobis factus in cruce,omnium factus eſt robuſtiſsimus,& inuictiſsimus triumphator, mortis, peccati,ac ſathanæ:necnon deprædator inferni,& redemptor captiuitatis totius mundi.Ergò Eccleſiam ex oſſe ac carne CHRISTI, eſſe in cruce formatam,aliud nō eſt:ꝙ illam ex CHRISTI robore ac imbecillitate, quæ potiſsimùm enituerunt in cruce,eſſe miro modo compoſitam. Adeò ut etſi ex una parte, tantùm nacta roboris eſt,ut non ſolùm non timeat mundi Ptincipes,ſed nec aereas poteſtates nec inferorum portas:ex altera tamen tantùm ſortita eſt imbecillitatis, ut ſatis non ſit ꝙ geſtat Theſaurum iſtum in uaſis fictilibus,ut gloriatio omnis ex Deo ſit,& non ex hominibus,qui ęlegit infirma ut confunderet fortia:niſi & in continuis afflictionibus & humiliationibus,nedum uerſetur,ſed gemat.

Eſa. 53. *1.Pet.2.* *Galat. 3.* *Ioan. 12.* *Matt.16.* *2.Cor.4.* *1. Cor.1.* *Rom. 8.*

Eccleſia quomodo ex oſſe & carne Chriſti, & quomodo robuſta & infirma, eſt facta.

Propter hoc, Scilicet q̄ uxor censetur corpus & caro uiri, nec secus ac si ex ossibus eius constaret & carne, quemadmodùm & cēseba tur Eua: de qua mox expergefactus Adam⁹, illāq; ut par erat, intuitus, hoc modò, inquit,

Gene. 2. os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Propter hoc ergò, *relinquet homo patrem & matrem*, hoc est, paternum & maternum thorum, in quo genitus est: relinquet paternam & maternam domum in qua educatus est, *& adhærebit*

προσκολ-ληθήσεται *uxori suæ*, Nec modò adhærebit, sed (ut Græcè legitur) agglutinabitur: Et glutino quidem in

Matt. 16. dissolubili, quoniam quos Deus coniūxit, homo non separet. Nec propterea filius absolutus est, à nexu parentum, quos nunquàm non debet ueneratione, & pietate prosequi, illis inseruire, & necessaria prout opus est ministrare: quandòquidem & si gluten uxoris & uiri arctissimum est, et ob id in multis opus est, ut deserantur parentes: non tamen dirimit uinculum legis, tùm naturalis, tùm scriptæ, quo filius parentibus (iure optimo) est astrictus.

Inter uirū et Vxorem, gluten indissolubile.

Et, ita adhærebit, tam arte agglutinabitur, quod tametsi antè initum matrimonium duo essent, in duabus carnibus, in duobus, omni iure separatis, corporibus, eò quod neuter alterius carnis corporis uè, potestatē habebat: sed ambo retento in sui tātùm potestate proprio corpore, alterius quòque corporis, non secus ac rei penitus alienæ, nullum ius obtinebat:

Nō *nisi duo ritè matrimonio copulantur.*

uerum matrimonio celebrato, *erunt*, quidem, *duo*, quoniam non nisi duorum matrimoniū est, nec nisi duo ritè matrimonio copulantur, sed erunt, *in carne una*. Quoniam tunc eorum neuter carnē suam, propriumuè corpus, uti rem suam amplius ducet, sed ut ambobus, pari ratione communem, & neutri eorum quouis modo diuisam. Imò matrimonio constituto, uir ultrà sui corporis potestatem non habet, sed uxor: & è diuerso, uxor sui corporis potestatem non habet, sed uir. Ergò cum corpus uiri nedum commune sit coniugi, sed in illius potestatem cesserit, & corpus coniugis non solum commune factum sit uiro sed illius dictionis euaserit: Palàm quòd in tam eximia metamorfosi difficilè non est intelligere, quo pacto coniugum amplius non sunt duæ carnes, sed una caro: & quomodo amborum corporum, utriusque sit indiuisa possesio. 1.*Cor.* 7.

In coniugio non amplius duæ carnes, sed una caro

Quòd autem Græcè non legitur in carne una, sed accusandi casu, in carnem unam, non solum ueritati non obstat, sed cum in matrimonio, transire alterutrum cōiuges in unam quodammodo carnem, euidentius præseferat, illi non mediocriter fauet: ut quilibet animaduertere potest. *εἰς σάρκα μίαν.*

Sacramentum hoc magnum est. Et si matrimonium inter Christi fideles uerè ac propriè Sacramentum est, & inter septem eximia sacra-

menta ab uniuersali ecclesia est meritò collocatum: Non tamen inter illa censetur præcipuum, imò nec inter illorum supræma. Ergò, cum magnum hic dicitur sacramentum, uel ideò dicitur quia inter illa quæ (ut diximus) eximia sacramenta sunt, annumeratū est, uel (& est si non fallor, ad mentem Apostoli) quia res per matrimonium, non collata, sed antè oculos posita, & significata, res excellentißima est: quoniam copula inter CHRISTVM & Ecclesiam est, quam matrimonij sacramentum, miro modo significat, & à qua rationem indißolubilitatis potißimum obtinet. Quòd autem hac de ratione, matrimonij sacramētum, hoc in loco, magnum sit appellatum, mox adiuncta demonstrant.

Matrimonium unum ex septē eximijs sacramentis.

Res per matrimonium significata, res excellentißima est.

Hoc autem dico in CHRISTO *& Ecclesia.* Perindè ac euidentius dixerit. Et si carnale matrimonium ab initio costitutum, uim habuerit transferendi coniuges in carnem unam: non tamen nisi aliud accesserit, sacramenti rationem habuit. Oportuit itaque ut talis copula institueretur signum, illius spiritualis copulæ ac maximi matrimonij, sacratißimi & omni ratione inuiolabilis: quod est inter CHRISTVM & Sponsam eius Ecclesiam. Quo non solum matrimonium nostrum, dignitatem sortitum est sacramenti, sed & nomen, magni sacramenti: quandòquidem, hoc non dico magnum sacramentum, nisi ut

Vnde matrimonium rationem obtinet sacramēti.

inſtitutum ſiue fundatum, in CHRISTO & Eccleſia: Siue (ſi græcè mauis) in CHRISTVM & Eccleſiam: Vt ex accuſandi caſu, cum præpoſitione, in, percipiatur iccircò dictum eſſe noſtrum matrimonium, magnum ſacramentum, quia in matrimonium nos ducit CHRISTI & Eccleſiæ: quod & maximũ & ſacratiſsimum matrimonium eſt.

Cũr matrimonium magnũ dicitur ſacramentũ.

Nec eſt quod aliquem iuſtè commoueat, ſi Myſterium legitur Græcè: quoniã tametſi hinc nonnulli occaſionem uoluerunt accipere, ut matrimonium deijcerent à ratione ſacramenti, iactantes ſacris in literis, aliud eſſe Myſterium, aliud Sacramentum: re uera tamen, quæ dicunt, non ſunt alicuius efficaciæ. Propterea ꝙ etſi forſàn non diffiteremur, quantùm eſſet ex natura uocum, intereſſe nonnihil inter Myſterium & Sacramentum, conſulentibus tamen Diuinas ſcripturas, non rarô hæc inuenientur cõfundi: nec ſemper (ut mẽtiuntur illi) in ſignificatione & uſu diſtingui. Nam & Sacramentum etiam dicitur res occulta, quemadmodùm & Myſterium. Sacramentum Regis (inquit Raphael) abſcondere bonũ eſt, opera aũt Dei reuelare ac confiteri honorificũ eſt. Et sõniũ ſecretũ Nabucdonoſor, Sacramẽtũ dictũ eſt à Daniele propheta.

μυστήριον

Cõtrà ſacramentum matrimonij, leuis occaſio.

Myſteriũ & ſacramẽtum in diuinis literis non rarò confundi.

Tobiæ. 12

Quarè ex his uocibus non uidetur argumẽtum ſolidum poſſe deduci, niſi ex præcedentibus, aut ſequentibus uerbis, ſenſus clariſsimè

Cap. 2.

desumatur: uel ex sacrosanctæ Ecclesiæ interpretatione (Quæ in interpretandis sacrosanctis scripturis, & in his maximè, quæ hominum salutem attinent, illam & illuminante ac moderante semp Spiritu IESV CHRISTI errare non potest) firmetur ac constituatur. Ergò, cum hoc loci de matrimonio indubiè sermo sit, ut ex præcedentibus & consequentibus constat, huncque locum de matrimonij Sacramento (ut sacramentum ad illa *Matrimoniũ esse indubitãtissimè sacramentum.*
1. Tim. 3. septẽ notissima coarctatur) à Sacrosancta Ecclesia, quæ columna & fundamentum est ueritatis, inueniamus expositũ & intellectum, uti rem firmissimam ac constantissimã, prorsus debemus amplecti. Et hinc quòque matrimonium ritè inter fideles celebratũ, unũ ex septẽ Ecclesię sacramẽtis, ualidissimè stabilire.

Veruntamen & uos singuli unusquisque suam uxorem sicut seipsum diligat. Hæc subdit Apostolus, non solùm ad repetendam præcipuam cõclusionem (ut uiri singuli, uxores proprias, non secus ac seipsos diligant) aut ad ostendẽdum ꝙ etsi sacramentum matrimonij inter fideles, tendit in Sacramentum matrimonij CHRISTI & Ecclesiæ, atque ad illud semper erigendi sunt oculi, non propterea tamen refrigere debet uxoris dilectio: sed etiam ad excludendam uxorum pluralitatem. Hinc illæ uoces, Singuli, Vnusquisque Et suã uxorem, in singulari. Quod forsàn necessarium *Exclusa à Paulo uxorũ pluralitas.*

duxit,nequis posset concipere,q̃ si matrimonium nostrum reprȩsentat, matrimonium CHRISTI: sicut ecclesia, quȩ eius est uxor, multitudinem quandam admittit, ita & nobis id contingere posse: Quandòquidem & si id de CHRISTI coniuge,uerùm est,non tamen oportet, ut matrimonium nostrum ex parte coniugis, ecclesiam representet ut multitudinem continet,sed ut unius uxoris rationem habet.

Timor reuerentiæ necessarius in uxore ut uiri dilectio ergà illùm perduret.

Vxor autem uirum suum timeat, Timore(ut diximus)non seruili,sed reuerentiȩ.Quod & repetit,non solum quia pars est conclusionis in tentæ:sed quia hic timor pernecessarius est in coniuge,ut uiri dilectio,in illam cum suauitate perduret.Siquidem mulieres suòpte ingenio,sunt ualdè leues,et cum uident à uiris se diligi,facilè fiunt præsumptuosæ.Ergò egent fræno timoris ac reuerentiæ : ut & conuictus sit suauior, & dilectio continuò posit esse ardentior.

Enarratio secundæ Portionis Sectionis suprascriptæ.

Secũda œconomiæ pars.

Filij obedite parentibus uestris. Quemadmodum in prima œconomiæ parte exorsus est ab uxore,& indè accesit ad uirum,ita in hac secunda orditur à filijs,& transit ad parentes: & in tertia ordietur, à seruis,& transibit ad do

minos. Dicit ergô filijs, ut audiant dicto, parentibus: Et intellige non solùm qui genuerunt eos secundum carnem (tametsi de his principaliter loquitur) sed & qui illos regenerauerunt, uel erudierunt secundum spiritum. Singulis tamen, *in Domino*, hoc est, in his quæ Deo, uel CHRISTO consentiunt. Qui & præcipui nostri sunt patres, ut in superioribus diximus: & quibus debemus omnes maximè obedire. Vel, in Domino, solito scripturarum usu, hoc est, propter Dominum. (Non dimittet uos Pharao nisi in manu forti, hoc est, propter plagas ualidas). Propter primum scriptum est. Qui diligit patrem suum & matrem suam, plusquàm me, non est dignus me. Propter secundum: Omnia quæcunque facitis, siue in uerbo, siue in opere: omnia in nomine Domini nostri IESV CHRISTI facite, gratias agentes, Deo & Patri.

Filijs obediẽdùm nedum parẽtibus secundum carnem, sed & parẽtibus secundùm spiritum.

Exod. 3.

Matt. 10.

Colo. 3.

Omnia ĩ nomine Christi, gratias agendo Deo & Patri.

Hoc enim iustum est. Non solum quia ad pietatem pertinet, quæ pars est iustitiæ, sicut obtemperare Deo, ad Religionem, & Maioribus ad Obseruantiam: sed quia lege Dei sancitum & constitutum. *Honora patrem tuum & matrem tuam*, Exodi uigesimo capite. Et licet ad honorem patris & matris, non solum pertineat obedire, sed reuereri, obsequi, opem ferre, alimenta aliquandô præstare: obedientia tamen est expressa, quia in ea ueluti præ-

Honor parẽtum in filiorũ obediẽtia plenissimè continetur.

cipua, reliqua facilè ſubintelligi poſſunt: *Quod eſt mandatum primum.* Non ſolùm in ſecunda tabula, ſeu ſi mauis, inter ea quæ ſpectant ad proximum, ſed, *in promißione.* Siquidem huic mandato, & primùm, & peculiariter addita eſt promiſsio. Nam quod præmiſſum eſt ibi, poſt prohibitam idololatriam in in prima tabula: (Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, uiſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem, eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia his, qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea) non pertinet ad promiſsionem, ſed comminationem, & prouocationem. Et commune eſt toti legi ut ex ſemetipſo conſtat.

Cōminatio Dei toti legi communis.

Vt benè ſit tibi, & ſis longeuus ſuper terram. Hęc eſt promiſsio, duas continens partes. Nec mirum, quandò pietas in parentes, ut alibi dixit, nedum promiſsionem habet uitæ præſentis, ſed futuræ. Propter uitam futuram dictum eſt ab Apoſtolo, ut benè ſit tibi, quandòquidem in illa, uerè noſtrum eſt bonum. Propter uitam præſentem, ut longęuus ſis ſuper terram. Ergò, & ſi nunquàm nobis non ſuſpirandum eſt ad cœleſtem Patriam, non tamen contemnendum eſt corpus peregrinationis noſtræ: præſertim quia etſi diſſolui & eſſe cum CHRISTO, multò magis melius: manere tamen in carne, aliquandò magis ne-

1. Thi. 4.

Vita tū præſens, tum futura pietati promiſſa.

Philip. 1.

cessarium est propter alios:& ut nostra in uocatione, diutius militemus Deo, in CHRISTO IESV.

Et uos patres nolite ad iracundiam prouocare filios uestros. Iracundia, siue(ut Græcè legitur) Ira, Etsi appetitus possit interpretari uindictæ, in quem nonnunq̃ factiosi patres extimulant filios suos, ut per illos uindicentur si quandò passi sint aliquam offensionem: Nihilòminus(si non fallor)quadrat magis indignationem, seu animi exacerbationem, in præsenti, per iram accipere. In quam nō rarò incidunt filij, propter nimium morosos patres: qui nunquàm etiam in leuibus, illos desinunt increpare, non considerantes ætatem, nec liberorum ingenium. Propter quod sæpe euenire potest, ut nedum segniores fiant ad ea quæ sunt morum ac pietatis Christianæ: eò quòd uidentes se nunquàm commendari, sed frequenter repræhendi, concidunt animo, & uicium pusillanimitatis incurrunt: sed & renitentiores. Quandòquidem sicut peccatum factum est per mandatum scelestius, ita & per frequentes obiurgationes potest euadere obstinatius. Et admonuit super hoc patres, & non matres: quia illi in hoc uidentur asperiores, & monitione indigent magis q̃ matres: quæ communi lege sunt indulgentiores.

Ira pro appetitu uindictæ Et pro exacerbatione animi.

Nō rarò frequētes obiurgationes reddunt homines obstinatos.

Rom.7.

Sed educate illos, in disciplina & correctione Domini. Et si disciplina, aliquādò castigationem

Disciplina in scripturis multis modis accepta. significat (Quod si extrà disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergò adulteri & non filij estis) Aliquandò assuefactionem (Nunquid potest Aethiops mutare pellem, aut pardus suas uarietates? sic & uos poteritis benefacere, cum didiceritis malum, hoc est, occallueritis in operibus malis) Aliquando eruditionem (Tu uero odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum) Et si hæc necessaria sunt ad rectè æducandos filios, directè tamen (ut uidetur) pro eruditione hoc loci, posita est. Correctio autem, siue (ut uolunt alij) admonitio, ad religionem pertinere reputatur, quod & mihi probatissimum est: *Correctio et Admonitio.* Vt correctio domini, pertineat ad timorem domini, & admonitio sit de his quæ spectant ad uenerationem Dei. Et quadrat, ut in religione & timore Dei educentur filij: quoniam hinc initium est ueræ sapientiæ. Et denique, Beati omnes qui timent Dominum: Et Deum time & mandata eius obserua, hic est omnis homo.

Heb. 12. *Hiere. 13.* *Psal. 46.* *Eccle. 1.* *Psal. 110. & 127.* *Ecclesiastes. ult.*

Enarratio tertiæ Portionis, Sectionis Suprascriptæ.

Tertia œconomiæ pars. *Serui obedite Dominis carnalibus.* Et si uaria seruorum sunt genera, & forsàn nullum excluditur: *Varia seruorum genera,* De emptitijs tamen seruis, loqui uidetur, qui addicti sunt dominis secundum car

nem, hoc eſt, ſecundum corpus, & non ſecundum ſpiritum. Quoniam licet ſecundum corpus emi potuerint, & dominis ementibus ſubijci: ſecundum ſpiritum tamen nemini ſeruire debent, niſi Deo, cui & manus dederunt in ſuſceptione baptiſmi Et quanq̃ illis pręcipiat auſcultandum dominis, quemadmodum & filijs auſcultandum parentibus: nihilòminus ſeruorum obedientiam, longè pluribus conditionibus, quàm filiorũ expreſsit. Sequitur. *ſed de emptitijs maximè loquitur.*

Cum timore, & tremore, Quibus denotatur, talem ab eis obedientiam exigi, ut ſemper timeant & trement, dominos non offendere: hoc eſt, obedientiam ſedulam, induſtriam, & dominis gratam, & in nullo à præſcripto ſibi diuerſam. *In ſimplicitate cordis ueſtri, ſicut* CHRISTO. Non ſatis eſt ſeruis obedire cum timore, & tremore: ſed requirit Apoſtolus ut obediant cum ſinceritate animi, & innocentia cordis, quemadmodum CHRISTO: hoc eſt, cum animo minimè uafro, uerſuto, uerſipelli: ut qui ſeruiunt ad decipiendum, fraudandum & ſupplantandum dominos ſuos: ſed candido, ſincero, innocuo, ſicut debent obedire CHRISTO: quem dominis ſeruientes ſemper habere debetis præ oculis, illique per dominos præcipienti, maximè auſcultare. *Seruorũ obedientia qualis exigatur.*

Non ad oculum ſeruientes, quaſi hominibus placentes, Sed ut ſerui CHRISTI *facientes uolunta-*

tem Dei,ex animo cum bona uoluntate, Græcè με τ' εὐνοίας. me lius, cum beneuolentia, *seruientes sicut* Domino *& non hominibus*. Ergò in dominis attendendus est CHRISTVS & Deus. Quibus dum serui obediunt, debent candidum adhibere animum, ac reminisci quod non solùm uoluntatis est Dei, quòd in hac sunt seruorum uocatione, sed & quod mandatur illis ab heris: & ideò ex animo, & beneuolentia eorum mandatis obtemperare. *Scientes quòd unusquisque quodcunque fecerit bonum, hoc recipiet à* Domino, *siue seruus, siue liber*. Nec modò recipiet bonum unusquisq; quod fecerit,(in illius planè, operis præmio, & retributione)sed recipiet cum mensura bona, conferta, exagitata, supereffluente, imò centuplum recipiet et uitam æternam posſidebit.

Serui Christum i heris agnoscant et quod ab illis mãdatur ut illi iussa perficiant.

1. Cor. 7.

Luc. 6.

Et uos Domini *eadem facite illis*. Eadem quidem,sed certa proportione. Sanè seruos decet obedire, & Dominos imperare. Sed sicut serui debent obedire dominis,cum timore & tremore,ne illos offendant, cum simplicitate ex animo,cum beneuolẽtia, sicut CHRISTO: Ita & uos cum timore & tremore imperate, ne offendatis Deum, sub quo, illis conserui estis, & cum sinceritate animi & beneuolentia, sicut membris CHRISTI & conseruis uestris sub eo, *remittentes minas*. Non solùm quia plerunq; in pasſione comminamini, in qua facilè est excedere: sed quia & uos in-

Domini quales præstare se debẽt, imperando seruis.

digetis, ut uobis minæ dimittantur à Deo. *Scientes quòd illorum & uester Dominus, est in cœ-*
Psal. 7. *lis.* Qui & est iustus omnium iudex, *Et perso-narum acceptio non est apud Deum.* Quoniã apud eum non est seruus, neq; liber, non masculus,
Galat. 3. neq; fœmina, non Iudæus, nec Græcus: sed omnes sunt unum in CHRISTO.

Enarratio quartæ portionis, Sectionis suprascriptæ.

De cætero fratres. Monet omnes in genere, hortaturq;: Primùm ut ueluti milites strenui, non tamen in se confisi, sed in robore sui præstantissimi ac ualidissimi Ducis, muniant sese, condecentibus armis: ut militiam huius uitæ, quæ nunquàm fidelibus non est exposi-
1. Thi. 1. ta: nec quidem leuis, cum aduersus sit Sathanam & satellites eius, uiriliter militare possint: Deindè ut instent orationibus, tùm pro omnibus, tûm pro se, ut liberè perfungatur munere suo. Ait itaq;.

Vita hominis super terram nõ leuis militia est.

De cætero fratres, Quod superest, ut claudamus Epistolam, rem uobis omnibus sugge-
Iob. 7. ro maximè necessariam. Cum enim militia, uita hominis sit, super terram: & omnes qui
1. Thi. 3. piè uiuere uolunt in CHRISTO persecutionem patiantur: primùm necessarium est, neminem exterreri, animòue cõcidere. Quare, *confortamini*, Non in uobis, non ignari ue-

ſtræ imbecillitatis, ſed, *in Domino*, IESV CHRISTO, noſtro præſtantiſsimo duce. Qui ad ſe accedentes nunquàm non recreat, præſertim laborantes & oneratos in prælio huius peregrinationis: *Et in potentia uirtutis*, ſeu ſi mauis, Roboris uel Poteſtatis, *eius*. Qui Dominus eſt fortis & potens, Dominus potens in prælio: Cuique data eſt omnis poteſtas in cœlo & in terra: Qui & induet uos uirtute ex alto. *Matt. 11.* *Pſal. 23.* *Mat. ult.*

Induite uos armaturam Dei, ut poſsitis ſtare aduerſus inſidias Diaboli. Armatura Dei, qua abſque periculo conſiſtimus aduerſus ſathanam: Vel Ipſe CHRISTVS eſt, quoniam ſicut illum per fidem in baptiſmo induti, euaſimus ab illius tyrannide, ita & per imitationem eundem reinduere ſatagentes, protecti ſumus ab illius inſidijs: Vel eſt Diuinum præſidium, cuſtodia, fauor: quæ induimus cum nos illis committimus, ac cofidenter ſub umbra alarum cęleſtis protectionis abſcondimur, & tutos eſſe nos credimus: Vel eſt Sacroſancta ſcriptura, quam & CHRISTVS induit, & ob id, eandem nos induere docuit: cum contrà ſathanam dimicauit: Vel tandem, Sanctæ & à Deo infuſæ uirtutes, quas aliàs arma lucis appellat: & illas induimus, cum ad Deum per Sanctum ſpiritũ prouocati conuertimur. *Galat. 3.* *Armatura Dei multis modis intelligi poteſt.* *Pſal. 16. 36. 90.* *Matt. 4.* *Rom. 13.*

Quoniam non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem. Et ſi uarias hic locus expoſitiones

tiones

tiones admittit, meo tamen iudicio, per carnē & sanguinem, hostes imbecilliores intelligit. *Caro & sanguis qd hoc in loco.*
Esa.40. Non solùm quia hæc suapte natura fragilia ac defectibilia sunt, quoniam omnis caro fęnū, & omnis gloria ei⁹ uelut flos agri: sed quia pugna nostra cum carne & sanguine, postquàm regeniti sumus in CHRISTO, eiusque spiritum intrà nos retinemus, etsi diuturna est,
Rom.6. ualdè tamen imminuta est. Nec ob eam duntaxat rationem, q̄ peccatum, quod remansit in carne amplius nō dominatur: sed quia eiusdem spiritus gratia, miro modo reprimitur. *Pugna cum carne & sanguine sanctis imminuta.*
Et quámuis multa, quæ nolumus faciamus, ui gentibus adhuc in nobis primi Parentis reliquijs: fauore tamen gratiæ CHRISTI, hæc
Ibidem 7 nitimur in dies crucifigere & ad petram colli
Psal. 136 dere. Econtrà pugna cum Sathana eo pacto in nos uidetur instructa, ut quò sanctiores uiderit, eò telis urgentioribus petat: nusquā ad *Pugna cum Sathana in sanctiorib⁹ saeuior.*
Gene.3. mortem usq; nos deserens: nusquā callidiores semp insidias, & maximè in calcaneo: hoc est, uitę extremo, non moliens: nusquā non tēdēs.

Sed aduersus Principes & Potestates: Quia principes, multos habent satellites: Quia potestates, maximam possunt inferre uim: *Aduersùs mundi rectores tenebrarum harum*, rectores quidē sunt mundi, non tamē huius creati à Deo, sed illius quem ipsi parauerunt sibi, qui cōstat ex tenebris peccatorum & iniquitatum. Hunc peruersitatis mundum, qui in malis homini- *Regnum Sathanæ ex q bus constet.*

bus situs est, ipsi conseruare ac promouere nõ desinunt. *Contra Spiritualia nequitiæ in cœlestibus.* Quantò robustiora sunt carnalibus, quę sunt spiritualia: tantò ualidior est lucta, quam patimur à sathana eiusq; membris, illa quam patimur à carne & sanguine. Et eò magis, quod sathanas & satellites eius, nedũ spiritualia sunt, sed nequissima sunt: et ad tempus quidem quo permissum est, diuexare fideles: in cęlestibus, hoc est, in aereis ac turbulentis tenebrarũ locis morãtia; sed tãdẽ parato sibi ab initio igne, in profundo tartari detrudẽda, ac perpetuò alligãda.

Sathanas ad tẽpus habet diuexare fideles.

Propterea, ut dicebamus, *accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo*: Qui dies, tempus est temptationis, hoc est, tẽptationi fauãs. Nam licet (ut dictum est) nunq̃ nõ tẽptet nos sathanas, qui semper circuit quærens quẽ deuoret: licet nunq̃ nõ egeamus armatura Dei, maximè tamẽ in nos uires exponit, maximèque nobis opus est, ut simus Diuinis armis instructi, in aliquibus temporis oportunitatibus: utputa, dum alia ratione aliquandò sumus afflicti, & in aliqua alia aduersitate grauati. *Siquidem* afflictione superueniente afflicto, & aduersitate, naufragium passo, uerè opus est magno præsidio, si immoti debemus consistere. *Et in omnibus perfecti stare.* Hoc est, nulla ex parte à perfectione in pugnando deficere.

Oportũnum tẽpus obseruat Sathanas ad temptandum homines.

1. Petr. 5.

State ergo succincti lumbos uestros, in ueritate. Profani milites præcinguntur baltheo, ut circa lũ

bos & uentrem ſint tuti: ſed milites CHRISTI, præcingunt lumbos & uentrem, p continentiam: non quidem ſimulatè ſicut hypocritę faciunt, ſed pcingunt uerè, qm in CHRISTO præcingunt ſe, qui ueritas eſt. *Et induti loricam iuſtitiæ*, Pectus illi munire ſolent thorace: iſti uerò iuſtitia: ut nunquã eorum pect⁹ non eſtuet æquitate, nunquã non ſpiret quæ cuiq; conuenientia ſunt. *Et calciati pedes in præparationem Euangelij pacis*. Curant illi ſura pedeſq; protegere: iſti progreſſus euangelicæ pacis dirigere: ac ad propagandum euangelium CHRISTI, eiuſq; fructus producendum, affectus extendere, & illius gloriæ ſemper promptiſsimè inſeruire.

Baltheus militum Christi, cõtinẽtia

Luc. 12. Ioan. 14.

Thorax iuſtitia.

Luc. 1.

Calcei euangeliũ pacis.

In omnibus ſummentes ſcutum fidei, in quo poſsitis omnia tela nequiſsima ignea extinguere. Demũm ſcutum, galeamq; ſumniunt mundi milites: illud ut hoſtium facile auertant iacula, iſtam ut caput ptegant & defendant: At CHRISTI milites, ſcuti loco accipiunt Fidem, qua omnia quãtùmuis ignea, quãtùmuis nequiſsima ſint, tela reijciunt & extinguũt: & loco galeę, Spem ſalutarem: *Et galeam*, ſubdit, *ſalutis aſſumite*. Siquidem ſpe ſalui facti ſumus: hac cõtegunt caput, dum ad ea quæ ſurſum ſunt animũ erigunt, mentem ab omni concuſsione, tutiſsimã faciunt. Tandẽ, & enſe opus eſt, ut nõ ſolũ, nos defendamus, ſed & hoſtẽ profligem⁹. At illis gladius eſt materialis, ſed nobis eſt ſpi-

Scutũ, fides.

Rom. 8.

Galea ſpes

Gladius uerbum Dei. ritualis: Et *gladium* (inquit) *Spiritus, quod est uerbum* Dei, Penetrantius quouis gladio ancipiti. Heb.4.

Per omnem orationem, & obsecrationem: En quo pacto confortati poterimus semper in Domino, & facile Dei armaturam induere: orando scilicet, & obsecrando. Et, *orantes*, & obsecrantes, *in omni tempore*. Nam & semper oportet orare, *in spiritu*, Qui postulat gemitibus inenarrabilibus. Oramus autem & obsecram⁹ in spiritu, cum non excitati affectibus nostris, sed affectibus tantum Spiritus sancti, hoc est, in sufflatis ac prouocatis in pectoribus nostris ab eo: non quærendo quæ nobis sunt commodo, sed quę consentiunt gloriæ Dei, & profectui in nobis, Spiritus sancti. Luc.18. Rom.8.

Orare & obsecrare i spiritu.

Vigilia et instātia, opus est in oratione. *Et in ipso*, Mendosus est codex, & legendum est, Et in hoc ipsum, *Vigilantes in omni instantia*. Luc.11. Etsi instanter ac perseueranter in omni re, ad ianuam pulsare licet, in ea tamē, maximè, ut successum habeant honor & gloria Dei: quæ maximè nitent in prædicatione, & fructu euāgelij IESV CHRISTI. Ergò, uigilandum cum omni instantia in hoc ipsum. *Et*, omni, *obsecratione*, Tū, *& pro omnibus sanctis*, siue sint audituri, siue uerbum annunciaturi, Tum, *& pro me*, Qui ad prædicandum euangelium sęlectus ac segregatus sum, & uobis præsertim gentibus: *Vt detur mihi sermo in apertione oris mei.*

Euangeliū liberè prædi Tropus est hebręus, quo intendit exorādum esse, ut liberè sibi permittatur Euangelizare,

ſicut mox ipſe ſubiungit. *care cupiebat Apoſtolus.*

Cum fiducia, ſeu auſu, ut ſcribitur Græcè, *notum facere myſterium Euangelij, pro quo legatione fungor in catenis*. Licet etiam uinctus uenientibus ad ſe euangelium ſalutis effunderet, cupiebat tamen latius & audentius muneri ſibi credito deſeruire: iccircò ſubiungit, *ita ut in ipſo audeam prout oportet me loqui?* Nec propterea diffiſus erat Apoſtolus, quod Deus qui cœperat per illum in gentibus Euangelizare, non perficeret opus uſq; in finem: Sed ardore gloriæ Dei, & ſalutis totius mundi, id ipſum efflagitabat, & Epheſios non minus efflagitare uolebat: nō ignarus quod ea, quæ à Deo per nos exequutioni tradenda, ordinata ſunt, & à nobis, omnibus modis, & apud illum maximè, promouenda ſunt: ut locupletius in eius gloriam cedant, & exeberantius in noſtram frugem proficiant.

Philip. 1. *Etiam quæ à Deo ordinata ſūt ut exequamur, orationib' apud illum ꝓmouere debemus.*

Enarratio poſtremæ portionis Sectionis ſupraſcriptæ.

Vt autem ſciatis & uos, quæ circa me ſunt, quid agam: omnia uobis nota faciet Tychicus chariſsimus frater & fidelis miniſter in Domino. Quem miſi ad uos in hoc ipſum, ut cognoſcatis, quæ circa nos ſunt, & conſoletur corda ueſtra. Pax fratribus & charitas cum fide, à Deo patre noſtro & Domino IESV CHRISTO. Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum noſtrum IESVM CHRISVM, in incorruptione. Amen.

Affectus Pauli ergà Ephesios. Cũ christiana charitas omnia ducat cõmunia, uolebat Apostolus, ut etiam non ignorarent Ephesij, & quæ agebantur secùm, & q̃d agebat ille cùm alijs. Ideò mittit fidelem Tychicum dilectum fratrem in Domino, & sanctorum ministrum, ut illos de his certiores faciat, & consoletur, siqua affecti essent tristitia, de uinculis suis. Et tandem præcatur fratrib⁹ pacem, charitatem, & fidem : à Deo Patre & Dño IESV CHRISTO. Et (ut finis epistolę, initio consonet,) Gratiam prȩcationi cõiungit, cum omnibus, qui diligunt CHRISTVM Dominum in incorruptibilitate, existentem cum sit resuscitatus à mortuis: Vel ipsis in incorruptibilitate diuina ælectione ascriptis, & iam quodam pacto ad illã cum CHRISTO assumptis: Et demùm quãtùm dum hic sunt, fieri potest, etiam in incorruptibilitate degentibus. Amen.

Obseruationes Sectionis prȩmissȩ.

Si Christus ẽ spõsus animæ, illi sponsã exhibeamus castam. Obseruandũ in Prima portione, quod et si CHRISTVS est sponsus ecclesię, est nihilòminus, & sponsus animarum nostrarum, cui singuli desponsati sumus in fide, iustititia, iudicio & misericordia, sicut dicit in Osee Propheta. Ergò exhibeamus nos illi uirginẽ castã & impollutã, secundũ adhortationẽ Apostoli *Cap. 2.* *1. Cor. 11*

Obseruãdum in Secunda, quód etsi debe- *Exod. 10*

mus parẽtibus secundùm carnẽ obedientiam iuxta præceptum domini:longe magis debemus obedientiam Deo, qui iuxta uerbum
Matt. 23. CHRISTI unus est Pater noster qui in cœlis est. Qui & regenerauit nos, in spem uiuã,
1. Pet. 1. per resurrectionẽ IESV CHRISTI a mortuis:& in hereditatem incorruptibilem,& incontaminatam,& immarcescibilem, nobis reseruatam in cœlis.

Si obedire debemus parẽtibus, quãto magis patri cœlesti.

Obseruandum in Tertia, ꝙ etsi debemus obtemperare Dominis carnalibus,& quibusuis præstantioribus potestatibus subijci, mul-
Rom. 13. tò magis debemus obtẽperare CHRISTO,
Luc. 1. qui uerè & unicè est omnium Dominus, nosque sibi maximo illo precio comparauit, ut illi tantùm seruiamus, in iustitia & Sanctitate, omnibus diebus uitæ nostræ. Non quidem ad oculum, sed in cordis sinceritate: nec timore impulsi, nec mercede allecti, sed ex animo ad ipsius gloriam & honorem.

Si obtemperandũ potestatibus præcellentibus, quanto magis Christo cui omnis est data ptãs.

Obseruandum in Quarta, ut nunquam excidat mente nos hic militiam agere, & hostibus undiq; premi, qui confidunt seductionibus & fraudibus suis. Quare simus peruigi-
1. Thi. 4. les,& armis, quæ nobis præscribit semper induti: ut certantes bonum certamen,& ad finẽ usque cum fide peruenientes, recipiamus coronam uitæ, quam reddet nobis Dominus iustus iudex.

Vndique hostib us spiritualibus circũdati, sim' semper spiritualibus armis protecti.

Obseruandum demùm in Quinta, nõ so-

lûm affectū Apostoli quo astringebatur sua notificare Ephesijs, eosque consolidare in pietate Christiana, et quod non poterat coràm, præstitit per Epistolam, & per fidelissimum nuncium, Vt & indè discant qui curam gerunt aliorum quantùm debent esse solliciti, & nihil obmittere, quod posit conducere illorū saluti & consolationi in CHRISTO: Sed etiam quanti pendenda sit pax, & gratia cum fide & dilectione, quandòquidem nedum ab illis Apostolus exorditur semper Epistolas, sed & in illismet, eas absoluit. Quę sūt à Deo Patre & Domino nostro IESV CHRISTO. Quibus sit, & unicus, & sempiternus honor, & gloria, in secula seculorum. Amen.

Curam animarum agētes, nihil debent obmittere, quod illarum saluti conducat.

FINIS.